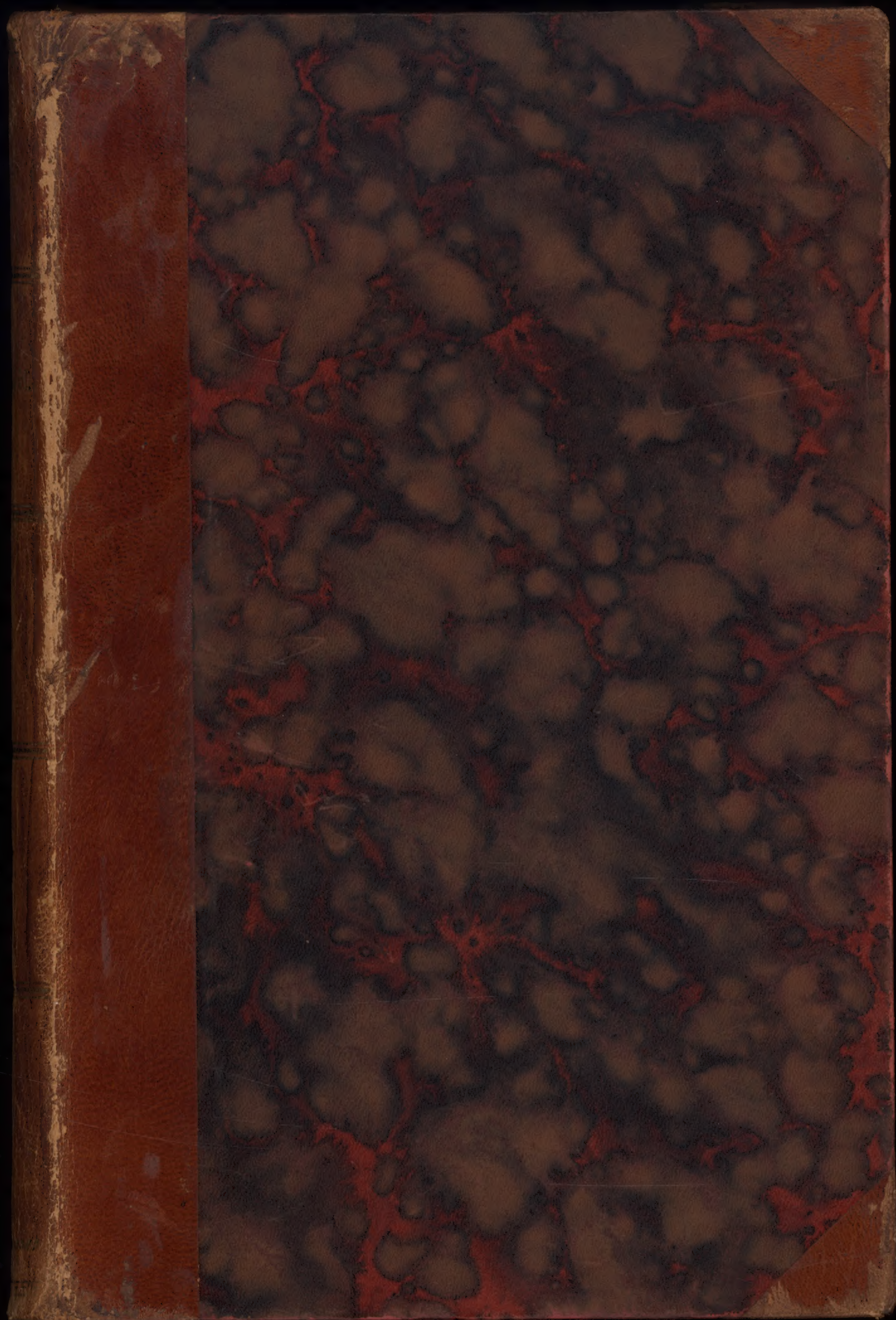
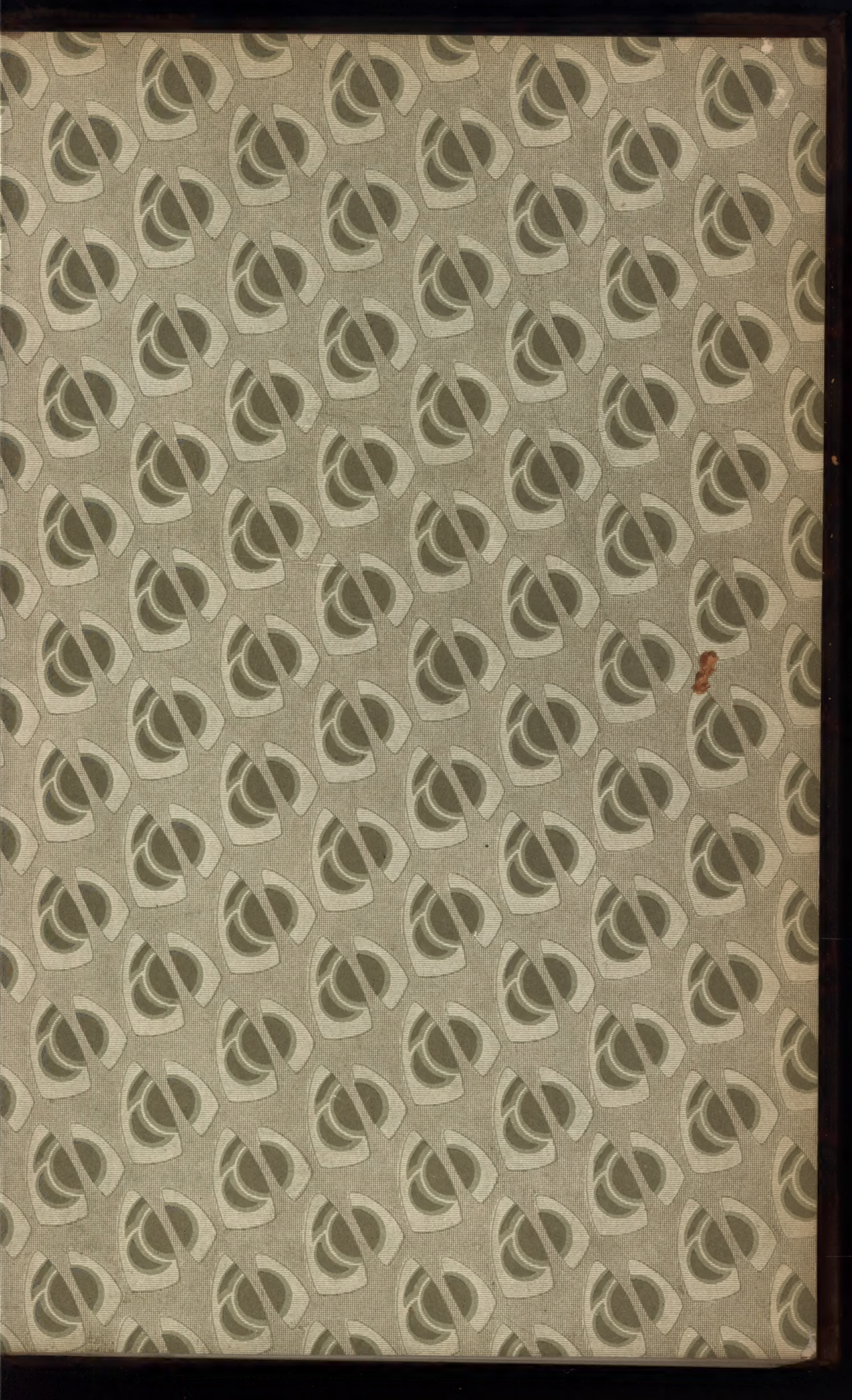

ARCHITEKTEN

MEDDELELSER
FRA AKADEMISK
ARCHITEKT-
FORENING
1906–1907

TITELBILLEDET:

BORGEN VED LINDOS. TEGNING AF ARCHITEKT HOLGER RASMUSSEN.

ARCHITEKTEN

MEDDELELSER
FRA AKADEMISK
ARCHITEKTFORENING
1906 • BIND IX • 1907

REDAKTION: ARCHITEKTERNE
K. VARMING OG ALFR. THOMSEN

KJØBENHAVN MCMVII
UDGIVET AF AKADEMISK ARCHITEKTFORENING
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKIÆR)

BILLEDERNE UDFØRTE I F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER

INDHOLD.

(De med * mærkede Artikler ere illustrerede).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 6. OKTOBER 1906
9. AARGANG № 1

KJØBENHAVNS LAANE- OG DISKONTOBANK.

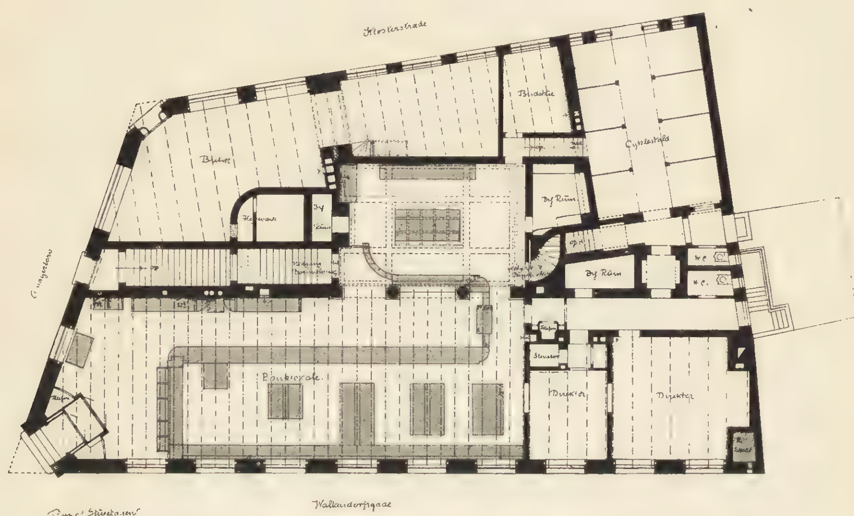
I den af Kjøbenhavns Laane- og Diskontobank paa Karreen mellem Walkendorfsgade, Amagertorv og Klosterstræde opførte Bygning er Størsteparten af Stueetagen og Kælderen samt en stor Del af første Etage indtaget til Bankens Brug, medens Resten af Huset optages af Forretningslokaler til Udlejning.

KJØBENHAVNS LAANE-
OG DISKONTOBANK.

ARCHITEKT
AXEL BERG.

Som Betingelse for Byggetilladelsen fordrede Magistraten en ret betydelig Tilbagerykning af Byggelinien mod Klosterstræde samt en mindre Tilbagerykning mod Amagertorv, og Banken maatte derved afstaa c. 92 □ Alen af den mest værdifulde Del af Grunden til Forøgelse af Gadebrederne. Til Gengæld opnaaede Banken ved Magistratens og Bygningskommissionens Anbefaling forskellige Dispensationer fra Loven, særlig med Hensyn til Bygningshøjden og Overdækningen af den mod Klosterstræde vendende Gaard, og den afgivne Grund blev tillige regnet som Del af Ejendommens ubebyggede Areal. Plananlægget med den aabne Gaard mod Klosterstræde og den mindre Baggaard er en naturlig Følge af Grundens Form og ringe Brede. Der er ved denne Bebyggelsesmaade skabt gode Lys- og Luftforhold for Bankbygningen og tillige for Nabo- og Genboejendom-

KJØBENHAVNS LAANE- OG DISKONTOBANK.

ARCHITEKT AXEL BERG.

mene, hvilket sidste ikke har været uden Betydning for Opnaaelsen af de givne Dispensationer.

Af særlige Konstruktioner i Bygningen kan nævnes, at Etageadskillelserne bærer sig frit fra Ydermur til Ydermur i den Del af Fløjen mod Walkendorfsgade, som i Stueetagen indtages af Banklokalet. Der er her, ved de af Firmaet Em. Jensen & Schumacher udførte, saakaldte Sterillofter med forholdsvis ringe Konstruktionshøjde opnaaet meget faste og stive Etageadskillelser, som utvivlsomt ogsaa vil kunne yde stor Modstand mod Ildpaavirkning. Den øverste Etageadskillelse i denne Fløj er konstrueret med Dragere paatværs af Bygningen afstivede med en Monierkonstruktion i Tagetagen, og under Spærværket er udspændt en Monierhvælving til Sikring mod Brandfare af Arkivrummene paa Loftet. Disse Monierkonstruktioner tillige med enkelte Etageadskillelser efter Hennebique-Systemet og den fritbærende støbte Hovedtrappe er udført af Murermester Carl Schiøtz. Bankens Penge- og Boxhvælvinger er omgivne af meget svære betonstøbte Mure og Hvælvinger, som til yderligere Sikring mod Indbrud er forsynede med Indlæg

af svære, hærdede Staalskinner. Dette Arbejde er tilligemed det øvrige Murerarbejde udført af Murermester Carl Køhler.

Bygningen opvarmes ved Varmtvandsovne, Bankens Lokaler tillige ved Luft, der, opvarmet i et Varmekammer i Kælderen, indblæses i Lokalerne ved Hjælp af en elektrisk Ventilator. Varmeværket er leveret af Aktieselskabet Vølund efter Ingeniør Mülertz Planlægning og under hans Tilsyn. De elektriske Installationer, Lys- og Telefonanlæg, er under Ingeniør L. Borrings Ledelse udførte henholdsvis af Firmaet Kemp & Lauritzen og Ferd. E. Sørensen & Co.

Af andre Haandværkere og Leverandører, som have medvirket ved Byggeforetagendet, kan nævnes: Kjøbhvs. mek. Stenhuggerier Granit- og Sandstensarbejdet, Aktieselskabet Oscar Køhler Snedkerarbejdet, S. N. Haarlev & Søn

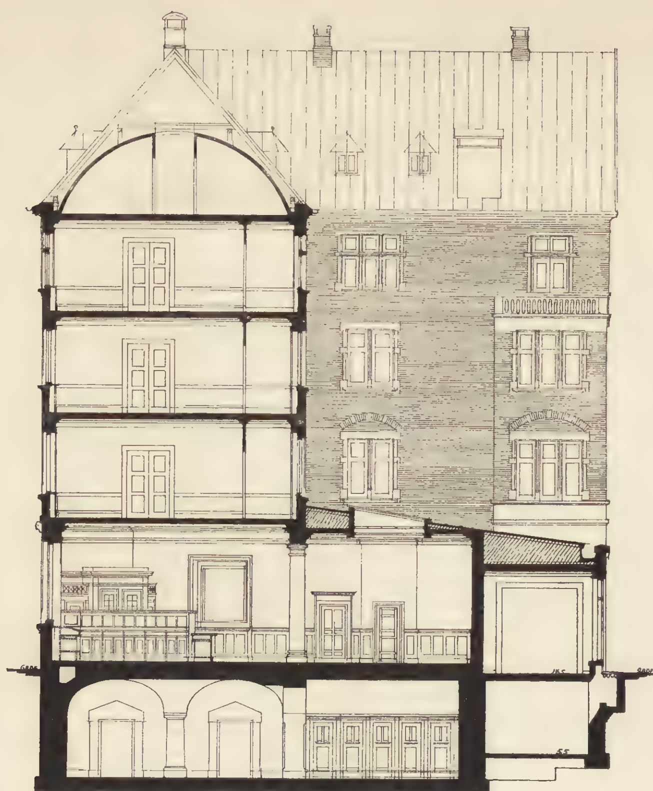
KJØBENHAVNS LAANE- OG DISKONTOBANK.

ARCHITEKT AXEL BERG.

Tømrerarbejdet, Brødrene Larsen Kobberdækkerarbejdet, Carl Seifert Smedearbejdet, Carl Weitemeyer Panserdøre til Hvælvinger og ildfaste Rum, Aktieselskabet Titan Personelevatorer, Møllmann & Co. Malerarbejdet med Undtagelse af Kalkdekorationerne i Boxafdelingen, der er udførte af Dekorationsmaler Møller-Jensen.

Endvidere har Snedkermester Bunch leveret endel af Inventariet til Banklokalet, Smedemester Doberck Kroner og andre Belysningslegemer og Fabrikant Rosengren i Gøteborg Jernskabene til Boxafdelingen.

Architekt Frederik Christensen har som Konduktør for Bygningen ogsaa taget meget virksom Del i Tegningernes Udarbejdelse, og Axel Berg har været ledende Arkitekt for Foretagendet.

FAÇADE MOD KLOSTERSTRÆDE.

BANKLOKALE.

KJØBENHAVNS LAANE-
OG DISKONTOBANK.
BOXAFDELING.

ARCHITEKT
AXEL BERG.

»AT VÆRNE DET GAMLE OG SÆTTE SKIK PAA DET NY« ELLER »EN REFORM AF VORE BYGNINGSSKOLER«*).

Naar man har lært at sætte Pris paa det gamle, hæger man om det saalænge det ikke staar den levende Virksomhed i Vejen, og man vil søge at danne det Ny i det Gamles Lignelse, saavidt det er foreneligt med Tidens Krav.

Hvis vi altsaa kan aabne Øjnene paa Bygherrer og Bygmestre for det Gamles Skønhed, saa er der naaet hvad der kan naas.

Sent vaagner Erkendelsen her som andetsteds af de store Skønhedsværdier som uigenkaldelig ere tabte.

Hovedstaden og tildels Købstæderne har mistet deres karakterfulde gammeldags Præg, uden at faa et nyt Ansigt, der er værd at se paa.

Vi har i den som i andre Henseender i det Nittende Aarhundrede havt travlt med at kaste Traditionerne overbord. Med de store materielle og aandelige Fremskridt er meget gaaet i Løbet, som gamle Erfaringer med Møje havde samlet ind, og det ikke mindst i Bygningskunsten.

Vi har nu naaet den Sikkerhed, som det giver at erfare selv, og vi har erfaret *det Gamles Skønhed* og *det Nyes Grimhed.*

Ud fra denne Erfaring var det vel værd at prøve at standse den moderne Byggesot inden den ødelægger Landet.

I Hovedstaden tog Soten for Alvor Fart, da Voldene faldt, og i Købstæderne, da man tilstrækkelig længe havde nydt Synet af de pragtfulde Stukkaserner, der bredte sig paa det gamle Voldterrain. Hvor var dengang de akademiske Arkitekter henne? Faa af dem byggede for Borgerne, for faa til at sætte Præg, men var der slet ingen hvis Røst lod sig høre, slet ingen, som raabte i — Stenørkenen?

Det nytter ikke at bebrejde Folk, et de ere Børn af deres Tid, og hin Tid var kunstnerisk set »Naturalismens«. Malerkunsten var Tidens Kunst og ingen anden. Borgerlige Bygninger var kun Nytteværker fixede op med lidt Flitterstads, prisgivet Spekulanters Økonomi og Smag.

Men det nytter sandelig heller ikke at skyde Skylden paa Haandværkerne. De Fejl, der karakteriserer hin Tids Bygningskunst: Forlorenheden, Stofmanglen, Miniaturagtigheden, Linealstilen, skriver sig ikke fra dem, der kun kan bruge Murske og Hammer, Økse og Sav, men er ovenfra sivede nedefter ad den samme Vej, alle naturlige Bevægelser tager, til Lykke ogsaa den, vi nu driver paa. — — — — — —

Fra gammel Tid tilhørte det borgerlige Husbyggeri Haandværkerne, og de gamle Borger- og Bondehuse, vi nu beundrer, er deres Værk, men har de eengang paa Grundlag af gode Traditioner kunnet bygge saa kønt og solidt, maa de vel ogsaa kunne lære det igen.

Vil det end efterhaanden som Byggeforetagender i Byerne blive større og

*) Denne Artikel bedes læst som Fortsættelse af »Den gamle og den ny Tids Bygmestre« »Architekten«, 3die Aarg. No. 13, og en Reform af Kunstakademiets Underv. i »Architekten« 7de Aarg, Nr. 44,

større, idet hele Karreer indtages til Bebyggelse paa een Gang og et stort Overblik kræves, — vil det end efterhaanden lykkes de akademiske Architekter at erobre en stor Del af dette, idet Interessen for Bygningskunst paany trænger ud i de brede Lag og kunstneriske Krav indføres i ny Byggelove, saa er der ingen rimelig Udsigt til, at mindre Byggeforetagender i By og paa Land, og disse ville være det langt overvejende Tal, kommer paa andre Hænder end Haandværkernes.

Det der skal naas i saa Hensende maa da naas ved at kultivere Haandværkerne, og Ingen har nærmere Pligt og Ret dertil end Architekterne, hvis misforstaaende og vaklende Stilbyggeri i foregaaende Aarhundrede har brudt Traditionerne og berøvet Haandværket sit naturlige Forbillede og faste Rygstød.

At akademiske Architekter fantasere om at underlægge sig hele Landets Byggeri er forsaavidt konsekvent, som det er den eneste Ordning der kan forsvare, at man forholder Bygningshaandværkerne en Uddannelse, hvorved de kunde lære at bygge tækkeligt; men en saadan Fantasi kan dog kun tænkes at fremkomme paa Grund af manglende Kendskab til de landlige Byggeforhold.

Der ligger desforuden saa meget Snavs lige uden for vor egen Dør, som gerne skulde fejes væk, selv om vi tilbyder at feje for vor Nabos.

Endnu er Architekternes Indflydelse i Hovedstadens almindelige Byggeri ingenlunde overvejende, og ikke større end, at man f. Ex. maa finde sig i, at den berømte Udsigt fra Frederiksberg Bakke, i Landets rigeste Kommune, nu uigenkaldelig er dømt til at skændes af en Række mer og mindre tarvelige Kaserner i Pilealleen.

Og hvis de akademiske Architekter ikke har nok i at slaas med Byggespekulanterne, saa er der ogsaa andre Medborgere det var værd at tage en Dyst med, inden Turen kommer til Bønder og Husmænd.

Mon ikke de militære har sat Rekorden i det moderne Byggeri. Det samme Militær, som for halvanden Hundred Aar siden frembragte vore største Bygmestre, fylder nu den lille Exercerplads ved Frederiksberg Bakkes Fod med en Krans af uforgængelige Blikskure, og det lige for Næsen af de kjøbenhavnske Architekter og Kunstelskere, som er komne op paa Bakken for at nyde Udsigten til — Kasernerne i Pile Alleen. Eller er det kun, naar Guds fri Natur skændes, at Architekterne vaagner, saa er der forresten et Landskab, maaske det skønneste i Danmark, og ikke mere end $1^1/_2$ Mil fra Hovedstaden — Eremitagesletten i Dyrehaven, som nu snart i en Menneskealder har været vansiret af de mest anmassende Væddeløbsboder — det har vi ogsaa fundet os i. — Eller kan vi virkelig være bekendt at gøre Husmændene Ulejlighed med vor Kritik, saalænge Nybygninger af Landets Præstegaarde, hvortil baade Stat og Kirke har et naturligere Krav og forholdsvis gode Midler, som Regel i Hygge og Tilpasning til Omgivelserne netop naar at staa Maal med de Pragtbygninger, hvormed de mest velhavende Sofabønder pynter op i Landskabet.

— — — — — — —

Da Fru Gad for 2 Aar siden ringede tolv for Architekternes Øren, purrede dem ud for at værne Landets Skønhed for det moderne Byggeri var det især de smaa jydske Stationsbyer Fruen med Rette harmedes over.

En Samling røde Arbejder- og Købmandshuse om en grim Stationsbygning et Andelsmejeri og en spids rød Kirke.

Nægtes kan det ikke, at der er en vis Stil over disse moderne Byer, det hele harmonerer, det er ikke ganske med Urette, at en bekendt Landskabsmaler har døbt disse moderne Kirker »Mejerikirker«.

Han kunde have den Dristighed at mene, at de arkitektonisk og malerisk ofte staar lige saa langt under de gamle Landsbykirker, som Mejeriet og de røde Huse under de gamle Bondebyer.

Det er Landskabsmalerne, der først har opdyrket Skønheden i disse gamle Kirker og Bøndergaarde, Herreborgene ikke at forglemme.

Storheden i dem, Bredden »den antikke Simpelhed« *), har vist os, hvor herligt de pryder Landskabets Bølger. Kunde vi gøre det samme indlysende for Landboerne, saa var Spillet vundet.

Det er gennem *Arbejdet* med disse Ting, at Malerne og sidst Architekterne har faaet Kærlighed til dem, og det er ad samme Vej Haandværkernes Sands skal vækkes.

Men den usle Smag for tomt Pral, der fra Købstæderne er sivet ned til Haandværkerne og Bønderne har allerede saa langt Forspring, at vi maaske om en Menneskealder kan lede om gode gamle Landsbyhuse, ligesom vi nu leder efter gamle Dragkister, eller efter et smukt Stykke gammelt Kvindepryd.

Har Højskolerne end beundringsværdigt forstaaet at bevare og forny Bondens aandelige Kultur i Historie og Kristendom, saa er den udvendige Side af Bondekulturen nu snart bukket under for Bykulturen.

Dengang Byboerne saa ned paa Bønderne, havde disse Selvbevidsthed nok til at holde paa de gamle Skikke, men ikke saa snart begyndte de dannede at opdage Landet, førend Bønderne opgav den Kultur, der netop gav dem særegen Værdi i de dannedes Øjne.

Da Grundloven havde stillet dem lige for Loven lige med Byboerne, skyndte de sig bort fra alt det, der havde kendetegnet dem som Stand; det var fint at være ligesom Købstadsfolkene.

Først kastede man Nationaldragten.

Naar Bondepigen kom til at tjene i Købstaden lagde hun de gamle Klæder, og kom hjem med det mest pralende, der var at finde i Købmandens Bod, til Misundelse for Veninderne.

Thi de gamle Dragters Skønhed bestod ikke just som en bevidst god Smag men som Tradition, og blev den brudt, var man paa bar Bund som en Vild, eller hvorledes skal man ellers kunne forklare sig, at den udviklede Skønhed i Farver og Mønstre, som aabenbarede sig i Hedeboudstillingen nys, allerede snart kun hører Samlerne til. De gamle Bondetørklæder hvis Farveskønhed maaler sig med de fra Østens Kulturlande, byttes med de modbydeligste Halløjhatte, der grasserer i Byen.

Ligedan gaar det med Landsmaalene.

Deres Ejendommeligheder nivelleres mere og mere ud i Bogsproget.

Den gamle smukke Navneskik, hvorved Datter- og Sønnenavnet knyttedes til Faderens Navn er forlængst udryddet ved Loves og Embedsmænds Uforstand og erstattet af »Slægtnavnene« Petersen og Jensen — *Symbolet paa den ny Tid.*

---

*) Citeret efter M. Nyrop.

Husgeraadet, de gamle nagelfaste Skabe, Egetræs Borde og Bænke maa vige Pladsen for Sofaen og dens Følgesvende.

Og nu er vi i sidste Stadium, de straatækte Huse forsvinder og vi er paa bar Bund, hvis vi ikke forinden kan lære at knytte ny faste Former til de Gamles Rester.

Naturligvis vil Smagløsheden ikke sejre i det lange Løb, Menneskeslægten vil naturnødvendig finde sig selv i Trangen til Skønhed, men skal det naas inden alt det gamle er raseret og Landets Skønhed for lang Tid lagt øde, maa vi vinde Haandværkerne for vor Sag.

Som Højskolerne har forstaaet at forny Bondens aandelige Kultur, gælder det for os om at forny Haandværkets Kultur.

Vi maa lære Haandværkerne at skatte den Kultur, som er i det gamle.

Er vi end paa det Rene med, at vi ikke mere nøje kan følge det Gamle Spor, saa maa vi lære dem, at det Gamle var kønt og det ny grimt, og dette vil de lære, saa snart de paa de tekniske Skoler kommer til at arbejde med det Gamle.

Hvor megen solid Byggekonstruktion end de tekniske Skoler kan have lært Haandværkerne, saa er de dog Arnestederne for de Forsyndelser mod god Smag som Byggeriet i By og Land raaber højt om. Kan vi ikke reformere Skolerne, saa er alt det andet, vi i en god Mening kan foretage os, omsonst. Ligesaa utopisk det er at tro, at de akademiske Architekter skulde kunne underlægge sig hele Landets Byggeri, ligesaa uklogt er det at privilegere disse som de eneste Indehavere af kulturel Uddannelse i Bygningsfaget. Vil man lære Folk Husbygning, da maa man ogsaa delagtiggøre dem i den Kultur, der i de gode Tider prægede Husbygningskunsten, i de Tider da man ingen Skoler havde, men Haandværkets gode Traditioner forplantedes fra Mester til Svend og Lærling i Værkstedet og paa Byggepladsen.

At lære Bygningselever Konstruktion uden at lære dem Konstruktionens og Formernes Kultivering er meningsløst, hvad enten Undervisningen er paa den polytekniske Læreanstalt for Civilingeniører eller paa Officerskolen for Militæringeniører, men først og sidst er det meningsløst paa de tekniske Skoler for Bygningselever, og at rase mod Formernes Raahed og samtidig hindre Bygmestrene i at tilegne sig Kultur er en Forbrydelse.

Forlængst har man dog indset, at Bogbindere, Guldsmede, Billedskærere og mange andre Haandværk paa særlige Fagskoler maa tilegne sig den Kultur, Værkstederne ikke mere kan eller vil give dem; men alene Bygningshaandværkerne skal staa udenfor Skønhedskulturen, for ikke at fristes til at gaa de akademiske Architekter i Næringen, hvad de tilvisse alligevel ikke generer sig for.

— — — — — — —

Det er ofte foreslaaet og delvis forsøgt gennem Konkurrencer at frembringe gode Hustyper for Smaafolk*), ligesom man har haft Konkurrencer om Husmandsmøbler, og saadanne Forøg ere udsprungne af den reneste Idealisme.

Men jeg frygter det vil gaa med de præmierede Husmands Huse ligesom det er gaaet med Møblerne. De sidste finder man mest hos unge Kunstnerpar, og

*) Her tænkes ikke paa egentlige Arbejderkolonier.

man vil maaske ad Aare finde de samme Malere og deres Venner i de præmierede Husmandshuse. Kunstneres Løsning af saadanne Opgaver bliver kun berettiget under en øjeblikkelig Nødsstand og vil vanskelig blive fuldt naturlig.

Ellers tror jeg de ny Landhuse naturligst finder sin Form som de gamle fandt sin, ved Samarbejde mellem dem, der skal bygge og bo i dem, Landhaandværkerne og Husmændene uden alt Kunstneri.

Selv om Resultatet er mere end kummerligt nu, kan det jo blive bedre, naar Haandværkernes Uddannelse bliver det. Det Arbejde, som nu gøres ved gennem Foredrag at vække Interessen for gode Bygninger, har sin store Betydning, men Haandværkerskolernes Forbedring er den eneste virkelige Lægedom for Byggesoten.

— — — — — — —

Grundlaget for Undervisning i Bygningstegning i de tekniske Skoler bør lægges ved Opmaaling af gode gamle Bygninger i By og paa Land.

Man skal begynde med Detailmaaling og først derpaa Maaling af Planer, Snit, Façader.

Der er ingen Tvivl om, at under dannede Læreres Vejledning vil Sandsen for det gode gamle ad denne Vej vaagne*), saavist som man altid faar Kærlighed til det, man samvittighedsfuldt arbejder med, og man vil stræbe saa megen Tilknytning til de gode Traditioner, som moderne Krav muliggør. Først derefter begynder Arbejdet med Projektering og Konstruktion.

Ved en saadan Undervisning vil der blive god Brug for dannede Architekters Hjælp, her er en Vej, ad hvilken de paa naturlig Maade kan faa Indflydelse paa hele Landets Byggeri.

Jeg er heller ikke i Tvivl om, at paa den selvsamme Grund bør Undervisningen paa Akademiet bygges. I Virkeligheden er næsten alt det, der i den nyere Tid fortjener Navn af Bygningskunst, hos os fremgaaet af de fortjenstfulde Opmaalinger, som under Prof. Holms og Storcks Ledelse er udført af Kunstakademiets Elever.

En ung Architekt bør aldrig arbejde med anden Bygningskunst end den, han kan se med sine egne Øjne, for at faa Realiteten i Materiale og Bygningens Tilknytning til det virkelige Liv saaledes banket ind, at det aldrig forlader ham, selv om han under sin senere Udvikling henter Impulser fra Afbildninger.

Mon det ikke ligefrem skulde kunne godtgøres ved bestemte Exempler, at den Undervisning som, nu i Architekternes unge Aar grundlægges ved Hjælp af Kopiering og Benyttelse af Architekturværker, har sin store Skyld i den Svækkelse af Materialsandsen, som har kendetegnet Architekturen i det sidste halve Aarhundrede her som i andre Lande, har gjort den miniaturagtig og spids, idet Forholdene fra de store Bygningsværker, der tjene til Forbilleder, fæstnes i Erindringen, og delvis overføres til det lille Maal, det almindelig falder i vor Lod at bygge i. Man sammenligne i saa Henseende som oven omtalt de moderne Landsbykirker, som dog væsentlig har været i dannede Architekters Hænder, med de gamle.

De ny Kirker ligner dog mest af alt Modeller i lille Maal.

---

*) Ogsaa hos Bønder og Købmænd vil vaagne en berettiget Stolthed over, at deres Gaarde er værdige til at skildres.

Jeg mener ogsaa, at Tidspunktet til en fuldstændig Adskillelse af Architekternes Undervisning fra Haandværkernes er uheldigt valgt, netop nu, da den almindelige Dannelsesskole er bleven fortløbende, saa at man kan gaa fra Almueskolen gennem Mellemskolen til Latinskolen i een Linie.

Der er ingen Tvivl om, at de bedst begavede af alle Samfundsklasser paa denne Maade naar lykkeligst frem uden Tidsspilde, og de mindre begavede bliver uden Skam staaende ved en af de tidligere Afslutninger, saa at alt kommer paa rette Plads.

Og saa skulde det netop forholde sig ganske omvendt med Bygningselever??

Eller kender man da slet ikke den Ordning, der er indført i det juridiske Studium saaledes, at Chr. 5tes danske Lov, hvorvel den ikke mere er gældende Ret, er det kulturelle Grundlag for al juridisk Studium, og Fællesprøven, der giver Adgang til Sagførerstillingen ved Underretterne eens for alle Jurister, ogsaa for dem, der senere paa Grundlag af Romerretten faar den universelle Kultur, som giver Adgang til de juridiske Embeder og de højere Domstoles Sagførerstillinger.

Det er netop en ganske lignende Ordning, jeg ønsker for Undervisningen af alle Bygmestre.

Det fælles Grundlag skal være Tilegnelsen af den Bygningskultur, der hører vort Fædreland til, paa dette Grundlag skulle de tekniske Skoler arbejde og afslutte, og videre derfra skal de Architekter, der ønske den Akademiske Dannelse tilegne sig Grundlaget for hele vor Civilisations Bygningskunst gennem Studiet af de ypperste Værker i de historiske Stilepoker.

Det Aristokrati, som giver sig til Kende i det akademiske Udvalgs Flertalsindstilling om en fuldstændig Isolering af Architekternes Undervisning, er ikke af det gode. Det vil ikke tjene Bygningskunsten i vort Fædreland yderligere at sætte Skel mellem Akademikerne og de andre, og det end mindre nu, da alt stiler mod en Blomstringstid af Architekturen, saa at den i den almindelige Bevidsthed vil komme til at indtage den Plads, der tilkommer den som den ypperste af de skønne Kunster. Under en saadan Blomstring vil Architekturen ligesom nu Malerkunsten vide at hævde sig som en fri Kunst, der ikke lader sig lukke inde bag kunstige Skranker.

Bliver end Akademiets Undervisning sundere og bedre, kan vi alligevel i Fremtiden faa at se at nogle af de ypperste Mestre i Architektur ligesom i Malerkunst aldrig har set Akademiet, og en Isolation vil da ikke alene være uden Betydning men stille Akademiet i et uheldigt Lys.

— —

— —

Til Slutning henstilles nedenstaaende Forslag ærbødigst til rette Vedkommendes Overvejelse.

Ved det tekniske Selskabs Skole oprettes en Lærerpost hvis Opgave det er som Indledning til Bygningsfaget at skaffe Bygningshaandværkerne et kulturelt Grundlag ved selvstændig Opmaaling af gamle Bygninger i By og paa Land.

Paa dette Grundlag søges Undervisningen ved alle tekniske Skoler reformeret.

Den hidtilværende Forbindelse mellem Akademiet og de tekniske Skoler bibeholdes.

P. V. J. Klint.

August 1906.

FORSKELLIGT.

Bopælsforandring. Architekt C. HARILD er flyttet til H. C. Ørstedsvej Nr. 51 A, 2. Sal. Telefon 8211 og 28243 x (Kontoret, Amalienborg).

❦

Nyt Kort. Fra G. E. C. Gads Universitetsboghandel er tilsendt Redaktionen et nyt Kort over København med indlemmede Distrikter samt Frederiksberg. Det er delt paa 2 Blade og udarbejdet af Landinspektør C. MELDAL paa Grundlag af Generalstabens og de ved Kommunens Foranstaltning udførte Kort.

Kortet er trykt i 5 Farver og udmærker sig ved et sjældent smukt og klart Tryk. Det er — saavidt muligt — bragt à jour med alle nye Gader og indeholder desuden alle af Magistraten vedtagne nye Vejprojekter. Formatet er $1^3/_4 \times 1^3/_4$ Alen og Prisen 8 Kr. for 2 Blade. Opklæbet paa Lærred med Stokke og ferniseret koster det 14 Kroner.

❦

I Lolland-Falst. Stiftstidende for den 30. August d. A. findes følgende Notits: »Nakskov Kirkespir bliver i Dag anbragt paa sin Plads. Samtidig (?) er man nu omtrent færdig med Kobberlægningen, som allerede gør et meget pynteligt Indtryk og utvivlsomt vil blive en Pryd for Kirken og Byen«.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningsmødet d. 2 Oktober. Dagsorden: Diskussion ang. Spørgsmaalet om de unge Architekters tekniske Undervisning. Diskussionen drejede sig væsentligst om, hvorvidt den forestaaende Adskillelse fra de tekniske Skoler og de tekniske Fags Henlæggelse under Kunstakademiet var ønskelig eller ej. Stemningen var overvejende for dette, medens det fra anden Side blev gjort gældende, at en Adskillelse af Architekt- og Haandværkerelever vilde være uheldig for begge Parter.

Udenfor Dagsordenen fremkom Architekt LEVY med en skarp Kritik af Programmet til Konkurrencen om Grundejerbankens Ejendom paa Nytorv, som paa mange Punkter er uforstaaeligt og misvisende. (Vi skal i en senere Artikel komme tilbage til denne Sag). Dette affødte en Diskussion om det heldige i, at der indenfor Foreningen fandtes et staaende Udvalg, der altid skulde træde i Forbindelse med de Institutioner og Bygherrer, der ønskede Konkurrence, medvirke ved Programaffattelse o. s. v.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 13. OKTOBER 1906
9. AARGANG № 2

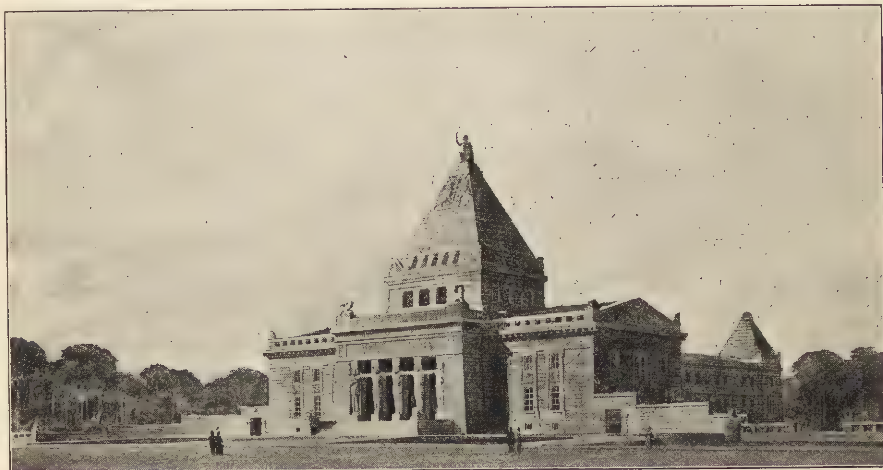
ET FORSLAG TIL FREDSPALADSET I HAAG.

Den ledende Tanke ved Planlæggelsen af vort Forslag til Fredspaladset har været at skabe en Bygning, som opfyldte de forlangte praktiske Krav og samtidig havde den monumentale Karakter, der kunde illustrere Voldgiftstankens alvorlige Storhed. Der er derfor navnlig lagt Vægt paa ved Billedhuggerkunstens Hjælp at give Hovedfaçaden et talende Udtryk.

Hovedindgangens 5 kolossale Stenfigurer betegner Verdensdelene broderligt forenede.

Ovenover opbygges Sten paa Sten — som selve Fredssagen taalmodigt arbejder sig frem — en Pyramide, der krones af Fredsgudinden. Ved Gudindens Fod er i ganske fladt Relief anbragt trende planteædende Løver, som bekendt et gammeltestamentligt Fredssymbol.

Som Situationsplanen viser, lægges selve Voldgiftsbygningen tilbagetrukket ud mod Scheveningen-Chausseen. Kompleksets bageste Del rummer Bibliotheket. Sidefløjen, der forbinder disse to Hoveddele, indeholder Bibliothekets Kontorer

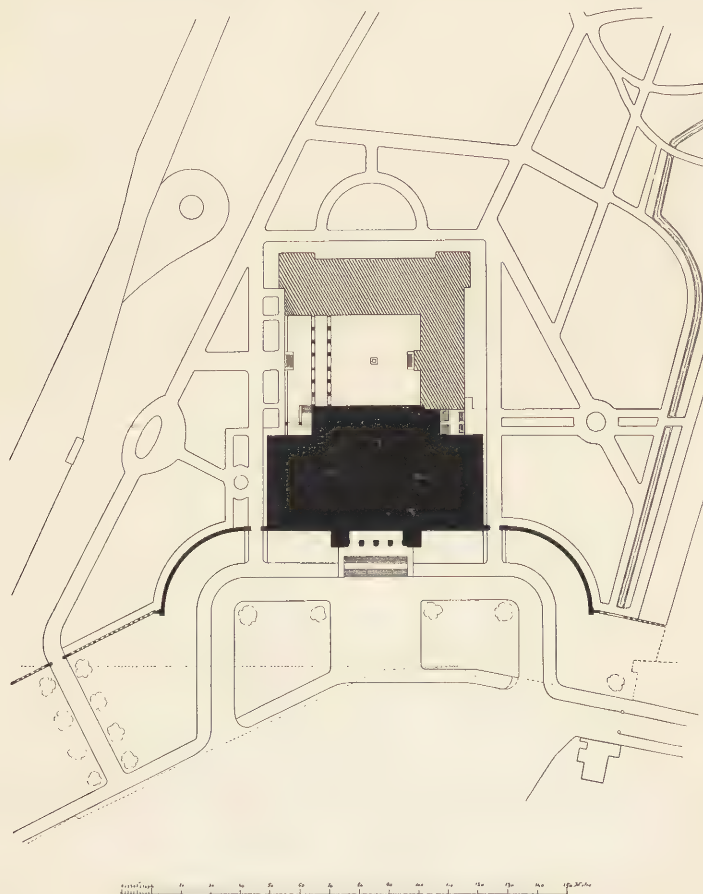

FORSLAG TIL FREDSPALADSET I HAAG.

ARCHITEKTER CARL BRUMMER OG V. J. MØRK-HANSEN.

og Læsesale, alt i direkte Forbindelse med Hovedbygningen. Den saaledes fremkomne Gaard aabner sig med en Kolonnade mod Sydøst, og gennem denne er Indgang til Bibliotheket for dem, der kommer fra Byen eller Parken.

Bygningens Façader er tænkt udførte af Euville Kalksten, der har en varm og lys Farve, Sokkel og udvendige Trapper af Granit.

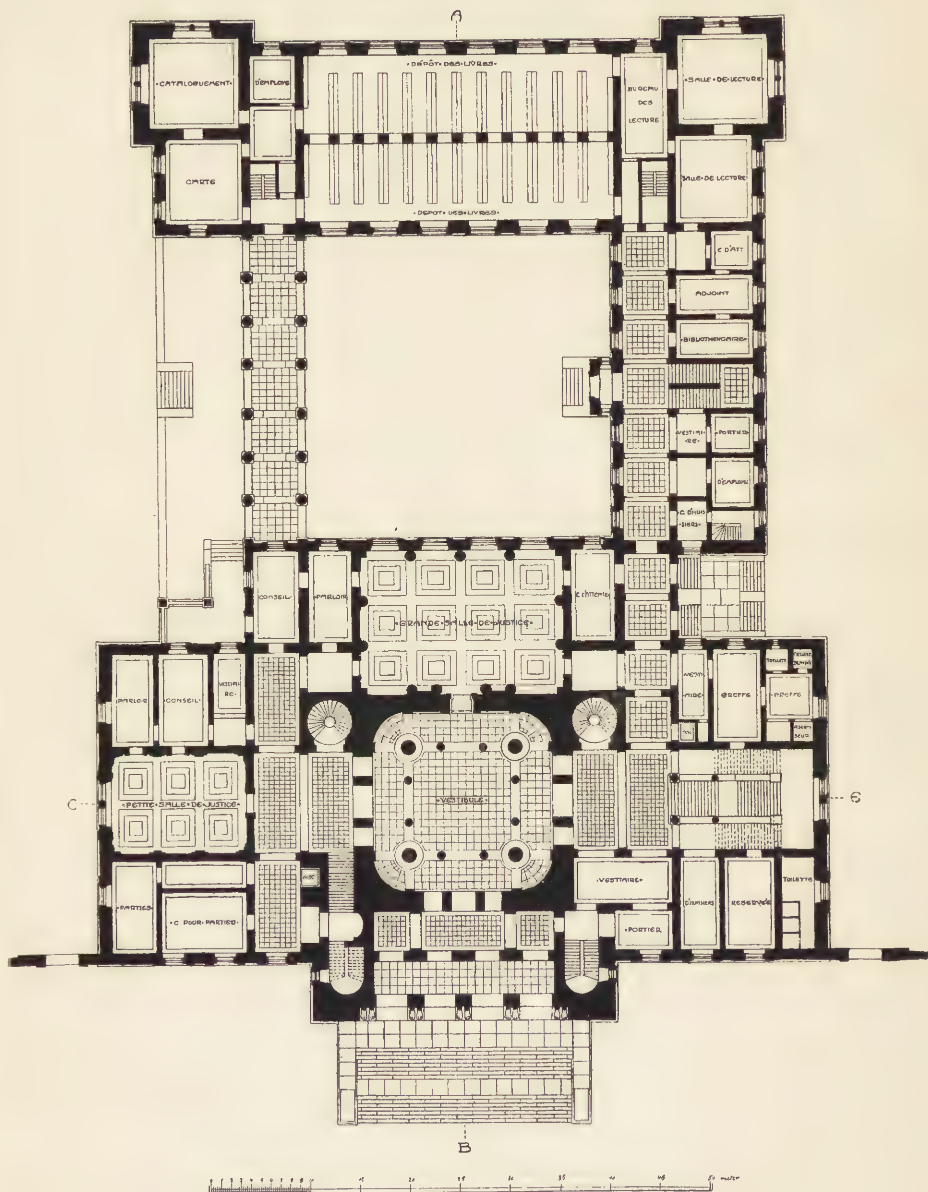

SITUATIONSPLAN.

Taget skulde dækkes med Kobber, Fredsgudindens Statue hamres i samme Materiale og forgyldes. Ved særlige Lejligheder kunde den store Kuppelhal benyttes som Festsal.

Vi har ment, at en Bygning, tjenende dette nye, store Emne, — for hvilken ingen Tradition haves — karakteriseres bedst gennem Befrugtning af Oldtidens grundlæggende Stilarter — ægyptisk og græsk — i Stedet for at benytte et eller andet europæisk Lands særlige Stilart til en Sag, der gælder hele Verden.

V. J. MØRK-HANSEN.

FORSLAG TIL
FREDSPALADSET I HAAG.

ARCHITEKTER
CARL BRUMMER OG V. J. MØRK-HANSEN.

FORSLAG TIL
FREDSPALADSET I HAAG.

ARCHITEKTER
CARL BRUMMER OG V. J. MØRK-HANSEN.

FORSLAG TIL
FREDSPALADSET I HAAG.

ARCHITEKTER
CARL BRUMMFR OG V. J. MØRK-HANSEN.

GRUNDEJERBANKENS KONKURRENCE.

Som omtalt i Referatet af vor Forenings Møde forleden, blev der paa dette rettet en skarp Kritik mod det Program, paa hvilket Grundejerbanken indbyder til Konkurrence om Bygningen paa Nytorv, Hjørnet af Frederiksberggade.

Vi anser det derfor for betimeligt at henlede Opmærksomheden paa de, dels gaadefulde, dels meningsløse Bestemmelser, som i rigt Maal findes i dette Program, der desuden paa mange Punkter er stridende mod de af vor Forening vedtagne »Regler for Konkurrencer«.

At de som Meddommere tilkaldte Architekter ikke — som »Reglerne« ellers udtrykkeligt forudsætter — har været medvirkende ved Affattelsen af Programmet, er egentligt overflødigt at bemærke; det ses tydeligt, baade paa Formen og Indholdet.

De nævnte »Regler« siger: »Programmet bør være saa klart som muligt og tydeligt skelne imellem ufravigelige Fordringer og saadanne, der tjener til Oplysning eller udtrykker Ønsker«. Programmet siger: »Bebyggelse kan finde Sted efter Kjøbenhavns Byggelov og de for den projekterede Bebyggelse videst tænkelige Dispensationer«. Vi spørger: hvad er »videst tænkeligt«? Der vil komme mange forskellige Besvarelser frem ved Konkurrencen paa dette Spørgsmaal. I hvert Fald kan *ingen paa Forhaand* vide, hvor langt Bygningskommission, Stadsbygmester og eventuelt Justitsministeriet vil strække sig, altsaa maa de konkurrerende først forhandle med disse Autoriteter, før de kan foretage sig noget videre!

Angaaende Indretningen af den ene Ejendom, hvori der skal være Apotek, henvises Architekterne til at søge Oplysninger hos — Apotekeren! Da denne vel har meget andet at tænke paa end at give Oplysninger om Byggeri, kan det jo let hænde at han — naar der er travlt i Recepturen — giver én Besked tilhøjre, en anden tilvenstre. Det er saare menneskeligt at glemme, og vi har i hvert Fald ingen *Garanti* for, at det ikke sker her.

Bankraadet forlanger, at de to Ejendomme skal have ens Etagehøjder og med »Façader gennemførte som én Ejendom«. En Del af Bankens Lokaler skal ligge i Kælderen, som derved vel sagtens maa blive ret høj. Apotekets Stuegulv maa derimod af Forretningshensyn naturligt ligge meget lavt over Gaden. Hvorledes forlige disse Hensyn? Hvorfor skal overhovedet disse to Huse med Vold og Magt bringes til at se ud som ét? Dette er en i architektonisk Henseende ganske utaalelig Fordring, ligesom den: at Indgangen *skal* ligge i et brudt Hjørne, der *skal* dannes mod Nytorv og Frederiksberggade. — Hvis en Architekt finder paa en bedre Løsning af disse Façadespørgsmaal end den, det ærede Bankraad har kunnet tænke sig, bliver han saa sat udenfor? Og naar man har Ordre til at regne med de »videst tænkelige« Dispensationer, saa vilde de fleste vel bl. a. straks regne med Dispensation fra § 7 om brudt Hjørne, da et fuldt Hjørne selvfølgelig giver en bedre Form paa Huset.

At der intet er angivet i Programmet om Størrelsen af Bankens vigtigste Rum, Ekspeditionsrummet, ej heller om nogen som helst andre Rum end Bankraadsværelset og Direktionsværelset, forbavser unægtelig, naar der samtidig meddeles, at hvis der ikke er Plads i Stueetagen, kan de og de Rum lægges i Kæl-

deren. Hvorledes kan man afgøre, om der er Plads, naar man ikke ved, hvor stor Plads der behøves?

Der forlanges Planer af: Kælder, Stue, 1ste Sal, 2den Sal og Kvist. Dette kan og vil blive forstaaet af mange, som om der ikke ønskes flere end de nævnte Etager. Men husk paa de lumske »videst tænkelige«! og betænk, at Banken sikkert med Glæde indkasserer Lejen for saa mange Etager som muligt. Man *kunde* ganske vist tænke sig, at en Institution som Grundejerbanken først og fremmest vilde have et smukt Hus, og at det pekuniære Hensyn kom i 2den Linie; maaske og maaske ikke — af Programmet bliver man ikke klogere.

Alle Tegninger forlanges udførte i 4‴ pr. Alen, skønt gammel Praksis og forøvrigt ogsaa Konkurrencereglerne anbefaler en mindre Maalestok for Skitser.

Vi har nu nævnet de værste Anker, der kan rettes mod dette Program; enhver Architekt vil give os Ret i, at de ikke er uvæsentlige, men af en saadan Art, at det er 1) umuligt at komme til fuld Klarhed over, *hvad* Bankraadet ønsker, og 2) ligesaa umuligt vil det være at fælde en kategorisk og retfærdig Dom.

Vi tillader os sluttelig at henstille til det ærede Bankraad, om det ikke var tænkeligt, at Programmet kunde suppleres eller forandres. I modsat Fald nærer vi Frygt for, at altfor mange — og det ikke af de daarligste — vil holde sig tilbage fra denne Konkurrence, hvad der for begge Parter og for Sagens Skyld vilde være et meget beklageligt Resultat.

MODERNE ARCHITEKTURS FORHOLD TIL HAANDVÆRKET.

Foredrag paa Architektkongressen i London af Prof. LETHABY (tilsendt af Prof. M. NYROP).

Tegning til moderne Architektur og dennes Overførelse til Virkeligheden hviler paa engang vedtagne Skikke. I nogle Lande synes der at være flere almindelige Vedtægter og større Tilnærmelser til en bestemt »Stil«, end i andre. — Hvilke er saa Mulighederne for, at moderne Architektur kan komme ind i et godt Spor? Og hvordan kan vi naa til Virkelighed i Bygningskunsten? — Tidligere Tiders Stil fremkom ved Haandværkerstandens voksende Duelighed; og *kun dette* vil frembringe Kunst beslægtet med den gamle, en Kunst, som snarere er uvilkaarlig end tilstræbt. — Architektens Forraad af Former er i Almindelighed mer eller mindre heldige Omdannelser af gamle Haandværkeres Erfaringer. — Hvorfra skal man faa ny Kraft i vor Tids Architektur? Tildels maa den komme ved Videnskabens Indflydelse; men alligevel vil der fordres dygtige Haandværkere til at give sig i Kast med det nye Materiale. For Øjeblikket er Architektvirksomheden fuldstændig skilt fra alt Kendskab til Haandværket og saaledes indsnævret i en lille Idekreds. Arehitekterne har prøvet paa at fremstille det gamle Haandværks udmærkede Former, men Resultatet er blevet et *udvortes* og mangler det indre Liv! — En nærmere Berøring med Arbejdet maa i det mindste betyde 3 Ting: 1) maa vi være i Forbindelse med dem, som udfører vore Konstruktioner og prøve paa at lære af dem, hvad de anser for — godt Arbejde. 2) maa det betyde, at den videnskabelig uddannede, ledende Architekt tager

mere Hjælp fra uafhængige Arbejdere af højere Rang, — Billedhuggere, Malere o. s. v. samtidig med, at han opgiver at slide løs paa kontortegnede Ornamenter. 3) maa det betyde *praktisk Uddannelse af Architekterne selv.* Dette kan føre til 2 Misforstaaelser: *enten*, at en Architekt, som var optaget af et betydningsfuldt Arbejde, skulde være sin egen Haandværker — *eller* at Fordringen skulde blive opfyldt ved, at han tog Undervisning i Emaillering eller Træskæring. — De vigtigste Haandværk for en Architekt er naturligvis Murer- og Tømrerhaandværket, da disse er Hovedfaktorerne i Konstruktion. Og saaledes forstaaet skal Haandværk danne Grundlaget for architektonisk Uddannelse. — Eleverne skal hugge Sten, danne Træ til, og behandle Mursten. Ofte kan han naturligvis ikke anvende megen Tid paa dette; men i hvert Fald vil en Maaneds Arbejde med Materiale og Værktøj være bedre end ingenting. — Et kort Kursus skal udgøre en Del af alle Elevers Uddannelse, men nogle vil sandsynligvis blive meget mere interesserede i denne Side af Sagen og føre det videre ud. — Paa den Maade maa vi uddanne Architekter med forskellige Egenskaber til de forskellige Krav. Det er Fejlen ved alle Systemer: at danne *alle* efter *eet Mønster.* Det vilde ogsaa være ønskeligt at uddanne nogle til den højeste Grad af akademisk Dygtighed, for at de kunde være skikkede til at give sig i Kast med de indviklede Opgaver, som falder for i en stor By. De beskednere Arbejder paa Landet fordrer ligesaa megen Hengivelse, men af en anden Art, *Et nøje Kendskab* til Haandværket, som danner Grundlag for den øvrige architektoniske Uddannelse, vil udvikle en Mangfoldighed af Evner, som vil svare til de mangfoldige Krav!

FORSKELLIGT.

Konkurrence. »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«, der ved den nye »Islands Brygge« skal bygge et stort Kompleks, indeholdende Pakhuse og Kontorer, har indbudt 7 Architekter til en Konkurrence om Skitser hertil. Architekt GUNDESTRUP fik første Præmie, 500 Kr., Architekt OLESEN 2den Præmie, 300 Kr., medens Architekterne PHILIP SMIDTH og VOLLMER fik selve Arbejdet overdraget.

Kunstakademiet. Cand. mag. VILH. LORENZEN begynder den 15. ds. paa Kunstakademiet en Række Forelæsninger om Bygningskunstens og Dekorationens Historie i de orientalske Lande i Oldtiden.

Selskabet for dekorativ Kunst har i Kunstindustrimuseet aabnet en Udstilling af Arbejder af Architekt P. V. J. KLINT.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 20. OKTOBER 1906
9. AARGANG № 3

NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

II.

DEN KANNEWORFFSKE EJENDOM.

Blandt de Ejendomme i Forstaden udenfor gammel Østerport, der kunne følges helt op til Nutiden, kan man fremdrage en ganske karakteristisk, ikke paa Grund af dens Størrelse og anseelige Bygninger, men fordi det i særlig Grad kom til at gaa ud over den ved Gennemførelsen af Frederik III's Bebyggelsesplan.

I det brolagte Stræde paa den østre og søndre Side nævner Jordebogen af 1620 først Claus Blommes Have og Boder, af hvilke nu en Del ere indgaaede i Thotts Palais' Grund eller vel snarere i »Standard«s Ejendom*), derpaa udefter mod Marken Eske Bertelsens Hus og Have til begge Stræder (ɔ: Bredegade og St. Strandstræde) og derefter

Hermand Burgrafs hus oc haufve, som Didrich Rodemester tilforn hafuer tilhørt, x β.

Det nævnes ikke, at Grunden gaaer ud til begge Gader, men det har den dog sikkert gjort.

Didrik Rodemester, den først nævnte Ejer, kendes kun fra denne Angivelse. Rodemesterstillingen var den Gang ikke nogen Levevej, men et borgerligt, ret besværligt Ombud, som man helst undgik og vel neppe brugte til Betegnelse

*) Som tidligere anført laa Niels Juels oprindelige Gaard (den senere Tømmerplads) mellem Bredegade og St. Annæstræde; men da den blev spærret inde ved Gadernes nye Udstikning, erhvervede han sig flere Grundstykker mod Kongens Nytorv samt et Stykke af den brede Gade og fik saaledes Luft. Senere erhvervede han sig Grundene i Hjørnet mellem Torvet og Norgesgade og endelig en Grund i St. Kongensgade (Udkjørselen fra Tømmerpladsen). Mod Torvet var der to Bygninger, den nye Hovedgaard (Thotts Palais) og Standards Ejendom. Denne sidste er i Grundtaxten af 1717 udskilt med særlig Taxt, i Grundtaxten af 1755 ogsaa med særligt Matr.-No.

I Jordebogen af 1677 fremtræder Ejendommen saaledes: Johan Spigelbergs Garverplads og et Stykke af Bertel Huusmands Have, Hr. Admiral Juel nu tilhørende, 1 ₰ 12 β. Hr. Admiral Niels Juel af den Gaard, han iboer, med tilhørende Vaaninger og Huse 1 ₰. Nok af tvende Vaaninger, som han sig af Mikkel Nielsen, Hertzmand Treslov og Doct. Claus Blomes Arvinger tilforhandlet haver 1 ₰ 8 β. — I Grundtaxten af 1689 er Taxten for Juels nybygte Hovedgaard med hans gamle Hovedgaard samt en Lejevaaning 2200. 1717 er hertil ved Tilkøb kommet Matr.-No. 91 og Parceller af No. 56, 57 og 60.

af Livsstilling. Da Jordebogen kun foreligger i en Afskrift fra Resens Tid, kunde Rodemester muligvis være en Fejl for Rustmester. 1593 udnævntes Diderik v. Hildesheim til kgl. Rustmester, Anno 1595 til Juledrikket blev han Lavsbroder i danske Kompani (Skydeselskabet), ved Kongens store Opkøb af Haver udenfor Portene 1606 afstod han en Have udenfor Nørreport (130 Dl.) og fik samme Aar kgl. Skøde paa et Hus i lille Kongensgade. Det kan jo være ret rimeligt, at han som Erstatning for sin mistede Have har tilkøbt sig denne her omtalte Have udenfor Østerport; men det Hele er dog kun en Gisning.

Herman Burgraf var Handelsmand her i Staden og havde 1620 foruden denne Grund en Ejendom i lille Kongensgade, hvoraf han betalte 8 ß Jordskyld for 2 Boder »bygte udenfor Husenes Vandfald og Fodstykker«, ligesom han blandt »nogen de bedste og ældste Borgere« var med til Udarbejdelsen af Jordebogen og Kæmnerinstruxen. Han var fra Pintsedrik 1584 Lavsbroder i danske Kompani og er død før 1633, idet Jordebogen fra dette Aar anfører Margrete, Herman Burgrafs som svarende de 8 ß Jordskyld af Boden i lille Kongensgade, medens der med Hensyn til Lysthaven er anført:

Dirich Eigenhof posementmagers hauge, som tilforne eiede Hermand Borgraf, gifuer aarligen x ß.

Denne nye Ejer var ogsaa Lavsbroder i danske Kompani (fra Juledrik 1613) og boede paa Kjøbmagergade, hvor han efter Jordebogen betalte Jordskyld af en Bod med 8 ß og af 5 Væggerums Udbygning med 20 ß, og 1645 med Husstand ansattes til 1 Rdl. 1 Ort Hovedskat. Han ejede tillige den nordfor Haven liggende Grund, Else, s. Anders Hansens Have ud til begge Stræder med $^1/_2$ ℔ Jordskyld. Dette maa være den senere Collinske Gaard, som i Skøde af 21. 5. 1666 fra Johan Esmit, K. M. Tolder, til Generallieutenant Jørgen Bjelke siges at ligge i Strandstræde mellem Jens Andersen Stenhuggers og Peder Hansen Brændevinsbrænders Huse sammesteds, og i Bjelkes Skøde af 7. 5. 1675 til Landfoged over Island Johan Petersen Klein siges at strække sig i Strandstræde mellem Jens Anders Stenhuggers og Peder Hansens Huse og i Dronningensgade*) mellem Jens Stenhuggers Hus og s. Lyder Styfkens Enkes og Arvingers Huse og Haver. Jens Stenhuggers Hus er nemlig Herman Burgrafs gamle Ejendom.

Efter Didrik Eigenhof har den tilhørt *Peder Mathiisen*, »boende uden Østerport«, idet denne 16. 10. 1648 gav *Jens Andriisen Wulff Stenhugger* Skøde paa »en hans woning liggendes udj Strandstrede uden dennd Gammel Østerport her i Kiøbenhaffnn westen thill Mathies Fiskers och østen thill skipper Bendts woninger«.

Denne nye Ejer, der synes at have været en blandt sine Kolleger anseet Mand, idet Stenhuggernes Privilegier af 24. 1. 1661 udstedes efter Andragende fra ham paa Stenhuggernes Vegne, ejede endnu i 1661 Ejendommen. Den opføres da i Grundtaxten med Taxt 200; men dens gode Tid er snart forbi, da Gadeplanen for Ny Kjøbenhavn nu skal føres ud i Livet. Med et Strøg afskæres den sydlige Del af Grunden og udlægges til Kongens Nytorv, med to Strøg udskæres Midtpartiet og udlægges til Norgesgade og tilbage bliver da dels den lille skæve Grund, vi kende, mellem Strandstræde, Torvet og Bredgade, dels et

*) Det er »Norges- eller den saakaldte Dronningens brede Gade«, som den — saaledes som det tidligere er anført — i sin Tid benævnedes.

Grundstykke paa den anden Side af Gaden, vendende ud mod denne og tillige mod den gamle Bredegade, hvilket sidste fremgaaer af kgl. Skøde af 8. 8. 1666 til Niels Juel paa en Grund, »som Bredegade tilforn været haver«. Grundtaxten af 1668 opfører da ogsaa — under Strandstræde — Ejendommen som delt i to Dele:

Jens Andersen Stenhuggers Hus. Taxt 50, og

Jens Andersen Stenhuggers 4 smaa Vaaninger, nedbrudt og opsat igjen. Taxt 50,

hvilke sidste i Forbedrings Grundtaxten af 1677 rettelig ere anførte under Norgesgade. I Grundtaxten af 1689 anføres begge Grundene under Norgesgade, nemlig Matr.-No. 85. Jens Andersen Stenhuggers Enke, ny Taxt 70, og Matr.-No. 91. Jens Andersen Stenhuggers Enke, ny Taxt 140. Da den gamle Taxt for No. 91 kun opføres med 25, maa to af Vaaningerne alt da være indgaaede i en af Naboejendommene, hvilket ogsaa blev Restens Skæbne. Grundtaxten af 1717 siger nemlig, at No. 91, Jens Andersen Stenhuggers to Vaaninger ere købte og henlagte til No. 55 (Niels Juels Gaard), hvor ogsaa Taxten 140 er tillagt og beregnet.

Tilbage bliver altsaa kun Matr.-No. 85, Hovedparcellen, og med den Jordskylden, der heldigvis ikke er bleven afløst i den lange Tid, som ligger imellem Jordebogen af 1633 og de ældste bevarede, Aarene 1673—78 omfattende, Kæmnerregnskaber. I disse optræder nemlig — som nødvendigt Bindeled mellem det gamle og det nye — salig Herman Burgraf med samt sine 10 β. 1673 anføres vel kun for Ejendommen: *Peder Hansen Sejlingsmand* 10 β, men 1674 og følgende Aar er Anførslen: Jens Vlf Stenhuggers Hus, som Herman Burgraf tilhørte og Peder Hansen Skipper nu ejer, 10 β.

Naar det i en Artikel om det Kanneworffske Hus (Architekten VII. P. 349—52) hedder, at Hjørnegrunden mellem Strandstrædet og Norgesgade ved Aar 1675 endnu var ubebygget, er det efter det foran anførte urigtigt, og ligesaa urigtigt er det, naar der videre berettes, at Grunden 1692 ejedes af Ludvig Styfken. Kilden til den sidste Angivelse, en i Raadstuearkivet bevaret Samling Kort over Vandkompaniernes Ledninger og Vandposter, har ingen Ludvig, men vel under Garverkompaniet, No. 11, en Lyder Styfken; men dennes Ejendom laa nord for den Collinske og flere andre Gaarde i Bredgade og Strandstræde, og den dannedes af den sydligste Del af Garnisons Kirkegaard med de tilsvarende Husrækker i nævnte Gader. I Grundtaxten af 1661 er det Hans Hoffmands Arvingers 11 Boder med en stor Have, Taxt 300, 1668 Lyder Styfkens Have og 12 Vaaninger, Taxt 400, hvortil 1677 kommer Taxt 350 for Margrete sal. Lyder Styfkens 7 Vaaninger i Norgesgade, hvilke to Angivelser svare til de i Grundtaxten af 1689 anførte Ejendomme Matr.-No. 38 og 89. Derimod er det rigtigt, at der 1692 hørte en Vandpost til det Kanneworffske Sted, hvilken Post dog ikke forsynedes fra Garverkompaniet, men fra Boyssens Kompani, hvor den hedder No. 13, *Heinrich Brock.*

Følger man derpaa Ejendommen gennem de for 1707 og senere Aar bevarede Kæmnerregnskaber, findes den i Begyndelsen anført saaledes: *Jens Oldte Rutz* Barberer af Margrethe Hendrich Brogs Hus 10 β. 1723—36 noteres Jordskylden paa Kancelliraad *Lassen* af Jacob Otto Rudth og tilforn Margrethe Hen-

drich Brogs Hus, fra 1725 af med Tilføjelsen »paa Hjørnet af Strandstræde mod Kongens Torv«, og for at intet skal mangle, anfører Grundtaxten af 1717 under Norgesgade No. 85 Jens Andersen Stenhuggers Enke, nu Jacob Othe Ruth Barberer. Taxt 70. 1737—44 anføres i Regnskaberne forrige Køkkeninspektør *Levin* og fra 1745 er *Niels Titken*, Urtekræmmer, anført som Indehaver af Kancelliraad Lassens eller Lovins Grund.

Nogen fuldstændig korrekt Ejerliste giver Kæmnerregnskaberne dog ligesaalidt som Indkvarteringslister o desl. Det der føres Bog eller Liste over, er Afgifterne og Præstationerne, der hvile paa Grundene, ikke Ejerne, og gamle Ejer-

Thotts Palais. Kanneworffs Sted. Nyhavn Nr. 1.
DET KANNEWORFFSKE STED 1703. EFTER STIK I LIGPRÆDIKENEN OVER CHR. GYLDENLØVE.*)

navne kunne derfor ved den aarlige Anlæggelse af Bøger og Lister let komme til at gaa igen i Aarevis efter vedkommendes Død, saaledes Kancelliraad Lassen til 1736, uagtet der 18. 5. 1727 holdes Vurderingsforretning over den afgangne Kancelliraads Ejendom. Undertiden kan endog et helt urigtigt Navn komme frem, som Køkkeninspektør Frederik Levin (eller Lovin), der vist aldrig har ejet denne Grund, men derimod 1731—37 den Collinske Gaard. I hans Skøde paa denne Gaard af 15. 3. 1731 siges det udtrykkelig, at Urtekræmmer Niels Titkens Ejendom ligger paa dens vestre Side, og han nævnes heller ej i Jordebogen af 1746, hvori der om Herman Burgrafs gamle Ejendom anføres følgende:

*) Karossen og Fakkelbærerne følge efter Ligvognen, der ikke sees paa det her gengivne lille Afsnit af Billedet. En fuldstændig Gengivelse findes i C. Bruun, Kjøbenhavn. II. P. 524.

»St. Annæ Kvarter, No. 86. Store Strandstræde. Hjørnehuset ud til Torvet. 10 ß. Tilhørte 1707 Jacob Otto Ruth Barberer, 1727 Kancelliraad Lassen. Ved Auktionsskøde er det den 26. Maj 1730 tilskødet Niels Titken Urtekræmmer. Rester fra Paaske A° 1728. Niels Titken blev den 17. Marts 1745 tilholdt at betale samme og fremdeles aarlig, som han lovede.«

Man kan vel afslutte Ejendommens ældre Historie med denne celebre Person, NIELS GJÆFVERTSEN TITCHEN, der 9. 11. 1722 blev Interessent i Urte- og Isenkræmmer- samt Sukkerbager-Kompaniet, to Gange, nemlig 1744—49 og 1761,

Thotts Palais. Collins Gaard. Kanneworffs Sted.

DET KANNEWORFFSKE STED 1749. EFTER MALERI AF J. RACH I NATIONALMUSEET.

var Oldermand, 1745—61 hørte til Stadens 32 Mænd, fik sit Portræt i forgyldt Ramme ophængt paa Kompaniets Samlingssted og blev Kommerceraad. Dog bør »Architekten« om Titchen endnu tilføje, at han 1755 byggede det smukke Sted paa Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade, som nu er taget i Besiddelse af de lægevidenskabelige Undervisningsanstalter.

Tilbage staaer da nogle Oplysninger om Husets Bygningsmaade og Indretning.

Efter Opmaalingsprotokollen af 1756 maalte Grunden mod Bredgade 18 Al. 1 T., mod Kongens Nytorv 10 Al. 4 T., mod Strandstræde 7 Al. 10 T., mod Naboen 18 Al. 16 T. + 1 Al. 5 T. Hele Arealet var 173 □ Alen og deraf Gaardsrummet $15\,^{11}/_{24}$ □ Alen.

Den ældste her (Pag. 24) gengivne Afbildning findes i Masius' Ligprædiken over Christian Gyldenløve, men den er ved Fejl fra Tegnerens eller Kobberstikkerens Side blevet lidet paalidelig og lidet stemmende med Synsforretningerne af 1720 og 1727. Efter disse er Huset af Bindingsværk med udmurede Tavl, 2 Etager højt med 8 Fag til Bredgade, 4 Fag til Torvet og 3 til Strandstræde, med en mindre Kælder og — mod Bredgade — den lille, ved $3^1/_2$ Fag Stakitværk fra Gaden skilte Gaard. At Bindingsværket udvendig skulde have været forsynet med en Forblændingsmur, nævnes der ikke noget om, og det er lidet rimeligt. Indgangen er fra Bredgade og fører ind i en Forstue med Flisegulv og malede Brædder til Vægbeklædning. Tilvenstre derfor findes et Køkken med Brostensgulv, aaben Skorsten og bare Vægge med Hylder og Rækker, tilhøjre mod Bredgade og Torvet en Stue med Bræddegulv, Vægge med malede Brædder, Bilæggerovn, et fast Skab og et afdelt Trapperum med Trappe til Kælderen og Vindeltrappe til første Sal. Denne Stue har vistnok spændt over den halve Façade mod Bredgade og det meste af Façaden mod Torvet. Mod Strandstræde ligger endelig et Sengekammer med Bræddegulv, Vægge med malede Brædder og Vindovn. Dette Kammer har haft en meget uregelmæssig Form, og de skarpeste Vinkler ere da udfyldte ved et større og et mindre dobbeltfløjet Vægskab. Paa første Sal er foruden Forstuegang ved Trappen et stort Værelse, »Sal«, med malede Paneler og Tapeter af malet Lærred, Bræddegulv og en gammeldags aaben Kamin — vel et Arbejde af Jens Stenhugger —, dernæst et Kammer med Vindovn, et med Brædder afdelt lille Kammer (Spisekammer) og et Lokum. Loftsrummet er afdelt i to Dele, og der er sikkert ingen Gavl mod Torvet. Den noget uklare Beskrivelse af Taget siger, at der mod Norgesgade er Skraatag over 5 Fag og Halvtag mod Torvet, og hvis man kan tro Billedet i Ligprædikenen, har Huset mod Norgesgade haft en Gavl; mod Strandstræde og i hvert Fald mod Torvet har der været Valmtage. At »Halvtaget«, som antaget i ovennævnte Artikel, skulde være Dække over et Bislag som Indgang til Butiken, er umuligt, da der udtrykkelig siges »til Torvet 4 Fag, 2 Loft høj, med Halvtag over«, da Indgangen er fra Bredgade, ej fra Torvet, og da der den Gang ingen Butik var i Huset. Efter Bygningens uregelmæssige Form maa Tagformen i alle Tilfælde have været ret kompliceret, tilmed da man vistnok ved Husets Omdannelse efter de nye Gadeliniers Afstikning saavidt muligt har benyttet Dele af det ældre Hus.

Til Beboelse og til en lille Næring som Barberstillingen, hvor en stor Del af Forretningen besørgedes ude af Huset, og den store Stue kunde benyttes til Kunders Betjening i Huset, var en saadan Bygning vel tilstrækkelig, men ikke til en Urtekramforretning, der ikke har været ubetydelig, tilmed da Niels Titchen vel paa lignende Maade, som det berettes om hans Søn, Gjævert Titchen, selv ordinerede sine Varer og var Leverandør til Kolleger. Der krævedes da ej alene Butik, men ogsaa Kælder med Nedgang fra Gaden og Loftsrum med Hejseapparat. Tilmed nævnes 1727 Hus og Tag som maadeligt, og Titchen har sikkert strax foretaget en betydelig Ombygning, hvorved Huset fik den Indretning, der beskrives i Taxation af 1774, og det Udseende, som hosstaaende Gengivelse (Pag. 25) efter et Prospekt fra 1749 viser. De andre Billeder i Danske Vitruv (1746), Hafnia hodierna (1748) og Danske Atlas (1763) giver kun Husets Forparti og

ere derhos mindre nøjagtige. — Der er nu en i 3 Dele afdelt grundmuret Kælder under hele Huset med Nedgang baade fra Butiken og fra Norgesgade. Huset har 3 Fag Vinduer mod Torvet, 4 Fag mod Norgesgade og 2 mod Strandstræde; det er opført af Bindingsværk med Halvstens Mur udenpaa Tømmeret, Helstensmur i Tavlerne, og det har — foruden de to Etager — mod Torvet en Gavl med Opstander og Udlægger. Loftsrummet er delt i 4 Dele, og paa Hanebjælkerne er fast Loft.

Gaardspladsen er nu skilt fra Gaden ved 3 Fag Mur- og Bindingsværk med Dør, og Køkkenet ligger som før mod Norgesgade i det nærmest Gaardspladsen værende Fag; det har foruden det gamle Udstyr nu ogsaa Retterbænk og Vask med Skabe under, Slagbænk og afdelt Spisekammer. Forstuen med udvendig Trappe og Glasdøre er derimod henlagt til Torvet, vistnok i det nærmest Strandstræde liggende Fag, ikke, som Billedet viser, i det midterste Fag, og bag den, skilt derfra med Glasdøre, findes et Trapperum med Trappe helt op til Loftet. Paa venstre Side af Forstuen er en Stue med 2 Fag til Torvet, 3 (det ene vel blindt) mod Norgesgade; Stuen, der aabenbart er fremstaaet ved Sammenlægning af den gamle Forstue med en Del af det gamle Hjørneværelse, har gibset Loft, panelerede og tapetserede Vægge samt Vindovn. Til højre for Forstuen og skilt fra den ved et Gitterværk af Træ er Boden ud til Strandstræde med Diske, Reoler og Skuffer.

I andet Stokværk er en Sal med 3 Fag til Torvet, 2 til Bredgade, gibset Loft med Stuccaturarbejde, Vægge med Brystpanel og Betræk samt Vindovn. Til Norgesgade desuden en 2 Fags Stue og mod Strandstræde ligeledes en 2 Fags Stue, begge med gibsede Lofter samt panelerede og betrukne Vægge. Endelig er der ved Trappen en Forstuegang.

Som det vil sees, er det gamle Sted nu undergaaet en meget betydelig Forandring og blevet som nyt, men allerede mod Slutningen af det 18de Aarhundrede ombyggedes det igen og fik ved Paabygningen af et 3die Stokværk og Anbringelsen af Mansardtag den Form, hvori vi have kendt det.

Da Grandjeans »elegante« Hus byggedes paa den Collinske Gaards Grund, skal man forgæves have bestræbt sig for at faa Kanneworffs Sted med til Byggegrunden og, da dette glippede, dog lagt Bygningsplanen saaledes, at den nye Nabo kunde udvides, naar det grimme, gamle Sted faldt. Det maatte jo falde igennem ved Siden af saamegen Skønhed og vige Pladsen, udsat som det var for Kjøbenhavnernes Spottegloser. Ingen kunde dengang passere Strøget uden at forarges eller være vittig over de architektoniske Skønheder, hvormed Bygningskunstens Tempel, Charlottenborg, var flankeret, det kgl. Theaters Forparti og Kanneworffs Sted, begge klinede op mod uhyre Brandgavle.

Men Tiderne skifte; nu ærgrer man sig vel ogsaa over Brandgavlen, men i Forbindelse med den flade, karakterløse Bygning, hvortil den hører, og man seer med Fornøjelse paa den lille Ejendom, der i saa mange Aar tappert har hævdet sin Plads. Man kunde kun ønske, at dens Ydre ved den sidste Ombygning var blevet uforandret, kun med Indsætning af Karme og Vinduer i den gamle Stil, idet man fulgte Reglen: *mieux restaurer qu'embellir.*

Fr. Schiøtt.

GLYPTOTHEKET.

Det af Brygger Jakobsen og Kjøbenhavns Kommune i Forening opførte Glyptothek er nu fuldendt.

Den Del af Bygningen, som rummer de danske og franske Skulpturer samt Malerisamlingen, har jo staaet færdig i nogle Aar, men er bleven yderligere smykket med en Kuppel, der paa en lignende Maade som de lette Kupler paa Marcuskirken i Venedig og andre Bygninger af norditaliensk Architektur hæver sig rundt og blødt over Façadens Buer og indirekte giver disse en bærende Virkning; man maa sige, at denne nydelige Kuppel er en Vinding for Bygningens Ydre. Derimod kan man kun beklage, at der ikke fra Kunstnerens Side er gjort Forsøg paa at danne et Rum i det indre af Bygningen, der svarer til Kuplens Runding, selvom det havde sine Vanskeligheder paa Grund af Hensynet til den overdækkede Gaard, der indtager denne Plads og strækker sig videre ud til Siderne og bagud, og egentlig slet ikke krævede nogen Kuppel. Den Løsning af Opgaven, Kunstneren har givet, kan ikke kaldes monumental. Dertil kommer at et Rum, der behandles paa en saadan »interimistisk« Maade, selvom det maaske egner sig til Opstillingen af Bladplanter og Havebænke, ikke egner sig til Opstillingen af Skulpturer; og denne sidste Indvending er maaske den vigtigste, thi det er i det Hele et Savn, man føler i denne Del af Glyptotheket, at Kunstværkerne maa tage til Takke med den Plads, der er levnet dem, og at man ligesaa godt kunde tænke sig dem erstattet af Møbler eller Maskiner.

I den nye Del af Bygningen, som er lagt bagved den første, og hvortil den nævnte Gaard danner Overgangen, er Forholdet et andet. Den yngre Architekt har skabt en Række af Sale og Stuer, der fast og roligt slutter sig om Skulpturerne, ja endog giver disse en forhøjet monumental Virkning. Dette beror paa, at hvert af Rummene er hvælvede som en rumlig Helhed, og derved giver Øjet Følelsen af et luftigt og lyst Volumen, som uforanderligt harmonerer med det kubiske eller plastiske i Skulpturerne selv. Ogsaa det pragtfulde Atrium i Anlægets Midte, som forestiller et aabent Rum, giver med sine harmoniske Forhold en architektonisk-perspektivisk Virkning, der er fordelagtig for de enkelte Skulpturer, der er anbragt i Søjlegangene eller mellem Søjlerne selv. Sandest er Virkningen i Kælderetagens Rum, navnlig de smukke Hjørnestuer, hvori der, som om man var i Italien selv, er anbragt Architekturfragmenter i de lerede Hjørner; og i det fornemme Hvælvingsrum bagved Atriet, der løfter sig højt over den store romerske Granitkumme i Rummets Midte, en Art af Gravkammer eller rettere et Mausoleum, der i det Ydre fremtræder som en Pyramide midt paa Bygningens Façade, kronet med den forgyldte Pallas fra Villitri. Det er som om de akademiske Drømme om klassisk Skønhed her paa en naturlig Maade er blevne til Virkelighed, idet ikke blot Planen og Detaljerne er, hvad man kalder korrekte, men ogsaa Helhedsvirkningen ægte, ligesom Stoffet i de fejlfrit tilhugne Sten. Mindre tilfredsstillende er de forskellige Tagkonstruktioner i andre af Rummene, navnlig de øvre Hjørnestuer, fordi det moderne og det antike kommer i Strid med hinanden under Kunstnerens Forsøg paa at forene dem, og da tvivler man om, at han selv har forstaaet, hvad det kom an paa. Det har jo heller ikke været en let Opgave at bygge et Rum af visse faste Dimensioner,

og saa at udvide det yderligere med et Apparat for Ovenlyset; maaske er det for at vise denne Inkongruens, at dette sidste har faaet den noget stødende firsidede Form, medens Rummet selv er rundt, dog har de praktiske Hensyn vel været de afgørende. Ogsaa i det ydre virker disse Tilføjninger uskønt, man vilde have foretrukket at Jernskelettet, som jo er og bliver en kedelig Ting i Architekturen, naar denne ikke selv er Jern helt og holdent som de moderne Brobygninger, var bleven skjult eller beriget — f. Eks. med de vingede Figurer, der nu er anbragt paa Murhjørnerne, hugget i Granit, men som ikke her er architektonisk nødvendige. Interessantest er Virkningen af Tagkonstruktionen i de lange Sale, hvor det forekommer mig, at de indgaar en smuk Forbindelse med de brede buede Gesimser; og i Atriet som paa Forhaand frembød overordentlige Vanskeligheder i Henseende til Overdækningen. Her galdt det jo nemlig om at fingere, at Søjlegangene og Tempelfronten, der hæver sig i Baggrunden, bidrager til at bære det store Glastag; og dog at gøre det øjensynligt at dette i Virkeligheden er uafhængigt af disse og omspænder disse med. Det har Kunstneren gjort dels ved Hjælp af en Gavlmur bagved Tempelfronten, men i liniær Forbindelse med denne i lodret Henseende, samt paa den modsatte Side ved et Gittergalleri over Søjlerækken, der dog ikke er helt vellykket; og for Langsidernes Vedkommende ved Hjælp af lette men lerede Tilløb, der kommer til Syne noget bagved Søjlernes Bjælkeværk og svinger udover dette, saaledes at man føler Forbindelsen og dog abstraherer fra denne, fordi den kun bestaar i en let Tangering. Den hvide Farve er valgt til disse Hjælpekonstruktioner, som om det var en Art af Stuk, der bar de udspændte Glasflader; man burde maaske have foretrukket Aluminiumsbronze, der virker lettere og mere matallinsk og dog er tilstrækkelig indifferent.

Med Hensyn til de architektonisk-dekorative Detaljer er der i det Hele kun godt at sige. Kapitælerne i Atriet er ganske vist noget stive, og Vægfladernes Inddeling enkelte Steder noget uharmonisk, men det maa paaskønnes, at Kunstneren har vist, at det ganske lave Relief af disse er særlig virkningsfuldt, og at en vis Stramhed er velgørende for Øjet, navnlig naar Lyset er stærkt og fylder hver en Krog i Rummene; derfor er ogsaa den skarpe Stuk paa en Maade berettiget, skønt den kunde have været anvendt mere diskret. Virkelig fortræffelige er Ornamenterne i flere af Gulvene, fordi de giver disse et blødt Udseende, og i sig selv er nye og simple; og hvad angaar det store Marmorgulv i Atriet maa man sige, at det er virkelig pragtfuldt, selvom det trænger til, at dagligt Slid skal mildne noget af det urolige. Impluviet med den røde Marmorkant og den gamle Mosaik i Bunden, der tager sig saa smukt ud, naar der er Vand derover, minder En levende om Oldtiden, skønt man ved, at de gamle ikke brugte Mosaikerne just paa denne Maade. Naar man staar her og ser længe paa de bløde Farver og de fine Profiler og Flader i Gulvets Sænkning og vender sig tilbage mod de hvide romerske Statuer imellem Søjlerne og skimter Sarkofagerne inde i Søjlegangene, føler man sig ikke som i et Museum.

Med Hensyn til Ordningen af Samlingerne, der jo ogsaa kommer ind under et architektonisk Synspunkt, er der først og fremmest Grund til at paaskønne den gode Brug af de dekorative Kunstværker i dekorative Øjemed, selvom disse ikke absolut falder sammen med de gamles; den rigelige Plads har ogsaa gjort det

muligt, uden at Samlingen nogensteds virker fattigt — mærkværdigt nok — at mange Kunstværker fik en isoleret Stilling eller en architektonisk naturlig Stilling i Midten af et Rum, eller i Centrum af en Runding e. l. Men det vil føre for langt at omtale saadanne Forhold nærmere, især da det er forbundet med den almindelige Vanskelighed, at hvad der er beregnet for Øjet ikke lader sig forklare igennem Øret eller Tanken. Kun vil jeg gøre opmærksom paa den fine Virkning af den ægyptiske Samling, og af den etruskiske Samling med de fortrinlige Kopier af Gravkamrenes Malerier, der i dekorativ Henseende hører til det bedste, der findes. — Og saa til Slut vil jeg udtale Ønsket om, at der maa blive Raad til en bedre Trappe ned til Værelserne i Stuen. — — Nej, det sidste Ord skal være en Tak til Carl Jacobsen, fordi han holder saa meget af Kunst.

VILHELM WANSCHER.

»AT SÆTTE SKIK PAA DET NY«.

AF VILH. LORENZEN.

I Architektens 1ste Hæfte af 6. Okt. d. A. har P. V. J. KLINT taget til Orde for en Reform af Undervisningen ved vore tekniske Skoler og henstiller til Slut sit Forslag til rette Vedkommendes Overvejelse.

Naar jeg — uden i denne Sammenhæng at høre til »rette Vedkommende« — nærmest som »en Herre af Publikum«, kunde ønske at fremkomme med nogle Bemærkninger, gælder de dog ikke Forfatterens Reformforslag i og for sig selv. Om dettes praktiske Betimelighed maa andre udtale sig. Det gælder heller ikke den Betragtning, der ligger til Grund for det. Tværtimod. Thi det, der bærer det hele Forslag, er Overbevisningen om, at skal det blive til noget med det daarlige Byggeri, der trives saa frodigt paa Land og i By, og som allerede har faaet saa mange Navne: Stationsbystilen, Linealstilen etc., da sker det først for Alvor, naar Haandværkerskoler og tekniske Skoler bliver i Stand til at opdrage en kunstnerisk kultiveret Haandværkerstand. Her ligger i Virkeligheden det springende Punkt, og det har ikke kunnet andet end glæde mig at se det fremhævet saa varmt og klart, som det her er Tilfældet. Den eneste virkelig *radikale* Løsning ligger i en Reform af Haandværkernes Uddannelse.

Men er det ikke gaaet Hr. P. V. J. Klint saaledes, at han har fæstet sit Blik saa ufravendt paa denne ene Vej til det endelige store Maal, at han enten overser alle andre eller højst regnet betragter dem som Omveje.

Dette kunde i alt Fald synes at fremgaa af hans Bemærkninger om de Bestræbelser, der gøres for gennem en Konkurrence at tilvejebringe smukke og gode Hustyper — in casu for Statshusmændene.

Ganske vist lader Hr. Klint disse Bestræbelser udspringe af »den reneste Idealisme«. Men dette synes i denne Sammenhæng ikke at burde opfattes som en Dyd ved dem og bør altsaa ikke vildlede nogen. I Virkeligheden mener Hr. Klint, at man ikke bør tillægge disse Bestræbelser nogen videre Værdi; de kunstnerisk uddannede Architekter vil intet kunne udrette her, idet de nye Landtyper naturligst finder deres Form »uden alt Kunstneri«. Og at disse Forsøg kan faa en opdragende Betydning for Haandværkerstanden, synes han ikke at have nogen særlig stor Tillid til.

Hertil er der først at bemærke, at inden en virkelig radikal Reform af vore tekniske Skoler bliver gennemført, vll der sikkert gaa lang Tid. Og inden disse reformerede Skoler faar skabt en virkelig kultiveret Haandværkerstand, vil der gaa Generationer. Men indtil da vil der være løbet meget Vand i Stranden og opført adskillige grimme Bygninger. Det er derfor i høj Grad nødvendigt i det mindste foreløbig at gøre, hvad maa formaar, for at indskrænke Omfanget af de Ulykker, der er en Følge af de bestaaende Tilstande. Det baade skal gøres og kan gøres, og jeg ser ikke rettere end at bl. a. Konkurrencer er et godt Middel dertil. Hr. Klint har selv haft en Fornemmelse deraf, hvor han taler om, at sligt dog kan være berettiget »under en øjeblikkelig Nødstilstand«, Men den Nødstilstand, vi nu lever under, er i Virkeligheden meget mere end »øjeblikkelig« og forbigaaende, den synes at have en temmelig tryg Fremtid for sig, trods vort Haab om bedre Tider.

Og endelig maa man faktisk regne med, at selv naar disse gode Tider, vi alle haaber paa, oprinder, vil der altid være nok af Fattige i Aanden, der vil kunne trænge til en Haandsrækning.

Men selvfølgelig kræves der, at man gennem disse Konkurrencer faar Huse, der ikke blot er smukke og gode, men virkelig *kan bruges*. Hr. Klint synes at nære nogen Frygt for, at det ikke vil blive Tilfældet. Drejer det sig som her om Smaafolks Boliger, kan det heller ikke noksom indskærpes de deltagende Architekter, at disse Boliger skal være meget billige og maa være indrettede paa den mest praktiske Maade. Dette vil kunne opnaas, naar det for Konkurrencen til Grund liggende Program indeholder de paalideligste Oplysninger om de økonomiske og praktiske Fordringer, der kan stilles til saadanne Boliger Landet rundt.

Og saa kommer det naturligvis an paa at drage den virkelige Nytte af en saadan Konkurrence, faa de bedste Udkast udgivne i billige Hæfter, faa Befolkningen gjort opmærksom paa, at de eksisterer, og agitere for, at de virkelig bliver brugte. De vil være i Stand til at give en Idé hist, en Haandsrækning her og være til Vejledning i mangfoldige Tilfælde. I Kraft af deres blotte Eksistens vil de være et Vidnesbyrd om, at der *kan kræves* noget selv af Smaafolks Boliger, og dette Krav vil lyde baade til dem, der bygger, og til dem, for hvem der bygges. Jeg tror, at selv den bedste Undervisningsordning ved de tekniske Skoler aldrig vil overflødiggøre gode Forbilleder, tilvejebragte ved omhyggelig forberedte og grundlagte Konkurrencer til Bygninger af en eller anden Art.

Men jeg tror paa den anden Side heller ikke, at akademiske Architekter tænker paa ad denne Vej eller paa anden Maade at underlægge sig hele Landets Byggevirksomhed. Det vil naturligvis aldrig kunne lade sig gøre. Nu, som altid, vil langt den største Del af, hvad der bygges, blive opført af Folk fra Haandværker- og tekniske Skoler. Men ønskeligt var det, om ikke blot de akademiske Architekter, men alle Bygmestre, der i denne Sag havde noget at give af, vilde være med til at give Haandværkerstanden en Haandsrækning, *en Hjælp til Selvhjælp*.

Ogsaa dette kan blive en Vej fremad til »Fornyelse af Haandværkets Kultur«.
Thi i denne Sag gælder ikke et »Enten—eller«, men et »Baade—og«!

ARCHITEKT P. V. JENSEN-KLINTS UDSTILLING.

Den 12. ds. aabnede Kunstindustrimusæet med Samvirken af Foreningen fo dekorativ Kunst en Udstilling af Architekt P. V. Jensen-Klints Arbejder.

At give en udtømmende Kritik af disse Arbejder vilde føre os for vidt. Her skal kun siges, at man ser paa dem alle med Interesse og paa de allerfleste med Glæde. Thi Jensen-Klint har en saa mangfoldig Skaberevne, en saa ejendommelig Kunstnerpersonlighed, at alt, hvad han rører ved, faar Præg deraf. Hvad han har været og er for vort Kunsthaandværk, skal vi ikke dvæle ved — han har visselig skænket det mange skønne og nye Ideer og Former. Men hvad vi her ønsker at fastslaa er dette: han har tilført vor Architektur noget virkelig værdifuldt og godt, og som den gode Fædrelandsven han er, har han yderligere bestyrket os i den Sandhed, at de hjemlige Former netop egner sig for de hjemlige Opgaver, og ved sine Arbejder bevist, at man kan være »original« nok endda. At han foruden at være Maler, Billedhugger, Pottemager og Architekt tillige er Digter ses af hans Fantasibillede: »Margretetaarnet«, som dog ikke er blevet det Epos, han havde tænkt sig.

Paa Udstillingen findes af Architektur Tegningerne til Gymnastikhuset paa Vodrofsvej, en Villa i Hellerup, Frederikshavns Bank, Kirken i Vodskov og Godsforvalterboligen paa Ourupgaard. Til hver af disse Arbejder er der smukke, omhyggeligt udførte Enkeltheder i temmeligt stort Maal.

Endvidere findes Udkast til Christiansborg, til forskellige Terrainbebyggelser, en Sporvognsventesal (udført i Gibsmodel) og endelig Udkastet til »Margretetaarnet«.

Rundt omkring paa Væggene hænger Malerier, baade Landskaber og Genrebilleder, samt Tegninger til Møbler af forskellig Art, ligesom adskillige af disse sidste er udstillede i færdig Tilstand. Enkelte af disse Møbler vil være Læserne bekendt fra tidligere Udstillinger, saaledes et Dagligstuemøblement udført i lyst Birketræ, og »Ørneskabet«.

Endvidere omfatter Udstillingen flere Udkast til Mindestene for kendte danske Mænd (bl. a. Kristen Kold, Hørup, Falkenstjerne m. fl.) udførte baade i Tegninger og Modeller. Af Billedhuggerarbejder findes der enkelte Portrætbuster og Udkast til plastiske Grupper, tænkt anbragte paa Dronning Louises Bro. Af Keramik er der flere Arbejder, fantastiske »Ildkrukker« og »Røgkrukker«, Lampefødder, Armstager, dekorerede Fade og Krukker. Til Slut skal nævnes en hel Del Udkast til Kunstsmedearbejde, Bogbind og Inskriptionstavler.

Efter Opfordring af Architektforeningens Delegerede i Konkurrencen har Grundejerbankens Bankraadsudvalg indvilliget i, at Maalestokken for Tegningerne bliver 3‴ pr. Alen i Stedet for 4‴ pr. Alen, hvilket herved — paa Bankraadsudvalgets Vegne — bringes til Medlemmernes Kundskab.

M. Nyrop. Thorvald Jørgensen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 27. OKTOBER 1906
9. AARGANG № 4

VILLA VED STRANDMØLLEN.

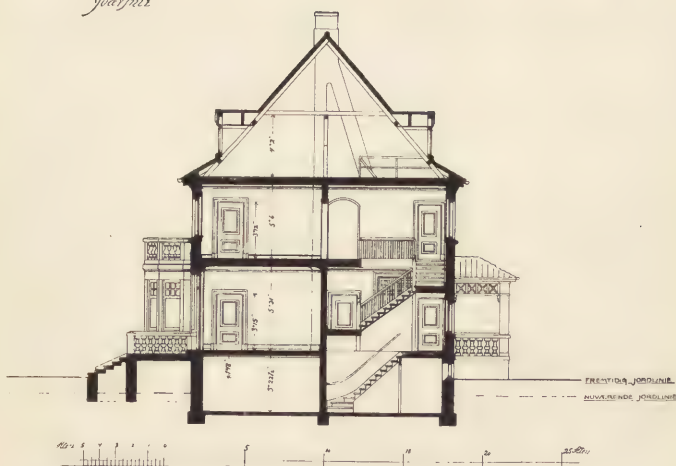
Den i hosstaaende Billeder viste Villa, der tilhører Hr. Vexellerer S. M. RÉE, er opført paa en — vel lille — Grund ved Strandvejen, tæt norden for Strandmøllen. Terrainet, hvorpaa Huset ligger, hæver sig ret betydeligt over Strandvejen, og det er lykkedes ERSTAD-JØRGENSEN at faa et tiltalende Anlæg ud af det foran Huset liggende Areal.

Villaen, der foreløbig kun benyttes som Sommerbolig, rummer i Stuen 3 Værelser, Forstue, Toiletværelse, Køkken og Anretning; paa 1ste Sal 5 Værelser og Badeværelse. Under hele Huset findes Kælder indrettet til Økonomirum.

VILLA VED STRANDMØLLEN. ARCHITEKT ANDR. FUSSING.

VILLA VED STRANDMØLLEN.

ARCHITEKT ANDR. FUSSING.

VILLA YED
STRANDMØLLEN.

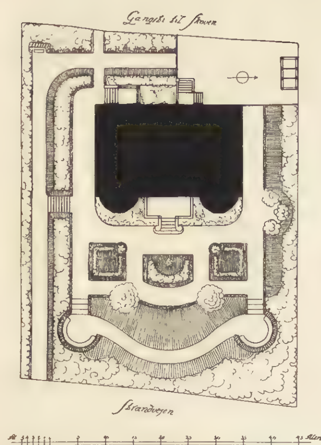
ARCHITEKT
ANDR. FUSSING.

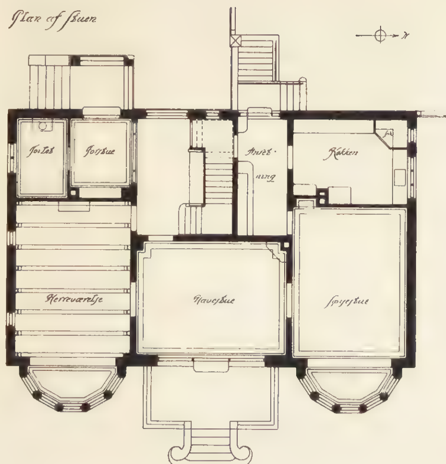
Paa den indre Udstyrelse er der anvendt en Del, saasom Marmor- og Kakkelkaminer i tre Værelser, Flisebeklædninger paa Væggene i Toiletværelse, Badekammer og Kloset samt Terrazzogulve her og i Forstue, Trapperum og Køkken.

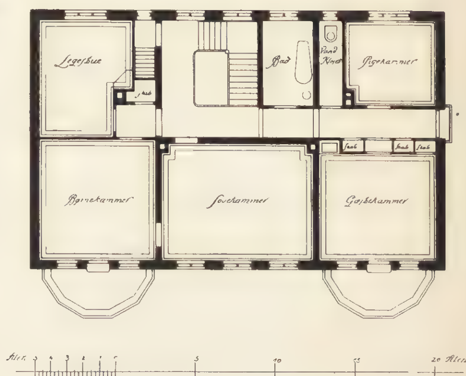
Murermester SCHUMACHER har været Hovedentreprenør og udført Murerarbejdet. De øvrige Arbejder er udførte af: Tømrermester ZELTNER, Malermester MØLLMANN, OXELBERGS Fabrik samt Blikkenslagermester, Gas- og Vandmester BUDTZ-JØRGENSEN.

Huset paabegyndtes i Foraaret 1905 og toges i Brug i Slutningen af Maj 1906.

ANDR. FUSSING.

VILLA VED STRANDMØLLEN.

ARCHITEKT ANDR. FUSSING.

RESTAURERING.

Den gamle Ejendom, Gotersgade Nr. 21, Hj. af Grønnegade, er bleven restaureret. Den velbekendte og udmærket smukke Portal, en af de fineste og nobleste fra det 18de Aarhundredes sidste Halvdel, er hugget ned for at de nye Stuevinduer kunde blive 6 " bredere. Da Murværket paa begge Sider af Portalen af samme Grund er bleven indskrænket, har det sikkert frembudt store Vanskeligheder at faa en passende Understøttelse for det svagt fremspringende Midtparti. Denne Opgave er imidlertid løst meget simpelt og let ved Anbrin-

gelsen af 2 Licener af Cement, der tilsyneladende staar paa de over Vinduerne anbragte Skilte, hvorved disse paa en ny og overraskende Maade inddrages i Architekturen. Nyt og originalt virker det ogsaa, at 1ste Sals Vinduer staar umiddelbart oven paa Stuevinduerne, kun adskilt fra disse ved et cementstøbt Baand. Hvor Vinduesbrystningerne er blevne af, staar os ikke ganske klart.

FØR RESTAURERINGEN.

EFTER RESTAURERINGEN.

En af Akademiets Elever har taget Fotografier af Forsiden før og efter Restaureringen og velvilligst stillet dem til vor Disposition, og vi iler med at gengive dem, da Tilfældet forekommer os at være meget interessant.

Restaureringen er foretagen af Architekt GUNDESTRUP, M.A.A.

BYGGERIET PAA LANDET.

Det er glædeligt at se, at den Bevægelse, der fra Architektforeningen er sat i Gang for at faa Folk til at lukke Øjnene op for den Byggefarsot, der raser over Landet, finder Genklang rundt omkring i de forskelligste Kredse.

I »Fyns Tidende« har saaledes Hr. POUL BJERGE (Lærer ved Askov Højskole) skrevet en Artikel om dette Æmne, hvoraf vi tillader os at citere følgende:

». . . Man behøver ikke at rejse ret vidt for at se, hvordan vort Landskab er ved at ændres, og det paa Grund af alt det moderne Byggeri. De gamle Huse og de gamle Gaarde, hvor passede de ikke til vort Lands Natur! Brede, lave, straatækkede ligger de der i Landskabet, bredt som dette. Og ser man paa Murenes Højde og Tagets Skraaning, hvor harmonerer det ikke; det er,

som en Kunstner havde konstrueret dem, og saa er de endda vokset ud af den gamle Kultur, vokset op af Naturen. De har som skabt sig selv.

Og selv om noget — det brede — er fælles for dem alle, der er dog noget særegent ved dem i de forskellige Landsdele, og som gør, at de passer til hver sin Landsdels Natur. Den *fynske* Gaard med Bindingsværk og Rygningstræer, med hvide Mure og mørke Stolper og Stakhaverne til den ene Side og Humle- og Frugthaven til den anden; hvor passer det ikke til den fynske Natur! Og rejs saa til Vestjylland, se de grundmurede, noget vejrbidte Gaarde, med Tag af Straa og Lyng, Mønning af Græstørv, alle skarpe Kanter er undgaaede; se paa dem, og du ser, at de er som et med den *vestjydske* Natur, de er et Stykke af den.

Og se saa paa de *ny* Bygninger, der rejser sig rundt omkring! Det er Huse, og det er Gaarde, og det er villalignende Bygninger i Stationsbyerne, og det hele — med faa Undtagelser — er som en knyttet Næve i et blaat Øje; det er som Vold mod Naturen.

Vi behøver endda ikke at tage de værste Eksemplarer med snirklede Gavle og udfordrende Dørindfatninger og Kravebaand og Murfigurer paa de mærkværdigste Steder; men tag en almindelig Bondegaard, hvor Udhusene er med høje Mure og Trampel, som det nu hedder, og fladt Paptag, og saa et Stuehus med lige Gavle, Skifertag, en Række ens store Vinduer hen ad Muren. Jeg vil nødig sige noget ondt om saadan en Gaard, for den er maaske bygget meget fornuftigt og praktisk; men den har ikke nær saa megen Skønhed i sig som den gamle, den falder ikke sammen med Naturen.

Jeg har trøstet mig med, at Bygningsmaaden, særlig for Udhusenes Vedkommende, var praktisk, og man vænnede sig vel til den, og maaske kunde den ogsaa en Gang vokse sig sammen med Naturen. Men kunde Architekter og Kunstnere nu tage sig af det, saa vi fik Bygningsplaner, der gav Anvisning paa Bygninger, der var kønne, ikke alene i og for sig, men saadanne, der kunde svare til Naturen i vore forskellige Landsdele, og som tilmed var praktiske og billige — saa er det noget saa stort og værdifuldt, saa jeg kan ikke tænke mig noget skønnere Maal for en Kunstner eller Architekt. Man behøvede ikke at rejse Mindesmærke for saadan en Mand. Tusinder af Bygninger vil rejse sig rundt i Landet og være Mindesmærker for ham.

Jeg bilder mig ikke ind, at jeg kan løse dette Spørgsmaal, ikke en Gang bidrage til det. Det er heller ikke alene *derfor*, jeg skriver. Men der er en anden Ting, jeg vil gøre opmærksom paa.

Og det er, at vi skal tage *Havekunsten* i Brug for at gøre vore Bygninger kønne. Naar jeg skriver »Havekunst«, saa lyder det, som det var noget, der var saa kostbart og vidtløftigt. Derfor ændrer jeg det til at sige: *Plant noget omkring jeres Bygninger.* Eller lad mig nu begynde fra Grunden af:

Byg beskedent og simpelt! Byg godt og fornuftigt, men saa lidt udfordrende som muligt. Plant saa en Vedbend op ad Muren et Sted, en vild Vin et andet, den rigtige Vin kan man plante mod Syd; ganske vist kan man ikke plukke modne Druer hvert Aar, men Løvet hygger paa Huset. Det samme gør Frugttræer paa Solvæg. Plant en Trægruppe ved den ene Side af Gaarden og en ved den anden, men ikke saadan, at de lukker Sol og Luft ude. Og naar det

gror op, saa skal I se, at selv den Bygning, som er stiv og kedelig, den bliver med Tiden til en køn og yndig Plet, der rummer meget af Skønhed og meget af Lykke. . . .«

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Den utrættelige og udmærkede Forfatter PAUL SCHULZE-NAUMBURG har udsendt et 4de Bind af sine »Kulturarbeiten« under Navnet »Städtebau«, en Bog, som vi paa det varmeste anbefaler vore Læsere at gøre sig bekendt med. Delvis ved Hjælp af sin tidligere anvendte Metode med »Eksempel« og »Modeksempel« viser han Forskellen mellem den Skønhed, hvormed de gamle Byer fremtræder i deres Gadeplaner, og saa det over al Maade aandsforladte og ørkenagtige Kvadratsystem, der næsten overalt har været det herskende ved de store Udvidelser og nye Gadeanlæg, vor Tid har set opstaa. Han viser, hvorledes Gader anlagte efter Kurver baade giver langt bedre Forbindelseslinier og langt smukkere Gadebilleder. I Modsætning til den Tendens, der i vore Dage næsten overalt er den herskende: at offentlige Bygninger skal være fritbeliggende, har han den — naturligvis aldeles rigtige — Opfattelse, at de først og fremmest skal indbygges i Omgivelserne, ligesom gro ud af disse, og at det netop er Rammen af de mindre Bygninger, der giver Øjet den rigtige Opfattelse af den større, eller, saa at sige, leverer Maalestokken for den. Den samme Kirke, der omgivet af Borgerhuse virker stor og anselig, skrumper jo ind og bliver tynd og lille, naar den anbringes paa en aaben Plads. Denne Sandhed, som det er saa vanskeligt at faa Folk til at indse, beviser Forf. ogsaa ved talrige Billeder, baade af Nyt og Gammelt.

En stor Del af Skylden for de nye Gaders Kedsommelighed giver Forf. de herskende Bygningslove og »Bygningspolitiet«, som han hader og afskyer af sit ganske Hjerte. »Der gives en Mængde af Enkeltheder, der er af den største Vigtighed for et smukt Gadebillede, men som Bygningspolitiet med Fanatisme forfølger.« Det eneste Ideal er: den snorrette Linie, en militær Stramhed, som ødelægger al Skønhed. Dette siges i Tyskland, men mon vi ikke kan tale med derom? — — —

FORSKELLIGT.

Bopælsforandring. Architekt KNUD A. LUDVIGSEN er flyttet til Ohlsensgade Nr. 14, 1ste Sal, Telefon Østerbro 765.

❦

Rettelse. Sætternissen har i sidste Hæfte spillet os et slemt Puds, idet der i Vilh. Wanschers Artikel om Glyptoteket er kommet til at staa »lerede« i Stedet for »brede«. Det har derfor maattet forbavse noget at høre Tale om »lerede Hjørner« og »lette men lerede Tilløb«!

❦

I Tyskland findes der en Forening af Gejstlige og Architekter, som engang imellem kommer sammen til en »Kongres for protestantisk Kirkebygning«. Paa

disse Kongresser bliver alle Spørgsmaal drøftede, der har Interesse for Kirkebygningen, baade af kunstnerisk og praktisk Art. Det er klart, at saadanne Sammenkomster er nyttige og udviklende for begge Parter. Det hænder jo undertiden her hjemme, at Kirkens Mænd og Architekterne har et vidt forskelligt Syn paa, hvorledes en Kirke skal bygges og navnlig vedligeholdes, saa vi kunde kun ønske, at lignende Møder kunde komme i Stand her.

MARMOR-, KALK- OG SANDSTENSARBEJDET.

Vi har modtaget følgende:

Undertegnede Bestyrelse tillader sig herved at henlede d'Hrr. Architekters Opmærksomhed paa, at der til Stadighed bliver indført færdigt Stenhuggerarbejde. Vi har gennem Artikler saavel i dette Blad som i Dagspressen søgt at forebygge dette, hvilket ogsaa flere Gange er lykkedes os; men endnu mere kunde der gøres ved d'Hrr. Architekters Hjælp.

Det er jo nærmest for at støtte dansk Industri, at d'Hrr. Architekter kunde have mere Kontrol med, at Arbejdet blev udført her i Landet.

Vi har her i den seneste Tid endog set, at Arbejdet til Statsbygninger bliver indforskrevet, skønt vi har kunnet skaffe Arbejdskraft nok herhjemme; dette har vi som danske Haandværkere været meget kede over, og vi vil haabe, at saadanne Forhold ikke gentager sig, — vi tænker her nærmest paa Christiansborg Slots Genopførelse og andre forestaaende Statsforetagender.

Det er jo ikke altid d'Hrr. Architekter bekendt, at dette Misforhold finder Sted, men ligger i, at Mestrene tillader sig trods Konditionerne, som lyder paa dansk Arbejde, at indforskrive samme fra Udlandet.

Vi haaber, at disse faa Ord vil vinde Sympati hos de danske Architekter, og idet vi takker for Optagelsen af samme, tegner

paa Marmor-, Kalk- og Sandstenshuggernes Forbunds Vegne

Bestyrelsen.

FORENINGSMEDDELELSER.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdes *Onsdag den 28. November, Kl. 8*, i Industriforeningens Foredragssal.

Forslag, der ønskes forhandlede paa Generalforsamlingen, maa indsendes til Bestyrelsen senest den 14. November, hvorefter Dagsorden m. v. nærmere vil blive bekendtgjort.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 3. NOVEMBER 1906
9. AARGANG № 5

FREDERIKSHAVNS BANK.

Frederikshavns Bank blev opført fra Sommeren 1903 til Efteraaret 1904 for en Byggesum af c. 55.000 Kr. efter en forudgaaende Konkurrence, hvortil d'Hrr. Carl Brummer og Mørk-Hansen vare tilkaldte Dommere.

Architekterne Fr. Kiørboe og Poul Baumann bistode mig ved Projektets Udarbejdelse og tildels med selvstændigt Arbejde allerede under Konkurrencen.

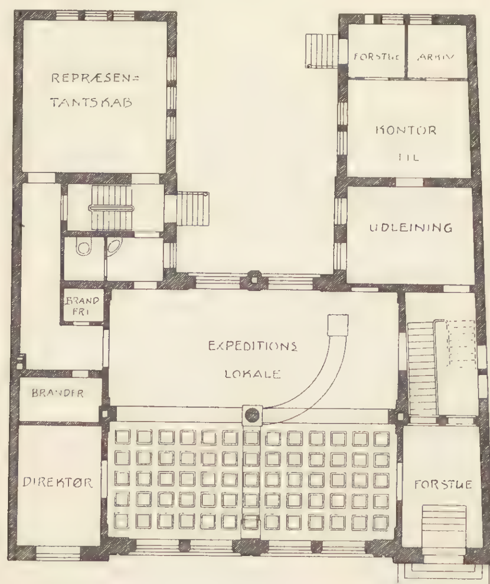

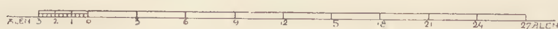
FREDEKIKSHAVNS BANK. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

FREDERIKSHAVNS BANK. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Bygningen blev efter offentlig Licitation taget i Hovedentreprise af Murermester Carl Nielsen Egestad af Aalborg, bistaaet af Haandværkere saavel fra Aalborg som fra Frederikshavn.

FREDERIKSHAVNS BANK. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Udenfor Hovedentreprisen udførtes Snedkerarbejdet af Aug. Martens af Aalborg og Lotz af Frederikshavn. Inventar af Snedkermester Nielsen, Aalborg. Malerarbejdet af Hassing, Frederikshavn.

Varmeværket leveredes af Hess, Vejle. Enkelte mindre Arbejder fra Kjøbenhavn.

FREDERIKSHAVNS BANK. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Bankens Byggeudvalg, hvis Formand var Godsejer Johan Knudsen, Bangsbo, ydede mig en meget værdifuld, forstaaende og liberal Støtte.

Desværre lykkedes det mig ligesaa lidt som mine Formænd i »Embedet« dersteds, d'Hrr. Mørk-Hansen og Rosen, at overbevise Frederikshavns Borgere om Nødvendigheden af dannet Medhjælp i Byens almindelige Byggeri, hvilket i højeste Grad tiltrængtes.

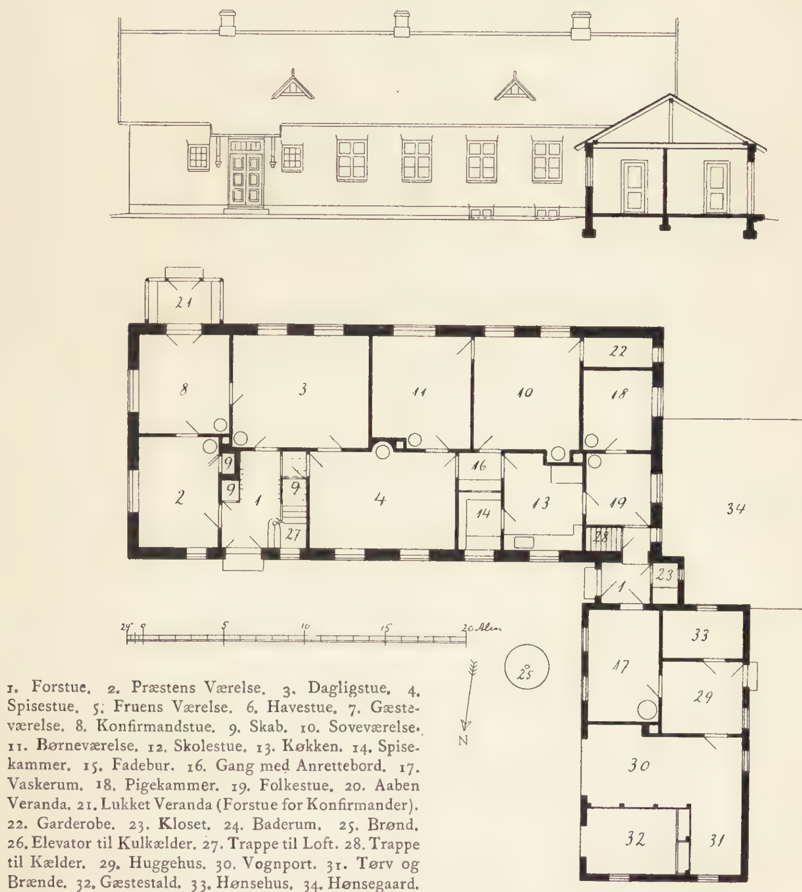
P. V. J. Klint.

LIDT OM PRÆSTEBOLIGER PAA LANDET.

Af Architekt A. Hagerup, Kolding.

For en Del Aar siden nedsattes en Kommission angaaende Ordningen af Landsby-Præsteembedernes Bygningsvæsen. I Tilknytning til denne Kommissions Betænkning udkom en Række af Professor M. Nyrop udarbejdede Tegninger til danske Præstegaarde, og der udgik fra Kultusministeriet om samme Emne en Anordning og et Cirkulære. Der er herved skabt et godt Grundlag for Præstegaardenes Bygningsvæsen. Naar der dog endnu opføres mange daarlige Præsteboliger, saa skyldes dette *blandt andet*, at Nyrops Tegninger er for lidt kendte.

Præsteboligerne skal naturligvis bygges saaledes, at de saa vidt muligt passer for enhver Præstefamilie, men da den Præst, der i Øjeblikket beklæder Embedet, skal fremskaffe de Tegninger m. m., der skal ledsage hans Andragende om Laan til Byggeforetagendet, bliver han nærmest at betragte som Bygherre og selvfølgelig faar hans Ønsker — inden for de Begrænsninger, som Cirkulære og Anordning foreskriver — en meget væsentlig Indflydelse paa Bygningens Indretning og Udseende, idet der fra Myndighedernes Side neppe gøres Indvendinger, naar

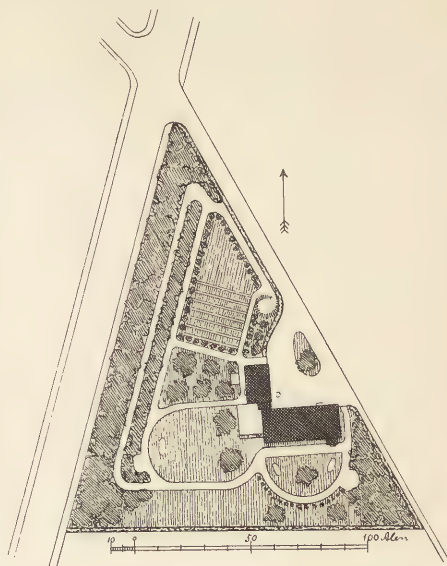
1. Forstue. 2. Præstens Værelse. 3. Dagligstue. 4. Spisestue. 5. Fruens Værelse. 6. Havestue. 7. Gæsteværelse. 8. Konfirmandstue. 9. Skab. 10. Soveværelse. 11. Børneværelse. 12. Skolestue. 13. Køkken. 14. Spisekammer. 15. Fadebur. 16. Gang med Anrettebord. 17. Vaskerum. 18. Pigekammer. 19. Folkestue. 20. Aaben Veranda. 21. Lukket Veranda (Forstue for Konfirmander). 22. Garderobe. 23. Kloset. 24. Baderum. 25. Brønd. 26. Elevator til Kulkælder. 27. Trappe til Loft. 28. Trappe til Kælder. 29. Huggehus. 30. Vognport. 31. Tørv og Brænde. 32. Gæstestald. 33. Hønsehus. 34. Hønsegaard.

TORSTED PRÆSTEBOLIG.

Forslaget er nogenlunde fornuftigt og Byggesummen passende til Embedets Størrelse. Naar det er et nyt Stuehus, der skal opføres, burde der gives Præsten Lejlighed til at se Nyrops Tegninger, men i de fleste Tilfælde aner han vist ikke deres Eksistens, og Hensigten med dem naas derfor kun i ringe Grad. Der indsendes ofte de gyseligste Tegninger til Ministeriets Approbation; jeg har engang haft den tvivlsomme Fornøjelse at omarbejde en af en Landsbysnedker fabrikeret umulig Tegning, hvortil Præsten selv havde lavet Beskrivelse og Overslag. Nyrops Tegninger fortjener en bedre Skæbne end at gemmes hen i Bispe- og Provstearkiver, eller hvor de nu findes (de faas ikke i Boghandelen). Ikke blot Præster, men ogsaa andre, der skal bygge paa Landet, kunde faa gode Idéer ved at se

disse Tegninger, der ret viser Nyrops Kærlighed til det gode gamle og ualmindelige Evne til deraf at skabe noget smukt og godt.

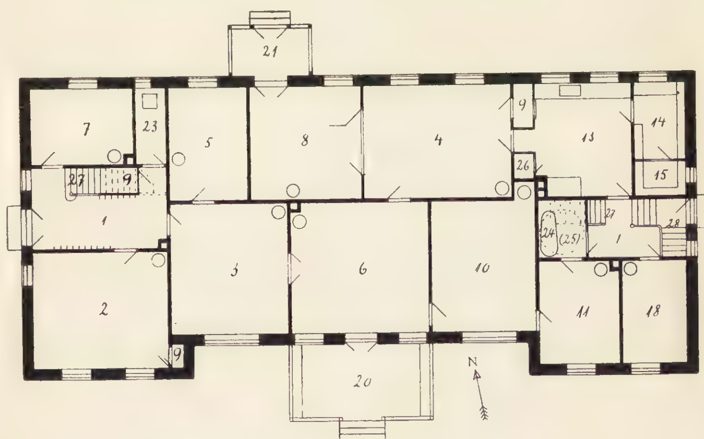
Naar jeg i de senere Aar har tegnet en Præstebolig, har jeg forevist vedkommende Præst Nyrops Tegninger, og jeg har desuden drøftet dem med andre Landsbypræster. Façaderne vakte som oftest Beundring; men der fremsattes en Del Indvendinger imod Planerne, der, hvor forskellige de end er indbyrdes, dog som rimeligt er har mange fælles Træk. Jeg skal her meddele Udbyttet af disse Drøftelser.

TORSTED PRÆSTEBOLIG.

Medens der var temmelig afvigende Meninger om *Konfirmandstuens* Beliggenhed i Forhold til de andre Værelser, var alle enige om, at Adgangen til den ikke — som i de fleste af Nyrops Planer — bør være gennem Hovedforstuen, men at Konfirmanderne bør have egen Indgang, helst gennem en særlig Forstue.

Da der i Almindelighed stilles store Krav til Præsternes Gæstfrihed, maa *Spisestuen* være saa stor, at der kun ved ganske særlige Lejligheder behøver at dækkes op i flere Værelser; derfor er Nyrops Spisestuer, hvoraf de fleste er

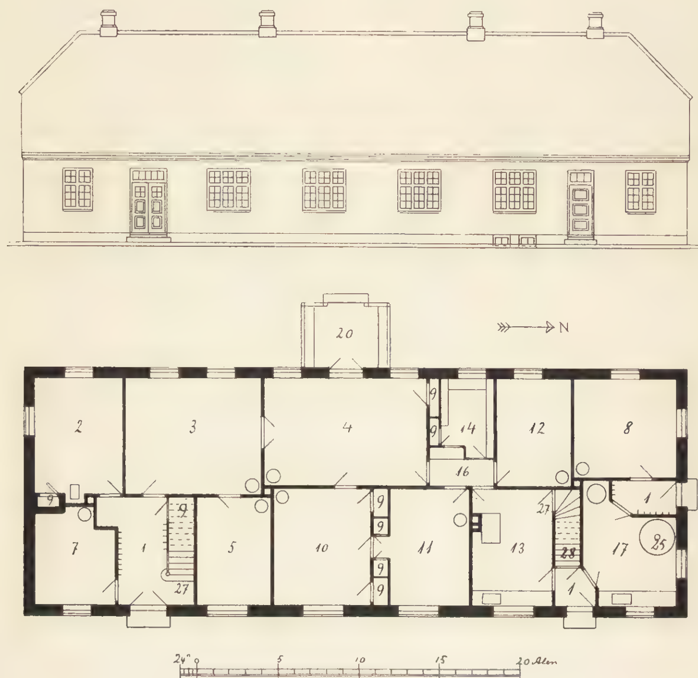
GALTEN PRÆSTEGAARD.

omkring 8 Alen lange, for smaa. Kun i de mindste Præsteboliger bør de være under 9 Alen lange. Her kommer ogsaa et andet Forhold i Betragtning: naar Præsten ønsker at holde Bibellæsninger, kan han ikke nu, som i tidligere Tider, uden videre faa Skolens Lokaler overladte dertil, idet et ministerielt Cirkulære beordrer Indskrænkning af Skolelokalernes Brug. Præsten vil derfor ofte fore-

trække at holde Bibellæsninger og lignende Møder i Præstegaarden, og det er da rart at have en stor Spisestue.

At have et *Fadebur* mellem Spisestue og Køkken, som i alle Nyrops Planer, er en stor Behagelighed; men hvor der skal knibes paa Skillingen, og det skal der som oftest i høj Grad, benytter man hellere Fadeburets Plads til Spisekammer og en Gang med Anrettebord. Ofte fordres et lille, *roligt* beliggende Værelse, hvortil Fruen kan trække sig tilbage fra Husets Uro.

Naar der intet Avlsbrug hører til Præstegaarden eller Jorden er bortforpagtet, er det ikke absolut nødvendigt at have *Folkestue*. Mest savnes en saadan, naar

RAARUP PRÆSTEGAARD.

der er kørende fremmede; undertiden kan man ved saadanne Lejligheder lade Kuskene opholde sig i Konfirmandstuen, saafremt denne ligger nær ved Køkkenet og ikke er i direkte Forbindelse med de daglige Værelser.

Nyrops Stuehuse er alle fritliggende; men *Sammenbygning* med Udhus giver Læ, og det anses for et stort Gode, at Pigen kan færdes inden Døre, naar hun om Vinteren skal hente Tørv, passe Høns o. s. v. Ofte foretrækkes det at have *Brønden* inde i Huset; der kan da uden store Udgifter skaffes Vandledning til Køkken m. m.

To af Nyrops Præstegaarde har *Straatag*. Der er en saadan gammeldags Præstegaardshygge udbredt over dem, at man drager et Suk ved Tanken om, at de paa Grund af Brandfaren neppe vil blive brugt som Forbilleder for nye Præsteboliger.

De her afbildede Planer vil for en Del illustrere det ovenfor anførte.

Torsted Præstebolig er bygget til et nyoprettet Kald, hvortil der købtes en Tønde Land af trekantet Form. Paa Loftet er der 4 Kamre og Kloset; Kælder under 13, 14, 16, 19 og 28. Efter omtrent samme Plan er bygget en

Præstebolig *(i Grimstrup)*, hvortil der hører cá. 10 Tdr. Land. Udhuset er der 13 × 37 Alen.

Stuehuset til *Galten* Præstegaard ligger 3 à 4 Alen højere end Gaardspladsen, og der er Have baade mod Nord og Syd. Planens fra det almindelige afvigende Form skyldes dels dette, dels Præstens særlige Ønsker, der bl. a. gik ud paa at kunne samle mange til Møder i Præstegaarden. Da Ministeriet fandt Overslagssummen for høj, maatte der foretages saadanne Forandringer, at Bygningens Ydre blev helt anderledes end oprindelig foreslaaet. — I hver af Fløjene er der et Loftskammer, og i en muret Kvist over Havestuen er der Skolestue og et Gæstekammer. Der er lyse Kælderrum under 11 (Vaskerum), 18 (Folkestue eller Strygerum), 24 (Brønd og Pumpe), 27, 13, 14 og 15.

Det er altid vanskeligt at faa Rummene lagt godt i et langt Hus, der vender de lange Sider mod Øst og Vest, saaledes som Stuehuset i *Raarup* Præstegaard, og naar der desuden fordres den billigst mulige Byggemaade, saa at man maa give Afkald paa Fløje, Kviste o. l., der kunde bryde en lang og lav Bygnings Ensformighed, saa bliver Resultatet ikke glimrende. Paa Loftet er der 4 Kamre (deriblandt Pigekammer) og Kloset; Kælder under 13 og 28.

GOTERSGADE 21.

Vi er komne i Besiddelse af en Tegning af den i forrige Nr. omtalte Sandstens-Portal fra Gotersgade Nr. 21 (tegnet af Arch. Sinding). Den gengiver — vistnok temmelig rigtigt — den gamle Dør, der med en saadan Mangel paa Pietet er hugget ned og kastet bort som andet unyttigt Skrammel. Vi har haft Lejlighed til at konstatere, at *Murermesteren*, der skulde brække den ned, forespurgte, om det dog ikke var muligt, at den kunde bevares — hvad den ganske sikkert med en Smule Hensynstagen godt kunde være bleven. Men alt var forgæves: ned skulde den. Og saa begyndte man da at brække løs! Men den gamle Dør gjorde sejg Modstand: den var meget solid forankret baade i Murværket og de enkelte Stykker indbyrdes, og man maatte gaa løs paa den med Koben og Muk-

kert for at faa den skilt ad. Under dette blev naturligvis de fleste af Stykkerne ganske ødelagte. — — — —

Hvis en Mand slaar en Gadelygte itu, bliver han paa det højtideligste tiltalt og torteret; men den Raahed og Vold, der begaas mod et gammelt Stykke Architektur — den kan Lovgivningen ikke ramme! Hvor harmeligt og taabeligt er dog ikke dette Misforhold! At f. Eks. *Bygningskommissionen* maa tillade sligt. Det er dog ganske meningsløst, at medens denne hæderværdige Institution vilde faa Kvalme, om en eller anden af Lovens Bagateller ikke blev opfyldt, saa savner den aldeles Kompetence til at skride ind imod eller forhindre en Vandalisme som denne.

Og hvor er *Nationalmusæet* henne? Hvorfor har Musæet ikke sikret sig dette monumentale og karakteristiske Stykke barok Architektur, ladet det nedtage paa sin Bekostning og f. Eks. ladet det opstille i Haven bag Prinsens Palæ? — Og *Folkemusæet? Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse? Kunstakademiet* vil vi nu slet ikke tale om — »hvor er de henne store og smaa«? Naar alle Autoriteter lader til at være blideligt indslumrede, saa maa de virkelig vækkes. Et Tilfælde som det nævnte er desværre langtfra enestaaende, og mangfoldige Ulykker kan endnu afstedkommes. Noget *maa* der gøres, men hvad? — dette Spørgsmaal retter vi til Slutning til vore Læsere.

FORSKELLIGT.

Brugsforeningernes Konkurrence. Vi har modtaget følgende: Angaaende den i Architekten for 6. Oktober omtalte Konkurrence om Bygninger for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger bedes følgende Berigtigelse optaget i Bladet:

Konkurrencens 1ste Præmie var Overdragelsen af Arbejdets Udførelse, medens de nævnte Pengepræmier var 2den og 3die Præmie. Undertegnede Architekter PHILIP SMIDTH & WOLMAR fik altsaa 1ste Præmie, Architekt GUNDESTRUP 2den Præmie og Architekt OLESEN 3die Præmie.

Ærbødigst

PHILIP SMIDTH. C. WOLMAR.

❦

Milano. I den midterste Indgangsdør i Milano Domkirke er der for nylig bleven indviet 2 Broncedørfløje. Disse Fløje er en Gave fra Grev GIACOMO MELLERIO, der i Aaret 1847 stillede 100.000 Lire til Disposition til dette Øjemed og bestemte, at Jomfru Marias Liv skulde være Emnet for den billedlige Fremstilling paa dem. Dørene er Professor LEDOVICO POGLIGHIS Værk.

❦

Basilikaen i Worms. Ved Reparationsarbejde i Domkirken i Worms mener man at være stødt paa Fundamenterne af den gamle Basilika fra 814, som har staaet paa dette Sted før Domkirkens Bygning, og for hvis Eksistens man hidtil kun har haft skriftligt Bevis. Mellem de Murrester, som man mener er Fundamenter fra den gamle Basilika, har man fundet 3 Stensarkofager, som i Modsætning til tidligere fundne er undgaaet de franske Plyndringer i 1689.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
D. 10. NOVEMBER 1906
9. AARGANG № 6

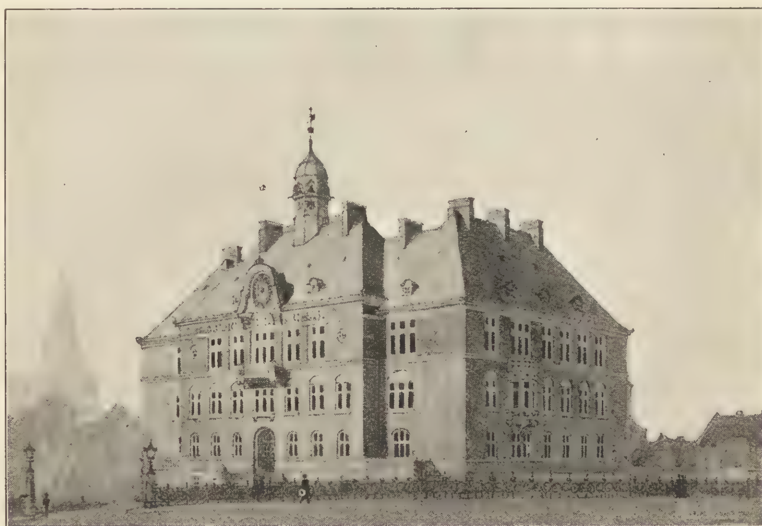
THING- OG ARRESTHUSET I AARHUS.

Efter at der i 1902 havde været afholdt offentlig Konkurrence, blev Udarbejdelsen af Tegninger og Ledelsen af Arbejdet ved denne Bygning overdraget til Architekterne KNUD A. LUDVIGSEN og JULIUS HANSEN, Kjøbenhavn, med Hr. WIER af Aarhus som Konduktør. Funderingsarbejdet paabegyndtes i Foraaret 1903, og i Oktober 1906 blev den smukke og anselige Bygning, der har kostet 580.000 Kr., taget i Brug.

Thinghuset indeholder i Parterre: Politivagt med vedliggende Detentionslokaler, Stadslægens Lokaler og Køkken med Økonomirum samt Varmeværk.

I Stueetagen har Byfogden og Forligskommissionen deres Lokaler samt Arrestforvareren sin Lejlighed og Kontor. Tillige findes her nogle disponible Rum.

Paa 1ste Sal er Retten installeret; her er 4 Retssale, 2 for Byen og 2 for Landet, med vedliggende Værelser for Dommerne; endvidere Arkiver, Vente-

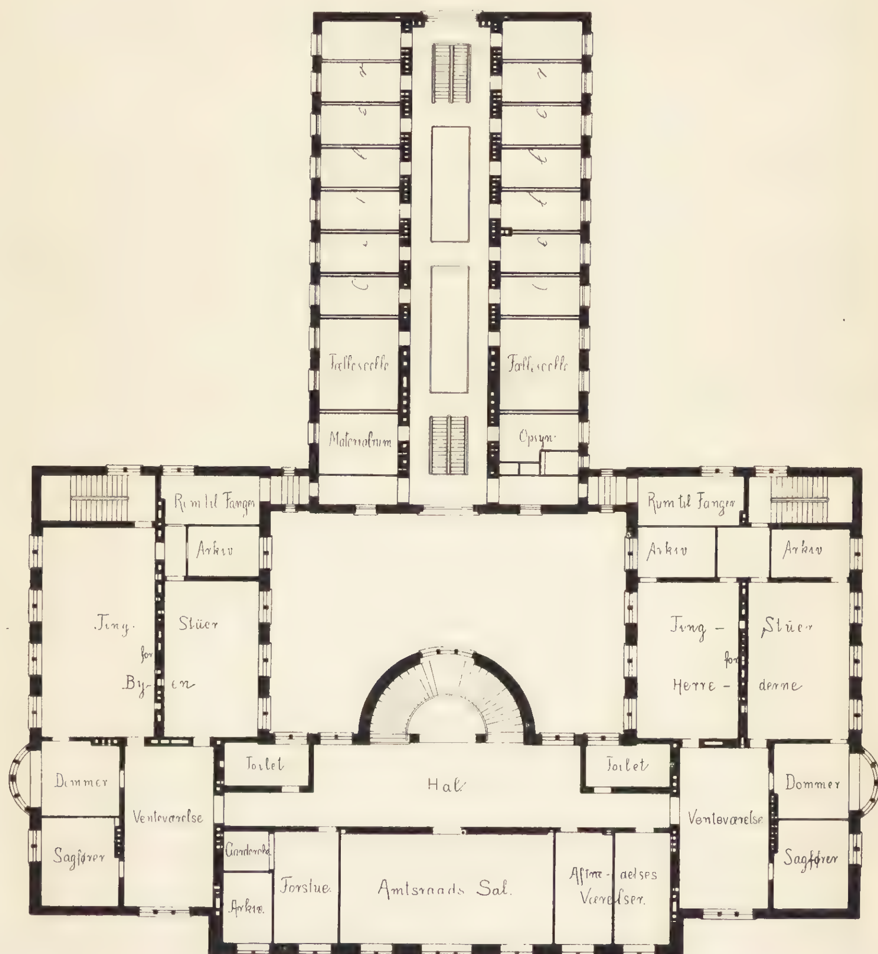

THING- OG ARRESTHUS I AARHUS.

ARCHITEKTER KNUD A. LUDVIGSEN OG JUL. HANSEN.

værelser, Sagførerværelser etc. samt Lokaler for Amtsraadet, bestaaende af en Sal paa ca. 180 □ Alen med vedliggende mindre Rum. Etagerne er forsynede med de fornødne Toiletter og W. C.

2den Sal er kun pudset og skulde i Følge Programmet ikke gøres færdig.

THING- OG AKRESTHUS
I AARHUS.

ARCHITEKTER
KNUD A. LUDVIGSEN OG JUL. HANSEN.

Her findes en stor Sal, ca. 500 □ Alen, med 9 Alen til Loftet og vedliggende større og mindre Rum.

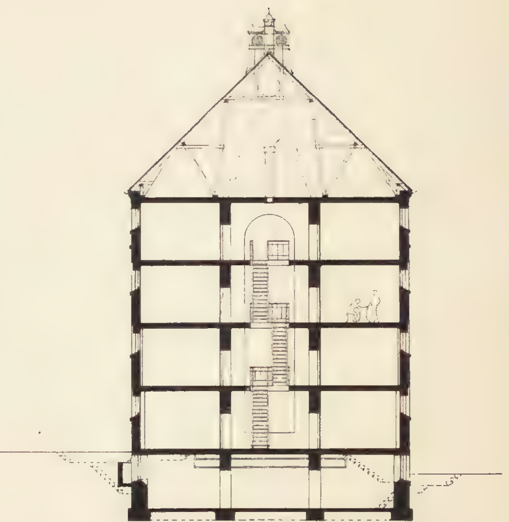
Bagved Thinghuset ligger i Forbindelse hermed Arrestbygningen, som i 4 Etager og Kælder indeholder 51 Enkeltceller og 7 Fællesceller med Plads til ca. 70 Arrestanter. Arrestbygningen er omhegnet med en 6 Alen høj Mur, og indenfor denne findes Cellegaardene. Arrestbygningen er opvarmet ved varm Luft, Thinghuset ved varmt Vand.

MOD BIBLIOTHEKSGADE.
THING- OG ARRESTHUS
I AARHUS.

ARCHITEKTER
KNUD A. LUDVIGSEN OG JUL. HANSEN.

LÆNGDESNIT.
THING- OC ARRESTHUS
I AARHUS.

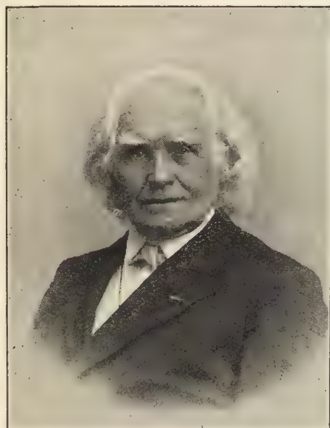
PROFIL AF ARRESTBYGNINGEN SET MOD THINGHUSET.
ARCHITEKTER
KNUD A. LUDVIGSEN OG JUL. HANSEN.

Stadsingeniør OSCAR JØRGENSEN har fungeret som projekterende og ledende Ingeniør med Ingeniør GALTHEN som Assistent.

Følgende Haandværksmestre har medvirket ved Bygningernes Opførelse: Murermestrene BUHL & RASMUSSEN, Tømrermester WITHEN, Kobbersmed SALLING, Snedkermestrene FR. BAGGER, S. RASMUSSEN og P. K. PETERSEN, Malermester CHRISTOFFERSEN, Smedemestrene JOHANSEN & MIKKELSEN, Glarmester SØRENSEN, Gørtler ERSTAD PETERSEN, Fabrikant THOMSEN og Fabrikant DALLHOFF LARSEN, alle af Aarhus. Stenhuggerarbejdet er leveret af HANS & JØRGEN LARSEN i Kjøbenhavn.

JACOB HELMS.

F. 14. MARTS 1824, D. 10. OKT. 1906.

I den Selvbiografi, det faldt i Pastor Helms' Lod at skrive, da Universitetet i 1894 hædrede ham med Æresdoctortitlen, fortæller han et lille Træk fra sin Barndom. I hans 7de Aar blev Faderen forflyttet fra Sørbymagle ved Slagelse til Esbønderup, og under den langsomme Køretur til sit nye Hjem modtog han »stærke og senere aldrig udslettede Indtryk« af de mange større og mindre Kirker, man kom forbi, og af det, der blev fortalt om dem.

Tidlig er saaledes den Kærlighed bleven vakt, som han blev tro til sin Dødsdag, og den kunde kun styrkes ved en Skolegang i Hillerød i dagligt Samliv med Christian IV's dengang endnu uhærgede Storværk. Ogsaa i Kjøbenhavn var han en flittig Gæst paa Samlinger og Museer, men sin egentlige Indvielse fik han dog først, da han i 1850 blev Adjunkt i Ribe. Endnu den Dag i Dag er Ribe den af vore Købstæder, der bedst har bevaret sit Fortidspræg, men hvad maa den ikke have været for et Par Menneskealdre siden med Domkirken knejsende stolt middelalderlig over alle de smaa lave teglhængte Huse. Det blev denne Kirke, der bjergtog den unge, stærkt begejstrede, men foreløbig næppe meget vidende Adjunkt. Hvad man dengang kendte til Domkirkens Historie var just ikke synderlig meget, omend det ikke maa glemmes, at Høyen 1842 i »Dansk Ugeskrift« alt i Hovedtrækkene havde gjort Rede for dens architektoniske Stilling og vist, at saavel dens Materiale, der hidtil havde gaaet under Navne som ubrændt Mursten, Pimpsten og engelsk Tuf, som dens kunstneriske Hjemstavn maatte søges ved Rhinen. Hvor betydningsfuld denne lille Afhandling end er, det var dog kun en Skitse, der gav de allergroveste Træk. Her var da nok at tage fat paa, og først alene, senere understøttet og paavirket af Høyen begyndte Helms da de indgaaende, næsten tyveaarige Studier af den gamle Byg-

ning, der ligger til Grund for hans i 1870 udkomne Hovedværk »Ribe Domkirke«.

Det smukke Skrift, til hvilket Heinr. Hansen, Theophilus Hansen og Dahlerup havde tegnet Tavlerne, er en Bog af en ganske egen Art i vor kunsthistoriske Litteratur. Den er ikke som andre af den Slags Bøger skreven hjemme i Studerekamret under mere eller mindre stærke Indtryk af det, man har set i Marken. Den er bleven til saa at sige i dagligt Samliv med det Monument, den skildrer, og har derved faaet en egen Tone over sig som hverken de fyldigste Notitser, de mest nøjagtige Opmaalinger, de skarpeste Fotografier kan give. Overalt i Bogen mærker man den Forskerglæde, hvormed Forfatteren har føjet Sten til Sten, føler hvorledes han med Flid og kærlig Forstaaelse har arbejdet sig gennem den »uvurderlige Lærebog i vor Middelalders Architekturhistorie«, som han senere har kaldt Domkirken. Uden at gaa nogen andens Ære for nær, kan det trygt siges, at ingen af vore øvrige Kirkebygninger har faaet en saa fyldig og methodisk Behandling, der ikke for Enkelthederne glemmer Helheden, ikke for den oprindelige Bygning de senere Tilføjelser. Thi maatte end selvfølgelig Domkirkens ældste, romanske Dele blive det centrale, er hans Interesse og Forstaaelse af de yngre Partier dog ikke mindre.

Da Helms lærte Kirken at kende, var den lige blevet restaureret af Nebelong (afsluttet 1845), og omend langtfra alt var gaaet, som det burde — den Medfart, de gamle Ligsten og Inventaret fik, var endogsaa skandaløs —, saa var dog ikke blot Bygningen »indtil videre sat i en solid og forsvarlig Stand, men navnlig i dens Indre var dens ejendommelige og oprindelige Skønhed igen kommen for Dagen«. »Ogsaa hvad Bygningen selv angaar, slutter han sit Værk, har der været Anledning nok til fromme Ønsker«, og da disses Opfyldelse stundede til ved Planerne om Kirkens gennemgribende Restauration, var det selvsagt, at Helms blev Medlem af det særlige Syn og af Komitéen for Istandsættelsen (1882). I denne Egenskab deltog han i Diskussionen om de Principper, der burde følges ved Restaurationen, idet han — foranlediget af Forhandlinger i Folketinget om det ønskelige i at føre Kirken tilbage til dens »oprindelige Stil« — 1888 udsendte det varmtfølte lille Skrift »Er det ved Ribe Domkirkes Istandsættelse kun det Ældste, som fortjener at bevares?« Med megen Styrke hævdede han her det Synspunkt, der da ogsaa heldigvis gik af med Sejren og forskaanede os for en ny »stilkorrekt« Udgave af Begrebet »en romansk Domkirke«, saaledes som vi kender dem andetsteds fra baade ude og hjemme. Med Føje gjorde han gældende, at en Kirkebygning er en Organisme i stadig Vækst, hvor hver enkelt Tids Arbejde har Ret til at kræve sig respekteret. For de mangehaande nye Iagttagelser, til hvilke Restaurationen gav Lejlighed, er der gjort Rede i en af ham i Forening med Kirkens Architekt Professor Amberg udarbejdet Oversigt over Istandsættelsen, der kan ventes i den nærmeste Fremtid. Forhaabentlig vil den hermed paabegyndte gode og priselige Skik finde Efterfølgere i Fremtiden, saaledes at alle de store og smaa Bidrag til en Bygnings Historie, der kun kan komme for Dagen ved en Restauration, paa denne Maade opbevares og bekendtgøres.

Som nu kendt af hver Mand er Ribe Domkirke det naturlige Centrum for den Række Kirker af rhinsk Tuf, der strækker sig i et Bælte langs Vester-

havet indenfor Stiftets gamle Omraade saavel norden som sønden Kongeaaen. Hurtig gik dette op for Helms, og han begyndte »snart til Fods eller til Hest« — det nuværende herlige Befordringsmiddel Cyklen var jo dengang ikke opfunden! — at gæste Omegnens mange interessante Kirker, »følgende hidtil ikke betraadte Stier« som han senere med berettiget Stolthed skrev. Oprindelig var Formaalet nærmest at finde oplysende Paralleller til Enkeltheder ved Domkirken, men efterhaanden gik Undersøgelserne dybere, og i 1859 gav han en smuk Skildring af denne mærkelige og rigt udviklede lille Bygningsgruppe i »Tufstenskirkerne i Omegnen af Ribe«, til hvilken naturlig sluttede sig de i de følgende Aar udkomne »Fortsatte Meddelelser om gamle Kirkebygninger paa den jydske Halvø«*). En Menneskealder senere vendte han atter tilbage til det samme Æmne, idet Kultusministeriet overdrog ham at skrive Texten til de under Professor Storcks Ledelse udførte Opmaalingstegninger af 19 vestjydske Kirker. Det monumentale Værk »Danske Tufstenskirker« udkom i 1894**). Som Undertitlen angiver, behandler det ikke blot Tufstenskirkerne paa den jydske Halvø, men ogsaa i Tyskland og Holland, og det giver i Virkeligheden langt mere, end det lover, idet Forfatteren fra sit Hovedæmne gør adskillige større eller mindre Strejftog og henter Bidrag til Forstaaelsen fra Kvaderstens- og Kildekalkskirkerne. Ret naturlig faar Værket derved ikke den fastbyggede helstøbte Karakter som Ribebogen. Det er mere »lærdt« end denne, og der viser sig stundom en vis Tilbøjelighed til at drage for store Slutninger fra ofte meget underordnede og usikre Enkeltheder. Men det er skrevet ud fra en overordentlig Kundskabsfylde, og netop dets Vidtløftighed gør, at Bogen saa at sige er et rent Skatkammer, hvor man kan finde Svar paa de mest forskelligartede Spørgsmaal, og som man stadig med Glæde og Taknemlighed spørger til Raads.

Det var forøvrig ikke første Gang, at Ministeriet — gennem den stærkt interesserede Kontorchef Burman-Becker — havde lagt Beslag paa Helms' omfattende Viden om vor ældre Architektur. Til de af Architekt Uldall udførte Opmaalinger af Kirkerne i Rødding Herred i Salling skrev han i 1884 en Indledning »Om Nørrejyllands Granitkirker«, i alt væsentlig en Undersøgelse om deres Alder. (Et mere indgaaende Kendskab til en vigtig Gruppe af disse Kirker havde han faaet ved i 1873—74 at undersøge samtlige Kirker i Ribe Amt for Direktionen for de antikvariske Mindesmærker). Den her fremsatte Tidsbestemmelse (»paa hvilken Side af Aar 1200 Antallet er størst, maa vistnok indtil videre helst forblive et aabent Spørgsmaal«) indviklede ham i en ret langvarig og haardhændet Polemik, som fra hans Side førtes paa en Maade, der uanset om han havde Ret i Realiteterne, gjorde ham den største Ære som Menneske.***)

*) Alle i Ny Kirkehistoriske Samlinger I—II. Det fortjener at nævnes, at Helms til Traps Slesvig i disse Aar forfattede o. 50 ofte særdeles indgaaende Kirkebeskrivelser.

**) Et Par Tillæg til Værket fremkom i Aarb. f. nordisk Oldkyndighed 1898.

***) Da det maaske kan være af Interesse at have en samlet Oversigt over denne Polemik, skal her nævnes de vigtigste Indlæg: V. Koch i Indledningen til Sallinglands Kirker. Nørre Herred (1893). Helms: Til Belysning af en Kritik (Danske Tufstenskirker 1894. S. 117—22). Løffler: Historisk Tidsskrift 6. R. V, 411—25. Helms: Smstds. S. 739—48. Løffler: Samme Tidsskr. 6. R. VI, 519—27. Koch: Aarb. for nord. Oldk. 1895, 179—201. Uldall: Samme Tidsskr. 1896, 197—302.

Helms var begyndt som Autodidakt, men fra 1854 traadte han i Forbindelse med Høyen, hvem han kom til at staa overmaade nær. Den ældre blev for den yngre »en trofast Ven og en Lærer i en Betydning af Ordet, som ingen anden har været det«, skriver Eleven i det Forsvar, han kort efter Høyens Død udsendte mod et ganske uberettiget og uforstaaende Angreb *). Ingen var derfor mere værdig end netop han til i Anledning af Hundredaarsdagen for Høyens Fødsel at skildre Mesterens Fortjeneste af vor kirkelige Arkæologi og hans Forhold til vore Kirkebygninger. Et ved samme Lejlighed fremkommen Korrektiv til Ph. Weilbachs Karakteristik viser forøvrig, tilfulde at i Forholdet mellem de to var Helms ikke blot den modtagende**).

Efter i 19 Aar at have været knyttet til Ribe Skole blev Helms i 1869 Sognepræst i Janderup og Billum ved Varde, hvorfra han i 1874 forflyttedes til Skjellerup og Ellinge paa Fyen, hvor han døde d. 10 Oktober. En meget vidende Mand og en meget mildt dømmende Mand, en fin og ærværdig Personlighed, en Skribent helt gennemsyret af den Kærlighed til sit Æmne, der giver alt Arbejde — litterært som kunstnerisk — dets dybeste Værd.

M. Mackeprang.

PORTALEN.

Redaktionen, der til daglig lever nogenlunde uforstyrret og navnlig fra Foreningens Medlemmer ikke plejer at blive overbebyrdet med skriftlige Meddelelser, er ganske overvældet ved i den sidste Tid at have modtaget en Mængde Breve, baade anonyme og underskrevne, i Anledning af *Portalen*. Vi aftrykker en Del af disse og giver først Ordet til Direktøren for Nationalmuseets 2den Afdeling:

I Anledning af Ødelæggelsen af Sandstens-Portalen fra Gotersgade 21 spørger »Architekten«: »Hvor er Nationalmuseet henne? Hvorfor har Museet ikke sikret sig dette monumentale og karakteristiske Stykke barok Architektur, ladet det nedtage paa sin Bekostning og f. Eks. ladet det opstille i Haven bag Prinsens Palæ?« Svaret herpaa er: Nationalmuseet har ikke faaet nogen Meddelelse om, at Portalens Nedrivning var besluttet; en af dets Medarbejdere havde paa Stedet erfaret, at den skulde bevares uforandret, og havde derfor ikke troet det nødvendigt at meddele Museet, at Husets Ombygning kunde udsætte Portalen for Fare. Museet har derfor været ubekendt med dens sørgelige Skæbne.

Det har været Sædvane, at Nationalmuseet dels ved personlig Henvendelse til vedkommende Architekter og Bygherrer, dels ved velvillig Meddelelse fra disse har kunnet følge Ombygning og Nedrivning af de gamle Huse i Kjø-

---

*) N. L. Høyen for Dr. theol. Vilh. Rothes Domstol i Sagen angaaende Roskilde Domkirkes Alder og Stil. 1871.

**) Begge i Kunstbladet 1898. Af den sidste Meddelelse fremgaar bl. a., at Høyen en Tid lang mente i Helms at have fundet sin Efterfølger.

benhavn og derved gennem Opmaaling, Tegning og Beskrivelse bevare de for Husenes Ydre og Indre ejendommelige Partier. Jeg behøver saaledes kun at nævne fra de sidste Aar »de 6 Søstre«, Admiralgaarden i Store Kongensgade, det ældste Raadhus i Nørregade, Blaataarn, Fundamenterne af den oprindelige sydlige Husrække paa Højbroplads, Bindingsværksbygningen i Regnegade, Resterne af Charlottenborgs Havemur mod Heibergsgade, den malede Dekoration i Købmagergade 6, Hjørnet af Graabrødretorv og Kejsergade, Nørregade 2, Gammel Torv 4 som de vigtigere. Mangfoldige Fund fra Udgravninger i Grundene og Rester af Bygningsdele fra nedbrudte og ombyggede Gaarde bevares i Museet, og dette nægter aldrig at modtage selv de mindste Bidrag til Oplysning om svundne Tiders Kulturforhold. Jeg henviser i saa Henseende til min lille Artikel i Vejviseren for 1904 om »Kjøbenhavnske Fortidsfund«.

Men det nu forekomne Tilfælde, Fjernelsen og Ødelæggelsen af et saa karakteristisk Monument som Portalen fra Gotersgade 21, gør det klart, at der maa tilvejebringes en mere direkte Forbindelse mellem Architekter og Bygmestere og Nationalmuseet. Det maa gøres til Pligt for begge Parter at yde hinanden den nødvendige Bistand, som sikrer Samarbejdet. Dette kan formentlig ske gennem Akademisk Architektforening, idet denne henstiller til sine Medlemmer at give Nationalmuseet rettidig Meddelelse, naar der i deres Virksomhed gives dem Anledning til at blive bekendt med Forhold, som trænge til hurtig Indgriben for at redde værdifulde Monumenter fra Ødelæggelse. Museet er Architekterne Tak skyldig for mangen saadan god Haandsrækning, men det foreliggende Tilfælde viser, at denne Forpligtelse ikke føles af alle og derfor bør søges opnaaet. I et Land som Danmark, hvor Lovgivningsmagten endnu fuldstændig afholder sig fra enhver diktatorisk Indgriben ikke blot i Privatejendom, men ogsaa i Kommuners og Korporationers og kun sikrer sig Tilsynsret overfor Statens Mindesmærker, er det af den største Betydning, at der er tilvejebragt et Samarbejde mellem de Institutioner, som skulle varetage Monumenternes Beskyttelse, og den Stand, som gennem sin Virksomhed kommer i direkte Berøring med Monumentet. Om det vil være muligt i Fremtiden, saaledes som hidtil har været Tilfældet, kun at bygge paa den Bistand, der ydes ad Frivillighedens Vej, er vel meget tvivlsomt, og Nationalmuseet har da ogsaa for Tiden under Udarbejdelse motiveret Forslag til Lovgivningsarbejde til Sikring af vore historiske Mindesmærker, bygget paa de Erfaringer, som i de seneste Aar er indvundne i andre Lande.

Mollerup.

* * *

Hr. Akademisekretær, Docent P. Johansen skriver:

I Anledning af den gamle Portal i Gotersgade Nr. 21, som Hr. Architekt Gundestrup, M.A.A., har tilintetgjort for at sætte sin egen »Kunst« i Stedet, har »Architekten« for 3. ds. spurgt bl. a., hvorfor Kunstakademiet ikke er skredet ind? Svaret er ganske simpelt — man kan ikke være paafærde allevegne med Politiøjne; »Kunstneren« havde klogelig hverken givet Akademiet eller Museerne Meddelelse om sin Plan til Hovedstadens partielle Forskønnelse, og derfor vidste man intet derom, før man tilfældigt opdagede, at Ulykken var sket.

Men Architekterne plejer at vide Besked med hverandre. Det turde derfor

ligge adskilligt nærmere at spørge: *hvor var Akademisk Architektforening henne?* Og vil *den* intet Skridt foretage sig for at skaffe en Kontrol?

P. Johansen.

* * *

Tak for Artiklen om Restaureringen af Gotersgade Nr. 21.

At Foreningens Medlemmer bygger godt eller daarligt, ligesom deres Evner række, er i sin Orden; men rummer det ikke en Fare for Foreningen, at et af dens Medlemmer viser en saa pietetsløs Adfærd som at hugge denne smukke, gamle Portal ned med Klaphammer.

Einar Ambt.

* * *

Tak til »Architekten« for Fremdragelsen af Tilfældet i Gotersgade! Jeg haaber dog, at Redaktionen ikke snart igen finder et Sidestykke til dette, men selv mindre ondartede Tilfælde kan det have sin store Betydning at fremdrage. Imellem Aar og Dag gaar meget tilspilde rundt omkring, saa Eksempler vil sikkert ikke mangle, — og det vil være godt, at de kommer frem!

Vore gode, borgerlige Huse, vore smaa Pladser og Torve, baade her i Byen og i Provinsbyerne, trænger der til at holdes Haand over og et vaagent Øje med. Af to saadanne smaa Fotografier som dem fra Gotersgade 21 læres mere end af mange Ord, og en og anden Ejer af et smukt, gammelt Hus vil derved lære at overveje, forinden han vælger sin Architekt til at istandsætte Huset. —

— En og anden Architekt kan maaske ogsaa lære en varsommere Fremgangsmaade!

Magdahl Nielsen.

* * *

Maa jeg takke »Architekten« for Artiklen om Restaurering og de 2 udmærkede Illustrationer, der jo ikke behøver mange Kommentarer.

Alligevel mener jeg, at den korte Anmeldelse ikke bør være det sidste Ord i den Sag.

Burde ikke Bladet benytte dette Tilfælde som Udgangspunkt for en Diskussion om, hvad der kan gøres for at forhindre lignende Restaureringer af de faa gamle Privatbygninger, der endnu er tilbage?

H. Koch.

* * *

Maa jeg takke Redaktionen, fordi den paa en saa illustrerende Maade har fremhævet Betydningen af at bevare vore gamle Kulturmindesmærker. Jeg haaber, det maa medvirke til, at Kjøbenhavns Borgere faar Øjnene op for Betydningen af at bevare det gode, vi har faaet i Arv fra Fortiden, og at Kjøbenhavn i Fremtiden maa blive en By, hvor kultiverede Mennesker kan finde Behag i at opholde sig.

Ulrik Plesner.

* * *

Kære Hr. Redaktør!

Som utallige andre har jeg været opfyldt af Harme over Skandalen i Gotersgade og af Taknemlighed mod »Architekten«, fordi den bragte den for Lyset. Men det er ikke for at bringe denne overflødige Meddelelse, at jeg nu gør Dem

Ulejlighed. Anledningen er den Klage, vi stadig hører, og som ogsaa kommer frem i sidste Nummer angaaende denne Sag: »Hvor er Nationalmuseet henne? — — og Folkemuseet, Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, Kunstakademiet?« (og hvorfor ikke Architektforeningen?). — — Maa jeg spørge: Hvordan skal disse Institutioner kunne vide, at en Privatmand agter at hugge en gammel, smuk Portal til Skærver? Den eneste Institution, som faar noget at vide derom, inden Voldshandlingen er fuldbyrdet, er Bygningskommissionen; men vi mangler i Bygningsloven Bestemmelser til Beskyttelse af vore gamle Huse, vore Pladser og Gader, og jeg er bange for, at det har lange Udsigter med saadanne Lovbestemmelser.

Skulde det ikke kunne lade sig gøre, at Architekterne *indbyrdes* enedes om Forholdsregler mod saadan Vandalisme — i alt Fald fra vor Side. Om vi nu *selv* skrev Love og *selv* vaagede over, at de blev overholdte i *vor Kreds*; maaske det vilde bidrage til, at man i videre Kredse fik Øje for, at det er en Forbrydelse at ødelægge god, gammel Kunst, selv om man har Ejendomsret over den efter de gældende Love.

Deres hengivne
A. Clemmensen.

* * *

Hermed afslutter vi den gamle Dørs Saga. Om en og anden har fundet, at vi har gjort for megen Staahej ud af denne Sag, vil vi dertil svare: selve Tildragelsen forekommer os alvorlig nok til at tage den netop saa alvorligt som vi har gjort. Men vi har ogsaa villet slaa kraftigt Allarm for at forhindre, at noget lignende maatte gentage sig. Det har glædet os at se, at vore Udtalelser har fundet Vej til Dagspressen. Vi maa se at erobre *den offentlige Mening* og faa den til at forstaa, at Tilfælde som dette ikke er ligegyldige og Borgerne uvedkommende, men efterhaanden vilde berøve den gamle Del af Byen den Skønhed og Poesi, som endnu findes. Og det kan ingen af os staa sig ved.

Red.

KUNST OG VAND.

I Aalborg raser der en Strid om en Bygning for Vandværket. Arch. Paludan har gjort Tegning til den, men en Del Borgere finder, at Bygningen efter denne vil blive for dyr. Et lokalt Blad er enigt med dem heri og har i den Anledning udtalt det bevingede Ord: »Kunst for sig, Vand for sig«. Saa skriver »Aalborg Stiftstidende«:

Der var en Gang —

Men det er længe siden; da Aalborg med sine krogede Gader og Stræder, sine Aaer, Broer og Torve, sine Kirker og andre middelalderlige grundmurede Bygninger og Bindingsværkshuse havde et malerisk og tiltalende Præg, fremhævet af Fjorden og Bakkerne som den naturlige Baggrund.

Der var en Gang, da hver Borger i Aalborg satte en Ære i, at hans Hus blev ikke alene ejendommeligt, men smukt og tiltalende, da man byggede saa

ledes, at det nyttige og det skønne var inderligt forbundet, som Tilfældet er i alt godt Haandværk og i al god Architektur.

Man var den Gang med Rette stolt af sin prægtige By, og man holdt af den. Men saaledes kender vor Tid ikke Aalborg By. Tværtimod. De sidste Generationer har chikaneret og sultet de akademiske Architekter ud af Staden, som har forsøgt at tage den kunstneriske Arv op og at lede Byggeriet ind i Spor, som var Traditionerne værdig. Vore Bygningstegnere og Haandværkere er jo udmærkede Fagfolk paa *deres* Omraader. Men naar der er Tale om Bygnings*kunst*, om Architektur i denne Forstand, da siger vi med et herværende Organ: Kunst for sig, og Vand for sig!

Om her var mere Jordbund for Architekter, da vilde der maaske ogsaa ved Hjælp af saadanne kunne oparbejdes en Stemning for Bevarelsen af *det* gamle, som fortjener Bevarelse. Nu ser man med Sorg, hvor Aar efter Aar de sidste Rester af Fortidens smukke Architektur forsvinder: Frue- og Graabrødrekloster, St. Peters Kirke og Graabrødrekirke (Helligaandskirke) med sit takkede Taarn. Siden faldt Kong Hans' Gaard og Svalehuset, Hovedvagten og en Mængde af de bedste gamle Bindingsværkshuse. Aaerne blev tilfyldte, Broerne forsvandt, Terrænhøjderne jævnedes, Træer faldt for Økse, alt gøres lige — forfladiges.

Og hvad har vi faaet i Stedet?

Paa Svalehusets Grund er opført en Sparekassebygning, en Efterligning i nedsat Maalestok af italienske Marmorpaladser, men opført af gule, glatte Maskinsten og uden at tage mindste Hensyn til Torvets Karakter. Gadebilledet i Vesteraa, som var et af de smukkeste, er uhjælpeligt ødelagt fra Ende til anden af aandsforladte Bygninger. Man har bygget et Thing- og Arresthus og oversmurt det med en edderspændt brungul Oliefarve; man havde jo tidligere oliemalet dets Broder Raadhuset, baade dets Mursten og dets Sandsten. Naturligvis følger Haandværkerforeningen efter med Palaispuds, Frontoner, Taarne og øvrige Tilbehør. Over alt er Bindingsværkshusene afløste af store Etagehuse med Godtkøbsarchitektur og saa vidt mulig ens høje. Gaderne gøres saa lige som mulig; alt det maleriske magasineres paa Museet.

Saaledes bygger Byens Borgere og gør det altsammen i den bedste Mening.

— — — — —

FORENINGSMEDDELELSER.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdes *Onsdag den 28. November, Kl. 8*, i Industriforeningens Foredragssal.

Forslag, der ønskes forhandlede paa Generalforsamlingen, maa indsendes til Bestyrelsen senest den 14. November, hvorefter Dagsorden m. v. nærmere vil blive bekendtgjort.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 17. NOVEMBER 1906
9. AARGANG № 7

VILLA I ESPERGÆRDE.

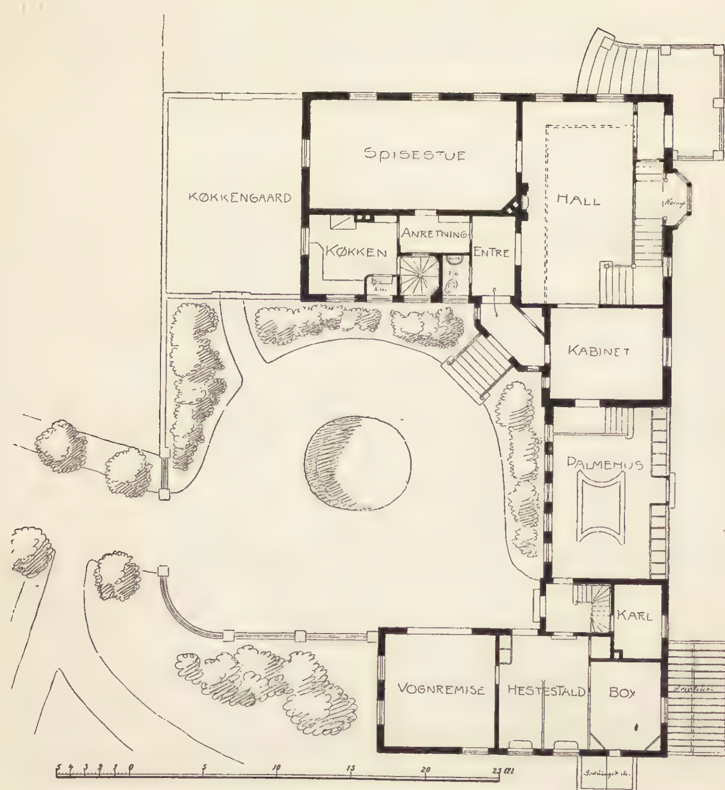
Paa en Grund, som støder direkte op til Espergærde Station, har Grosserer Frantz Morville ladet opføre en 2-Etages Villa. Grundens ejendommelige Form — en ca. 110 Alen lang Allé hører med til denne og benyttes til Indkørsel til Villaen — har bestemt Bygningernes indbyrdes Beliggenhed.

Som Planen viser, ere Bygningerne samlede om en Gaardsplads med Indkørsel til Hovedbygningen med Stald og mellemliggende Palmehus. Villaen bestaar af en Hal, der gaar op gennem begge Etager med Trappe til 1ste Sal. Fra Hallen er Adgang til Spisestuen og Kabinet, hvorfra igen er direkte Adgang til Palmehuset. Trappen fortsættes i et omløbende Galleri, hvorfra haves Adgang til Soveværelser med tilhørende Paaklædningsværelse og Badeværelse samt til et Rygeværelse, hvorfra man gennem en lille Vindueskarnap har Udsigt til Hallen. Fra Hallen, der er Villaens Hovedrum og indrettet til Musikværelse, er der des-

VILLA I ESPERGÆRDE. ARCHITEKT G. B. HAGEN.

VILLA I ESPERGÆRDE. ARCHITEKT G. B. HAGEN.

uden Adgang til Billardværelse i Kælderen samt Adgang til en aaben Terrasse med Nedgang til Haven. Reposen paa Trappen danner en Karnap, hvor der findes en hyggelig Siddeplads med en henrivende Udsigt over Øresund.

VILLA I ESPERGÆRDE — ARCHITEKT G. B HAGEN.

Villaen, der er opført efter Tegninger af Architekt G. B. HAGEN, er forsynet med alle moderne Bekvemmeligheder og oplyses ved eget Gasværk. Arbejdet er udført af stedlige Haandværksmestre samt af Tømrermester VICTOR MERTINS, Glarmester CHR. MORVILLE og Billedhugger LAMBERG-PETERSEN af Kjøbenhavn.

UDSTILLINGEN I DRESDEN.

Fra F. Bruckmanns Forlag i München er tilsendt os 3die Bind af »Das deutsche Kunstgewerbe«, der udelukkende omhandler Udstillingen i Dresden 1906 og i en Mængde Illustrationer giver et godt Billede af denne interessante Udstilling. Vi haaber, at ikke saa faa af vore Læsere har set den, men for de mange, der ikke har haft Lejlighed dertil, vil dette Værk være et godt Surrogat for et Udstillingsbesøg.

Udstillingens Formaal har været: at give et Billede af vore Dages kunstneriske Kultur og navnlig af den Side deraf, som træder i inderligst Forbindelse med det daglige, borgerlige Liv. I Stedet for, hvad der i Almindelighed er Tilfældet, at en Udstilling er en sammenhobet Masse af de mest forskelligartede Ting uden ringeste Sammenhæng, Malerier for sig, Møbler for sig o. s. v., saa

UDSTILLINGEN I DRESDEN.
»SÄCHSISCHE HAUS«.

har man her haft den gode Idé at ordne det som et organisk Hele: bygget et Hus — eller rettere mange Huse — med Værelser i, ikke Sale eller »Hall«'er, men rigtige Stuer af jævn Størrelse. Saa har man udstyret disse Stuer og møbleret dem saaledes, som en velstaaende Borger ved Hjælp af Nutidens Kunst vilde kunne gøre det, hængt Malerierne paa Væggene, sat Urtepotter i Vinduerne, Vaser med Blomster, skønne Tæpper, Gardiner og Møbelbetræk. Det er en Udstilling, der er Mening i og som der kan læres noget af! Og hvor forbavses man ikke ved at se dette samlede Billede af tysk Kunstindustri. For 20 Aar

UDSTILLINGEN I DRESDEN.
EN PROTESTANTISK KIRKE.

siden vilde en saadan tysk Udstilling have givet et Indtryk af fuldkommen Smagløshed og Stilløshed, for 10 Aar siden maaske med begyndende moderne Tilløb, Knokkelstil og anden St. Veitsdans, men iøvrigt lutter Holdningsløshed. Og nu: en gennemgaaende rolig, ganske fornem, næsten kølig Tone som Hovedindtryk, skønt Præget er fuldt ud moderne. Dette er oplivende at se. Thi Bevægelserne paa dette Omraade forplanter sig i vore Dage med rivende Hast gennem de utallige og billige Gengivelser, saa at vi tør haabe, at der ogsaa hos os maa blive en mere almindelig Forstaaelse af, at Kunsten bør præge alt, hvad Mennesker er omgivet af og lever i. Og da vil der blive Brug for alle de gode Kunstnere, som hertillands allerede i mange Aar har kæmpet for den gode Smag og for det sunde, ærlige Kunsthaandværk.

Det ene af de her gengivne Billeder viser Forsiden af det saakaldte »Sächsische Haus«, en vidtløftig Bygning med ca. 30 Værelser, udstyrede af mange forskellige Kunstnere, det ydre efter Tegning af Architekt WILHELM KREIS i Dresden.

Paa Udstillingen findes ikke mindre end 2 Kirker, en protestantisk og en katolsk. Førstnævnte har vi gengivet her, da den er interessant i flere Retninger. skønt ganske moderne i sine Former synes Rummet roligt og værdigt nok. Men vi vilde dog beklage, om Udviklingen af den protestantiske Kirketype skulde gaa i samme Retning som i denne Kirke, hvor Alteret er aldeles skubbet ud og Prædikestolen rykket hen paa dets Plads, Koret er skrumpet ind til en Niche, Alterskranken bortfaldet o. s. v. Alt dette er Udslag af en særlig »protestantisk« Bevægelse blandt den tyske Gejstlighed, som fordrer ethvert Spor af »katolsk« Aand udryddet og som jo forøvrigt ikke er helt ukendt herhjemme. — — —

Der tales jo om stor Udstilling i Kjøbenhavn i ikke fjærn Fremtid. Gid de, der skal lede dens kunstindustrielle Del, vilde tage Mønster efter Dresdener-udstillingen; uden at plagiere denne maa vi kunne skabe en god Udstilling. Vi har baade dygtige Kunstnere og udmærkede Haandværkere, som til daglig har alt for ringe Lejlighed til at vise deres Ævner.

KONKURRENCEN OM SYGEHUSET I ODENSE.

Ved en Forglemmelse har vi tidligere intet meddelt om Programmet til denne Konkurrence, hvorfor vi her bringer et Uddrag deraf. Det udførlige Program faas ved Henvendelse til Bygningsinspektør OLSEN, Odense.

Der ønskes opført følgende Bygninger:

1) et kirurgisk Sygehns, som skal rumme ca. 110 Senge. Der skal indrettes 2 Operationsstuer med Forrum og Sterilisationsrum og ved den ene tillige Badeværelse, Forbindstue, et Værelse for Overlægen, Bolig for 2 Kandidater, 6 Sygeplejersker og 4 Sygeplejeelever. Af Sygestuerne skal mindst 10 være Eneværelser.

2) et medicinsk Sygehus, som skal indeholde 6 Sindssygeceller og ca. 74 Senge, hvorimellem Plads til ca. 30 Køns- og Hudsyge, derunder Fnatpatienter. Der skal indrettes et Værelse for Overlægen, 1 Laboratorierum, som kan være i Tagetagen, Bolig for en ugift Reservelæge, 1 Kandidat, 4 Sygeplejersker, 2 Sygeplejeelever og 1 Diakon. Af Sygestuerne skal mindst 8 være Eneværelser.

3) et Tuberkulosehospital med ca. 44 Senge. Der skal indrettes Bolig for 1 Kandidat, 2 Sygeplejersker og 2 Sygeplejeelever. Af Sygestuerne skal 4 være Eneværelser, og af de øvrige maa ingen være større end til 6 Senge.

I Sygestuerne skal der være mindst 1000 Kub.-Fod Luft for hver Patient.

4) Foruden ovennævnte 3 Bygninger skal der projekteres de til et saadant Sygehus's Drift fornødne Økonomi-, Kedel- og Maskinbygninger, Vaskeribygning, Plads til Desinfektions- og Destruktionsanstalt, Lighus, Stald til 2 Heste m. m. 1 særlig Overlægebolig, Bolig og Kontor for en Inspektør med Familie, Bolig for 1 ugift Reservelæge, 1 ugift Kontorassistent, 1 gift Maskinmester, 1 Hus-

bestyrerinde, 1 Oldfrue, 16 Gangpiger, 16 Vaskeri- og Køkkenpiger samt for 10 Karle.

Der ønskes Tegninger af samtlige Planer, de nødvendige Snit og 2 Façader af hver Bygning i Maalestoksforholdet 1 : 144 samt et Stykke Façade af en af Sygehusbygningerne i Maal 1 Tomme = 1 Alen.

Endvidere en Situationsplan i Maal 1 : 800, hvorpaa Bygningerne ere indtegnede, og hvor det desuden antydes, hvorledes Arealerne om Bygningerne kan anvendes til Haveanlæg.

Tegningerne forsynes med indskrevne Maal. Anden Farve end Tuschering er ikke tilladt.

Forslaget skal ledsages af 1) en Beskrivelse af hele Anlæget, hvori blandt andet angives, hvilke Materialer der tænkes anvendte til Bygningernes enkelte Dele samt Forklaring af særlige Konstruktioner, 2) et kalkulatorisk Overslag for hver enkelt Bygning, hvortil Priserne i Uldalls Overslagsbog sidste Udgave lægges til Grund.

Byggesummens Størrelse inklusive Architekthonorar men eksklusive alle Ingeniørarbejder og løst Inventar maa ikke overstige 455.000 Kroner.

Bedømmelsen af de indkomne Forslag vil blive foretaget af et af Odense Amts- og Byraad nedsat Udvalg i Forbindelse med to af Akademisk Architektforening valgte Architekter, nemlig kgl. Bygningsinspektør Vilh. Petersen, Odense, og Architekt K. Varming, Kjøbenhavn, samt en Ingeniør som sagkyndige Meddommere.

Fristen for Indlevering af Forslagene udløber 3. Januar 1907.

Det Forslag, der af Bedømmelsesudvalget anses for det bedste, erholder en Præmie af 2000 Kroner, det næstbedste af 1000 Kr. og de to bedste derefter hver en Præmie af 500 Kroner.

Saafremt et af de præmierede Projekter benyttes og Arbejdets Udførelse overdrages Forfatteren heraf, fradrages Præmiesummen i Architekthonoraret.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Danmarks Vare- og Forretningsvejviser, red. og udg. af Vilh. Morthensen, er udkommen og giver paa sine 656 Sider eller 1312 Spalter Oplysning om alle Erhverv og Firmaer af nogen Betydning i Landet og synes at være praktisk ordnet og let overskuelig. Det første, vi undersøgte, var naturligvis Rubrikken »Architekter«, der forøvrigt er ret mangelfuldt udfyldt, idet vistnok ikke stort over Halvdelen er kommen med. Der findes her ligesom i Kjøbenhavns Vejviser en Stjerne, der kun pryder de dertil kvalificerede. Adskillige af de, der mangler denne Dekoration, optræder imidlertid med en eller anden mærkelig »Specialitet«, som sikkert er langt værdifuldere end Stjernen. En æret Kollega har saaledes: Import af svenske Granitskærver og Brosten. En anden: Restaurering af middelalderlige Granitkirker samt Fabriks- og Slagterianlæg. En skriver: Specialitet: offentlige og private Bygninger — i Sandhed en omfattende Specialitet! Saa er der som Modsætning hertil en Architekt, der snedigen har fundet

sig et fint lille Speciale, som sikkert ingen, der har syslet med Architektur, før har tænkt paa at opdyrke. Nemlig: *Patent-Svideovne.* Han vil uden Tvivl i denne Branche ganske kunne beherske Markedet.

FORSKELLIGT.

Præmiering af Bygninger. Komiteen for Præmiering af Byggeforetagender paa Frederiksberg har tildelt Tømrermester Johs. Dahl og Architekt A. Rosen Præmie for Villaen Tesdorpfsvej 5 og Aktieselskabet »Forhaabningsholm« samt Architekterne R. V. Rue og A. Clemmensen Præmie for en 5-Etages Bygning i Forhaabningsholms Allé 14.

Portalen. I den 11te Time har vi modtaget nedenstaaende Skrivelse, som vi aftrykker i Henhold til den gamle Regel: »et altera pars audiatur«, men forøvrigt i et og alt henholdende os til vor tidligere Fremstilling af Sagen:

Undertegnede Ejer af Ejendommen Gothersgade Nr. 21 erklærer herved, at det er efter mit udtrykkelige Forlangende, at Portalen er bleven fjærnet fra Ejendommen, da jeg paa Grund af Indretning af Butiker i Stuetagen, som ifølge Bygningsvæsenets Forskrifter fordrede Granitpiller for at faa saa store Aabninger til Vinduerne, som var nødvendig, maatte lade denne nedtage. Da Architekten foreholdt mig det forkerte i at nedbryde den smukke Portal, tilbød jeg af Pietetshensyn Murermesteren, Hr. H. O. Rasmussen, at nedtage den, for at bevare eller anvende den andet Steds. Hr. Rasmussen erklærede imidlertid, at den var saa daarlig bevaret og uden Værdi, hvorfor han huggede den i Stykker, da han ikke vilde ofre den fornødne Udgift ved at tage den helt ned, og bemærkede tillige, at den kun egnede sig til Slibestene.

Architekten har gjort, hvad der stod i hans Magt, for at forhindre det skete.
Kjøbenhavn d. 7. November 1906.

N. J. Mossin.

Undertegnede, som har været til Stede ved Forhandlingerne erklærer ovenstaaende Fremstilling for korrekt.

Bernh. Mossin.

Fra Athen meddeles: Ved Udgravningerne ved Cap Junion, som for kort Tid siden begyndtes af Ephoros Stais, har man fundet to archaiske Kolossalbilleder af Apollo, om hvilke man antager, at de c. 480 f. Chr. er bleven styrtet ned fra deres Fodstykker af Perserne og reddet for Efterverdenen ved at blive indbygget i det senere Poseidontempels Terrasse.

Den ene Statue er uden Hoved, dog haaber man, at dette ved videre Udgravning vil findes.

Stilistisk og kunstnerisk set staar begge Figurerne over Apollo fra Tenea, omendskønt ogsaa den hører til den førpersiske Tids Kunst.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 24. NOVEMBER 1906
9. AARGANG № 8

VODROFLUND.

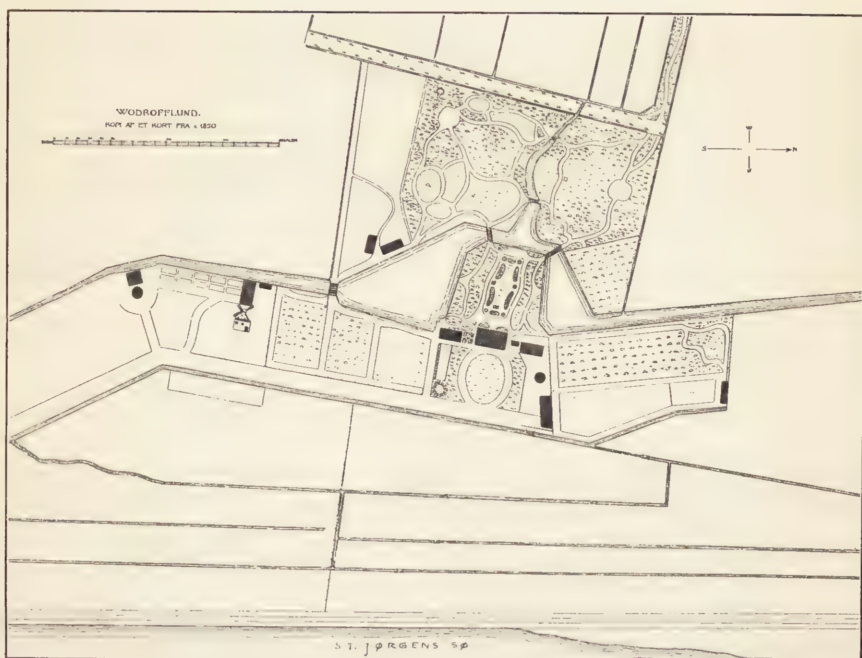
Af Museumsassistent, cand. mag. Jørgen Olrik.

Med Vodroflund eller, som det rette Navn er, Vodrofgaard er atter et af de gamle stilfulde Landsteder forsvundet, der i 18. Aarh.s Slutning laa i Ring udenom København og udgjorde saa smuk en Indfatning om Byen. Det gamle Hus har maattet vige for den moderne Byggelyst, der stadig lægger Haand paa flere og flere Haver og Villagrunde paa det indre Frederiksberg, men Konsortiet, der har købt Grunden, har dog vist en saare prisværdig Interesse for at bevare Mindet om den statelige gamle Bygning ved (gennem Architekt Steenberg) at stille et Beløb til Raadighed for Akademisk Architektforening, for at denne kunde lade den opmaale inden Nedrivningen. Dette Arbejde udførtes af d'Hrr. Baumann og Hygom, og det er disses Tegninger, der her offentliggøres.

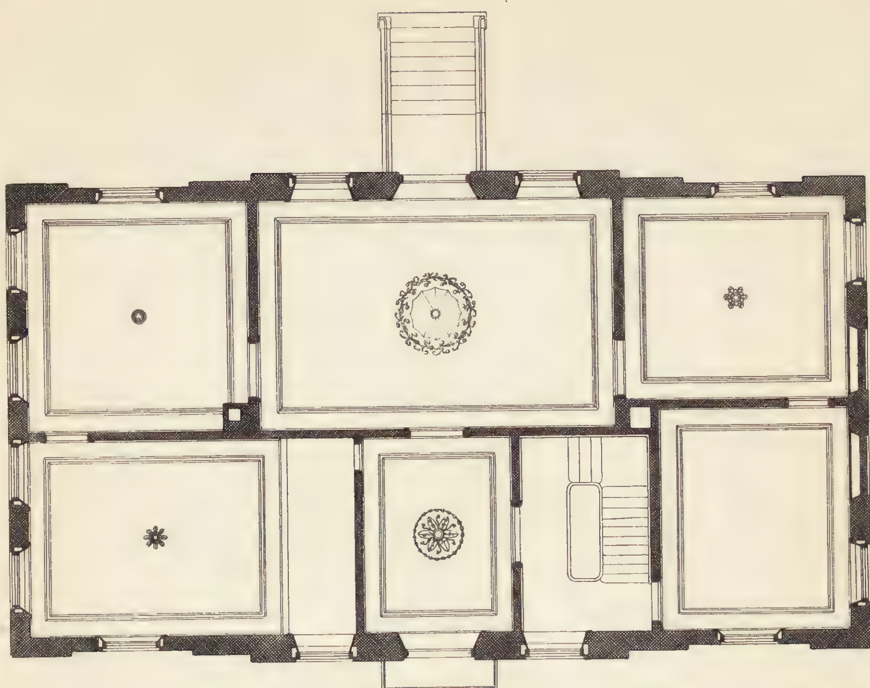
VODROFLUND SET FRA FORHAVEN.

I gamle Dage, før Bebyggelsen paa Frederiksberg tog Fart i 1850'erne, laa Vodrofgaard fornemt tilbagetrukket fra al Færdsel, kun tilgængeligt ad den Allé (den nuværende Vodrofsvej), der fra Gamle Kongevej førte op til Gaarden og endte her, og omgivet af en stor skyggefuld Have med Kanaler i — en Have, der selv i sin lemlæstede Skikkelse udgjorde Stedets væsentligste Tiltrækning, da det i de senere Aar var omdannet til Forlystelsessted. Gaarden er bygget paa gammel Engbund — rundt om St. Jørgens Sø strakte sig jo i gamle Dage store Enge — og det Vand, der var benyttet til Kanalerne i dens Have, var Rosenaaen, en gravet Rende, der i sin Tid ledte Vandet fra Voldgravene om den af Christian IV paa St. Jørgens Gaards Grund nybyggede og befæstede Ladegaard

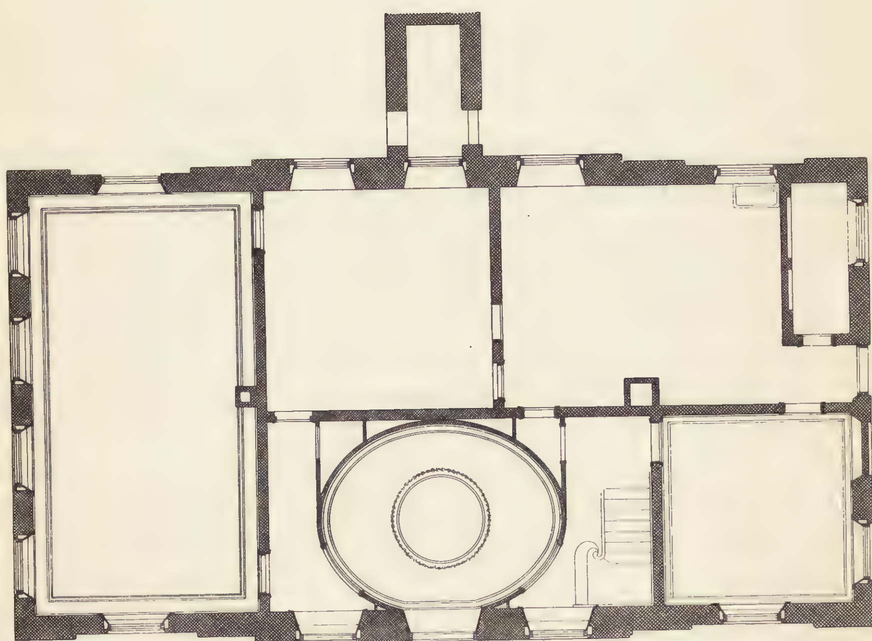

SITUATIONSPLAN.

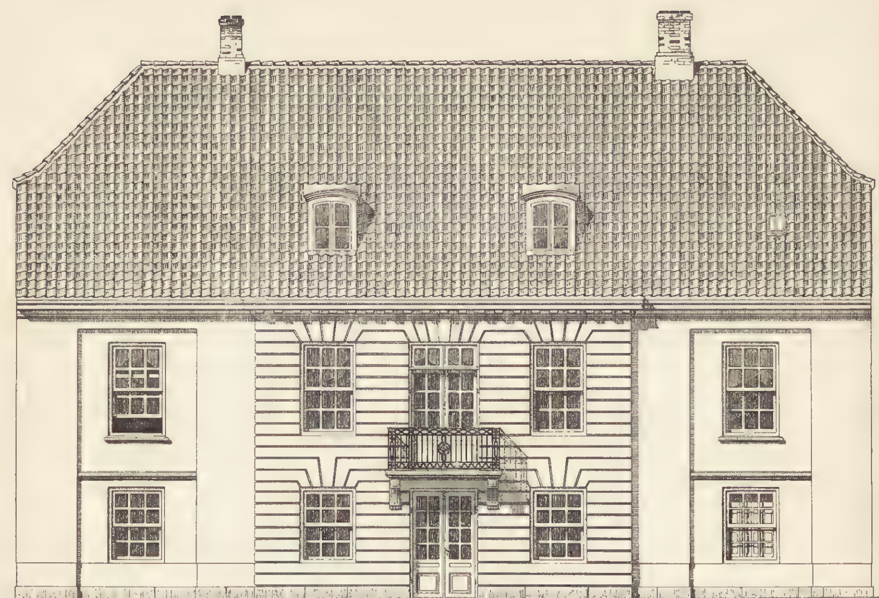
ved Aaen af samme Navn ud i Kalvebodstrand i en Bue uden om St. Jørgens Sø. Som saa mange andre Vandløb sank ogsaa dette med den stigende Bebyggelse ned til at blive en stinkende Spildevandsrende og blev omsider kastet til. Grunden herude V. for St. Jørgens Sø tilhørte i Middelalderen St. Jørgens Gaard og tilfaldt tillige med denne ved Reformationen Helligaandshospitalet. 1619 købte Christian IV St. Jørgens Gaard og Mark af Hospitalet og opførte her, som nævnt, en befæstet Ladegaard. Selve Vodrofgaards Historie begynder 1699, da Regimentskvartermester Georg Julius Vodroff fik kgl. Gavebrev paa »et Stykke Jordsmon, som hidindtil har været brugt under vores Ladegaard, ... langs med St. Jørgens Sø og til vores Vej, som løber fra Vesterport til Ny Hollænderby«, mod at han vilde opsætte en Vejrmølle og et Valkeværk. Aaret efter fik Vodrof, der i det hele var en meget foretagsom Mand, ogsaa Privilegium paa et

VODROFLUND. STUEN.

VODROFLUND. UNDERETAGEN.

FORSIDEN.

HAVESIDEN.

VODROFLUND.

MAALT 1906 AF ARCHITEKTERNE
BAUMANN OG HYGOM.

»Perlegryns Maleværk«, og 1703 paa en »Slibe- og Poleremølle« for Kleinsmede, Sværdfegere og Bøssemagere. Desuden tilvirkede han Snustobak og Klæde, men trods denne mangesidige Virksomhed havde han ikke Held med sig. Under Pesten 1711 blev Vodrofgaard taget til Lazaret, og her forefaldt mange uhyggelige Scener, da Hospitalets Personale maatte tages af Fængslerne og Børnehuset, saasom ingen andre vilde. 1714 var Vodrof saa forarmet, at han fik Lov til at sætte Bækkener paa Kirkedørene i hele Danmark og Norge for paa den Vis at skaffe sig nogen Almisse af gode Mennesker.

I Løbet af 18. Aarh. synes Ejendommen at have modtaget adskillige Udvidelser, saa den omtrent strakte sig saa langt som til Bülowsvej og over ad Ladegaardsaaen til. De skiftende Ejere søgte ogsaa med større eller mindre Held

VODROFLUND. SNIT.

at fortsætte i det af Vodrof anviste industrielle Spor; ved Aarhundredets Midte anlagdes her saaledes en Sejldugsfabrik, der bestod i adskillige Aar og snart gik over til et Interessentskab. En af Hovedmændene i dette var Etatsraad v. Hemmert, der 1785 blev Eneejer af hele Ejendommen. Efter et vistnok ret tvivlsomt Sagn skal Struensee have boet her i 1769, før sin Ophøjelse. Etatsraad v. Hemmert solgte 1794 hele Ejendommen til Justitsraad Frisch, tidligere Ejer af Ørholm, der anlagde en Le- og Knivfabrik samt opførte en Mel- og Grynmølle. Frisch solgte 1803 det hele til den unge Grosserer Carl Ludvig Zinn, der byggede en Vandmølle ved Rosenaaen, men allerede døde 1808; hans Enke blev boende paa Gaarden, men solgte Mølleværkerne fra; og efter hendes Tid beboedes den af hendes Datter og Svigersøn samt denne sidstes anden Hustru lige til Slutningen af 1870'erne, da Ejendommen omdannedes til Forlystelsessted.

Den nu nedrevne Hovedbygning maa uden Tvivl være opført i Slutningen

af 18. Aarh., vel snarest af Etatsraad v. Hemmert. Som saa mange andre tilsvarende Bygninger fra Datiden var den opført i antikiserende Stil i to Stokværk, en lavere Stuetage og en høj Salslejlighed; desuden fandtes Kvistværelser øverst. Over Indgangsdøren midt paa Façaden sprang en Altan frem. Gesimsen var smykket med Tandsnit, men iøvrigt fandtes ikke synderlig dekorativ Pryd paa Façaden, hvis Skønhedsvirkning mest beroede paa Vinduernes smukke Fordeling og det diskret fremhævede Midtparti. Salsrummene i den nedrevne Bygning var ligeledes smukke i Forholdene, men uden videre Dekoration. Derimod var Forstuen indenfor Indgangsdøren et højst ejendommeligt Rum med særdeles fine og typiske Stukdekorationer i Louis XVI-Stil. Rummet var af oval Form, 5,25 × 4,06 M.; Lyset kom gennem Indgangsdørens Glasruder (8 i hver Fløj). Til højre og t. v. førte Fløjdøre, ligesaa med Glasruder, ud til to Mellemgange, hver med et Vindue, og gennem disse Fløjdøre faldt der saaledes Sidelys ind i Forstuen. Den ene af Mellemgangene var optaget af den Trappe, der førte op paa første Sal. Fløjdørene var 2,16 M. høje og 1,22 M. br., hvidmalede med forgyldte Lister. I 0,42 og 0,27 M.s H. over Gulvet løb profilhøvlede Lister langs Væggen. Gesimsen var 2,45 M. over Gulvet og bestod af smaa antikiserende Konsolknægte. Øverst paa Vægfladerne (forsaavidt de ikke optoges af de tre Fløjdøre og deres profilhøvlede Indfatninger) løb en i Stuk udført og forgyldt Guirlande af Egegrene med Agern, opfæstede med Sløjfer. Midt paa Væggen lige overfor Indgangsdøren saas et ovalt Spejl omgivet af lignende Egeguirlander, der var opfæstede med en stor Sløjfe over Spejlet. Spejlfladen var 0,93 M. h., 0,61 M. br. Guirlandernes nederste Snipper var 0,74 M. under Gesimsen. Den midterste cirkelrunde Del af Loftet, o. 2,00 M. i Tværmaal, var hævet o. 0,15 M. over det øvrige og kranset af en i Stuk udført Egegren med Agern. Mulig har Loftet her oprindelig været gennembrudt og kantet af et Rækværk, saa man fra første Sal har kunnet se ned i Forstuen.

Nu er den gamle herskabelige Ejendom jævnet med Jorden, og Havens sørgelige Levninger vil snart være ryddede af Vejen, men endnu er der dog bevaret et synligt Minde fra dens Velmagts Dage, da den stod som et sirligt Anlæg med Kanaler, Springvand o. l. Dansk Folkemuseum har nemlig af det Konsortium, der har købt Grunden, faaet skænket to i Marmor hugne allegoriske Kvindefigurer paa Sandstensfodstykker, der stod i Haven; den ene forestiller Caritas (med Barn), den anden Prudentia (med Øjne i Nakken). De to Figurer er nu opstillede ved Indkørselen til Museets Frilandsafdeling i Lyngby.

TANKER TIL OVERVEJELSE.

Til forskellige Tider har Architekter med Rette taget Ordet for at minde Standen og Publikum om Nødvendigheden af paa moden Maade at benytte de Midler, der stilles til Raadighed ved Byggeforetagender af forskellig Art. Man er derved kommet ind paa at give Raad og henvise til mønsterværdige Forbilleder. Da de Raad, der gaves, ikke altid vare baserede paa modent Overlæg, bør fremsættes følgende til nøjere Overvejelse. Ser man paa de ny opførte Byg-

ninger for den *bemidlede* Borgerstand, iagttages det, at baade Bygherre og Bygmester have glemt at tage det rette Hensyn til Tidens Fordringer overfor *Tyendet.*

I Reglen har man nemlig glemt, at der, hvor der er to Piger, ogsaa bør være to Pigekamre. Det er et Nutidskrav af største Vigtighed. En anstændig Pige maa have Ret til et eget Værelse, hvor hun er fritaget for sin medtjenendes Kæreste og Slægt.

Sædeligheden fremmes ved den Adskillelse. Dernæst bør Pigekamrene lægges saaledes, at de ikke ligge ind imellem Familiens Børne- og Soveværelser, saa at Pigernes Slægt og Kæreste ikke — saa at sige — have deres Gang ind i selve Familielivet.

At W. C. ikke bør ligge ved Entréen, og Badeværelset ikke være Gennemgang til andre Værelser eller til W. C. er en Selvfølge ligesaa vel som at W. C. ikke bør lægges i Badeværelset.

Dernæst bør Bygmestre ikke anvende Bygningsmaader, der ere forældede og slette eller mindre gode. Man ser i vore Dage, at der bygges Mansardtage med de *gamle* Tagstensformer, der fordre Understrygning, og at der indrettes Mansardtag som Bolig-Etage, dette er en daarlig Brug af Fortidens aflagte Klæder. At Straatage jo er helt forkastelig brandfarlige er vel selvforstaaelig.

Naar man dernæst ukritisk gentagende anbefaler Mønsterplan-Samlinger, som ere udgivne af Autoriteter, saa gør man mere Skade end Gavn. Thi det at anbefale Præstebolig-Planer, hvor Gæsteværelset kun har Adgang og Udgang gennem Dagligstuen, eller hvor Adgangen til Familiesoveværelset gaar gennem Børneværelse eller Fadebur, eller hvor Adgang til Børneværelset er gennem Forældrenes Sovekammer, eller hvor der kun er et Børneværelse, saa at Drenge og Piger maa sove sammen, imedens der ufornødent er en stor Konfirmationsstue, eller hvor denne ogsaa er Gæsteværelse, eller hvor man maa gaa gennem et Børneværelse for at komme til at andet, o. s. v. — er uheldigt. Saadanne Raad ere ukloge, særlig fra en Stands Side, der med Myndighed vil, ønsker og bør optræde som gode, hjælpende Raadgivere.

November 1906.

N. N.

FORSKELLIGT.

Gentofte-Ordrup Bygningsdistrikt. Til Embedet som Bygningsinspektør i Gentofte-Ordrup er nu af Sogneraadet indstillet Architekt O. Johansen-Vennike, der som tidligere meddelt har været konstitueret i Embedet og forøvrigt i mange Aar har været Bygningsassistent i Distriktet. Vi haaber, den nye Bygningsinspektør maa kunne varetage sit vanskelige og omfattende Hverv med fornøden Overlegenhed og Indsigt, saa at vi kan faa Lejlighed til at glæde os over, at Embedet blev bevaret for Architektstanden, og ikke, som det kuriøst nok blev foreslaaet af et Par Sogneraadsmedlemmer, gik over til at blive besat med en Ingeniør.

FORENINGSMEDDELELSER.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING
afholdes
Onsdag den 28. November 1906
i Industriforeningens Foredragssal.
Kl. 8: Smørrebrødsbord.
Dagsorden:

1) Beretning om Aarets Virksomhed.
2) Beretning om Bladets Virksomhed.
3) Fremlægning af Regnskabet for Aaret 1. Oktober 1905 til 30. Septbr. 1906.
4) Understøttelsesfondens Virksomhed.
5) Beretning om Udvalget til Behandling af Forespørgsler vedr. Retsstridigheder.
6) Forslag fra Understøttelsesfondens Bestyrelse om følgende Lovændring:

   Lovenes § 10, 1ste Stk. udgaar og i Stedet for indsættes: »Det aarlige Medlemsbidrag — hvoraf 4 Kr. tilfalder Understøttelsesfonden — er 24 Kr. for indenbyes og 18 Kr. for udenbyes Medlemmer. Betalingen erlægges kvartalsvis.

   Ved Indtrædelse i Foreningen — ogsaa af forhenværende Medlemmer — betales desuden 20 Kr., som tilfalder Understøttelsesfonden.«
7) Forslag fra Udvalget ang. Byggeriet paa Landet om, at der af Foreningens Midler bevilliges 300 Kr. til Indkøb af Billedstof.
8) Forslag fra Architekt Fr. Levy om Nedsættelse af et Udvalg til Revision og eventuel Supplering af »Vejledende Regler ved Udskrivning af Konkurrence mellem Architekter«.
9) Forslag fra Bestyrelsen om Nedsættelse af et Udvalg til Overvejelse af, hvad der fra Foreningens Side kan gøres for at bevare gode, gamle Bygninger mod Overlast.
10) Valg af nye Embedsmænd;
    a. Valg af 6 Bestyrelsesmedlemmer. Efter Tur afgaar: A. Clemmensen, Th. Jørgensen, Magdahl Nielsen og Vilh. Fischer; efter Lodtrækning: Alf. Thomsen. S. Lemche er udtraadt og ønsker ikke Genvalg.
    b. Valg af 2 Suppleanter (C. Thonning og H. Koch).
    c. Valg af 2 Revisorer (Ph. Smidt og C. L. Thuren).
    d. Valg af 3 Medlemmer til staaende Udvalg til Behandling af Forespørgsler vedrørende Retsstridigheder (Levy, Alf. Thomsen og Emil Jørgensen).
    e. Valg af 2 Medlemmer til staaende Udvalg for Honorarsager (Anton Rosen og Vald. Schmidt).
    f. Valg af 2 Medlemmer til staaende Udvalg for Udstilling (J. Dich og Sylvius Knutzen).
    g. Valg af et Medlem til Bestyrelsen for Understøttelsesfonden (efter Lodtrækning afgaar H. Storck).
    h. Valg af en Suppleant til Bestyrelsen for Underst.-Fonden (A. S. Lauritzen).
    i. Valg af Voldgiftsleder.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
D. 1. DECEMBER 1906
9. AARGANG № 9

VANDTAARN I SILKEBORG.

VANDTAARN I SILKEBORG. ARCHITEKT ANTON ROSEN.

Da armeret Beton er kommet til at spille en saa stor Rolle i Bygningskunsten, vil det have sin Interesse at betragte nedenfor omtalte smukke Bygningsværk, der jo er et saa ægte moderne Fænomen, at man tidligere vilde have tvivlet om dets Udførelse.

I Sommeren 1902 lod Fabrikant C. COMMISCHAU opføre et 24 Alen højt Taarn, indeholdende en Vandbeholder, som rummede 180 Tdr. Vand, til Forsyning af sit udstrakte Fabriksanlæg.

Taarnet opførtes umiddelbart over Brønden, som hosstaaende Tegning angiver. Det særlige ved dette Arbejde skulde være den lette og dog faste Konstruktion, som gjorde det muligt at holde Omkostningerne ved Opførelsen indenfor et Beløb af 5000 Kroner.

Murerarbejdet ved Opførelsen udførtes af Murermester CHR. NIELSEN, Silkeborg, Monierbeholderen og det øvrige Cementstøberarbejde af Murermester CARL SCHIØTZ, Kjøbenhavn.

Taarnet er bygget efter Tegning af Architekt ANTON ROSEN.

VANDTAARN I SILKEBORG.

ARCHITEKT ANTON ROSEN.

ET GAMMELT HUS OG DETS GADEDØR.

Omtalen her i Bladet af den forsvundne Portal i Gotersgade giver mig Anledning til at stille til Redaktionens Raadighed to i min Besiddelse værende Tegninger af mit Fødested i Stormgade 6, hvor der findes en noget lignende gammel Gadedørsportal. Huset havde oprindelig kun een Etage; kun den midterste Del mod Gaden var i to Etager med en Frontespice over. Omkring 1830 blev der paabygget en hel 1ste Sal, og det er fra dette Tidspunkt, Tegningerne skrive sig, idet de fremstille Bygningen før og efter denne Forandring. Endelig omkring 1850 blev der paabygget yderligere to Etager og det indre forandret; at det enetages Hus har kunnet forhøjes til 4 Etager, viser, at det har været solidt bygget. Gadedøren og dens Portal med Trappe, der er af norsk Marmor, er endnu bevaret; men Trappen er i en noget forfalden Tilstand og fortjente at istandsættes.

Jeg tillader mig nu at henstille, om der ikke fra Architektforeningens Side kunde udrettes noget ved, at den gennem Delegerede (maaske et fast Udvalg) henvendte sig til Ejerne af saadanne Fortidslevninger, gjorde dem opmærksom paa, at de eje en Skat, og søgte at vække deres Interesse for dens Bevarelse; kunde der tilbydes en sagkyndig Haandsrækning til ønskelige Istandsættelser, maaske endog en Pengehjælp, var det saa meget bedre, og det var maaske ikke helt utænkeligt, at der kunde opnaas et lille aarligt Statstilskud til saadant Øjemed.

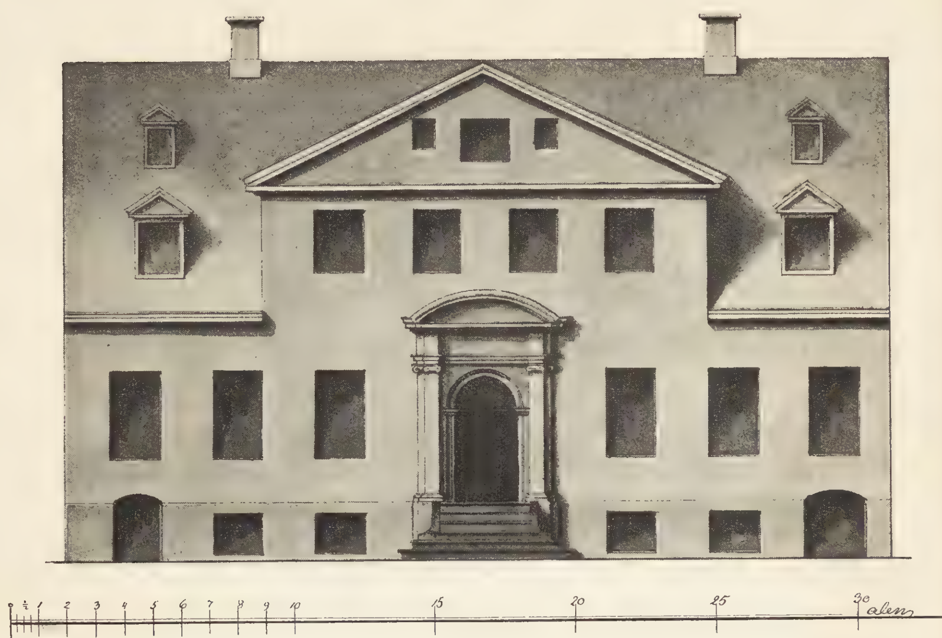
Gnudtzmann.

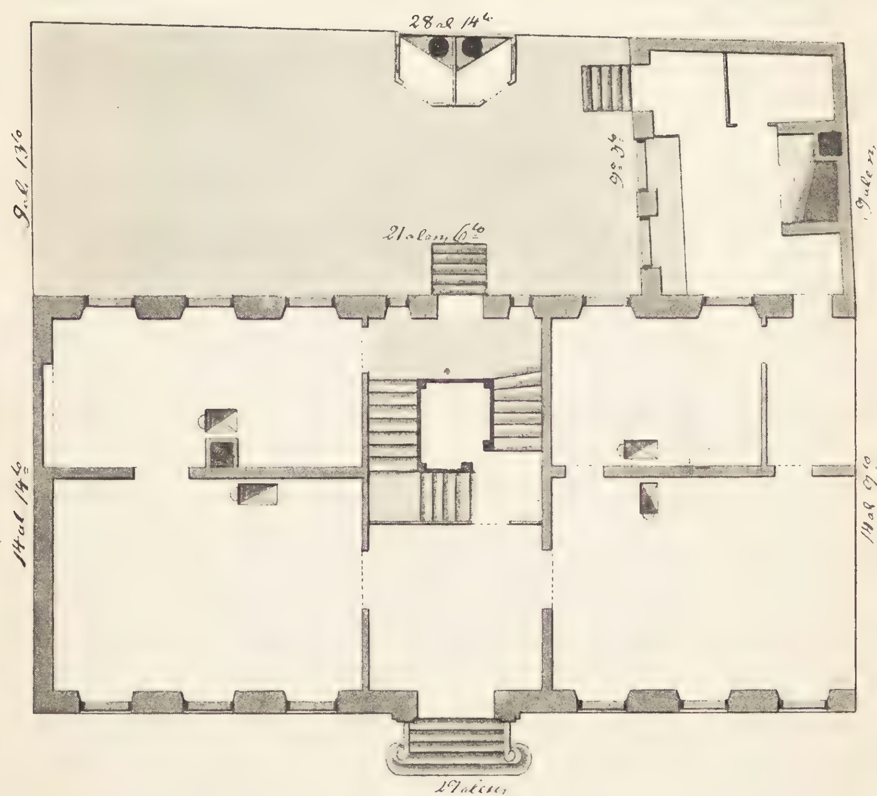
GAMLE ENGELSKE HUSE PAA LANDET.

(Old english country cottages, special winter number of The studio 1906—7.) *)

Englændernes Kærlighed til den landlige Naturlighed og Hyggelighed er ligesaa gammel som selve den engelske Kultur, men fik en særlig Næring i Slutningen af det 17de Aarhundrede med den demokratiske Bevægelse efter Cromwells Tid, der skabte Begrebet Borgerdyden, den som Holberg herhjemme er en saa typisk Repræsentant for. Man ser i Biskop Berkeleys religiøse »Samtaler«, hvor højt de elskede Landlivet, og i Fieldings Romaner, hvorledes de, ligesom de ældre hollandske Malere, interesserede sig for Menigmands Liv, endog med mere Sandfærdighed hvad Bønderne og Husmændene angik. Charles Dickens, der levede 100 Aar senere, udviklede denne Sympathi med større poetisk Fantasi og Inderlighed, men dog sporer vi hos ham, ligesom herhjemme hos H. C. Andersen, at den gammeldags Hyggelighed i hans Tanker havde faaet Bibetydningen af noget snurrigt eller naivt, en Modsætning til den fornemme, kolde Pragt i den store Barokkunst, der i Dickens Beskrivelser altid er mørk og skummel. Derfor søgte han især det hyggelige paa Steder, hvor det syntes at være flygtet hen, bort fra Kulturen; ligesom naar H. C. Andersens Kaj og lille Gerda leger sammen paa det lille Tag imellem de to Kviste, eller den lille Dukke-

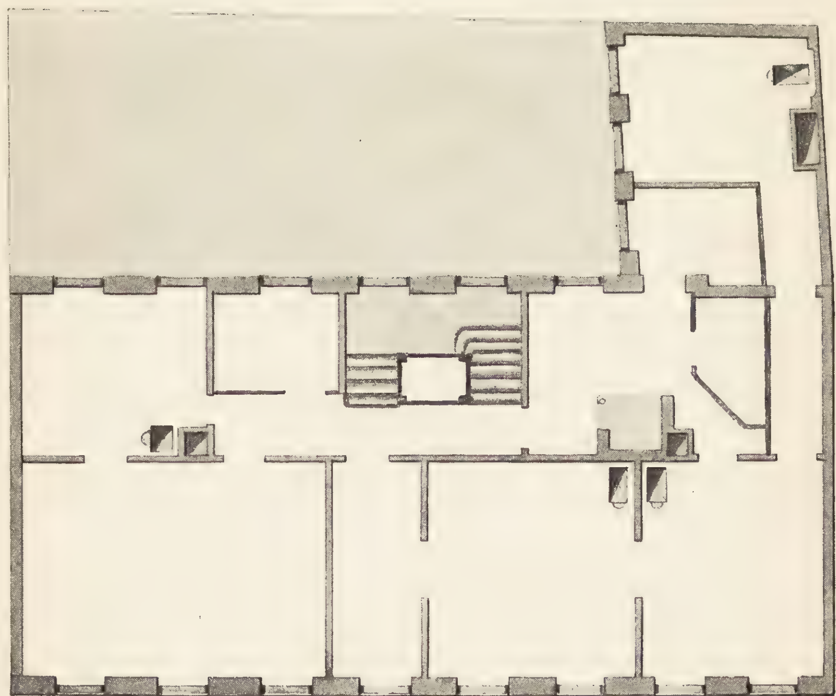
*) Tilsendt af Georg Chr. Ursins Eftf.

STORMGADE 6. FØR OMBYGNINGEN.

STORMGADE 6. EFTER DEN FØRSTE OMBYGNING.

syerske i Dickens »Vor fælles Ven« besøger Jøden i hans Have imellem Skorstenene ovenpaa den onde Fledgeby's Hus, eller som i den klassiske Skildring af Londons Udegne, Stedet med Affaldsdyngerne og »Boffins Lysthus«, hvor Mr. Boffin har indrettet sig paa sin hyggelige gammelengelsk med Sand paa Gulvet og Øl i Kruset, medens Mrs. Boffin ved Hjælp af polstrede Møbler og et stort Brysselertæppe — paa det samme Gulv — lader »Moden« gøre sine Tilnærmelser. Saa indbydende der end er i de gamle Huse, Dickens beskriver, er de dog ikke Boliger for moderne Mennesker. Det genialeste han har skildret er Mr. Peggottys omvendte Baad, der passede til Mr. Peggotty og hans Familie, men ikke til os. For at det gammeldags skulde blive brugeligt for moderne Mennesker, maatte man se mere paa det reelle og mindre paa det romantiske. Denne reelle Forstaaelse kom fra Architekterne, der i England stadig havde bevaret Interesse for Stilen i de gamle Borge og Landsæder og derigennem ogsaa for de ringere Huse, og som paa Rousseautiden, medens den engelske Havestil bredte sig til det øvrige Europa, gav Eksemplet paa, hvordan man kunde bygge gammeldags simpelt og solidt. Vi har adskillige interessante Minder herhjemme om denne Indflydelse fra England; først og fremmest »det norske Hus« i Søndermarken, dernæst Abildgaards og Bindesbølls Landsteder og Cottager; saaledes at Interessen for denne Art af Architektur altsaa ikke er uden Forudsætninger i Historien, hvilket betyder en Del.

Som man let kan tænke sig, er de gamle engelske Huse ikke alle i samme Stil, eller alle lige gode. De er ogsaa forskellige i de forskellige Landsdele, saaledes at man nogle Steder finder stærkere Eftervirkninger af Gothiken og Renaissancen, andre Steder af den barokke Stil; eller finder forskellige Haandværkstraditioner i Brugen af Materialer til Mur og Tag, hvilket giver Bygningerne et forskelligt architektonisk og malerisk Præg. Disse Variationer interesserer naturligvis Englænderne mere end os; og det maleriske spiller ogsaa en større Rolle for dem. De engelske Tegnere holder meget af at brillere med deres Færdighed i Frihaandstegning — en fortrinlig Haandskrift har de alle, men den er ikke altid fri for en vis dameagtig Maner. Derfor er det Indtryk, man faar af den foreliggende Bog, noget blandet; men paa den anden Side indeholder den en saadan Mængde Stof, at man kan vælge det, man kan lide, og lade Resten ligge. Det er særlig det ydre af Husene, der er gengivet, og som jeg derfor ogsaa holder mig til her.

S. 21 og S. 20 er afbildet to Huse fra Penshurst, Kent, der hver for sig er charakteristiske og vistnok danner Yderpunkterne af de forskellige Stilretninger, hvormed man maa regne, de gothiske og de barokke.

Det første er et højt Bindingsværks Hus med fremspringende trekantet Gavl i kraftige Profiler; umiddelbart under denne er der en smallere Karnap *i Plan* med Gavlen, og under Karnappen igen en større Karnap, der hviler paa selve Jorden og som med Taget *lige* berører de Konsoller, der støtter den smallere Karnap. Derved bliver det hele saa lidt anstrengende at se paa; tyske Gavle gør mere Støj. Husets Side er beklædt med Skifer, og midt paa denne er der en stor, flad Udbygning af hugne Sten, der svarer til Ildstederne i de forskellige Stokværk, og hæver sig lodret op for sig selv; den krones af to store, ens, diagonaltstillede Skorstene, der rager op over Tagskægget som to Kanoner, der

er satte paa Spidsen, og synes at være altfor store til Huset; men hele Partiet er smukt formet, væsentlig efter gothiske Forbilleder. Til den anden Side er tilbygget et lavere Hus med en Forstue. Man kan ikke sige, at denne Bygning er harmonisk: den synes snarest at være bygget af tre forskellige Mænd, som hver fulgte deres Traditioner (Gothik eller Renaissance); og dog er der noget fornemt i Samvirkning af disse Individualiteter, der slutter sig sammen og respekterer hinanden indbyrdes.

Det andet Hus er mere samlet. Det er lavt og bredt og dækket med et Valmtag, der fortsættes ned over den øvre Halvdel af Muren, som om denne var en Mansard. Ved den ene Valm ses en tynd, fritstaaende Skorsten; den anden svinger ud i en blød Karnis (ligesom paa Riddarhuset i Stockholm), og Taget forlænges her ud imod Façaden for at dække en lavere Frembygning, der atter begrænses af et fladt Skorstensparti, som danner en ret Vinkel med Taget henad Midten til. Taget hviler altsaa jevnt og samlet over Huset, og er tækket paa en ejendommelig Maade, som Englænderne synes at beundre meget; idet Graterne i Valmen mødes et lille Stykke under Mønningen, saa at der dannes et trekantet Hak der, hvor Graterne gaar ind. Jeg tror, at denne Finesse, som i vore Øjne er overflødig, er betegnende for Englændernes Renlighed eller Pertentlighed; de foretrækker at lade hver Del klare sig selv med fuldkommen Tydelighed, fremfor at samle dem under Et: og det giver jo ogsaa en morsom Profil. Op af Taget stikker der en tyk, lav Skorsten med et profileret Hovede som det eneste plastiske Smykke paa Bygningen. Hvad selve Huset angaar findes der i Stuen kun en Dør, med et Vindu paa hver Side, hvoraf det ene med hollandsk Skyde-Indretning, det andet med blyindfattede Ruder; endvidere er der et Halvtag, der støder op til den omtalte vertikaltstillede Skorsten og bæres af en enkelt, hvidmalet Træsøjle. Muren selv er formodentlig af højrøde Munkesten. Den tækkede Del sænker sig helt ned til Vinduernes og Dørens Overliggere og binder dem vandret sammen, medens paa lignende Maade Tagskægget tiltrækker de to uregelmæssigt anbragte Vinduer i det øvre Stokværk.

Ogsaa her ligger Charmen i det sympathetiske i Stilen: At Vinduerne og Taget forliges saa godt, og at den tykke, profilerede Skorsten, skønt anbragt hvor det passer den selv, er harmonisk med Helheden — breder sig og tynger ligesom denne, medens de andre Skorstene er uprofilerede og derfor kun giver en lodret Virkning. Det fine ligger tillige i hele Husets Sammenhæng med Jorden. Det hviler roligt paa den flade Grønning i en Have, hvorigennem der fører en Gang lige ind til den aabne Dør og det sænkede Vindu, og til det grønne der vokser op langs Muren, og hen til Halvtaget og Skorstenen, medens den øvre Del af Bygningen synes at sænke sig behageligt, idet selv Skorstenen ved Rygningen skutter sig i det lune, lave Tag. At Bygningen omtrent er inddelt i tre lige store Dele i Højden, gør den ikke mindre tiltalende.

I dette Hus er det Baroktraditionerne, der er de bestemmende; og de viser sig her fra deres bedste Side. Helheden er saa overlegent opfattet, at Enkelthederne knap synes at have interesseret Architekten. F. Eks. bryder han sig ikke om at vise, hvordan Taget forenes med den skælbeklædte Del af Muren, eller hvordan det hviler paa denne, men lader det simpelthen rage lidt frem, saa at Vandet kan løbe af. Vinduerne indfatter han slet ikke, men lader dem

ligge i Plan med Muren, hvorved Fladen i denne bliver naturligt bevaret, og Spillet i Ruderne faar Betydning. Det var den gothiske Tradition, som altsaa forplantede sig her, i Kraft af sin Naturlighed. Hvem der dog havde saadanne medfødte Fornemmelser for det rigtige!

Hvad man kan lære af de engelske Huse er navnlig at spare paa al overflødig Pynt og lægge Eftertrykket paa den eller de enkelte Virkninger, som der er Tradition i. Det er ofte et gammelt Skorstensparti, som Huset er bygget omkring; — hvis Huset brændte, vilde dette blive staaende, og man kunde bygge et nyt omkring det; en Tanke, som vi ikke rigtig kan gøre os fortrolige med, men som vistnok er betegnende for Englænderne. Man kan se paa de fleste af de gamle Huse, at de er ombygget mange Gange. En af de bedste Egenskaber er imidlertid den, at Husene let forbinder sig med hinanden eller med Terrainet, fordi det hele afhænger af Skorstenene og af det bløde Tag, som kan strækkes ud over mange Huse, om det skal være, fordi der er Følelse for denne vandrette Hvile i Voluminerne, og fordi Husene er saa simple i sig selv, at man ikke bliver træt af at se mange af dem paa engang. Det er saaledes meget interessant at betragte Afbildninger af en Gade i Cranbrook, Kent og i Biddenden, Kent paa S. 13 og 12, hvor i det ene Tilfælde Skorstenene alene giver Helheden Charakter, og i det andet Tilfælde det gennemførte Tag; det angiver den vandrette Linje, til hvilken de forskellige Stadsstuekarnapper er klinede som Svalereder under Tagrenden. Det er ikke en romantisk Stemning, som gør disse Gadehuse poetiske, men en vis Uskyldighed i den Maade, hvorpaa de er byggede. Der hersker saa lidt Tvang, fordi man ikke har anstrengt sig med at finde paa nye Virkninger, og end ikke følt sig bunden til nogen Regelmæssighed i Størrelserne, men har nøjedes med at give hver Del for sig en regelmæssig eller vel forstaaelig Charakter; saaledes som vi kender det fra vore egne Købstadhuse fra de foregaaende Aarhundreder.

Det er selvfølgelig fra dem, vi skal have vor fornyede Haandværkskultur.

Derfor benytter jeg Lejligheden til at henvise til Hr. P. V. J. Klints Artikel, 6. Okt. d. A., som jeg giver min fulde Tilslutning. Baade Architekter og Haandværkere bør sikkert have deres væsentligste Udvikling gennem Iagttagelser af virkelige Bygninger og ikke af Projektionstegninger; de maa lære at *tænke realislisk og give Afkald paa alle Virkninger, hvortil man maa have Papirets Hjælp.* Det er det, Englænderne har gjort. Saa faar man den Frihed og Naturlighed, der gør Bygningerne gode.

VILHELM WANSCHER.

FORSKELLIGT.

Udnævnelser. Professor ved Kunstakademiet, Architekt HANS J. HOLM, Kmd. af Dbg. af 2den Grad og Dbm., er bleven udnævnt til Kmd. af Dbg. af 1ste Grad, og Architekt J. MAGDAHL NIELSEN er bleven Ridder af Dbg.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

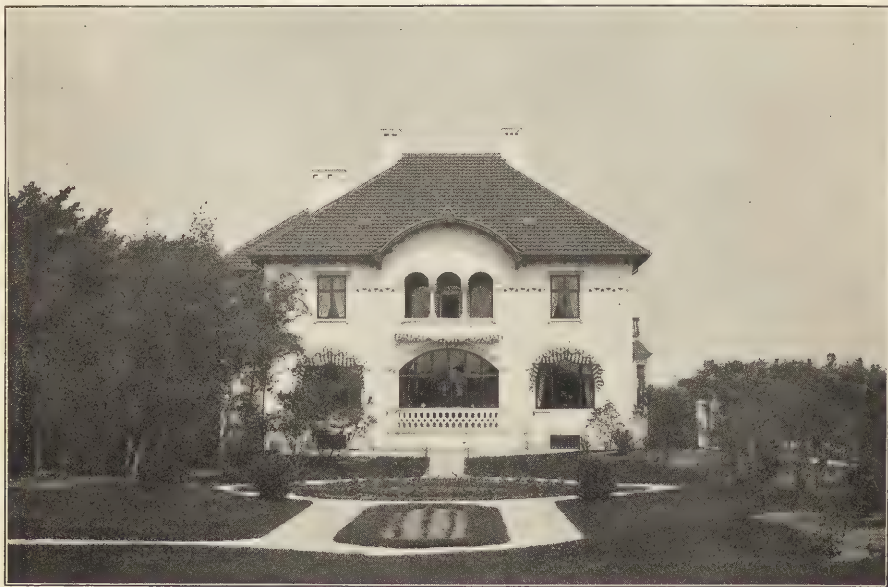
KJØBENHAVN
D. 8. DECEMBER 1906
9. AARGANG № 10

VILLA I ODENSE.

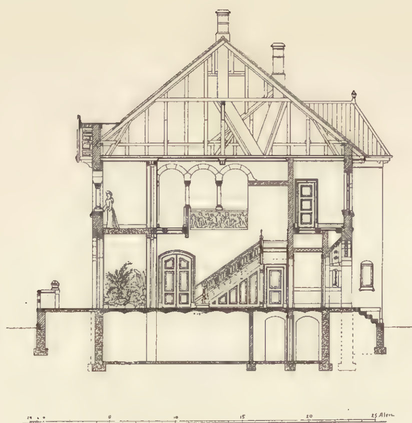
Den her afbildede Villa, tilhørende Fabrikant TH. A. THRIGE i Odense, er opført ved den i Byens nordre Del beliggende Nørre-Boulevard. Bygningen er pudset, med Sokkel og Trapper af Granit, Vinduesbuer og Overliggere af Sandsten, Taget er dækket af røde glaserede Falstagsten. Snedkerarbejdet i Dagligstue, Herreværelse, Spisestue og Hal er udført af Mahogni-, Eg- og Teaktræ, ligesom ogsaa Hovedtrappen er udført af Teak og Eg.

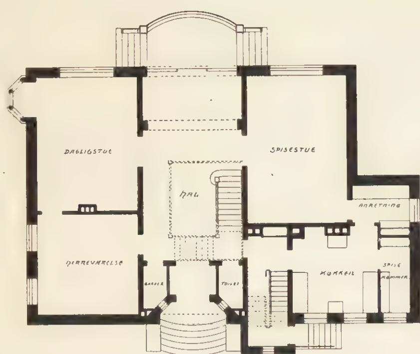
I Dagligstuen og Herreværelset har Billedhugger ØLSGAARD modelleret nogle Lofts- og Vægdekorationer i Kalk.

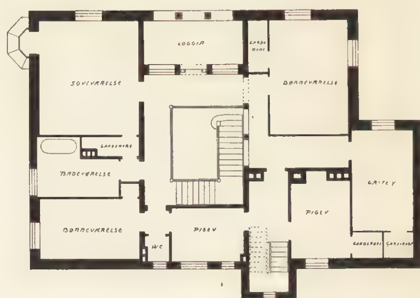
Bygningen opvarmes ved et Varmtvands Varmeværk. I Soveværelserne findes Vaskekummer med Koldt- og Varmtvands Tilførsel samt Afløb; Ledningerne til og fra disse Kummer og i Badeværelset ere af Bly. Bygningen er rigt forsynet med elektrisk Lys; endvidere kan bemærkes, at der er installeret Støvsuger, som drives ved Elektricitet.

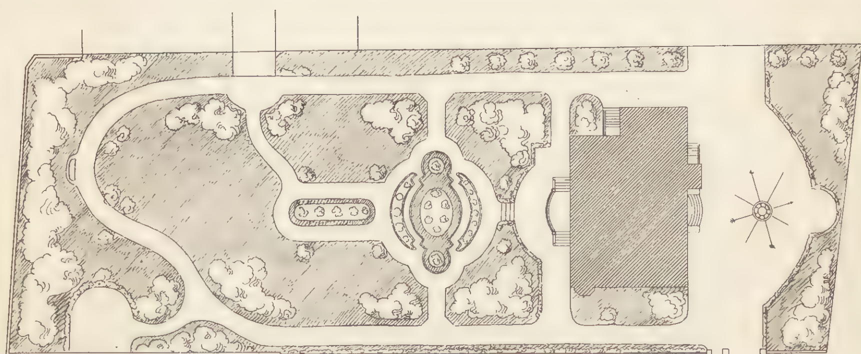

VILLA I ODENSE. ARCHITEKT N. JACOBSEN.

VILLA I ODENSE. ARCHITEKT N. JACOBSEN

VILLA I ODENSE. ARCHITEKT N. JACOBSEN.

Architekt Jacobsen har tegnet Bygningen, og Arbejdet ved Bygningens Opførelse er udført af Murermester R. Nielsen, Tømrermester Holten-Petersen (Tømrer- og Snedkerarbejdet), Stenhuggerne Ploug og Jørg. Larsen, Blikkenslagerne Petersen og Andersen, Malermester Balster, alle af Odense.

VILLA I ODENSE. ARCHITEKT N. JACOBSEN.

Brdn. Vilh. France i Nørre-Sundby har leveret Granittrapper og Portpiller, Tagsten og Fliser ere leverede af Axel Prior og Evers & Co., Støvsugemaskine af Hein & Møller-Holst, medens Varmeværk og elektrisk Lysindlæg er installeret af Bygherren. Haven er tegnet af Landskabsgartner Glæsel.

BYGGERIET PAA LANDET.

Et herværende Dagblad bragte forleden Gengivelser af nogle Projekter til Boliger for forskellige Jærnbanefunktionærer, som angaves at være tegnede af *Statsbanernes Architekter*. Dette er utænkeligt. Statsbanernes dygtige Architekter maa aldeles bestemt være uskyldige i, at disse Misfostre af Huse har set Dagens Lys. Baade i Planen og i det Ydre er de saa ubehjælpsomt gjorte og med en saa total Mangel paa Forstaaelse af, hvorledes Huse paa Landet bør se ud, at man forfærdes ved den Tanke: at der efter disse Tegninger skulde blive bygget Huse i Hundredevis over det hele Land! Det vilde være meget beklageligt, om Staten vilde optræde som Bygherre paa en saa uheldig Maade netop i disse Dage, hvor Spørgsmaalet om at bringe Byggeriet paa Landet ind paa et sundere Spor, er sat under Drøftelse. Vi henstiller til det Udvalg, som af vor Forening er nedsat i den Anledning, ogsaa at tage sig af denne Sag. Rette Vedkommende

maa kunne bringes til at forstaa, at en fornuftig Planlæggelse og Formgivning er nødvendig ved et saadant Massebyggeri, saa at det, der kommer frem, bliver *Mønsterhuse,* der i de forskellige Egne af Landet kan blive Eksempler til Efterligning og ikke til Afskrækkelse.

STADEN KJØBENHAVNS REGNSKAB OG BERETNING OM KOMMUNENS ANLIGGENDER FOR 1905—1906.

Af dette voluminøse Værk anføres følgende, som formentlig vil have Interesse for »Architekten«s Læsere:

Kjøbenhavnsk Statistik i 1905.

Kjøbenhavns Areal er ikke bleven forøget i 1905 og Byen havde derfor, ligesom ved Slutningen af det foregaaende Aar, et Areal paa 12.726 Tdr. Land eller omtrent $1^1/_4$ □ Mil. Heraf falder paa de indlemmede Distrikter 8410 Tdr. Land eller henimod $^2/_3$ af Byens samlede Areal. Af det gamle Kjøbenhavn, som vi kalder Byen uden Indlemmelserne, udgjorde de indenbys Kvarterer (indenfor den ældre Voldlinie) 440, Kristianshavn 826, Voldkvartererne (indbefattet Søerne) 610, Forstæderne 2370 og Frihavnsterrainet 70 Tdr. Land.

Den 1. Februar 1906 afholdtes der her i Landet en almindelig Folketælling, der viste, at Folketallet for Kjøbenhavn med de indlemmede Distrikter fra 1901 var vokset fra 400.575 til 426.540, der fordelte sig saaledes i Sammenligning med Tallene for 1901:

	1906.	1901.
Det gamle Kjøbenhavn	369.881	360.787
Valbydistriktet	11.374	7.484
Brønshøjdistriktet	13.671	9.964
Sundbyerne	31.614	22.340

Der var saaledes i de indlemmede Distrikter en Befolkningstilvækst af 16.871 mod kun 9094 i det gamle Kjøbenhavn og samtidig var der indenfor sidstnævnte usædvanlig stærke Forskydninger i Folketallet, der t. Eks. i den indre By var gaaet tilbage fra 81.000 til 68.000, medens derimod Forstæderne viste stærk Tilvækst og da navnlig Østerbro og det ydre Nørrebro, der var vokset med henholdsvis 16.000 og 10.500 Indvaanere. Paa Grundlag af Folketællingens Resultater er Middelfolketallet i 1905 for Kjøbenhavn beregnet saaledes:

Det gamle Kjøbenhavn	369.000
Valby	11.000
Brønshøj	13.200
Sundbyerne	30.400
Ialt ...	423.600

Til Belysning af Byggeforholdene, hvis Indflydelse paa saa mange Maader mærkes i Byens økonomiske Liv, meddeles nedenfor nogle Tal for 1905, først om fuldførte Bygninger:

	Det gamle Kbhvn.	De indl. Distrikter	Hele Kbhvn.
Offentlige Bygninger	4	2	6
Hoteller	»	1	1
Bygninger udelukkende bestemte til Forretningsbrug	22	24	46
Bygninger med Beboelseslejligheder	164	111	275
	190	138	328

Det ses, at der af Forretningsbygninger i det hele er opført 46, af Bygninger med Beboelseslejligheder 275. Af de første faldt lidt over Halvdelen, af Beboelseshusene omtrent $^{2}/_{5}$ paa de indlemmede Distrikter.

De nyopførte Beboelseshuse fordelte sig efter Antallet af deri indeholdte Lejligheder saaledes:

Bygninger med	Det gamle Kjøbenhavn	De indl. Distrikter	Tilsammen	Deraf Bygninger udelukkende med 1—4 Værelsers Lejligheder (Pigekammer regnet som Værelse)
1—2 Lejligheder	10	72	82	56
3—9 —	30	19	49	38
10—19 —	62	15	77	50
20—50 —	61	5	66	55
50 — og derover	1	»	1	1
	164	111	275	200

Man bemærker den overordentlig betydelige Forskel i Fordelingen mellem det gamle Kjøbenhavn og de indlemmede Distrikter. Medens der af Huse med 1—2 Lejligheder i det gamle Kjøbenhavn kun er 10 eller knap $^{1}/_{16}$, udgør disse Huse i de indlemmede Distrikter 72 eller henimod $^{2}/_{3}$ af samtlige i 1905 nyopførte Beboelseshuse. Og af de forannævnte 72 Bygninger indeholder endda 56 udelukkende Lejligheder fra 1—4 Værelser, medens ingen saadanne Bygninger er opførte i Kjøbenhavn, hvor de 10 forannævnte Bygninger er Villaer med større Lejligheder til kun én Familie. De anførte Tal viser, at der i de indlemmede Distrikter i ret stort Omfang har ladet sig opføre Villaer for Smaafolk med 1—2 Lejligheder, medens saadanne Huse ikke opføres i det gamle Kjøbenhavn, hvor Grundpriserne er for høje. Her udgør derimod store Bygninger med fra 20—50 Lejligheder omtrent $^{3}/_{8}$, i de indlemmede Distrikter derimod ikke $^{1}/_{20}$ af de nyopførte Bygninger. De fremsatte Tal viser hen paa en stærk Forskel mellem det gamle Kjøbenhavn og de indlemmede Distrikter i Byggevirksomhedens Karakter.

Et væsentligt Moment til Belysning af Byggeforholdene er Antallet af nytilkomne Beboelseslejligheder, der for 1905 findes meddelt i hosstaaende Tabel.

Antal Lejligheder paa	Det gamle Kjøbenhavn	Valby-distriktet	Brønshøj-distriktet	Sund-byerne	Hele Kjøbenhavn
1 Værelse	38	4	»	»	42
2 Værelser	1014	15	72	20	1121
3 —	951	93	98	100	1242
4 —	190	8	47	26	271
over 4 —	189	2	8	2	201
	2382	122	225	148	2877

Antallet af nye Beboelseslejligheder udgjorde altsaa i 1905 2877 for hele Byen, heraf faldt 2382 paa det gamle Kjøbenhavn og 495 paa de indlemmede Distrikter. Da det samlede Antal nyindrettede Lejligheder i Kjøbenhavn i 1904 udgjorde 4793, er der altsaa i Forhold til det foregaaende Aar en betydelig Nedgang i Byggevirksomheden i 1905.

Interessant er det at se den forskellige Fordeling af Lejlighederne efter Værelseantal i det gamle Kjøbenhavn og i de indlemmede Distrikter. I disse, der aldeles overvejende bebos af Arbejderstanden og dermed ligestillede Befolkningslag, indtager Treværelsers en meget fremskudt Plads mellem de nytilkomne Lejligheder ligesom Antallet af Fireværelsers Lejligheder er ret betydeligt. Af 495 nye Lejligheder er ikke mindre end 372 svarende til 75,2 pCt. eller $^3/_4$ af samtlige Lejligheder paa 3 eller 4 Værelser. Toværelserslejlighedernes Antal udgør derimod kun noget over $^1/_5$ og af Lejligheder over 4 Værelser er der meget faa. I det gamle Kjøbenhavn derimod beløber Antallet af Tre- og Fireværelserslejligheder sig ikke til Halvdelen af de nytilkomne Lejligheder, medens derimod saavel de ganske smaa som de større Lejligheder her spiller en betydeligere Rolle. Med andre Ord: i det gamle Kjøbenhavn gør Modsætningerne sig stærkere gældende, medens Niveauet er mere ligeligt i de indlemmede Distrikter.

Et bedre Indtryk af Byggevirksomhedens Størrelse i det enkelte Aar faar man ved at sammenstille Tallene for en noget længere Aarrække, som det er gjort i nedenstaaende Tabel:

Antal nye Lejligheder paa	1905	1904	1903-02	1901-1900	1899-1898
1 Værelse	42	81	108	70	35
2 Værelser................	1121	2432	2458	1511	840
3 —	1242	1807	2003	1926	943
4 —	271	245	296	319	171
over 4 —	201	228	260	171	137
	2877	4793	5125	3997	2126

De ovenstaaende Tal gjaldt Hovedstaden med samtlige indlemmede Distrikter*). Det viser sig altsaa, at Byggevirksomheden i 1905 ligger under Gennemsnittet for det sidste Femaar, men stiller sig gunstigere end i Halvfemsernes Slutning. For det gamle Kjøbenhavn faar man et godt Indtryk af Svingningen i Byggevirksomheden ved følgende Tal, der begynder med Aaret 1891 og slutter med 1905, -angivende Antallet af nytilkomne Lejligheder i hvert enkelt Aar:

*) For Frederiksberg stiller Antallet af nytilkomne Lejligheder i Aarene 1898—1905 sig saaledes:

Antal Lejligheder paa	1905	1904	1903-02	1901-1900	1899-1898
1 Værelse	»	1	10	»	»
2 Værelser......	52	141	170	142	55
3 —	425	593	644	741	425
4 —	272	141	142	202	136
over 4 —	182	165	88	88	68
	931	1041	1054	1173	684

1599, 1773, 1641, 1065, 1922, 1675, 1007, 1199, 1911, 3157, 2781, 3360, 4186, 3628 og 2382.

Til Oplysning om, hvorledes Byggevirksomheden stillede sig ved Indgangen til Aaret 1906, skal anføres Tallene for Beboelseslejligheder under Opførelse ved Udgangen af de sidste 4 Aar. Oplysningerne omfatter Kjøbenhavn med samtlige indlemmede Distrikter.

Beboelseslejligheder paa	1. Jan. 1906	1. Jan. 1905	1. Jan. 1904	1. Jan. 1903
1 Værelse	42	»	20	94
2 Værelser	1490	1615	1688	2741
3 —	1839	1375	1509	1945
4 —	311	204	261	446
over 4 —	201	184	217	246
	3883	3378	3695	5472

Nedgangen i Byggevirksomheden ved Begyndelsen af de to foregaaende Aar er, som det vil ses, afløst af en om end ikke stærk Opgang.

Det kan nu være af Interesse at udrede Forbindelsen mellem Byggevirksomheden i de forløbne Aar og Antallet af ledige Beboelseslejligheder. Af disse fandtes der ved April Flyttedag 1906 og de 3 nærmest foregaaende Aar følgende Antal:

Antal Lejligheder paa	April 1906	April 1905	April 1904	April 1903
1—2 Værelser	5261	5198	4409	3429
3—4 —	3516	3444	2968	1936
5—6 —	474	513	471	317
over 6 —	76	77	78	67
	9327	9232	7926	5749

Efterat Antallet af ledige Lejligheder i Slutningen af Halvfemserne var gaaet ekstraordinært lavt ned — i 1899 fandtes der i Kjøbenhavn (uden Indlemmelserne) 478 ledige Beboelseslejligheder — var Tallet indtil April Flyttedag 1905 i stærk Stigning, og det paafølgende Aar har endda bragt det noget højere op, idet der ved April Flyttedag 1906 var 9327 ledige Beboelseslejligheder mod 9232 Aaret forud. Stigning i Lejlighederne er der for de smaa Boliger med 1—4 Værelser, medens der for Lejlighederne med 5—6 Værelser er et ikke helt lille Fremskridt.

De ledige Beboelseslejligheders Fordeling indenfor de enkelte Bydele ses af nedenstaaende Tal for de sidste 4 Aar:

	Ældre By med Kristianshavn	Voldkvartererne	Vesterbro	Nørrebro	Østerbro	Valby, Brønshøj, Sundbyerne	Ialt
April 1903	1077	159	726	1923	1208	656	5749
April 1904	1181	217	1482	2607	1579	860	7926
April 1905	1631	442	1743	2594	1609	1213	9232
April 1906	1945	442	2008	2493	1160	1279	9327

Lejeledigheden er yderligere tiltaget i den indre By, paa Kristianshavn og Vesterbro, hvor Antallet af ledige Beboelseslejligheder fra 1905—06 viser en Stigning paa henholdsvis 101, 213 og 265, medens disse Lejligheders Antal er aftaget noget for Nørrebro og meget stærkt for Østerbro, som Udviklingen er

kommen i høj Grad til Gode. Der er altsaa i Aarets Løb sket en stærk Udflytning fra den indre By til de ydre Kvarterer med deres mere tidsvarende indrettede Lejligheder.

Antallet af Forretningslokaler, fuldførte i 1905, udgjorde 351, deraf 297 Butiker mod henholdsvis 496 og 364 Aaret forud. Her har der altsaa fundet en betydelig Nedgang Sted. Ved April Flyttedag 1906 fandtes der af ledige Butiker 752, af ledige Lagere, Kontorer, Værkstedslokaler m. m. 382 (mod henholdsvis 644 og 455 i 1905), af Forretningslokaler i det hele 1134 mod 1099 i 1905.

(Fortsættes.)

FORSKELLIGT.

»Selskabet for dekorativ Kunst«. Paa den forleden afholdte Generalforsamling oplystes det, at dette Selskab ogsaa har taget Spørgsmaalet om »Byggeriet paa Landet« under Overvejelse — forøvrigt inden vor Forening havde rejst Sagen — og at Architekt Brummer i Sommer har holdt et Foredrag derom paa Ryslinge Højskole for en stor Kreds af Landhaandværkere. (Vi haaber om kort Tid at kunne bringe Arch. Brummers Foredrag her i Bladet).

Selskabet paatænker at leje Lokaler for Oprettelsen af en *permanent Udstilling for kunstindustrielle Arbejder*, et Foretagende vi ønsker snarlig Virkeliggørelse, da en saadan Udstilling sikkert vil faa stor Betydning baade for Kunstnere og Haandværkere.

❦

Danmarks Vare- og Forretningsvejviser. Vi har modtaget følgende: I »Architekten«s Anmeldelse af ovennævnte Værk skrives: »Der findes ligesom i Kjøbenhavns Vejviser en Stjerne, der kun pryder dertil kvalificerede«. Maa jeg tillade mig at spørge den ærede Redaktion: naar er en æret Kollega i Randers, som meddeler, at han har »opført flere offentlige Bygninger«, bleven kvalificeret til Stjernen?, en Ære, som Architekt Thorvald Jørgensen m. fl. Medlemmer af A. A. ikke har opnaaet i den vel redigerede Vejviser. —

Var det ikke rigtigst, naar man har en saadan Stjerne, til Oplysning for Publikum, at kun dertil berettigede betegnes med en saadan; eller har enhver Lov til at pryde sig med Architektforeningens Stjerne? *N.*

Vi tilstaar at de paapegede Fejl i Vejviserens Architektfortegnelse var undgaaet vor Opmærksomhed og henstiller til Udgiverne at søge dem rettede f. Eks. ved Henvendelse til Architektforeningens Bestyrelse. *Red.*

❦

»Foreningen af danske Fagblade og Tidsskrifter« har besluttet at afholde »en international Udstilling af Fagblade og Tidsskrifter samt grafiske Erhverv og Reklamekunst« i Kjøbenhavn 1907 — antagelig i Juni Maaned. Indenrigsminister Sigurd Berg har overtaget Præsidiet for Udstillingen.

Foruden Fagblade og Tidsskrifter af hvad Art som tænkes kan fra alle Verdensdele, vil Udstillingen tillige indeholde en Afdeling for grafiske Erhverv samt Reklamekunsten i dennes højst forskelligartede Skikkelser. Blandt andet vil en Række fremragende Kunstnere blive anmodet om at deltage i en Præmieæskning, som finder Sted i sidstnævnte Gruppe.

Udstillingens foreløbige Bureau er Colbjørnsensgade 14, København B.

Præsteboliger paa Landet. Vi har modtaget følgende: En Indsender, Hr. N. N., har i »Architektens« 8de Hefte fremsat nogle »Tanker til Overvejelse« og heri bl. a. anket over, at jeg i min lille Artikel i 5te Hefte har henledet Opmærksomheden paa Nyrops Tegninger til Præsteboliger.

I Betragtning af de særlige Forhold (navnlig Konfirmandstue) ville *Planerne* næppe have synderlig Betydning for andre end Præster; men hvis Hr. N. N.s Fordringer til en god Bolig skulde ske Fyldest, vilde Byggegælden, navnlig ved smaa Embeder, blive altfor trykkende. Hr. N. N. finder det f. Eks. forkasteligt, at der kun er eet Børneværelse (i Stuen), saa at Drenge og Piger maa sove sammen.

Mon Hr. N. N. virkelig mener, at de større Børn ikke kan benytte de Loftskamre, hvoraf der er 3 à 4 i hver af Nyrops Planer? Hvad skal saa en kjøbenhavnsk Familie med 3000 Kr. Indtægt stille op?

Naar man ser de Boliger, der bygges rundt omkring paa Landet, — alle de Altaner, »Frontoner«, brogede Tage af Cementsten, Gavle med »Udsvejfninger«, og hvad man ellers anvender for at gøre Husene anselige, — ja saa synes jeg man maa ønske, at vedkommende Bygmestre og Bygherrer kunde faa Nyrops Façader at se. Maaske saa dog enkelte af dem kunde faa Øjet op for, at der ikke behøves saa megen »Stads« for at skabe et hyggeligt og smukt Hjem.

A. Hagerup.

Ny Kirke i Lemvig. Ved bunden Konkurrence om en ny Kirke i Lemvig fik Architekt Kühnel, Aarhus, første Præmie. Paa Akademisk Architektforenings Vegne havde Architekterne A. Hagerup, Kolding, og N. Christof Hansen, Vejle, Sæde i Dommerkomiteen.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningens aarlige Generalforsamling afholdtes *Onsdag den 28. November* i Industriforeningens Foredragssal med Dagsorden som angivet i »Architektens« Nr. 8 Pag. 76. Tilstede var 65 Medlemmer. Til Dirigent valgtes Architekt Andreas Fussing.

Ad Dagsordenens Punkt 1. Formanden aflagde Beretning om Aarets Virksomhed. Medlemsantallet var nu 172, deriblandt 8 udenlandske, kontingentfri Medlemmer, 22 udenbys og 142 indenbys. I Aarets Løb var indmeldt 7 nye Medlemmer, ingen udmeldte og ingen døde. Der var afholdt 5 Foreningsmøder, hvoraf 1 sammen med *Dansk Ingeniørforenings* Medlemmer som indbudte Gæster, omfattende Besøg i Glyptoteket og Aften i Tivoli. Den 20. Juli foretoges den aarlige Sommerudflugt til *Haslev* (Udstillingen), *Bregentved, Gisselfeld* og *Villa Gallina.* Bestyrelsen havde holdt 16 Møder foruden et Fællesmøde med Bestyrelserne for *Billedhuggersamfundet* og *Selskabet for dekorativ Kunst* angaaende Finsen-Monumentsagen. En *Foredragsrække* om byzantinsk Kultur og Kunst af Professor J. L. Heiberg afholdtes i Vinterhalvaaret i Industriforeningen for Medlemmer af denne Forening og Akademisk Architektforening. En *Udstilling* omfattende »Boligens indre Udstyr« har været

arrangeret i Forening med Industriforeningen. Paa Bestyrelsesmøderne havde bl. a. foreligget til Behandling: 9 Sager vedr. Retsstridigheder, Udmeldelser af Opmænd til Voldgift o. l. Endvidere 6 Anmodninger om Medvirkning ved Konkurrencer. Valg af Medlemmer til Indtrædelse i Komiteer og Udvalg vedr.: Finsen-Monumentet, unge Architekters tekniske Uddannelse, Charlottenborgs Censurkomite, Façadebedømmelse i Frederiksberg Kommune sammen med Vejudvalget, Byggeriet paa Landet, Bevarelsen af det gamle Karmelitter-Sygehus i Helsingør m. fl. I alle disse Sager har som Udvalgsmedlemmer medvirket ca. 30 af Foreningens Medlemmer foruden Bestyrelsen.

ad 2. Lemche aflagde Beretning om Bladets Virksomhed i det forløbne Aar og meddelte Regnskabet, der balancerede med 24.100 Kr. Motiverede dernæst, hvorfor han saa sig nødsaget til at fratræde som Redaktør, og bragte en Tak til de to andre Medlemmer af Redaktionen og til de Medlemmer af Foreningen, der havde støttet Bladet. Formanden forklarede det stedfundne Redaktørskifte og bad Forsamlingen godkende den trufne Ordning. Krarup ankede over forskellige Mangler ved Bladet, bl. a. at Formatet var for lille, Billederne burde gengives med Farver, der burde være en Medlemsliste i hvert Nr. m. m.

ad 3. Kassereren (Fischer) fremlagde det reviderede Regnskab, der balancerede med 3184 Kr. Udgiften havde været 3125 Kr. Kassebeholdningen var 4269 Kr.

ad 4. *Understøttelsesfondens* Kasserer (Steenberg) oplæste Ekstrakt af Aarets Regnskab, som er revideret af Ministeriet. Formuen var 1. November 1905: 20.112 Kr. og 1. Novbr. 1906: 23.872 Kr. I Aarets Løb er udbetalt i Understøttelser 610 Kr.

ad 5. *Udvalgets Leder* (Levy) aflagde Beretning og oplæste Forslag om, at der af den spørgende Part ydedes Honorar for Udvalgets Besvarelser (Beløbet skulde tilfalde Understøttelsesfonden) og at begge Parter blev gjort bekendt med disse Besvarelser. Forslaget kunde ikke behandles paa Generalforsamlingen, men vandt iøvrigt Bifald.

ad 6. Formanden motiverede Forslaget. Naar de frivillige Bidrag udeblev, maatte der tilvejebringes en blivende Indtægt for Fonden, og dette kunde passende ske gennem en Kontingentforhøjelse. Foreningens Kasse trængte ogsaa til forøgede Indtægter. Efter nogen Diskussion vedtoges Forslaget med 53 St.

ad 7. Professor Nyrop omtalte, hvilke Veje Udvalget havde tænkt at gaa. Udv. havde søgt Samarbejde med Cand. Vilh. Lorenzen, der har indsendt Andragende til Ministeriet om Statstilskud til en Konkurrence om Tegninger til Husmandshuse for de forskellige Dele af Landet. Dette Andragende er tiltraadt og anbefalet af Udv. og støttet af forskellige Landbo- og Husmandsforeninger. Udv. har tænkt at ville rette Henvendelser til andre Autoriteter og Institutioner, som kunde have Indflydelse paa Byggeriet, f. Eks. Assuranceselskaberne, til hvilke der var afsendt en Skrivelse ang. Straatages rent praktiske Fortrin. Udv. havde endvidere paatænkt Udgivelsen af en Bog efter Schulze-Naumburgs Metode og dertil begynde at indsamle Billedstof. Til dette Øjemed agtedes benyttet en Del af det ønskede Tilskud fra Foreningen. I Udv. var den Tanke fremkommen, paa Udstillingen i Aarhus 1907 at søge demonstreret Typer paa Husmandshuse. Formanden takkede Udvalget og foreslog Forsamlingen at bemyndige det til at

arbejde videre, saaledes at Bestyrelsen anviste de Beløb, der maatte blive nødvendigt Brug for. Forsamlingen sluttede sig hertil.

ad 8. Levy motiverede Forslaget. Reglerne er forældede, vage, tidt forandrede og lider af forskellige Fejl. Tiden er sikkert inde for en Revision. Taleren oplæste Udkast til Regler for ydet Hjælp ved Ordningen af Konkurrencer, som det senere maatte blive det eventuelle Udvalgs Sag at behandle. Formanden anbefalede Nedsættelse af et Udvalg og berørte Muligheden af, at Udvalget for *offentlige* Konkurrencer kunde være et staaende Dommerudvalg med Suppleanter, valgt for et Aar ad Gangen. Ved *bunden* Konkurrence kunde man tænke sig, at Deltagerne selv valgte Dommere. Levy mente, det vilde være meget vanskeligt at faa Medlemmer til at besætte et fast Dommerudvalg med, men fandt iøvrigt Tanken god. Alt dette maatte imidlertid det her foreslaaede Udvalg overveje. — Afstemning: Nedsættelsen af Udvalg vedtoges med 50 St. og til Udvalgsmedlemmer valgtes: Levy, Axel Berg og Leuning Borch.

ad 9. Formanden anbefalede Nedsættelsen af det foreslaaede Udvalg, hvis Nødvendighed — ved en i den sidste Tid forefalden Begivenhed — var bleven særlig iøjnefaldende. Man kunde tænke sig Muligheden af et Samarbejde med Bygningsinspektørerne og Nationalmuseet, endvidere Anmeldelsespligt og muligvis Censur indenfor Foreningen af Projekter til Ombygning eller Forandring af værdifulde gamle Bygninger. Brandstrup omtalte »Architektens« Artikler om den gamle Portal i Gotersgade og ankede over den hensynsløse Maade, paa hvilken et Foreningsmedlem var bleven omtalt i Bladet. Varming forsvarede den anvendte Fremgangsmaade, som i graverende Tilfælde turde anses for berettiget, men ønskede iøvrigt at høre Forsamlingens Mening om, hvorvidt *Kritik* overhovedet ansaas for ønskelig for Bladet. Plesner udtalte sig for en saadan og gav iøvrigt Redaktionen sin Tilslutning i denne Sag. Thonning mente, at Portalen udmærket godt kunde være bevaret. Brummer paatalte, at mange Enkeltheder fra vore offentlige Bygninger, f. Eks. Børsen. Holmens Kirke, Amalienborg, Prinsens Palæ, Rosenborg o. s. v., gaar tabt ved Restaureringen, og at de utallige Stenarbejder, Portaler, Ornamenter o. l., der i Tidens Løb erstattes med nyt, burde opbevares f. Eks. i Nationalmuseet og opstilles der, saaledes at der kunde blive Adgnng til at studere dem. Kunde det foreslaaede Udvalg udrette noget paa dette Omraade, var det godt. Levy nærede store Betænkeligheder med Hensyn til et Udvalg, da dets Indflydelse sikkert vilde blive som en Myg i Forhold til den Elefant, der hedder »Tidens Fordringer«. Formanden mente dog, Udvalget kunde gøre Nytte. Han foreslog som Medlemmer: Klint, Mørk-Hansen, Axel Møller og Plesner. — Afstemning: Forslaget vedtoges og de foreslaaede valgtes enstemmigt.

ad 10. Alle de afgaaende Bestyrelses- og Udvalgsmedlemmer genvalgtes enstemmigt med Undtagelse af Lemche, der ikke ønskede Genvalg. I Stedet valgtes — paa Forslag af Formanden — H. Koch. Til Suppleant i Stedet for Koch valgtes Holger Jacobsen.

Mødet hævet Kl. ca. 12.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 15. DECEMBER 1906
9. AARGANG № 11

VILLA PAA FREDERIKSBERG.

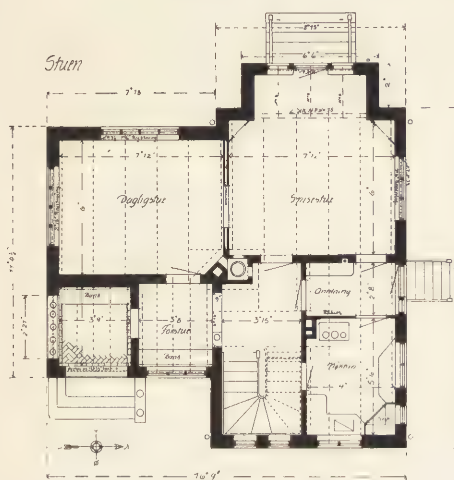
Paa en af Hr. Fabrikejer RICHS Grunde paa Hjørnet af 5te Juni-Plads og en nyanlagt Vej paa Frederiksberg opføres det her gengivne lille Hus.

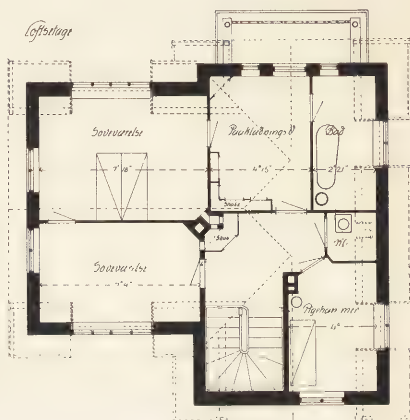
Façaderne udføres med groft udkastet Puds (rough-cast) og hvidtes, Taget dækkes med røde hollandske Falstagsten fra Frederiksholm. Ved Blomster-

VILLA PAA FREDERIKSBERG. ARCHITEKT E. W. MARSTON.

VILLA PAA FREDERIKSBERG. ARCHITEKT E. W. MARSTON.

altanerne og ved Anvendelse af livlige Farver er det tænkt at opnaa et saa hyggelige Exteriør som muligt. Stuen og Loftsetagen opvarmes ved en i et Varmekammer i Stuen staaende Centralovn. Økonomirummene findes i en mindre Kælder, beliggende under Køkkenet og en Del af Forstuen.

E. W. Marston.

ET GODT EKSEMPEL.

Fra Maleren Oscar Matthiesen har vi faaet tilsendt omstaaende smukke Billede, som vi med Glæde gengiver i »Architekten«. Hr. O. M. skriver bl. a.: »Billedet forestiller en Brønd — eller Fontæne —, som jeg har tegnet og udført i min egen Gaard i Skindergade 27. Jeg lod for nylig Ejendommen forny helt igennen, ryddede samtidig Gaarden for de gamle stygge Retirader og satte Brøn-

den i Stedet — til Glæde for Beboerne og mange andre, som gaar forbi og kigger ind og synes »det er saadan en nydelig lille Gaard«. Hvis De satte Billedet i »Architekten«, kunde det maaske anspore andre til at pynte lidt paa deres Gaardinteriører. . .« Her er en virkelig god Idé til Efterfølgelse. Tænk paa alle

GAARD I SKINDERGADE.

de skumle, hæslige og svinske Gaarde der findes i Kjøbenhavn, især da i Fattigkvarterne; og hvor vilde det gøre godt, om de havde et eller andet oplivende Moment, til Glæde navnlig for de Tusinder af Børn, som her har deres Tumleplads.

»BUDOLFI KLOSTER« I VIBORG.

Som det af Meddelelser i Dagspressen vil være bekendt, er der i Viborg opdaget en Rest af et gammelt Kloster, der hidtil har henligget upaaagtet. Ved nogle forberedende Arbejder i Anledning af en paatænkt Ombygning af et gammelt Hus i Mathiasgade fandt man, at der indenfor Façademurens Yderskal sad Vinduesblændinger og en rig Façadedekoration. Der skete nu Anmeldelse til

Nationalmuseet, der har ladet Huset grundigt undersøge af Architekt C. M. Smith. Man er derved blevet overtydet om, at Bygningen er en Del af et Kloster, muligvis det gamle *Budolfi* Kloster, bygget i det 15 Aarh. Nu er der den uheldige Omstændighed at Bygningen spinger frem for Gadelinien, og der har derfor i Byraadet været stillet Forslag om at rykke Façaden tilbage, hvorved naturligvis Huset vilde blive ødelagt. Sagen herom var forleden til Behandling i et Byraadsmøde, hvor Museumsdirektør Dr. Mollerup, kgl. Bygningsinspektør Kampmann og Architekt Smith var tilkaldte. Dr. Mollerup udtalte da (if. Viborg Stiftstidende):

»Det har været en Overraskelse for alle os, der har beskæftiget os med Mindesmærker, at finde et Monument, der er saa velbevaret som dette. De senere Forandringer har saaledes ikke grebet forstyrrende ind i den smukke Stil, der pryder Façaderne mod Mathiasgade og Mikkelsgade og bestaar af en fortsat Række af Blændinger, som afsluttes foroven af 2 Rundbuer.

Noget lignende har man fundet i forskellige andre Bygninger, men intetsteds saa fuldstændig en dekorativ Anvendelse som her.

Denne Bygning maa betegnes som den største Sjældenhed og som enestaaende her i Landet, idet den indeholder det bedste og smukkeste i den Stil, man har her i Landet, udenfor vore Kirkebygninger.

Hvis Bygningen kan føres tilbage med disse Gavle, man ser der paa Tavlen*), er der ingen Tvivl om, at Viborg her vil komme til at besidde en af de interessanteste middelalderlige Bygninger der findes i Landet.

I Viborg er der i Tidens Løb fjernet saa mange gamle Bygninger, at man ikke faar noget Begreb om Byens høje Alder.

For at kunne opføre Bygningen i den tidligere Skikkelse er der store Vanskeligheder at kæmpe imod, men Taleren haabede paa Velvillie fra alle Sider, og Byraadet kunde vise Sagen sin Velvillie ved at tage den Bestemmelse tilbage, der er vedtaget om at udvide Gaden paa det nævnte Sted.

For at faa Staten til at træde hjælpende til maa Byraadet vise sin Velvillie«.

Architekt Kampmann sluttede sig fuldt ud til Direktør Mollerups Udtalelser. »Viborg er jo en ældgammel By, men der er kun lidt der minder derom. Naar man første Gang kommer til Viborg, tænker man paa Byens gamle Historie og dens smukke Domkirker, men gaar man gennem Mathiasgade, ser man kun moderne Bygninger og Domkirken er jo ogsaa ny at se paa.

Naar derfor saadan noget, som dette kommer frem, synes jeg der er Grund til at bevare det. Det fortæller os om svundne Slægter og om Byens Historie. Vor Tid er jo inde paa at samle og værne om alt, hvad der hører Fortiden til; derfor bør man gøre alt for at bevare en saa værdifuld Bygning som denne«.

Borgmesteren og 3 Byraadsmedlemmer, hvoriblandt Arkivar Saxild anbefalede paa det varmeste at bevare Bygningen, hvorimod de øvrige 6 à 7 Byraadsmedlemmer vilde have Gaden »reguleret«. Det lykkedes dog i et senere Byraadsmøde at faa Afgørelsen af Spørgsmaalet om Tilbagerykningen udsat. Vi haaber det maa kunne lykkes at overbevise de Modvillige om, at det vilde være en

*) En af Architekt Kampmann udført Skitse.

Skam for Byen Viborg, om dens Raad begik en saadan Vandalisme mod et historisk Mindesmærke: at rive det ned, inden alle Muligheder for dets Bevarelse var prøvede. Staten maa jo træde til og bekoste Istandsættelsen af Huset, og vi betragter det som en Selvfølge, at et tilstrækkeligt Statstilskud maa kunne opnaas.

STADEN KJØBENHAVNS REGNSKAB OG BERETNING OM KOMMUNENS ANLIGGENDER FOR 1905—1906.

(Fortsat.)

I Forbindelse med Boligforholdene skal anføres Tilvæksten i Ejendommenes samlede Assurancesummer for en Række Aar, idet man dog holder sig til de to store Selskaber »Kjøbenhavns Brandforsikring« og »Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger«.*)

Ved Udgangen af Aaret	Assurancesum for Kjøbenhavn med samtlige indlemmede Distrikter Kr.
1901	752.437.797
1902	788.316.151
1903	834.135.192
1904	864.321.178
1905	892.757.601

Om Omsætningen af faste Ejendomme faas Oplysninger af nedenstaaende Tal, der angiver Salgssummerne for Ejendomme solgte ad frivillig Vej. I Tallene er, i Modsætning til tidligere, indbefattet de indlemmede Distrikter.

	Ved Salg underhaanden**) Værdi Kr.	Ved frivillige Auktioner Værdi Kr.	Tilsammen Værdi Kr.
1902	49.126.060	832.950	49.959.010
1903	39.229.120	1.770.070	40.999.190
1/4 04—31/3 05***)	27.594.792	706.500	28.301.292
1/4 05—31/3 06***)	40.667.780	1.734.550	42.402.330

Der viser sig i 1905 atter en Reaktion efter den stærke Nedgang i Værdien af solgte faste Ejendomme, der kendetegnede de to foregaaende Aar.

Hvorledes de ved Salg underhaanden afhændede Ejendomme fordelte sig indenfor større Bydele, fremgaar af følgende Tal:

---

*) Da Driftsaarene for de to Selskaber ikke falder sammen med Kalenderaarene (for Kjøbenhavns Brandforsikring gaar det fra 1. Oktbr. til 30. Septbr., for Landbygningernes Brandforsikring fra 1. April til 31. Marts), har man for hvert Selskab regnet Driftsaaret lig med det Kalenderaar, med hvilket det nærmest falder sammen.

**) Tallene er udregnede paa Grundlag af den erlagte 1/4 pCt. Afgift af Køb og Salg underhaanden. Da der ikke svares Afgift af Mageskifter, er Værdien af saadanne ikke indbefattet i Tallene.

***) For Auktioner vedrører Tallene Kalenderaaret, henholdsvis 1904 og 1905.

	1905—1906 Kr.	1904—1905 Kr.	1903 Kr.
Indenbys Kvarterer	11.484.316	8.410.132	10.175.576
Kristianshavn	536.636	959.996	681.724
Voldkvartererne	4.977.728	2.407.992	5.095.176
Udenbys Kvarterer*)	18.468.776	11.093.776	19.322.832
	35.467.456	22.871.896	35.275.308
Valby	1.057.492	464.992	987.108
Brønshøj	2.234.876	2.221.400	1.272.412
Sundbyerne	1.907.956	2.036.504	1.694.292
	40.667.780	27.594.792	39.229.120

Opgangen i 1905—06 viser sig at være navnlig i de udenbys Kvarterer, Voldkvartererne og Valby.

Vender vi os til det tvungne Salg af faste Ejendomme, udgjorde disses Værdi i 1902, 1903, 1904—05, 1905—06 henholdsvis 2.719.075, 6.595.690, 6.819.795 og 7.950.010 Kr. Den stærke Stigning i 1903 og 1904—05 i de ved Tvang afhændede Ejendommes Salgsværdi, hvilken naturlig sættes i Forbindelse med det ugunstige Lejemarked, er altsaa yderligere forøget i 1905—06.

Virksomheden under Stadsarchitektembedet.

Af Arbejder, som i Aarets Løb er paabegyndte eller fuldførte, skal her nævnes:

Udvidelse af Gasværksvejens Skoles Gymnastikhus.

En ny Skole i Østrigsgade.

Ombygning af Pavillon I. og af Kedelhuset paa Kommunehospitalet samt Opførelse af en Sygeplejerskebolig og af en ny Dampskorsten sammesteds.

Arbejder ved Vestre Hospital og ved Vestre Elektricitetsværk i Anledning af Banegaardsforholdenes Ordning.

Af de 24 Bygninger til Tvangs- og Arbejdsanstalten paa Amager var ved Aarets Udgang de 11 under Tag.

En ny Brandvagt i Valby.

Det er overdraget Architekt, Professor M. Nyrop at udarbejde Tegninger til samt lede Arbejdet ved Opførelsen af det nye Hospital ved Bispebjerg.

Foruden Architektarbejde ved de almindelige aarlige Vedligeholdelser er der udført Projekteringer og Tegninger til følgende Arbejder:

1. Ombygning af Gymnastikhuset ved Oehlenschlægersgades Skole.
2. Ombygning af Gymnastikhuset ved Kapelvejens Skole.
3. Forskellige Byggearbejder paa Øresundshospitalet, nemlig: 2 Sygebygninger, 1 Isolationsbygning, 1 Funktionærbygning, Forandring af Badebygning, Forandring af det gamle Lighus til Garderobe og Sterilisationsrum, Udvidelse af Køkken og Vadskeri samt nyt Cykleskur.
4. Forslag til Restaurering af Nikolaj Taarn.
5. Forslag til Skole- og Folkebadeanstalt ved Langebro.

*) Herunder Amagerbro.

6. Værkstedsskur m. m. i Anledning af Thorvaldsens Museums Restaurering.
7. Folkebadeanstalt i Helsingørsgade.
8. Folkebadeanstalt og Skolekøkken i Frelserens Arbejdshjem i Prinsessegade.
9. En Flæskehal.
10. Udsmykning i Anledning af Kong Christian IX.s Ligfærd.
11. Brandstation i Brønshøj.
12. Tegninger til Opførelse af et Kloakværk med Ventilationsskorsten ved Svanemølleviadukten.
13. Gadeanlæg paa Terrænet mellem Vestre Boulevard, Tietgensgade, Godsbanegaarden og Kalvebod Brygge.
14. Gadeanlæg over et Terræn i Sundbyøster.
15. Gadeanlæg mellem Enghavevej, Ny Carlsbergvej og Sønderboulevard.
16. Færdselsaare fra Nørrevoldgade gennem Brøndstrædekvarteret med omliggende Gadeanlæg til Holmens Kanal.
17. Gadeanlæg i Havremarken.

(Fortsættes.)

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra *Ludvig Schüth's Boghandel for Haandværk og Bygningsvæsen* er sendt Redaktionen til Anmeldelse:

Alte und neue Alphabete, af Lewis F. Day. II. Oplag. Karl Hiersemann, Leipzig.

I den vanskelige Kunst at fylde en Flade med Bogstaver — en Opgave, der jo jævnlig forefalder og ofte kan give en Architekt haarde Nødder at knække — kan den foreliggende Bog sikkert yde god Hjælp. Der findes dels Gengivelser af alle eksisterende historiske Alfabeter, dels ogsaa af moderne Bogstaver, særlig de engelske.

FORSKELLIGT.

Rettelser. I Referatet af Generalforsamlingen er der ved Omtalen af Understøttelsesfonden kommet til at staa: »naar de frivillige Bidrag udeblev« — skal være *udløb*.

Arch. Krarup beder os meddele, at han ikke har tænkt sig *alle* Billederne i »Architekten« kolorerede, men kun »et og andet Billede, hvis Forstaaelse kræ-vede det«.

Architekt Brummer har anmodet os om at oplyse, at han, ved Omtalen af de Bygninger, hvis gamle Sandstensprydelser ved Istandsættelser skulde være bleven bortkastede, *ikke* har nævnet Prinsens Palæ; det ligger i Sagens Natur, at alt her er afgivet til Nationalmuseet, og vi beklager derfor den skete Fejl i vort Referat.

Dansk Architektur i Udlandet. Det er sjældent, det falder i danske Architekters Lod at virke i Udlandet. Naar bortset fra en Del Herregaarde, og Villa'er i det sydlige Sverig, der er bygget af danske, har vore Landsmænd vistnok ikke praktiseret udenfor Landets Grænser — undtagen naturligvis de der har været eller er bosiddende i Udlandet. Det fortjener derfor at optegnes, at CARL BRUMMER — efterat »The Studio« ifjor havde bragt Gengivelser af hans Villa »Ellestuen« i Hellebæk — har faaet Bestilling paa: to Villa'er i Nordamerika, en i Holland og en i Belgien (den sidste til en dansk Mand der). Til den ene Villa, der skal ligge i Pennsylvanien, skal Brummer tillige tegne Møbler, der bliver udførte her hjemme. Og da der i Villa'en skal være en lignende Bjælkehal som i Ellestuen, med mange Udskæringer o. l., er det bleven bestemt, at Tømmerværket skal afbindes og gøres færdigt her i Kjøbenhavn.

❦

Det romerske Theater i Verona. De Udgravninger, som Magistraten i Verona har foretaget for at finde Byens romerske Theater, bliver flittigt fortsat af Prof. GHIRARDINI fra Universitetet i Padua og giver vigtige Resultater. Hvad der ikke lykkedes Literaten ANDREA MONGA i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, trods store Midler, vil nu snart være naaet. Theatret dækkede et Areal af c. 15.000 Kvadratmeter og laa paa Skraaningen af den Høj paa hvilken Castel S. Pietro nu knejser. Paa Højenes Top var der en aaben Loggia, fra hvilken man kunde nyde en herlig Udsigt over hele Byen. Man har fundet mange Brudstykker af Scenen, og særlig interessant er, at dennes Bagvæg ikke efter Sædvane har været lige men halvrund.

Det gamle Monument vil nu snart være befriet for alle de smaa Huse, som i Tidernes Løb er vokset frem paa det som Paddehatte — kun den lille Kirke »Santi Siro e Libera«, som blev bygget mellem de store Ruiner i det 9de Aarhundrede, vil man bevare.

❦

Paa Java findes et kolossalt Buddha-Tempel ved Navn *Boro-Boedoer,* der i et af den berømte engelske Videnskabsmand ALFRED RUSSELL WALLACE udgivet Værk betegnes som et af Verdens største Underværker, et mageløst Eksempel paa en fjærn, højt udviklet Kultur.

Templet er i sin Top 150 Fod højt, og det dækker over et Areal af over 100.000 □ Alen, og hele denne vældige Masse er *udhugget i den faste Klippe!* Dette enorme Stykke Stenhuggerarbejde udmærker sig endda ved at være ualmindelig rigt dekoreret. Wallace har udmaalt, at der findes over 9000 løbende Alen orneret Baand udvendig. I det indre findes der 441 Statuer af Buddha og desuden 1504 andre Figurer i Høj- og Lav-Relief. Af Buddhafigurerne er de 41 indesluttede i hule, kubelignende Stenblokke af saa betydelig Størrelse, at mange Mennesker kan opholde sig inde i »Kuben«, der atter er fritstaaende i et af Klippetemplets indre Rum. Templet menes at være udmejslet omkring det 7de—8de Aarhundrede og er beliggende i det indre af Java, ca. 50 danske Mil fra Batavia.

(Efter Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.)

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 22. DECEMBER 1906
9. AARGANG № 12

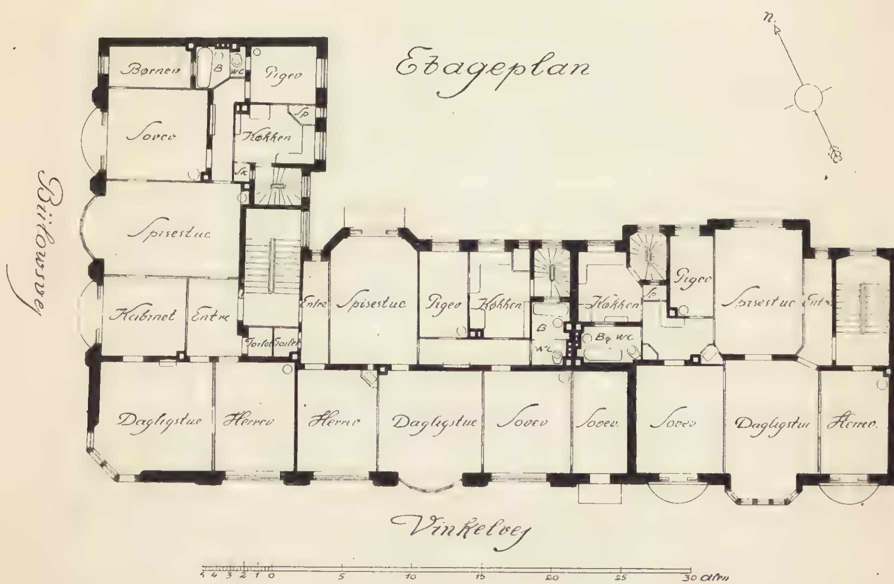
EJENDOM PAA BÜLOVSVEJ.

EJENDOM PAA BÜLOVSVEJ. ARCHITEKT PREISLER.

Paa Hjørnet af Vinkelvej og Bülovsvej har Tømrermester Jakob Jørgensen ladet opføre den her gengivne Bygning. Det fortjener Paaskønnelse, at en Bygherre, der opfører et til almindelig Udlejning bestemt Hus, lader Architekten

EJENDOM PAA BÜLOVSVEJ. ARCHITEKT PREISLER.

have saa frie Hænder, som det øjensynligt her har været Tilfældet saavel i det Ydre som i det Indre. Bygningen er opført efter Tegninger af Arch. Preisler, under Samarbejde med Arch. Baumann.

Murerarbejdet er udført af Murermester Chr. Olsen. Tømrerarbejdet af

Bygherren selv. Endvidere har medvirket: Snedkermester LANDGREEN, Blikkenslagerne DAHL & SØN, Stukkatør V. GARDE, Smedemester C. M. PETERSEN og Glarmester MORVILLE. Fliser i Forstuen og Terrazzogulve leveret af EVERS & Co.

»BUDOLFI« I VIBORG OG DETS NEDBRYDNING.

AF ARCHITEKT C. M. SMIDT.

»Architekten«s Opfordring til at give nogle Meddelelser om det gamle Kloster i Viborg imødekommer jeg gerne. Bygningens architektoniske Skønhed og historiske Sjældenhed berettiger i fuldeste Maal den Interesse, den har vakt i hele Landet, og det var ikke for stærke Ord, naar det blev udtalt, at vi i denne Bygning har et af de smukkeste Vidnesbyrd om, hvad vor middelalderlige Kultur kunde yde; med sin velafvejede Komposition, sine fintberegnede Forhold er det blandt vor middelalderlige Architekturs Værker et af de skønneste vi ejer. Af de skønneste vi *har* ejet, thi mens disse Linier skrives, arbejdes der energisk med Brækjærn og Koben*).

Men er dette Stykke Architektur af den allerstørste Interesse, er det ikke mindre interessant at se, hvorledes Viborg By og Byraad har ment at have Ret til at handle. Jeg skal i det følgende give en kort**) Beskrivelse af Bygningens Ydre og kortelig meddele Byens og Byraadets Standpunkt.

Det var fra Viborgs historiske Samfund, eller rettere et af dettes Bestyrelsesmedlemmer, Oberstlieutenant SØEGAARD, Nationalmuseet fik Meddelelsen om, at den gamle Hjørneejendom Mathisgade—Mikkelsgade skulde nedbrydes, for at give Plads til et nyt og større Forretningskompleks. Før denne Meddelelse indløb til Museet, var Bygningen allerede solgt og bestemt til Nedbrydning. Den nye Byggeplan var fastslaaet og Bestemmelse om den nye Bygnings Tilbagerykning og dermed følgende større Gadebredde var taget af Byraadet. Museet bad mig maale og undersøge den gamle Bygning, til hvilken Sagnet knyttede Navnet »Budolfi Kloster«. og skaffe Oplysning om, paa hvilket Tidspunkt Undersøgelsen helst kunde foregaa. Under et Besøg i Omegnen (i Foraaret), standsede jeg i Viborg og gennemgik Bygningen. Trods Pudslaget kunde man se, at der var middelalderligt Skifte i Ydermurene mod Gaden, medens man tydeligt kunde se Krydsskifte i Gaardmurene. Ud mod Gaden fandtes i Stueetagen 6 Butiksvinduer, og de øvrige Vinduer var saa store og tætsiddende, at de afgjort maatte antages at have ødefagt alle Detailler. Man saa desuden, at Murene mange Steder var lappede med nyere Sten, og efter alt at dømme, syntes det da ikke noget stort Tab, at denne Bygning skulde forsvinde. Det eneste Parti, der bar Spor af middelalderlig Kultur, var nogle Rester af en Trappegavl med spidsbuede Blindinger; den saas i Bygningens Tagrum, halvt dækket og ødelagt af en Skorsten. Men denne Gavl tilhørte Naboejendommen i Øst. I Bygningens Indre saas heller intet af Interesse.

---

*) I yderste Øjeblik er Nedbrydningen for anden Gang standset. Der gøres et sidste Forsøg paa at redde den gamle Bygning.

**) Der vil senere fremkomme en udførlig Beretning.

At foretage en Undersøgelse paa det nævnte Tidspunkt, vilde være til stor Gene for Beboerne, bekostelig for Museet og syntes urimelig, da den langt bedre kunde foretages under Nedbrydningen.

Da denne begyndte, var jeg atter paa Pladsen for at maale Bygningen og den gamle Nabogavl samt notere, hvad der vilde komme frem af Interesse. Ejeren, Hr. MEJER i Viborg, stillede sig meget imødekommende overfor Museet, og dette skylder ham Tak for, at Undersøgelsen og Opmaalingen blev mulig. Ogsaa Architekt SØREN NIELSEN ydede sin gode Støtte.

Ved Afbankningen af Pudslaget viste der sig snart paa Sydmuren (ud mod Mathisgade) en Række Rundbuer mellem 1ste Sals- og Stue-Vinduerne. Mit første Indtryk af disse Buer var, at man her stod overfor et Eksempel paa den

fra Tiden omkring 1200 kendte Blindingsarchitektur. En Række Blindinger, foroven afsluttede af 2 Rundbuer, og mellem Blindingerne ret smalle Lisener. Men efterhaanden som Afbankningen skred frem og den senere Udmuring af Blindingerne blev fjærnet, røbede alle Enkeltheder, at det var i den senere Middelalder, Bygningen hørte hjemme. Da Kampmann kom til, nævnede han ogsaa straks til Sammenligning Helligaandshuset i Randers, Helligaandshospitalet i Aalborg og den nedbrudte »Kong Hans's Gaard« sammesteds. Kampmann har ganske utvivlsomt Ret i, at disse Bygninger er »Budolfi«s nærmeste Slægtninge. Men af disse 3 er det kun de 2 Aalborgbygninger, der har gennemført Blindingsmotivet regelmæssigi, og kun for Kong Hans's Gaards Vedkommende kan man tale om egentlig Lighed. Men hvor langt rigere er ikke »Budolfi«s Hovedside komponeret. I Stueetagen et Midtparti med to mindre Buer samlede i én enkelt større. Paa hver Side en Række af 4 Blindinger, alle med 2-delt Afslutning. Over de 4 vestligste Fag fandtes paa 1ste Sal 4 Blindinger af lignende Art som

i Stuen, kun lidt lavere og ubetydeligt smallere. Herover har der oprindeligt rejst sig en Gavl. Over Stuens resterende 5 Fag har der atter været Blindinger paa 1ste Sal. Men de er lavere end de 4 vestligste, og den midterste har været bredere og afsluttet af 3 Buer. Der er da ogsaa i Kompositionen af 1ste Sal skabt et Midtparti, hvorom det øvrige grupperer sig, men saaledes, at man i Kompositionen er gaaet ud fra Midten af det Parti, der har Sidefaçade mod Mathisgade, medens 1ste Sals 4 vestligste Fag indgaar i Gavlbygningens Komposition. Siden mod Mikkelsgade er noget simplere, mindre regelret og kan for 1ste Sals Vedkommende ikke bestemt fastslaas.

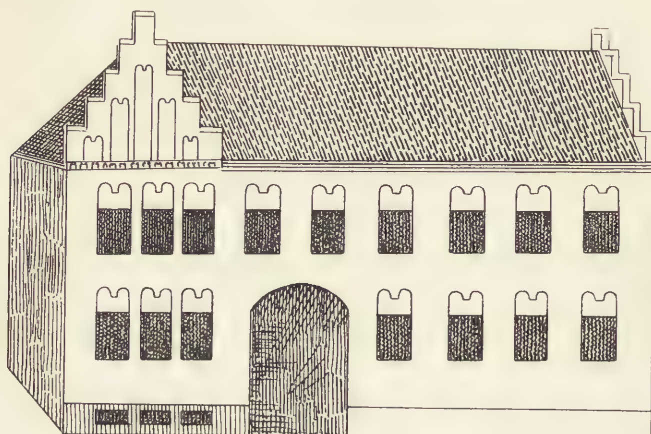
Sammenligningen med den beslægtede Architektur viser en langt rigere og mere fuldendt Komposition i Budolfi; det er uden Tvivl det rigeste Stykke

Architektur i Danmark fra Middelalderen, bortset fra vor Kirkebygningskunst. Det er ikke meget, der er levnet os fra denne Tid, og det meste bærer Fattigdommens Præg. Saa meget mere maatte det ligge os paa Sinde at bevare et Kunstværk som »Budolfi«. Jeg kan af Pladshensyn ikke her komme nærmere ind paa Beskrivelsen af Bygningen eller Redegørelsen for Undersøgelsen. Kun maa jeg tilføje, at efter at Undersøgelsen var nogenlunde tilendebragt, udførte jeg en Restaurationsskitse for at give Viborgenserne en Forestilling om, hvorledes Bygningen omtrentlig vilde fremtræde efter Istandsættelsen (Kampmanns Skitse paa en Vægtavle i Byraadssalen var udført paa et Tidspunkt, da 1ste Sal endnu ikke var afbanket og undersøgt). Dagen efter min Tegnings Fremkomst lykkedes det Arkivar Saxild at finde en Tegning af den afdøde Murermester Gullev. Denne Mand har tegnet »Budolfi«, dels paa Grundlag af, hvad han selv har set, dels efter Meddelelser af den Murermester, der c. 1800 nedbrød Gavlen mod Mathisgade og tilmurede en Port, der i Renaissancetiden var bleven anbragt

midt paa Façaden. Gullevs Tegning stemmede i de store Træk overens med den lige udførte Restaurationsskitse.

Direktør MOLLERUP, der hurtigt havde faaet Meddelelse om Fundet, rejste til Viborg og tog sig varmt af Sagen. Der kom straks Forhandling i Gang; Direktør M. tilkaldte Bygningsinspektør KAMPMANN, og begge søgte i et Byraadsmøde at bevæge Byen til at frafalde Kravet om Udvidelse af Gadebredden. Desværre forgæves! Endnu 2 Byraadsmøder blev afholdt, og i det sidste paatog Byraadet sig Ansvaret for Bygningens Nedbrydning ved at fastholde den formentlige Ret til Gadeudvidelse. Arkivar Saxild søgte at bevæge Byraadet til ikke at tage dette Ansvar, men man var altfor stærkt opsat paa at faa den gamle Kasse fjærnet. Det bør dog for Byens Skyld nævnes, at 6 Medlemmer tog Ordet og stemte for denne: Sagfører H. F. ANDERSEN, Murermester CHR. F. JENSEN, Adjunkt LOMHOLT, Borgmester TOLDERLUND, Arkivar SAXILD og Sagfører ØRUM.

Copi af Gullevs Tegning

Det var ikke blot Byraadet, der fordrede Bygningen fjærnet; Majoriteten af Byens Befolkning stod paa samme Standpunkt. Særligt de Handlende tillagde Gadeudvidelsen en uhyre Betydning. For den, der har overværet nogle Torvedage, da Færdselen er stærkest, er det ganske uforstaaeligt, at Gaderne ikke skulde kunne rumme den. Og det synes overdrevent, at den gamle Bygning, som sprang noget frem for Husrækken, skulde virke saa skadelig for de omgivende Forretninger, at et nationalt Mindesmærke, som var en Pryd for Viborg, skulde vige herfor. Sagen diskuteredes allevegne. Ogsaa Bladene tog Sagen op. Til en Begyndelse gjorde baade Folkebladet og Stiftstidenden et Tilløb til at forsvare »Budolfi«, men efterhaanden havde »*Indsendere*« af Nedbrydningspartiet næsten erobret Bladene. Indsendte Bladartikler af den uværdigste Art fik Lov til at brede sig. De Mænd, der forsvarede Bygningen, lagdes for Had, og for nogle Dage fandt Byens vittige Hoveder en kærkommen Tumleplads.

Dog, naar Sagen gøres op bagefter, skal det huskes, at Viborgs historiske Samfund indgik til Kultusministeriet med Anmodning om Hjælp til at redde »Budolfi«. Mellem Ministeriet og Direktør Mollerup forhandledes om Sagen, men denne kunde ikke fremmes før der forelaa et reelt Tilbud og Andragende, ledsaget af en Kalkule. Det saa ud som om et saadant virkeligt skulde frem-

komme. Et Konsortium bød Brødrene Mejer en Sum, for at afkøbe dem *hele* Komplekset (den eneste Ordning, Ejerne vilde gaa ind paa). Har denne Sum været for lille, er det dog afgjort, at den af Ejerne forlangte Sum var alt for stor. Det var ikke Hr. Mejer i Viborg, men hans Broder i Aarhus som Medejer, der stod stejlt paa den høje Sum og herved forhindrede Muligheden for Bevaring. Da Byraadets Ret til Gadeudvidelse var meget tvivlsom, var det private Initiativ i Viborg i Forbindelse med Ejernes Imødekommen og Statsbevillingsmyndighedernes Velvillie de Faktorer, der her skulde virke. Efter de Forhandlinger, der blev førte mellem Nationalmuseet og Ministeriet, og efter at Finansudvalgets Formand, Statsrevisor Anders Nielsen, havde ladet sig Tegningerne og Bygningen forevise paa Stedet og vist Sagen megen Interesse, var der al Grund til at

haabe paa en rigelig Understøttelse fra Staten. Men det Forslag og Andragende, der skulde forelægges for Ministeriet, ledsaget af en Kalkule, skulde komme fra Viborg. Det udeblev, og intet kan bebrejdes Ministeriet og Museet. Ansvaret for Nedbrydningen falder paa Viborg, og Majoriteten tager sig vistnok dette Ansvar meget let.

Vi har saa lidt tilbage af Mindesmærker fra Middelalderen, at vi maa holde paa det, der endnu er bevaret. Naar Bestræbelserne for at redde »Budolfi« fik saa krank en Skæbne, er det ikke alene den stedlige Smaalighed og Mangel paa Forstaaelse, der gjorde Udslaget. Det maa huskes, at Sagen gjordes særlig vanskelig af specielle Forhold. Det var meget sent, man blev opmærksom paa Bygningens Værd, det var paa en Tid, da alt var forberedt til den nye Bygning, der skulde afløse den gamle. Jeg tror, at en saadan Sag andetsteds i Landet havde faaet en bedre Skæbne, og jeg tror ogsaa, at Sagen i Viborg havde set noget anderledes ud, hvis man havde haft mere Tid til Raadighed. For Viborgs Skyld skal det erindres, at der var Mænd, som baade med Ord og Penge vilde

støtte Sagen, og jeg kan ikke lade være med til Slut at meddele, at en hel Række Smaahaandværkere i Byen tilbød Hjælp. Vi vil haabe, at det er sidste Gang en saadan Sag faar en saadan Skæbne.

* * *

Arkivar Saxild, den Viborgenser, der har arbejdet mest energisk for »Budolfi«, har i Provinsarkivet i Viborg fundet, at Bygningen i 1712 har tilhørt Dødsboet efter Mogens Rosenkrans til Spøttrup. I Rigsarkivet har Museumsassistent Chr. Axel Jensen fundet, at Bygningen i 17de Aarhundrede har tilhørt først Familien Gyldenstjerne, senere Familien Rosenkrans. Man har Haab om at kunne følge den endnu længere tilbage. Navnet Budolfi har neppe nogen Hjemmel.

F. ULDALL: DANMARKS MIDDELALDERLIGE KIRKEKLOKKER.

(Kjøbenhavn 1906).

Anmeldt af Magister Chr. Axel Jensen.

Et stateligt Værk, udgivet med Understøttelse af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og af Carlsbergfondet, smukt udstyret og rigt illustreret, sætter Slutstenen paa et stort og udholdende Arbejde. Thi siden Architekt F. Uldall for godt og vel tyve Aar siden for første Gang officielt (fra Worsaae) fik den Opgave at undersøge en middelalderlig Kirkeklokke, har han ikke sluppet sit Emne. Den første Undersøgelse blev fulgt af mange andre, Landet blev gennemsøgt paa kryds og tværs, ved talrige Afhandlinger søgte Architekten at vække Interesse for de gamle Klokker, gennem Kultusministeriet og Nationalmuseet lykkedes det ham at sikre dem en skaansom Behandling, og i Aarenes Løb kædedes de enkelte Arbejder sammen til en Skildring af Kirkeklokkerne fra Danmarks Middelalder, saa fuldstændig, at næppe een eneste er forbigaaet.

Værket begynder med en kort Indledning om Klokkestøbningens Teknik, om Klokkernes Indskrifter og Billeder i Almindelighed, om deres Skæbne gennem Tiderne og om den Overtro, der har knyttet sig til dem. Men Bogens største Del danner de indgaaende Klokkebeskrivelser. Gennem den Udførlighed, hvormed Klokke efter Klokke er skildret, føler man Forfatterens Kærlighed til hans Studium. Altid er det vel ikke lykkedes ham at træffe den rette Løsning paa de Problemer, Emnet stiller. Det mærkes, at han ikke er boglærd og derfor har vanskeligt ved at komme til Rette med Klokkeindskrifterne. Hvad enten Middelalderens Malmstøbere brugte Latin, Dansk, Plattysk eller Hollandsk, var de sjældent store Retskrivningsmestre, og Indskrifterne vrimler derfor af Misforstaaelser, Ukorrektheder og Fejlstøbninger, som selv Sprogmænd vilde have Vanskelighed ved at udrede*). I Virkeligheden er det forbavsende, at Architekt

---

*) Til Prøve paa, hvilke Nødder selv en dansk Klokkeindskrift kan give at knække, kan jeg ikke lade være at meddele følgende, hentet fra Huarød Kirke i Skaane: »† Dene . plocpe . er . støft . guds . oɪd . Til . are . gud . gifve . ouhuis . soguefolcp . ret . at . lare . her . kans . gers . sogne'er . veli . fa . met . piepverc.selp . oc . gers . ano . dui . mdxi . (1511) . støft . i . malmø.

Uldall kun har givet tabt over for Indskrifter, der udelukkende bestaar af meningsløse Bogstaver, men ellers stadigt har sørget for Oversættelser. Og hvor disse kan være angribelige, har han selv, saavidt det stod til ham, givet Kritikken Vaaben i Hænde. Hver eneste Indskrift er optrykt bogstavret, og der er til Værket udført store Rækker af nye Typer, saaledes at de vexlende Bogstavformer kunde gengives. Dette har kun været muligt, fordi Forfatteren aldrig (som tidligere Klokkeforskere herhjemme har maattet gøre), bygger paa andenhaands Meddelelser, men altid har set med egne Øjne, og hvilket Arbejde det har krævet, forstaar vel kun den at vurdere, som nogle Gange har kravlet paa en Klokkestabel eller ligget i et Glamhul under fortvivlede Forsøg paa at læse en utilgængelig Indskrift. Uden at lade sig skræmme af den Slags Vanskeligheder har Architekt Uldall tegnet og noteret paa Stedet og selv udført de talrige Papirsaftryk, som tjener til Grundlag for Beskrivelserne, og hvorefter Værkets ofte ypperlige Gengivelser af Bogstavformer og Relieffer er udførte ad fotografisk Vej. Saavidt bekendt er Uldall den første Arkæolog, der i fuldt Maal bruger denne priselige Fremgangsmaade. I saa Henseende er han forud for udenlandske Kolleger, og hvad Stofmængden angaar, indtager det danske Værk ubestridt en Førsteplads; Registret kan opregne henimod 900 Klokker i det nuværende Danmark, i Sønderjylland og i Skaane, et Tal, som langtfra naas af noget tilsvarende udenlandsk Arbejde.

Paa mange Maader beriger Værket vor Viden om de gamle Klokker. Har man før troet, at Danmark ikke havde mange Klokker fra den ældre Middelalder, saa er det nu klart, hvor urigtig denne Antagelse har været. Med sin grundige Kendskab til Klokkestøbningens Teknik og Klokkernes vexlende Typer kan Architekt Uldall paavise, at adskillige Klokker stammer fra 1100-Tallet, saaledes den mærkelige Klokke i Smollerup ved Viborg og rimeligvis ogsaa Danmarks eneste Klokke med Runeskrift, som Uldall opdagede i Hæstrup Kirke ved Hjørring, og som nu er erhværvet af Nationalmuseet. Til denne slutter sig en statelig Række skriftløse Klokker af lignende slanke Former. Videre følger man de forskellige tekniske Fremgangsmaader, som det her vil føre for vidt at udrede. Det maa være nok at nævne, at netop disse er lagt til Grund for Værkets Gruppering. Hvad den senere Middelalder angaar, falder denne Deling sammen med de enkelte Støberes Arbejder. Allerede paa nogle af de ældste Klokker findes Mesternavne, men først fra Tiden efter 1350 er der bevaret hele Rækker af Klokker fra samme Værksted. En Del er støbt af nordtyske og nederlandske Mestere, men ogsaa her i Landet har der været anselige Støberier og flittige Haandværkere, som Mester Peter fra Randers, Mester Herman, der var Borgmester i Lund, Peter Hansen i Flensborg, til hvis Værksted der kan henføres ikke mindre end 40 Klokker, og den dygtigste af dem alle, den indvandrede Udlænding Johannes Fastenove, der arbejdede her i Landet paa Kristiern II's Tid — foruden mange andre.

Baade paa de hjemmegjorte og især paa de indførte Klokker findes livfulde figurlige Relieffer og fine Ornamenter, og blandt Indskrifternes vexlende Bogstavtyper, Majuskler, Minuskler og Renaissance-Versaler, møder man talrige karak-

iøst . persen . gridt . stø . ft«. De første to Sætninger lader sig let tyde ved at indsætte k for p og æ for a; af Slutningen har Architekt Uldall givet en Læsning, som sikkert ikke er rigtigt. Men hvad har den brave Grydestøber ment?

terfulde Former. Selve Indskrifternes Ordlyd afspejler Middelalderens Tankegang. Klokkerne tager selv Ordet, nævner deres Navne — thi de blev jo højtideligt døbt — og fortæller om deres Hværv: »Jeg begræder de Døde, jeg kalder de levende, Lynene bryder jeg, min Røst er Livets Røst« eller: »Jeg kalder Folket, samler Gejstligheden, begræder de døde, dyrker Helgene og pryder Festerne, min Røst er alle onde Aanders Rædsel«. Men de indskrænker sig ikke hertil; ofte bringer de topografiske og personalhistoriske Oplysninger, og i mange Tilfælde giver de værdifulde Bidrag til Katolicismens og Helgendyrkelsens Historie her i Landet. I saa Henseende staar Reliefferne imidlertid ikke tilbage for Indskrifterne og særlig Interesse har det, at Architekt Uldall har fundet en Række Aftryk af Pilgrimstegn. Originalerne, som de katolske Pilgrimme bragte hjem fra deres Rejser, var af Bly, og de er saa godt som alle gaaet til Grunde. Men det solide Kobbermalm har bevaret en Række af Afstøbninger af Datidens Rejseerindringer, ikke blot fra Norden (Billeder af S. Birgitta og S. Olaf, hvilke sidste dog er misforstaaede af Forfatteren), men ogsaa fra saa fjærne Steder som Rom og som Maria Einsideln i Schweitz.

Værket viser klart, at Danmarks middelalderlige Klokker er et alvorligt Studium værd, og det vil blive en uundværlig Haandbog for enhver, der beskæftiger sig med vor Middelalders kirkelige Kultur. Men det har ogsaa Bud til videre Kredse, til Architekter, til Kunstnere og til alle dem ude i Landet, der har Interesse for deres Kirkers Historie og for deres Hjemstavns Fortidsminder.

STADEN KJØBENHAVNS REGNSKAB OG BERETNING OM KOMMUNENS ANLIGGENDER FOR 1905—1906.

(Sluttet.)

Bygningskommissionen.
(Kalenderaaret 1905.)

I Aaret 1905 er der ialt fuldført 328 Bygninger, deraf henholdsvis 17, 59 og 62 i de indlemmede Valby- og Brønshøjdistrikter og Sundbyerne. Disse Bygninger fordeler sig efter deres Art saaledes:

	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter
Offentlige Bygninger	6	2
Hoteller	1	1
Bygninger udelukkende bestemte til Forretningsbrug	46	24
Bygninger med Beboelseslejligheder	275	111
	328	138

Antallet af de nye Bygninger med Beboelseslejligheder var altsaa ialt 275, hvoraf 16 i Valby, 53 i Brønshøj og 42 i Sundbyerne. Efter Antallet af Lejligheder fordelte de sig saaledes:

	Antal Bygninger ialt		Deraf Bygninger udelukkende med 1—4 Værelsers Lejligheder (Pigekammer regnet som Værelse).	
	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter
Med 1 Lejlighed	33	23	10	10
— 2 Lejligheder	49	49	46	46
— 3—4 —	12	9	9	9
— 5—9 —	37	10	29	10
— 10—19 —	77	15	50	11
— 20—50 —	66	5	55	2
— 50 Lejligheder og derover	1	»	1	»
	275	111	200	88

Oplysninger om Antallet af Beboelseslejligheder, fuldførte i Aarets Løb, faas af nedenstaaende Tabel:

Beboelseslejligheder med	Antal Lejligheder fuldførte i Aarets Løb			
	I nye Bygninger		Ved Omdannelse af gamle Bygninger	
	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter
1 Værelse med Køkken	42	4	»	»
1 — uden —	»	»	»	»
2 — med Pigekammer	31	8	»	»
2 — uden —	1080	89	10	10
3 — med —	632	102	4	4
3 — uden —	601	180	5	5
4 — med —	229	49	2	2
4 — uden —	39	29	1	1
5 — foruden Tyendev.	116	4	4	2
6 — — —	63	4	»	»
7 — — —	12	1	»	»
8 — og derover foruden Tyendeværelser	6	1	»	»
	2851	471	26	24

Det samlede Antal nye Beboelseslejligheder i 1905 er for Kjøbenhavn uden Indlemmelserne 2382, for Valby 122, for Brønshøj 225 og for Sundbyerne 148 mod for Aaret 1904 henholdsvis 3628, 278, 276 og 611. Desuden indrettedes i Aarets Løb 54 Forretningslokaler og 297 Butiker, deraf i Valby, Brønshøj

og Sundbyerne henholdsvis 1, 1 og 0 Forretningslokaler og 18, 16 og 6 Butiker. I Aaret 1904 indrettedes af Forretningslokaler og Butiker henholdsvis i Kjøbenhavn uden Indlemmelserne 77 og 276, i Valby 0 og 24, i Brønshøj 7 og 30 og i Sundbyerne 48 og 34.

Til Belysning af Byggevirksomheden ved Aarets Udgang skal anføres, at Antallet af anmeldte Bygninger med Beboelseslejligheder den 31. December var 286, deraf paabegyndte 265. Heraf faldt paa Valby henholdsvis 14 og 8, paa Brønshøj 49 og 45 og paa Sundbyerne 35 og 35. Antallet af Lejligheder, der vilde blive indrettede i de ved Aarets Udgang under Opførelse værende Bygninger, var følgende:

Beboelseslejligheder med	Hele Kjøbenhavn	Deraf i de indlemmede Distrikter
1 Værelse med Køkken	38	11
1 — uden —	4	3
2 — med Pigekammer	30	8
2 — uden —	1460	426
3 — med —	997	157
3 — uden —	842	300
4 — med —	278	27
4 — uden —	33	14
5 — foruden Tyendeværelser	128	3
6 — — —	55	2
7 — — —	14	1
8 — og derover foruden Tyendeværelser	4	2
	3883	954

Desuden 10 Forretningslokaler og 332 Butiker, hvoraf i de indlemmede Distrikter henholdsvis 1 og 77. Ved Aarets Begyndelse var de tilsvarende Tal for hele Kjøbenhavn 3378 Beboelseslejligheder, 99 Forretningslokaler og 224 Butiker, hvoraf i de indlemmede Distrikter henholdsvis 480, 0 og 37.

FORSKELLIGT.

Grundejerbankens Konkurrence. Ved Bedømmelsen af Projekterne uddeltes følgende Præmier: Architekt V. Nyebølle 2000 Kr., Architekt Fr. Christensen 2000 Kr., Architekt Emanuel Monberg 1200 Kr., Architekterne H. Chr. M. Steen & G. B. Hagen 1200 Kr., Architekterne Ejnar Ambt & A. Preisler 600 Kr., Architekt Knud A. Ludvigsen 500 Kr. og Architekt Ludvig Andersen 500 Kr. Tegningerne er for Tiden udstillede paa Charlottenborg.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
D. 29. DECEMBER 1906
9. AARGANG № 13

DET KGL. BIBLIOTEKS NY BYGNING,
SET FRA LANGE TØJHUSGAARD.

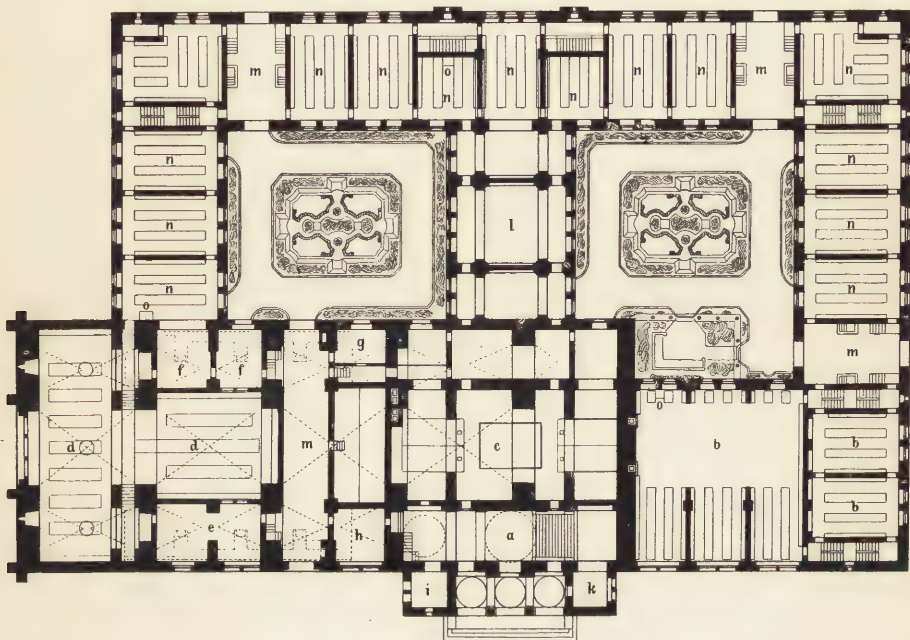
ARCHITEKT
PROF. HANS J. HOLM.

DET KONGELIGE BIBLIOTEKS NY BYGNING.

I nærværende Blads anden Aargang Nr. 18, 15. Juni 1900 er omtalt og afbildet Professor HANS J. HOLMS daværende Forslag til det kgl. Biblioteks ny Bygning med Façade mod Christiansgade, samt hans i Skitse foreliggende Forslag til at lægge Biblioteksfaçaden den modsatte Vej, nemlig ind mod den af Artilleriets kaotiske Samling af gamle og ny Bygninger, Skure og Oplag optagne Plads, der begrænses af Chr. IV.s to Bygninger: lange Tøjhus, den ligeoverfor liggende tilsvarende lange Bygning paa Proviantgaardens gamle Grund samt kgl. Biblioteks nu forladte Bygning, der adskiller Pladsen fra Kavalergaarden (se Situationsplan i samme Nummer). Skitsen forudsætter en ny Adgang til denne Plads ved en Gennembrydning paa Midten af Fr. III.s Biblioteksbygning, samt at Pladsen ryddes, men den Planen ledsagende Tekst slutter mismodigt med føl-

gende Ord: »at opnaa dette allerede nu og anvende de 5 à 6 Aar, som Opførelsen af Biblioteket vil tage, til at skaffe Erstatningsbygninger for Krigsvæsenets Værksteder — maa med Sorg erkendes at overstige vor Tids Kræfter«.

Biblioteksbygningen har en lang og besværlig Forhistorie. Kravet om en ny Bygning for Landets største Bibliotek rejstes første Gang af afdøde Overbibliotekar CHR. BRUUN i 1867, og siden da har det egentlig stadig staaet paa Dagsordenen. Absolut og tvingende nødvendigt blev Kravet efter Slotsbranden,

KGL. BIBLIOTEK. UNDERSTE ETAGE.
a. Forstue. b. Danske Sal. c. Varmeværk. d. Avismagasiner. e. Bogbinderi. f. Pakrum. g. Fyrbøder. h. Portner. i. W. C. k. Cyklerum. l. Kort- og Billedsamling. m. Porte. n. Bogrum. o. Elektriske Hisser.

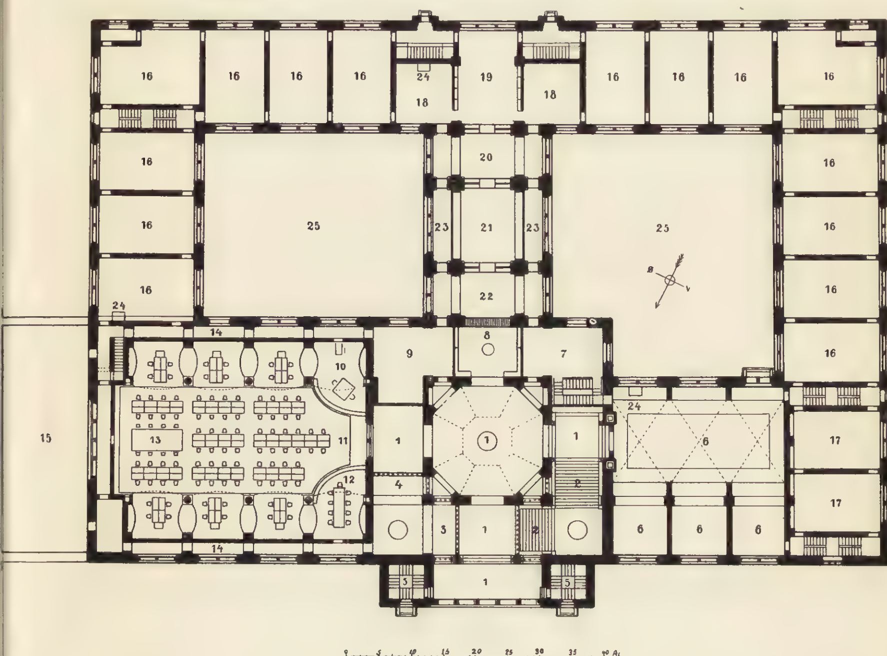
1884, ved hvilken alene Vindretningen reddede Biblioteket fra at gaa op i Luer. Professor Hans J. Holm har arbejdet med Sagen endnu tidligere, idet han tilkaldtes af en Kommisssion, der nedsattes 1879, og som i 1883 afgav Betænkning om en Biblioteksbygning udarbejdet af Architekten og Bibliotekaren.

Efter en ny stor Byggekommission af 1892 forelagdes et Lovforslag i 1895, der dog ikke naaede at blive færdigt fra Rigsdagen. Finansudvalget anviste dog Tøjhusgrunden til Byggeplads, men forlangte Byggesummen nedsat. Følgen heraf blev, at den Tværbygning, der oprindelig forbandt Bygningens to Langsider, og som var af største Betydning, blev fjernet, medens man af yderligere Sparsommelighed indtog det gamle Opbevaringshus for Marinens Galejer, der stammede fra Chr. IV.s Tid. Ingen Protester nyttede, hverken dem der galdt den anviste Beliggenhed, eller dem der angik Opgivelsen af Tværbygningen. Loven om Bygningens Opførelse i den beklippede Tilstand og med Façade mod Christiansgade og Havnen blev vedtaget 1897.

Medens megen Tid hengik med at ordne Grundforholdene ved den bestemte

Byggeplads (man havde glemt at gøre det itide), forsøgte altsaa Architekten endnu en Gang at aabne Øjnene paa de rette Vedkommende for Nødvendigheden af at lægge Façaden mod Tøjhusgaarden og at udvide Bygningen med Tværbygningen, men Resultatet blev, at de Planer, der fulgte Lovens Bydende, approberedes af Ministeriet i 1900, og derefter begyndte Opførelsen af Bygningen.

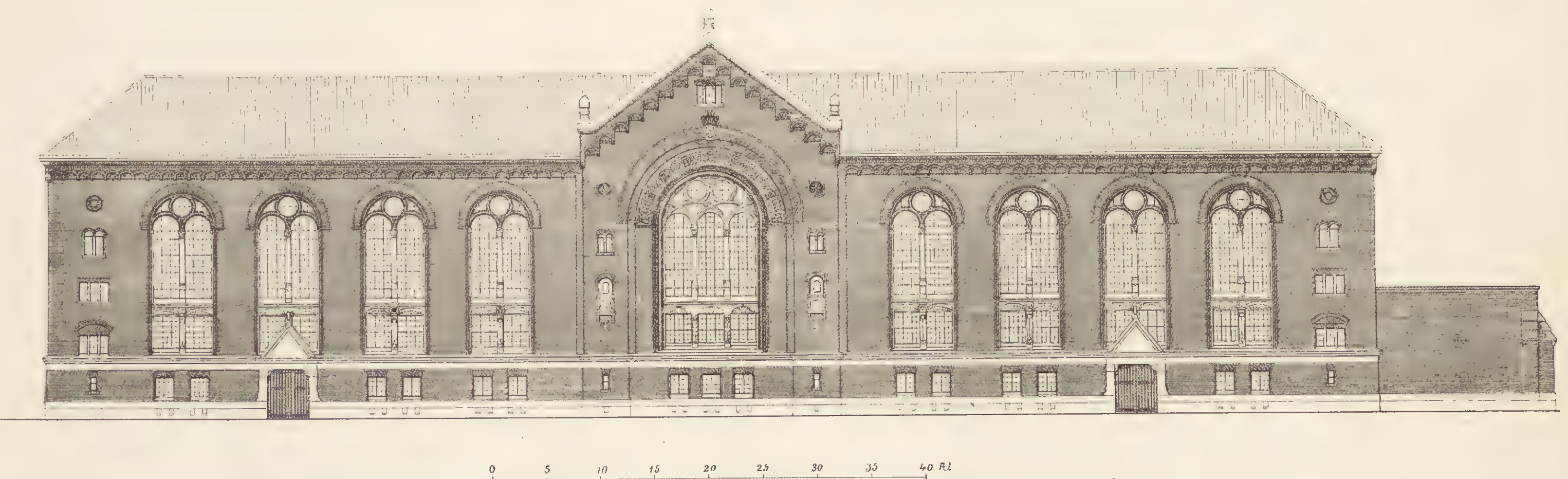
Imidlertid var den gamle Overbibliotekar bleven syg og svag og tog sin Afsked i 1901. Samme Sommer dannedes Ministeriet DEUNTZER, og Kultusminister

KGL. BIBLIOTEK. HOVEDETAGE.

1. Vestibule. 2. Hovedtrappe. 3. 4. Garderobe. 5. Taarntrapper med Opgang til det mod Vestibulen aabne Udstillingsrum. 6. Danske Sal (5 Etager). 7. Danske Kontor med Trappe til det ovenover liggende Overbibliotekarværelse. 8. Udlaansekspedition. 9. Katalogværelse. Ovenover Personalets Værelse. 10. Læsesalsinspektion. 11. Læsesal. 12. Tidsskriftaflukke. 13. Bord til Aviser og store Værker. 14. Gang udenom Læsesalen bag Haandbiblioteksreolerne. 15. Aaben Altan med Brystværn over den østligste Del af de gamle Hvælvinger. 16. Bogrum i fem Etager. 17. Afleverings- og Sorteringsrum for danske Tryksager. 18. Bogrum, delvis aabne og forsynede med Gallerier ind mod 19. Bibliotekarværelse. 20. Skrivemaskineaflukke. 21. Udenlandske Kontor omgivet af Haandbiblioteksreoler. 22. Udlaansekspeditionens Kontor. 23. Reserveret Gang til Ekspeditionen. 24. Elektriske Hisser. 25. Gaarde.

J. C. CHRISTENSEN tog efter den ny Overbibliotekar H. O. LANGES indtrængende Forestillinger Sagen om Tværbygningen op paany, og gennemførte en Bevilling til dennes Udvidelse i 1902. Paa det Tidspunkt var Byggearbejdet saa vidt fremskredet, at det var yderste Øjeblik at ændre Planen. Men takket være Prof. Holms enestaaende Udholdenhed og Tro paa at Tværbygningen maatte komme, var Byggearbejdet saaledes lagt tilrette, at Opførelsen af denne Fløj endnu lod sig udføre og hele Vendingen af Planen — med Adgang fra Tøjhusgaarden — endnu var mulig. Forandringen blev gennemført med Energi og den færdige Bygning er altsaa nærmest i Overensstemmelse med de tidligste Planer, og vil med Tiden — forhaabentlig inden altfor længe — nødvendigvis kræve, at Tøj-

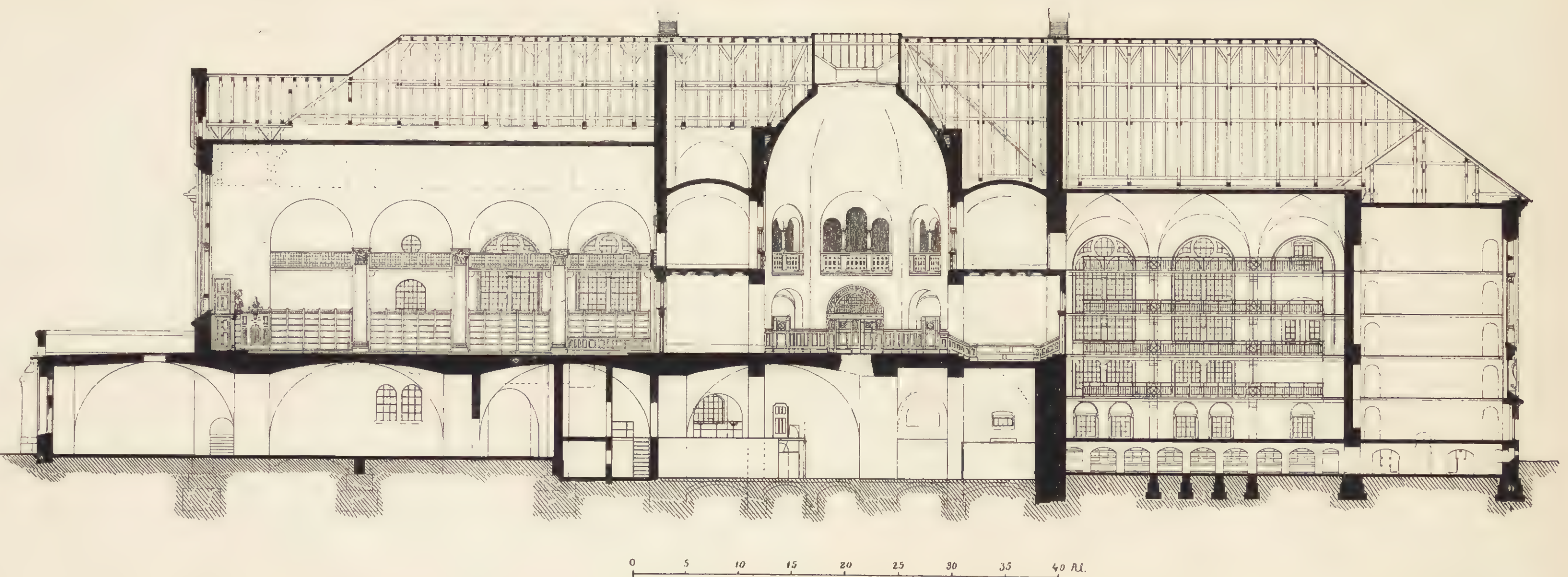

KGL. BIBLIOTEK. FAÇADEN MOD CHRISTIANSGADE.

KGL. BIBLIOTEK. FAÇADEN MOD TØJHUSGAARDEN.

ARCHITEKT PROF. HANS J. HOLM.

KGL. BIBLIOTEK. LÆNGDESNIT GENNEM LÆSESALEN, VESTIBULE OG DANSKE SAL.

husgaarden renses, saa at Biblioteket faar en stor, rolig og smuk Forplads, fri for brandfarlige Omgivelser, som i nogen Maade raader Bod paa den støjende Havnegade, hvorimod den anden Façade vender ud.

Hvor omsorgsfuldt man hæger om ny og betydelige offentlige Bygninger, vil endnu være i frisk Minde. For et Par Aar siden godkendte et andet Ministerium, at der paa Havnepladsen opførtes en Fiskehalle, der fra alle Sider set

SNIT GENNEM TVÆRBYGNINGEN.

KGL. BIBLIOTEK. FAÇADE MOD ØST.

forulemper Bibliotekshuset. Særlig fra Havnen og fra Langebro gør den uhjælpelig Fortræd, hugger hele den ellers statelige og brede Christiansgade med Tøjhus, Bibliotek og Proviantlængens morsomme Gavl til Pindebrænde.

Det galdt dog i 1902 ikke blot at skifte Façaderne om, men nok saa meget at bringe Bibliotekets hele indre Teknik i Overensstemmelse med vor Tids vidtgaaende og stærkt specialiserede Fordringer til en Biblioteksbygnings mest hensigtsmæssige Ordning. Det Samarbejde, der her har fundet Sted mellem Prof. Holm, Architekt Magdahl-Nielsen og den ny Overbibliotekar, har været meget

KGL. BIBLIOTEK. LÆSESALEN SET FRA INDGANGSDØREN.

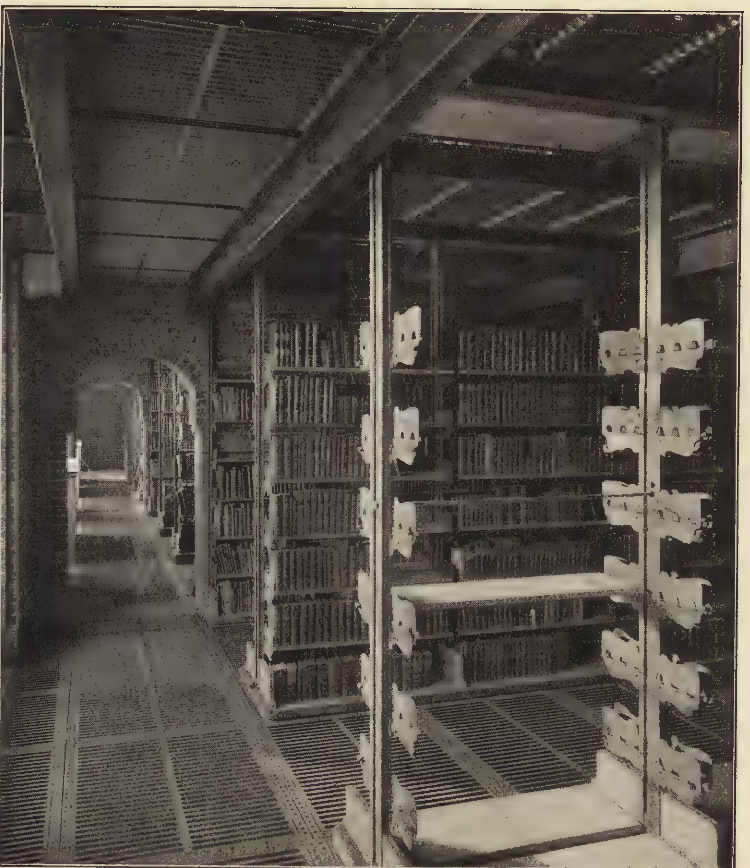
KGL. BIBLIOTEK. HOVEDETAGENS MIDTERHAL MOD UDLAANSKONTORET.

FRA MIDTERHALLENS ØVRE GALLERIER.

KGL. BIBLIOTEK. GANG LANGS BOGRUMMENE MOD CHRISTIANSGADE.

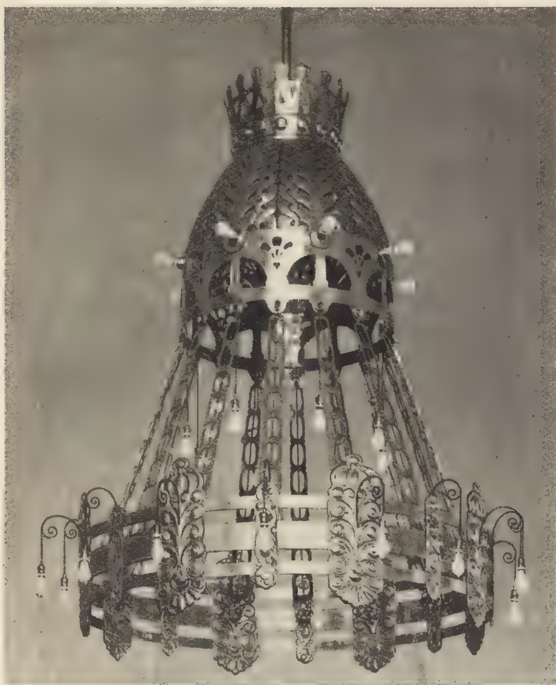
ET BOGRUM MED DELVIS TOM REOLPLADS.

KGL. BIBLIOTEK. DEN VESTRE GAARD.

DEN ØSTRE GAARD.

LYSEKRONE I LÆSESALEN. ARCH. MAGDAHL-NIELSEN.

omfattende. Det vil, tror vi, naar alle har vænnet sig til de stærkt forandrede Forhold, som Flytningen fra de gamle til de ny Lokaler frembyder, blive anerkendt som en meget væsentlig Forbedring i alle Retninger. De store Vanskeligheder, Arbejdet har været undergivet, ikke mindst ved Indarbejdningen af Chr. IV.s gamle Bygning, kan ikke lades ude af Betragtning. Er Forholdene maaske ikke overalt ideale for Bibliotekets Embedsmænd, saa har til Gengæld Bibliotekets Kunder og Gæster den allerstørste Grund til Tilfredshed. Ad Hovedtrappen, hvis Ydervæg dækkes med en Afstøbning af et Oldtidsmindesmærke, som Dr. Kinch har afformet den Klippevæg paa Rhodos, hvori det er hugget, naar man den ottekantede, ejendommeligt kuplede Vestibule, hvis omløbende Galleri aabner sig med saare smukke Arkader mod Midtrummet. Herfra er Adgang tilhøjre til Udlaanskontorerne og ligefor til den virkelig imponerende Læsesal, hvis Lofts Tøndehvælving bæres af seks polerede Søjler. Et saa skønt Studererum for c. 100 Mennesker skal nok vinde sine Brugeres Taknemlighed. Mellem Udlaanskontoret og Læsesalen findes Bibliotekets nu for de Besøgende tilgængelige Katalogværelse, hvor en Embedsmand er til Vejledning for Brugerne saavel af den alfabetiske som af den systematiske Katalog. I Tværbygningen gaar, ligesom i Læsesalen, Hovedarbejdsrummet helt til Taget, medens de fem Etagers Bogrum, der ellers optager Bygningen, kun er c. fire Alen høje. I alle Bogrummene er Væggene upudsede, Gulvene er ret aabne Jernriste med gennemfaldende Lys, og Reolerne et System af Jernstandere med letskiftelige og snildt konstruerede Hyldeholdere.

Den danske Sal findes tilhøjre for Vestibulen ligeoverfor Læsesalen. Ogsaa den er i fem Stokværk, hvælvet og med et aabent Rum fra Stue til Loft i sin Midte. I den Aarets tristeste Tid, Biblioteket er bleven aabnet, falder der noget mørkt derinde. Man er vel her, af Hensyn til Bibliotekets Sikkerhed, veget tilbage fra at give dette store og dybe Rum et kraftigt Ovenlys, som ellers i denne Sal maatte have kunnet gøre fortrinlig Virkning. Nu vil det blive nødvendigt at afhjælpe Manglerne ved Lysforholdene paa adskillige Steder ved elektrisk Lys i Vintermaanederne. Fra de store, de tre øverste Etager spændende Vinduer ser man ned i de to meget fredelige Gaarde, der smykkes af Haveanlæg. Af Chr.

IV.s gamle Hvælvinger, ind under hvilke Sagnet siger, at hans Galejer har kunnet sejle, og hvor de ophængtes i vældige Ringe, bruges den østligste Del til Avismagasin, Bogbinderværksted og Pakrum, Midten under Vestibulen til Varmeværk etc.

Foruden at have været Prof. Hans J. Holms Konduktør og Medhjælper under hele det store Byggearbejde, har Architekt Magdahl-Nielsen megen Ære af det helt igennem smukke og karakterfulde Bohave, han har tegnet til Huset. Det er gennemgaaende i mørk Mahogni og har netop den rolige, harmoniske Virkning sammen med Husets ellers gennemførte Hvidhed, der passer sig for et Bibliotek. Alt dette Snedkerarbejde, saavel som de af samme Kunstner tegnede

HVÆLVINGSRUM I DEN GAMLE GALEJBYGNING (NU AVISMAGASIN).

kraftige Lysekroner til Læsesalen, fortjener at ses nøje. Det er i det hele en Fornøjelse at se det fortræffelige Arbejde, vor Bys Haandværkere atter her har præsteret. Et Vidnesbyrd blandt flere fra de senere Aar om det lykkeligste Samarbejde mellem Kunstnere med fin udviklet Smag og Vilje og de dygtige Haandværkere, der kun vente paa de rette Opgaver, de rette strenge Krav og den sunde Ledelse, for at udfolde godt Haandværksarbejdes bedste Egenskaber.

F. H.

* * *

Af Haandværkere og Leverandører har følgende medvirket: Ved Funderingen: F. Hinrichsen & A. Jørgensen. Murarbejdet: V. Bald. Mursten er leverede af Andr. Rudolf Petersen, Pødenphant og Frederiksholms Teglværk. Tagsten:

Axel Prior. Tømmerarbejdet: Kornerup-Koch. Jærnbjælker: Rahr & Co. og L. Vold. Ristegulve: Borch & Henriksen, Ludvigsen & Hermann og Christianshavns Jærnstøberi. Stenhuggerarbejdet: C. Wienberg, F. Wienberg, Maag & Müller og Hans & Jørgen Larsen. Monier: Emanuel Jensen & Schumacher. Kobberdæknings- og Rendearbejdet: A. Rygaard. Snedkerarbejdet: Oxelbergs Maskinsnedkerier (H. Steenberg). Glarmesterarbejdet: Guhle & O. Engstrøm. Smedearbejdet: H. Blücher, M. Nielsen, J. P. Chr. Jensen, Weitemeyer, Søe Jensen & Beyer og Doberck. Malerarbejdet: Møllmann & Co. Terrazzogulve: Odorico (Axel Prior).

DET KGL. BIBLIOTEKS NY BYGNING, SET FRA CHRISTIANSGADE.

Ingeniørarbejderne er projekterede og ledede af Professor Ramsing med Ing. Willerup som Konduktør og udført af følgende Firmaer: Kloak og Drain: Noe Harboe. Varmeværket: Bonnesen & Danstrup. Støvsugeranlæg og Elevatorer: Titan. Elektrisk Lys: Siemens & Schuckert (Ludv. Lund).

Inventaret er udført af J. P. Mørck, Bunch, Severin & Andreas Jensen og Jakob Petersen. Lysekronerne i Læsesalen af Tvermoes & Abrahamson, i Vestibulen af Aage Nielsen. Gitre etc.: Broncestøber Rasmussen. Gardiner: Broderihandler Permin.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra *Ludvig Schüth's Boghandel for Haandværk og Bygningsvæsen* er sendt Redaktionen til Anmeldelse:

Der Baumeister. Georg Callwey's Forlag, München. Dette fortræffelige Maanedsskrift har begyndt sin 5te Aargang og dokumenterer saaledes sin Levedygtighed imellem de utallige tyske Konkurrenter. En stor Fordel ved dette Tidsskrift er det, at der som Regel, ved Siden af fotografiske Gengivelser af

Bygningerne, gives geometriske Oprids af Plan, Snit og Façade. De Architekter, der hidtil har leveret Bidrag, synes at være blandt de dygtigste af den nyere tyske Skole, bl. a. flere af dem, der var med at skabe Udstillingen i Dresden. Vi kan derfor underskrive den Ros, SCHULZE-NAUMBURG giver Værket, naar han siger: »Alt i alt hører dette Tidsskrift til de faa, hvis Gennemsyn ikke er en besværlig Pligt, men en virkelig Glæde«.

Alt Prager Architekturdetaille. Efterat Bøhmens Hovedstad havde lidt meget i de urolige Krigsaar omkring Midten af det 18. Aarhundrede, hvor Byen bl a. blev bombarderet af Preusserne 1754, indtraadte der en lang fredelig Periode med stærkt opblomstrende Næringsliv og livligt Byggeri, der for en stor Del gav Byen sit nuværende Præg. Derfor er Prag saa rig paa barokke Bygninger, ja man kan vist uden at overdrive sige: den rigeste af alle Byer. Og medens der jo ellers over Barokken og Rococoen er noget vist stereotypt, akademisk, synes den i Prag at have faaet Lov til at udfolde sig friere og med mere Lune, og det forekommer os, at man ved Siden af de typiske Barokformer finder en mere individuel og opfindsom og derfor fornøjeligere Barokkunst her end i de øvrige europæiske Lande. Dette faar man bl. a. ogsaa Indtryk af i det foreliggende Værk, der indeholder gode Afbildninger i fotografisk Gengivelse af mangfoldige architektoniske Enkeltheder. Det er en Mangel ved Værket, at der kun gives Enkeltheder og ikke tillige hele Façader, men dette raades der maaske Bod paa i II Bind, som bebudes at udkomme (tilligemed Teksten til I Bind) om kort Tid.

FORSKELLIGT.

Konkurrencen i Fredericia. Programmet for den offentlige Konkurrence om Tegninger til CARL WILLE JOHNSON og Hustru CAROLINE L. JOHNSON, født THYGESENS Stiftelse i Fredericia indeholder følgende:

Paa Grunden tænkes opført: a) en Hovedbygning, formentlig mod Østervoldgade, og b) en Del mindre Kottager, efterhaanden som Stiftelsens Midler maatte tillade det. Hovedbygningen skal i 2 Etager indeholde 16 à 24 Lejligheder paa 2 Værelser med Køkken for ældre, agtværdige og trængende Mænd eller Kvinder — derunder ogsaa Ægtefolk — over 60 Aar af Sømandsstanden eller Haandværkerklassen, en rummelig Forhal, de fornødne Trapper og Vandklosetter i passende Antal. I Kælderen de fornødne Vaskerum, Økonomi- og Brændselsrum til Lejlighederne, Baderum samt Plads til eventuelt Varmeapparat. Saafremt Bygningens Karakter og Udseende maatte tillade Anvendelse af Kviste eller Frontespicer, kunde man eventuelt ønske indrettet nogle 1 Værelses Lejligheder med Køkken i Loftsetagen. Kottagerne skal fordelt i 2 Etager indeholde mindst 4 Lejligheder af samme Art som Hovedbygningens med dertil svarende Udenomsrum.

Der ønskes: 1) En Situationsplan i $1''' = 1^0$, som viser den endelige Bebyggelse af hele Anlæget med Hovedbygninger og Kottager; den ubebyggede Del af Grunden tænkes udlagt til Haver og Tørreplads for Beboerne. 2) et Fugleperspektiv i samme Maalestok for den nærmest Øjepunktet værende lodrette Linie. 3) Planer, Snit og Façader af Hovedbygninger og en Kottage i

$2''' = 1^0$. 4) En Redegørelse for hvilke Materialer, der tænkes benyttede til Bygningerne. 5) Kalkulatoriske Overslag for hver Bygning for sig, alt indbefattet, dog saaledes, at Varmeapparat, Planering, Haveanlæg og Indhegning samt Kloaksystem ikke medtages. Til at begynde Byggeforetagendet med disponeres over ca. 100.000 Kr. Der udsættes 3 Præmier: en paa 700 Kr., en paa 500 Kr. og en paa 300 Kr. Dersom Arbejdet overdrages nogen af de præmierede Projekters Forfatter, bortfalder Præmien for hans Vedkommende, og Honorar ydes da efter Akademisk Architektforenings Regler. Samtlige Projekter vil blive offentlig udstillede i Fredericia i 8 Dage. Projekterne skulle afleveres hos Stadsingeniør BARDRAM, Danmarksgade 67 A, Fredericia, senest den 1. Marts 1907, ledsaget af den konkurrerendes Navn i forseglet Konvolut, mærket som Projektet. Bedømmelsen foretages af en Komité bestaaende af Borgmester SCHARLING, Stadsingeniør BARDRAM, Sagfører BARDRAM og Partikulier BARDRAM, alle af Fredericia. De af Akademisk Architektforening valgte Dommere er Architekterne ALFRED PETERSEN, Odense, og THORKEL MØLLER, Aarhus.

Om Aarsagerne til, at Mursten skaller af og slaar ud meddeles i »Deutsche Bauhütte«: Nyere Undersøgelser har godtgjort, at ved Ødelæggelsen af Yderfladerne og vistnok ogsaa af hele Mursten i Murværket det afgørende ikke altid er selve Murstenenes daarlige Kvalitet, men at tvertimod ogsaa den til Bygningen anvendte Mørtel kan spille en vigtig Rolle herved. Saaledes beretter Prof. VAN DER KLOES i Delft i »Mitteilungen des Bayer. Gewerbe-Museums« om en faldefærdig Skorsten, i hvilken en med altfor megen Kalk tillavet Mørtel i Løbet af kort Tid fuldstændig havde gennemædt Stenene og gjort dem sprukne. Hvor der anvendes en Blanding af Kalk og Cement eller et af de to Bindemidler sammenblandet med altfor lidt Sand til at opmure Mursten med, indeholder Mørtelen talrige Steder, i hvilke der kun er aflejret Kalkpartikler uden det sammenholdende skarpe Sand. Man har altsaa en lige saa uhensigtsmæssig Mørtel, som hvis man havde benyttet Flyvesand. Desuden opløses i Tidens Løb disse rene Kalksteder i Regnvandet, der altid indeholder lidt Syre. Man ser mangen Gang paa gamle Bygninger, at det skarpe Sand kommer til Syne som en pigget Hud mellem den udvadskede Kalktilsætning paa Overfladen af Pudsen eller af Fugemørtelen.

Indeholdes der derimod større Partier af Kalk uden dette Skelet af skarpt Sand i Mørtelen, saa bliver de udvadskede og udøve i dertil egnet Murstensmateriale kemiske Virkninger, der snart viser sig som Udkrystalliseringer, men senere som Afskallinger paa Murstenene, og som i ugunstige Tilfælde kan anrette stor Skade paa Murstenen og gøre den sprukken. Urenligheder i Kalken, særlig Stenkulsaske, der med Hensigt eller af Fejltagelse er tilblandet Mørtelen, fremskynder ydermere denne ødelæggende Virkning i betydelig Grad. Man kan derfor ikke noksom passe paa, at ved Murværk af Mursten Kalken og ligeledes Cementen blandes godt og i rette Forhold med rent, skarptkornet Sand. I modsat Tilfælde kan selv ved godt Murstensmateriale Holdbarheden af Stenene i Murværket forringes betydeligt.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 5. JANUAR 1907
9. AARGANG № 14

FREDSPALADSET I HAAG.

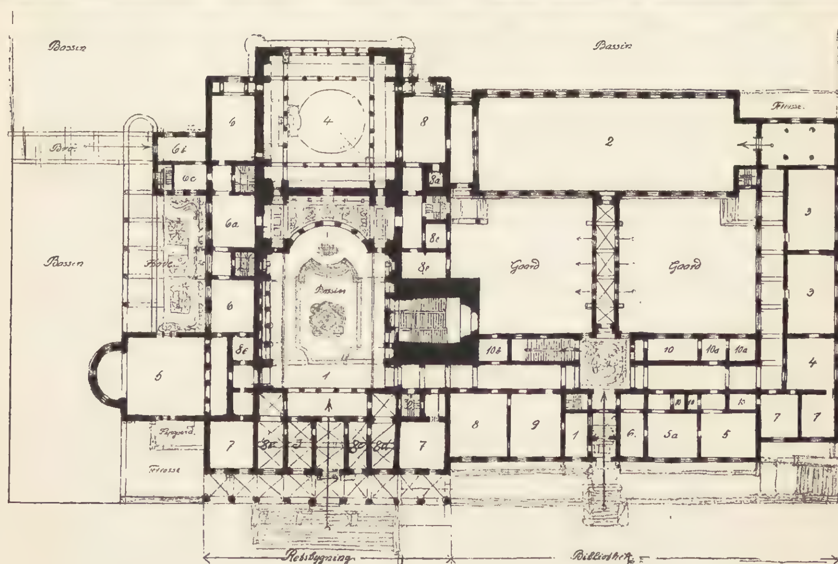
Naar »Architektens« Redaktion har vist mig den Ære at optage mine ufuldendte Skitser til Fredspaladset i Haag vil jeg gerne ledsage dem med et Par Ord til Forstaaelse af dette Arbejde som jeg af forskellige Grunde blev hindret i at færdiggøre og indsende.

Som det vil ses, har jeg samlet Bygningsanlæget omkring et højt Taarn, der udadtil skulde være det manende Tegn, der først faldt i Øje, naar man saa hen til Fredstemplet. Taarnet skulde altsaa være det Enhedsmærke, hvorom min Bygning samlede sig. Dets vigtigste Smykke skulde derfor være en billedlig Fremstilling af de fem Verdensdele; da jeg nu ikke godt kunde gøre det femkantet, maatte jeg anbringe de fire Verdensdele (i venetiansk Mosaik) paa den øverste Del af Taarnets fire Sider, og den femte — *Europa* — som Topfigur, i Bronce eller forgyldt Kobber.

FREDSPALADSET I HAAG. ARCHITEKT A. ROSEN.

FREDSPALADSET I HAAG. BELETAGE. ARCHITEKT A. ROSEN.

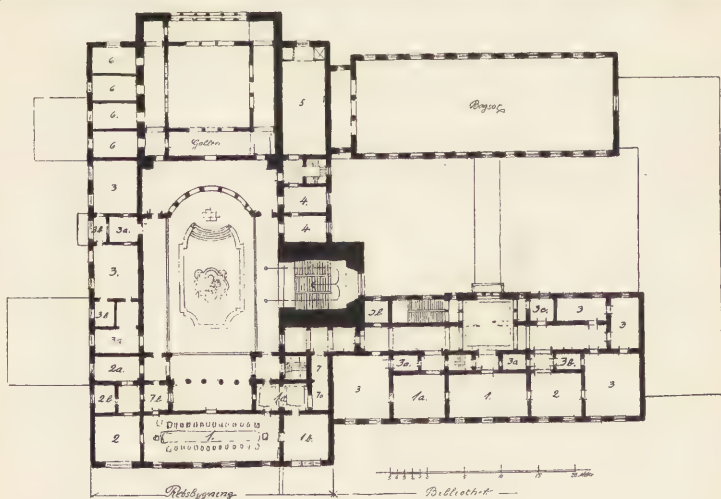
Retsbygningen.

1. Vestibule. 2. Trappe til Kælder. 3. Portnerloge. 4. Store Retssal. 5. Mindre Retssal. 6. Raadsværelse. 6 a. Samtaleværelse. 6 b. Toilet. 6 c. Garderobe. 7. Værelser for Delegerede. 8. Domstolsarkiv. 8 a. Bombefast Celle. 8 b. Elevator. 8 c. Garderobe. 8 d. Toiletter. 8 e. Tjener.

Biblioteket.

1. Portner. 2. Bogsal. 3. Læseværelse. 4. Kontor. 5. Bibliotekar. 5 a. Assistent. 6. Venteværelse. 7. Kontorpersonale. 8. Geografisk Kort. 9. Kataloger. 10. Garderobe. 10 a. Toilet. 10 b. Retstjener.

FREDSPALADSET I HAAG. FØRSTE SAL. ARCHITEKT A. ROSEN.

Retsbygningen.

1. Adm. Raad. 1 a. Forværelse. 1 b. Præsident. 2. Generalsekretær. 2 a. Venteværelse. 2 b. Toilet. 3. Sekretær. 3 a. Venteværelse. 3 b. Toilet. 4. Kontorpersonale. 5. Arkiv. 6. Studereværelse. 7. Garderobe. 7 a. Toilet. 7 b. Retstjenere.

Biblioteket.

1. Fondets Direktion. 1 a. Samtaleværelse. 2. Kontor. 3. Reserveværelse. 3 a. Garderobe. 3 b. Toilet. 3 c. Tjener.

Jeg har tænkt mig den paa Stedet værende mindre Kanal ledet ind til Bygningen, saaledes at denne, paa venetiansk eller hollandsk Vis delvis voksede op af Havet. I Vestibulen — eller den overdækkede Gaard — tænkte jeg mig et stort Bassin, i hvis Midte en lille Ø, paa hvilken, ved Indvielsen, den russiske Kejser — eller Mr. Carnegie — skulde have plantet et Olietræ. Det hele er jo nu ikke saa lidt post festum; men hvem ved, maaske kan man dog endnu bruge Idéen med Olietræet! ANTON ROSEN.

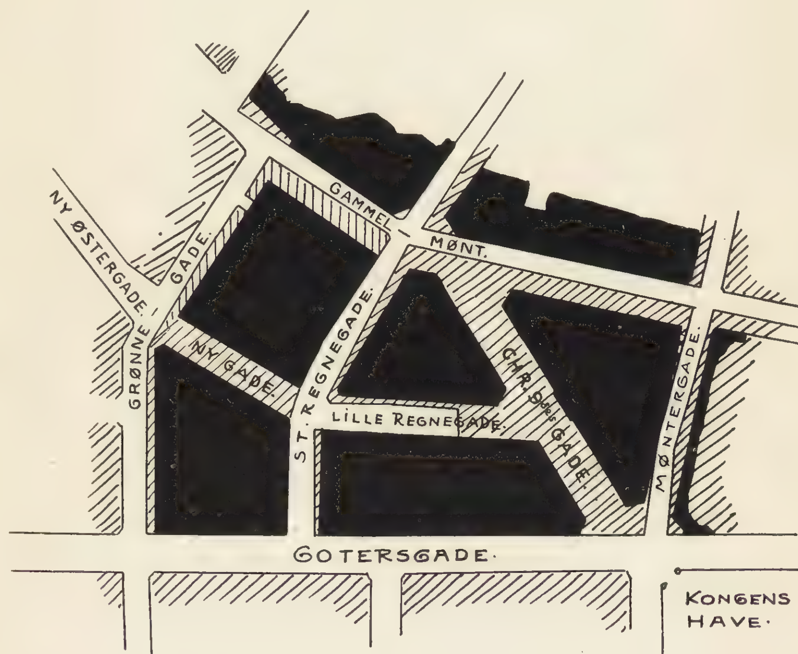
NYT OG GAMMELT.

Det Aar, som nu er henrundet, bragte en Omvæltning paa det kjøbenhavnske Byggeris Omraade, som vi ikke mindes at have set Mage til. Hvor man gik i den gamle Del af Byen, var man Vidne til, at de gamle Huse bleve revne ned, og at nye begyndte at rejse sig i Stedet derfor. Trods alle Profetier fra de forsigtige og betænksomme Mænd i Hovedstaden om, at der maatte da være bygget nok for lange Tider og det kunde ikke gaa an at blive ved, naar ca. 10,000 Lejligheder stod ledige, saa det næsten ud, som om Byggeriet først nu for Alvor skulde til at begynde at tage Fart, og det just i den gamle Del af Byen. Desværre kan det jo ikke undgaaes, at et og Andet, som var værd at bevare, derved gaar tabt. Kjøbenhavn er snart en fuldt ud moderne By, hvor Minderne om forrige Aarhundreders Kultur er alt for faa; det vilde nok være ønskeligt, at man baade i Hovedstaden og Provinserne viste en hel Del mere Pietet overfor det gamle. Men Sagen kan jo ogsaa ses fra en anden Side. At man saaledes bryder ned for atter at bygge op er jo dog et Bevis paa, at Samfundet er levedygtigt, og at det, utilfreds med hvad der ikke kan følge med Tiden, ser sig om efter nye Udveje for at faa de stedse stigende Krav tilfredsstillede. Men hvad de, der bygger, undertiden synes ganske at overse, er den Forpligtelse til at skabe noget smukt, noget for vor Hovedstad værdigt, som man skulde tro det var enhver god Borgers fornemste Ønske af al sin Ævne at bidrage til, og at der er lagt et betydeligt *Ansvar* paa dem, der saaledes er med til at bygge paa deres By. Og vi paastaar, at Hensynet hertil ikke behøver at have mindste uheldige Virkning paa de økonomiske eller praktiske Krav, som de, der pekuniært bærer Byggeforetagendet, med Rette stiller til dette. Jo bedre kunstnerisk Hjælp der paakaldes, desbedre skal det nok vise sig, at det økonomiske Resultat bliver. Ikke desmindre trives det Byggeri, der udøves af »Byggerøverne«, saa udmærket, fordi mange af de Byggende og deres daarlige Raadgivere ikke har Dannelse nok til at forstaa, at Bygningskunsten er en af de vigtigste Faktorer i Kulturens evige Kamp mod Barbariet, og fordi de overhovedet ikke har nogensomhelst anden Interesse af Byggeriet end den ene: Profit.

Ogsaa ved alle disse nye *Gadeprojekter*, der er under Opsejling, nærer vi Bekymring for, at de Autoriteter, der saaledes forandrer de gamle og laver nye Gader, ikke har noget andet Ønske end dette: at »regulere«, ved Hjælp af en Lineal at drage de rettest og stivest mulige Linier gennem Husmasserne, uden at tage Hensyn til Gadebilledet og uden at tænke videre over, om de nye Gader paa en fornuftig og naturlig Maade forbindes med de gamle.

Disse Hensyn, som man i Udlandet, særlig i Sverig og Tyskland alt længe har havt en stærk Følelse af Betydningen af, og som har affødt baade Konkurrencer om Gadeplaner og lange og grundige Bøger om dette Æmne, synes vore Autoriteter ikke at skænke megen Opmærksomhed. De snævre og krummne Gader i den gamle By giver ofte Gadebilleder af et Liv og en malerisk Virkning, som en snorlige Gade aldeles savner.

Det nye Aar vil se meget af det gamle forsvinde. Her skal blot nævnes det Projekt, hvoraf »Architekten« bringer en Situationsplan, — et Projekt, der forøvrigt siden sin Opkomst har været flittigt omtalt i Dagspressen og derfor i sine store Træk er kendt af alle. Naar vi i denne Forbindelse særligt nævner dette Projekt, er det dels fordi det jo absolut er det mest omfattende af alt, hvad der hidtil er fremkommet, dels fordi det har sin Interesse at se en korrekt

Plan for Gennembrydningerne i den gamle Del af Byen, det mørke Fastland, hvor det navnlig er af Betydning at skaffe Lys og Luft.

De Oplysninger, vi har indhentet om dette Projekt, lyder saaledes:

Efter at der først var gjort Begyndelsen med at faa en stor Del af de gamle Huse rydddede af Vejen, der laa mellem Grønnegade, Gammelmønt og Store Regnegade, saa mange, at tillige den skumle Didrik-Badskærs-Gang helt forsvandt, har et Konsortium derefter forhandlet med Kommunalbestyrelsen om et endnu større Areal, der skal ryddes og udlægges til nye Gader, for at der derpaa kan opføres nye og tidssvarende Bygninger. Hosstaaende Situationsplan viser, hvorledes det nye Gadenet vil blive.

Fra Midten af Gammelmønt, hvor denne Gade skæres af Sværtegade og Store Regnegade, vil en Diagonalgade blive ført gennem den store Karré, der omsluttes af Møntergade, Gammelmønt samt Store og Lille Regnegade. Den nye

Diagonalgade, der allerede er døbt og har faaet Navnet Christian IX.s Gade, tager Sigte efter Porten til Kongens Have og udmunder i Gothersgade lige overfor. Gaden bliver 26 Alen bred, asfalteret og forsynet med elektrisk Lys. Møntergade vil med Tiden — naar man atter skrider til Expropriation for at arbejde videre paa Realisation af den Tanke at ombygge Brøndstræde-Kvarteret og føre en Hovedaare helt ud til Nørreboulevard, parallel med Gothersgade — blive udvidet til 20 Alens Brede; Gammelmønt og Store Regnegade vil strax blive udvidede til 26 Alen. Endvidere vil der blive brudt en 20 Alen bred Gade igennem fra Grønnegade til Store Regnegade; det bliver en Fortsættelse af Ny Østergade og fører videre ud gennem Lille Regnegade, der foreløbig ender som en cul-de-sac, til Forbindelse med Christian IX.s Gade.

Naar dette Projekt bliver realiseret, vil der være skabt en ny og vigtig Færdselslinie fra Østergade til Sølvgade, og naar Kronprinsessegade engang føres igennem til Østbanegaarden, og til den anden Side, hvad der ogsaa er paatænkt, Holmensgade udvides og føres igennem til Østergade, vil man faa en direkte Færdselsaare fra Christianshavn til Østerbro.

Der er altsaa ingen Tvivl om, at dette Foretagende vil være til Gavn for Byens Udvikling og Handelssamkvem. Og ogsaa i andre Henseender vil det være et Gode, først og fremmest i hygieinisk og moralsk. Det er vel ikke just de allerværste Bygninger i Byen, der vil falde; der er adskillige værre i Brøndstræderne og paa Christianshavn. Men deres Tur kommer nok. Det er i alt Fald et Kvarter af en saadan Art, at en By af Kjøbenhavns Størrelse og Anseelse staar sig ved at bringe Ofre, for at faa det jævnet med Jorden. Det er gennemgaaende usle og skumle Menneskeboliger, hvor Sygdom og moralsk Elendighed trives godt og udbreder Smittefare viden om, snævre og daarlige Gaarde, ingen god Luft og ingen Betingelser for menneskeligt Velvære. Det er ligefrem en Velgerning, der vises mod Beboerne af dette Kvarter, at de nu tvinges ud derfra — ud til bedre og mere menneskelige Boliger i Byens Periferi, hvor der er mere Lys og Luft, og hvor der er tomme Lejligheder nok til at modtage dem.

Er der nu ligeoverfor det Gode, der vindes ved Rydningen af det gamle Kvarter, noget i architektonisk Henseende beklageligt ved, at det falder? Gaar der kunstneriske Værdier tabte? Forsvinder der noget af det gamle, som man helst burde værne om med Pietet?

Svaret maa lyde: intet af nogen større Betydning. Men adskillige af de gamle Bygninger har dog et hyggeligt og venligt Præg og en specielt kjøbenhavnsk »Stil«, som man kun kan ønske ogsaa maa komme til at præge de nye, der skal rejse sig paa Ruinerne. Vi vil oprigtigt ønske, det maa lykkes de Architekter, der her skal virke, at skabe noget godt og smukt, ikke »flotte« eller pralende Huse — de vil aldeles ikke passe i dette Milieu — men at de maa kunne fange noget af den samme Enfold og Simpelhed, som selv den tarveligste Bygning fra gammel Tid kan have over sig og som moderne Bygninger kun altfor ofte savner.

Vi kan ikke slutte denne Artikel uden en kraftig Opfordring, særlig til alle yngre Architekter i *Foreningen af 3. Decbr.* til paa kryds og tværs at gennemsøge Kvarteret inden det bliver raseret, og tegne, maale og fotografere alt, hvad der maatte findes af Interesse. Der er jo f. Eks. Povel Fechtels Stiftelse i

Møntergade med sin Port med den smukke Mindetavle; endvidere er der en Del Gadedøre, der fortjener at tegnes, og sikkert mange morsomme og maleriske Gaardinteriører.

NOGLE BEMÆRKNINGER
I ANLEDNING AF STATENS EVENTUELLE OVERTAGELSE AF DEN AF FIRMAET »HEIN OG MØLLER HOLST« OPFØRTE BYGNING I GRØNNEGADE.

Da det for et Aarstid tilbage lykkedes den offentlige Mening at hindre, at en af vore gode, gamle Pladser blev ødelagt ved at der paa den blev opført en ny, monumental Bygning til Brug for Statens Telegrafvæsen, var der næppe Nogen, der tænkte sig, at samme Statsinstitution, istedet for at faa sit eget Hus, skulde løbe Fare for at blive anbragt under et tilfældigt Tag i en uoverskuelig Aarrække. Som »Architektens« Læsere vil vide, har Trafikministeren imidlertid i Folketinget forelagt et Lovforslag, som vil give Ministeren Myndighed til, paa visse Betingelser, at afkøbe Firmaet »Hein og Møller Holst« den af Firmaet nyopførte Ejendom i Grønnegade med Forpligtelse for Staten til at overtage Ejendommen om 25 Aar; i denne er det Meningen, at Statens Telegrafvæsen skal huses. Ministeriet har forud for Forslagets Fremkomst skaffet Attest fra bygningskyndig Side, gaaende ud paa, at Huset ikke er daarligere bygget, end borgerlige Bygninger her i Staden i Almindelighed; og denne Erklæring har Ministeriet fundet fyldestgørende.

Den, der er nogenlunde fortrolig med almindeligt, borgerligt Byggesæt, saaledes som dette udøves her i Hovedstaden, kan kun med største Forbauselse og Beklagelse være Vidne til, at Staten, til offentligt Brug, indlader sig paa at overtage en Bygning, der er opført til helt andet Brug end nu paatænkt. Sagkyndige ville ikke føle sig beroligede af ovenomtalte Attest, som jo ikke siger andet end, at Huset, med sin oprindelige Bestemmelse for Øje, opfylder Byggelovens Fordringer, d. v. s. holder sig i Nærheden af den Grænse, som Byggeloven sætter mellem forsvarligt og uforsvarligt Byggeri. Hvorvidt dette kan betragtes som fyldestgørende, naar Bygningen gaar over til at skulle anvendes som Hjem for en offentlig Institution med Udsigt til, at idelig Færdsel og Sammenstimlen af mange Mennesker jævnlig vil finde Sted i den, faar staa hen; Bygningen vil dog, som den nu engang er, i Tidens Løb kræve ganske anderledes Beløb til Vedligeholdelse end en Bygning, der er opført særlig til det paatænkte Brug. Architekten vil være uden Skyld deri; saaledes som Opgaven har været stillet ham, har han været nødt til at holde sig indenfor den nødtørftigste Ramme med Hensyn til Bekostningen.

Anbringelsen af Telegrafvæsenets fremtidige Kontorer i en almindelig Forretningsbygning kan kun betegnes som uforsvarlig i enhver Henseende, baade overfor Publikum og overfor Personalet, der begge vil komme til at lide under en forkvaklet Plan. Det er en given Sag, at man ikke vil have færdedes ret mange Dage i den nye, til Telegrafbygning ophøjede Spekulationsbygning, før Ulemperne melde sig i Hobetal. For en Bygning, mere end for noget Andet, gælder det, at Tillempning til andet Brug end det oprindelig bestemte er spildt Umage. Er man i øjeblikkelig Forlegenhed, kan man indrette sig —

snart sagt — i enhver Bygning; men Resultatet bliver i heldigste Fald kun taaleligt; dertil er dog Intet at sige, forsaavidt som en saadan Ordning kun er midlertidig; der vindes Tid og gøres Erfaringer, som kommer den endelige Bygning til Gode; men at købe en tilfældig Bygning med dens forud bestemte Muraabninger, og i den at søge indrettet Lokaler for en saa fremtrædende Institution som Statstelegrafvæsenet, vil være som at købe færdigsyet Tøj og lade dette omsy med det Resultat, at det alligevel ikke kommer til at passe. Vore Rigsdagsmænd, som daglig færdes i den til Rigsdagsbygning tillempede gamle Operabygning i Bredgade, har i mange Aar lidt under den for Rigsdagens Brug ganske umulige Plan, som man har kunnet indrette indenfor de givne Mure, og som er bleven det foreløbige Resultat af idelige Ændringer; man har for nogle Aar tilbage opført en ny Sidebygning for at skaffe Plads og mere Orden i Planen; men til Trods for denne store Udvidelse har man dog senere fundet sig foranlediget til at bevilge flere Millioner Kroner for at skaffe sig et fornuftigt indrettet Hjem paa Christiansborg. Det viser sig nu, at man ikke har lært noget af dette. Hvis man kunde tænke sig Rigsdagen anbragt i Grønnegadebygningen, vilde de gode Mænd, der nu saa glat gaa med til at presse Telegrafvæsenet ind i denne, sikkert meget hurtigt komme til den Erkendelse, at Forsøg af denne Art ikke alene er dyre i Længden, men tillige nødvendigvis maa mislykkes. Og hvorfor? Jo! fordi den virkelig gode og til sit Formaal praktisk indrettede Bygning danner en afsluttet Helhed, i hvilken det Indre og Ydre gennem møjsommeligt Arbejde er vokset sammen og er bleven én Støbning, et Monument. I en saadan Bygning, i hvilken hver Mursten — saa at sige — er lagt ifølge en bestemt, velovervejet Plan, og hvor der af dygtige Kræfter er tilvejebragt et virkelig praktisk og i alle Henseender velindrettet Hus, er det, at man bør ønske Statstelegrafen anbragt; selv om det i Øjeblikket — muligvis — er dyrere end det foreslaaede, bliver det ganske sikkert billigere i Længden. Det, man nu er i Færd med at gribe til, synes mig at være en fortvivlet Udvej.

En anden Betragtning kan ogsaa gøres gældende. Kan den Fremgangsmaade, at Staten køber Spekulationsbygninger og i disse søger at anbringe sine forskellige »Væsener« paa bedste Beskub og saaledes, at de vil komme til at dele Hus med alle mulige private Erhverv, kaldes sømmelig? Og er det sømmeligt, at Staten gennem saadanne Køb skal udsættes for den Risiko, der hefter ved almindeligt Spekulationsbyggeri? Det er det sikkert ikke!

For os Architekter er det ganske vist trist at se, at en saa smuk Opgave, der, rigtigt løst, vilde berige og forskønne Hovedstaden med en ny monumental Bygning, ikke vil blive opført; det er dog ikke denne Betragtning, som harmer os mest. Vi er først og fremmest Borgere i Staten, og det er som saadanne, at vi ikke kan undlade at se med Bekymring paa, at de ledende Myndigheder nu synes at forlade den gode og sunde Tradition, efter hvilken Staten hidtil har handlet, naar den søgte at skabe Hjem for sine Institutioner.

1. Januar 1907. SØREN LEMCHE.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 12. JANUAR 1907
9. AARGANG № 15

K. V. ENGELHARDT.

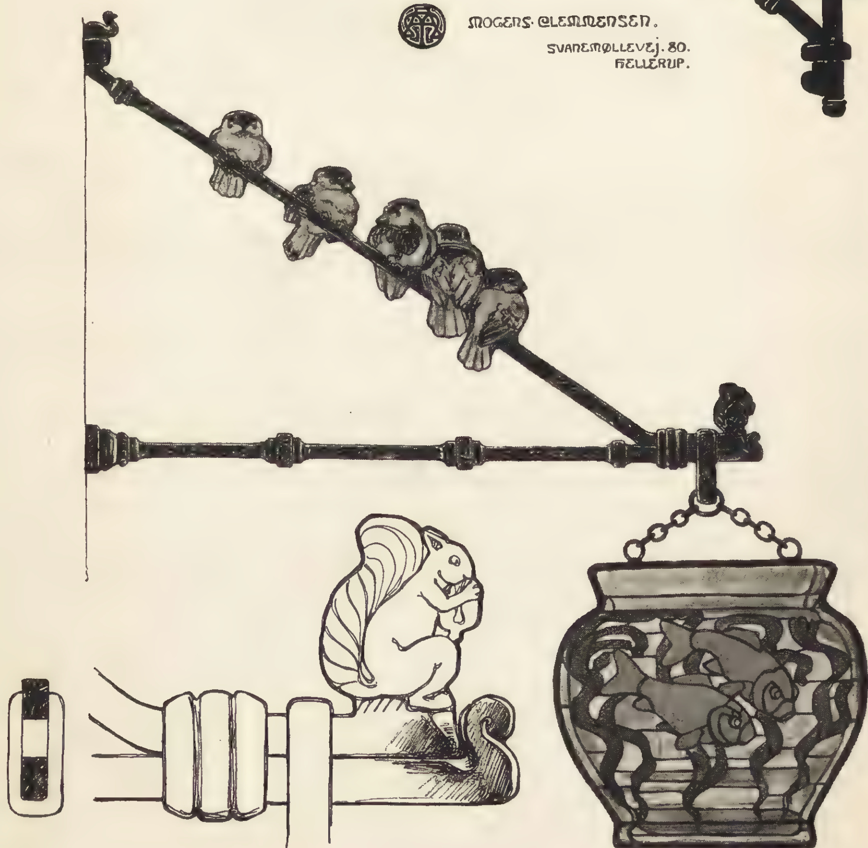
SKILTEUDSTILLINGEN.

Det er »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, der har taget Initiativet til denne Udstilling i Kunstindustrimuseet. Den omfatter kun Udhængsskilte. Det vilde ogsaa være saare ønskeligt, om disse blev mere anvendt. De kan være baade praktiske og kønne. Flere af de udstillede Skitser vilde kunne live op i vore Gader. Og det maa jo være fortræffeligt for en Forretningsmand, at man paa lang Afstand kan se hans Skilt. De flade Skilte, der anbringes paa Façaderne, ses jo først, naar man staar ligefor Huset. Princippet Udhængsskilte er i og for sig godt.

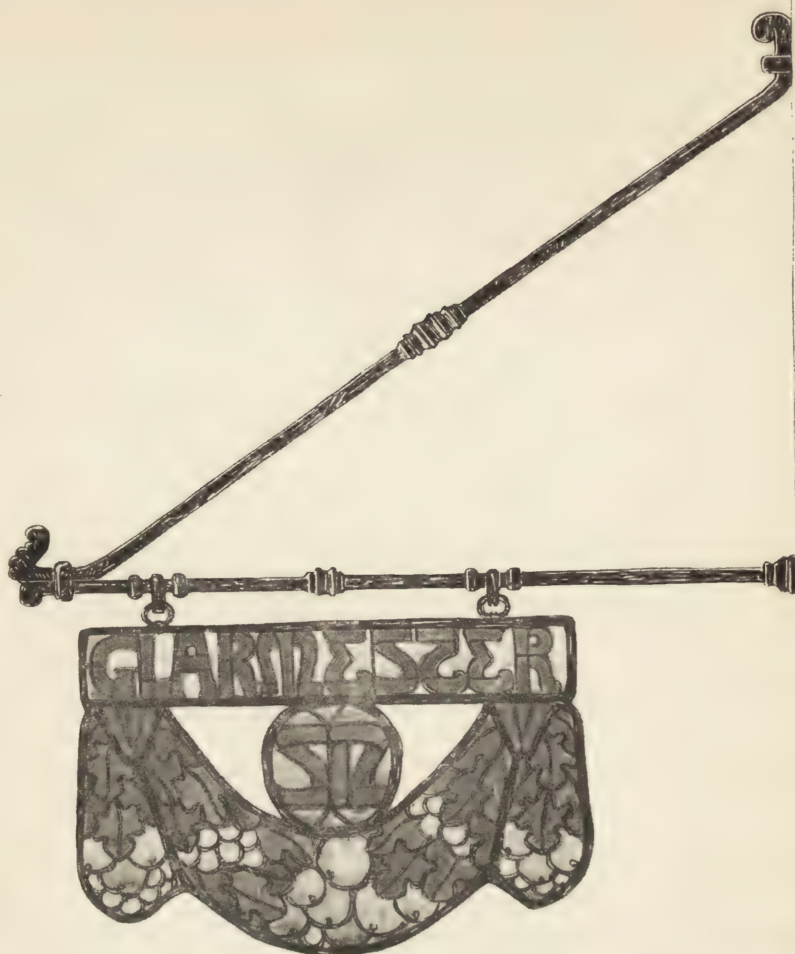
Egentlig moderne Løsninger findes der ikke meget af paa denne Udstilling. En Mand, der tumler med Stoffet og sidder inde med en hel Del Ideer, er ENGELHARDT. Undertiden er han rigtig god (Jordemoderskiltet og Fiskehandlerskiltet), undertiden højst uheldig (Smedeskiltet). MOGENS CLEMMENSEN og tildels

MOGENS CLEMMENSEN.

MOGENS CLEMMENSEN.

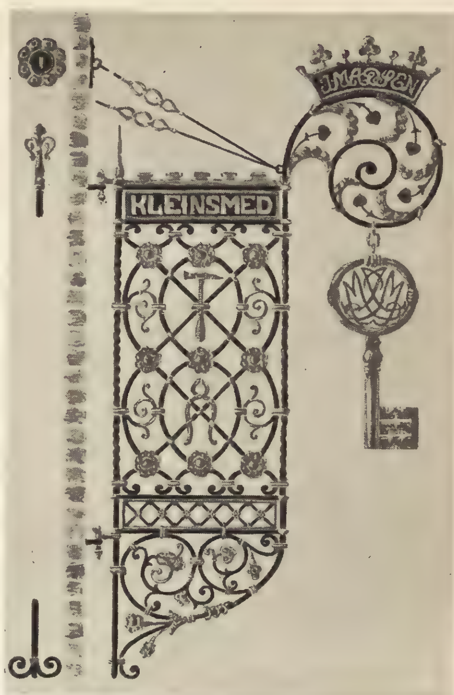

AUGUSTA THEJLL.

Augusta Thejll (de har arbejdet i Fællesskab) har leveret dygtige Arbejder (Fiske- og Fuglehandleren samt Glarmesterskiltet), Thrane, Emil Winther og flere ligeledes.

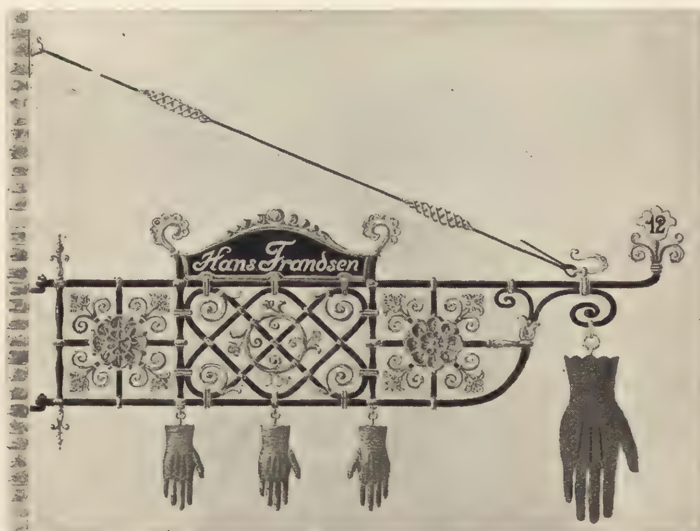
For adskilliges Vedkommende skorter det paa teknisk Kundskab. Særlig kniber det med at forme Smedejærnet: »Godset« er for tyndt, Forbindelserne meningsløse o. s. v. I Særdeleshed er det jo Malerne, der har taget sig denne Side af Sagen alt for let.

Her er imidlertid et Felt at tage fat paa, men det maa opdyrkes. De moderne Forretninger maa med: Cykler, Automobiler, Maskiner. Det elektriske Lys, som spiller en saa uhyre Rolle i Reklamens Tjeneste, maa tvinges ind under Kunstens Førerskab.

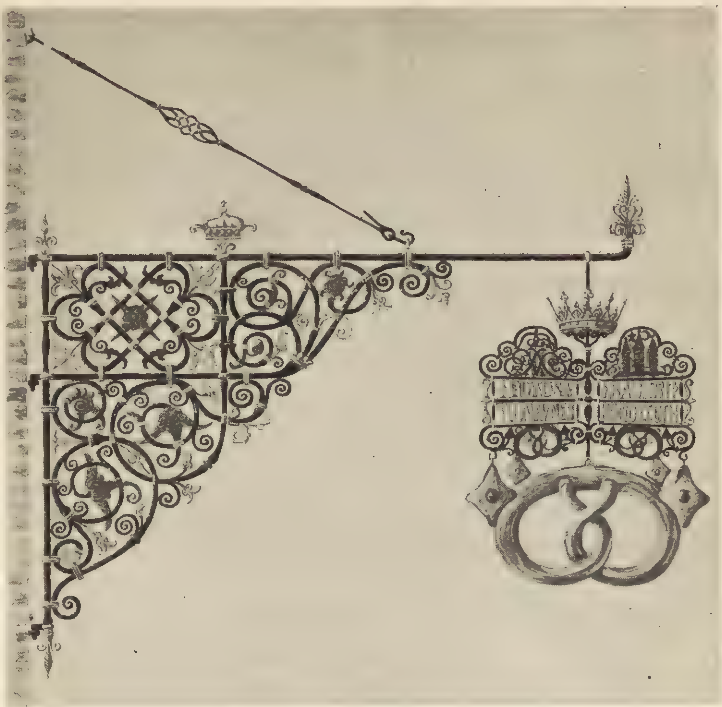
W. THRANE.

Den moderne Forretningsmand i amerikansk Stil er en Magt i Tiden, som man maa regne med. Han vil Reklamen. Forlængst er jo »Plakaterne« blevet en munter Forrider; Skiltene skulde gerne blive en Æresvagt. Hvis Reklamen

W. THRANE.

ikke bliver et ledende Princip ved den kunstneriske Udarbejdelse af Skiltet, saa rider Reklamen Kunsten overende — paa dette Felt.

W. THRANE.

Men Reklamen maa knægtes. Mange *smukke* og samtidig *effektfulde* Skilte vil snart belære Forretningsmanden om, at han ikke *kan* undvære Kunsten. En skønne Dag vil f. Eks. Folkestemningen blive saa stærk, at man vil se »den

W. THRANE.

hvide (snavsede) Flip« forsvinde fra Taget af Lille Kongensgade, man vil se Udstyrsforretningen paa Raadhuspladsen blive nødt til at anskaffe sig et smukt Skilt istedetfor det hæsligt kraftpatriotiske, der nu pryder Helmerhushjørnet.

Og d'Hrr. Vedkommende vil med Undren indse at deres Forretninger intet taber.

Udstillingen i Kunstindustrimuseet er et første Skridt mod Maalet, som »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« skal have Tak for. Dens unge energiske Bestyrelse fortjener at Kjøbenhavns Borgere indmelder sig *alle.* Vi skal *ville* have Byen smuk og interessant og det *vil* Foreningen. Lad os støtte den.

L. B.

TELEGRAFBYGNINGEN.

Vi har modtaget nedenstaaende Brev med Anmodning om Offentliggørelse:

Herr Architekt S. Lemche! her.

Jeg har med Interesse læst deres Omtale af Telegraf-Byggesagen i 5te Januar Numret af »Architekten« og vil gerne have Lov til at føje nogle Bemærkninger dertil.

Det er ikke Hein & Møller-Holst men Ingeniør Hein alene, der har opført Bygningen og derfor bærer Ansvaret for Foretagendet. Dette kunde synes uvæsentligt; men denne Sag har krævet, at Ansvaret og dermed Handlefriheden var samlet paa en Haand.

Naar De dernæst skriver, at det er med Forbavselse og Beklagelse, at man er Vidne til, at Staten, til offentligt Brug, indlader sig paa at overtage en Bygning, der er opført til helt andet Brug, end nu paatænkt, saa gør De Dem skyldig i en Misforstaaelse. Bygningen er fra Kælder til Kvist bygget efter Telegrafvæsenets Fordringer, og disse Fordringer er — skønt de selvfølgelig kun kunde fremsættes med al mulig Reservation af Ministeriums og Rigsdags Billigelse — i den Grad sket Fyldest, at der er renonceret paa Bebyggelsesret for at opfylde dem.

At Bygningen er en Telegrafstation og langt fra »Grænsen mellem forsvarligt og uforsvarligt Byggeri« vil De og enhver anden Sagkyndig let kunne overbevise sig om ved Selvsyn; men derved falder ogsaa Deres Bemærkning om, at en Bygning, der ændres til specielt Brug, koster mere i Vedligeholdelse, »at man ikke vil have færdedes ret mange Dage i den ny til Telegrafbygning ophøjede Spekulationsbygning, før Ulemperne melder sig i Hobetal« og iøvrigt hele Kritiken, som alene er bygget paa Misforstaaelsen om Bygningens Bestemmelse.

Da det altsaa ikke er nogen almindelig Spekulationsbygning, Staten har købt, er det overflødigt at imødegaa Deres Spørgsmaal, om det er sømmeligt, at Staten erhverver Spekulationsejendomme; men da De føjer til, at Staten ved den Art Køb udsættes for den Risiko, der hæfter ved alm. Spekulationsbyggeri, saa forstaar jeg slet ikke, hvad De mener.

Hvis Staten bygger sig en Pragtbygning, som kun giver den Rum til de Kontorer, den skal have, saa kommer den til at bo meget dyrt; dertil har den maaske Raad; men erhverver Staten, samtidig med at den faar Plads til eget Brug (og Udvidelse) et Aktiv, som kan indbringe Penge, og for dette Aktiv giver mindre — hvad der for det meste vil være Tilfældet ved Erhvervelsen af privat opførte Ejendomme — end en mindre statsopført Bygning vilde koste, saa kan eg ikke forstaa, hvorledes Staten kan komme til at løbe nogen Risiko.

De praktiske og økonomiske Hensyn er i Telegrafsagen fuldstændig tilfredsstillede. Om de architektoniske Hensyn vil der altid kunne diskuteres, og da dette maaske er Sagens svageste Punkt, saa vil jeg tillade mig en Bemærkning derom, skønt De skriver som Borger og ikke som Architekt.

Bygningen vil, naar den staar færdig efter Architekt J. Nielsens Tegning, fremtræde med smukke Forhold og Linjer, der er den Ro og Harmoni over Huset, som god Kunst altid er i Besiddelse af; og kan det ikke i Pragt kappes med andre Statsbygninger, saa kan det staa Maal med de fleste i kunstnerisk Henseende og overgaar meget af det, der i de senere Aar er bygget i Kjøbenhavn.

Hvis De havde skrevet som Architekt, havde De maaske fremdraget denne Side af Sagen mere, og jeg havde dertil maattet sige, at det ogsaa vilde have interesseret mig meget mere, om jeg havde kunnet tage mere Hensyn til Architekturen, end Tilfældet har været; men hvis jeg turde tage Plads til en Beskrivelse af Sagens Gang, vilde jeg maaske ogsaa paa dette Punkt kunne overbevise Dem om, at der er gjort, hvad der kunde gøres.

Med Højagtelse

Hj. Hein.

* * *

Det har glædet mig at læse Hr. Architekt Søren Lemches Bemærkninger angaaende Statens eventuelle Køb af Firmaet »Hein og Møller Holst's« Bygning i Grønnegade, for at anvende den til Statens Telegrafstation.

Som gammel Borger og Bygningshaandværker her i Byen forbavsede det mig højligen, da jeg i Bladene læste, at det virkeligt er paatænkt, at Staten vil købe denne Ejendom til det omhandlede Øjemed. Hvem er de »Sagkyndige«, som har erklæret, at Bygningen er saa *forsvarligt* bygget, at den fuldt ud egner sig til det omhandlede Øjemed?

Kan »Akademisk Architektforening« ikke fremkomme med en saa kraftig Opposition imod det paatænkte Køb, at dette kan forhindres? Mange vil slutte sig til en saadan Opposition.

Deres ærbødige

gamle Borger og Bygningshaandværker.

* * *

Hr. Ingeniør Hj. Hein!

Naar Staten bygger, bør den ikke benytte en ganske uvedkommende og usagkyndig Mellemmand mellem Architekt paa den ene Side, Stat og Institution paa den anden. Denne Uvedkommende gør selvfølgelig ikke sit Arbejde gratis og løber ikke sin store Risiko for Intet. Statens Interesser er bedre tjente med, at Mellemmandens Provision bliver anvendt paa Bygningen; denne bliver derved bedre, og Staten opnaar at sikre sig Kontrol med det paagældende Arbejde allerede fra det Tidspunkt, da Valget af Architekten finder Sted, altsaa før Tegningernes Udarbejdelse paabegyndes. Staten bliver i Stand til at sikre sig, at kun anerkendte og dygtige Haandværkere anvendes og kan kontrollere Værdien af de Materialer, som benyttes. Hvilken Garanti har Staten for, at Grønnegadebygningen er opført saaledes, som en i alle Henseender virkelig solid Bygning

bør bygges? Hvilken Kontrol er der fra Statens Side ført med Bygningens Opførelse? Det var jo først paa det Tidspunkt, da Murene vare opførte og det da færdige Tagværk skulde opstilles, at Statens Kontrol med Arbejdet paabegyndtes. Det er saaledes fuldt berettiget at sige, at Staten løber en betydelig Risiko ved at købe Spekulationsbygningen, fordi den vil komme til at bøde for alle de tekniske Mangler og Fejl, der kan være begaaede under dens Opførelse.

At De, der som ukaldet Mellemmand opfører og sælger Ejendommen, finder »de økonomiske og praktiske Hensyn fuldstændig tilfredsstillede«, er en selvfølgelig Sag. Men det er Køberen og ikke Sælgeren, der skal dømme herom. Køberen er Staten, d. v. s. dennes Borgere. Og vi ser ganske anderledes paa denne Sag; for os er Deres blotte Forsikring om, at Alt er i Orden, langtfra beroligende.

De skriver, at Bygningen *er* en Telegrafstation. Ja! naar Staten, som De meddeler, har købt Ejendommen til dette Brug, da maa vi finde os i at kalde den saaledes. Men anden Berettigelse til denne Betegnelse end den, at Staten propper sit Telegrafvæsen ind i den, foreligger ikke. Selv om De, som De oplyser, har bygget Bygningen med den Mulighed for Øje, at Staten skulde købe den af Dem, saa har De ikke kunnet undlade at regne med, at denne Spekulation ligesaa godt kunde mislykkes; De har derfor bygget Huset *ogsaa* til andet Brug, og jeg nærer for høje Tanker om Deres Intelligens til ikke at forstaa, at De har haft et 3die, 4de Brug i Baghaanden for det Tilfælde, at Staten ikke vilde makke ret. Bygningen er ikke udelukkende opført til Telegrafstation; der har været mangfoldige andre Hensyn at tage, og det er derfor ogsaa berettiget at hævde, at Telegrafvæsenet, i Stedet for at faa et Hjem i en Bygning, der helt igennem er opført til dets eget Brug, skal nøjes med et tilfældigt Hjem.

De oplyser, at Bygningen er meget for stor, men trøster os med, at der saa er Plads til Udvidelse. Det er en daarlig Trøst! Ved Opførelsen af andre offentlige Bygninger plejer man at gaa frem saaledes, at man kun opfører saa meget af Bygningen, som man i Øjeblikket har Brug for, men forud sikrer sig Muligheden af en forstandig og hensigtsmæssig Udvidelse, hvis den Tid maatte komme, da der bliver Brug for en saadan. Saa har man ikke Vedligeholdelsesudgifter paa den Del, der foreløbig ikke benyttes til sit rette Brug.

Hvor langt De er fra Forstaaelsen af Arten af det Samarbejde, der skal finde Sted mellem Architekt og Bruger ved en Bygning for en offentlig Institution, viser Deres Bemærkning om, at det, at Bygningen virkelig er en Telegrafbygning, vil jeg »og enhver anden Sagkyndig let kunne overbevise os om ved Selvsyn«. Nej! Hr. Ingeniør. Saa let gaar det ikke! Erfaringen har med tilstrækkelig Klarhed lært mig, hvor vanskeligt det er tilfulde at forstaa alle de utallige Fordringer, som ved hvert enkelt Byggeforetagende for en særlig Institution bør opfyldes. Det at bygge til en Institution er en Opgave, der skal behandles med det mest indtrængende Kendskab til den paagældende Institutions mindste Enkeltheder. Dertil kræves et ganske overordentlig intimt Samarbejde mellem den, der planlægger Opgaven, og den, der skal bruge Bygningen. Dertil hører solide Forstudier, som ikke erhverves ved en Spadseretur gennem Telegrafvæsenets Kontorer. Derfor plejer man i saadanne Tilfælde at rejse til Udlandet for at lære Noget. Hvilke Rejser har De og Deres Architekt foretaget i

Anledning af »Telegrafbygningen«? Men naar der fordres et saadant Forstudie, der tager Maaneder, før man kommer ind i alle Opgavens Enkeltheder, saa vil man ikke ved et flygtigt Gennemsyn kunne afgøre, om Bygningen er tjenlig til et særligt Brug. Derimod vil den Sagkyndige ofte meget hurtigt komme til Erkendelse af, at den paagældende Bygning *ikke* egner sig for det bestemte Brug.

De føler Dem i den Grad sikker paa, at De har overbevist mig om, at Alt er, som det bør være, at De forudsætter, at jeg »ogsaa« vil give Dem Ret i, at De med Hensyn til Bygningens Architektur har gjort, hvad der kunde gøres. Denne Side af Sagen har jeg med Villie ikke berørt, fordi det er en umulig Opgave at lave en Façade, der samtidig karakteriserer forskellige Brug. Men med hvilken Ret De forudsætter, at jeg er overbevist om at have taget fejl, begriber jeg ikke. Tværtimod har Deres Brev yderligere overtydet mig om, at hele denne sørgelige Sag ikke alene, som jeg skrev i min Artikel, er usømmelig, men langt snarere bør betegnes som en Skandale.

Den 10. Januar 1907.

Ærbødigst
SØREN LEMCHE.

EN HENSTILLING.

Det af Akademisk Architektforening nedsatte Udvalg til Behandling af Forespørgsler vedrørende Ressstridigheder har gentagende haft Lejlighed til at se, hvor uheldigt det er, at Ordet »*Villastil*« anvendes i juridiske Aktstykker, som Betegnelse for en særlig Bebyggelsesmaade, der ønskes baandlagt paa visse Arealer, og hvorledes denne Betegnelse giver Anledning til Misforstaaelser med deraf følgende Retssager.

Udvalget finder derfor Anledning til indtrængende at advare mod fremtidig Brug af saadan Betegnelse i de anførte Tilfælde. Ordet »Villastil« er nemlig i og for sig intetsigende, uden kunstnerisk og kunstteoretisk Betydning. Saaledes som det nu — som sagt meget uheldigt — anvendes i daglig Tale, naar der siges, at der skal bygges i »Villastil«, betyder det i Almindelighed, at Bebyggelsen skal fyldestgøre et eller flere af følgende Krav:

1) Bygningens Ydre skal til alle Sider behandles architektonisk.
2) Bygningen skal ligge frit paa Grunden, altsaa i en vis Afstand, der da nærmere maa betegnes, fra Grundens Yderlinier.
3) Bygningen maa kun indeholde Bolig for én eller et begrænset Antal Familier; Antallet maa nærmere angives, i Reglen ikke over to, sjældent fire.
4) Bygningen maa foruden Tagetage kun indeholde et vist Antal Beboelseslag (Etager), hvilket ogsaa nærmere maa angives. (I Reglen kun Stue og 1ste Sal, undertiden desuden 2den Sal.)
5) Bygningen maa kun indrettes til Beboelse og ikke benyttes til Værksteds- eller Fabriks-Virksomhed.

Udvalget henstiller derfor til Alle fremtidig i Skrivelser, der skulle have retslig Gyldighed, at erstatte Fordringen om, at et Areal skal bebygges i Villa-

stil, med en eller flere af de foran under Punkt 1—5 anførte Betegnelser, alt efter de Krav, man i hvert enkelt Tilfælde særlig mener at maatte lægge Vægt paa.

Hyppigt vil det være tilraadeligt, at der forlanges, at Tegningerne, inden Bebyggelse maa finde Sted, skulle fremlægges og godkendes, idet det dog da forudsættes, at den, der stiller denne Fordring, sikrer sig fornøden kyndig Bistand til Tegningernes Bedømmelse.

Kjøbenhavn, November 1906.

I Udvalget.

EMIL JØRGENSEN. ALF. THOMSEN. FRED. L. LEVY.

FORSKELLIGT.

Bestyrelsen for Akademisk Architektforening har fra Kjøbenhavns Malerlav modtaget følgende Skrivelse:

Kjøbenhavn den 28. December 1906.

Hr. Architekt CLEMMENSEN, Formand for Akademisk Architektforening.

Vi skal herved tillade os at gøre opmærksom paa, at der den 8. December d. A. er indgaaet en Overenskomst mellem Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og Kjøbenhavns Malerlav, hvori det bl. a. fordres, at Malertilbud paa Konkurrencearbejde forud for at dette afleveres skal ordnes paa Lavets Kontor og forsynes med Lavets Stempel og Underskrift. Dette er ordnet saaledes, for at undgaa det uheldige i, at naar et Malertilbud var akcepteret har det vist sig at dette var regnet saa lavt, at Punkt 9 i Prislistens »alm. Best.« maatte bringes i Anvendelse, hvilket var lige uheldig for Bygherre og Maler; dette vil altsaa fremtidig kunne undgaas ved at De *kun* akcepterer Malertilbud, der indgives paa Lavets Tilbudslister (1 Ekspl. følger) samt forsynes med Stempel og Underskrift. Tilbud der ikke indgives paa denne Maade paatager Lavet sig intet Ansvar for.

Idet vi henviser til Garantifordringen paa medfølgende Tilbudsliste, maa vi dog bemærke, at der selvfølgelig ikke vil blive fordret Garanti af Stat og Kommune.

I Haab om velvillig Forstaaelse af, at Malerlavet ved denne Ordning vil søge saavel vedkommende Bygherrers som Malerens Interesser varetagne tegner

med særdeles Agtelse

P. B. V.

CLAUS J. OLSEN,
Oldermand.

Tilbud.

Som Medlem at »Kjøbenhavns Malerlav« og »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening« er jeg forpligtet til at overholde følgende af Foreningerne vedtagne Bestemmelse:

I Henhold til Beslutning af Arbejdsgiverforeningens Generalforsamling den 5. August 1899 »maa intet Medlem paatage sig nogen Forpligtigelse til Udførelse af Arbejde eller Levering af Materialer, der ikke indeholder en Tilføjelse om, at Tidsbestemmelser for Forpligtelsens Fyldetsgørende i Tilfælde af Strejke eller

Lock-out, der berører det paagældende Fag, udskydes med et Tidsrum, der svarer til den Forsinkelse, Arhejdsstandsningen har foranlediget«.

I Henhold til Malerlavets Love og Regler skal der ved nyt Bygningsarbejde, samtidig med at Malerarbejdet akcepteres, stilles fuldt betryggende Sikkerhed for hele Entreprisesummen.

Tilbud paa Konkurrencearbejder skal være forsynede med Lavets Stempel og Underskrift. I modsat Fald paatager Lavet sig intet Ansvar for, at Arbejdet udføres.

I Henhold til ovenstaaende og de mig foreviste Tegninger og Konditioner tilbyder jeg Dem herved at udføre Malerarbejdet til det paatænkte Byggeforetagende . . . . . . for en Sum af Kr. . . .

At dette Tilbud er i Overensstemmelse med Lavets Love og Regler attesteres herved.

Kjøbenhavn den 190

Oldermandens Underskrift.

Forelæsninger over Jernbeton. Docent, Ingeniør SUENSON begynder Tirsdag d. 5. Februar paa Polyteknisk Læreanstalt en Række Forelæsninger over Jernbeton. Vi henviser iøvrigt til omst. Annonce.

Flytningsanmeldelser. Medlemmer, der er flyttede, bedes meddele deres nye Adresse til Sekretæren, Arch. LAURITZEN, Poul Møllers Vej 7.

Byens Renlighed. I Berlingske Tidende har Korpslæge, Dr. med. JOHAN KIER skrevet en Artikel om dette Emne, hvori det bl. a. hedder: »Det er ikke for meget sagt, at Renligheden paa vore Torve og Pladser, paa vore Gader og Stræder, kort sagt *overalt* i Kjøbenhavn, baade Sommer og Vinter, baade i Vaar og Høst, d. e. *altid,* lader særdeles meget tilbage at ønske. Det er en Kendsgerning, at Kjøbenhavn er en snavset By baade absolut og relativt set, og det kan slaas fast, at Byens smudsige Præg ikke alene skyldes den mangelfulde Fjernelse fra Gader og Torve af Heste- og Hundeekskrementer, af Papir og alskens Affald, der stundom kan faa Lov at ligge uforstyrret i Dage og Uger paa samme Sted, spredt eller i sammenskrabede Hobe, men ogsaa saavel de offentlige som de private Bygningers som Regel — Undtagelserne bekræfter kun Reglen — smudsige, usoignerede, delvis forfaldne Tilstand.

Om disse Forhold har der i mange Aar været talt og skrevet saare meget, men lige lidt er der kommet ud af det. I Modsætning til andre Byers kommunale Autoriteter, der bestræber sig af yderste Evne for at give deres Byer et saa renligt, pynteligt og tiltalende Udseende som muligt, ganske særligt ved en gennemført Renholdelse af Gader og Pladser, men tillige ved at kræve af de private Husbesiddere et vist Maal af Renlighed i og med deres Ejendomme, synes vore kommunale Autoriteter ikke at have den fornødne Sans for eller den rette Forstaaelse af dette Spørgsmaals eminente Betydning ikke mindst i hygiejnisk og i æstetisk Henseende. . . .« Forf. slutter sin Artikel med at spørge: »*Kan det private Initiativ ikke paa en eller anden Maade hjælpe med til, at vor By faar et renligere Præg?*«

Man maa desværre ganske indrømme Rigtigheden af disse Bemærkninger. Kommer man engang imellem til at tænke paa Holland, hvor man daglig ser Fortovene blive vaskede, ja skurede, saa ser man med Væmmelse paa den af gamle Fækalier, Spytklatter o. l. slimede Overflade paa vore Fortove, hvori Støv og Smuds æltes til en fed Dejg. Og som Soklerne paa Husene ofte ser ud! Aargammelt Smuds sidder i tykke Kager, som om det var den naturligste Ting af Verden. Façaderne vil vi slet ikke tale om; de 75 % af disse burde vaskes og males eller kalkfarves. Vi frygter for at »det private Initiativ« ɔ: Husejerne har altfor meget at gøre med at indkassere Huslejen til at bekymre sig om, hvorledes deres Façader ser ud. Og hvorledes Autoriteterne interesserer sig for Byens Fysiognomi, det ser man paa det frodige Spekulationsbyggeri, der som andet Smuds ødelægger vore Gader.

Nogle Sprogbemærkninger. Vi har modtaget følgende: I Architektens 14de Hæfte af 5. Jan. d. A. er Ordet »Verblendsten« benyttet som godt Latin i en Annonce.

Turde jeg i al Ærbødighed henlede Opmærksomheden paa dette Misfoster af et Ord, der ganske sikkert maatte kunne skrives paa dansk som »Skalmursten«.

At man i de ældste Tider, hvor alt nyt paa Haandværkets Omraade kom herop fra Tyskland, og hvor man den Gang »med Fruerne fransk, mens tysk med sin Hund og dansk med sin Tjener kun talte«, benyttede sig af de tyske Ord, var der jo ikke noget at sige til, men nu synes Forholdet dog at være noget anderledes, hvorfor det vel ogsaa i Haandværkssproget turde forlanges, at vi benyttede os af danske Ord, naar vi har dem, og saa vidt muligt søgte at finde, hvor de savnes.

Afdøde Professor V. Koch var en god dansk Mand, der ikke holdt af fremmede Ord, hvor vi havde danske, og af ham har jeg hørt adskillige gode Benævnelser, som jeg her tillader mig at give et Par Eksempler paa. Pandebrædt i Stedet for Sternbrædt, Letspær for civile Spær, Sugfjæl som Betegnelse for de vandrette Brædder under Spærenderne i en udvendig Trægesims o. s. v., Ord, som vi, der arbejdede sammen med ham, altid var glade ved at bruge.

Jeg tvivler ikke om at andre vil kunne fremdrage langt flere og bedre Eksempler end her nævnt, ligesom det skulde glæde mig, og jeg tror mange andre, om dette lille Indlæg kunde give Stødet til, at danske Ord bliver brugt for faglige Betegnelser i langt større Udstrækning end hidtil, men for at dette skal kunne lykkes, maa vi især paakalde »Architekten«s og Architekternes Støtte.

Deres ærbødige

H. J. Kornerup-Koch.

International Konkurrence. Til Underretning for eventuelle Lysthavende meddeler vi, at det bulgariske Justitsministerium har udskrevet en international Konkurrence om Udkast til et Justitspalads i Sofia. Præmier: 5000, 3500, 2000 og 1000 Francs. Betingelser bliver franco tilsendte ved Henvendelse til nævnte Ministerium.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 19. JANUAR 1907
9. AARGANG № 16

»HEGELS MINDE«.

Rekonvalescenthjemmet »*Hegels Minde*« blev oprettet 1891 af Forlagsboghandler Jakob Hegel, til Minde om hans Fader. Det optager uformuende Rekonvalescenter navnlig fra kjøbenhavnske Hospitaler. Hjemmet blev, til at begynde med, indrettet i en ældre Villa i Fredensborg, hvortil hørte en stor smuk Have. I denne er nu opført den her gengivne nye Bygning, og det gamle Hus vil blive solgt til Nedbrydning. I Stueetagen findes de daglige Opholdsværelser for Hjemmets Beboere og Forstanderindens Værelser; 1ste Sal optages af Soveværelserne, Pigekamre og Badeværelse. Kælderen er indrettet til Køkken, Forraadskamre, Strygestue, Brændsel etc.

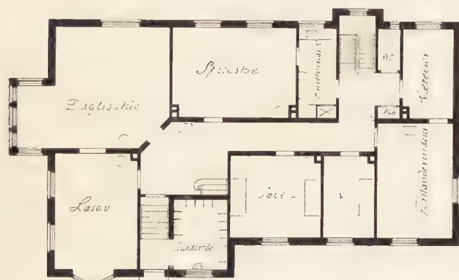
Bygningen er opført efter Tegninger af Architekt A. Clemmensen; Arbejdet udført ved Murermester Gram som Hoved-Entreprenør.

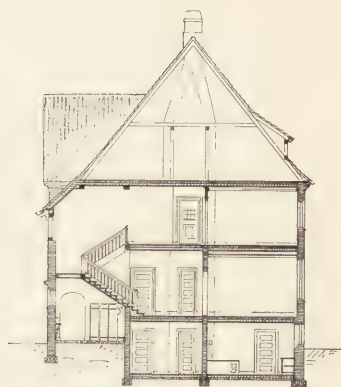
HEGELS MINDE. ARCHITEKT A. CLEMMENSEN.

FØRSTE SAL.

STUEN.

HEGELS MINDE

ARCHITEKT A. CLEMMENSEN.

VOGTERHUS VED STATSBANERNE.

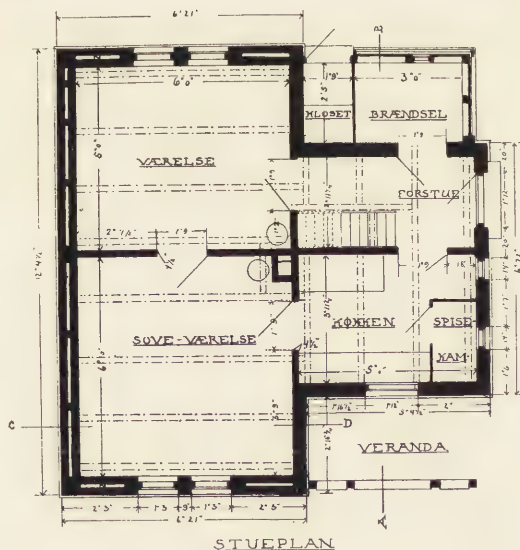
Fra Statsbanernes Architekt, Professor Wenck har vi modtaget de her gengivne Tegninger af et Banevogterhus samt Meddelelse om, at de i sin Tid her Bladet omtalte Forslag til Boliger for Funktionærer ved Statsbanerne, der havde

ET BANEVOGTERHUS.

været gengivne i Politiken, var udarbejdede af Baneingeniører. Vi glæder os over denne faktiske Oplysning, som forøvrigt paa en Maade var overflødig, eftersom enhver kunde se, at disse grimme Huse ikke kunde være tegnede af Statsbanernes Architekter — hvad vi jo ogsaa i vor Omtale af Sagen straks slog

ET BANEVOGTERHUS.

fast. Det glæder os yderligere at kunne meddele, at de paatænkte Bygninger *ikke* skal opføres efter disse Forslag; og vi kan derfor ikke undlade at henstille til Banebestyrelsen, ved en almindelig Konkurrence at faa fremskaffet Typer til saadanne Huse. Ved en Lejlighed som denne, hvor der skal opføres Huse i Hundredtal over hele Landet, vilde det være af største Betydning, om de for-

skelligste Løsninger kunde blive prøvede, og om der f. Eks. kunde bygges Huse af forskellig Karakter — om end med samme Grundform — i de forskellige Egne af Landet. Vi anbefaler særligt det Udvalg, der virker for Byggeriet paa Landet, at antage sig denne Sag.

ARCHITEKTUREN OG VIRKELIGHEDEN.

Naar man ser moderne Architekters Skitsebøger, der jo ofte har et saa velgørende Præg af Sikkerhed og Smag, baade med Hensyn til Tegnemaaden og Valget af Motiver, faar man et Indtryk af, hvor *dannede* Architekterne er, og at de interesserer dem baade for det architektoniske og det dekorative i de gamle Bygninger; men samtidig undrer man sig ogsaa over, hvor ens de ser paa alle Ting, og hvor lidt deres Fantasi kommer i Bevægelse og giver sig Udtryk i Linjernes Sprog. Der er noget tørt i deres Opfattelse af Silhouetter, plastiske Rundinger, perspektiviske Rumvirkninger og andre kunstneriske Fænomener, som spiller en stor Rolle i Virkeligheden, men ikke behøver at medtages i en Tegning — udover hvad Anskueligheden strængt forlanger; — og det geometriske Princip, der følges ved Opmaalingen af ældre Arbejder eller ved Udkastene til nye, har, i Forbindelse med *Nøjagtigheden,* ogsaa en følelig Stivhed, som hindrer Udviklingen af *det frie Syn.* Derfor er Malerne og Billedhuggerne ofte mere overlegne i deres Opfattelse af Architektur, og forstaar bedre at se og tænke sig, hvordan den virker i Naturen. Man kunde anføre mange Exempler herpaa fra Renaissancetiden og den nye Tid, bl. a. Eckersbergs, Købkes, Roeds og Lundbyes Billeder af italienske og danske Mindesmærker.

At Architekterne kan og maa regne med Virkeligheden, ser man i Andreaskirken ved Kommunehospitalet, bygget af M. Borch. Façaden er temmelig tør, fordi den virker som en Projektionstegning overført i stor Maalestok; Omridsene er skematiske, og Portalen ser ud som den kun var medtagen for Skams Skyld. Derimod er der mere Liv i Bygningen fra Siden, fordi der her er regnet med Stofvirkningen og Perspektiven i Gavle og Tage sete i Rummet; ja Architekten har øjensynligt valgt det ejendommelige Motiv, der stammer fra Kirken i Præstø, fordi han her havde set, at det tog sig godt ud paa Stedet, og var brugbart ogsaa for Interiørets Vedkommende, idet de tre Kapeller ved Siden af hinanden giver Rummet en talende og kraftig Udvidelse. Men interessantere endnu er Kirkens Chorparti med Sidebygningerne *omkring* den lille Gaard, der alt i alt virker som et Stykke af en gammel Købstad med røde Mure og røde Tage i inderlig og naturlig Forbindelse. Denne Del er ikke mindre architektonisk end Façaden, skøndt den virker mere malerisk; den udfolder sig, fylder og hviler i sig selv og er morsommere at se paa. Her faar man med Et Blik for, at Architektur er at bygge Huse i Rummet og ikke alene at tegne Façader.

Ogsaa for det nye Raadhus' Vedkommende er det øjensynligt, at Kunstneren har været heldigst med de Partier, som er beregnede paa *at virke fra et bestemt Sted,* og hvor det formodentlig var bestemte Indtryk fra Virkeligheden (Kronborg—Siena) han fulgte. F. Ex. Virkningen af det store Taarn set fra Lavendelstræde eller fra den aabne Gaard, i Forbindelse med de lavere og de

højere Tindemure, Tagene under disse og de forskellige Altaner og Porte forneden, der knytter det hele til Jorden. Her kan man tale om en virkningsfuld Opbygning, medens der for andre Partiers Vedkommende savnes en saadan. Ogsaa i det indre føler man, at der er Forskel imellem de Partier, som er tegnede mosaikmæssigt, og de som er tænkte med Virkeligheden for Øje. Der er en dejlig Stemning i Forstuen som i et venligt Kapel, og det er velgørende herfra at komme igennem den skønne indre Portal og den lille mørke Tværgang til den straalende Hal. Men Hallen selv, der beundres almindelig, er næppe saa god som disse. Loggiaerne danner et Parti for sig, der kun løseligt er sammenstillet med Tværbygningens stærkt dekorerede Mur, og denne er i en anden Stil og af delvis andre Forhold end hine. Men hvad der maaske er væsentligst: man føler sig ikke staaende sikkert paa Gulvets Flade, fordi alle Detaljerne løfter Blikket opad og ikke sænker dette igen. Det er som om man selv stod for lavt — paa Bunden af en Sal, og helst skulde op til Loggiaerne for at kigge ned, og saaledes faa Balance i Tingene.

Hvorledes Architekten skulde have undgaaet denne Mangel i Helhedsvirkningen, er ikke let at sige, da Raadhusets Plan er fuldstændig afhængig af de valgte Motiver; men theoretisk har man jo Lov til at tænke sig andre Muligheder, hvorved det kan blive klart, hvad man egentlig savner. Og her vilde man da kunne henvise til den Methode, Araberne og Syditalienerne brugte i lignende Tilfælde: at lægge Gallerierne forneden og bevare hele den øvre Mur som en samlet Flade, paa alle fire Sider. (Det Princip, der ogsaa er brugt i Dogepaladsets Façade). Derved bliver der ganske vist vendt op og ned paa alle vore populære Begreber, men Virkningen er fortrinlig og langt mere harmonisk. Den nedre Del af Rummet beholder sin vandrette Karakter og udvider sig naturligt til Siderne, medens den øvre Del samler sig til *en kubisk Helhed* af en imponerende Størrelse og Skønhed. I en saadan Hal, der naturligt vilde kunne overdækkes af et tungt Krystaltag, medens man er nødt til at se bort fra dette i Raadhushallen, vilde man føle Helheden og Ligevægten i Rummet mere direkte. Men som sagt, det er kun et theoretisk Experiment, vi har anstillet for at vise, hvad vi forstaar ved Helhedsvirkning, beregnet fra *Betragterens* Standpunkt, og maa ikke opfattes som et absolut Ideal.

Vi behøver overhovedet ikke at gaa til Orientalerne for at lære, hvad gennemførte og harmoniske Rum vil sige, eller hvad der kan opnaas ved en klarere Sammenhæng i Architekturen som plastisk og optisk Fænomen*). De store Traditioner fra Baroktiden ligger os saa nær i Tid og Sted, at vi kun behøver at gaa de hundrede Skridt fra Raadhuset til Christiansborg Ridehus for at se et af de dejligste Rum, man kan tænke sig, og lære, hvordan man med ganske simple og fuldstændig architektoniske Midler frembringer en stor Virkning. Alene det at se Pulpituret i Ridehuset svinge frem i Rummet, for Enden af dette og i Forbindelse med de svungne Flader i Loftet, giver os Fornemmelsen af Archi-

---

*) Jeg beundrer meget Architekt Rosens venetianske Projekt til Fredspaladset i Haag; ikke mindst fordi han tager Vandet med til Hjælp, og lader Bygningen »delvis vokse op af Havet«. Sammenspillet mellem det høje Taarn og de lave Bygninger, der *omgiver* det, er meget monumentalt. Men der er maaske lidt for mange Detaljer i Taarnet.

tekturens og Rummets Sammenhæng og klart beregnede Afvejning; der er næsten ingen Detaljer i denne Bygning, men man savner dem ikke og er tværtimod glad over, at man derved bliver tvungen til at se paa det Hele, og tage Rummet, Lyset og Menneskene i Rummet med i Betragtning: *vi* er selv Detaljerne, om man kan sige det saaledes.

Det interessanteste ved Barokarchitekturen er, at den er saa overlegen. Den er ingen Stilart, men en fri Kunst ligesom den moderne — og meget mere moden. Den sammenarbejder de antike og de middelalderlige Kunstretninger og er endog i Stand til at lære af den chinesiske, fordi den finder noget barokt i de chinesiske Tage, særlig i den Maade hvorpaa de virker i Forhold til Bygningen (som brede svungne Hatte); og selv naar Kompositionerne er meget fantastiske, f. Ex. i Rococotiden, er der altid Sammenhæng og Storhed i Virkningen. Deraf kunde vi lære.

Jeg vilde ønske, at det nye kongelige Bibliothek var bleven bygget af en Mand fra det 18de Aarhundrede, som ikke var bange for at give Bygningen et Tag med bløde, nedad svungne Linjer, saa at man alene heraf kunde se, at den var en Helhed, og at den *hvilede* i Rummet, som om den »satte sig«; og forstod, at det ikke var ved Hjælp af Domkirkemotiver, man skulde gøre Façaderne levende, men ved deres egen Bredde og Storhed i Linjerne, f. Ex. idet Façaden til Gaarden dannede en fin Konkavitet, der fik os til at føle, at Bygningen føjede sig efter det store Rum i Pladsen.

Trappen i det nye Bibliothek har for Resten noget af den Storhed, man længes efter, og det skyldes bl. a. Virkningen af det romerske Klipperelief (fra Rhodos), der er anbragt i Hjørnet som en mægtig Svalerede, der tynger og sætter Sving i Trapperummet; thi der er det ejendommelige, at Anbringelsen af de kunstneriske Kraftvirkninger har saa umaadelig meget at sige, at det ikke er nødvendigt, at de i sig selv er stilfulde eller i Stil med Bygningen. Hvad kan det hjælpe f. Ex., at Lysekronerne i Læsesalen og andet Steds er stilfulde, naar de svækker Rumvirkningen, eller, som Detaljerne overhovedet i Bygningen, gør denne lille ved selv at være for store? Med de romanske Motiver i Architekturen kunde Barokkunstnerne uden Tvivl have frembragt langt mere »romanske«, vægtige og charakterfulde Virkninger; de vilde ikke have brugt saa mange *forskellige* Materialer, ikke stillet disse løselig sammen, ikke svækket Bæreevnen af Pillerne eller Tyngden af Hvælvingerne, eller krydset Lysvejene med tilfældige Gallerier osv. Der er altfor mange positive Fejl i Bygningen, til at man kan kalde den god; og de kunde være undgaaet, hvis man havde set større paa det hele.

Kast et Blik paa Afbildningen af Façaden til Gaarden (S. 121). Øjet stødes af den lille Gavl over Midtvinduet, som ikke véd, hvad den vil; — eller paa Afbildningen af de to Gaardhjørner (S. 121), som dannes af Mure, der ikke korresponderer og gør selve Hjørnerne uskønne. Eller Billedet af Læsesalen (S. 124), hvor man ser en Række smaa Dame-Skriveborde, det halve af nogle store Søjler, med ret flove Kapitæler med Guldbaand, Reoler foran Vinduerne, og i Baggrunden et større Vindu ligeledes med Reoler og en Byste foran, ja, der hænger endog en Lysekrone foran Stavværket i Vinduet; men man ser ikke, hvad det er Søjlerne *staar paa*, og har et altfor udvisket Indtryk af Hvæl-

vingerne, i Forhold til den paagaaende Virkning af de polerede Søjler selv. Overfladisk set er denne Sal meget imponerende ved sin Størrelse og ved de glinsende Søjler og glimrende Lysekroner og Guldpaljetterne i Trækgardinerne, (thi selv her er der noget, der glimrer); men dog er den architektoniske Helhed i Længden ikke tilfredsstillende, fordi der egentlig ikke *er* nogen Helhed. Man kunde utvivlsomt med moderne Hvælvingsmaterialer have dannet en enkelt Sal uden Søjler, saaledes som i det gamle Bibliothek i Berlin, og vilde da med selve Loftets blødt buede Flade have frembragt en imponerende Virkning af Rummet over de faste Reoler og de massive Borde paa Gulvets Flade. Det er en af de ædleste Nydelser at betragte et saadant *stort* Loft, hvorunder Lyset søger hen fra rolige Vinduer (sml. Holmens Kirke eller reformeret Kirke i Gothersgade); og hvis man havde anvendt de Penge, der nu er gaaet til Labradorsøjler, til et Loftsmaleri, af en Kunstner der forstod sig paa sligt f. Ex. Prof. Hans Tegner, vilde Læsesalen være bleven en virkelig Læsesal. — Jeg véd, at Læserne forundret spørger, hvorfor et Loftsmaleri er bedre end Søjler og Lysekroner. Det giver en Virkning af Rummets Højde og Bredde som noget, der svæver majestætisk over de stille Mennesker; det tvinger os alle til at føle Enheden i Rummet. Det er den samme højtidelige og skønne Virkning som at ligge paa Ryggen under et Bøgetræ og se op i Kronen og føle Grenene bevæge sig, eller at sejle under en lav Brobue og se Reflexerne spejle sig paa denne. Enkelthederne samler sig i en enkelt større og levende Virkning over vore Hoveder; de vaager over os og vore Tanker. — Ja, vilde man atter sige, dette kan være meget poetisk, men det har jo ikke noget med Architektur at gøre. Nej, ganske vist ikke med moderne Architektur, men med den barokke. Det er Stemningen i det sixtinske Kapel og i det 16., 17. og 18. Aarhundredes Sale og Gallerier, jeg tænker paa, og som jeg vilde ønske, at man igen kunde faa Sans for.

Et lille Forsøg kan vise, hvad jeg mener. Naar man paa Billedet af Læsesalen tænker sig den midterste Række af Borde fjernet, bliver Fladen i Gulvet mere følelig, og samtidig vil man ogsaa faa en stærkere Fornemmelse af Hvælvingens Rundhed foroven. Denne Virkning forstærkes yderligere, hvis man fjerner Lysekronen og fjerner Stavværket i Vinduet, thi da vil Hvælvingens Flade gøre sig stærkere gældende, og man vil ikke være nødt til at sprede Opmærksomheden mellem den og Ting, der er den uvedkommende. Men samtidig vil man ogsaa føle, at baade Fladen i Gulvet og Fladen i Hvælvingen trænger til at begrænses, hvis de ikke skal flyde ud eller synes ligegyldige; og Øjet vil ikke være tilfreds, førend man har fundet denne Begrænsning i selve den faste Mur ude til Siderne og helst i en fortløbende og kraftig Gesims paa denne. Er Gulvet og Hvælvingen saaledes bleven bestemte, kommer der med Et Sammenspil i Architekturen i Rummet. Rent fysisk forandres Rummets Charakter. Dette har Architekterne selv følt, thi ellers vilde de ikke have hvidtet alle Buer og Hvælvinger, som om de dannede en Enhed, og gjort Bordene og Reolerne og Skrankerne af samme mørke Materiale til Forskel fra disse; men de har ikke været konsekvente, thi saa vilde de have lagt Hovedvægten paa dette omtalte Sammenspil og ikke taget deres Tilflugt til Søjlerne, der rumligt set kun er en Nødhjælp.

I Billedet af Christian den fjerdes gamle Hvælvinger (S. 129) har man Forklaringen af det fremførte. Hvad der gør godt i denne Virkning, er bl. a., at alting er skubbet ud til Siderne og at Fladen i Midten er fri; den mørke Stabel, man ser til højre, accentuerer kraftigt det horizontale Trykleje.*)

Her har man den architektonisk-rumlige Virkning i al dens mandige Nøgenhed. Hvis man vilde overføre den paa en Læsesal, maatte man benytte kolossale Dimensioner af Murene og vilde gaa langt udover det muliges Grænser. Men dette er heller ikke nødvendigt; thi ved at fylde Gulvet med Borde, der nærmer sig fra Siderne til Midten — uden dog at berøre denne, der f. Ex. kunde forbeholdes Bibliothekets gamle Globus'er — styrker man Virkningen af det centraliserende, og opnaar endog en fuldstændig Harmoni ved Hjælp af det omtalte Loftsmaleri, der giver Indtrykket af, at Loftet svæver centralt over Rummet; — men saa maa der ogsaa være Michelangelosk Kraft i de svævende Figurer; og Størrelsen af Billedet og Rammen maa være beregnet nøjagtigt i Forhold til Bugningen af Fladen og Rammens Afstand fra det horizontale Trykleje (et Kapitel af Barokkens Theori, som det nok er værdt at studere: dette at faa et Midtparti til at svæve; se Michelangelos Loft, som bl. a. er inddelt i tre ligestore Dele fra Vinduernes Trykleje at regne). — Det er med andre Ord *komplicerede* rumlige og architektoniske Virkninger, det drejer sig om; og saadanne som kun føles og bestemmes ved Betragtningen paa Stedet.

Naturligvis er det ikke Meningen, at man ikke skal maale op og ikke tegne geometriske eller lave stereometriske Modeller. Det gjorde jo ogsaa Barokkunstnerne. Men dette er kun et Middel til at fæstne *nogle* af de architektoniske Virkninger og ikke alle. De vigtigste ligger i Virkningen af Voluminerne og i selve Rumvirkningen, eller den Stemning af Sammenhæng, som skabes af Trykforholdene og Lysforholdene i en Bygning. — Og jeg vil blot tilføje, at hvis man ikke har forstaaet dette endnu, saa er det kun fordi man ikke har beskæftiget sig nok dermed.

Vilhelm Wanscher.

SIGNATUR PAA BYGVÆRKER.

Af Ingeniør ved Vandbygningsvæsenet A. Poulsen, M. Ing. F.

Man træffer som Regel Varer med Fabriksmærke anbragt i Reklameøjemed, og man træffer ærværdige Malerier med en gammel Mesters Navn; undertiden skriver deres Værd sig endda først fra den Dag, da det berømte Navn opdagedes paa Billedet. Man træffer moderne Reproduktioner af Kunstværker med baade Kunstnerens og den reproducerende Kunstanstalts Navne — som en Blanding af førnævnte Tilfælde. Man træffer næppe nogen Bog uden Forfatterens Navn eller nom de guerre, som i Regelen tilsidst afsløres. Det maa saaledes nærmest siges at være Undtagelse fra en meget gammel Regel, at det ikke er

*) Ganske betegnende for den Mangel paa Charakter, der er i det nye Bibliotheks Architektur, er at Tryklejestederne for Hvælvingsbuerne i Læsesalen er accentueret af — Ventilationshuller.

almindelig Skik at signere Architekters og Ingeniørers Arbejder paa selve det færdige Værk.

Det forekommer mig, at man burde indføre denne Skik. Mangen Gang hænder det, at man ved Synet af et Springvand, et Hus, et storstilet Maskinanlæg, en Bro eller hvilketsomhelst smukt og godt Værk faar Lyst til at vide, hvem der er Ophavsmanden, bl. a. ogsaa, fordi man da har Nøglen til at skaffe sig alle yderligere Details oplyst. Men ikke alene for Publikums Skyld var det hensynsfuldt at indføre Skikken, — ogsaa for Værkets Skaber kunde det kun være nyttigt, og er i og for sig kun Retfærdighed at yde hans Talent, hvis man indrømmer ham en diskret Plads til hans Signatur.

Hvad Pladsen angaar, er der paa visse Omraader fra gammel Tid visse Regler, som f. Eks. naar Forfatteren sætter sit Navn paa et Titelblad i Steden for at underskrive Bogens sidste Side, Maleren sit Navn i et Hjørne forneden. Man gjorde vel i at vedtage visse Regler ogsaa for Bygværkerne. De bør bære den projekterendes Signatur paa et for Beskueren tilgængeligt Sted, lige saa let for ham at slaa ned paa som Maleriets Hjørne eller Bogens Titelblad, uden at Pladsen derfor behøver at være iøjnefaldende. I den Henseende er Bogens Titelblad jo et ret idealt Forbillede, da man ikke uafbrudt under Læsningen faar Autors Navn holdt for Øjnene, medens det strengt taget er en Vandalisme, naar der paa et Maleris Forside er skrevet et Navn. Pladsen bør altsaa anvises med Diskretion, særlig dersom Bygværket tilsigter Skønhedsvirkning. Og selve Signaturen maa være diskret, ikke for stor eller grel overfor sine Omgivelser.

Det vil hænde, at der er mere end én Mester for Værket, ikke alene i Tilfælde, som ere analoge med den moderne Kunstreproduktion, i hvilke Tilfælde det dog var ønskeligst ved Skikkens Indførelse at nøjes med den egentlige første Forfatters Navn, men ogsaa hvor der virkelig er flere Forfattere at nævne paa Bygværkets »Titelblad«. Ogsaa dette Forhold kræver Diskretion, og Resignation fra Parthavernes Side. Signaturen bør ikke opregne en Række Bidragsydende, men kun Hovedmanden eller et Par jævnbyrdige Hovedmænd, medens de øvrige henvises til den mere beskedne, men nok saa uforgængelige Plads i Sokkelen, sammen med de ogsaa værdifulde Eksemplarer af Landets i Øjeblikket gangbare Sølvmønter. Det vil ogsaa ofte hænde, at alle de samarbejdende i den Grad høre sammen som Led af en offentlig Institution, at det bliver naturligt kun at nævne Institutionen som Autor. Enhver interesseret vil da have let ved at skaffe sig at vide, hvem der har samarbejdet i den Sag og paa den Tid, idet en Bygværkssignatur altid bør indeholde Aarstallet, ikke for Værkets Fuldførelse, — det vil man ofte finde med store Typer et helt andet Sted paa Værket, — men for dets Iværksættelse efter den lagte Plan.

Hvad selve Signaturen angaar, skal jeg nævne et Eksempel af den hyppigst forekommende Art af Bygningsværker: et Hus. Hvis det indeholder noget ud over det rent skabelonmæssige, — i hvilken Henseende dets Bygmester maa have Lov til at tilkendegive sin Mening derved, at han mærker det med sit Navn, — saa vil det ikke kunde gribe forstyrrende ind i Totalvirkningen, om man lod ham indmure en støbt eller graveret Plade eller en brændt Sten af et normalt Murskiftes Højde og af den Længde — 1 à 2 Normalsten —, som kræves til hans Navn eller Navnetræk samt Projekteringens Aarstal, helst under en Gesims

eller lignende, for at ligge i Skyggen og helst lidt over Mandshøjde, for at kunne ses, samt, for at nævne en Stedbetegnelse: ca. 1 Meter fra Hovedfaçadens højre Ende — svarende til Maleriets ene nederste Hjørne.

Idet jeg skriver: »lod ham indmure«, sigter jeg til, at den faglige Forening, hvorunder Forfatteren hører, burde angive nærmere Regler for saadan Signering, den akademiske Architektforening for sine og dansk Ingeniørforening for sine Medlemmer. Det vilde være naturligt, om Foreningerne samarbejdede herom, endog med de udenlandske Foreninger, som de have kollegial Forbindelse med. Thi det er ikke nok at vedtage, hvor og hvorledes en saadan Signatur kan anbringes, men der bør ogsaa vedtages Forholdsregler mod Plagiat og Idé-Tyveri, og hver Forening maa tiltage sig Ret til at være sine Medlemmers Værge og Formynder i saadanne Spørgsmaal, helst efter fælles Regler.

* * *

Det forekommer os, at Hr. Ingeniør Poulsens Forslag er meget tiltalende, og vi giver det vor varmeste Tilslutning. Det er jo i og for sig mærkeligt, at medens enhver Maler eller Billedhugger signerer sit Værk, vilde det blive regnet for at være anmassende og ubeskedent, om en Architekt gjorde det samme. Forøvrigt er dette Spørgsmaal ofte blevet drøftet i Architektkredse, men, saavidt vi ved, aldrig blevet behandlet i vor Forening, der jo først og fremmest maatte tage Stilling til det. Denne Artikel fremkommer samtidig i »Ingeniøren« og »Architekten«, og det kunde vel tænkes muligt, at vore to Foreningers Bestyrelser i Fællig overvejede Sagen eller nedsatte et Fællesudvalg desangaaende. *Red.*

FORSKELLIGT.

Kunstakademiet. I Skoleraadets Møde den 15. Januar bestod Eleverne af Architekturskolen Axel Hoeg-Hansen, V. Lønholdt og Gerhard Rønne Akademiets Afgangsprøve for Architekter.

Reformer i Bygningskommissionen. Magistraten foreslaar selve Bygningskommissionens Personale forøget med en *Assistent* af 1ste Klasse, samtidig med at *Sekretæren* skal rykke op i 3die Lønningsklasse (3600—4800 Kr.); endvidere skal *Bygnings-Inspektørerne* have til Medhjælp en *Kontrolassistent*, der maa være fuldt udlært Murer- eller Tømrersvend og have arbejdet som Formand ved større Byggeforetagender. Lønnen skal være mindst 2000 Kr. aarlig med passende Stigning. *Bygningsinspektørembedet* sættes op i 4de Lønningsklasse (2800 Kr., stigende hvert 3die Aar med 300 Kr. til 4000 Kr.); endelig foreslaas der oprettet *et nyt Bygningsdistrikt.*

Den anden Side af Reformen gaar ud paa at lade de byggende betale disse forøgede Lønudgifter gennem en Forhøjelse af Gebyrerne for de forskellige Bygningsarbejder, saaledes at disse Kendelser i Kjøbenhavn kommer paa Højde med de tilsvarende Kendelser i Frederiksberg Kommune, dog at Gebyret for mindre Arbejder kun forhøjes til 5 Kr.

Forslaget kommer til Behandling i Kjøbenhavns Borgerrepræsentations Møde den 21. Januar, og det er Hensigten at lade denne Ordning træde i Kraft fra den 1. April 1907.

Fortidsminderne. Vi har modtaget følgende: I Henhold til den paa Generalforsamlingen d. 28. Novbr. 1906 trufne Bestemmelse om Nedsættelsen af et Udvalg til Overvejelse af, hvad der fra Architektforeningens Side kan gøres for at bevare gode gamle Bygninger mod Overlast, meddeler Undertegnede, at vi have konstitueret os som saadant og anmoder herved samtlige Læsere af »Architekten« om, hver efter sin Evne at støtte os i denne Sags Fremme ved at arbejde paa, at det gode Gamle saavidt muligt maa blive bevaret og opretholdt der, hvor det hører hjemme.

I Tilfælde, hvor det er absolut nødvendigt, at smukke Dele af godt gammelt Haandværk eller af Kunst skal bortfjernes, beder vi indtrængende om, at man i Samraad med os vil søge disse erhvervede og paa bedste Maade opbevarede for Efterverdenen.

Kjøbenhavn d. 10. Januar 1907.

P. V. J. KLINT. AXEL MØLLER. U. PLESNER. V. J. MØRK-HANSEN.

Sygehuskonkurrencen i Odense gav følgende Resultat: 1ste Præmie uddeltes ikke. 2 Præmier à 1250 Kr. tildeltes Architekterne G. LAAGE, Kjøbenhavn, og H. C. ANDERSEN (f. T. i Italien). Architekterne EGEFELDT, Randers, CHR. FUSSING, Horsens, og HJALMAR KJÆR, Odense, fik 500 Kr. hver. Der var indkommet 13 Projekter, der i nærmeste Fremtid vil blive offentlig udstillede paa Raadhuset i Odense, hvorefter de præmierede vil blive gengivne her i Bladet.

Grundejerbankens Konkurrence. Vi maa desværre meddele, at det trods store Anstengelser fra vor Side ikke har været muligt at faa de præmierede Tegninger til Laans, saaledes at vi kunde gengive dem her i »Architekten«. Efter Forhandlinger med et fremragende Medlem af Bankraadet havde vi omsider faaet Tilladelsen og troede, alt var i Orden, saa at vi sammen med Xylograf Hendriksen med Køretøj, Kusk og Medhjælper havde begivet os ind paa Charlottenborg forat afhente Kunstværkerne. Men dette Opbud af Kraft viste sig at være omsonst, idet der blev kundgjort et kategorisk Forbud imod at udlaane Tegningerne, da et af Projekterne skulde omarbejdes. — Vi har baade telefonisk og skriftlig henvendt os til Bankraadets Formand, Hr. Hofvinhandler, Generalkonsul og Etatsraad ARNTZEN om naar Projekterne kunde faaes udleverede, men efterat vi i lang Tid taalmodigt har afventet et Svar fra denne mægtige Mand, har vi nu definitivt opgivet denne Sag, idet vi beklager — ikke vore egne spildte Anstrengelser, det hører saasandt med til vor Bestilling! — men det, at vi har faaet andre til at løbe for Nar.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse afholder ordinær Generalforsamling Torsdagen d. 24. Januar Kl. $7^1/_2$ i Musæumssalen paa Raadhuset. Dagsordenen

omfatter: 1) Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar og Fremlæggelse af Regnskabet. 2) Valg af tre Bestyrelsesmedlemmer. 3) Valg af det raadgivende Udvalg. 4) Valg af Suppleanter. Endvidere kan ethvert Foreningen vedrørende Anliggende sættes under Forhandling paa Generalforsamlingen.

Udstilling. Industriforeningen har fra Indenrigsministeriet modtaget Meddelelse om, at der i Sommeren 1907 afholdes en international irsk Udstilling i Dublin.

Udstillingen, der aabnes i Maj Maaned, vil komme til at omfatte Genstande af alle Arter, fordelte i følgende Sektioner:

Irsk Industri. Historie og Opdragelse. Kunst, derunder indbefattet Fotografi, grafisk Kunst etc. Kunsthaandværk. Tekstil og forskellige Industrier. Skibsbygning. Transportvæsen. Elektricitet. Motorer. Gasbelysning. Opvarmning etc. Landbrugsredskaber og kemisk Industri. Agerbrugsprodukter og Fødevarer. Havebrug og Trækultur. Sport og Fiskeri. Miner og Minevæsen. Metallurgi. Hygiejne. Kvindeafdeling. Hjemmeflid.

Nærmere Oplysninger faas i Industriforeningens Sekretariat.

Udstillingen af Fagblade og Tidsskrifter i Kjøbenhavn. Komiteen for Afholdelsen af »International Udstilling af Fagblade og Tidsskrifter samt grafiske Erhverv og Reklamekunst« har lejet »Industriforeningen«s samtlige Udstillingslokaler, hvor Udstillingen altsaa vil finde Sted i Maj—Juni dette Aar.

Interessen for Udstillingen har vist sig at være meget stor, idet der til Dato er anmeldt *over 3000 Fagblade og Tidsskrifter paa henved 40 Sprog.* For at den skandinaviske Fag- og Tidsskriftpresse, der tæller henved 800 Blade, ikke skal drukne i denne Syndflod, vil hvert af de nordiske Lande faa anvist en særlig Plads i Midten af Udstillingens Hovedhal.

De øvrige Afdelinger, der vil omfatte arbejdende Trykkeri og Bogtrykkerimaskiner samt grafisk Erhverv og Reklamekunst, synes ligeledes at skulle blive højst interessante; efter alt at dømme maa Komiteen — hvor nødig den end vil — allerede om ganske kort Tid notere Pladsmangel over hele Linien.

Udstillingens Bureau er Colbjørnsensgade 14, Kjøbenhavn B.

»Die Woches« Konkurrence. Fra Redaktionen af »Die Woche« har vi modtaget Meddelelse om, at der til den tidligere omtalte Konkurrence er indkommen 1600 Projekter (. . . Du forbarmende!!), der snarest vil blive bedømte; Resultaterne offentliggøres i et Særhæfte af »Die Woche« i Slutningen af denne Maaned. (Hvis vi havde Fjender, vilde vi uden Betænkning sætte dem ind i Dommerkomitéen!).

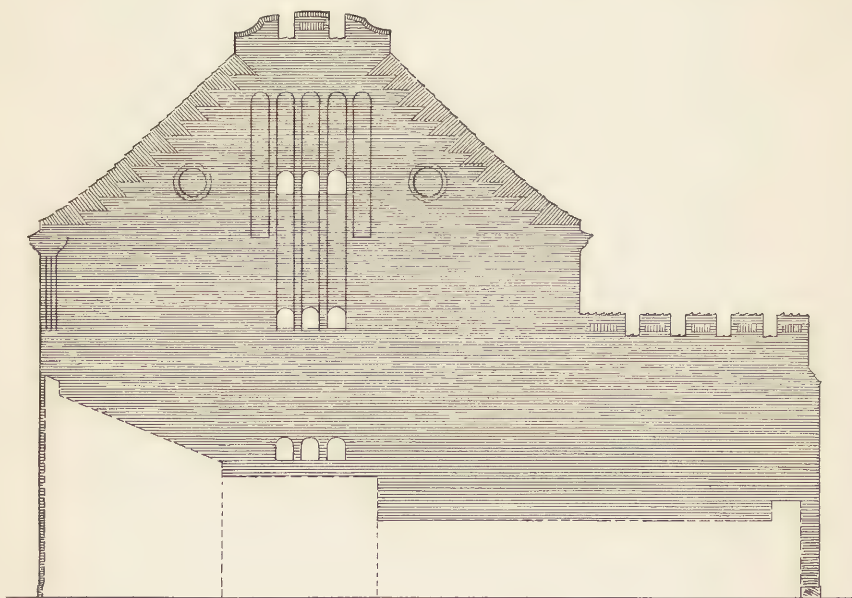
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

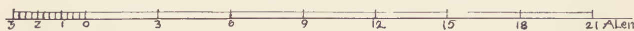
ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 26. JANUAR 1907
9. AARGANG № 17

P. V. J. KLINT.

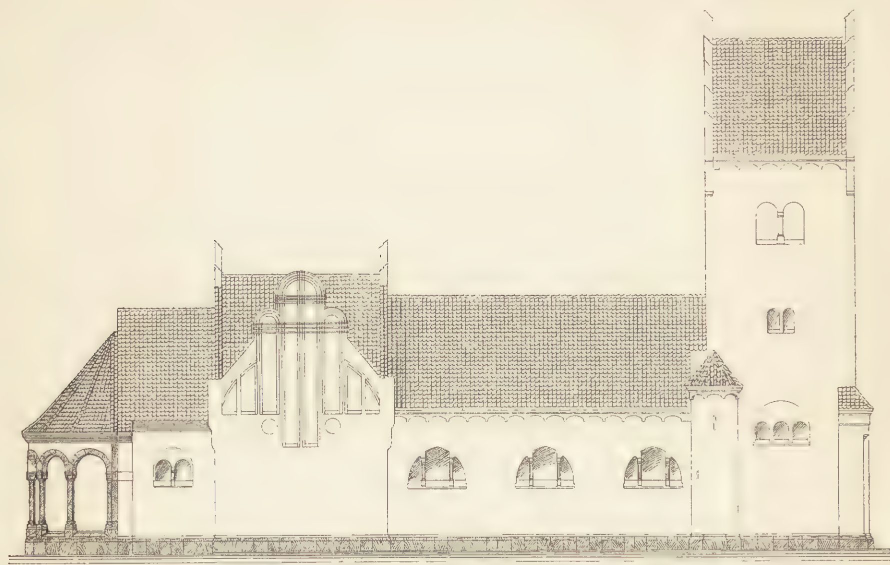
Der kan ikke være Tvivl om, at en Kunstner som Michelangelo kendte adskillige Hemmeligheder i Kunsten, som andre ikke havde opdaget eller forstod at benytte, og at dette bl. a. var Grunden til, at han naaede de store Resultater. Han havde en Maade at ordne Detaljerne i en Figur, saa at der blev Plads til en overordentlig Mængde af disse ved Siden af hinanden, uden at de virkede uroligt, og at samle Omridsene og give Figuren en malerisk Forbindelse med Baggrundens Flade og Linjer, saa at det Hele blev blødt og harmonisk, og at lægge Tyngdepunktet paa det rigtige Sted, saa at Figurerne plastisk bærer sig selv. Skønt han varierede sine Motiver utrættelig, kender man dog altid hans Stil igen, og bliver altid paavirket behagelig af dens overlegne Egenskaber.

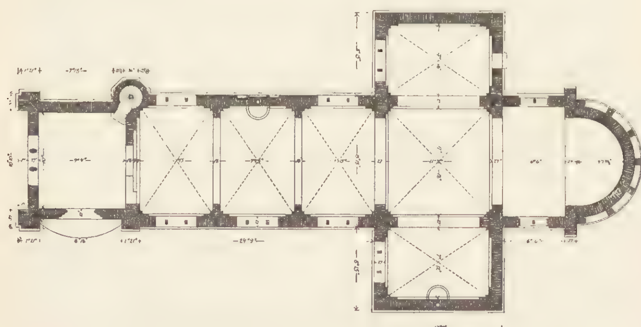

BANKEN I FREDERIKSHAVN. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Michelangelo mente selv, at Hemmeligheden laa i det anatomiske Kendskab til Menneskelegemets Bygning; og det er maaske kun et Tilfælde der er Skyld i, at han ikke har efterladt os en »Anatomi« (C. Frey, le vite di Michelangelo Buonarroti p. XXIV). Ogsaa for Architekturens Vedkommende paastod han, at

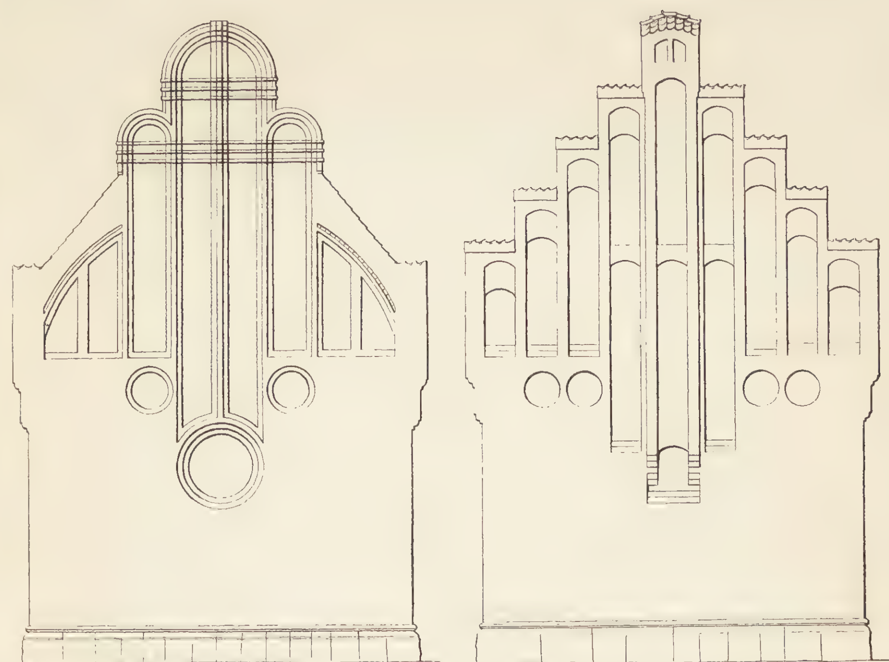

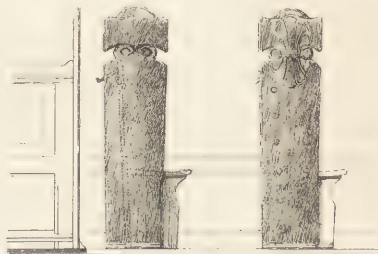
KIRKEN I VODSKOV. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

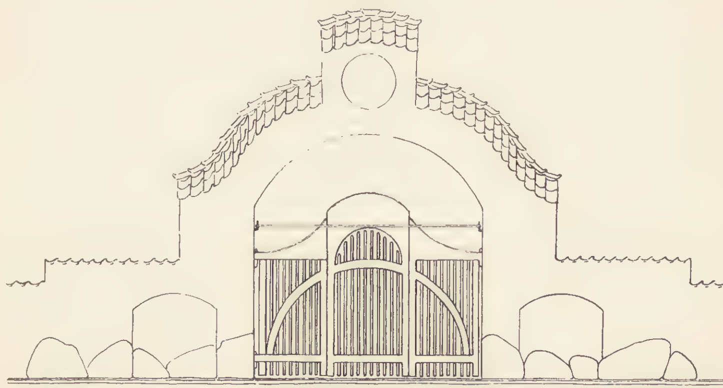
det eneste det kom an paa var det anatomiske, — en Kunstneridé, der nærmer sig stærkt til det paradoxe, men som indeholder det sande, at Michelangelos Architektur, f. Eks. Peterskuplen, er meget plastisk i sin Komposition.

Ogsaa Kunstnere med mere beskedne Evner vil naa videre ved at forbinde det theoretiske med det praktiske, og lægge Vægten paa bestemte Idealer i deres Kunst, end ved at stræbe efter »Geläufigkeit«; og det er maaske en Lykke for Jensen-Klint, at han har været nødt til paa egen Haand at erhverve sig alle de

Kundskaber, han har i Architekturens vanskelige og fine Kunst, og først er begyndt at arbejde praktisk som ældre Mand. Han havde som Ingeniør og siden som Maler øvet sig i at ræsonnere over og se paa Bygninger, før han selv fik nogle at bygge; og da bevarede han sin oprindelige Iagttagelsesevne, som Ingeniør og som Maler, og sin store Respekt for Overleveringen. Derfor er der noget videnskabeligt i Klints Personlighed som Kunstner, og derfor vil man theoretisk kunne lære saa meget af hans Behandling af de gamle Motiver. Han er i denne Henseende beslægtet med Storck; og det er næppe tilfældigt, at Abel

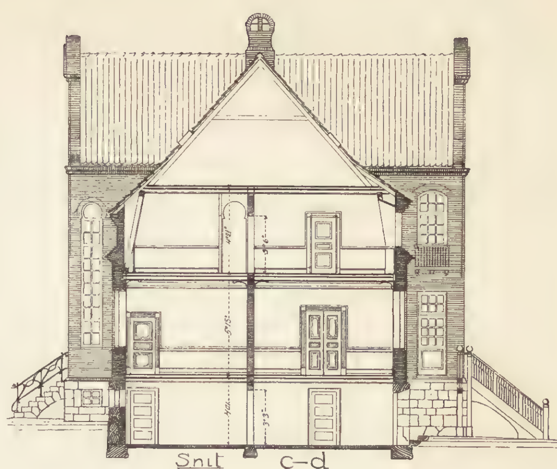

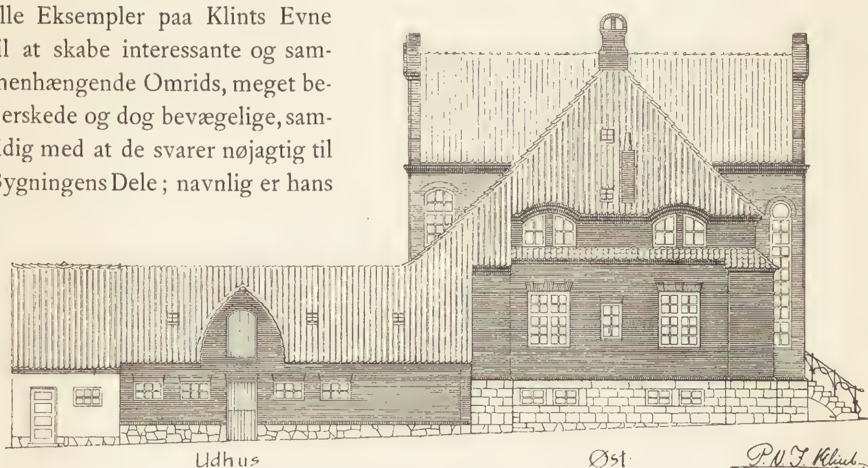

KIRKEN I VODSKOV. ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Kathrines Gaard har inspireret ham til Brugen af det karakteristiske Barokmotiv, Gavlen med den knækkede Karnis; der er en intens Linjevirkning og architektonisk Konsekvens i den Kompositionsstil, hvoraf den er en Affødning. Klint har altid fulgt den Regel, han har opstillet for andre, kun at benytte Motiver, man selv kender fra Virkeligheden; — og man kan tilføje, hvis *Virkning* man er i Stand til at kontrollere.

De afbildede Bygninger er alle Eksempler paa Klints Evne til at skabe interessante og sammenhængende Omrids, meget beherskede og dog bevægelige, samtidig med at de svarer nøjagtig til Bygningens Dele; navnlig er hans

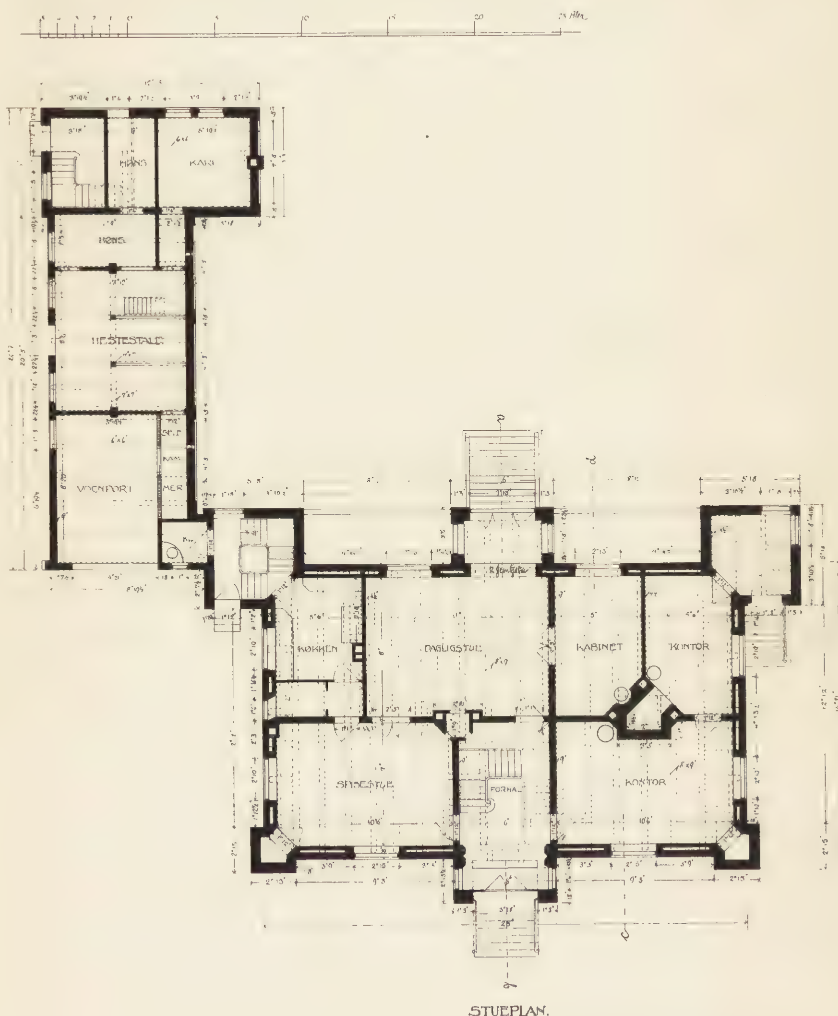

ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

Brug af de lange Taglinjer karakteristisk. Og tillige hans Evne til at samle mange sideordnede Detaljer i Fladen, og give denne et sikkert Tyngdepunkt. Det er morsomt at iagttage, hvordan han har udviklet sig i denne Henseende ved at give Afkald paa de forskelligartede Virkninger i Gavlen af Gymnastikhuset (1898); hvor man vel føler, hvad det er der binder Kompositionen sammen, men dog

GODSFORVALTER-BOLIG VED OURUPGAARD.

STUEPLAN.

ARCHITEKT P. V. J. KLINT.

ikke finder Hvile i denne, saaledes som i de to Gavle paa Kirken i Vodskov, der nu er under Opførelse; eller i den brede Gavl paa Banken i Frederikshavn, som maaske viser den fineste Behandling af Ornamentet i Fladen. Paa det samlede Billede af Kirkens Nordside er Renaissancegavlen endnu ikke saa god, som den er bleven paa det særlige Billede, ved Tilføjelse af Rundingen forneden i Midten, der danner en Modvægt til Rundingerne foroven og giver bedre Balance i Tingene; den tilsvarende Gavl med de gotiske Motiver er sikkert ogsaa et

Resultat af et bevidst Arbejde med disse Virkninger. (Sml. Nyrops fortrinlige Gavl paa det nye Raadhus udimod Tivoli). Stolestaderne viser det monumentale Princip genialt: den faste ensartede Helhed og de bevægelige Inderformer i stadig Variation. Det er dette, Klint har brugt ogsaa i Kirken, idet han har holdt sig nøje til den typiske romanske Grundform, men har varieret Enkelthederne frit; dog savner man noget Sammenhængen paa langs, maaske paa Grund af de noget

uforholdsmæssige gothiske Vinduer i Langhuset (for hvilke jeg tilfældig bærer Ansvaret, dog ikke for de smaa Søjler); men jeg haaber, at det kun er Tegningens Skyld. I Virkeligheden skal Kirken, der er af røde Mursten, tage sig meget kraftig og anselig ud.

For at frembringe Indtrykket af architektonisk Fylde benytter Klint ofte Forskydningen af Fladerne i Tag og Murværk, som dette ses meget typisk i Godsforvalterboligen ved Ourupgaard; og det er lykkedes ham her at forene de lodrette og de vandrette Forskydninger meget harmonisk, og tillige virkningsfuldt i Perspektiven; men der mangler alligevel noget endnu, fordi Planen i Bygningen og navnlig Anbringelsen af Vinduerne er lidt stiv. (Sml. de engelske Bygninger). Egentlig Rumsans har Klint vel heller ikke. Det er i Gennemarbejdningen af Bygningsformerne at hans Fortjenester ligger.

VILHELM WANSCHER.

ARCHITEKTERNE — SKILTEKONKURRENCEN.

Hr. L. B.! Hvis *jeg* havde haft det fornøjelige Hverv, som De havde, at anmelde Gadeskilte-Konkurrencen i »Architekten«, saa vilde jeg rigtignok have benyttet Lejligheden til at spørge: Hvor blev egentlig Architekterne af? — Hvem laa denne Opgave i eet og alt nærmere end just disse?

Der var, da »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« indbød til Konkurrencen, et varmfølt Indlæg for Sagen i »Architekten«; dette Indlægs fornemste Side var: En kraftig Opfordring til Architekterne til at deltage i Konkurrencen. — Paa nys afsluttede Udstilling fandtes 1 — skriver eet — Arbejde af en moden Architekt (P. V. Jensen-Klints Bogbinderskilt), og *det* var endda slet ikke lavet i Anledning af Konkurrencen! Ellers var Architektstanden kun fremstillet ved fire af sine yngste, — Lærlinge paa »Kunstakademiet«. D'Hrr. havde ikke Tid — saaledes vil Svaret lyde. *Mon* De ikke kunde have overkommet at skitsere eet eller et Par Skilte, til hvis Emner De i Forvejen havde saa megen Fortrolighed, at de ikke krævede noget særligt Studium? — og saa have ladet een af Deres unge Tegnere tage fat der, hvor De slap. Tænk, hvor megen god Lærdom de Unge vilde have af at faa Lejlighed til — i et Par Uger blot — at hænge i med en saa forfriskende og fornøjelig Opgave, gennemarbejdet under Deres kyndige Dom og Vejledning! Burde d'Hrr. ikke have vist taknemlig Forstaaelse, da denne Hæders-Sag blev optagen? Hvor mange gode Bygge-Arbejder mishandles ikke stadig under modbydelig, simpel og smagløs Skiltning!!! Hvis d'Hrr. Architekter *virkelig* selv lider — og det har jeg skellig Grund til at tro — *hvorfor tog De saa ikke fat?!*

Tænk lidt herpaa, og gør saa næste Gang, naar en lignende ypperlig Opgave falder for, *Deres* til, at Konkurrenceindbyderen ikke, naar han vil købe 20 Tegninger, med god Grund — saaledes som »F. t. H. F.« kunde denne Gang — kan nøjes med at købe de 11 Tegninger!

K.

TELEGRAFBYGNINGEN.

I kunne sige hvad I ville, jeg lader mig ikke overbevise.

Borger Lemche!

Jeg havde bestemt mig til ikke at svare paa Deres sidste Angreb, men en lille Hændelse igaar i Helsingfors giver mig Lyst til en afsluttende Bemærkning.

Det kan ikke blive noget egentligt Svar, da jeg ikke har Artiklen hos mig.

Grundlaget for Deres første Angreb har De altsaa forladt, skønt De ikke var overbevist, og de nye Holdepunkter ere om muligt endnu svagere.

De spørger mig: hvor har De rejst Hr. Ingeniør? Til en Beskrivelse deraf er der ikke Plads i »Architekten«; men De mener vel ogsaa, hvilke Telegrafstationer jeg kender. Blandt andre kender jeg Telegrafstationerne i Birmingham, London, Paris, Marseille, Algier, Rom, Verona, Budapest, Wien, Dresden, Berlin, Fredericia, Kristiania, Stockholm og Helsingfors, naar dette er trykt, kender jeg ogsaa Telegrafstationen i Petersborg.

Kender De Telegrafstationen i Kjøbenhavn? Hvis De gør det, har De i hvert Fald først lært den at kende, *efter* at De har skrevet om den.

De kalder mig »en ukaldet Mand« og taler om min »Provision«. Det første tager jeg for en Kompliment; enhver original Produktion maa være ukaldet, og kun de ukaldede Produktioner naar den højeste Lødighed. Hvorfor hæver Architekturen sig saa sjældent til den virkelige Kunst' Højde, fordi den er bestilt, fordi den allerede i Fødslen er berøvet Originaliteten, paa faa Undtagelser nær skal vi helt tilbage til den Tid, hvor det var ukaldede Mænd, hvis egne Ideer til Bygningsværker kunde begejstre Konger eller Folk til at give dem fuld kunstnerisk Frihed, for at finde de architektoniske Kunstværker.

Tror De ikke, jeg har Ret i, at de bedste Architekt-Arbejder ligger i Architekternes Skuffer, som ingen Grænse har sat for selvstændigt Arbejde. Lad os være glade for de ukaldede, hvad Branche de end tilhører, og lad os unde dem deres Fortjeneste. Min »Provision« behøver De ikke at misunde mig, tjener jeg noget, saa tjener mange andre ved mig, og min Fortjeneste staar ikke i Forhold til Statens. Staten sparer ca. 2 Millioner, hvilket vil sige, at Danmark med samme Arbejdsudfoldelse kan fostre ca. 70 Familier mere, end om jeg ikke havde været saa næsvis at bygge den Telegrafstation. Og saa, Hr. Architekt; jeg havde tjent meget mere ved at beholde Bygningen end ved at sælge.

Men jeg vil omtale Anledningen til mit Gensvar.

Da jeg igaar kørte til Jærnbanestationen i Helsingfors, væltede Kanen, hvorover Kusken, en prægtig finsk Bondekarl, geraadede i vild Smerte; han rev sig i Haaret, stampede i Sneen og talte ustandseligt; jeg forstod kun det ene Ord Skandale, og da jeg roligt krøb i Kanen igen uden at bebrejde ham noget, lyste hans Ansigt af et Smil, der paa en Gang udtrykte Ærgrelse, Skam, Glæde, Taknemlighed og meget mere, og fik mig til at tænke paa en anden Droskekusk, der for mange Aar siden kørte for mig i Neapel. Jeg havde en Kaktusfigen, som jeg skar midt over; men dette berøvede min Droskekusk Samlingen, han standsede Vognen vendte sig om under mange Gestus og en uforstaaelig

Ordstrøm paa pompejansk Patois med rigelig Anvendelse af Ordet Skandale, der var intet andet at gøre end at lade ham faa Figenen, som han smilende over hele Ansigtet flaaede og presenterede mig med en overbærende Haandbevægelse i sine fem snavsede Fingre.

En tredie Gang har jeg hørt dette Ord misbrugt; det var af en Tysker i et overfyldt Lokaltog ved London, hvor man lod 3die Klasses Passagerer køre i 1ste Klasse; men blandt dannede Mennesker hører jeg det aldrig; det siger jo ingenting.

Positiv er godt, Komparativ tilladeligt; men Superlativ er for det meste et daarligt Surrogat for Argumenter.

Wiborg 17. Jan. 1907.

Medborger
HJ. HEIN.

* * *

Da Arch. LEMCHE ikke har ønsket at svare paa ovenstaaende Brev, skal vi blot — idet vi iøvrigt afslutter Diskussionen om denne Sag her i »Architekten« — bemærke følgende: Ing. Hein har misforstaaet Arch. Lemches Artikler, naar han opfatter dem som Angreb paa ham personlig. Kærnepunktet i Sagen er Statens Overtagelse af en til andet Øjemed af en Privatmand opført Bygning, for deri at installere en Hovedtelegrafstation. Det er denne, sikkert i alle andre Lande i Verden ukendte og derfor ganske enestaaende Transaktion, der med Rette har vakt Opsigt og Misstemning i vide Kredse. Men det er Ministeren for offentlige Arbejder, der har Ansvaret for denne Forretning — ikke Ing. Hein.

Da vi læste om alle de mange Telegrafbygninger, Ing. Hein har studeret i Udlandets Storbyer, maatte vi trække paa Smilebaandet. Thi det er dog beklageligt, at der efter de mange Anstrengelser er kommet noget saa forholdsvis mindre udmærket ud deraf. Bygningen i Grønnegade er som Central for Landets Telegrafvæsen i ingen Henseende imponerende og vil derfor ikke være nogen Berigelse for vor By; men det var det, en moderne Telegrafbygning *burde* have været.

Red.

ARCHITEKTUR OG ARCHITEKTURFORRETNING.

AF EN WIENER ARCHITEKT.

I det bekendte Tidsskrift »Moderne Bauformen« har vi fundet nedenstaaende Artikel, som forekommer os at have Interesse ogsaa for danske Læsere.

Arkitektens kunstneriske Vilje, Udformningen af Bygningsværket som Ramme for vort Liv og for vor Virksomhed, er nedlagt i Skitsen; først i Bygningsværket bliver den til Virkelighed. I ingen anden Kunst er Overgangen fra Vilje til Virkelighed saa vanskelig som i Architekturen. Bortset fra de mange Hænder, der maa sættes i Bevægelse for as lade det architektoniske Værk fremstaa, kræver dets Virkeliggørelse Kapitaler, som Kunstneren i Reglen ikke har til sin Raadighed; den architektoniske Skaben er bunden til det, der tiltrænges, til det givne Hverv. Architekturen, der opstod i Gudsdyrkelsens Tjeneste, vedblev

i Aarhundreder i sin Anvendelse at være næsten udelukkende begrænset paa Bygninger af offentlig Karakter og erobrede kun meget langsomt Bygningen af Privathuse, efter større Maalestok egentlig først fra Renaissancetiden af.

I vor Tid og særlig i vore Byer føles der ligefrem Trang til nye architektoniske Udtryk ved de hyppigst forekommende Opgaver: Fabrikbygninger, Beboelses- og Forretningsejendomme. Vi maa imidlertid bevidne, at det ved mange af de i de senere Aar opstaaede Beboelseshuse ikke er kommet videre end til Anstrængelsen. Kunstens ydre Attributer er der ganske vist, men selve Kunsten mangler. Imod vore Architekters Kunstneregenskaber er det intet Bevis, at det mindre værdifulde tager Overhaanden, ganske simpelt af den Grund, at *Ophavsmændene til disse Værker slet ikke er Architekter*, omendskøndt de tillægger sig dette Navn. De er Bygningskonduktører, forsaavidt de er i Besiddelse af tilstrækkelig Fagkundskab til at gennemføre et Byggearbejde; men til en kunstnerisk Virksomhed mangler de Begavelse og maaske endnu oftere den mest primitive Uddannelse. Alligevel finder disse »Architekters« Hærskare Folk, der overdrager dem Hverv. Aldeles ikke, fordi Bygherren ikke tager Hensyn til Architekturen, som om den ikke havde Indflydelse paa Lejeindtægten, tværtimod, enhver Bygherre ønsker en smuk Façade. Kun gaar det ham med Architekturen omtrent som en Londoner med Musikken: Kvantiteten maa erstatte Kvaliteten. Der er ingen Tvivl om, at Kærlighed til Kunsten og Forstaaelse af Kunsten ikke følges ad i vore Dage. Men den heraf resulterende Overvurdering af Kunstsurrogatet indeholder, forsaavidt enhver Privatbygnings Façade er et Element, der bidrager til Byens Fysiognomi, en Fare for Udviklingen af Byens Ydre, der ikke maa undervurderes. Da af Hensyn til dette Byens Ydre enhver Façade maa bedømmes som fælles Ejendom, maa enhver By, der ønsker at faa Ry for Skønhed og kunstnerisk Kultur, ganske sikkert være interesseret i, at architektonisk Ukrudt ikke faar Lov at vokse frem.

Til at varetage denne Interesse gør Byen ingen Anstalter, endskøndt Byggeloven vilde give den et Middel hertil i Hænde. I Virkeligheden er Approbationen af Architekturen nu til Dags blot en Formsag, hvad man maaske ikke skal beklage sig over. Thi af en paa Embeds Vegne vurderet Kunst kan man vist ikke vente mere end af en paa Embeds Vegne frembragt Kunst. Den eneste og virksomste Maade at bekæmpe Ondet paa bestaar deri, at *Publikums Kunstforstaaelse højnes.* For dets Uddannelse paa det architektoniske Omraade sker der ganske vist saa godt som intet. Derfor kan der ikke rettes nogen Bebrejdelse mod Lægmanden, der i de Mindesmærker, vi ejer i Barokpaladserne, kun ser det snavsede Hus; der affærdiger alle den nye Bygningskunsts Bestræbelser med Ordet »Secession«; der i samme Aandedræt bliver begejstret for Karlskirken og for et eller andet i saakaldt »Wiener Barok« bygget Hus i en eller anden Forstad. Til Kunstforstaaelsen fører *Kunstopdragelsen;* i ingen anden Kunst er denne saa uundværlig som i Architekturen, der i Modsætning til de andre Kunster (Musikken undtagen) bygges op i rent adstrakte Former.

Massernes Kunstopdragelse besørges i vore Dage af *Pressen* ved at den stadig udøver sin Kritik, idet den følger Kunstens Udviklingsgang. Man kan være af forskellig Mening, om Pressens Kritik har nogen Værdi for den bildende Kunst, men for Publikum er den uden Tvivl, naar den øves af de dertil kom-

petente, et opdragende Moment af stor Betydning. For Kunstneren er den en Faktor, som han regner med, ikke blot fordi han ved, at den udbreder hans Berømmelse, men ogsaa fordi han tager den i sin Tjeneste som Sagfører, som Tolk for sine Udtryksmidler.

Ved den Kontrol, som enhver let kan udøve paa selve Objektet, vilde Architekturkritikken finde Interesse allevegne. Den offentlige Mening vilde snart lære at forene subjektive Kritikkers mulige Uoverensstemmelser i et objektivt Overskøn; dens ved Kritikken vakte og styrkede Dom vilde sættes i Stand til at skelne det falske fra det ægte, at sikre den sande Kunst den Plads, der tilkommer den, men at unddrage Skadedyret i Kunsten dets Jordbund: Bestilling paa Byggearbejder. Ganske vist, endnu er Forstaaelse af Architekturen ikke tilstrækkelig, og Skadedyret har saa meget lettere Spil ved at unddrage Kunstneren hans Jordbund, da det er i Stand til at lokke Bygherren ved materielle Fordele: i sin Honorarregning underbyder han f. Eks. Kunstneren.

Kunsten søger det daglige Brød. Den materielle Vurdering, som Kunsten finder, er ligesaa godt medbestemmende for dens Udvikling som den Bedømmelse, den er underkastet i æstetisk Henseende.

Hvis Architektens Virksomhed udelukkende var kunstnerisk, vilde han forgæves gøre sig Umage for at finde en énsartet Maalestok for Beregningen af sit Honorar. Men i Udførelsen af Bygningen er Architekten ogsaa Arbejder. Og for denne Gren af hans Virksomhed samt for Opfyldelsen af de Opgaver, som Opførelsen af en Bygning stiller til ham, gives der en Maalestok, med hvilken disse Ydelser kan udmaales; den er éns for Arbejde af alle Kategorier: nemlig Kvantiteten.

Man skulde altsaa vente, at en Architekts Virksomhed i første Linie blev lønnet efter Kvantiteten og, for saa vidt det drejer sig om Kunst, vurderedes efter Kvaliteten i hvert enkelte Tilfælde. Saaledes forholder det sig nu ingenlunde. Architekten benytter ved Takseringen af sin Ydelse en ejendommelig Fremgangsmaade: han beregner sit Honorar i Procenter af de paaløbne Byggeomkostninger.

Denne Metode, der nu er bleven brugelig næsten paa hele Jorden, er meningsløs allerede af den Grund, at den ikke frembyder nogen sikker Maalestok for Kvantiteten af Architektens Arbejde. Thi Byggeomkostninger og Architektens Ydelse er ikke proportionale, ej heller staar de i nogen nødvendig Sammenhæng med hinanden. Ligeledes er denne Metode *absolut utilstrækkelig, naar Kvaliteten, den kunstneriske Værdi, skal udmaales efter den.* Men netop dette sker i vore Dage; Byggeomkostningerne danner Maalestokken for Kunstydelsen, Kunstvurderingen udledes af Materialets Værdi. Anvendelsen af denne Metode medfører, at Architekturen faar Udseende af en Stilling, i hvilken der ikke erhverves, men tjenes; den nedsætter Architekturen til en Forretning.

Architekten, der ikke alene i kunstnerisk, men ogsaa i materiel Henseende maa være i Besiddelse af Bygherrens Tillid, fordi han skal repræsentere dennes Interesser ved Udførelsen af Bygningsarbejdet, burde bryde overtvært med en Sædvane, der faar det til at se ud, som om Architektens materielle Interesser stod i Strid med Bygherrens materielle Interesser. En ny Ordning af Honorarspørgsmaalet er allerede længe bleven følt som Trang i Architektkredse. Hvor

ønskelig den end er, — sin sande Tilfredsstillelse finder Architekten dog i Værdsættelsen af sit Værk, der er mindre forgængelig end Guldet i hans Haand. Denne Værdsættelse tilstræber han, thi den vil aabne hans Kunst Vejen til den Højde, som Architekturen er bestemt til at naa, fordi den er det ypperste Vidne om Menneskehedens Kultur.

FORSKELLIGT.

Udnævnelse. Architekt, Professor H. Wenck, R. af Dbg., har faaet Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Offentligt Møde. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse indbyder til et offentligt Møde i Koncertpalæets store Sal Fredag den 1. Februar, Kl. $7^1/_2$ Aften. Forhandlingsæmne: *Kjøbenhavns Udseende.* Professor, Dr. jur. Torp indleder; derefter holder Architekt Leuning-Borch Foredrag med Lysbilleder. Endvidere har Borgmester Jensen, Prof. M. Nyrop, Overretssagfører, Borgerrepræsentant Hvass m. fl. lovet at tale. — Vi haaber, at mange af vore Læsere vil følge Indbydelsen til dette Møde. Det er en god Idé at sætte det nævnte Æmne under Diskussion, og der er sandelig meget at sige om den Ting.

Grundejerbankens Konkurrence. Bankraadets Formand har ladet oplyse, at han ikke har noget imod Offentliggørelsen af Projekterne og at disse nu kan faas til Reproduktion.

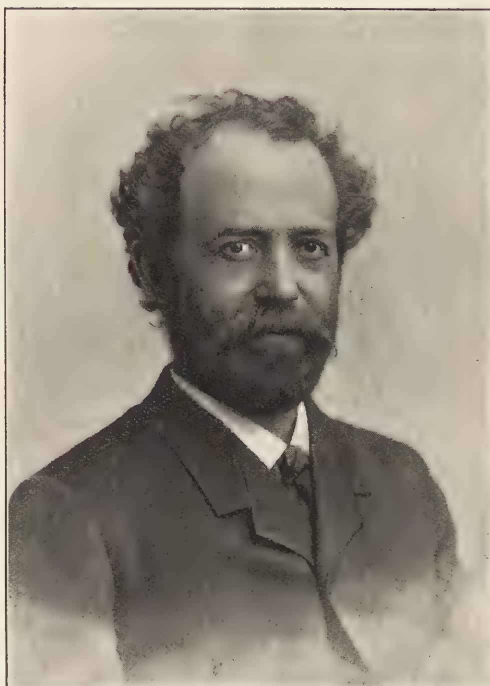
Skulpturfund. Fra Rom berettes, at der i den forløbne Sommer er blevet udgravet en ny Niobide, som hidtil kun enkelte arkæologiske Fagfolk har gjort sig bekendt med. Kunstværket er blevet fundet mellem Porta Pia og Porta Salaria. Man fandt Marmorstatuen under Støvet i et hvælvet Kælderrum, da man udgravede en Byggegrund. Den højre Arm var afbrudt; naar man ellers undtager nogle Beskadigelser paa Fingrene, Næsespidsen og Overlæben, er Kunstværket udmærket velbevaret. Materialet lader til at være parisk Marmor, og paa det noget overfladisk behandlede Haar mener man at kunne paavise Spor af Farve. Af den Maade, hvorpaa Rygpartiet er behandlet, lader sig slutte, at denne Figur maa have hørt sammen med nogle andre til en Gruppe. Efter sin Stil at dømme synes Værket ægte græsk og at stamme fra det 5te eller 4de Aarhundrede f. Chr.

Den 6. December holdt Furtwängler et Foredrag i »Münchener kunstwissenschaftlichen Gesellschaft« om denne nye Niobide og udtalte, at Fundet af denne overordentlig smukke Antik bekræfter den af ham tidligere fremførte Antagelse, at de tre, ligeledes fra Rom stammende Figurer i Ny Carlsberg Glyptotek i Kjøbenhavn — nemlig en Apollo, en flygtende Niobide hyllet i Klædebon og en faldende Niobide — er græske Originaler fra et ukendt Apollotempels Gavlfelt, som i Kejsertiden er blevet overført til Rom.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 2. FEBRUAR 1907
9. AARGANG № 18

JENS VILHELM DAHLERUP.

1836—1907.

Som det vil være Størstedelen af dette Tidsskrifts Læsere bekendt, afgik Etatsraad, Architekt J. V. Dahlerup den 24. Januar d. A. ved Døden efter et flere Maaneder langt og smertefuldt Sygeleje, og herved har vor Stand mistet en af sine betydeligste Mænd, en karakteristisk og ridderlig Personlighed, der ved fremragende og i mange Henseender blændende Evner hævede sig over de fleste af sine Samtidige, og hvis Værker ville være et talende Vidnesbyrd om den dygtige Architekt.

J. V. Dahlerup fødtes 4. August 1836 i Norup ved Mariager, hvor hans Fader var Præst, og efter endt Skolegang i Aarhus Kathedralskole kom han,

særlig efter Tilskyndelse af sin Tegnelærer, Maleren Høegh-Guldberg, der havde sporet hans særlige Begavelse i kunstnerisk Retning, til Kjøbenhavn og begyndte her sine Studier paa Kunstakademiet.

En saa straalende, hurtig og resultatrig Studietid har vistnok kun været faa beskaaret; Dahlerup synes fra første Færd at have været Lykkens udkaarne Yndling og at have faaet alle gode Gaver tildelt, et sprudlende Humør forbundet med et godt Hjerte, der hurtigt skaffede ham Venner, samt en let og legende Fremstillingsevne; i det hele taget synes han en Natur, der snarere maa tænkes fremstaaet under Sydens Sol end under vor kolde, graa Himmel.

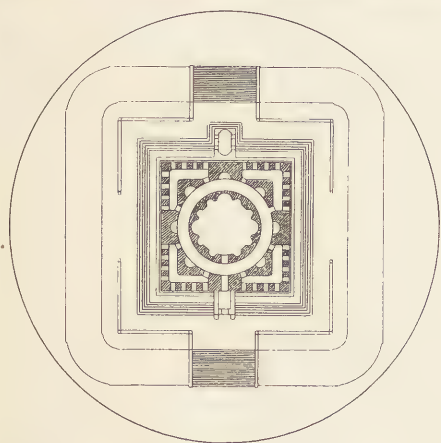
I usædvanlig kort Tid erhvervede han sig al den akademiske Anerkendelse, der overhovedet var at vinde herhjemme: store og lille Sølvmedaille, store og lille Guldmedaille, Æresmedaillen og den Neuhausenske Præmie, hvorefter han tiltraadte den første af sine utallige Rejser, der jo for ham altid blev til Studierejser og som førte ham ikke blot rundt overalt i Europa, men ogsaa til den nye Verden hinsides Oceanet. Af de forskellige Lande, han besøgte, er det umiskendeligt, at de romanske Lande særlig udøvede sin Tiltrækning paa ham i Overensstemmelse med hans Naturel, disse Landes Kunst fik og bevarede til hans sidste Time i ham en ildfuld Beundrer og har i første Linie præget hans Arbejder.

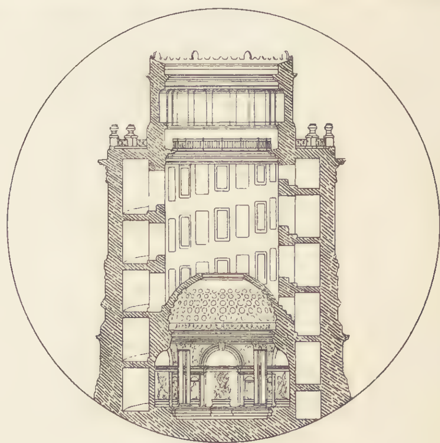
Efter hans Hjemkomst bød Opgaverne sig hurtigt frem i rigt Maal, og af hans første Arbejder maa nævnes med særlig Hæder den skønne og fast gennemførte Bygning paa Nordre Toldbod, der senere har faaet Anvendelse som Kontorbygning for Kjøbenhavns Havnevæsen. Arbejde fulgte nu paa Arbejde, snart blev hans Hjælp paakaldt af Autoriteter og snart af Private hele Landet over, og Arten af disse Opgaver frembød en saa broget Mangfoldighed, at der ikke synes at have kunnet foreligge en saadan, der ikke afgav Tumleplads for hans Evner.

Af hans Bygningsarbejder skal her yderligere kort nævnes: Det kgl. Theater (sammen med Ove Petersen), Hotel d'Angleterre, Tivolis Pantomimetheater og tidligere Portal, Silkeborg Vandkuranstalt, det ombyggede Folketheater, Aarhus Musæum, Ny Carlsberg Bryggeri med tilhørende 2 Dobbeltporte, Jesuskirken, Statens Musæum for Kunst, Glyptotekets første Del med senere tilkomne Kuppelbygning og forskellige Bygninger paa Kjøbenhavns Frihavns Terrain foruden en stor Del Bygninger for det offentlige og Private ligesom ogsaa mange Villaer og Herregaarde m. m.

Blandt de Monumenter, han har skabt, findes nogle af vore smukkeste, f. Eks. den prægtige Ivar Huitfeldtssøjle og L. N. Hvidts Monument i Ørstedsparken. Hans store Fantasirigdom og dekorative Sans gav sig desuden Udslag i en Rigdom af kunstindustrielle Arbejder i alle tænkelige Retninger, og der er ingen Tvivl om, at Samarbejdet med kunstindustrielle Haandværkere, foruden at have været befrugtende for hans egen Udvikling, tillige har aabnet disses Øjne for Nødvendigheden af og Nytten ved at søge kunstnerisk Bistand.

Samtidig med sin Virksomhed som udøvende Architekt deltog Dahlerup ogsaa paa anden Maade og med stor Iver i det offentlige Liv, bl. a. valgtes han i 1871 til Medlem af Kunstakademiet og har her ligesom ogsaa som Medlem af forskellige Kommissioner nedlagt et betydeligt og højst fortjenstfuldt Arbejde.

MONUMENT FOR KONG VICTOR EMANUEL.
PRÆMIERET KONKURRENCE-UDKAST.

ARCHITEKT
J. V. DAHLERUP.

DET OPRINDELIGE UDKAST TIL NY CARLSBERG GLYPTOTEKS KUPPEL. — ARCHITEKT J. V. DAHLERUP.

Dahlerup var en flittig Mand, og hans Arbejdsfelt blev efterhaanden saa omfattende og hans Virksomhed saa stor, at den maaske forekom de opvoksende Kræfter for dominerende, i alt Fald syntes den ikke at kunne forliges med deres nyere Synsmaade, og han blev gjort til Genstand for en Kritik, der ikke vragede Midlerne, naar de kunde tjene til at nedsætte Værdien af hans Gerning, men som dog netop herved skød over Maalet, og som aldrig vilde være fremkommet i saa lidet tiltalende en Form, saafremt hans Kaldsfæller var traadt frem fra den datidige gængse Tilbageholdenhed og havde ydet ham den Støtte, som han med Rette kunde have ventet.

Uagtet Dahlerup syntes uanfægtet af denne Bedømmelse, saa er det dog ganske sikkert, at den har pint ham for Resten af hans Liv og saaret ham dybt, netop fordi den kom fra de yngre, thi just i sit Forhold til Ungdommen havde han et af sine største Fortrin; ung af Sind, som han var til sin allersidste Tid, forstod han uden Formaliteter at erhverve sig sine unge Medarbejderes Hengivenhed og at bevare denne. Naar Dahlerup saaledes i sit personlige Forhold til den opvoksende Slægt forstod at skabe et gensidigt Hengivenhedsforhold, saa var dette fra hans Side ikke Tilfældet, naar det drejede sig om hans Syn paa Byg-

FAÇADEN AF SILOPAKHUSET I FRIHAVNEN.

ARCHITEKT J. V. DAHLERUP.

ningskunsten, her stod han uforstaaende overfor den nyere Tids Værker med deres — efter hans Mening — Stilløshed, og han forblev saavel i Tale som i Gerning tro mod sit kunstneriske Ideal med den strengere Stildyrkning, en Trofasthed, der blev mere og mere sjælden og forekom Ungdommen gammeldags og besværlig, men vel netop kun tjener til hans Ære, idet det jo er udenfor al Tvivl, at han med sine rige Evner ogsaa med Lethed vilde have kunnet yde fremragende Arbejder i den nyere Tids Retning, saafremt han havde villet svigte dette sit Ideal.

Forøvrigt synes jo den Fest, der paa hans 70-aarige Fødselsdag afholdtes til hans Ære den 4. August f. A. paa den kgl. Skydebane ved den rige Tilslutning, som den vandt fra alle Sider og ikke mindst fra hans Standsfællers, at maatte have vist den gamle Mester, at Kærligheden til ham var ualmindelig stor, og at den foran omtalte kritiske Bedømmelse ikke havde fundet varig Sangbund men kun havde haft en forbigaaende Karakter. At Architekterne i Almindelighed har forstaaet at værdsætte hans Virken fremgaar vel bedst af, at Akademisk Architektforening, til hvis Tilbliven han ogsaa har ydet en værdifuld Støtte, til forskellige Tider, 1880—84 og 1885—86, har valgt ham til Formand.

LANDSKABSMALER AAGAARDS VILLA I ROSENVÆNGET. ARCHITEKT J. V. DAHLERUP.

Dahlerup karakteriseres af mange som en meget myndig Personlighed; om dette med Rette kan siges at være betegnende for ham, forekommer mig tvivlsomt, jeg tør tværtimod hævde, at Myndighed — saafremt der hermed skal forstaas en Tilbøjelighed til at søge at benytte sin fremragende Stilling til at holde de yngre Kræfter nede og ud over fornuftige Grænser bevidst at tvinge berettigede og nye Virkemaader tilbage — var ham ganske fremmed.

I sit Forhold til de Unge var han hjælpsom og imødekommende, i højeste Grad nænsom i sine Raad og Tilrettevisninger, og han udviste en Hensynstagen for ikke at saare den Famlende, der aldeles ikke svarede til Begrebet »Myndighed«. At han meget vel forstod at bide fra sig, naar han følte sig traadt for nær, eller med den ham egne Satire kunde lynsnart og i en undertiden halvt spøgende Form afskyde en lille hvas Ordets Pil, hvor denne Form for Misbilligelse forekom ham paa sin Plads, er en Ting for sig.

Overfor Haandværket og dets Krav viste han en sjælden Forstaaelse; ved

sit mangeaarige Arbejde i Skoleudvalget for det tekniske Selskabs Skole har han gavnet dette paa mange Maader, han viste stedse den største Interesse for ethvert Fremskridt, skyede intet personligt Arbejde, hvor han kunde fremme Anvendelsen af nye og forbedrede Konstruktioner, og eksempelvis skal nævnes, at han endnu ved sit sidste Arbejde, Glyptotekets Kuppelbygning, som vistnok den første herhjemme udførte sit vanskelige Funderingsarbejde ved Ramning med Hennebiquepæle. Ogsaa i sit personlige Forhold til Haandværkets Udøvere var Dahlerup meget skattet, de Venner, han her har vundet, ere mange, og de bevarede deres Venskab for ham til det sidste.

BYGNINGERNE VED SLUSEVÆRKET I KALVEBODSTRAND. ARCHITEKT J. V. DAHLERUP.

Af offentlige Udmærkelser tildeltes der Dahlerup adskillige: 1875 Udnævnelse som Professor og 1892 som Etatsraad. Foruden Dekorationen som Ridder af Stanislausordenen og den græske Frelser-Orden dekoreredes han 1883 med Dannebrogsordenens Ridderkors og 1896 med Sølvkorset. For den Kreds af unge Medarbejdere, der har staaet Dahlerup nær, ligesom ogsaa for andre af hans Venner, har det været en stor Sorg, at man ikke inden hans Død kunde glæde ham ved Fuldendelsen af det i Forbindelse med forannævnte Fest planlagte Æresminde, Bogen om Dahlerup og hans Gerning, et Værk, hvortil jeg øvrigt her kan henvise. Disse samme Elever og Venner ville med Trofasthed og Hengivenhed bevare Mindet om den Afdøde som en nobel og hjælpsom Ven og en betydelig Kunstner med Tak til ham for de skønne Værker, han har skænket vort lille Land, og Tak til de Mænd, der har overdraget ham at udføre disse.

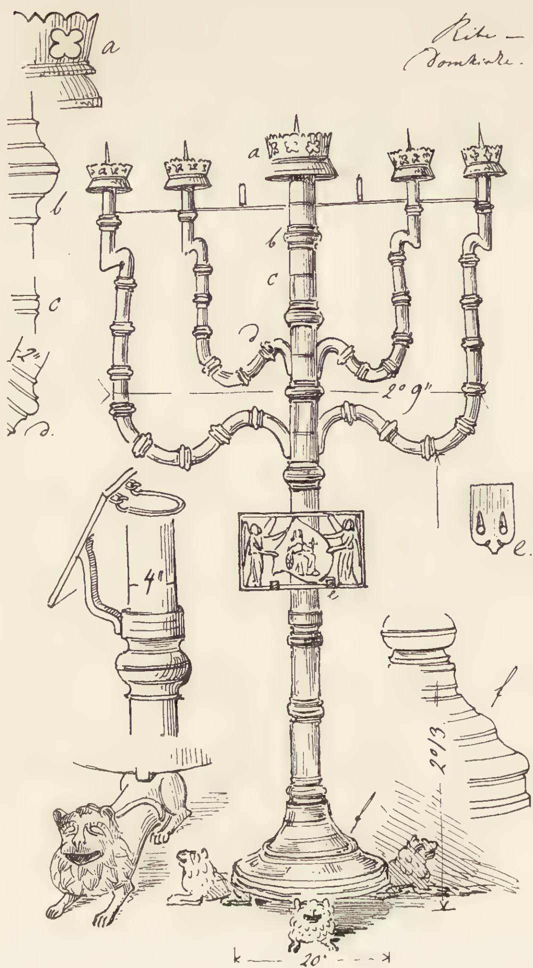
Axel Møller.

* * *

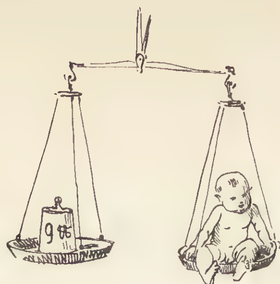

V. DAHLERUP. SKITSEBOGSBLADE. 1863.

V. DAHLERUP. SKITSEBOGSBLADE. 1863.

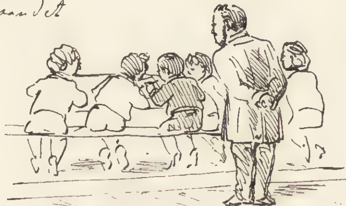

Jens Vilhelm Dahlerup

fødtes d 4de August 1836 i Norup Præstegaard
(pr Mariager)

1842 knak hans höire Arm. ved et Forsøg paa at danse
paa Linie, han fortsatte fra den Tid sin Lyst til
Tegning, men med den venstre Haand og forblev
Keithaandet

1847 Kom han i Aarhus Cathedralskole og optagedes af Dyrmaler Hoegh
Guldberg som 1849 indførte ham i Prinds Ferdinands Aftentegneskole

FACSIMILE AF ET BREV FRA DAHLERUP TIL PH. WEILBACH.

En Del af ovenst. Billeder er gengivne efter Klichéerne til det Værk om Dahlerup, der er under Forberedelse, og som vil udkomme om kort Tid. Det var sørgeligt, det trak saa længe ud med Fuldendelsen af dette Arbejde, at Dahlerup ikke oplevede at faa det at se; han længtes inderligt derefter og spurgte i sin sidste Levetid ofte, om det dog ikke snart kom. Vi vil her udtale Haabet om, at mange af vore Læsere vil anskaffe sig dette Værk. Det vil navnlig blive meget tiltrækkende paa Grund af sit rige Billedstof, som vi har haft Adgang til at se, og som ret viser D. som den glimrende Tegner, han var. Vi har her medtaget en Del af hans Pennetegninger, som i malerisk Virkning og ved Stregens Sikkerhed og Ynde minder om J. T. Lundbye og andre af den Tids Kunstnere. Det lille Stykke Levnedsløb med Billeder er et Brudstykke af et Brev, Dahlerup skrev til afd. Weilbach, da denne havde anmodet D. om hans vitae til Brug for »Dansk Kunstnerleksikon«. Iøvrigt har vi ikke ved denne Lejlighed villet gengive de af hans Arbejder, der er kendt af alle, men derimod ment at

burde fremdrage Ting, som dels er ukendte, som f. Eks. det oprindelige Forslag til Kuppelbygningen ved Glyptoteket — der sikkert efter dette Forslag vilde være bleven langt heldigere i det Indre —, dels maaske glemte af de fleste, som Konkurrencetegningen til Victor Emanuels Monument, der indbragte D. en Præmie og Medalje. Det smukke lille Bygningskompleks ude ved Sluseværket i Kalvebod Strand er vistnok heller ikke kendt af mange. *Red.*

NY GADER OG NY ARCHITEKTUR I GAMMELT SPOR.

Den almindelige Maade, hvorpaa man i Kjøbenhavn holder Husrækken til en ubrudt Gadelinie, er architektonisk set meningsløst, selv om den i visse Henseender er praktisk og har en Traditions Hævd.

Husfaçader, som kun skilles ved en »matematisk« Linie (eller et Tagnedløb), men ellers fremhæves særskilt ved forskelligt Materiale eller Inddeling, kan aldrig gøre en Gade til Architektur som Helhed.

Vil man bibeholde den ubrudte Hus- og Gadelinie, hvilket maaske kan være heldigt i stærke Færdselsgader, maa man søge at komme til en samlende Behandling af alle Façader f. Eks. ved gennemgaaende Balkoner under 1ste Sal (som det siges at være Skik andetsteds), i det Hele søge gennemgaaende vandrette Linier. I hvert Fald maa enhver Nybygger, selv om han er nødt til at bryde Etageflugten i en Gade, vide architektonisk at tage Hensyn til Nabohusenes vandrette Leddelinger. Vil eller kan man ikke det, er den eneste Maade, hvorpaa man kan gøre en hel Gade til Architektur, at bryde Huslinien ved Frem- eller Tilbagespring, saa at der bliver et virkeligt og levende Skel mellem de forskellige Husindivider, og hvert enkelt Individ bør da i Samklang dermed yderligere levendegøres ved lodrette Inddelinger.

Principerne bør altsaa være et af tvende, enten: 1) *at sløjfe Husenes individuelle Præg ved samlende vandrette Linier og ensartet Flade-Behandling* eller 2) *at fremhæve det ved Forskydninger i Skellene, i Forbindelse med lodret Inddeling af Façaden.*

Det sidste vil stemme bedst med nordisk Architektur og nordisk Selvstændighedsfølelse og vil bedst udvendig illustrere den Inddeling i Smaa-Celler, som findes indvendig.

Det første Princip vil først ret faa Betydning, naar det bliver almindeligt at hele Karreer bebygges efter en samlet Plan og beholdes samlet paa een Haand.

Nu da de gamle lukkede Gaarde taber deres Betydning, idet Gaardclosetterne og andet gammelt Snavs forsvinder, er der en Mulighed for ad naturlig Vej at bryde Huslinien ved at lægge Grundenes ubebyggede Arealer ud til Gaden.

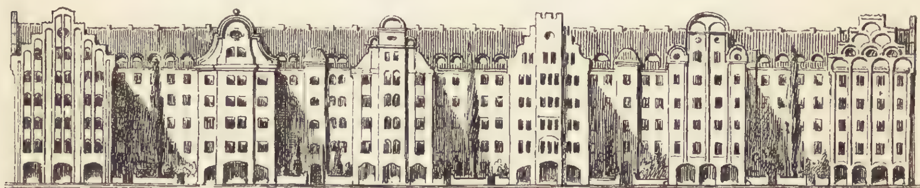
Et saadant Forsøg ses i medfølgende Skitse, hvor hver Ejendom med dens tilhørende Areal er betegnet ved samme Bogstav.

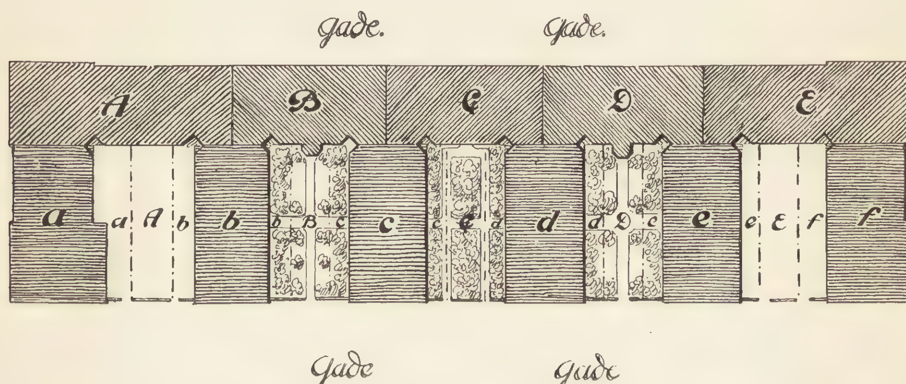
De ubebyggede Arealer, hvis Størrelse er regnet efter Kjøbenhavns Byggelov, tænkes kun skilt fra Gaden ved en Hegnsmur eller Stakit, og i øvrigt behandlede og beplantede under et, idet de belægges med Servitut til fælles Benyttelse og Vedligeholdelse af de omliggende Ejendomme.

En saadan Gade vil frembyde et livligt og malerisk Skue af en Række Huse, hvis Gavle alle vende mod Gaden og ved simple Midler kunne fremhæves

og individualiseres. De smaa Grønnegaarde ville blive yndede Opholdssteder i Sommertiden ligesom Bebyggelsen hygiejnisk set vil være god. Da der ingen Forskel er paa Gaard- og Gadefaçaden, kan Opholdsværelserne let placeres rigtigt med Hensyn til Sol og Lys.

Der existerer i de nordlige Lande ingen skønnere Bybebyggelse end Gavlgaderne i de gamle nordtyske og nederlandske Byer, og det er ikke rimeligt, at den foreslaaede Bebyggelsesplan skulde staa tilbage herfor, naar den faar en ligesaa skønsom Udførelse, og varieres i ligesaa maleriske Gadeanlæg. Man kommer bort fra det tomme Façadekunstleri og bygger Huse som i gamle Dage.

Alen 18 15 12 9 6 3 0 18 36 54 72 90 108 Alen

Paa den fremstillede Plan er Ejendommene tænkte udnyttede hver med tvende 3 eller 4 Værelsers Lejligheder, men de kunne ogsaa inddeles med fire 2 Værelsers Lejligheder og ville forrente de samme Kapitaler som de sørgelige Bebyggelser i Vester- og Nørrebros Arbejderkvarterer.

En Fordel vil det tillige være, at der kun kan lægges Butikker i de fremspringende Huse. Butikker i alle en tarvelig Gades Huse kan aldrig give andet end Sulteføde og daarlig Økonomi saavel for Ejer som for Lejer.

Principet synes i øvrigt saa simpelt og let at variere, at det skulde være mærkeligt, om der ikke var gjort Forsøg i samme Retning, nogen virkelig gennemført samlet Bebyggelse af denne Art findes dog i hvert Fald næppe.

Jan. 1907. P. V. J. KLINT.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 9. FEBRUAR 1907
9. AARGANG № 19

ET HUS I KØGE.

I Sommeren 1906 har jeg for Overlærer C. DAHL i Køge bygget et Hus i den nylig anlagte H. C. Andersensgade. Som det vel tildels fremgaar af Billedet, er det opført af røde Mursten paa en Betonsokkel og Taget dækket med røde Tegl. Vinduerne hvide.

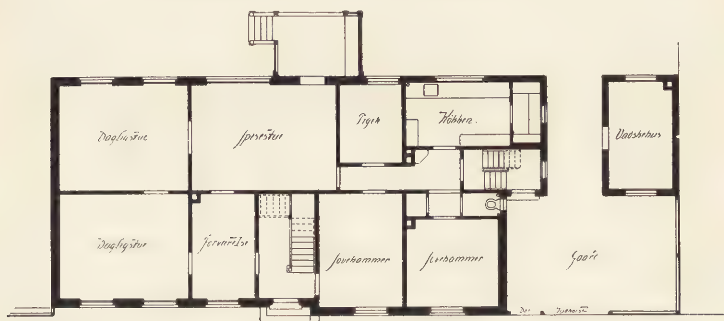
Arbejdet er udført af Haandværkere i Køge med d'Hrr. Murermester KINDBERG og Tømrermester BLUHME som Hovedmestre.

JOHAN NIELSEN.

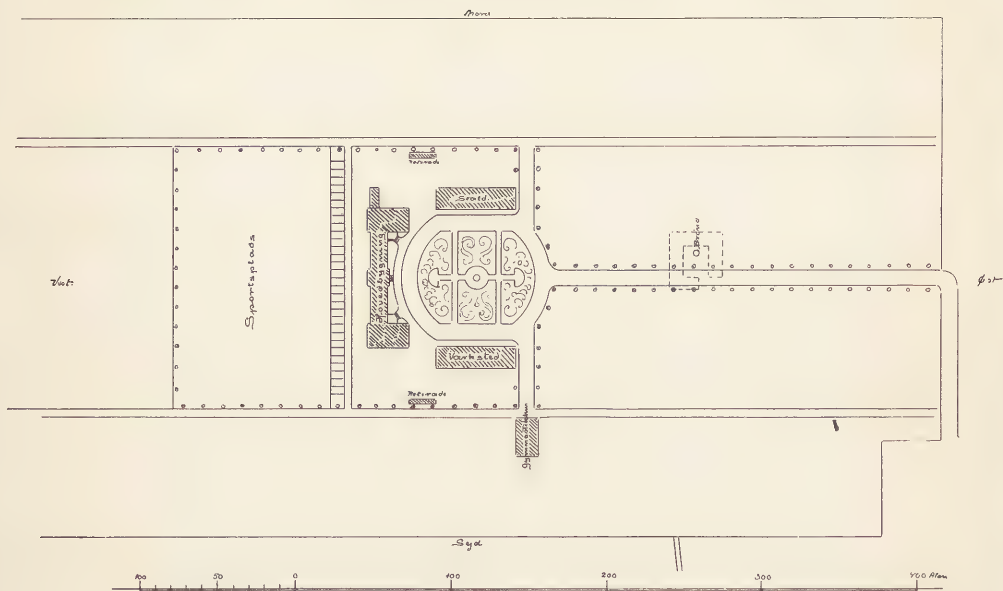
REDNINGSHJEM I RØDOVRE.

Paa en 28 Tdr. Land stor Jordlod i Rødovre agter Fængselshjælpen, under Forudsætning af at Rigsdagen bevilliger et Statstilskud, at opføre et Redningshjem for Drenge i 14—20 Aars Alderen. Hjemmet vil fortrinsvis optage 1) de i Straffelovstillæget af 1. April 1905 § 16 omhandlede Drenge, som have be-

HUS I KØGE. ARCHITEKT JOHAN NIELSEN.

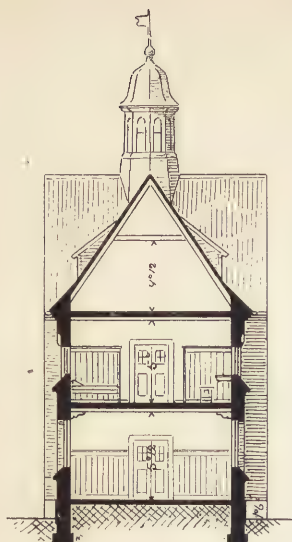
REDNINGSHJEM I RØDOVRE.
SITUATIONSPLAN.

ARCHITEKT
JOHAN NIELSEN.

REDNINGSHJEM I RØDOVRE.

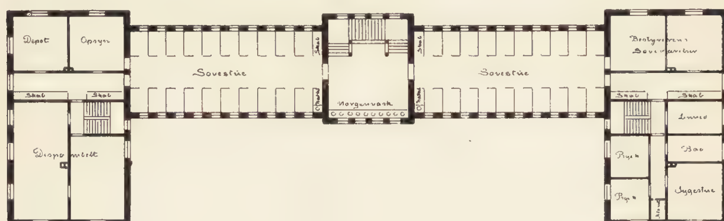
ARCHITEKT JOHAN NIELSEN.

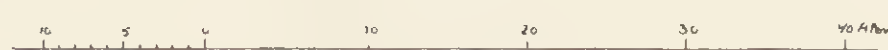

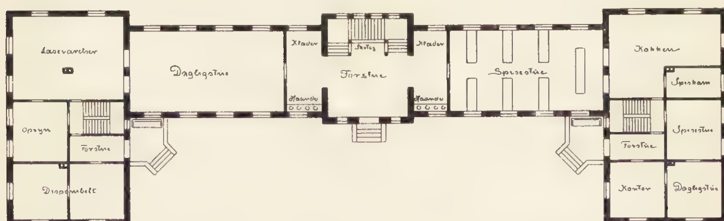
gaaet en mindre Forbrydelse og som ved en saadan Anbringelse under Opsigt i et eller flere Aar fuldstændigt skulle slippe for Tiltale, 2) betinget domfældte og 3) betinget benaadede Drenge samt andre af Fængselshjælpens Klienter indenfor de angivne Aldersgrænser.

Hjemmet er beregnet til 40 Drenge, men skal senere kunne rumme 60. Drengene skulle beskæftiges dels ved Arbejde i Marken, der hovedsageligt skal drives som Gartneri, dels i Værksteder, hvor de skulle lære et Haandværk. Desuden ville de blive underviste i Gymnastik og Friluftssport og om Aftenen blive beskæftigede med Læsning og Foredrag. Samtidig vil de ved Bade blive vænnet til gennemført Renlighed.

Bygningerne er anlagte omkring et Gaardsrum, der tænkes behandlet som Have. Hovedbygningen indeholder foruden Bestyrer- og Funktionærboliger Køk-

REDNINGSHJEM I RØDOVRE. ARCHITEKT JOHAN NIELSEN.

ken, Spisestue, Daglig- og Læseværelse i Stuen og Sovesalene paa 1ste Sal. Tagetagen er forbeholdt til Udvidelse. Medens alle Dagrum, saasom Værksteder, Dagligværelser og Spisestue, selvfølgelig er fælles, er Sovesalene langs begge Sider af en bred Midtergang ved $3^1/_2$ Alen høje Bræddevægge afdelt i smaa Rum, hver med sit lille Vindu, saaledes at hver Dreng om Natten er alene. Hvert saadant lille »Værelse« er 3 Al. $\times$ 2 Al. 6″ og rummer foruden Seng et lille Klapbord ved Vinduet og et lille 18″ højt Skab paa Ben, der tillige tjener som Stol. Sidebygningerne indeholde Værksteder, Bade- og Vaskerum og Stald til et Par Heste og mindre Husdyr. Bygningerne tænkes opført af røde Mursten og Taget dækkes med Tegltag. Gymnastikhuset og de mindre Udhuse opføres af Træ.

St. Nicolai Kirkes Taarn 1669. Vor Frue Kirkes Taarn 1744. St. Petri Kirkes Taarn 1757.
AF FORENINGEN AF 3. DECEMBERS OPMAALINGER. 3 KIRKETAARNE, GENGIVNE EFTER MODELLER, TEGNINGER I NATIONALMUSEET OG »VITRUVIUS« AF VALD. JØRGENSEN.

FORENINGEN AF 3. DECEMBER.

Naar Kunstakademiet i de senere Aar ofte er Genstand for Kritik og afmales som en gammel skummel Kasse, hvor de spirende Talenter hæmmes, ja kvæles af Mangel paa den rette Dyrkning, saa er der Grund til at fremhæve, hvorledes dette samme Akademi i Henseende til fornøjeligt Samliv med og Paavirkning af ældre og yngre Kammerater, ogsaa som Følge af den herlige Frihed og hele humane Tone, der er den herskende paa Charlottenborg, for mangfoldige unge Mennesker har, rent menneskeligt set, været den mest udmærkede Skole og det behageligste Opholdssted af Verden.

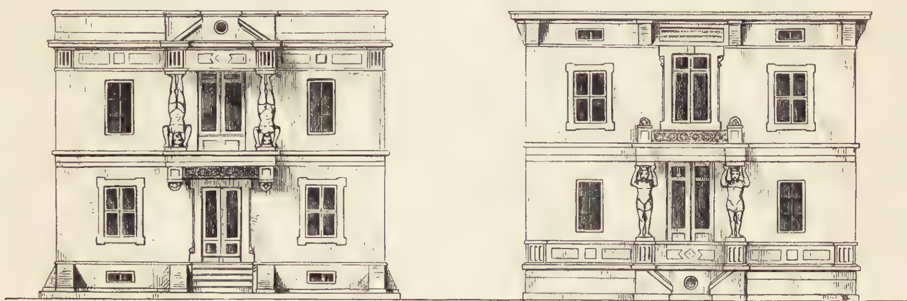
At de utallige Kaffebesøg hos Brøndum og den ubundne Frihed i det hele taget kan have indvirket uheldigt paa svage Sjæle, er muligt. Men at der ogsaa i Tidernes Løb er arbejdet energisk og alvorligt, turde det være overflødigt at paavise. For de mange forskellige »Slægtled« af Elever har det sikkert altid været en Spore dette: at man følte sig som Led i en ældgammel Institution med hævdvundne Traditioner helt op i Allongeparykkernes Tidsalder. Og maaske ogsaa derfor har der tidt været Trang til, ved Dannelse af Elevforeninger med skrevne eller uskrevne Love at slaa fast overfor de almindelige Dødelige, at man var noget helt for sig — et ungdommeligt Udslag af en ikke ondartet Korpsaand, muligvis dog parret med en Trang til endnu mere Gemytlighed.

Alle disse Foreninger har som bekendt haft en meget kort Levetid, undtagen den, hvis Navn staar over disse Linier, og som har en saa respektabel Alder, at den nu er gaaet ind i sit 15de Leveaar. Grunden til denne store Levedygtighed maa sikkert være, at denne Elevforening, i Modsætning til de tidligere, straks samlede sig om et positivt Formaal: Udgivelsen af Opmaalinger af gammel Architektur. Dette Arbejde, som op igennem Aarene har været røgtet med virkelig Dygtighed og Alvor, har været som en Arv, der af den ene Generation af Architektelever er overdraget til den næste, og hver især har følt det som en Forpligtelse at være med til værdigt at løfte Arven. Det har været de passive Medlemmer en Glæde — for et ringe Kontingent — at modtage de, i Almindelighed, godt tegnede og smukt gengivne Blade, saaledes at der allerede nu foreligger et anseligt Værk, som man kan have baade Fornøjelse og Udbytte af at gennemblade. Og naar Foreningen nu, samtidig med at den begynder sin nye Aargang af Opmaalingerne, har set sig nødsaget til at forhøje sit Medlemskontingent en Smule — Kødpriserne og alt andet stiger jo, hvorfor skulde saa ikke ogsaa Architektur gøre det? —, saa vil vi haabe, at dette ikke i mindste Maade maa skade Foretagendet, men at tværtimod saa mange som muligt maa indmelde sig som Medlemmer, baade aktive og passive, for at Foreningen kan faa fornødent Rygstød til at arbejde videre i samme gode Spor som hidtil.

EN ARCHITEKTONISK SPØG.

At V. Dahlerup særlig i sine unge Aar var en stor Spasmager, er vel bekendt. I hans Mapper findes mange Vidnesbyrd om lystige Iagttagelser af Menneskers Snurrighed, saavel som Variationer over Forfængelighed og Unoder, alt

dog under en saare godmodig Synsvinkel. At han ogsaa udstrakte sine spøgefulde Indfald til Architekturen ses af ovenstaaende Billede, der her er gengivet efter Træsnittet i »Ill. Tid.« Nr. 167 for 7. Dcbr. 1862. Selv har han senere fortalt, at dette Indfald stammede fra 2 Villaer i Nærheden af Gl. Kongevej, i hvilke en dalevende anset Architekt havde tilfredsstillet sig selv og sine Bygherrer ved at benytte de røde og gule Baand, der var Façadernes Pryd, i omvendt Orden paa Husene. Dahlerup ledsager selv Billedet med følgende Text: »To Brødre, de bedste Venner forresten, havde den slemme Fejl, aldrig at være enige. Sagde Peter, at de syngende Natvægtere burde afskaffes, saa priste Hans dem som en smuk og national Ejendommelighed. Fandt Hans det kongelige

Theaters Ydre uanstændigt, saa paastod Peter, at det var en Pryd for Hovedstaden. De fik en Arv; men, Ak og Ve! i Testamentet stilledes den slemme Betingelse, at de hver skulde bygge sig et Hus, men — ens skulde Husene være. Hans foreslog store Vinduer i nederste Etage og smaa i øverste, Peter vilde hellere renoncere paa Arven, end gaa fra sin Paastand: smaa Vinduer forneden og store foroven. Peter vilde have Mezzanin, Hans Kælder — de kunde ikke blive enige.

De henvendte sig til en Architekt, hver med sine Fordringer og gjorde ham bekendt med Betingelserne i Testamentet. Han tegnede dem derfor ovenstaaende to Huse. Vender man det første paa Hovedet, saa er det som det andet, vender man det andet paa Hovedet, saa er det som det første.

De uenige Brødres Fordringer vare opfyldte, og dog vare Husene eens.

JENS NORUP.«

FORSKØNNELSESFORENINGENS MØDE.

ARCHITEKT LEUNING-BORCHS FOREDRAG

(gengivet efter Talerens Manuskript).

Det kan ikke undgaas, at det, jeg iaften vil tale om, delvis kommer til at forme sig som et Angreb.

Jeg vil imidlertid straks fastslaa, at det ikke skal være et Angreb paa bestemte Personer eller Institutioner. Snarere er det Angreb paa os selv — os, Kjøbenhavns Borgere i Fortid og Nutid. Vi vil vaske vort snavsede Linned her hos os selv.

Dersom det nu blot var en saadan Storvask, en Oplæsning af en Begrædelsesbog, en Opremsning af de Synder, Kjøbenhavns Borgere har begaaet — og stadig begaar overfor deres By, saa vilde Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse ikke have indbudt til dette Møde.

Men Foreningen tror jo netop, at naar den blot bliver talrig og saaledes stærk nok, vil den kunne bidrage til at bringe os ud af Uføret.

Vi vil frem over Gravene.

Naar jeg altsaa nu iaften vil holde et Spejl op for Dem, vil vise Dem noget af det skønne, vi har og har haft, det grimme, vi har faaet i Stedet for, vise Dem, hvor ilde vi har behandlet og stadig behandler vor By, saa hist, saa her, saa sker det, for at vi skal tage ved Lære, love hverandre, at saaledes skulde det ikke gaa i Fremtiden.

Spørgsmaalet er nu dette: Findes der saa megen Skønhedstrang hos os, at vi vil sætte noget ind paa at bevare, hvad der endnu kan bevares af smukt og betydeligt, og, hvor der skal raseres, forlange, at det nye bliver lige saa godt, om muligt bedre.

Paa Kjøbenhavn — saaledes som den nu ser ud — kan man jo ikke se Bekræftelse paa Henrik Ibsens Ord: Efter Skønhed hungrer Tiden. I alt Fald har Kjøbenhavnerne saa ikke tilfredsstillet deres Hunger. Inden Døre er der jo ganske vist sket ikke ringe Fremgang i de sidste 20 Aar. For en Del — men ogsaa kun for en Del — er Smagløsheden her afløst af større Simpelhed, mere Skønhed.

Vore Façader er jo ogsaa blevet adskilligt bedre end i 70'ernes frygtelige Periode, men der er langt igen.

Hvad vi begaar i Retning af Monumenter, Springvand o. s. v., kan vi daarlig være bekendt at vise fremmede.

I en Tid som vor, hvor Økonomien er den Tap, hvorom det sociale Liv drejer sig, vilde en Forening som denne jo straks kunne nedlægge sine Vaaben, dersom den sprang dette over. Hvis den vilde forlange, at Borgerne blot skulde øse Penge ud, uden at faa noget for dem, vilde den have tabt Spillet.

Men Tingen er jo ogsaa, at rent økonomisk set har vi baaret os dumt ad. Lad mig nævne et Par Eksempler:

Gammelholms-Kvarteret, som man sikkert i sin Tid har ventet sig en Del af — hvad er det nu værd? Kvarteret er grimt og mørkt, Gaderne for snævre, Gaardene for smaa. Forladt af Muser og Gratier vil den Tid snart komme, hvor det vil blive forladt af Mennesker.

Ude i Utterslev er der bygget et saakaldt Arbejderkvarter. Hvad er det værd? Til Nedrivning. Arbejderne flytter efterhaanden ud til sunde og lysere Boliger. Før eller senere vil det blive en tung Haand, der bliver lagt paa Byens økonomiske Liv.

Dette er saa lige til.

Vanskeligere bliver det maaske at gøre det umiddelbart indlysende, at en smuk By betaler sig bedre end en grim.

Vi forstaar nok alle umiddelbart, at Turiststrømmen bliver større, men den indirekte Betydning, som Skønheden har paa Befolkningen, er det vanskeligere at paapege.

Men dog er mange med mig enige i, at denne indirekte Betydning er meget stor: Sindet løftes, og Arbejdslysten og -evnen bliver større ved at bo og færdes i smukke Omgivelser. Det er altsammen Værdi — Pengeværdi.

Der *er* kloge Forretningsfolk, der har indset dette.

Ovre paa den anden Side af Langebro, ved Islands Brygge, har man begyndt at bygge efter en Gadeplan, som, hvis den ikke bliver ændret, vil ødelægge et helt Bykvarter, gøre det aandløst og kedeligt.

Der er gjort Skridt til at faa reddet, hvad der kan reddes. Det var nemlig i dette Tilfælde meget let at overbevise de Forretningsmænd, der leder dette Foretagende, om, at det vilde lokke Købere til Grundene, naar der forelaa en livlig og smuk Gadeplan i Stedet for en grim og kedelig. Det interessante er, at dette kan gøres uden at forringe det bebyggede Areal.

Ved Grønningen, hvor Bebyggelsen hurtigt skrider frem paa den gamle Husarkasernes Grund, gøres der ogsaa, hvad der kan, for at faa noget smukt frem. Men ogsaa her er det for stykkevis og tilfældigt, hvad der kommer ud deraf. Den Gadeplan, som her var lavet og ikke lod sig ændre, er uheldig. Der er ikke taget Hensyn til Suenson-Monumentet og ikke tilstrækkeligt Hensyn til det Villakvarter, der engang, naar Kastelsparken bliver til Virkelighed, vil blive vis-à-vis Grønningens Bebyggelse. Nogle af disse Bygninger, der nu opføres, bliver god Architektur, men efter al Sandsynlighed bliver Husene ens høje, og da Gadelinien i Grønningeboulevarden er snorlige, bliver Gadens Kontur uhjælpelig kedelig. Det har skortet paa Forudseenhed, Storsyn og Samarbejden af de forskellige Momenter og Faktorer.

Hvorledes er vore Søer ikke bleven mishandlede? En Husrække i Østersøgade saa lang og kedelig som et ondt Aar. Og paa den modsatte Bred, hvor det ikke er slet saa galt, er det rent tilfældigt, at Bygninger som den Soldenfeldtske Stiftelse og Frimurerstiftelsen bryder en Husrække, der ellers vilde være bleven en værdig Pendant til Genboen.

Tænk hvor Baadetrafikken vilde have været livlig, dersom her var mere Skønhed med brede Køreveje paa Siderne, Haver bagved, smukke, fremspringende Siddepladser o. s. v. Vi havde næppe tabt synderligt direkte pekuniært, og indirekte havde vi vundet uberegnelige Værdier.

Strandvejen, den af Digterne besungne Strandvej, hvad er der bleven af den? Stranden er skjult af lange Gader med høje Huse, der som Fangarme strækker sig langt ud i Landet.

Her kan dog endnu gøres noget:

For den forholdsvis ringe Sum af $1^1/_2$ à 2 Mill. Kr. kan der skabes en ny Strandvej fra Byen til Charlottenlund. For dem, der indmelder sig i »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, vil der om ganske kort Tid blive fremlagt og forklaret et Projekt til denne værdifulde Forskønnelse af Kjøbenhavn.

Vi faar nu vore Banegaardsforhold forandrede. Derved bliver det gamle Banegaardsterræn jo frigjort. Der bør nu sørges for, at dette Kvarter bliver noget smukt — Kvarteret er smukt nu, som det er, som De senere skal faa at se. Lad os sørge for, at det, som kommer i Stedet, bliver lige saa smukt, om end paa en anden Maade.

Frederiks Hospital skal flyttes. Vi skal ikke finde os i, at noget af det

smukkeste, vi har i Kjøbenhavn, det gamle Frederiks Hospital, bliver overladt smaatskaaret og sneversynet Byggerøveri. Vi maa arbejde paa at finde en Løsning, der, selv om det i Øjeblikket skal koste noget, fritager os for en Forringelse af Byens Værdi.

Nicolai Plads, den tidt omtalte. Vi *skal* finde en Udvej, der snarest skaffer os af med de Slagterboder, om hvilke en ganske udannet Mand engang træffende sagde, at de var en Skændselsplet paa Byen. En værdig Pendant til Slagterboderne er »den hvide Flip«s Skilt. Lad Folkestemningen tvinge Vedkommende til at skaffe sig noget smukt i Stedet for — det vil blive en ny Reklame for Forretningens Ejer — det gør ikke os noget, blot vi faar Skiltet væk og noget kønt i Stedet for.

Apropos Skilte:

Har De set, hvorledes man har bemalet Gavlene paa den anden Side Knippelsbro? Vedkommende har maaske hørt, at de var maleriske, og har saa opfattet det som om de egnede sig til at bemales.

Hvorfor kan vore Skilte ikke lige saa godt være smukke? Man har jo forlængst paa Reklameplakaternes Omraade indset det kloge i at benytte kunstnerisk Assistance. Lad Skiltningen følge det Spor.

Vi var før ved Knippelsbro. Lad os haabe, den nye bliver smukkere end Langebro. For her er et af de smukkeste, mest maleriske Partier blevet delvis ødelagt. Jeg adresserer ikke min Kritik hverken til Architekten, Ingeniøren eller de kommunale Myndigheder. Det er Systemet, Synspunktet, der er galt. Man siger nemlig ikke: Her skal ligge en Bro. Den *skal* være smuk — lige saa smuk som praktisk. Nej! man siger: Her skal ligge en Bro. Lad os faa den mest praktiske, forholdsvis prisbilligste Form, saa sætter vi lidt Krøller og Kruseduller paa som et tarveligt Offer til Skønhedsgudinden. Men slige Ofre regner den ophøjede Dame ikke for noget. Hun fordrer som enhver anden anstændig Guddom at dyrkes i Sandhed og Alvor.

Gl. Kongevej før og Gl. Kongevej nu. Der maa jo være adskillige her tilstede, der husker den gamle Vej med de ret store Haver paa Siderne og de lave, spredte Villaer. Naa, de maatte forsvinde, men hvad har vi faaet i Stedet for. Vi har været særlig heldige med vore Gadenavne: Gamle Kongevej, Saxogade, opkaldt efter en af Danmarks aandfuldeste Mænd, Dannebrogsgade, denne ogsaa kedsommelige Gade opkaldt efter vort straalende Flag; Istedgade, et smukt Sejrsmonument! Gaden er jo ovenikøbet en Hovedaare gennem en stor Bydel.

Og hvorledes er ikke det gamle Christianshavn, vor smukke, maleriske Forstad, hvor er den ikke bleven ødelagt af Byggerøvere.

Hvad nytter det, at man siger: Saadan er det ogsaa i andre Byer. Hvad kommer det os ved? Det er blot en Sovepude.

Vi faar vel engang en ny Byggelov. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse burde spille en væsentlig Rolle ved dens Tilblivelse. Foreningen maa være saa stærk, at Stat og Kommune er nødt til at regne med den.

— Jeg nævnede før Strandvejen. Lad os sørge for, at den anden Strandvej, vi har, langs Kalveboderne til Dragør, hvor der nu vokser et helt nyt Kvarter op, bliver saaledes, at det ikke af vore Efterkommere skal gøres om — eller — hvad der vilde være værre — ikke kunde laves om.

Og lad os i Tide være betænkt paa at sikre os Arealer udenfor Valby ned mod Stranden til Fredning, hvad enten det bliver til Parker eller andet Brug.

Det er saa trøstesløst at se disse 4-etages Kaserner paa Grænsen af By og Land. Vi maa danne en Overgang med Grunde, hvorpaa der er Servitutter. Jeg kommer til at tænke paa, at man jo helt ude ved Klampenborg har opført en stor, høj Hjørnebygning klods op ad Dyrehaven. Hvor kan saadan noget ske. Hvorfor finder vi os i det? Dette er jo næsten værre end alt andet. For dette virker som en knyttet Næve.

Det kan hindres ved, at Foreningen bliver saa stor og stærk, at den sprænger sine Rammer og slutter en Kæde, der omfatter det ganske Land. Dersom en saadan, hele Landet omfattende Forening havde eksisteret, saa havde vi sikkert undgaaet Forslaget om de 400 grimme Funktionærboliger for Statsbanerne, som man truede med at sprede ud over Landet. Var det for overfor alle de Rejsende at dokumentere vort barbariske Standpunkt, saa de paa hvert Punkt kunde faa Lektien repeteret? Eller var det af misforstaaet Stilfølelse, jeg mener, for at disse Bygninger kunde være i »Stil« med vore grimme Stationsbyer.

Danske Kunstnere er dog i Færd med at søge dæmmet op for Smagløshedens Triumftog. Akademiet, Akademisk Architektforening og Selskabet for dekorativ Kunst har hver for sig taget fat. De vil rimeligvis alle komme til Resultater, der vil kræve Statsmyndighedernes Hjælp, saa det er saare uheldigt, at et Forslag som det omtalte er udgaaet fra selve disse Myndigheder.

Der er nu Haab om, at Forslaget ændres. Dette Haab maa blive til Virkelighed. Og det skal vi selv sørge for gennem vor Repræsentation i Rigsdagen.

Gaar Forslaget igennem i sin oprindelige Form, saa kan vi ikke skyde Skylden paa Myndighederne. Vi kan ikke skubbe Ansvaret fra os.

Der er jo mange andre Fremtidsspørgsmaal foruden dem, jeg har nævnet. Der er Farvergades Bebyggelse. Hvem skal det betros? Der er Garderkasernens Flytning og Rosenborg Exercerplads. Der er en ny Park for de indlemmede Distrikter og m. m.

Det vilde føre for vidt at komme ind paa alle disse Spørgsmaal. Lad os haabe, Foreningen maa faa Haand i Hanke med dem alle.

Det er jo kun en Del af Fortidens og Nutidens Synder, jeg har peget paa. Der er mange andre: vor nye Banegaards Beliggenhed, Telegrafstationen, Planlæggelsen af Museet i Østre Anlæg i Forhold til Bygningerne i Sølvgade, Danmarksmonumentet, Storkespringvandet, Tietgenmonumentet.

Hvor gaar vi hen og faar Absolution?

Og lad os endmindre tro, at vi kan faa Aflad for de Synder, vi vil begaa i Fremtiden. Kulturhistorien vil antage os eller forkaste os efter Fortjeneste.

Det kan tænkes, at et kort Spand af Tid vil Penge, Penge, Penge være det eneste almægtige Løsen. Men lad os være visse paa, at Ideerne kan ikke dø. Historien gentager sig. Efter den døde Tid vil der komme en Renæssance, og den vil dømme os haardt.

Hvis det var Mangel paa Evne — jeg mener kunstnerisk Evne —, der skabte Misèren. Det er det ikke. Der er baade kunstnerisk Viden og kunstnerisk Kunnen tilstede. Og der *er* et tilstrækkelig stort Antal kunstforstandige Mennesker blandt Publikum.

Det er ikke engang nødvendigt at være kunstforstandig for at forstaa, hvor galt det er. Man skal blot være et sundt Menneske, der ved, at det er rarere at se paa noget kønt end noget grimt. Man skal blot være saaledes beskaffen, at man ikke har indtørret sig til en pengepugende Pergamentslap. Man skal blot ikke have solgt sin Førstefødselsret til Livet med dets Skønhed og Fest for en Ret Linser.

FORSKELLIGT.

Udstilling i Kunstindustrimuseet. Søndag den 3. Februar aabnedes i Kunstindustrimuseet en *Udstilling af norsk Folkekunst,* sammensat af udvalgte Genstande fra samtlige Museer i Norge, medens vort Nationalmuseums 2den Afdel. og Folkemuseet samtidig har ydet betydelig Støtte. Enkelte Privatmænd her og i Kristiania har ogsaa sendt Bidrag. Det er saaledes en Eliteudstilling af største Interesse og vi opfordrer kraftigt alle vore Læsere til at bese den Rigdom af sjældne og skønne Ting, som findes deri. Der er først Broderier: en Samling af Hvidsøm fra Hardanger og brogede Pyntehaandklæder, Skørter og Halslinninger, Huer o. lign. De stærke, klare Farver staar saa brillant sammen, og den blaalige Baggrund, hvorpaa en Del af Genstandene er lagt, er valgt med stor Sikkerhed. Videre er der Smykker — de bekendte Brudekroner og Søljer — og naturligvis en fyldig Udstilling af Træskæreri, baade nyt og gammelt. Man kunde ønske det nye lidt mere af den Bredde og Friskhed, som præger de ældre Ting; og hvorfor tør man ikke mere male det udskaarne Trætøj? Man overraskes ved at se Træskaale fra samme Periode, men helt forskellige i Stilen, nogle rokokoagtige, andre helt romanske; i afsides Dale har en bestemt Stil vel kunnet holde sig længe uberørt. Men Rokokoen har øjensynlig hersket baade længe og været meget udbredt, den har sat sit Præg paa meget af det Træskæreri, der findes paa Udstillingen. En særlig Gruppe fortjener her at nævnes: de pragtfulde, rigt udskaarne Krus af Valbirk, som er udstillede af vort Nationalmuseum, med bibelske Fremstillinger, nærmest hørende Renæssancetiden til. Efter Sigende skal intet norsk Museum eje Magen hertil. Endelig er der Tæpper, baade morsomme gamle fra det 17de Aarh. og de kendte moderne efter Tegninger af Munthe, Werenskiold o. a. Det bekendte »Nordlysets Døtre« og et andet af Munthe, »Najaden«, fortjener særlig at nævnes. Alt i alt en ejendommelig og righoldig Udstilling, som man kan lære meget af. *C. B.*

Islands Brygge. Konkurrencearbejderne til Bebyggelse af Islands Brygge er udstillede i den frie Udstillings Bygning indtil Søndag d. 10. Februar inkl. Der er indkommet ialt 14 Projekter.

Understøttelsesfondet. Som Vederlag for vore Medlemmers Arbejde ved Bedømmelsen af Grundejerbankens Konkurrence er der tilstillet Architektforeningens Understøttelsesfond 500 Kr. og for Sygehuskonkurrencen i Odense 200 Kr.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 16. FEBRUAR 1907
9. AARGANG № 20

SYGEHUSKONCURRENCEN I ODENSE.

SYGEHUSET I ODENSE. MIDTPARTI AF KIRURGISK AFDELING. ARCHITEKT G. LAAGE.

SYGEHUSET I ODENSE.

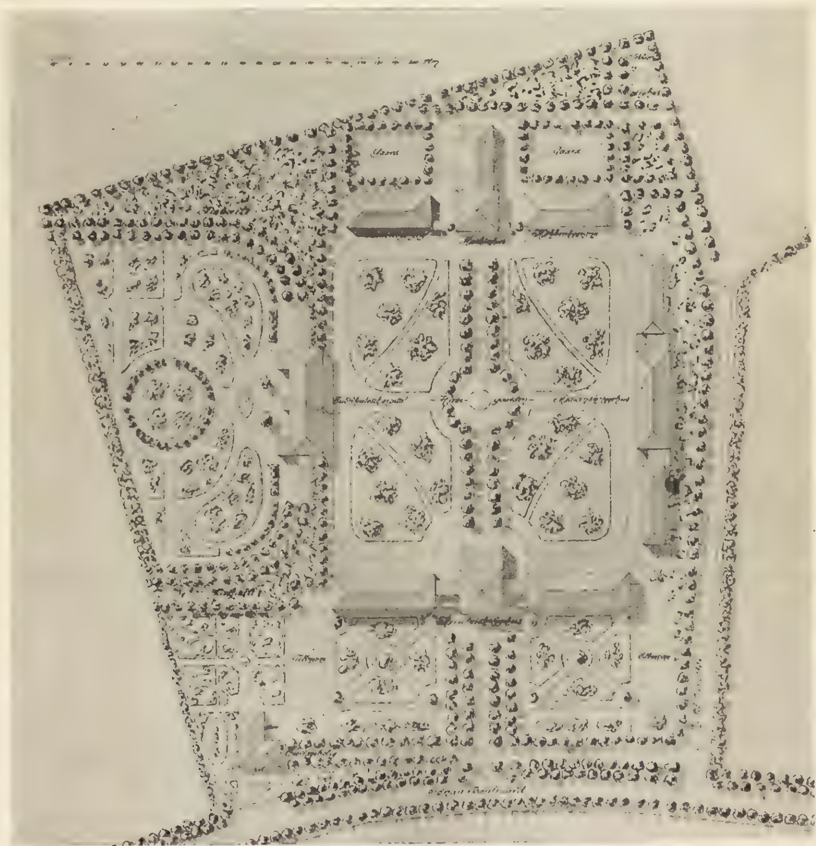
KIRURGISK ADELING.

FORSIDE.
PLAN AF STUEETAGEN.

VASKERIBYGNING.

ARCHITEKT
G. LAAGE.

Bedømmelsen foretoges af et Fællesudvalg af Amtsraadet og Odense Byraad suppleredemed: Stiftsfysikus, Overlægen paa Sygehuset i Odense, en Ingeniør og to af Akademisk Architektforening valgte Architekter. Da det saaledes kombinerede Bedømmelsesudvalg var meget talrigt, blev der — for at simplificere Arbejdet — paa Forslag af Architekterne nedsat et Underudvalg bestaaende af to Byraadsmedlemmer, Lægerne, Ingeniøren og de to Architekter, som derefter kritisk gennemgik Projekterne og affattede en Betænkning, der, tilligemed

SYGEHUSET I ODENSE.
SITUATIONSPLAN.

ARCHITEKT
H. C. ANDERSEN.

en Indstilling om Præmierne, senere blev enstemmigt vedtaget af det store Udvalg.

Idet vi i dette og et følgende Hæfte gengiver nogle af de præmierede Projekters Tegninger vil vi som Tekst vedføje de af Betænkningens Punkter, der angaar de præmierede Arbejder. Dette sker ogsaa efter udtrykkeligt Ønske af Udvalget, der efter at være bleven gjort bekendt med den Bestemmelse i Architektforeningens Konkurrenceregler, der fastsætter, at »Dommens Begrundelse« skal offentliggøres (§ 8) — en Bestemmelse, der forøvrigt ofte ikke bliver overholdt —, har anmodet os om at besørge denne Offentliggørelse.

SYGEHUSET I ODENSE.
KIRURGISK AFDELING.

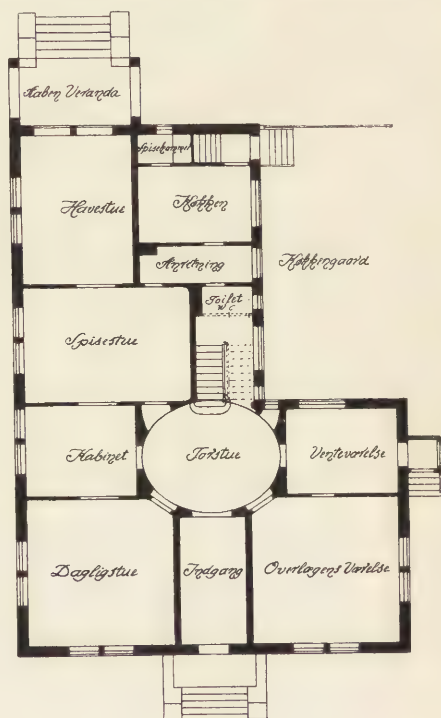
FORSIDE.
PLAN AF FØRSTE SAL.

ARCHITEKT
H. C. ANDERSEN.

»Projekt Nr. 3, Mærke: Hic Rhodos, hic salta (G. Laage, Kjøbenhavn. Præmie 1250 Kr.).

Hele Planlæggelsen og Behandlingen af dette Projekt er udført med Talent og øjensynligt af en med Sygehusbyggeri fortrolig Architekt. Grunden, hvorfor man ikke har ment at kunne indstille det til 1ste Præmie, er, dels at det forsaavidt er udenfor Programmet, som det forudsætter Afdelingerne for Hud- og Kønssyge og for Sindssyge anbragte i særlige Bygninger, dels at det med sine meget høje Tage og altsaa unyttige Loftsrum, foruden flere andre Forhold, er mindre økonomisk end ønskeligt.

SYGEHUSET I ODENSE.
OVERLÆGEBOLIG.

ARCHITEKT
H. C. ANDERSEN.

Man har ment at kunne se bort fra den nævnte Afvigelse fra Programmet, da det i og for sig er et godt Princip, der ligger til Grund for den Tanke at udskille de to Afdelinger fra den medicinske. Men Projektet vilde, set fra et økonomisk Standpunkt, være uudførligt og maatte i hvert Fald omarbejdes og reduceres.

Nr. 11, Mærke: et græsk Kors (H. C. Andersen, Kjøbenhavn, p. t. Italien. Præmie 1250 Kr.).

Smuk Situationsplan. Mangler i alle Afdelinger Optagelsesbad og Udluftningskorridorer ved W. C. Kirurgisk Afdeling: Planen iøvrigt overvejende god, mulig vil der være noget mørkt i Sammenskæringen mellem For- og Sidebygning. Inspektørboligen i Midtpartiets 2den Sal uheldig. Kontoret anbragt i Afdelingens Stueetage. Medicinsk Afdeling: temmelig mørk Korridor. Thekøkkenernes Spisekamre ved Siden af W. C. Ordningen af Køkkener, W. C. og Skyllerum uheldig. Udbæringen fra Sygestuer til Skyllerum

meget lang. Tuberkuloseafdeling: Midtkorridoren i begge Etager mørk og vanskelig at udlufte. I 4 Sygestuer uheldige Lysforhold. Overlægebolig vel indrettet. Iøvrigt gennemgaaende et ret tiltalende Projekt; delvis noget tørt og fersk i det Ydre«.

KRITIK.

En forstandig, architekturkyndig Kritik savnes føleligt i Dagspressen, ogsaa i dette Blad, hvor moderne Architektur gengives; Gengivelserne har stedse været ledsagede af en temmelig interesseløs og upersonlig Tekst, mest en tør Opremsning af Mestre og Materiale m. m. — dette var ikke belærende, men ganske uskadeligt.

I den senere Tid har Hr. Vilh. Wanscher skrevet en Del om moderne Architekter og deres Frembringelser; jeg synes dog ikke vort Savn endnu er afhjulpet, tværtimod: efter hans sidste Artikler foretrækker jeg den gamle, men uskadelige Tilstand.

Jeg har vanskeligt ved at tage Hr. V. W. alvorlig, men efterhaanden som hans besynderlige Meninger gentages i flere og flere Afhandlinger, forekommer det mig, at de ikke bør staa helt uimodsagte. Hr. W. er meget vanskelig at forstaa, og en Del maa jeg ganske opgive, jeg skal da kun berøre, hvad der ikke er til at tage fejl af.

At Malere og Billedhuggere bedre end Architekter forstaar, hvorledes Bygninger virker i Naturen, er en uholdbar Paastand. Beviset: at Architekternes Skitsebøger ser anderledes ud end Malernes, er ikke slaaende, thi Maleren tegner kun Tingene for Billedets Skyld — vi for selve Tingenes Skyld, ikke for at lave en malerisk Tegning.

»Architekten maa regne med Virkeligheden« — ja netop, ellers er han ikke Architekt; og vore Bygninger staar jo Gud ske Lov paa Jorden. En Architekturkritiker maa ogsaa, hvis han forstaar sig ret paa det, han taler om, holde sig til Virkeligheden og ikke bygge Luftkasteller. Hr. V. W. fantaserer lidt for rigeligt af og til; at vende op og ned paa Raadhusgaarden er f. Eks. en løjerlig Tanke; thi Loggiaen paa 2den Sal hører sammen med Festlokalernes Plads i Bygningen. Architektur er ikke Façade altsammen, men derimod i høj Grad afhængig af Plan og Konstruktion.

Hr. V. W.s gaadefulde Tale om Læsesalen i det kgl. Bibliotek er heller ikke særlig konstruktivt gennemtænkt. Det lader sig nemlig ikke gøre at overhvælve et Rum paa 40 Alens Bredde uden Søjler. At tage Læsebordene bort fra Gulvet! — ja hvorfor ikke: Stolestaderne ud af Kirkerne, Møblerne ud af Stuerne, saa kan man se Væggene helt ned til Gulvet! — Jeg skal dog ikke fordybe mig nærmere heri, men i Anledning af P. V. J. Klint spørge Hr. V. W., om vi virkelig skal tage den Kirke alvorlig, som en Skabning fra vor Tid? Med en Trappegavl mod Syd, en Hesselagergavl mod Nord, Apsis fra den romanske Tid, gotisk Taarn og endelig nogle slemme »gotiske« Vinduer i Skibet fra vore Dage, — alt dette vilde kun have Interesse, hvis det var opstaaet gennem Tiderne. A propos — et Snit eller to vilde have været rart. Kirkerummet har

jo i hvert Fald Interesse for Folk med Rumsans. — Kirkegaardsporten til samme Kirke forstaar jeg ikke ganske. Og jeg haaber den ikke kommer til Udførelse, thi den vilde utvivlsomt have stort Besvær med at blive staaende. — Den Maade at anvende Tagsten paa, tyder heller ikke paa Virkelighed.

Huset fra Ourupgaard er meget morsomt at se paa her paa Tegningen, om det gaar ligesaa godt i Virkeligheden tvivler jeg paa. Men naar Hr. W. skriver om »Klints Evne til at skabe interessante og sammenhængende Omrids, meget beherskede og dog bevægelige, samtidig med at de svarer nøjagtigt til Bygningens Dele«, skal jeg bede Læseren kaste et Blik paa Tværsnittet af dette Skovriderhus, med Mansard Tagværk til almindeligt Sadeltag foruden andre mærkelige Ting i Plan og Façaderne, der ikke just kan siges at svare »nøjagtig til Bygningens Dele«.

Dette Indlæg er Ønsket om, at vi igen maa komme ned paa Jorden i vor Kritik og komme til at regne med Virkeligheden. Det skal ikke opfattes som et Angreb paa P. V. J. K. som jeg sætter megen Pris paa som Kunstner — dog mere i andre Retninger end som Bygmester.

Hver kan jo være god for sig; jeg bøjer mig for — Michelangelo.

5—2—07. MAGDAHL-NIELSEN.

BYENS SILHUET.

»Architekten« har tidligere (21. Novbr. 1902) dels refereret et af mig offentliggjort Forslag om Opførelsen af en Talescene paa den Bygningsfirkant, der begrænses af Nikolaigade, Dybensgade, Admiralgade og Vingaardsstræde, dels givet mig Plads for et Indlæg i Spørgsmaalet: Nicolaiplads.

Nu har jeg igen noget paa Hjerte.

Christiansborgs Bygmester, Hr. THORVALD JØRGENSEN, kan ikke forstaa, hvad vi Lægfolk kan have imod, at der bliver sat et Spir paa Nicolai Taarn. Vi har det derimod, at som Taarnet nu er, udgør det et os kært Træk i vor Bys Aasyn; vi synes, at Spiret, som er tænkt at skulle smykke det, i Virkeligheden vil degradere det, saa at det fra at være et i sig selv smukt architektonisk Mindesmærke af betydelig historisk Interesse, bliver til den Fodskammel, hvorpaa Spiret klatrer til Vejrs.

Vi skal tage imod Gaven af Hensyn til Byens Silhuet, siger Bygmesteren. Men gør da Taarnet ikke netop nu sin ejendommelige Virkning i Byens Silhuet? Lad Byens Silhuet udvikle sig paa naturlig Maade ɔ: *ved nye Bygningsværker*, det er baade sundest og sandest; men lad os ikke give os i Lag med at stable Spir op paa vore gamle Taarne. Forøvrigt er Byens Silhuet næppe saa stedmoderlig behandlet som Hr. Thorvald Jørgensen synes at mene: i de sidste 20—30 Aar har vi faaet mindst en halv Snes Kirker med Spir. Vi har faaet Marmorkirkens vældige Kuppel, der hilser os, naar vi kommer langt ude i Sundet, nu nylig fik vi Raadhustaarnet, og Chistiansborgs Slotstaarn har vi i Vente; — der er virkelig Grøde i Byens Silhuet, sund og naturlig Grøde, den opstablede kan vi undvære.

Med *sund Grøde* mener jeg, at det er *vor* Tids Bygmestre, hvis Ideer bliver materialiserede, med *naturlig Grøde*, at der hos *Almenheden* er vaagnet Trang til en saadan Materialisation. Men Almenheden føler ingen Trang til at se et Spir paa Nicolaj Taarn.

De Taarne med Spir i Ind- og Udland, Hr. Thorvald Jørgensen omtaler, er vel nok Taarne, der staar med deres oprindelige Spir. Noget Eksempel paa, at man har forsynet en gammel Taarnruin med Spir, haves vel næppe nogetsteds. Men selv om saadanne Eksempler kan anføres, saa vilde de som Argumenter virke omtrent som den pudsige Annonce, der for nogle Aar siden stod i Bladene fra Benicia-Butikken paa Østergade:

»Naar Prinser og kongelige Personer kan gaa med Beniciadiamanter, saa kan De vel ogsaa«!

Dertil svarer vi. Nej, det kan vi ikke; thi Taarnet er *nu* i vore Øjne en ægte Ædelsten, og den vil vi ingenlunde have byttet om med en Beniciadiamant, denne være nok saa straalende!

FREDERIK RASMUSSEN.

FORSKELLIGT.

Fredspaladset i Haag. I Anledning af, at jeg har faaet tilsendt et hollandsk Avisudklip med Overskriften »Het Vredespaleis«, beder jeg den ærede Redaktion af »Architekten« om en lille Plads i Bladet til Gengivelsen af ovennævnte, da alt, hvad der vedrører Fredspaladset i Haag, ganske sikkert vil interessere de fleste af Læserne. Den lyder saaledes:

»Ifølge »O. Haarl. Ct.« har Hr. Cordonnier nu ændret sit Projekt, saaledes at dets Udførelse ikke mere vil medføre pekuniære Vanskeligheder. Carnegie-kommissionen har atter været samlet, og, efter at have godkendt Cordonniers Fredspalads i dets ændrede Form, antaget dette til Udførelse. — Det er da at vente, at Hr. Cordonnier i en ikke alt for fjern Fremtid vil faa Opfordring efter højere Ordre til at tage fat paa Udførelsen af sit reviderede Udkast, og Bygningen til et Fredstempel vil altsaa saaledes blive til Virkelighed. Man mener allerede i dette Foraar at paabegynde Udbydelsen af Arbejderne til dette Verdens-under og maaske før Maj Maaned foretage den højtidelige Nedlæggelse af den første Sten til dette Tempel for Verdensfreden.«

Saavidt den hollandske Avis.

CAJUS NOVI.

Ribe Domkirke. G. E. C. Gads Forlag udsender om nogle Dage en illustreret Skildring af Ribe Domkirke ved Dr. JACOB HELMS og Professor H. C. AMBERG, udgivet af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet i Anledning af Kirkens Hovedistandsættelse 1882—1904.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 23. FEBRUAR 1907
9. AARGANG № 21

SYGEHUSET I ODENSE. ARCHITEKT HJALMAR KJÆR.

SYGEHUSKONCURRENCEN I ODENSE.

(Udvalgets Betænkning fortsat).

Nr. 6, Mærke: et Genferkors i to Cirkler (Hjalmar Kjær, Odense, Præmie 500 Kr.). Mangler Udluftningskorridorer ved W. C. Kirurgisk Afdeling: noget mørkt i Forrummet ved Operationsstuen. Operationsafdelingen i det hele taget ikke godt ordnet. De større Sygestuer tildels daarligt belyste. Patienterne fra disse savner Adgang til Trappe under eventuel Ildebrand. Medicinsk Afdeling: en Del mørke Punkter i Korridorerne. De større Sygestuer tildels daarligt belyste. I Økonomiafdelingen er Vaskeriet anbragt i en dyb og mørk Kælder. Overlægebolig mangler Venteværelse for Patienter.

I architektonisk Henseende frembyder Projektet tiltalende Enkeltheder. Hvorledes Siden ved Operationsbygningen skal kunne klares, er ikke godt at sige.

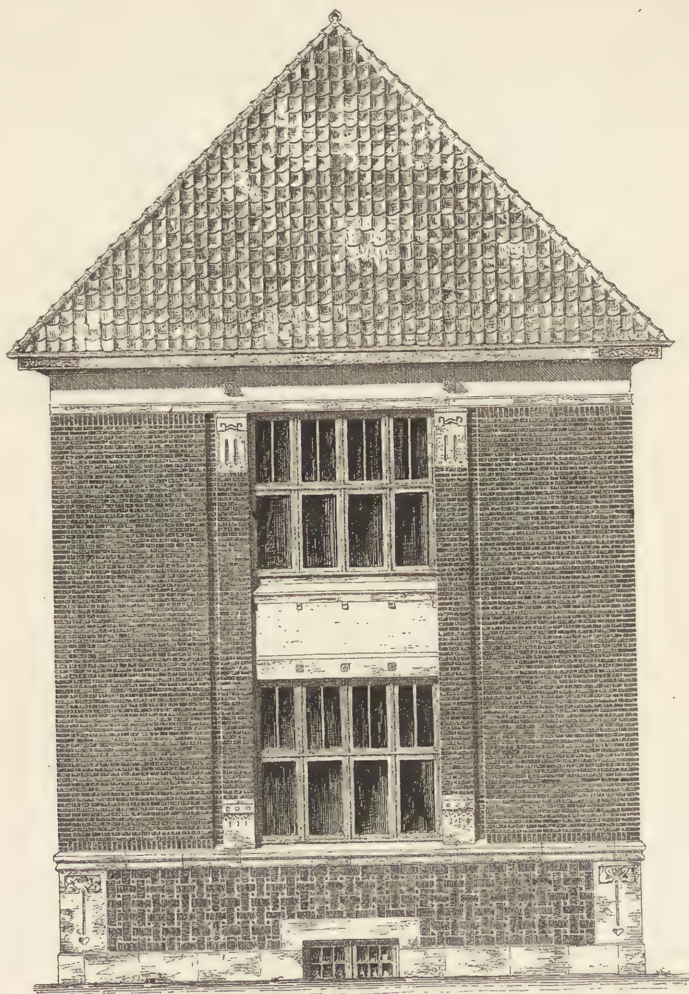
Nr. 13, Mærke: et Genferkors med omskreven Cirkel i et Skjold (Chr. Fussing, Horsens, Præmie 500 Kr.). Har udskilt Hud- og Kønssygeafdelingen i en særlig Bygning. Der findes Udluftningskorridorer ved W. C. og Optagelsesbad i de forskellige Afdelinger. Kirurgisk Afdeling ordnet i tre Fløje om en Gaard, hvad der er uheldigt for Lys og Luft. Meget lange Korridorer. Operationsstuerne har direkte Adgang fra Forstuen. Medicinsk Afdeling: Sindssygecellerne godt anbragte. Mørk Korridor i Sidefløjen. Lidt uheldigt placerede Bade. Tuberkoluseafdeling: ingen egentlige Liggehaller; kun ret indskrænkede Verandaer, hvoraf de øverste ikke er overdækkede.

Projektet er net udført, men ikke absolut heldigt i det ydre, Vindues- og Pilasterinddelingen ikke vel afvejet.

SYGEHUSET I ODENSE.

ARCHITEKT HJALMAR KJÆR.

Nr. 7, Mærke: tre Taarne med to Bølgelinier under (L. EGEFELDT, Randers, Præmie 500 Kr.). Har Udluftningskorridorer ved W. C. Mangler Optagelsesbad ved Afdelingerne. Anbringelsen af Sindssygecellerne paa 2den Sal i den medi-

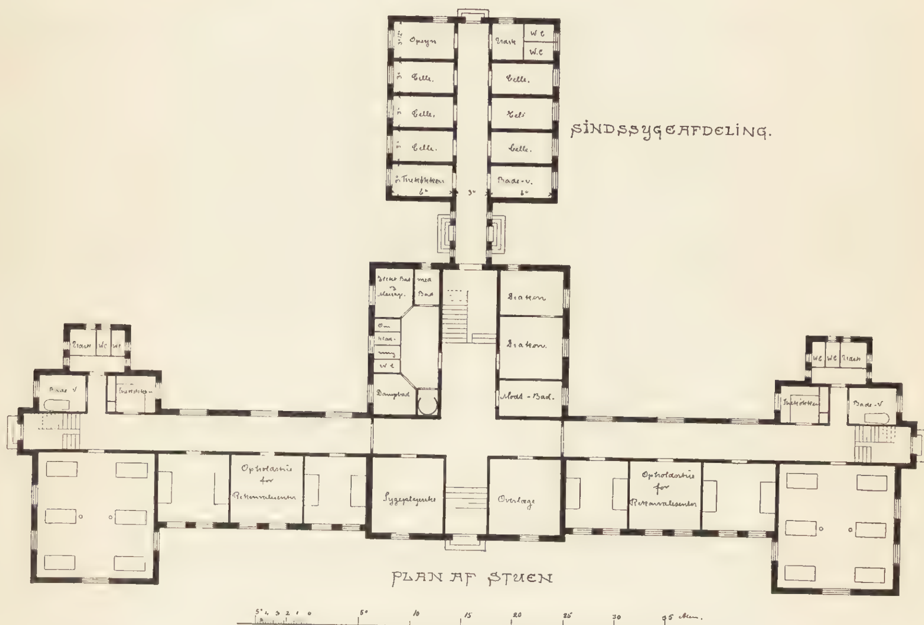
SYGEHUSET I ODENSE. ARCHITEKT HJALMAR KJÆR.

cinske Afdeling er ikke heldig. Iøvrigt gode Momenter i Planerne. Adgangen til Liggehallerne i Tuberkuloseafdelingen ubekvem.

Projektet er, hvad det ydre angaar, ikke tiltalende. Den angivne Metode til at imitere Bindingsværk ved at udføre det af Brædder, der sømmes paa Murene, maa betegnes som forkastelig.

FORSIDE

SYGEHUSET I ODENSE. ARCHITEKT CHR. FUSSING.

NIKOLAJ KIRKEPLADS.

De fleste af de mange smukke Forslag til Ordning af Nicolaj Kirkeplads, som i de senere Aar er fremkommet i »Architekten«, forudsætter større eller mindre Reguleringer af de Pladsen omgivende Bygningskarréer, hvilket i væsentlig Grad vilde vanskeliggøre Forslagenes Virkeliggørelse.

Da Spørgsmaalet nu igen er aktuelt, kunde der maaske derfor være Anledning til at fremsætte nærværende Forslag, som i ethvert Tilfælde har den Fordel at være let gennemførligt, idet jeg udelukkende holder mig til det Areal, der nu indtages af de odiøse Slagterboder. Som hosstaaende Plan viser, tænkes Kørebanerne Pladsen rundt bibeholdte og yderligere udvidet noget, medens hele Arealet i Midten indhegnes med en lav Mur og omdannes til en Have med Blomsteranlæg og hyggelige Siddepladser. Muren skal næppe være 3 Al. høj, (jeg tænker paa de mange lave Mure i Roskilde ved Domkirken og ved Jomfruklostret), den kan paa sine Steder være gennembrudt af Gitterværk foroven, og

Mand

Kvinder

8 Senge

8 Senge

8 Senge

8 Senge

8 Senge

8 Senge

Opholdsrum

Opholdsrum

Overlæge

Loggia

Plan af 1ste Sal

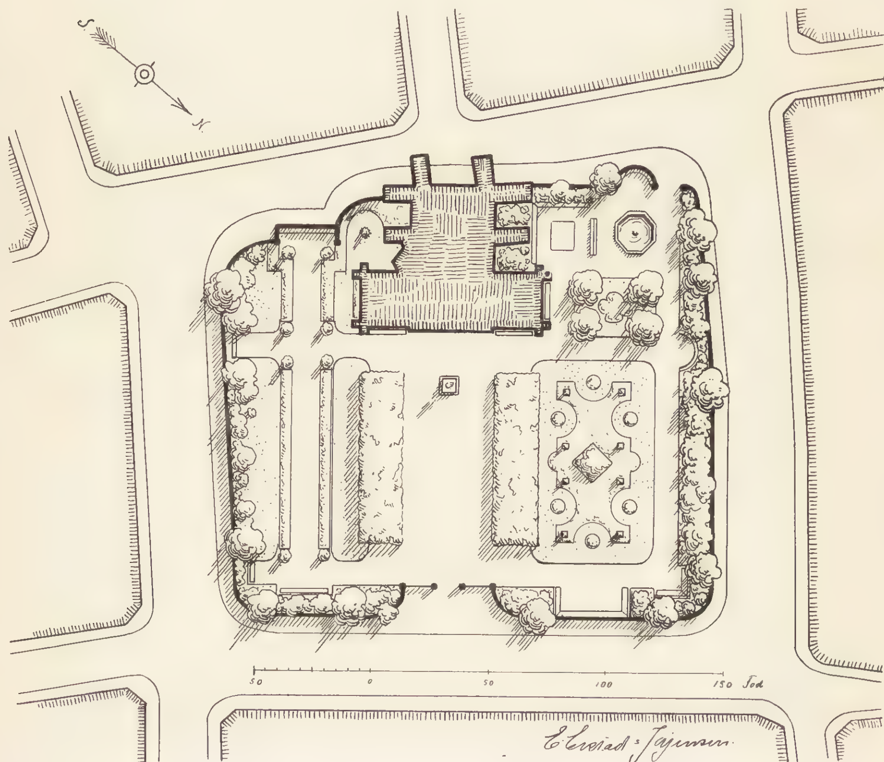
SYGEHUSET I ODENSE.

ARCHITEKT L. EGEFELDT.

hist og her skal Træerne indefra strække deres Grene ud over Muren til Skygge og Glæde for alle de, der travle haster forbi.

Men for alle de omboende, og for hvem, som ellers har Tid til at dvæle lidt længere, skulde der indenfor Murene plantes en lun, lille Have, med alle Træer og høje Buske trængte tilbage langs Yderkanterne for delvis at lukke Husene ude; med store Gruspladser til Børnenes Leg og mange Bænke i Skygge og Læ.

Selve Ruinen skulde ikke gøres mere istand end netop nødvendig for Ved-

ligeholdelsen, og dens vejrbidte Mure kunde yderligere gøres karakteristiske ved et Par Vedbend og selvklatrende Klematis.

Det aabne Rum bag den store Spidsbue kunde afgive et fortrinligt Krybilæ ved den store Legeplads, og foran Buen kunde maaske engang rejses et Monument for Reformationstidens store herhjemme.

Paa begge Sider af denne Plads tænker jeg mig en Allé af lavt sammenklippede Linde, og indenfor Aabningen i Hjørnet overfor Papirhandelen er der tegnet en Springvandskumme og en Sandplads omgivet af Bænke.

Den her skitserede Plan er selvfølgelig langtfra gennemarbejdet, og kan rimeligvis forbedres paa mange Maader; men det forekommer mig, at dette maa være Vejen, hvis de tidligere Pladser bliver for kostbare og for vanskelige at gennemføre, saaledes at man maa indskrænke sig til et Anlæg paa Torvet; som dette nu er formet.

Et aabent Anlæg uden den omsluttende Mur er selvfølgelig det aller billigste, men ad den Vej naar man ganske sikkert intet smukt og hyggeligt, og det var netop det hyggelige vi skulde have frem, naar Slagterboderne engang kommer bort; det er et saadant Anlæg vi savner, og Nikolaj Kirkeplads er netop Stedet, der egner sig dertil.

E. Erstad-Jørgensen.

HAMBURGS MICHAELISKIRKE.

I »Berliner Tageblatt« skrives: Den smukke, protestantiske Barokkirke, som spillede en saa betydelig Rolle i hele Byen Hamburgs Udseende, har ved sin Brand givet Anledning til en haard Kamp om, hvorvidt der skal ske en Genopbygning efter den gamle Plan eller om en Nybygning skal udføres i moderne Stil. Saadanne Kampe kalder for det meste Teoretikerne frem paa Brædderne og løber ud i Principrytteri. Den ene raaber: Man maa bygge moderne, den anden raaber: Man maa holde paa det gamle. Og begge har ganske aabenbart Uret. Det eneste rigtige er naturligvis at sige: Man maa opføre det smukkeste, der kan opnaaes. Kun denne Grundsætning borger i alle saadanne Tilfælde for den rette Løsning.

Nu træder det nye tyske Architektforbund op og sender følgende ærbødige Bøn til Senatet i Hamburg: »Det høje Senat anmodes om ikke at slaa sig til Ro med en mekanisk Gengivelse af den nedbrændte Michaeliskirke i Hamburg i dens forhenværende Skikkelse, hvilket vil give et usandt Udtryk for vor Tids Kunst, men derimod med Omsorg for Bevaring af den i den gamle Bygning aabenbarede architektoniske Særejendommelighed, lægge den samme berømte Selvstændighed i kunstneriske Spørgsmaal for Dagen, som det udviste efter Branden af Michaeliskirken i 1750, idet det hjalp den Tids kirkelige Aandsliv til kunstnerisk Udtryk.«

Denne Skrivelse er underskrevet af Professorerne Georg Frentzen, Aachen, og Dr. Cornelius Gurlitt, Dresden, Architekt Otto Lüer, Hannover, Professor Josef M. Olbrich, Darmstadt, og Baurat Georg Weidenbach, Leipzig. Ramme disse ansete Mænd Sagen? Nej de forudsætter uden videre, hvad der skulde bevises, nemlig at vore Architekter med den nye Tids Udtryksmidler, der overfor en saadan Opgave endnu aldrig er prøvet, kan bygge en Kirke jævnbyrdig med eller maaske bedre end den ødelagte.

Den Tvivl, som man nærer heroverfor, deles, som en Enquête i Tidsskriftet »Hamburg« viser, af en hel Del af Tysklands bedste Bygningskunstnere.

Alfred Messel skriver f. Eks.: »Hvor beskæmmende det end er for os, maa jeg indtrængende bede dem i det mindste at bruge den gamle Plan, naar den dog er der, da de ganske sikkert ingen bedre kan finde«.

FORSKELLIGT.

Ved Konkurrencen om Udkast til Bebyggelse af Terrain ved Islandsbrygge uddeltes 1ste Præmie ikke. Beløbet 2000 Kr. fordeltes i tvende Præmier paa 1000 Kr.

Derefter var Præmiegivningen følgende: Architekterne ULRIK PLESNER og AAGE MATHIESEN 1500 Kr., Arch. EGIL FISCHER 1000 Kr., Arch. A. PREISLER og EINAR AMBT 1000 Kr., Arch. EINAR THUREN 1000 Kr., Arch. P. BAUMANN og L. HYGOM 500 Kr., Arch. CHARLES SCHOU 500 Kr., Arch. THORVALD ANDERSEN og CHR. BORCH 500 Kr.

I Bladenes Meddelelse af Udfaldet er Præmien 1500 Kr. fejlagtig angivet som første Præmie.

C. LEUNING-BORCH. P. V. J. KLINT.

❦

Finsen Konkurrencen fik følgende Udfald: Fru MARIE CARL NIELSEN fik tildelt en Præmie paa 1000 Kr.; d'Herr. CARL MORTENSEN og RUDOLF TEGNER hver 1000 Kr.; BÆRENDTSEN og HANSEN-JAKOBSEN hver 500 Kr. Arbejderne er udstillede paa Charlottenborg.

❦

Den »hvide« Flip. Man vil erindre, at Arch. LEUNING-BORCH paa Mødet i Koncertpalæet, som Eksempel paa den Smagløshed, hvormed de Handlende ofte skilter, nævnede »den hvide Flip«s gyselige Reklame paa Hj. af Nicolajgade og Admiralgade: en kolossal Flip af Zink, der er stillet an paa Hjørneejendommens Tag. Dette har nu Forretningens Indehaver benyttet som en kærkommen Anledning til yderligere Reklame og i et kjøbenhavnsk Dagblad — man forbavses over, at Pressen vil lade sig bruge til sligt — næst efter at regalere L.-B. med en energisk Flom af Grovheder, givet sig til at rose sig selv og sin smudsige Zinkflip paa det ihærdigste. At L.-B. skulde føle sig trykket over denne uelskværdige Forretningsmands Skriverier, er ikke et Øjeblik faldet os ind, og vi skulde overhovedet ikke have nævnet den i og for sig fuldkomment ligegyldige Avisartikel, naar den ikke havde indeholdt følgende kostelige Mundfuld: »I utallige Annoncer har jeg slaaet til Lyd for Nicolaj Taarn og samtidig har jeg gjort mit til at hæve Pladsen ved Taarnet op over den uværdige Tilstand, som den i Aarevis har henligget i. . . . . Og nu, hvor mit Arbejde begynder at bære Frugt, og andre Mennesker begynder at skimte Perlen *Nicolaj Taarn*, som jeg allerede har indfattet i mit Hjerte, i mine Annoncer og delvis in natura (?), nu kommer en Architekt Leuning-Borch og blander sin ukaldede Næse i mine private Affærer«. — — — Dette er tragikomisk, thi det tyder paa en Begrebsforvirring, der forekommer os ret betænkelig for Forretningens Fremtid.

❦

Antik »Bädecker«. I en Samling ægyptiske Papyrus har Professor JULES NICOLE fornylig fundet en antik latinsk Fører gennem Rom mellem nogle græske Tekster. Den indeholder en Skulpturfortegnelse for Besøgerne af Verdensstaden og opregner Roms græske Mesterværker i den Orden, som de stod i Byen. Beskrivelserne giver Henvisning til Emne, Kunstner, det Sted, hvorfra Kunstværket er, o. s. v., og bringer interessante Meddelelser om hidtil ukendte Kunstnere samt supplerende Oplysninger om allerede kendte græske Billedhuggere. Fundet har vakt stor Opsigt i arkæologiske Fagkredse.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 2. MARTS 1907
9. AARGANG № 22

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE. ARCHITEKTER ULRIK PLESNER OG AAGE MATHIESEN.

»ISLANDSBRYGGE«.

VED ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

Redaktionen har — da Dommerudvalgets Betænkning endnu ikke foreligger — anmodet mig om at skrive om Konkurrencen og dens Resultat.

Hvad dette sidste, altsaa Præmiegivningen, angaar, er det gaaet her som ved andre lignende Lejligheder — den er fremgaaet af et Kompromis.

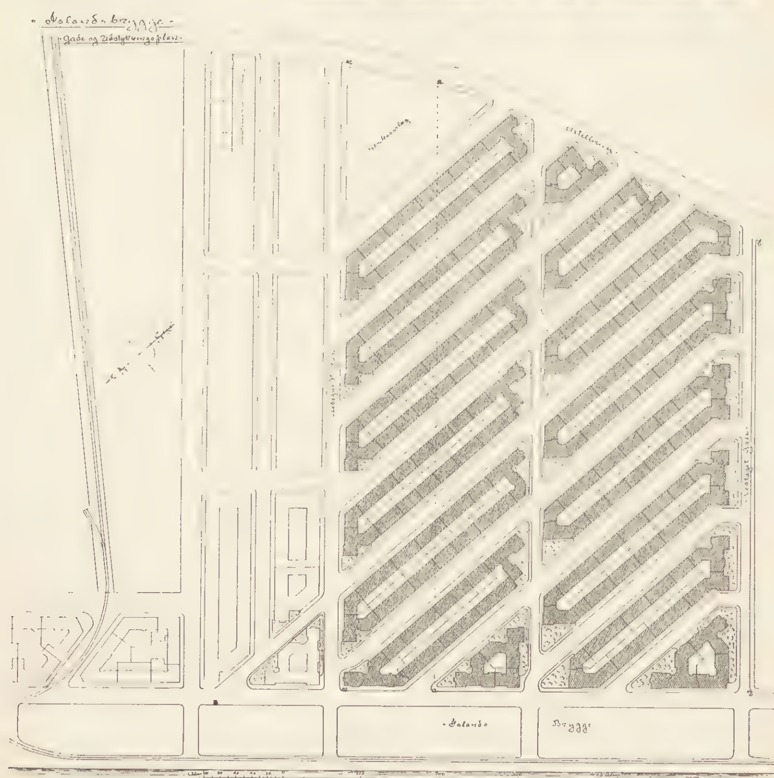
Uden at komme ind paa de divergerende Anskuelser, skal jeg kun udtale, at naar det, jeg fremsætter nedenfor, kan synes paa forskellige Punkter at staa i *nogen* Modstrid med det fremkomne Resultat, saa maa dette staa for min egen Regning. Det er forfattet paa Basis af mine Optegnelser før Forhandlingen med de øvrige Dommere i Udvalget.

Nr. 5 (ULRIK PLESNER og AAGE MATHIESEN). At Gaderne konsekvent alle gaar i Syd og Nord giver gode Færdselsaarer, gode Solforhold og billig Bebyggelse. Den ved første Betragtning kedelige Ensartethed brydes paa en ejendommelig Maade ved en Række aabne Pladser af forskellig Form. Udstykningen er god og rentabel. Planerne er ganske godt gennemarbejdede, men der er for mange mørke Forstuer. Lysforholdene iøvrigt gode. Mange Butiker. Façaderne er modent og overlegent behandlede. Tiltrods for de mange Etager (og den altsaa gode Udnyttelse af Arealet) er Bygningerne hver for sig interessante. At Façaderne *alle* ere af røde Mursten, turde være en Mangel. De smaa Forskydninger i Gesimshøjden virker fortræffeligt, ligesom den talentfulde Afveksling i Trappevinduernes Behandling.

Nr. 1 (EGIL FISCHER). Gadeplanen er smuk og ejendommelig. Den buede Hovedboulevard med den langagtige Plads danner en god Færdselsaare. Planen

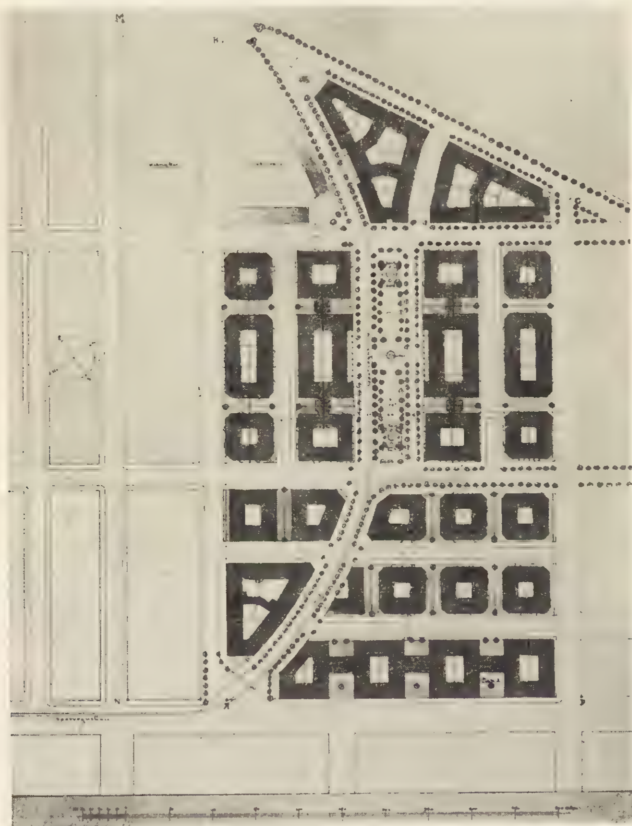

PROJEKT TIL BEBYGGELSE
VED ISLANDSBRYGGE.

ARCHITEKTER
ULRIK PLESNER OG AAGE MATHIESEN.

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE. ARCHITEKT EGIL FISCHER.

giver en forholdsvis rig Afveksling i Gadebillederne. Der er saavidt muligt undgaaet Træk i Gaderne. »Havehusene« er en god Idé og kan danne Udgangspunktet for en hel ny Art Bebyggelse. Udstykningen er ikke uangribelig. Grundene undertiden for store. For mange Façader mod Nordøst. Planerne gennemgaaende fortræffelige. Værelsernes Form interessant. En vis gammeldags Hygge og moderne Komfort synes paa flere Steder forenede. Entreerne er fortrinsvis lyse. Façaderne mod Islandsbrygge er ganske livfulde. Havehusene godt for-

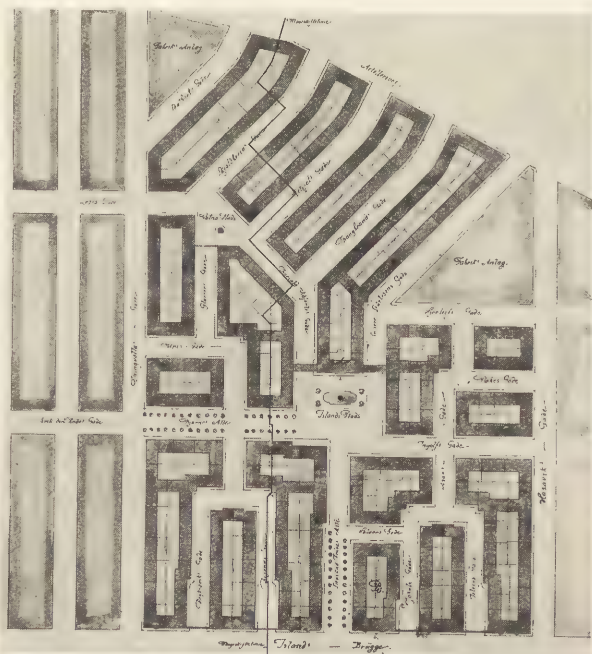
NJAL

PROJEKT TIL BEBYGGELSE
VED ISLANDSBRYGGE.

ARCHITEKTER
A. PREISLER OG EJNAR AMBT.

mede. Der er sørget for Afveksling i Farve og Materiale uden uforholdsmæssig Bekostning. Projektet i det Hele godt gennemtænkt.

Nr. 13 (A. PREISLER og EJNAR AMBT). Gadeplanen er højst interessant, men næppe brugelig uden væsentlige Omdannelser — Færdselen bliver for besværlig. Den indeholder imidlertid Muligheder, som man maa haabe vil blive taget til Indtægt for Anlæget af Kvarteret. Der er fremstillet for faa Planer, men disse er ganske godt gennemtænkte. Façaderne viser Talent. En saa lav Bebyggelse vil imidlertid ikke kunne forrente sig. Projektet byder i det Hele paa adskilligt af Interesse, men man kunde have ønsket en fyldigere Behandling af Opgaven.

(Fortsættes.)

NIKOLAJ SPIR.

I »Architekten« for 16. Febr. har Hr. FREDERIK RASMUSSEN som »Lægmand« udtalt sig imod, at Nikolaj Spir genopføres.

Han mener, at Taarnet derved vil miste sin Skønhed og blive »degraderet« til »Fodskammel« for Spiret, og han antyder, at Taarnet derved vil ophøre at være »et i sig selv smukt architektonisk Mindesmærke af betydelig historisk Interesse«. Det vil fra en »ægte Ædelsten« blive en »Beniciadiamant« (!).

Hertil er først kort at sige: 1) da Taarnet ikke vil blive forandret, fordi Spiret genopføres, 2) da Taarnet er bygget til at bære Spir, 3) da Spiret uimodsagt var et af Hovedstadens smukkeste og det 4) tænkes genopført nøjagtigt i sin gamle Skikkelse — saa er det ikke let at forstaa, hvorledes Taarnet skal miste noget af sin Skønhed og blive til »Benicia«, fordi det *igen* faar sit Spir. At indblande Hensynet til »vor Tids Bygmestres« Interesser er uheldigt og kunde let give Anledning til mislige Kommentarer.

Det er en vel billig, om end ikke ukendt, Maade at ville give sig Udseende af at være en fin og kræsen Smagsdommer ved blot at rynke paa Næsen. Men Methoden er efterhaanden »opdaget«. Overfor Hr. Rasmussens ængsteligt fine Smag kan man, foruden Architekt Thorvald Jørgensen, stille Architekter som Proff. Storch, Nyrop og Hans J. Holm samt en Række ansete Kunstnere af andre Fag, som alle har talt for Spirets Genopførelse. Paa hvilken Side bliver saa den største Smagsautoritet?

Hr. Rasmussen erklærer: »De Taarne med Spir i Ind- og Udland, Hr. Thorvald Jørgensen omtaler, er vel nok Taarne, der staar med deres oprindelige Spir. Noget Eksempel paa, at man har forsynet en gammel Taarnruin med Spir haves neppe nogetsteds.« Det kan maaske more Hr. R. at faa at vide, hvad Fr. Schiøtt har gjort mig opmærksom paa, at da man i Slutningen af det 16de Aarhundrede nedlagde Amsterdams Fæstningsværker for at bygge nye, der omfattede et større Terrain, besluttede man at lade 4 af Fæstningstaarnene staa og »kunstnerisk at forskønne dem« ɔ: at give dem Spir, som de ikke før havde haft (se Georg Galland: Geschichte der holländischen Baukunst und Bildnerei, Frankfurt a. M. 1890, Side 460). Af disse 4 Taarne staar endnu de to, nemlig Montaalbanstaarn og Mynttaarnet, der af alle, som har besøgt Amsterdam, er velkendte som stor Pryd for Byen. De staar alene, uden Sammenhæng med andre Bygninger.

P. JOHANSEN.

ARCHITEKTKONGRESSEN I LONDON.

Stadsarchitekt Wright har velvilligst tilstillet os en Indberetning til Magistraten om Architektkongressen ifjor, og da vi ved Tidernes Ugunst ikke har kunnet bringe et Referat af Kongressens Forhandlinger — hvad der forøvrigt vilde have sin Vanskelighed, da det officielle Referat, skønt stærkt sammentrængt, udgør en hel Bog — har vi med Tak modtaget Stadsarchitektens Beretning. Vi skal i dette og et Par følgende Hefter gengive de Dele deraf, som vi mener kan have almindelig Interesse.

»... Æmnerne var mangfoldige i den Grad, at flere samtidige Møder daglig afholdes, for at alt kunde komme med; men det havde paa den anden Side til Følge, at man ikke kunde høre om alt, hvad man ønskede; man maatte vælge. Gennemgaaende mødte de forskellige Foredragsholdere med interessante og vel udarbejdede Foredrag, og Diskussionerne var fyldige og livlige.

Det første Møde jeg overværede havde »Armeret Beton« til Forhandlingsgenstand. Englænderne anser Spørgsmaalet for saa vigtigt, at der allerede for nogen Tid siden er bleven nedsat en Kommission til at undersøge Sagen. Til at have Sæde i denne Kommission har *Royal Institute of British Architects* valgt 6 Medlemmer, *Krigsministeriet* 2, tvende *Ingeniørforeninger* 4 og *Institute of Builders* 2. Kommissionen havde hidindtil kun afholdt 2 Møder, og der forelaa derfor fra denne endnu ingen Udtalelser, der kunde lægges som Grundlag nu ved Kongressens Forhandling. Komitéen udbad sig derimod tilstillet Referat af hvad der maatte blive udtalt om Æmnet ved Kongressens Møde.

Maaske det vilde være af Interesse ogsaa herhjemme at se hvilke Punkter, der var opgivet den sammensatte Komité til Undersøgelse.

1) Hvilke Tegninger og Enkeltheder bør foreligge, før et Byggearbejde kan paabegyndes.
2) Egenskaber ved de Materialier, som skal anvendes: a) det indlagte Metal, b) Formene, c) Sandet, d) Grus, Sten, Klinker og andre Materialier, e) Vand.
3) Efter hvilken Maalestok bør Betonen anvendes efter de forskelllige Formaal.
4) Hvorledes blandes og tilberedes Ingredientserne bedst for Arbejdet.
5) Afstanden mellem Stængerne og Tykkelsen af det Betonlag, der er tilstrækkeligt til at dække disse.
6) Hvilke Sikkerhedsforanstaltninger er nødvendige ved Opførelsen af Stilladser og Forme, og hvor længe skal disse eller Dele af samme forblive i Stilling.
7) Hvilke Regler der skal iagttages til Bestemmelse af de forskellige Dimensioner, og hvilket Tryk Betonen kan taale.
8) Det nødvendige Tilsyn og de specielle Punkter, som dette Tilsyn bør lægge størst Vægt paa.
9) Armeret Betons Modstandsevne mod Ildsvaade.
10) Betonens Anvendelse ved Konstruktioner, hvor et stærkt Vandtryk er til Stede og hvilke særlige Forsigtighedsregler, der under disse Forhold vil være at iagttage.
11) De nødvendige Betingelser for at sikre det indlagte Metal mod Rust og Betonen mod Forvitring og Virkninger af Rystelse.
12) Prøvelse af de anvendte Materialier og af de fuldførte Konstruktioner.

13) Hvilke Bestemmelser vilde være heldige i Byggelove og Regeringsregulativer angaaende Bygninger og andre Konstruktioner udført i armeret Beton.

Den første Taler paa Kongressen Møde var en Amerikaner, Mr. Goodrich fra New York. Han saa kun Anvendelsen af armeret Beton fra et Nyttestandpunkt. For den æsthetisk kunstneriske Side af Sagen havde han ikke et Ord til overs. Han priste det ny Materiale — reinforced concrete — i de højeste Toner. Det var fortræffeligt paa enhver Maade. Det var hurtigt, let og billigt at arbejde med. Det var lige fortrinligt i Vægge, Mure, Etageadskillelser, Trapper og Gavle; det var Fremtidens Byggemateriale for hele Bygningen ligemeget om det var sky-scrapers, flat-houses eller cottages. Det var saa lidet brandfarligt, at en Fabrik, som han, M. Goodrich, nylig havde fuldendt i New York, havde opnaaet at faa sin Brandassurance tegnet for den mindste Præmie, der endnu var tegnet for den tilsvarende Sum hos noget Assuranceselskab i De forenede Stater.

Den næste Taler var Prof. Cloquet fra Gant. Han tiltraadte alle Amerikanerens Synspunkter paa det praktiske Omraade. Beton armé maatte med alle sine udmærkede Egenskaber have en betydelig Chance i Fremtiden navnlig i Etageadskillelse, hvor det var langt at foretrække for det gamle System. Den mest karakteristiske Følge af dets Anvendelse her vilde være Tagets Bortfalden ved en Bygning, idet det øverste Loft tillige vil blive Husets Dække og omgivet af t. Eks. Ballustre kunde afgive meget brugelige og anvendelige Terrasser. Brugt i Etageadskillelse vil det sikkert ogsaa kunne yde Konstruktioner af stor Spændvidde.

Men i Ydermure frygtede Professor Cloquet derimod meget en altfor sejrrig Fremtræden af det armerede Beton. Der udleveres Architekten et dødt, farveløst, allerede forarbejdet Materiale, og det bedste han kan gøre med det, er snarest muligt at faa de store Flader dækkede med polykrome eller keramiske Dekorationer. I den hidtidige Byggemaade er det Konstruktionen af Bygningen, som i Virkeligheden bestemmer eller maaske kun fingerer at bestemme Arten og Karakteren af Façadens ornamentale Prydelser. Det er Bygningens organiske Liv, som aabenbarer sig i det Ydre og der markeres gennem Kalk og Sten; Beton armé yder ikke denne for Architekten højst tiltrækkende Interesse; den yder ham et Materiale, som i en vis Forstand er alt for let at arbejde med, den ophæver den ædle Kamp mellem Kunstneren og hans Stof, den vil i Længden kræve en hel ny Stil i Bygningskunsten. Den har sine Fortrin, den er billig og let at arbejde med, men den bør aldrig i Bygningskunsten komme til at borteliminere den gamle, skønne Forbindelse af Mur, Bjælkeværk og Sten, hugget eller modeleret.

Under den paafølgende Diskussion blev Spørgsmaalet om Staalets Gaaen i Forbindelse med Betonen ogsaa bragt frem. Man havde oprindelig frygtet, at Staalet under eventuel Temperaturstigning vilde udvide sig saa meget mere end Betonen, at det vilde svække om end ikke ødelægge den opnaaede Adhæsion. Men det havde ved ingaaende Eksperimentering vist sig, at Udvidelses-Differencen mellem de to Stoffer kun beløb sig til en Tusindedel Tomme pr. Fod.

Der blev ogsaa udtalt, at Behandlingen af Staalets Overflade var af stor Betydning for Adhæsionen. Males Staalet — selv ganske tyndt — med en rød Oxyd-Farve eller Bitumen-Farve, bliver Adhæsionen kun ufuldkommen. Rustes derimod Staalet let over, før det nedlægges i Betonen, opnaas en fortræffelig Forbindelse. Dette synes at skyldes Dannelsen af en eller anden kemisk Blan-

ding af Salt eller Kalk, som mulig ikke vil være skadeligt, før der støder Fugtighed til udefra, hvad der kunde ske, hvor Betonen til Eks. anvendes som Væg i Reservoirer, Tanker og Sluser. At give Staalet en Cementvadsk er en simpel Fremgangsmaade til at indlede Forbindelsen mellem de to Stoffer.

Der blev opstillet det Spørgsmaal, om man havde nogen Sikkerhed for, at Staalet inde i Betonen ikke blev fortæret af Rust. Dette vilde være saa meget desto farligere, fordi det ikke kunde kontrolleres udefra og i Løbet af 30, 40, 50 Aar kunde der være sket saa stærke Fortæringer, at store Sammenstyrtninger kunde være at befrygte. Bygherren, det være sig Stat, Kommune eller Privatmænd har Ret til at stille det Spørgsmaal til Architekten »hvor længe kan det Hus staa, som jeg nu bygger«?

Blandt det armerede Betons gode Egenskaber blev anført dets Modstandsevne overfor Rotter, som i Pakhuse, Oplagspladser o. s. v. var saa stor en Plage, at der maatte regnes med den.

Konklusionen af den meget lange og udførlige Debat maa anses at være den, at i Grunden kun Amerikanerne vil have den armerede Beton anvendt i hele Bygningen, medens alle de andre Architekter der havde Ordet, og som alle anerkendte dens mange fortræffelige Egenskaber, alligevel kun ønskede den anvendt i Etageadskillelse og Skillevægge. (Fortsættes.)

FORSKELLIGT.

Restaurering. I »Fyns Stiftstidende« læses: »Holckenhavn, det oprindelige »Ulfeldtsholm«, senere »Ellensborg«, som i Aarene 1580—88 opførtes af Rigsraad Jacob Ulfeld, er i disse Aar bleven underkastet en gennemgribende Restaurering, hvorved den stolte Borg føres tilbage til sin gamle stilfulde Skikkelse. Det vil dog tage endnu et Par Aar, inden det omfattende Arbejde er helt fuldført, men allerede nu kan det ses, at Resultatet vil blive i høj Grad imponerende. Ledelsen af det betydelige Arbejde er af Lensbaron HOLCK overdraget Architekt AUG. COLDING i Nyborg.«

Vi har ikke den Ære at kende Hr. Aug. Colding af Nyborg, men naar det Hverv at føre »den stolte Borg tilbage til sin gamle stilfulde Skikkelse« er blevet ham overdraget, maa han jo have ikke ringe Kvalifikationer som Architekt. Vi nærer ikke Skygge af Tvivl om, at Resultatet bliver saaledes, at det paa os vil virke lige saa imponerende som paa »Fyns Stiftstidende«, og vi glæder os til — efter engang at have faaet Lejlighed til at se den oppudsede gamle Gaard — at gøre Hr. Coldings Arbejde til Genstand for en *indgaaende* Kritik her i »Architekten«. *Red.*

Udstilling. Vi henleder Opmærksomheden paa en stor Udstilling af Automobiler, Motorcykler og elektriske Artikler, der i Dagene fra 2.—11. Marts afholdes i Nykøbing paa Falster, og hvor der bl. a. bortloddes et Automobil, en Motorcykle og — et Elektricitetsværk til en Landejendom.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 9. MARTS 1907
9. AARGANG № 23

»ISLANDSBRYGGE«.

VED ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

(Fortsat.)

Nr. 9 (Ejnar Thuren). Der er for lidt bebygget Areal. Skal Arealet udnyttes, maa Grønningen paa de tvende Pladser bebygges, hvorved hele Anlæget mister sin Karakter. Udstykningen er god. Planerne: Lys- og Luftforholdene er gennemgaaende gode, men der er dog adskillige Forstuer uden direkte Lys, og Planerne frembyder i det hele ingen særlig interessante Enkelt-

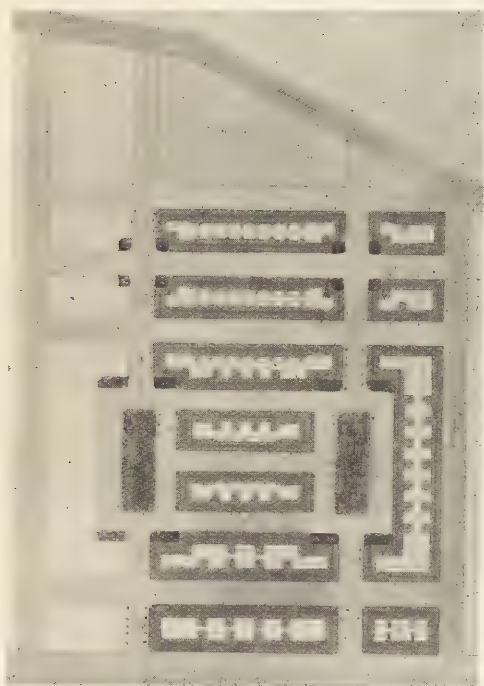

PROJEKT TIL BEBYGGELSE
VED ISLANDSBRYGGE.*)

ARCHITEKT
EGIL FISCHER.

*) Af en Fejltagelse ikke medtaget i forrige Nr. *Red.*

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSRRYGGE. ARCHITEKT EJNAR THUREN.

heder. Façaderne er smukt behandlede som Tegning, men viser sig ved nærmere Betragtning at være for ensartede. Granitsokkelen — der, for at komme til at virke, maatte være af ægte Materiale — er for dyr for en saadan Bebyggelse.

Nr. 7 (P. Baumann og L. Hygom). En rig Afveksling i Gadeanlæget. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om de mange »private« Gader lader sig gennemføre. De turde ogsaa være for snævre. Men der er i Planen adskillige gode Ideer, som muligvis vil kunne benyttes. Planerne er ikke tilstrækkelig gennemarbejdede. Der er adskillige Forstuer uden direkte Lys, og disse og flere Køkkener er uheldige i Formen. Der er en rig Afveksling i Façadetyperne, og flere af disse tyder paa ikke ringe Talent. I det Hele er Arbejdet fyldigt og rigt paa Motiver, der med Held maa kunne anvendes ved Bebyggelsen af Kvarteret.

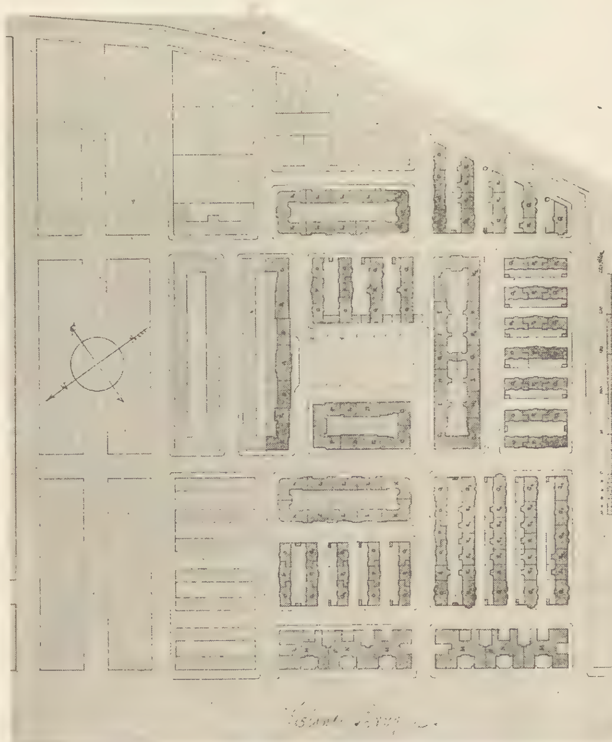
PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE. HUS PAA TORVETS NORDSIDE. ARCHITEKTER P. BAUMANN OG L. HYGOM.

DE SOLVENDTE ARBEJDERHUSE.

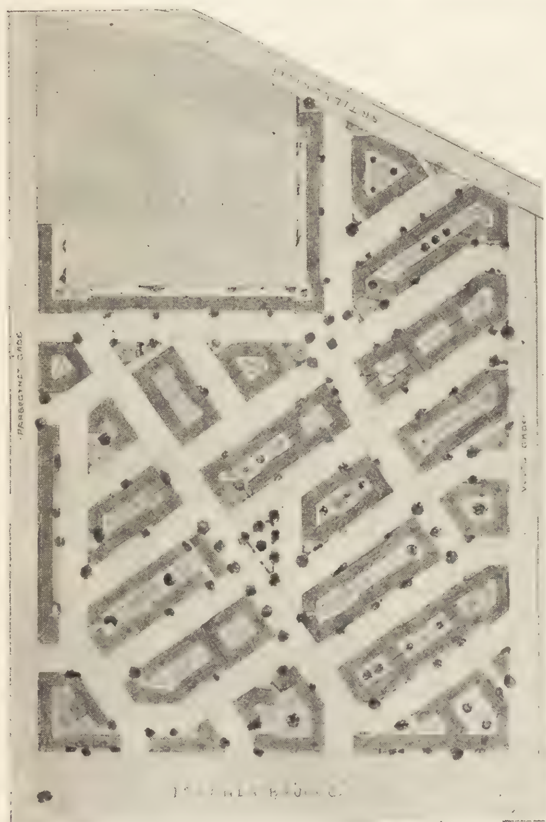
KAJHUSENE.

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE.

ARCHITEKTER P. BAUMANN OG L. HYGOM.

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE. ARCHITEKT CHARLES SCHOU.

Nr. 4 (Charles Schou). Gadeplanen er lidt urolig, men giver livfulde Gadebilleder. Planerne er paa sine Steder ret interessante. Rumforholdene gode i de mindre Lejligheder, men Trapperummene for store og kostbare. Lyset til Forstuerne synes godt klaret. Façaderne enkle og gode, ingen forloren Pynt. Livfuld Artikulation. Sprodseinddelingen i Vinduerne undertiden for »streget«. Gesimsens delvise Forskydning en Etage nedefter er godt benyttet.

Nr. 12 (Thorv. Andersen og Chr. Borch). Gaardarealet for stort. Udstykningen uheldig. For mange »Bagvander«. Ideen med de lave Huse inde i Gaardene er næppe heldig og altfor dyr. Gadeanlæget er iøvrigt ganske smukt. Planerne ikke særlig interessante. Façaderne tyder paa Talent, men kan ikke i større Udstrækning benyttes til Forstadsbebyggelse uden væsentlige Simplificeringer.

Nr. 2. Gadeplanen noget for skematisk. For mange spidse Vinkler. Der er forholdsvis god Krydsforbindelse gennem Kvarteret. Planerne er godt gennemtænkte, men Bebyggelsen for kostbar for en Forstad. Køkken og Spisestue i et er en god Idé til mindre Lejligheder. Lys- og Luftforhold er godt afpassede. Overalt lyse Entreer. Façaderne er lidt tørt behandlede og uden Afveksling. Efter al Sandsynlighed »uægte« Materiale i Stueetagen.

SKITSE AF TORVET.

PROJEKT TIL BEBYGGELSE VED ISLANDSBRYGGE. ARCHITEKTER TH. ANDERSEN OG CHR. BORCH.

Nr. 3. Gode, naturlige Krumninger i Gadeanlæget, men Gaardarealet for stort. Der er megen Variation i Anlæget. For stort Areal til Fabrikker. God Legeplads og god Færdselsforbindelse. Planerne ikke særlig interessante. For megen Korridorplads. Façaderne ret livfulde og med gode Forhold.

Nr. 6. Gaardarealet for stort, Udstykningen ikke overalt god. Gadeplanen kan næppe danne Udgangspunkt for en Bebyggelse. Planerne: Endel Forstuer er mørke og af mindre heldig Form. Den sidste Anke gælder ogsaa endel af Værelserne. Lysforholdene ret gode. Façaderne er ikke tilstrækkelig interessante.

Nr. 8. Projektet byder ikke paa noget af særlig Interesse til Løsningen af den foreliggende Opgave.

Nr. 10. Det skematiske Centralanlæg i Gadeplanen og de mange »Savtaks«-hjørner i endel af Karréerne gør Planen ubrugelig som Udgangspunkt for en Bebyggelse af Kvarteret. Planerne, der tilsyneladende udviser adskillige inter-

essante Rum, er ikke gennemarbejdede. Særlig er de nedadgaaende Hjørner (Savtakkerne) uheldig klarede. Façadernes Behandling tyder paa Talent, men et vist Principrytteri synes at skade dettes frie Udfoldelse.

Nr. 11. Gaardarealet for stort. Endel Variation i Anlæget, men Planen vil næppe kunne benyttes. Hverken Planer eller Façader frembyder særlig Interesse.

DØDSFALD.

Ved Kunstsmedemester L. A. Dobercks Død har det danske Kunsthaandværk lidt et smerteligt Tab. Ogsaa for alle de mange Architekter, der i Aarenes Løb har arbejdet sammen med ham, vil det være en Sorg, at denne udmærket dygtige og elskværdige Mand er gaaet bort i saa ung en Alder. Det er dobbelt sørgeligt, at dette skulde ske nu. Efter at have kæmpet og slidt for at føre sin Forretning gennem de første vanskelige Aar under Haandhævelse af de ideelle Krav, han engang havde foresat sig, var han just kommen saa vidt, at »Doberck & Søn« var naaet frem til almindelig Anerkendelse og ubestridt stod som vort første Smedeværksted paa sit specielle Omraade, med gode Forbindelser baade i Indland og Udland.

Dobercks Kærlighed til sit Haandværk var ubetinget større end hans finansielle Interesse, og denne tiltalende Side af hans Personlighed, der skaffede ham oprigtige Venner blandt dem, hvis Tanker han skulde omsætte i det ærlige Smedejærn, skaffede ham næppe altid den tilbørlige Anerkendelse i Form af klingende Mønt. Mangfoldige er de Tilfælde, hvor man — særlig som yngre Architekt, hvor de til Raadighed staaende Pengemidler var smaa — kom med sin Tegning til Doberck og bad ham udføre det paagældende Arbejde, med den kategoriske Meddelelse, at der kun var saa og saa meget dertil i Penge. Men selv om dette var alt for lidt, var D. ikke den Mand, der afviste en saadan mager »Forretning«. Og man kunde være sikker paa, at naar Arbejdet var færdigt, var det smedet med lige saa stor Omhu og Kærlighed som det, der gav ham pekuniær Fordel. D. var ikke nogen robust Natur, og det pinte ham f. Eks. meget, naar Folk — især naturligvis de, der ikke havde fjærneste Begreb om Smedearbejde — fandt, at hans Priser var for høje. *Han* vidste kun alt for godt, hvad Arbejdet havde kostet at fremstille, og det glædede ham derfor altid at finde Forstaaelse og Paaskønnelse hos Mennesker, der bedre forstod at vurdere hans Dygtighed og Arbejdets Godhed.

ARCHITEKTKONGRESSEN I LONDON.

(Fortsat.)

Ved Mødet angaaende »Udlægning af Gader og aabne Pladser« var Dr. Stübben Hovedtaleren. Ved Projektering af Gader og aabne Pladser er der 3

Synspunkter, som altid maa gøre sig gældende; Trafikken, Hygiejnen og Skønheden. Trafikken maa være det bestemmende med Hensyn til en Gades Retning og Bredde. Fra ethvert Sted i en Gade bør man have et klart Overblik over den herskende Trafik. Enhver Gade bør være forsynet med fredet og ugenert Fortov. Det var ønskeligt, om Hovedfærdselsaarerne i en stor By kunde have en Bredde af 50 m. og derover, men i Sidegaderne, hvor i Grunden kun de stedlige Beboere færdes, mente Dr. Stübben, at man kunde gaa ned endog til 8 m. Alle mellemliggende Bredder afhænger af Omstændighederne.

Terrænstigning i en Gade skal naturligvis være saa ringe som mulig — nødig stærkere end 1 : 70 — ogsaa af Hensyn til Asfalteringen. Paa bakket Terræn kunde Hovedgader med en Stigning af 1 : 20 og Sidegader 1 : 10 blive nødvendige. Ved saa stærke Stigninger burde Fortovene lægges med Trappetrin.

Af hygiejniske Grunde bør Gaderne saa vidt muligt ikke ligge i Retningen Øst—Vest, da Husene paa den ene Side af Gaden i saa Fald ikke faar Sol den største Del af Aaret. For at skaffe Sol og Lys i Husene, bør Gaderne have en anselig Bredde; helst bør de være saa brede, at der kan plantes Træer i dem. Smaa Haveanlæg foran Husene er meget ønskelige, og disse kan saa regnes med til Gadens Bredde. Meget brede Gader er for solede for Passerende og giver for vidt Spillerum for Støvet, som her rejser sig i Skyer. Det samme gælder meget lange, *lige* Gader, navnlig naar de har Retning med de herskende Vinde.

Fra et æstetisk Synspunkt kan der tales i det uendelige om Skønheden ved lige Gader og Skønheden ved krumme Gader, om regulære Bygningslinier og irregulære Bygningslinier. Paa bakket Tærræn letter kurvede Gader Færdselen. Paa jævn Grund maa lige eller krumme Gader, regulære eller irregulære Bygningslinier bero paa de stedlige, praktiske Krav og paa Tegnerens kunstneriske Inventioner. Lige Gader af stor Længde bør dog sikkert undgaas, og Midlet hertil er jo at give dem en Kurve eller lade dem skifte Retning. En saadan Skiften Retning bør dog kun foretages paa et Sted, hvor den ikke kommer til at virke hæmmende paa det fri Overblik over Trafikken. Enhver Gade bør i Virkeligheden planlægges efter sin Individualitet. At en Gades Bredde er varierende bidrager kun til dens Skønhed, og ved Planlægningen maa det aldrig tabes af Syne, at Gaden bør komme til at afgive et malerisk Billede.

Aabne Pladser er nødvendige i en By dels for at samle dels for at sprede Trafikken til Eks. ud for Jærnbanestationer, Broer, Byporte o. l. De forskellige Færdselslinier paa en saadan aaben Plads bør ikke skære hinanden paa samme Punkt. At en Plads er lagt ud navnlig af Hensyn til Trafik og Færdsel bør ikke have til Følge, at man kunstnerisk forsømmer den, og alene den Maade, paa hvilken man lader Gaderne udmunde paa den, kan bidrage til dens Skønhed.

Torvepladser bør altid være i Nærheden af Byens store Færdselsaare, men i det mindste Centrum af dem bør ikke være tilgængelig for kun passerende Køretøjer.

Ogsaa af hygiejniske Grunde bør en By have sine aabne Pladser, og mindst en Tiendedel af hele Byens Fladerum bestaa af Træplantninger med Haveanlæg, Legepladser og aabne Torve — Sundhedsforholdene i en stor By ligefrem kræver det.

Det bestemmende for Skønheden ved en aaben Plads er dens Indramning.

Dette gælder saavel Torvepladser som Færdselspladser men naturligvis fremfor alt de monumentale Pladser, som har en overvejende architektonisk Karakter. Hovedbygningerne paa disse sidste bør ligge langs Pladsens Sider, og Midten bevares fri. Siderne af Pladsen skal gærne holdes »lukkede«. Dette sker dels ved at de tilstødende Gader udmunder i Hjørnerne af Pladsen og ikke midt paa dennes Sider, og dels ved at overbygge disse Gader med Portaler. Med Hensyn til Pladsens Nivellement er den konkave Jordlinie langt at foretrække for den konvekse.

Pladser bør saavel som Gader behandles individualistisk. Falder den samme Plads i Partier med forskellig Anvendelse, bør dette karakteriseres i Pladsens Ydre. At gruppere flere Pladser, saa de kommer til at ligge malerisk og smukt for hinanden, er en for Kunstneren meget tiltalende Opgave.

I en Række af Lysbilleder viste Dr. Stübben dernæst paa en interessant Maade de forskellige Tiders Anlæg af Byer. Man fik at se de gammeltyske Byer fra den tidlige Middelalder med deres stærkt krummede, maleriske Gader; den senere Middelalders mere lige og geometrisk anlagte Gader, der under nyere Tiders bestandig mere og mere linealagtige Anlæg fører til, at vi staar ligeover de skakbrætlignende Byer. Navnlig Amerika var repræsenteret ved dette sidste. Amerikanerne har selv faaet Øje for den fortvivlede Aandløshed i disse Byplaner og søger nu at læmpe paa Skaden ved en storartet Demolering af hele Bydele for Anlæg af Parker.

Dr. Stübben var selv Autor for en Mængde af de Byplaner, som han demonstrerede eller maaske rettere kun for Dele af samme.

Næste Taler var Mr. Hénard fra Paris. Han talte navnlig om Luft og atter Luft og Sol og Lys, og i nøje Tilslutning til ham talte to andre Franskmænd Mr. Trélat og Mr. Rey. De dvælede ved Tuberkulosen og de store Byers forfærdelige Dødstabeller og kendte kun eet Middel derimod: Lys, Sol, Luft og Træer. Træer ikke alene desinficerer Luften og opsuger Kulsyre, men virker opdragende for Sindet i de store Byers Stenørkener.

For at skaffe Sol i Husene gik Mr. Trélat saa vidt, at han mente, at Ækvatorialgaderne — Øst—Vest, hvad vi kalder Gader i Solretningen — burde have en Bredde af 4 Gange Husenes Højde for at opnaa Sol ogsaa i de nederste Etager. Gader i Retningen Nord—Syd kan nøjes med en Bredde af 2 Gange Husenes Højde. Alle ny Gader bør anlægges med Haver foran Husene, ogsaa fordi Kommunerne der har en fortræffelig Adgang til eventuel Gadeudvidelse uden at demolere Bygninger, som ellers er levedygtige.

Det er nemlig som Regel meget vanskeligt at forudse, for hvilke Gader Fremtiden vil faa Brug i særlig stor Bredde, da Trafikken af uforudselige Grunde undertiden pludselig tager en uventet Retning. Man havde indvendt mod disse Haver, at de for Butikkernes Skyld var umulige i Handelskvarterer, men det var ingenlunde Tilfældet. Der kunde bygges Pavillonbutikker i disse Haver; de tager ikke Luft og Lys fra Beboelseshusene og kan eventuelt fjernes.

(Fortsættes).

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 16. MARTS 1907
9. AARGANG № 24

FRA SKITSEBOGEN.

Hr. Redaktør!

For et halvt Hundrede Aar siden, da man i Italien maatte rejse med Vetturiner, fik man ofte Lejlighed til under Kørselen at se og notere sig maleriske, ejendommelige, afsides liggende smaa Bygninger. Vedstaaende Tegninger viser nogle af dem, der saaledes under Kørselen er optegnede. Da de muligvis kunde afgive Motiver ved Villaopgaver her i Hjemmet, fremsættes de her til fri Afbenyttelse. I vore Kunstneres Notebøger findes der vistnok Masser af lignende Optegnelser, som det var værd af faa frem.

F. M.

80 AAR.

Kammerherre Meldahl fylder i Dag 80 Aar. Da vi for nogen Tid siden tænkte over, hvorledes vi paa en værdig Maade skulde mindes denne sjældne Højtidsdag, fik vi just tilsendt ovenstaaende Brev og en Samling italienske Skitser, og vi fandt da, at vi ikke paa nogen bedre Maade kunde fejre Dagen end ved at gengive en Række af disse Blade, saa meget mere som vi finder dem saa nydelige og fulde af gode Motiver, at det ogsaa af den Grund er os en Glæde at bringe dem frem.

Det er betegnende, at den Interesse, der saaledes vises vort Tidsskrift kommer fra en Mand, der er over »Støvets Aar«. Det viser, at den gamle Architekt har bevaret en varm Interesse for sin Stand. At hans Aand endnu er levende og virksom ses ogsaa deraf, at han arbejder paa et Værk om den brændte Mursten og Teglværksindustriens Historie fra Oldtiden til vore Dage, et Værk, som kræver de mest omfattende Studier, og i hvilken Anledning Kammerherre Meldahl staar i livlig Brevveksling med en Del Videnskabsmænd i Udlandet.

Det er saaledes langt fra at Kammerherren, efter at have opgivet sin Virksomhed ved Akademiet og som Bygmester, har lagt Hænderne i Skødet. Og vi vil da — samtidig med at vi ønsker ham til Lykke paa Fødselsdagen — udtale det Haab, at han maa opleve endnu mange gode Arbejdsaar, og at det omtalte Værk snart maa se Lyset.

NIKOLAJ TAARN.

Paa en uopklaret Maade gik et for »Architekten« bestemt Manuskript, som indeholdt et Svar til Docent P. Johansen, tabt paa Vejen til Redaktionen. Tabet blev saa sent opdaget, at det var ikke muligt at faa en Reproduktion af Artiklen i »Architekten« for 9. Marts. Da Sagen skulde for i Borgerrepræsentationen Mandag d. 11te, og det var mig om at gøre at faa min Artikel frem forinden, foretrak jeg at gaa til et Dagblad med den fremfor at vente, til nærværende Nr. af »Architekten« udkom. Artiklen blev optaget i Morgenudgaven af »Nationaltidende« for Lørdag den 9. ds., og til dette Blad maa jeg henvise ærede Læsere af »Architekten«, hvem det maatte interessere at se Svaret.

Nu blev jo Spørgsmaalet ikke forhandlet i Mandags, og det forlyder, at det ikke vil komme for igen førend i April. Til den Tid vil Forsamlingen have en lidt anden Sammensætning, end den har nu; men Taarnets Venner haaber, at baade de nye Medlemmer og de gamle vil nøje overveje, hvad vor By helst maa have: et Mindesmærke, hvorom vi kort og klart kan sige: »Se, dette er en Levning af den Kirke, hvori HANS TAVSEN forkyndte Reformationen«! eller et, om hvilket vi maa forklare: »Ja, saadan saa Nikolaj Taarn og Spir ud, før Kirken brændte 1795, siger Architekterne. Den nederste Del har virkelig staaet siden da, og i den Kirke, det hørte til, var det, at Hans Tavsen forkyndte Reformationen. Omtrent til de Sten, De ser *der* oppe, naar den historiske Del; det øvrige er *en ganske anden Historie*«!

Det er jo ikke lykkedes Hr. JOHANSEN eller andre at paavise noget enligt staaende Taarn i Ind- eller Udland, som havde faaet nyt Spir, efter at det var kommen til at staa alene. De for mere end tre Hundrede Aar siden kasserede Fæstningstaarne i Amsterdam var ikke Ruiner i almindelig Forstand. For øvrigt gik min Slutningsbemærkning i »Byens Silhuet« just ud paa at betone, at *selv om andre havde bygget slige Spir, var det ikke noget, vi behøvede at efterligne.*

Kunstakademiets Medlemmer, som har stemt for Spiret, har nærmest set paa Sagens Udvortes: *hvorledes Spiret vilde gøre sig gældende i Landskabet.* Dette Syn kunde være rigtigt, hvis Talen var om en *historisk set* ligegyldig Bygning; men her, hvor man staar overfor en Bygning, hvorfra en hel ny Kulturstrømning har bredt sig ud over Landet, her er dette Syn ikke tilstedeligt.

Et er, at man i vor Tid meget vel kan rejse et Mindesmærke for Reformationen, *noget ganske andet*, at man vil lægge Haand paa et fra selve Reformationstiden endnu staaende Mindesmærke. Sligt staar for mig, skønt man vil sætte et højt Spir paa Taarnet, som om man med det samme vilde rive noget ned deraf, som var højere end alle Spir.

FREDERIK RASMUSSEN.

* * *

I de sidste Ugers livlige Ordskifte om »Spiret« er det et glædeligt Faktum, at alle nu enes om, at Nikolaj Taarn er smukt, som det staar. Ganske vist, det trænger til at pudses op og holdes i bedre Stand, men den nuværende Uenighed gaar heldigvis ikke ned under Taarnets Gesims.

Det er et Udbytte af Diskussionen, som er værd at fastslaa; thi ellers kan den næppe siges at have bragt store Resultater. Man har haft en mærkelig Tilbøjelighed til at kalde Taarnet en Ruin og at drøfte Spørgsmaalet om Ruinrestaureringer, hvad der ikke rammer Sagen; Nikolaj Taarn er blot en Bygning, som ikke bruges, men ingen Ruin. Ialfald er de interesserede Parter ikke kommen hinanden nærmere, og der synes derfor at være Grund til endnu en Gang at overveje de forskellige Muligheder.

Spørgsmaalet kan løses paa tre Maader. Den første er saa simpel som Kolumbus Æg, nemlig at lade Taarnet staa, som det nu er. Saa er man sikker paa at beholde, hvad man har, et karakteristisk gammelt Taarn, som fortæller os om vigtige Kapitler af Byens Historie, om Taarnets energiske Bygherre, Rentemester Kristoffer Valkendorf, der selv gav Penge til dets Bygning, skaffede

Penge fra andre og tit og ofte gik op paa Muren og »underviste« Murmestrene, og om den vældige Ildebrand 1795. Det kan ikke nægtes, at det historisk set er tiltalende at beholde Taarnet, som det staar, med den moderne, men smukke Gesims, og med Kuglen, der i sin halvthundredaarige Levetid er blevet et nyt Vartegn for Kjøbenhavn, paa sin Vis ejendommeligere og usædvanligere end det smukkeste Spir. Og det udelukker jo slet ikke, at man kan fjærne Slagterboderne og sætte Taarnet i en værdig og smuk Stand.

Men, kan der indvendes, den, der intet vover, vinder intet, og det er derfor nok værd at forsøge den anden Løsning, at tage mod den anonyme Gave og at sætte Spir paa. Det er sikkert og vist, at det gamle Spir var storslaaet og smukt. Alle er enige om, at det vil blive en Berigelse af Byens Silhuet, og at det set paa større Afstand vil tage sig udmærket ud. Bør da ikke Hensynet til det rent historiske, Frygten for, at det ny Spir skal blive en af disse moderne Antikviteter, som vi snart har mange af, vige for Hensynet til Skønheden? Vi har jo alle daglig for Øje et udmærket Exempel paa, at et saadant Forsøg kan lykkes; thi hvem tænker vel paa, at det er en moderne Architekt, der har bygget Helligaandskirkens herlige Spir?

MONTELBAANSTOREN.

Men der er en Hage ved Nikolaj Spir. Næppe nogen kan med Sikkerhed afgøre, hvorledes det vil komme til at virke, og selv dets ivrigste Forsvarere har ikke hævdet, at det vil kunne taale at ses paa nærmere Hold. Selv om det smukke gamle Spir rekonstrueres med pinlig Nøjagtighed og med fin Formsans, er der jo, siden det forsvandt, sket den store Forandring, at Kirkemurene, hvortil Taarnet støttede sig, er jævnet med Jorden. Paa et enligtstaaende Taarn, der er omtrent 45 Meter højt, skal sættes et Spir af samme Størrelse, saa at hele Bygningen vil naa den imponerende Højde af omtrent 90 Meter eller 280 Fod. Saavidt det er oplyst, gælder det her, æstetisk set, et Experiment ud i det ukendte. Ganske vist har man spurgt, hvem der tænker paa Petri Kirke, naar han ser dens Spir. Men det er sikkert mere berettiget at spørge, om man ikke vilde savne Kirkebygningen haardt, hvis den var borte. Ingen tilsvarende Taarne hverken herhjemme eller i Udlandet lærer noget bestemt om, hvorledes Forsøget vil lykkes. Klokketaarnet i Faaborg, der er nævnt som et

Exempel paa et enligtstaaende Taarn med Spir, er lille og lavstammet, kun 30 Meter, og to Fæstningstaarne i Amsterdam (se »Architekten« Side 221), hvis Spir er opførte af den berømte hollandske Architekt Hendrik de Keyser henholdsvis 1606 og 1619, er kun halvt saa høje som Nikolaj, Montelbaanstoren 48 Meter og Regulierstoren 41 Meter, og tilmed staar det ene af dem ikke isoleret, men sammen med en i Forhold til Taarnet anselig Bygning, medens det andet er et rundt Fæstningstaarn af en ganske anden Karakter end Nikolaj. Tour St. Jacques i Paris, der har haft en lignende Skæbne som Nikolaj, har intet Spir. Der er derfor intet, som sikkert kan modbevise, at Spiret vil virke unaturligt højt, og det er ikke for dristigt at sige, at den vældige Pegefinger vil vise sig under højst uheldige Forkortninger, naar den ses fra de nærmeste Gader, og især, naar den ses fra selve Kirkepladsen. Netop Taarnets uregelmæssige Form, der nu er saa tiltalende, Stræbepillerne paa de tre Sider og den store aabne Bue mod Øst, vil heller ikke virke klædeligt sammen med Spiret. Det vil gaa her, som det er gaaet mange gotiske Kirkebygninger i Udlandet. Ivrig for ret at vise deres architektoniske Skønheder har man nedrevet de Huse, der omgav dem, og man har da gjort den sørgelige Opdagelse, at de slet ikke er beregnede til at ses fritliggende, men kun taaler at ses paa lang Afstand eller indeklemte i snævre Gader.

MUNTTOREN ELLER REGULIERSTOREN.

Der kan saaledes rejses vægtige Indvendinger mod det nye Spir, og det kan ikke siges, at dets Tilhængere har afkræftet dem. Mærkværdigt nok, da det dog ikke er umuligt. Der er en tredie Udvej, som kan hæve Betænkelighederne for Spirets æstetiske Virkning. Rejses der paany en Bygning østen for Taarnet, hvor Kirken før laa, vil Spiret faa virkelig Existensberettigelse. Det behøver jo ikke at blive nogen Telegrafstation — en Kirke vil, baade historisk og architektonisk set, være den bedste Løsning, som der i Virkeligheden er arbejdet paa, længe før Tanken om en blot Genrejsning af Spiret dukkede op. Planerne hertil er saa velkendte, at det ikke er nødvendigt igen at gøre Rede for dem, og det er her nok at fremhæve den afgørende Betydning, en saadan Bygning vil have som nødvendig Modvægt til Spiret.

Om der bag Ønskerne om Spirets Genopbyggelse ligger saadanne Planer, ved jeg ikke. Men det er at haabe. Thi kan de ikke gennemføres, er det saa ikke bedst at blive paa den faste Grund og beholde Kuglen paa Nikolaj Taarn?

Chr. Axel Jensen.

ARCHITEKTKONGRESSEN I LONDON.

(Sluttet.)

Til sidst foreviste en amerikansk Architekt, Mr. Day fra Filadelfia, i Lysbilleder en Del amerikanske Byer, med hvis skakbrætagtige Gadeudlæg man til Dels forsonede sig ved de virkelig storslaaede og pragtfulde Parkanlæg, som var ført midt ind gennem Byerne, i Reglen gaaende ud fra Banegaarden, saa hvad der møder den Rejsendes Øje, naar han i en saadan Stad forlader Jærnbanestationen, er en Skov af grønne Træer, Planter og Springvand, paa begge Sider indrammet af Bygninger. Parkerne søges forbundne ved Boulevarder.

En af de indtegnede Foredragsholdere var Mr. Buls fra Bruxelles. Da han imidlertid ikke kom til Stede, men Resuméet af hans paatænkte Foredrag, som fandtes i den omdelte Brochure, forekommer mig bemærkelsesværdigt, vil jeg her gengive en Oversættelse deraf.

»Naar man ønsker at bestemme Reglerne for Udlæggelsen af ny Gader og Pladser, er der tre Forudsætninger, som maa tages under Overvejelse.

1) En hel ny By skal anlægges. Dette er et meget sjældent Tilfælde i Europa; et Eksempel herpaa har man dog for Tiden i Zeebrugge i Belgien.

2) En gammel Bydel skal forandres til et moderne Kvarter. I dette Tilfælde er det nødvendigt at tage Hensyn til hver malerisk Virkning, som de ældre Bygninger have fremkaldt og at bevare ethvert historisk Mindesmærke, samtidig med at man søger at tilfredsstille alle moderne Fordringer.

3) En ny Forstad skal bygges til en gammel By. Der maa da først udkastes en Plan for Hovedaarerne for Trafikken, tilpasset efter Stedets Topografi, og dernæst maa Karakteren af Kvarteret bestemmes paa en Maade, saa det kommer i Overensstemmelse med sin fremtidige Anvendelse. Man maa forud være klar paa, om den ny Bydel skal være et Handels-, et Fabriks-, et Regerings-, et Universitetskvarter, om det skal beboes af Middelstandsfolk eller af Overklassen. Og for at bevare den een Gang paatænkte Karakter af den ny Bydel, maa Grundene belægges med Servituter.

Gadernes Retningslinie. Hovedgaderne lige eller næsten lige, Sidegaderne krumme. Men de lige Gader maa ikke være for lange, for hver 1000 Meter maa de gøre en Drejning eller ende i et Monument.

Pladserne, som udlægges i disse Gader maa ikke være runde, men aflange. Man kan ogsaa variere Synet af en Gade ved ikke i dens fulde Længde at give den samme Bredde. Man skal undgaa at lade Trafikken løbe sammen paa enkelte givne Punkter og tvertimod søge at sprede den over hele Byen. Korsskæringer bør undgaas.

Aabne Pladser. I svundne Tider var de aabne Pladser det Forum, hvor de politisk interesserede Borgere mødtes, og Torvepladserne var Byens Handelscentrum. I Norden var der i Middelalderen altid en aaben Plads uden for Kirken og et Torv uden for Raadhuset.

1) Færdselspladser. Den stjerneformede Plads er forkastelig; den giver Anledning til en altfor stærk Koncentration af Trafikken paa et enkelt Punkt. Gaderne skal udmunde i Hjørnerne af Pladsen.

2) Torvepladser. Midten af Torvet maa holdes fri og der maa ikke udmunde al for mange Gader paa det.

3) Ankomstpladser. Paa disse maa Færdselen deles og retledes ved Statuer og Springvand. Ind imod Byen bør de virke monumentalt, og der bør være tænkt paa gode Droscheholdepladser.

4) Ornamentale Pladser er beplantede med Træer og kan have hvilken som helst Form.

5) Monumentale Pladser anlægges med den udelukkende kunstneriske Virkning for Øje.

a) Pladsens Proportioner. Husenes Højde bør være i harmonisk Forhold til Pladsens Dimensioner, Regler herfor er udkastede af M. H. Martens.

b) Pladsens Form. En rektangulær Plads bør ikke være længere end Forholdet 1 : 3. Trapezformede og triangulære Pladser er at anbefale; runde og ottekantede forkastelige, ovale Pladser tilladelige.

c) Pladsens Indramning maa ikke forsømmes. Skjul de tilløbende Gader ved Overbygninger, Arkader og lignende.

d) Gruppering af flere Pladser for hinanden kan give høj malerisk Virkning. Saadanne Pladser kan omgive en Bygning.

e) Dekoration af Pladser. Den kan undertiden være symmetrisk, men som Regel bør Symmetri undgaas. Der bør helst ikke opstilles Statuer og Springvand i Pladsens Centrum.

f) Pladsens Nivellering. Den konkave Overflade er at foretrække af saavel æstetiske som praktiske Grunde.

Konklusion.

De Principer, som vi her har fremstillet, er Resultatet af meget Studium af ved hvilke praktiske Midler en moderne By kan gøres tiltalende og sund, hvorledes man kan meddele den saa megen Skønhed, at den kan afgive et behageligt Opholdssted. En By maa ikke kun være et Centrum for Handel og industriel Virksomhed, den skal samtidig være et Hjem for Mennesker. Siden Byerne ikke mere har Aarhundredernes langsomme Vækst, har de mistet deres maleriske Ynde og nationale Ejendommeligheder. Det ubevidste Arbejde hos de svundne Tiders Bygmestre maa erstattes af bevidst Arbejde hos Nutidens Bygmestre. Vore Architekters Opgave maa derfor være, under Hensyn til en Stads store Trafik, en hygiejnisk Livsførelse og æstetiske Principer, at forlene vore Byer med en ny Skønhed og kunstnerisk Glæde for Øjet. Kommunalbestyrelser, Bygherrer og Architekter maa føle sig inspirerede af Terents skønne Vers »Homo sum et humani nihil a me alienum puto«, jeg er et Menneske, og intet menneskeligt er mig fremmed.

Ogsaa Mødet angaaende Udskrivning af international Konkurrence mellem Architekter overværede jeg. Sagen ansaas for saa vigtig, at der var Enighed om, at Æmnet maatte tages op igen ved Kongressen i Wien i 1908. Efter de Erfaringer man allerede er kommen til bør følgende Punkrer iagttages ved Udarbejdelsen af et Konkurrenceprogram. Programmet bør udarbejdes ved erfarne Architekter, og det maa klart indeholde saavel Programmet for selve Bygningen som Reglerne for Konkurrencen. Reglerne maa indrømme samme Tidsfrist til alle de Konkurrerende. Programmet maa udkomme samtidig i ethvert Land. Programmet maa kun udsendes i det Sprog i hvilket det er forfattet og ikke i

Oversættelse. Enhver senere Meddelelse maa tilstilles enhver af de Konkurrerende. Saalænge Konkurrencen staar paa, kan der ikke foretages nogen Forandring i Regulativet. Tidsfristen for Indsendelse af Tegninger er obligatorisk for enhver, og Tegningerne bliver at sende til eet for ethvert Land nøjere bestemt Sted. De præmierede Tegninger bliver Myndighedernes Ejendom, men under skyldig Hensyn til Loven om Kunstnerens Beskyttelsesret. En Udstilling af Tegningerne før og efter Bedømmelsen vil være nødvendig. Ingen Konvolut, indeholdende Kunstnerens Navn, kan aabnes uden Kunstnerens Samtykke, med mindre hans Tegninger har opnaaet Præmie. Det tekniske Program skal være klart, koncist og forfattet under Medvirken af erfarne Architekter. Det bør undgaa Anvisninger, som ikke lader sig følge og ikke kræve Tegninger, som ikke er strængt nødvendige eller overhovedet for stor Maalestok for Tegningerne. De Konkurrerendes personlige Udgifter bør reduceres til et Minimum. Dommerne maa kun tænke paa Retfærdighed. Programmet betyder en Kontrakt, en virkelig Lov mellem to Parter. Enhver Tegning, selv den mest udmærkede, som gaar uden for Programmet, er med det samme uden for Bedømmelsen. En vitkelig kompetent Jury maa være sammensat af Architekter. De konkurrenceudskrivende Myndigheder kan have en raadgivende Stemme ved Bedømmelsen. Juryen har at klassificere Tegningerne og uddele Præmierne. Juryen bør bestaa af Architekter af enhver Nation, som deltager i Konkurrencen i Forholdet een Dommer til hver 10 Konkurrerende. Enhver Nation, som er repræsenteret med indtil et Minimum af 5 konkurrerende Kunstnere, har Ret til en Dommer i Juryen. Hvert Lands Konkurrerende vælger selv de Dommere, som de sender til at deltage i Bedømmelsen. Dommerne har ikke Ret til at modificere Uddelingen af de enkelte Præmier eller af Totalsummen. At afgive Stemme ved Fuldmagt er forbudt. Juryens Kendelse er endelig og uden Appel.

Ønskes en første og anden Konkurrence kræver dette særlige Betingelser. Første og anden Konkurrence er to forskellige Ting og maa ikke blandes med hinanden. Ved de første er Skitser tilstrækkelige. De Kunstnere, som skal deltage i den endelige Konkurrence, bør holdes skadesløse for havte Udgifter; de klassificeres ikke, og Præmierne uddeles først ved den sidste Fremsendelse af Projekter. Det maa anses for tilraadeligt, at Skitsekonkurrencen ikke udstilles offentligt, men først samtidig med den endelige Konkurrence. Det maa fra Begyndelsen fremgaa af Reglerne, at Konkurrencen vil falde i to Afdelinger. Denne Bestemmelse kan ikke tages paa et senere Stadium. Alle Tidsfrister skal være nøjagtig angivne. Der skal fastsættes et Minimums Antal for hvormange af de konkurrerende Kunstnere, der skal have Ret til at gaa videre og modtage det stipulerede Honorar. Præmiernes Størrelse og Antal ved den endelige Konkurrence bliver at offentliggøre. Det skal være den samme Jury, der foretager første og anden Bedømmelse, men de i den sidste Konkurrence deltagende Kunstnere kan supplere Dommernes Antal. Regulativet er bindende for begge Konkurrencer, men Programmet maa ændres før den endelige Konkurrence finder Sted.

Et Architektsamfund i Amsterdam »Architecture et Amicitia« havde udarbejdet og fremlagt et Udkast om Regler for internationale Konkurrencer, som i alr væsentlig var i Overensstemmelse med det ovenfor anførte.

Et andet Emne, som ogsaa herhjemme er aktuelt, var ligeledes til Behand-

ling paa et af Kongressens Møder, nemlig Architekternes teoretiske og praktiske Uddannelse og deres Beskyttelse mod uvidende og ikke uddannede Bygmesteres Ind- og Overgreb paa deres Arbejdsfelt. Ingen anden skabende Kunstner tiltiltrænger saa meget Studium som Architekten gør det, idet kun hans Virksomhed strejfer ind paa saa mange af Videnskabens forskellige Omraader. En Architekt maa studere og tilegne sig Viden i Kemi, Fysik, Mathematik, Statik og mange andre Kundskaber, som Maleren og Billedhuggeren kan gaa uden om. Hensynet til andre Menneskers Velfærd, Sundhed og Liv kræver det. For sin egen Skyld har Samfundet Ret til at kræve fuldt uddannede Architekter. Og Samfundet stiller denne Fordring og Staten bidrager til at støtte og opfylde den ved i alle Lande at oprette og bekoste Kunstskoler og Akademier til Sagens Fremme. Men saa maa Stat og Samfund ogsaa værne og beskytte de Mænd, som anvender mange Ungdomsaar paa en kostbar Uddannelse. Stat og Samfund maa rejse Skranker, som vanskeliggør en Indgriben fra ikke uddannede Bygmestres Side. Paa et andet af Kongressens Møder, som jeg desværre ikke havde haft Lejlighed til at overvære, havde Emnet været: Hvorledes opdrages Publikum i Architektur? Dette Spørgsmaal dukkede ogsaa op paa dette Møde, og det blev udtalt, at Publikum kun kan opdrages i Architektur gennem Architekterne selv, gennem at disse — kunstnerisk, teoretisk og praktisk uddannede — evner at være Vejledere »i den skønneste af alle skønne Kunster«. Thi hvorledes kan en Blind lede en Blind? Derfor er det af højeste Vigtighed og Betydning at Architektens Uddannelse er paa Højde med Tidens Krav, men ogsaa at han, naar han med Opofrelse af Tid og Penge, har opnaaet denne Uddannelse og gennem paagældende Autoriteter har erhvervet sit »diploma« — Afgangsbevis — at han da i sin Gerning beskyttes mod Konkurrence af Mænd, som ikke sidder inde med noget saadant jus practicandi, at *han* beskyttes og derigennem det byggende Publikum. Kvaksalveriloven er jo til fuldt saa meget for de Syges Skyld som for Lægernes. Allerede Platon i sin »Stat« krævede, at Regeringerne skulde beskytte Borgerne mod de skadelige Følger af simpel og smagløs Skulptur og Architektur med samme Ret som den beskyttede dem mod sundhedsfarlig og lastefuld Paavirkning og Indflydelse.

En fransk Architekt udtalte, at Regeringerne burde bearbejdes i Retning af en Lov, der fastslog, at ikke engang Navn og Titel af Architekt skulde kunne føres af andre end de med »diploma« udrustede Mænd.

Man mente ogsaa, at der ved Universiteterne burde oprettes Læreskoler i Architektur ikke med Hensyn paa de unge Kunstnere, som jo søgte og fik deres Uddannelse andensteds, men netop med Hensyn paa Studenterne, som mangen Gang var blottet for de mest elementære Begreber om, hvad Architektur overhovedet vil sige. Interessant nok blev det oplyst, at Tasmanien her var gaaet i Spidsen for vistnok alle Lande.

Nogen Diskussion affødte Emnet ikke, idet alle de tilstedeværende var i fuld Enighed om Betimeligheden af Indførsel af Love og Vedtægter, der kunde værne Standen. Kun Architekt Gaston Trolat fra Paris mente, at man skulde undgaa at komme ind paa noget, der mindede om svundne Tiders Lavsvæsen.

Det sidste Møde, jeg overværede, og som tillige var Kongressens sidste Møde, havde som Emne, hvorvidt Architekten bør være den øverste Autoritet

paa en under Opførelse værende Bygning. Flere Talere var indtegnede, men nogen egentlig Diskussion opstod heller ikke her, da alle tilstedeværende var enige om Architektens Førerstilling ved et Byggeforetagende. Endogsaa *Valget* af de assisterende Billedhuggere, Malere, Ingeniører og Haandværkere burde overlades ham — kun da kan der komme Harmoni og Helhed i det fuldførte Arbejde.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Bogvennen, udg. af Foreningen for Boghaandværk (Redaktionsudvalg: E. Gigas, F. Hendriksen og G. Philipsen). Det sidst udkomme Hefte af dette Tidsskrift, der i Henseende til Billedgengivelse og smukt typografisk Udstyr staar i allerførste Række, er omtrent udelukkende helliget det kgl. Bibliotek, af hvis nye Bygning der gives mange Billeder med Tekst af Overbibliotekar H. O. Lange og F. H. Men ogsaa fra Frederik III's gamle Bygning findes der en hel Del gode Billeder, og dens Saga er skreven af Professor Camillus Nyrop, der tillige har givet et Omrids af Bibliotekets og dets Mænds Historie, fra den første Bibliotekar Peter Schumacher til den i 1905 afdøde Overbibliotekar Bruun. Vi henleder Opmærksomheden paa dette udmærkede Tidsskrift, der ikke faas i Handelen, hvorfor man bør sikre sig det ved Indmeldelse i Foreningen, der paa mange Maader virker for at hæve vort Boghaandværk, bl. a. ved en af Foreningen oprettet *Fagskole*. Dennes Elevantal har i det forløbne Aar været 111, Sættere, Trykkere og Bogbindere, og dens Virksomhed har allerede givet et smukt Resultat, men da den arbejder under vanskelige pekuniære Vilkaar, var det ønskeligt om Foreningen kunde blive styrket ved Tilgang af nye Medlemmer.

FORSKELLIGT.

Store Guldmedalje. I Skoleraadets Møde d. 9. ds. blev Akademiets store Guldmedalje tildelt Architekt Harald Lønborg Jensen for Løsningen af Opgaven: »En Statsskole for Legemsøvelser«.

Akademisk Architektforening holdt Møde d. 8. Marts med Foredrag af Dr. Mackeprang om jydsk Portalskulptur. For en mærkværdig lidt talrig Forsamling holdt Dr. M. et udmærket og interessant Foredrag om Billedfremstillingen paa romanske Kirkers Portaler. Foredraget ledsagedes af Lysbilleder, der ret viste, hvilken rig architektonisk Skat vi besidder i disse gamle Portaler; og skønt der nu i Aarenes Løb er opmaalt og tegnet en stor Mængde af dem, var dog en hel Del af de fremviste ukendte for de fleste af de tilstedeværende. Foredraget hilstes med livligt Bifald og man beklagede de fraværende.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 23. MARTS 1907
9. AARGANG № 25

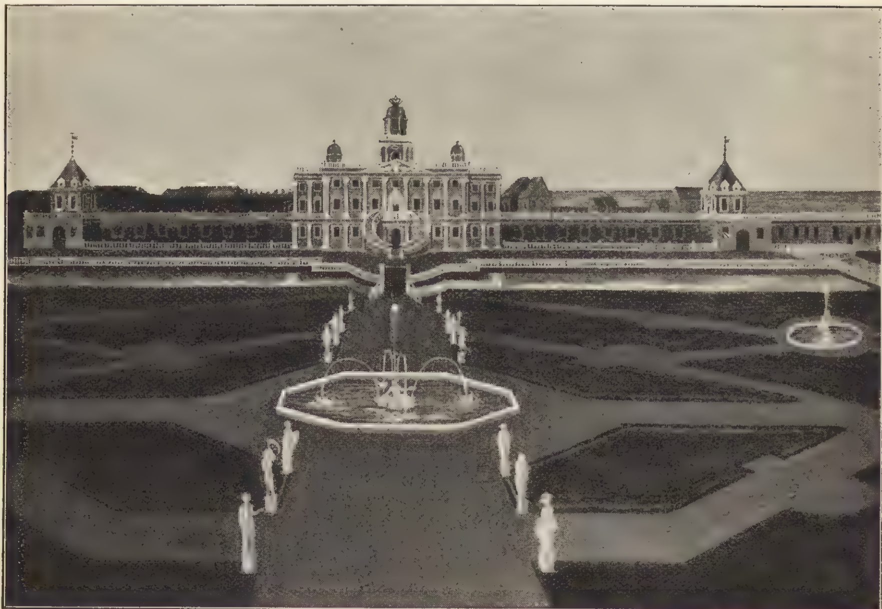
NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

Af cand. polit. Fr. Schiøtt.

III.

SOPHIÆ AMALIENBORG.

En Regnskabsnotits siger, at Snedkeren Bertel Møller 1629—30 arbejdede paa »den Skabelon efter det Slot, som ved St. Annæ Bro skal bygges«. Dette, kombineret med en Rejsendes Beretning om, at Christian IV før Kejserkrigen havde haft isinde at nedrive det gamle Kjøbenhavns Slot og bygge et nyt alamodisk Slot istedet, har givet Anledning til Skipperkrøniker om, at Søkongen vilde bygge sig et Slot ved det aabne Vand paa Amalienborg Plads, Fortællinger for hvilke der næppe ligger noget til Grund. Der er ingen Rime-

SOPHIÆ-AMALIENBORG. EFTER MALERI PAA LEDREBORG.
Slottet sees fra nuv. St. Annæ Plads. Bag Slottet sees — til højre — Bygningerne ved Toldboden, til venstre Citadellet med Kongens Bastion, Proviantmagasinerne paa Siderne af Kirken og en af Baraklængerne med sine Skorstene.

lighed for, at Kongen vilde flytte Residensslottet bort fra den historiske Plads paa Slotsholmen, og man har overseet, at »Slot« paa de Tider ogsaa betegner et Citadel eller en mindre Fæstning, et »fast Slot« i Modsætning til et Lystslot. Ganske specielt kaldtes dengang og langt senere ned i Tiden Kystforter til Havneforsvar »Slotte« *(Chateaux de havres* eller *Chateaux de mer),* og den ovennævnte Rejsende beretter da ogsaa, at det før Kejserkrigen havde været Kongens Hensigt nord for Flaadens Liggeplads, ved Havnens Munding og ude i Vandet at bygge et Slot og indeslutte Havnen i Byen. Det er da sikkert Skansen ved St. Annæ Bro, hvortil der er forfærdiget Model, og hermed stemmer det ogsaa, at et paa kgl. Bibliothek bevaret Udkast til Skansen har Paaskriften: »Designé du Chateau Royal de Copenhaven« *).

Denne Skanse var efter sit Anlæg som lukket Kystfort mindre skikket til at kunne tjene som virkeligt Citadel, istand til at fortsætte Forsvaret efter Byens Erobring, og der var derfor ingen Anledning til i dens Indre at bygge en Bolig som sidste Tilflugtssted for Kongefamilien. En stor Del af det Indre skulde derimod optages af en Havn for mindre Fartøjer, vel nærmest Kystforsvarsskibe. Med det nye, 1662 begyndte Citadel var det en anden Sag, efter dets Konstruktion kunde der her være Tale om et Slutningsforsvar, og som Følge deraf skulde der ogsaa i dets Indre bygges et kongeligt Tilflugts-Slot. Blandt mange andre ikke udførte Nyanlæg i Kjøbenhavn viser Resens Byplan af 1677 da ogsaa dette Slot som existerende, skønt det aldrig kom længere end til Fundamenterne, hvilke lagdes 1664. Efter denne Plan, samtidige Planer over Citadellet og de i Kobberstiksamlingen bevarede Bygningstegninger skulde Slottet have ligget, hvor nu Kirken ligger, op mod Kongens Bastion, med store bombefaste Magasinrum under Bastionen og en underjordisk Gang til Møllen paa dennes Top, (hos Resen er Møllen blevet til et Taarn med Spir). Selve Slotsbygningen skulde have haft fire Fløje med Hjørnepavilloner, alt i 4 Etager i almindelig Kasernestil; kun Façaden ind mod Exercerpladsen havde man søgt at skaffe lidt mere architektonisk Karakter ved at give Midtpartiet fem Etagers Højde med en smallere, lav Overbygning, der dækkedes af et baadformet Tag og havde et lille Spir paa Midten. — Som et Minde om dette paatænkte Slot fører den lille, af Frederik IV byggede, Kirke det imponerende Navn »Citadellet Frederikshavns Slotskirke«.

Kom St. Annæ Kvarter saaledes ej til at rumme en Kongeborg, havde det dog en kongelig Have med et kongeligt Lysthus (Rosenborg), og det kom ogsaa til at give Plads for Dronningens Have og Lysthus.

Sophia Amalia havde haft en Lysthave udenfor Vesterport omtrent paa Tivolis Grund, en Have som bl. a. omfattede en Lysthave »udenfor Vesterport imellem Strandstræde og Byens Fortification«, der havde tilhørt Gødert Braem, men 1650 af Hannibal Sehested var købt og foræret Dronningen. Under Belejringen var Haven bleven ødelagt, saaledes at kun nogle firkantede Fiskeparke

*) Ordet »Royal« anvendtes dengang ogsaa paa »permanent Befæstning«, i Modsætning til »Feltbefæstning«, og den bastionære Fronts Længde angaves, ligesom nu Papirformaterne, efter stor (200 Toiser), middel (180 Toiser) og lille (160 Toiser) Royal. »Chateau royal« betegner da et permanent Befæstningsværk.

vare blevne tilbage, hvilke endnu i mange Aar bleve henliggende. Dog laa de i forsømt Stand, da der udenfor Østerport ved Vartov (Helligaandshospitalet for Enden af Sortedamssø) var blevet anlagt et kgl. Fiskehus og Fiskedamme, hvoraf »Aggersborg Sø« var Levning*). Det er jo ganske naturligt, at Dronningen søgte at faa sin Lysthave flyttet til et sikrere Sted indenfor Voldene, og hun indkøbte da islandske Kompagnis nedlagte Reberbane og endel af Haverne udenfor gamle Østerport i Strandstræde og den brede Gade, hvilke nærmere anføres i *Origines Hafn.*, P. 457—58. Som anført i »Architekten« VIII P. 519 købte Ridefoged Lorens Tuxen Pomeranshaven**) til Dronningen; ved Købet af Reberbanen 1663 og af flere Haver benyttede hun som Mellemmand Kongens betroede Kammertjener Jacob Petersen, der paa Basis af denne Kommission er bleven nævnet som en betydelig Grundejer i St. Annæ Kvarter. Opkøbet maa været begyndt allerede ved Aar 1660; thi Grundtaxten af 1661 nævner i Strandstræde: Hendes Dronningl. May. 17 Boder, Hendes Dronninglige May. tilhørende 6 woninger, Hendes May. tilhørende Marie Schomagers (ɔ: Schumachers) 5 woninger med en stor hauffue og Hendes Dronninglige May. tilhørende en stor hauffue, Margrete Sigfred Friises tilforn haffuer ejedt.

Det gjaldt nu først og fremmest at indrette Haverne og de bestaaende Bygninger, der ej laa i Vejen for Nyanlægget, saaledes Bygningerne i Pomeranshaven, Reberbanen og Lejehusene fra denne ned til Store Strandstræde, og, naar alt her var bragt i Orden eller i god Gang, kom som Afslutning Opførelsen af

*) 1. Maj 1661 udnævnes Hans Hermansen til Fisker og Tilsynsmand ved Fiskerierne og Dammene omkring Vartov.

**) Det er ret mærkeligt, at en nylig indkommet Officer af lothringsk Slægt, som J. C. v. Cicignon, har været i Besiddelse af Haven, og følgende Oplysninger om dennes Ejere kunne derfor have Interesse.

Den første kendte Ejer af denne Have og Blegdam i den brede Gade, paa den nørre og vestre Side, er Handelsmanden Bernt Schyrmand eller Thor Schyren, der tillige havde en Ejendom mellem »Ved Stranden« og Admiralgaden, ud til hvilken sidste Gade han 1609 havde en Klædebænk. Hans Datter Nille var gift med Jørgen v. Hamb, der i Jordebogen af 1620 anføres som Ejer af Haven, og som maa være død før 1633. Jordebogen for dette Aar nævner nemlig Nille, Jørgen v. Hambs som Ejer af Haven og tillige af Ejendommen ved Stranden, hvoraf hun svarer 1 ℔ aarlig for 2 Boder. Hun mistede ogsaa sine Børn, 2 Døtre og 1 Søn, og søgte Trøst i et nyt Ægteskab med kgl. Renteskriver Niels Nielsen Rølde, der ved Hovedskats-Ansættelsen i 1645 opføres som Ejer saavel af Stedet i Byen som af »Niels Nielsen Rulpis Boder« udenfor Østerport. Den første Ejendom viser sig nu at være »den forgyldte Fortun«, hvoraf Fortunstræde har Navn, et af Stadens finere Herberger, hvori f. Ex. 1646 de bremiske Gesandter bleve indlogerede. Hustruen døde 1652, og Niels Nielsen giftede sig da med Anna (Ingeborg?) Sophie Hagedorn, en Slægtning af Christopher Gabels Hustru. I Grundtaxten 1661 nævnes han endnu som Ejer af Stedet ved Stranden med to Vaaninger og to Lejekældere og af Ejendommen i Bredgade, 5 Huse og en stor Have, men han døde samme Aar og begravedes 17-10-1661 i Nille Berntsdatters Gravsted i Nicolai Kirke. Enken giftede sig derpaa med Oberstlieutnant J. C. v. Cicignon, der saaledes blev Ejer af begge Steder og af Gravstedet, men afhændede Haven til Dronningen. Den forgyldte Fortun ejede han endnu 1668 (i Grundtaxten kaldes han Zitzenow), men hans Virksomhed knyttedes særlig til Norge, og Fortunen bliver solgt. 1689 ejedes den af Urtekræmmer Hendrich Behmann, der 1697 ogsaa køber Gravstedet i Nicolai Kirke, hvad der forøvrigt er ret mærkeligt, da han selv var Kirkeværge for St. Petri tydske Kirke.

Hovedbygningen eller som det hed »det store Lysthus i Haven«. I Aarene 1667 og 1668 indkøbtes store Partier af hollandske Mopper, i Foraaret 1668 viser Regnskabet, at der er indkøbt Stillingstømmer til Brug ved »det store Huses Opbyggelse i H. D. Maj. Hauge«, senere paa Aaret købes 20 Al. gullandske Bjælker og Forskallingsbræder »den Boden unterwerts in das grosse Neue Haus in Ihro Maj. Garten zu bekleiden al wo der Kalckschneider das Dönnik Arbeit machen soll«, ligesom Murmester Jens Madsen fra 7/3 til 1/9 1668 har faaet ialt 1800 Rdr. C. paa Regnskab for Murarbejde ved »det store Hus i Hendes Dronningl. Mayts. Have«. Arbejdet skrider nu frem, og 1673, da Kirken indvies, staar Huset nogenlunde færdigt i det ydre, medens der hele Aaret arbejdes paa det Indre. Der er vel stadig arbejdet videre, og helt færdig blev man aldrig. Dronningen var jo nu bleven Enkedronning, og Bygningen, der fra først af kun har været bestemt til kortvarige Ophold ligesom Rosenborg, maatte da indrettes saaledes, at den kunde tjene som fast Bolig, naar Dronningen ej var paa sine Slotte og Gaarde, og der blev stadig forandret i det Indre.

At give en Skildring af Livet paa Slottet, Hofpersonalet og Hofholdningen ligger udenfor disse Blades Ramme, og vi kunne nøjes med Willum Worms Beskrivelse af en 5. Oktober 1676 afholdt Fest, der netop faar sit Relief ved Slottets Beliggenhed ud mod Søen og ved Slotshaven.

»Om Aftenen vare Deres Majestæter, Prins Georg og andre fyrstelige Personer til Gæst hos Hendes Majestæt Enkedronningen. Som de droge derhen, Klokken 7, blev fyret Skud af »Den norske Løve«, som var behængt med 1500 Lygter, tillige med 3 andre Skibe. Hendes Majestæts Have og Slot med Æreporte og mangfoldige Lys vel stafferede, Banketten og meget prægtigt, og der Maaltidet var gjort, blev et stateligt Fyrværk antændt. Dette varede til Klokken 10 om Aftenen, da Hans Majestæt drog til Slottet igjen, hvor paa Vejen udi alle Gader Lys var tændte udi Vinduerne.«

Vil man have noget nærmere Kendskab til Slottets Udseende og Indretning, da er det meget lidt, som foreligger i Literaturen, og de Skildringer, der ere givne, baseres dels paa enkelte Notitser fra Datiden, dels paa et Stik af H. Quist, der er en paa flere Punkter fejlagtig Gengivelse efter et lille Maleri af Cabinetsskildreren J. J. Bruun. Da denne imidlertid først er født et kvart Aarhundrede efter Slottets Undergang, maa Maleriet (i ant. top. Arkiv) være en Gengivelse efter et ældre, nu ukendt Billede, der muligvis ogsaa har tjent som Forlæg for en af diverse Fejl misprydet Tuschtegning i »*Danske Vitruv*« III. Af Malerier findes videre det her gengivne (paa Ledreborg beroende) og et paa Gaunø bevaret Billede, fremstillende Slotsbranden, hvoraf en Gengivelse findes i »Danm. Riges Hist. IV Pag. 672 og et, ikke ganske nøjagtigt, Træsnit i L. Bobé: Operahusets Brand.« Resens Kort over Kjøbenhavn fra 1677 giver en ganske lille perspektivisk Fremstilling af Slottet seet nordfra, og endelig findes der en gammel Radering fremstillende Branden, med Paaskriften; »1689 — den 19. April ist disses grosse ungelücke bei Amallgenborger Schloss pasirt« (Müllers Pinakotek. B. 17, LX.). — Der har derhos været et Billede, som hvis det endnu existerer etsteds i Verden, vilde indtage Førsterangspladsen i Billed-Kildestoffet, et Maleri udført 1672 af den franske Stuccateur Coffre, hvorom Regnskaberne siger: »ein

Schilderei von I. M. Haus, so nach Heydelberg gesandt worden. 15. Rth.« — Endelig findes der i Arkiverne flere gamle Planer, paa hvilke Slottet og dets Haver ere indlagte*).

Med Hensyn til de skrevne Kilder, da er Hovedstammen for den følgende Fremstilling en Række originale Synsforretninger og Inventarer over Slot og Haver fra 1681—85. Mange og vigtige supplerende Oplysninger om Enkeltheder, Arbejdets Gang etc. findes i Enkedronningens Regnskaber, hvoraf nogle Aargange ere benyttede.

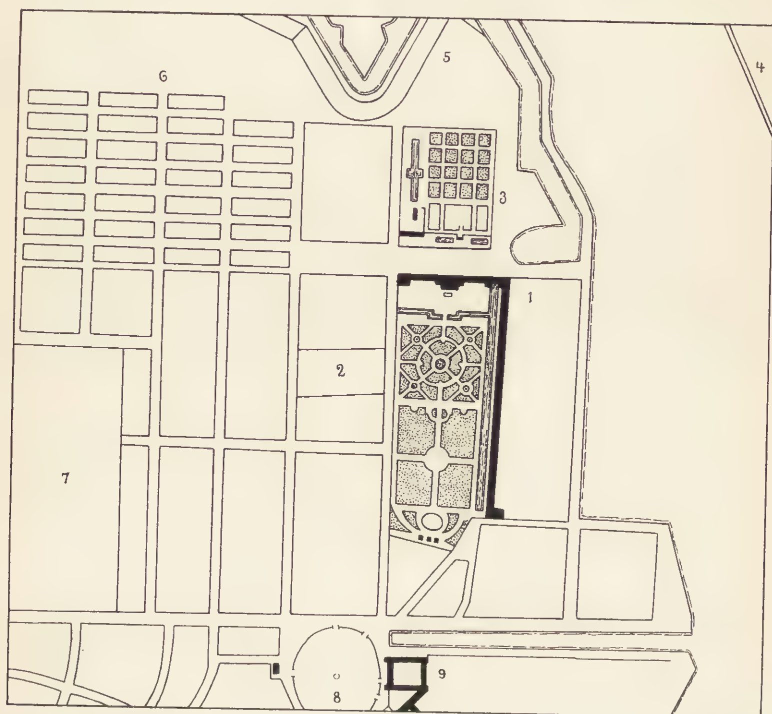
Det til Anlægget indkøbte Terræn er angivet i »Architekten« VIII Pag. 519 og det suppleredes vistnok med en Kongen tilhørende Grund syd for den aldrig udgravede »Dronningens Kanal«. Langs dennes projekterede sydlige Kajgade laa Slottets Hovedbygning fra Bredgade til Nordenden af islandske Kompagnis Reberbane, hvilken dannede Grændsen mod Øst indtil nuværende St. Anna Plads, og langs dennes Nordside laa en Række Smaahuse bl. a. for Dronningens Livgarde. Tværs over Pladsen til, hvor St. Strandstrædes Husrække nu begynder, laa 8 Huse, Levninger af de tidligere Privathavers Lejeboder, medens Plankeværk dannede Hegnet mod Syd og mod Bredgade. Langs denne Gade, Slottets Nordside og Reberbanen stod 19 Egepæle med Lanterner og foran Slottet tillige en eller flere Rækker Lindetræer.

Bygningerne bestod af den gamle, til Økonomibrug ombyggede Reberbane, ved hvis Ende der laa et 2 Etages Hus med svejede Gavle. Fra dette Hus gik den egentlige Slotsbygning i lige Linie over til Bredgade. Først kom en lille, enetages Bygning, hvortil sluttede sig en Pavillon med en gennemgaaende Port, *Kirkeporten*, og denne Pavillon forenedes ved en enetages Forbindelsesbygning med Slottets Hovedbygning. Mod Vest forenede en lignende Forbindelsesbygning Slottet med en, op mod Bredgade liggende Pavillon med gennemgaaende Port, *Kancelliporten*, og denne Pavillon sluttede sig saaledes til Plankeværket langs Bredgade. Saaledes synes det ogsaa efter det her gengivne Billede fra Ledreborg, saaledes sees det af Planerne og sees tydeligt paa J. J. Bruuns Miniaturmaleri. I Quists Stik har han paa egen Haand fortsat Pavillonen med en enetages Fløj og i »Danske Vitruv III« er denne, i Virkeligheden ikke existerende Fløj yderligere afsluttet med et toetages Hus med svejede Gavle som det ved Reberbanen. De to Forbindelsesfløje have hver mod Haven ni Fag, hvoraf det nærmest Slottet er rundbuet og muligvis af større Dimensioner, som en fra først af paatænkt Gennemkørsel, mod Nord have de muligvis hver haft ti Fag. Hele Frontlængden synes at have været c. 270 Alen, hvoraf 60 Alen paa Hovedbygningen, 60 Alen paa hver af de tilstødende Forbindelsesbygninger.

Dybden af Hovedbygningen har vistnok været 40 Alen, da Architravens Længde i Regnskaberne angives til 203 Alen, men den danner ikke et Rektangel; den er anlagt i T-Form. Nordfaçaden har 11 Fag, deraf de tre Midtfag vistnok i

*) Et Maleri, forestillende en af Sophie Amalies Hunde, viser i Baggrunden Slottet seet fra Nordsiden. Det er ikke lykkedes fortiden at opspørge, hvor Billedet, der for en Del Aar siden restaureredes af Conservator C. C. Andersen, har hjemme.

en Risalit, medens Havefaçaden er stærkt brudt, saaledes at de to yderste Fag paa hver Side ere trukne betydeligt, sikkert 3 Fag tilbage fra Midtpartiet. Dette gælder dog ej om nederste Stokværk, hvor Tilbagespringet kun er et Fag, og der saaledes paa disse indkilede Bygningsdeles flade Tage fremkommer Altaner, omgivne af Balustrader og med Tilgang gennem Altandøre i andet Stokværk. Forskellige Omstændigheder tyde paa, at disse Fremspring ikke høre til den oprindelige Plan, men skrive sig fra den Tid, da Lysthuset gik over til at

SOPHIÆ AMALIENBORG. EFTER EN PLAN FRA 1692 I INGENIØRKORPSETS ARKIV.
1. Sophiæ-Amalienborg med Have. 2. Pomeranshuset med Have. 3. Dronning Charlotte Amalies Have. 4. Flaadens Leje. 5. Citadellet. 6. Nyboder. 7. Rosenborg Have. 8. Krindsen paa Kongens Nytorv. 9. Gyldenløves Palais (Charlottenborg).

blive Residensslot. At disse to Yderfag paa hver Side kun have omfattet nederste Stokværk, fremgaaer af Synsforretningerne og sees ogsaa saavel paa Ledreborgbilledet som paa J. J. Bruuns Maleri, men det er misforstaaet i Quists Stik og Kopierne derefter. Derhos har Ledreborgbilledet, og vistnok ogsaa — at dømme efter den lille Gengivelse i »Danmarks Riges Historie« — Billedet paa Gaunø, Pilastre mellem hvert Vindue. J. J. Bruuns Billede, der ligger til Grund for alle nyere Billeder, har kun Pilastre ved Hjørnerne af Bygningens Hovedafsnit, men Regnskaberne opvise et saa stort Antal af toskanske Kapitæler og joniske Pilastre, at i hvert Fald Hovedfaçaderne have haft Pilastre mellem hvert Vinduesfag.

Ogsaa i en anden Henseende er Bruuns, paa ældre Forlæg hvilende, Billede

sikkert urigtigt, idet det viser Façaden i en lys gullig Farve. Regnskaberne udvise, at der er indkøbt mange Hundrede Tusinde hollandske Mopper, og Synsforretningen af 1685 siger: »Das gantze Haus gemauert mit hollandsch Stein mit platte Pfeiler und Jonische Capitelen, Piedestal und Architrav«, og ved hollandske Sten forstaaes som Regel røde Sten, »*graauwe moppen*«, som det hedder i Stenbestillinger til Charlottenborg Slot. — Vinduerne vare 5 Fod brede og i nederste Stokværk $7^1/_2$ Fod, i andet Stokværk 11 Fod og i Mezzaninen 6 Fod høje, i Hovedetagen med Englehoveder i Frontonerne og Festons under nogle Vinduer, med Løvehoveder over en Del af Vinduerne i nederste Stokværk. Vindueskarmene vare delvis beslagne efter »das Model so in Frankreich gemacht«. Cordongesimsen, Hovedgesimsens Architrav og Corniche, Vindues- og Dørindfatningerne, den store Hestesko-Trappes Trin og Balustrader, de architektoniske Led paa Skorstenene samt vel ogsaa Ornamenterne i Frontonen vare af hugne Sten, der efter den Tids Brug var strøget først med ren Olie og derpaa med hvid Farve. Derimod have Sidefløjene og Pavillonerne næppe haft nogen Udsmykning af hugne Sten. Tagene vare flade og oprindelig kun dækkede med sammendrevne, kalfaktrede og tjærede Planker. Maalet var vel Kobberdækning, men det kneb vist baade med at skaffe Penge og med at faa Kobber, saaledes at Arbejdet ved Dronningens Død ikke var fuldendt; paa adskillige Steder var der endnu Plankedække, noget der sikkert har bidraget meget til Slottets senere hastige Tilintetgjørelse.

Det er endnu et Spørgsmaal, hvorvidt de spidstagede Overbygninger paa Pavillonerne have existeret eller kun været projekterede. Paa Gaunøbilledet sees de ikke, og i Synsforretningerne er der heller ikke noget, som tyder paa, at de ere blevne opførte.

Slottets Hovedfaçade og Tilkørsel var fra Nord, hvor en Trappe midt foran Hovedbygningen førte op til Indgangsdøren, indenfor hvilken *Gardersalen* (1) laa. Dronningen tillod sig nemlig den Luxus at holde sin egen Livgarde og dennes Vagtplads var i nævnte, 3 Fag brede Sal*). I Salens bagerste Del var den op gennem Huset førende italienske Trappe anlagt med Træpiller og Stuk-Termer, og gennem en Dør i Bagvæggen kom man ind i en Gang, *Passagen* (2), der førte ud mod Haven og udmundede mellem den store Hesteskotrappes Løb (10). Gardersalen og Gangen delte Slottet i to symmetriske Halvdele, to Lejligheder for fyrstlige Personer. Fra først af skulde disse sikkert have været ens, men for at skaffe Forbindelse under Tag med Hofdamernes og Kammerjomfruernes Værelser i vestre Forbindelseslænge, blev der fra Gardersalen lagt en Gang derhen, saaledes at den vestlige af de nævnte Lejligheder, *Prinsessen af Mecklenborgs*, overskares i to Dele.

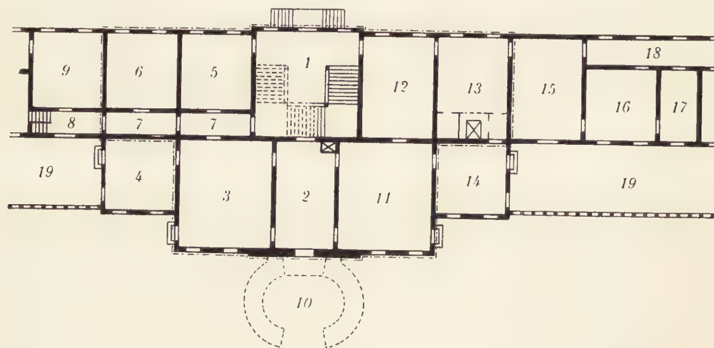
---

*) I »Fra Archiv og Museum« B. I Pag. 89—97 har afdøde Slotsforvalter, Dr. phil. P. Brock skildret »Udstyrelsen af en Eremitage i Frederik den Tredies Tid.« Det benyttede Aktstykke vedrører dog ej, saaledes som Forfatteren mener, Eremitagen i Rosenborg Have, men Sophiæ Amalienborg, og skriver sig sikkert fra en af Dronningens franske Haandværkere. De i Tidsskriftet efter Aktstykket gengivne Etageplaner svare kun nogenlunde til den virkelige Udførelse. — Den paa følgende Side meddelte Grundridsskitse er kun bestemt til at vise Rummenes Fordeling, men gjør ikke Krav paa Nøjagtighed i Dimensioner, Murtykkelser etc.

Det til denne Lejlighed hørende *Forgemak* (3) laa mod Haven, hvortil en Sidedør førte ud, og havde over Dørene Dørstykker i forgyldte Rammer, Vægbetræk af Grindestin og Guldlæder, en italiensk Kamin af gullandsk Sten med Skorstenskappe af Egetræ, lakeret med hvidt og rødt og Maleri over Kaminen, Flisegulv samt Stukloft med »Jagdwerk und Laubwerk«.

Herfra kom man til Hjørne-*Kabinettet* (4), der ligeledes havde Dør til Haven og Flisegulv. Der var Brystpanel, Tapeter af grønt og forgyldt Læder, Træloft med udskaarne Lister og Plafondmaleri samt en Vindovn. Træværket var malet og lakeret som Nøddetræ.

Paa den anden Side af nævnte Tværgang, op til Gardersalen og med Vinduer mod Nord laa *Sovegemaket* (5). Gulvet var af Fliser og Loftets Stukværk med et Maleri, Tapeterne af grønt og forgyldt Læder og Kaminen med italiensk Ramme overstrøget med hvidt samt Skorstenskappe af Træ med et Maleri. Sengen var omgivet af en Balustrade, anstrøgen i allehaande Farver,

PLANSKITSE AF SOPHIÆ AMALIENBORG. 1685. NEDERSTE STOKVÆRK.
1. Gardersal. 2. Passage. *Prinsessen af Mecklenburgs Lejlighed:* 3. Forgemak. 4. Kabinet. 5. Sovegemak. 6. Den store Hvælving. 7. Gang. 8. Kavalergangen. 9. Kavalerernes Spisegemak. 10. Hesteskotrappen. *Dronningens Lejlighed:* 11. Forgemak. 12. Spisegemak. 13. Audiensgemak. 14. Store forgyldte Kabinet. 15. Gl. Sovegemak 16. Nye Sovegemak. 17. Kabinet. 18. Kirkegang. 19. Haveterrasser. Den stiplede Linie angiver Omridset af de øvre Stokværk.

medens Træværket ellers var hvidmalet. Desuden var der en Skabseng i Muren og en Vindovn. Ved Siden heraf, med Vinduer mod Nord, laa *den store Hvælving* (6), der rummede mange Kostbarheder og var vel forvaret med Jernstænger og dobbelte Laase.

Gangene (7—8) førte ud i den venstre Forbindelseslænge til *Kavallerernes Spisestue* (9) og Nedgangen til *Vinkælderen*, den eneste Kælder i Huset. Den laa under det meste af Fløjen og dens Gulv var paa Grund af den lave Byggegrund lagt saa højt, at den fik Lys fra Stueetage-Vinduernes nederste Karme og at de overliggende, for »*Fruentimmeret*« bestemte Værelser kom til at ligge i en Entresol.

Paa den anden Side af *Kancelliporten* laa *Kancelliet* ud mod Bredgade.

Vende vi tilbage til Gardersalen og Passagen, træffe vi i denne sidste et afdelt Elevatorrum med en broderet *opfarende Stol*, der førte op gennem hele Huset til Pavillonen paa Taget*).

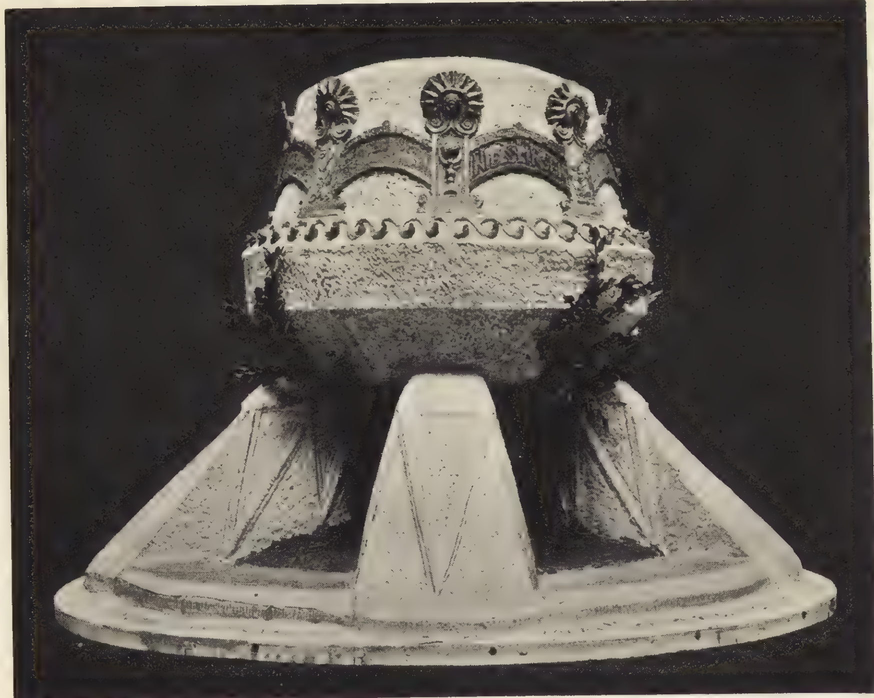
*) Saadanne Stole fandtes ogsaa paa andre Slotte, f. Ex. Kjøbenhavns Slot. ELEONORA CHRISTINA ULFELDT skriver saaledes i »Jammersmindet«: »I dette, 1684, Aar saa jeg

Tilvenstre i Passagen førte en Dør ind i

Enkedronningens Forgemak (11) ud mod Haven. Over Dørene, hvoraf nogle vel vare blinde, var fem Dørstykker, forestillende Enkedronningens Forældre og hendes Broder CHRISTIAN LUDVIG samt CHRISTIAN IV og ANNA CATHARINA. Gulvet var af Fliser, Træværket hvidmalet med forgyldte Lister, Betrækket af hvidt og forgyldt Læder og Loftet med Stukløvværk. Over Kaminen var et lakeret Stykke med rødt og hvidt samt et Maleri. Desuden var der en Vindovn og en Skabsseng.

Derfra kom man til *Spisegemaket* mod Nord, ved Siden af Gardersalen. Over de tre Døre vare Malerier, og et ovalt Maleri var anbragt paa den marmorerede og forgyldte Kaminkappe. Kaminen selv var af gullandsk Sten, marmoreret med rødt og hvidt, Tapeterne af brunt Fløjl med hvidt blomstret Stof og Brystpanelerne saavelsom det øvrige Træværk hvidmalet med forgyldte Lister samt Blomster og Figurer i gul Farve. Loftet havde forgyldt Stukarbejde med Figurer, og Gulvet var lagt af hvide og sorte Fliser. (Fortsættes).

SKIZZE·TIL·ET·FINSENS-MONVMENT·AF·GRANIT·OG·BRONCE

ARCHITEKT HOLGER JAKOBSEN.

Enkedronningen falde ned af den Stol, hun hidses op med til Kongens Gemak. Stolen løb paa Tridserne for hastigt ned, saa hun faldt næsegrus ned og stødte sig paa Knæerne.«

SKITSE TIL ET FINSENMONUMENT.

Monumentets Motiv er hentet fra Danmarks mest ejendommelige Mindesmærker: Stendyssen. Træet, som vokser under den store Sten, betegner Menneskets Søgen efter Lys. Foroven krones Stenblokken af 8 staaende Broncerelieffer med Sole. Relieffet i Felterne er varieret med Blomster og Brændglas, som modtager Lys. Paa de buede Bronceplader mellem Relieffer ne fortælles de vigtigste Begivenheder i Finsens Virksomhed.

HOLGER JAKOBSEN.

KRITISKE SYNSPUNKTER.

Det er en ærlig Sag at have sin egen Mening om, hvordan en Ting burde være, og at fremsætte dette paa en høflig Maade, selvom man derved kommer til at saare eller skade Andenmand; og i det foreliggende Tilfælde vil neppe heller nogen mistænke mig for at nære uvenlige Følelser for Professor Holm, Professor Nyrop eller Architekt Magdahl-Nielsen, hvis Arbejder jeg lejlighedsvis har omtalt.

Disse Kunstnere hylder en Retning, som i et langt Tidsrum har været dem selv og andre en personlig Tilfredsstillelse; maaske der endog har været en ethisk-religiøs Idé i deres Yndlingstanke, at Architekten ikke er Kunstner, men Bygningshaandværker, og at Architekturen skal være et Udtryk for det borgerlige i Tidens Kultur. Men selv om man sympathiserer med dem heri og føler sig knyttet til dem paa rent menneskelig Maade, saa at man helst vilde kunne beundre deres Arbejder ligesaa umiddelbart som deres Personer, er Forholdene dog saaledes, at man bliver nødt til at tage Afstand fra deres Kunst, fordi den fører til urigtige Konsekvenser.

Det viser sig f. Eks. deri, at det nye Bibliothek, skøndt det efter sin Natur er et Kompleks, der fordrer en stor og harmonisk Behandling i den Tids Aand eller efter den Tids Traditioner, som skabte saadanne omfattende og regelmæssige Anlæg, nemlig Højrenaissancens og Barokkens, dog er udført i romansk Stil, og paa en saadan Maade, at hverken de romanske Kunstnere eller Baroktidens Kunstnere vilde være tilfredse dermed.

Hvad berettiger til denne Stilblanding?

Historisk kan man forklare den ved en Henvisning til den Forkærlighed, man i Halvtredserne og senere hen havde for den romanske og gothiske Stil samt for den saakaldte nordiske Renaissance, og den tilsvarende Mangel paa Forstaaelse af de barokke Traditioner. Og man kan tillige undskylde den med, at den stærke Syslen med Detaljerne i Bygningerne svækker Sansen for Planskønhed, rumlig Harmoni og Enhed i Bygningsformen. Men derfor bliver Resultatet ikke mere harmomisk. Og man vil ikke undre sig over, at en Kunsthistoriker, hvis Opgave det er bl. a. at have Overblik over Udviklingen i Kunsten og studere Betingelserne for Kunstens Fremgang og Tilbagegang, netop standser ved saadanne Fænomener og spørger sig selv: Hvorledes vilde de Gamle, som sad inde med

Traditionerne, have handlet i et lignende Tilfælde, og hvorfor vilde deres Resultater sandsynligvis være blevet bedre. Saaledes raisonnerer jo ogsaa andre end Kunsthistorikere; Schultze-Naumburg-Bevægelsen, som mærkeligt nok finder Sympathi i den Holmske Skole, mod hvilken den netop er rettet, er et af de mange Udtryk for, at man begynder at længes efter ordnede Forhold.

Hvad Læsesalen angaar, finder jeg saaledes Inddelingen i Skibe urimelig, naar man kunde overhvælve Rummet med *et enkelt roligt Loft* af samme Spænding eller en noget mindre. (De techniske Vanskeligheder er næppe saa store, som Magdahl-Nielsen paastaar, da de Gamle med almindelige Tømmerkonstruktioner var i Stand til at give Ridehusets Indre en Bredde af 30 Alen, medens Læsesalens maaler 40 Alen, og vi nu til Gengæld har den armerede Beton til vor Raadighed.) Ved at behandles paa denne simple Maade, der ikke forudsætter archæologiske Kundskaber hos Betragteren, vilde Rummet blive harmonisk og virkningsfuldt i sig selv; og man vil saaledes faa en meget tilfredstillende »Læsesal«. Men derfor har Bibliothekets Architekter ikke haft nogen Følelse; de har kun interesseret dem for Konstruktionerne, som endda er blevet saa afglattede og kedelige, at der mangler Virkning selv paa dette Punkt.

Jeg skulde tro, at dette var klart udtrykt, og at Magdahl-Nielsen ikke kan forsvare Bygningen med, at mit Sprog er vanskeligt at tyde.

Manglen paa Rumsans er følelig overalt i denne Blandingsarchitektur, som Bibliotheket repræsenterer. Store Dele af Bygningen bestaar kun af Mure, Panelværk, Dørhaandtag o. s. v. uden organisk Forbindelse; idet man ganske vist nok kan se den Dør, hvorpaa Haandtagene sidder, og se, hvordan Døren er anbragt i Væggen, men ikke har nogen klar Fornemmelse af, hvordan der tilvejebringes en konstruktiv Sammenhæng, end sige en architektonisk Harmoni i Interiørerne eller i Bygningslegemet som Helhed set i Rummet. Sammenhængen eksisterer jo i Reglen kun paa Papiret, eller er af en brutal Nøgternhed, som lidet stemmer med Kunstnernes fine Personligheder. Paa dette Punkt viser Manglen paa Traditioner sig ganske føleligt som en ligefrem Mangel paa Omtanke og Virkelighedsssans.

Et lille Træk skal jeg anføre her. Naar man staar i Ridehuset paa Christiansborg, har man en Følelse af Lysets Herredømme i Rummet, og generes dog ikke af Lyset fra Vinduerne. I Bibliothekets Læsesal har man derimod altid Lys i Øjnene, hvor man saa sidder, og har paa den anden Side intet virkeligt Vindueslys til at studere Haandskrifter, hvilket man kunde have faaet paa Galleriet i Ridehuset, hvis dettes skønne Indre havde været taget til Forbillede.

— — Magdahl-Nielsen siger, at jeg kun interesserer mig for Façader. Det vidner ikke om nogen stor Evne til at læse, da jeg nok saa meget plejer at tale om de »Kubiske Virkninger« og Rumvirkningerne, og netop kriticerer, at Façaderne spiller en for stor Rolle i Bibliotheket. Jeg vilde ogsaa gerne have indladt mig paa en nærmere Omtale af Disponeringen af Rummene, som jeg berører flere Steder; men det er for vanskeligt at behandle denne Side af Sagen litterært, da man ikke kan gengive Virkningen af Interiørforbindelser, hverken i Billeder eller i Ord. Det egentlige bygningstechniske derimod giver jeg mig ikke ud for at have Forstand paa, og lader mig gærne belære af ham; især hvis han kan sige mig, hvorfor Bibliothekets Tage nødvendigvis er blevet saa

kedelige, eller hvorfor der nødvendigvis skal være Altaner og Granitafdækninger med Kongekroner paa de smaa Taarne paa Façaden, og hvilken Rolle disse Taarne og det venetianske Midtvindue har i technisk Henseende. Jeg hører af ham personlig, at det er Meningen, naar Bibliotheket om 50 Aar skal udvides, at Vinduet skal nedtages for at give Plads til en Gennemgang, og at Taarnene da skal være Hjørnetaarne i de nye Gaarde; men det forklarer ikke, hvad man overhovedet skal med de Taarne, hverken nu eller i Fremtiden.

Et Bibliothek behøver ingen saadanne tilfældige Prydelser; det er efter sin Idé en rolig *indadvendt* Bygning, der navnlig skal have sin Styrke i de enkelte Sales Skønhed og i Bogmagasinernes gode Ordning. Om dette sidste Punkt kan jeg ikke fælde nogen Dom; jeg antager, at Alt her er, som det skal være, omend Brugen af Domkirkevinduer er en elskværdig Fiktion. Men i den første Henseende lader Bygningen meget tilbage at ønske; og det kan Ingen hindre mig i at sige.

Det drejer sig ikke her om Indførelsen af »en ny Art af Kritik«, — i Modsætning til den gamle »uskadelige Tilstand«, som Magdahl-Nielsen kalder det, — men om en Diskussion af Spørgsmaal, der har *principiel* Betydning for Bygningskunsten.

4—3—07. VILHELM WANSCHER.

FORSKELLIGT.

Den Johnsonske Stiftelse i Fredericia. Ved Bedømmelsen af de til Konkurrencen indsendte 31 Forslag har Bedømmelseskomitéen tilkendt Præmier som følger: Første Præmie: Architekterne ULRIK PLESNER og H. CHR. M.-STEEN, anden Præmie: Architekterne HENNING HANSEN og VILHELM JØRGENSEN og tredie Præmie: Architekt JOHS. STRØM TEJSEN.

Tegningerne ere offentlig udstillede paa Raadhuset i Fredericia hver Dag Kl. 2—6 indtil 1. April. For udenbyes Tilrejsende kan de dog ogsaa blive tilgængelige om Formiddagen ved Henvendelse til Arrestforvareren.

Fra Rigsdagen. Under Folketingets Forhandlinger om Tjenesteboliger for Statsbanernes Funktionærer udtalte JENSEN-SØNDERUP, efter at have gennemgaaet Flertalsændringerne til Lovforslaget, at man ved Opførelsen først og fremmest maatte se paa det *praktiske*, derefter paa det *økonomiske, og saa kunde man jo godt til allersidst se paa den architektoniske Side af Sagen!*

Saaledes ser vore Lovgivere paa denne Sag: det architektoniske er kun en Side — og endda den mindst vigtige — af den. Vi skulde mene det netop var *Hovedsagen* og at en Løsning, der er architektonisk, tillige er baade praktisk og fornuftig i økonomisk Henseende. I modsat Fald er den »architektoniske Side« ikke noget værd.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 30. MARTS 1907
9. AARGANG № 26

NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

AF CAND. POLIT. FR. SCHIØTT.

III.

SOPHIÆ AMALIENBORG.

(Fortsat.)

Ved Siden af dette Værelse, ligeledes mod Nord, laa *Audiensgemaket* (13). Dørene havde udskaarne Rammer med Dørstykker, Vinduesrammerne vare udskaarne, og over Brystpanelerne var Tapeter af sort Fløjl med Guld og Sølv. Kaminen var af gullandsk Sten med Kappe af Træ, marmoreret med hvidt, sort og feuille-morte, Gulvet af Eg, parketeret og Loftet med et stort rundt Maleri. Den bagerste Del af Værelset var ved en Bue med Festons og udskaarne Lister afdelt til en Alkove, den havde Loft af fransk Stukarbejde med Figurer og Løvværk, dels forgyldt, dels malet og med et stort Plafondmaleri, ligesom Cornichen var udskaaret og forgyldt. Paa den ene Side af Alkoven var et Kloset, paa den anden en med Glasdøre lukket Passage til Kabinettet. I dette Pragtrum vare nogle Lister fint forgyldte, medens andre vare sirede med Festons, Kranse og Kroner paa sort Grund.

Det store forgyldte Kabinet (14) laa mod Haven, til hvilken en Sidedør førte ud, og over denne saavelsom over de andre Døre var Malerier. Væggene havde haft Tapeter af »Silbertoilet« med violet, hvidt og feuille-morte Stof, men vare nu panelede med indsatte Malerier, et Arbejde der dog ej var fuldendt. Kaminen og Kaminkappen vare lakerede med rødt, hvidt og Forgyldning, Gulvet af Egeparket, og Loftet, der havde et stort Maleri, var af Fyrretræ med store udskaarne Trælister, vel forgyldte som alle andre Lister.

Det er aabenbart, at Audiensgemaket oprindelig har været bestemt til Sovegemak, men Planen blev udvidet og et Sovegemak anlagt i østre Forbindelseslænge.

Dette *gamle Sovegemak* (15) indtog hele Fløjens Dybde med Vindue mod Haven. Dørene havde udskaarne Karme og Dørstykker, Gulvet var Egeparket, Panelværket marmoreret, blaat og hvidt i Blomster, og med forgyldte Lister, Tapeterne af violet og brunt Fløjl. Kaminen var af gullandsk Sten med en udskaaren og forgyldt Kappe og paa den stod Frederik III's Buste. Loftet var af Træ med udskaarne, rigt forgyldte Rammer om et stort og nogle mindre Malerier.

Fra dette Værelse førte en Gang, *Kirkegangen* (18) hen langs Fløjens Nordside. Den havde hvidmalet Træloft og Panelværk med forgyldte Lister »mit Blau und weiss Laubwerck angestrichen«, hvilken Angivelse dog maaske gælder om Væggene. I Gangen var en Kamin, en Bænk, en Skabseng og et Skab »zu ein Fontain«. Værelserne mod Haven vare blevne forandrede 1684, og der var nu ved Siden af det gamle, et

nyt Sovegemak (16), der havde Tapeter af ringe brabandsk Arbejde, forestillende Salomos Dom. Loftet havde blaamalet og forgyldt Billedskærerarbejde med et stort og fire mindre Malerier, Kaminen var af hvidmalet gullandsk Sten og Skorstenskappen udskaaren med Figurer og rig Forgyldning. Brystpanelerne og alt Træværket var stærkt forgyldt og Gulvet af Egeparket.

Herpaa fulgte *Dronningens nye Kabinet* (17) med Parketgulv, Vindovn, Træloft og Tapet af guldindvirket flammet Silketøj, samt *Klædekammeret* og *Serremeuble*.

Gik man fra Gardersalen op i andet Stokværk, traf man i Husets Nordside for hver Ende en fyrstelig Gæstelejlighed, mod Syd derimod den store Sal, fra hvilken Hesteskotrappen førte ned til Haven.

Til den ene Side, vistnok vestligst og med Vinduer mod Nord, laa *Prinsessen af Gottorps Forgemak* (over 5), hvortil en Dør med rigt udskaarne Rammer og udskaaret Navnetræk førte ind. Værelset havde Brystpanel, Panel mellem Vinduerne, Kamin af hvidt og rødt Marmor med snoede Søjler, Loft af fint Stukarbejde med et stort og fire mindre Malerier samt Gulv af sexkantede brune Fliser med en Stjerne i Midten. Tapetet var ikke opslaaet. Over Kaminen var et Maleri og over Dørene Portræter af 3 Prinser af Osnabrück.

Herfra kom man til *Sovegemaket* (over 6), med Altandør til det flade Tag over vestre Forbindelseslænge, Vinduer mod denne og mod Nord. Under og mellem Vinduerne vare Paneler med udskaarne Lister, ligesom Dør- og Vindueskarme vare rigt udskaarne. Kaminen var af rødt og hvidt Marmor, Loftet med fint Stukværk og fire Malerier, Gulvet af hvide Marmorfliser, Tapeterne af rød og gylden Brokade, gammel Façon. Den bagerste Del af Værelset optoges af en stor Alkove, hel fint udskaaren med Figurer, Vaaben og Krone, stærkt forgyldt, med Døre for og ved Siderne, Loft af fint Stukværk med Maleri samt Brædegulv. Bag Alkoven laa et lille Kabinet. Dette Værelses Pragt, navnlig Alkovens har sikkert været meget iøjnefaldende, og Rummet benævnes ofte som »Gemaket med den forgyldte Alkove«.

Ved den anden Ende af Huset laa *Prins Jørgens Forgemak* (over 12), med Vindue mod Nord, tre Dørstykker forestillende Prinsesser af Osnabrück, hvid Marmorkamin med Ramme og Søjler og udskaaren Kappe af Træ, med et Maleri forestillende Dværginden af Hannover; Brystpaneler og Tapeter; Loftet med fint Stukarbejde og Gulvet af hvide Marmorfliser.

Herved laa *Audiensgemaket* (over 13) med Altandøre mod østre Forbindelseslænges flade Tag og Altanen over Dronningens store Kabinet, Panel mellem Vinduerne og alt Træværket med udskaarne Rammer og Lister, Tapeter med snoede Søjler, fremstillende Historien om Romulus, et Dørstykke, Kamin og Gulv af hvidt og sort Marmor, Loftet af fint Stukværk malet med tre Billeder i rødt og Guld. Værelset var tværdelt ved en forgyldt Balustrade med udskaarne Dokker og en Del af Rummet var afskildret til et lille Kabinet.

Fra Forgemaket kom man ind i *den store Sal* (over 2—3—11), der havde Døre dels mod den store hesteskoformede Havetrappe, dels mod de smaa Altaner over Kabinetterne i nederste Stokværk (4. 14). Mellem Vinduerne var der Pilastre med corinthiske Kapitæler, og forøvrigt dækkedes Væggene med Tapeter forestillende Didos Historie i 11 store og 5 mindre Stykker, alle af skønt Arbejde. Kaminen var af sort Marmor med flammede Piller og Reliefarbejde samt Kappe med udskaarne Rammer, og Loftet siredes af sjældent Stukarbejde. I Midten hang en stor Krystallysekrone med forgyldte Messingplader, paa Siderne hang fire lignende, temmelig store, og endelig var der, formentlig mod Enderne af Salen, to mindre. Gulvet var af Bræder.

I øverste Stokværk udmundede Hovedtrappen i et Rum med panelet Loft, hvori hang to smaa, til Uhrværket hørende Klokker.

Paa den ene Side, vistnok østligst, laa *Prinsessen af Eisenachs Lejlighed* (over 12—13), bestaaende af to Forgemaker og et Sovekammer. Ligesom Etagehøjden i dette Stokværk var lavere end i de andre, var Udstyrelsen ogsaa tarveligere. Der var vel Tapeter af blaat og forgyldt Læder i Sovekammeret, men ellers kun Betræk af Rouensk stribet Tøj; Kamin af huggen Sten fandtes i det ene Forgemak, men ellers kun Vindovne: der var vel Dørstykker over Dørene og et Køkkenstykke over Kaminen, men ingen udsirede Stuklofter eller Flisegulve.

Noget lignende gælder om *første Jomfrues Lejlighed* i Bygningens anden Ende (over 5—6). Her fandtes der dog, foruden en Kamin, et Stukloft med Plafondmaleri, men Betrækkene vare kun af Rouensk Tøj og Værelsernes Størrelse var forringet, idet der var afskildret flere smaa Kamre.

Ud mod Haven laa *Komediesalen* (med andre Rum over 2—3—11), hvor Dronningens franske Skuespillere optraadte. Der nævnes her et Stillads til Musikanterne, et Tralværk foran Teatret og et *Theatrum* til Komedianterne med Glas og Blik, stafferet med Gardiner af grønt Tøj og andet skønt Sirat. Bagved laa et eller flere Kamre, formentlig til Paaklædningsrum, Garderobe etc.

Desuden var der i dette Stokværk Kamre og Gange med Skabe og Borde, rimeligvis til Møbel- og andre Depotrum.

I et afskildret Rum var endelig anlagt en Vindeltrappe, som førte op paa *Altanen* eller Bygningens flade, kobberdækkede og med hvidmalet Balustrade omgivne Tag. Her har der muligvis været Opstillingsplads for hendes Majestæts Artilleri, der bestod i ni smaa Metalkanoner med Dronningens Chiffre og med Lavetter, fire Jernkanoner med Lavetter og to uden Lavetter. Dengang var jo ved alle festlige Lejligheder Fanfarer og Salutskud en Nødvendighed.

Midt paa Altanen hævede sig *det firkantede Taarn*, som sees paa Billedet og som ofte har givet Anledning til Formodninger om, at det var et Ovenlys for en nedenunder liggende Sal eller for Trapperummet. I Virkeligheden var det kun en ovenpaa Taget af Tømmer opført *Belvedere*, i hvilken Dronningens Elevator udmundede. Den nederste Del dannede et Gemak, og over dette var Rum for det store, sjældne Uhrværk med Pendul og to store Klokker. Ovenpaa det flade, med Balustrader omgivne Tag stod et andet, ottekantet Trætaarn med kobberdækket Hue, Krone og Kugle med en Krans.

Paa hver Side af dette firkantede Taarn var et lille Taarn eller en *Lanterne*,

afsluttet med en spaandækket italiensk Hue; i det ene udmundede Vindeltrappen, i det andet fandtes to Klokker til at ringe med.

Heroppe fra Altanen har der været den herligste Udsigt: over Dronning Charlotte Amalies Have paa Frederiks Hospitals Grund, til Toldboden og Citadellet, der laa hver for sig, kun forbundne ved enkelte Veje, hvilke som Dæmninger ragede op over det grundede Vand, der optog en stor Del af den nuværende Esplanade, men først og fremmest en Udsigt over Sundet, endnu ej spærret ved Befæstningslinien om Nyholm.

Slottets *Kirke* indtog den østlige Del af østre Forbindelseslænge og en Del af østre Pavillon indtil Kirkeporten. Fra denne var der Indgang til Kirken, medens en anden, vistnok kun bestemt for Herskaberne og Hofdamerne, var ad den før nævnte Kirkegang fra Dronningens gamle Sovegemak. Saavidt man kan følge den vidtløftige, men ikke ganske klare Beskrivelse i Bygningsinventaret af 1685, har Indretningen været følgende. Fra Kirkegangen kom man ind i et Kammer, hvor Kirkeovnen havde Plads, og derfra ad Trapper til den fyrstelige Stol og Dronningens Stol, der optog Kirkens Vestende og vistnok laa over hinanden; Dronningens Stol laa i hvert Fald i Højde med Kirkens Pulpitur. Begge Stole vare lukkede med Skydevinduer mod Kirken; den fyrstelige Stol havde panelede Vægge, Træloft med et ottekantet Maleri og forgyldte Lister; Dronningens Stol havde Træloft, hvori sad to store firkantede Malerier, panelede Vægge med indsatte »evangeliske Skilderier« samt rig Forgyldning. — Langs Kirkerummets Sydside laa tæt ved Gulvet to lukkede Stole for Jomfruerne og for de adelige Damer, og over dem i et Pulpitur Overhofmarskallens og Kavalerernes Stole, den første nærmest op mod Alteret og lukket, den sidste aaben med 4 Jernstænger til at bære Kirkeloftet. Paa den modsatte Sidevæg fandtes kun en lav, aaben Stol for Pigerne. men ellers fri Mur med tre Vinduer og paa Pillerne to Malerier i udskaarne sorte og forgyldte Rammer, forestillende Christi Fødsel og de hellige tre Konger. Gulvet optoges af 22 Kirkestole, 4 Alen lange og opstillede i to Rader.

I Kirkens østre Ende fandtes en Balustrade med Døre, drejede Dokker og Billedskærerarbejde samt Knæfald paa Midten. Bag den stod Alteret med et Billede af Nadveren, rundt om omgivet med fint forgyldt Arbejde og med et Alterbord af Egetræ foran.

Ved Siden af Alteret var anbragt en Dør, der førte ind i Præstens Kabinet, hvor Kirkeblokken stod, og hvorfra en Trappe gik op til den ottekantede Prædikestol, der med sin Himmel og Krone var af fint Arbejde, af Egetræ med Billedskærerarbejde af Lindetræ, brungrønt malet med Forgyldning, med Kantning af guld-indvirkede Silkekniplinger, Brystlæn af brunt Fløjl samt »mit einer hängenden Taube, als gebräuchlich, unter dem Deckel«.

Kirkerummet havde 2 Alen høje Paneler, Corniche og et Bræddeloft, der af Sivert (Sivertsen) Maler »durch Anweisung des Herrn Generalbaumeisters Lambrecht von Hauen« var malet med Perspektiver og Søjler, altsaa som om det flade Loft var en Tambour med indvendige Søjler, dækket med en Kuppel, eller ogsaa aaben foroven med Skyer og Himmel over. Alt Træværket i Kirken var malet med mørk Træfarve.

Over Præstens Kabinet, Alteret og den ved Siden af dette anbragte Hoveddør fra Kirkeporten laa Kantorstolen, Orgelet »wohl vergült mit 2 Clauiren« og et Pulpitur med Jærnstænger til at bære Loftet.

Paa den anden Side af Kirkeporten hen mod Reberbanen laa en af *Overhofmarskallen* tidligere benyttet Lejlighed i den lille Forbindelsesfløj. Efter Afbildningerne, navnlig J. J. Bruuns Maleri, synes det som om der i dennes Sydmur var et lille halvpolygonalt Fremspring, og dette stemmer ogsaa med Beskrivelsen over Værelserne, mellem hvilke der nævnes en ottekantet Sal. Det er rimeligvis en ældre til Reberbanen eller en af Lysthaverne hørende Bygning, der er indgaaet i det nye Anlæg.

Derefter fulgte det toetages, med svejede Gavle sirede Hus for Enden af Reberbanen med Oldfruelejlighed og Konditori forneden, Pager og Pagehovmester foroven, og derpaa selve Reberbanen, der rummede Køkkenet med fornødne Birum, Betjentboliger, Kørestalden med 72 Spiltouge, Vognhus med 6 Porte, Materialstald og Staldbetjentkamre. Foroven vare Fouragelofter.

Endelig bør nævnes, at der til Slottet og dets Haver hørte 2 Portioner Vand i Jens Boyssens Kompagni, en Portion i Garverkompagniet samt en Enkedronningen tilhørende særlig Hovedrende fra Peblingesøen til *den store Slotshave.*

Denne Have naaede ikke helt hen til Reberbanen, men var skilt fra denne ved en Kanal, langs hvilken der gik en Lindeallee, og over hvilken der oppe ved Kirkeporten var lagt en Bro, for at der dog kunde være en nogenlunde i Læ liggende Forbindelse mellem Køkkenet og Hovedbygningen; overdækket Forbindelse var der jo ikke. Imellem denne Kanal og Plankeværket langs Bredgade laa Haven, udfoldende sig om en Hovedaxe fra Hesteskotrappen og delt i flere Afsnit. Anlæggene synes at være undergaaede flere Forandringer, hvorfor Billederne ere noget forskellige. Derimod stemmer Kortet fra 1692 med den efter Dronningens Død optagne Synsforretning.

Først laa der udfor Slottets Forbindelsesfløje smalle, stenlagte og med Balustrader hegnede *Terrasser* (i Planskitsen betegnede 19), der vare bestemte til i Sommertiden at give Opstillingsplads for Planter i Baljer, Apricostræer, Mandeltræer etc., medens Resten af Pladsen foran Slottet var holdt som en bar *Forplads* skilt fra den øvrige Have ved en Kanal. Langs dennes indvendige Side var en Balustrade og midt paa denne en stor med forgyldt Navnetræk og Krone prydet Smedejærnsport mellem to Piller, der vare smykkede med Festons og Blomsterkrukker.

Fra Porten førte en med Egeplanker belagt Bro over til en *Blomsterhave,* hvis Bede og Gange vare grupperede om fem Fontæner, en stor i Midten, fire mindre ved Siderne, men dette Anlæg var ikke færdigt, idet Hovedfontænen var helt fuldendt og to af de andre kun naaede til Fundamenternes Lægning. Det næste Afsnit, *Plantagen* omfattede fire Hovedfelter med enkeltstaaende Træer og mange beplantede Bede og endelig kom længst mod Syd *Haven ved Grotten* med Busketter og større Træer samt en oval Dam*). Grotten selv bestod af et ottekantet og tre firkantede Lysthuse, dækkede med Spaan og forenede ved Buegange, rimeligvis af Tremmeværk, der kunde give Hæfte for

*) Ved en Forglemmelse har denne ikke paa Kortet faaet Vandsignatur.

Slyngplanter, »*treillages*« som de kaldtes paa Fransk. Det ottekantede Lysthus har optaget Midten af Anlæget udfor Havens Hovedgang og Dammen, med et firkantet Lysthus paa hver Side, det fjerde Lysthus synes at have ligget nærmere op mod Bredgade. De firkantede Lysthuse havde alle Stengulve samt hvælvede Lofter med Stukarbejde og i det ene af dem var en lille Grotte »mit raaren Schulpen wie auch unterschidliche Wasserspring«. Det ottekantede Lysthus, der specielt betegnes som »Grotten«, havde Trætag med Lanterne over samt »der Boden unten und oben mit Wasserwerck«, hvilket dog næppe betyder Fixervandspring, et Slags Vandkunster Tiden excellerede i, navnlig i Italien, men snarere Efterligninger af Drypsten, Muslingeskaller, Koraller, Sødyr og andet der passede til en Grotte.

Endelig fandtes der i denne Del af Haven en Mærkværdighed, en Sneglebakke omgivet af 10 Valdnødtræer. Det var nemlig ikke en spiralformig anlagt Høj, men et veritabelt »Schneckenberg mit Planckwerk rund umher mit Nagels, dass die Schnecken nicht überkommen sollen, garniret«*).

Pomeranshaven havde mod begge Gader Bygninger, dels Funktionærboliger, dels »det store Pomeranshus«, der laa mod Bredgade. Haven selv var nærmest Køkken- og Driverihave; der nævnes saaledes Blomsterhaver og Melonhaver, særlig en »fransk Melonhave«. I denne Have fandtes ogsaa en stor Lind med Tømmerstillads, Gallerier og en stor Trappe, Tømmerværket dog meget forfaldent; det var sikkert en Levning af den gamle Borgerhave.

Spørges der nu om, ved hvilke Kræfter Sophiæ Amalienborg er opført og udstyret, da give Regnskaberne med deres Bilag detaillerede Oplysninger om *Haandværkerne.* Jens Madsen og Gregers Murmester opføre Murene, medens Niels Andersen og Hans Hansen ere Tømmermestrene, og en Række Grovsmede, Kleinsmede, Snedkere og Malere udføre Arbejder i deres Fag, tildels endog finere Ting, som Snedkeren Jochum Dybel, der leverede Dronningens Kirkestole, og Snedkerne Jochum Brix og Lorentz Volcklant, hvilke udførte en Alkove med dens Buer, Kabinetter og Paneldøre. Af Billedskærere kan nævnes Heinrich Wering, Mikkel König. Christian Nerger, Heinrich Albers, hvilken sidste forfærdigede Prædikestolen, af Stukkatører (Dønnikere) Andreas Hesse og Zacharias Steffen, som Lakerer Christian von Bracht og som Stenhuggere Daniel Hoffmann og Andreas Sohling, der leverede Vinduesrammer, Kapitæler, Søjler, Engle- og Løvehoveder, Gesimslister, Portaler etc. Haveanlægget skete ved Dronningens Gartner, Mester Adam (Wagner), og som Mester for det store Uhr maa Poul Schröder anføres. Maleren Sivert Sivertsen udførte, som før nævnt, Kirkeloftet og desuden andet finere Malerarbejde, og i Tilslutning til ham kunne vi anføre en særlig Kreds, Kunsthaandværkerne, der vare forskrevne fra Udlandet. Som Vandkunstner, Fontænemester, træffer man her Franskmanden Caddar (Cadart), der ogsaa besørger Træer forskrevne fra Frankrig, som Marmorerer »der holländische Marbrirer« Peter Appel, og som Leder af

---

*) Det har aabenbart været Plejehus for den her indførte, spiselige Vinsnegl, der ogsaa fandtes ved Glorup og andre Steder, f. Ex. paa Godset Ascheberg ved Pløen Sø i Holsten. (A. U. Hansen, Charakterbilder, 1866, P. 86).

et helt Snedkerværksted paa Slottet med danske Svende staaer efter Regnskabernes Udsagn Steffen Snedker, der dog er Fransk og selv skriver sig Jean Estienne. Mellem Dronningens Aarstjenere findes Tapetmageren Daggerau (efter hans Kvitteringer Dagoreau), og endelig er der de finere Stukkatører, Italieneren Ottavio Carone og »die Cofferts«, nemlig »Claude Coffre, Estienne Coffre frères«, hvilke tre Mestre dog i Betragtning af deres ædle Haandværk nævne sig som »sculteurs et peintres« *).

Seer man derimod hen til, hvem der har været *Architekten*, da er Sagen ikke saa klar. Herhjemme var der jo ikke stort Udvalg, og det ligger nær at tænke paa den kongelige Bygmester Albertus Mathiesen, der havde betjent dette Embede siden 1650 og nu ledede Arbejdet ved Frederik III's store Bygning for Feltartilleri, Bibliothek og Kunstkammer, for »*Ars*, *Lex*, *Mars*« **). Han havde 1657 ledet Bygningsarbejderne i Dronningens gamle Lysthave udenfor Vesterport, og vi see da ogsaa nu, at han attesterer Regninger vedkommende Bygningsarbejdet ved Sophiæ Amalienborg. Han døde imidlertid i Foraaret 1668, netop da Arbejdet paa det store Hus kommer i Gang; men paa det Tidspunkt maa der jo have foreligget et approberet Bygningsprojekt og det skyldes rimeligvis Albertus Mathiesen.

Efter dennes Død fremtræder nu en anden Mand som Dronningens Architekt, idet en engelsk Afsending 7. 12. 1668 skriver, at »Dronningen i denne Uge har afsendt sin Architekt, Hr. Bendix, til England og Frankrig for at kjøbe for 18000 Rdr. Tapeter til at behænge et Lysthus, som nylig er bygget i hendes Have«. Nævnte Sum kan dog vel nok betydelig reduceres, ligesom de 10000 engelske Faar, som Dronningen efter samme Kilde vilde anbringe i et Skæferi ved Hirschholm. Denne Mand, der 1685 i Fortegnelsen over Dronningens Hofpersonale kaldes »Bauinspector und Kammerschreiber Bendix Schieull« og i Almindelighed kaldes Bendix Schiöll har vel nærmest været Palaisforvalter og, efter Albertus Mathiesens Død, Tilsynsførende ved Byggearbejdet, men der vides ikke noget om, og det er i sig selv ret usandsynligt, at han har været Architekt. For Slotsbygningens Ydre og Planudstikning var Arbejdet alt i Gang, og hvad Detaillerne og den indre Udstyrelse angaar, da havde jo Haandværkerne dengang og langt ned i Tiden meget friere Hænder end nu. De fik en Skitse eller en almindelig Disposition, hvorefter de arbejdede, og derefter kunde de jo godt arbejde, selv tegne Detaillerne, de vare meget vel inde i Søjleordnernes, dengang alt beherskende Love, og der var nok af tyske eller hollandske »Vorlegeblätter«. Folk som Carone og de to Brødre Coffre have sikkert arbejdet helt selvstændigt, hvilket f. Ex. kan sees af en Kontrakt, hvorefter de skulde »faire le platfonds de Stuc de la chambre et alcouve du palais de Sa Majesté suivant le deseing que nous en avons fourny aud. Sieur Cheulle qu'il nous a remis es mains de lui signé«.

---

*) I Fortegnelsen over Dronningens Hofpersonale 1685 nævnes Stukkatøren Le Coffre, Maleren Hans Jebsen, Fontainemesteren Otto Graten og Tapetsereren Cavin.

**) Bygningen udførtes efter hans Tegninger, men, da han døde inden Arbejdets Fuldførelse, have andre haft Del i den indvendige Indretning, saaledes Thomas Walgenstein ved den store Bibliothekssal.

Medens Intet tyder paa, at BENDIX SCHIÖLL har været mere end Kammerskriver, Tilsynsførende og Regnskabsfører, kan meget dog tale for, at man under Arbejdets Gang har søgt og haft kunstnerisk Assistance, og i saa Henseende ligger det da nær at tænke paa den kongelige Generalbygmester samt Inspektør over pictura og sculptura, LAMBERT VON HAVEN. Han kan vel ikke have givet den første Plan til Anlægget, da han først 1670 vendte hjem fra Udlandet, men han kan meget vel senere have gjort Tjeneste som kunstnerisk Raadgiver, særlig med Hensyn til den indre Udstyrelse, saaledes som vi have seet, at han gav Skitsen til Kirkeloftet. Hvad hans Virksomhed som Architekt angaaer, kende vi den kun fra Frelsers Kirke og fra den indre Udstyrelse af Audiensgemaket m. m. paa Frederiksborg Slot, og det er vel et Spørgsmaal, om han egentlig har været praktisk Architekt, om han ikke, som andre højfornemme Folk har nøjedes med at skitsere en Plan, hvis nærmere Behandling overlodes de ham underordnede kgl. Bygmestre, der i Almindelighed attestere Bygningsregningerne sammen med ham, og forøvrigt til Haandværkerne. Naar Tømmerkonstruktionen i Vor Frelsers Kirkes Tag regnes som noget særligt fortrinligt, maa man vel efter det tidligere anførte nærmest tilskrive Tømmermesteren Æren.

Hele Plananlægget for Sophiæ Amalienborg er dog saa stærkt paavirket af Italien, at man uvilkaarlig søger Spor efter en *direkte* udenlandsk Paavirkning, og saadanne Spor findes ogsaa.

I antikvarisk-topographisk Arkiv fandtes der nemlig en Tegning af en toetages Bygning med tre Kupler, hvilken fra gammel Tid var henlagt som »Projekt til en Kirke paa Christianshavn«, men senere har man fundet Underdelen af denne Bygningstegning, der har bestaaet af to sammenlimede Blade. Som Kunstværk er Tegningen meget slet, rent Dilettantarbejde, der, selv om forskellige Forsyndelser kunne forklares ved, at der aabenbart er tegnet efter en Model, ikke gjør Tegneren, JOHANNES VON HARLING, synderlig Ære. Bygningen har fem Fag og tre Stokværk over en høj Kælderetage; denne er i Rustik med tilsvarende Pilastre, og over den bygge de tre Stokværk sig op i Rækkefølgen: Dorisk — Jonisk — Corinthisk med tilhørende Pilastre, Gesimser samt Vinduesindramninger, og paa Hovedgesimsen ligger et fladt Tag. Op over dette rager en rund eller ottekantet Tambour med Kuppel og Lanterne, og paa Siderne af denne staa to aabne Klokketaarne med vælske Huer og Lanterner. Foran Indgangsdøren i første Stokværk er en Stentrappe med Repose udfor Døren, to lige Løb ned langs Façaden og kunstigt Smedejernsrækværk. Det Hele minder umiskendeligt om Sophiæ Amalienborg, og det Interessanteste er en paa Siderne af Indgangsdørens Slutsten anbragt Indskrift, der lyder saaledes: »*Burrhus inuentor*«. Det er altsaa Frederik III's Yndling, den berømte Alchymist FRANCESCO GUISEPPO BORRO, der har ladet Modellen udføre, rimeligvis for at vise sin høje Beskytter, hvorledes en italiensk Villa i eller tætved Byen dengang saa ud, og det er muligvis skeet netop med Henblik paa Sophiæ Amalienborg. Man var herhjemme ved at komme bort fra den nederlandske eller nordeuropæiske Renaissance, der i hele sit Grundrids og Oprids var Gotik, i sin Dekoration en Blanding af gotiske og klassiske Elementer, man var ved at gaa over til en fuldere Gennemførelse af Renaissancens Bygningskunst, som den fandtes i den italienske Senrenaissance og Barok eller i den hollandske Classicismes palladianske,

mere nøgterne Former. Den aldrig fuldførte Kirke, St. Anna rotunda, viser hen i denne Retning, Charlottenborg er et Værk i den hollandske Classicismes Aand, men Sophiæ Amalienborg har langt mere et umiddelbart Præg af italiensk Kunst. Man kan vel neppe sige, at BORRO har været dette Slots Architekt, vel neppe nok, at han har givet Tegningen dertil — det maa man vel indtil videre antage, at ALBERTUS MATHIESEN har gjort —, men der er sikkert en Sammenhæng mellem BORRIS Model og Slottet. Med Tegningen for Øje, naar man erindrer, at BORRO kom hertil i Efteraaret 1667, da Slotsbygningen var bestemt, men endnu ikke paabegyndt, og naar man endelig seer hen til, at de nærmest liggende Forbilleder, de hollandske Landslotte med deres høje, stejle Tage, ikke ere fulgte her som ved Charlottenborg, Vordingborg Slot og andre datidige Bygninger, faaer man et absolut Indtryk af, at BORRIS Indflydelse har gjort sig gældende saavel ved Hovedbygningens Karakter, som ved Formen for hele Anlæget. Udfoldelsen af Bygningsmassen i en lang lige Linie med Hovedcasinoet i Midten, Pavilloner for Enderne, Havens Udfoldning lodret paa denne Linie og Afslutning ved et Lysthusanlæg vis-à-vis Hovedcasinoet, de flade Tage og meget andet er rent italiensk. Men ligesom ved de hollandske Landslotte manglede det italienske Terræn og den italienske Vegetation. Havde Jordsmonet været skraanende mod Syd, saaledes at det paa Nordsiden sluttede sig til Bygningens andet Stokværk, medens første Stokværk og Forbindelsesfløjene dannede Arcadegange med Terrasser mod den dybere liggende Have, og havde Afslutningen mod Vest ej været en lavtliggende Bydel, men en skovklædt Skraaning, var man jo kommet Forbilledet langt nærmere. Ogsaa i Enkelthederne, forsaavidt de ej skyldtes de fremmede Kunsthaandværkere, har der vel været mere Tørhed eller tung Overlæsselse end i Sydens Værker, men ligesom vi nu beundre Rosenborgs Marmorværelse og Frederiksborgs Conseilsal, vilde Sophiæ Amalienborg, om det var bleven bevaret, have fængslet os, som det fængslede Datiden. Af RESENS Ord:

»Tertia et ultima est Amaliburgum, conditum a Regina Friderici III^tii Sophia Amalia, unde et Nomen traxit; Tecta Arcis non ex More Patriæ fastigata, sed ad formam Orientalium depressiora; Pallatia ejus numero plurima et adjunctus structuræ hortus, splendori Regia et Magnificentiæ apprime respondent.«

kan man see, at Pragten har imponeret og end mere Tagene, Tage der ikke efter Fædrenes Vis vare stejle, men paa Orientens Maade flade; det hele har sikkert forekommet som et Eventyrpalads. Det blev det jo ogsaa, da det svandt hurtigere end det var kommet; men det blev dog længe nok til at sætte Spor i vor Bygningskunst. I dens Udviklingshistorie indtager Slottet en ganske særlig og betydelig Plads.

(Fortsættes).

FRA SKITSEBOGEN. II.

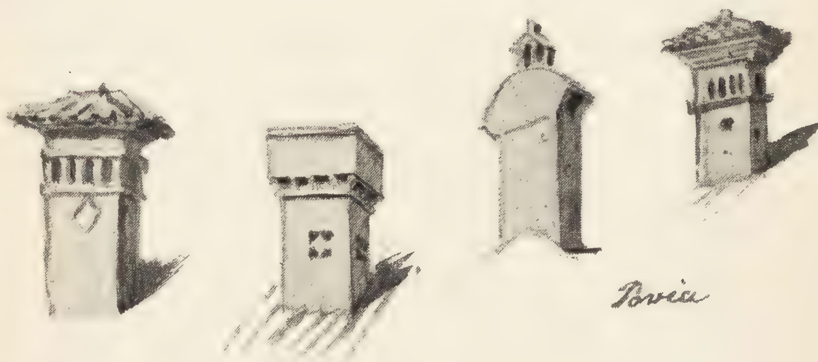
Blandt de Skitser, vi, som meddelt i Nr. 24, for nogen Tid siden fik tilsendt fra Kammerherre Meldahl, var ogsaa en morsom Samling af italienske Skorstene. Mange kender disse tidt mærkeligt udspekulerede Tagprydelser, som vel sagtens undertiden (eller altid) har faaet sin Form for at modvirke Nedslag i Skorstensrøret. Men de gamle italienske Murere og »Røgfordrivere« har dog haft saa megen Skønhedssans, at den har sat sit Mærke ogsaa paa disse Brugsgenstande. Det er Skade, at Ingeniørvidenskaben den Gang ikke var saa meget anvendt i Husbygningen som nu til Dags. Vi havde saa maaske vidst, hvordan vi skulde sætte Skik og Façon paa de Uhyrer af Skorstenspiber med lange Rækker af Udsugningsrør, som d'Hrr. Ingeniører nu saa overdaadigt lader gro op igennem vore Tage og som virkelig undertiden kan bringe os en Smule ud af Ligevægt.

OM STABILITET I ÆSTETISK FORSTAND.

En Bygning eller et plastisk Monument skal ikke blot i teknisk Henseende have den fornødne Stabilitet, men skal ogsaa for Øjet gøre et tilforladeligt Indtryk af at staa fast og sikkert, saaledes som det er karakteristisk for Fortidens bedste Monumenter. Vi ville nu med denne Regel for Øje se os lidt om i vor Hovedstad. Lad os antage, at vi komme fra Holmens Bro og staa foran Frederik VII's Rytterstatue; vi glæde os over de simple storladne Linjer i denne Figur og gaa videre forat betragte den fra forskellige Sider, indtil vi saa komme til et Sted, hvorfra det ser ud, som den skulde vælte — av! Saa kommer vi til Absalons Statue, ja den staar jo godt nok trods dens udtrykte stærke Bevægelse, d. v. s. selve Figureren; derimod er Fodstykket lidt for smalt til at markere den rette Bærekraft under den svære Hest. — Lad os saa, siden vi er i Nærheden af Nikolaj Taarn, og Spørgsmaalet om at sætte Spir paa det er saa stærkt under Drøftelse, gaa lidt derhen og spørge os selv, om Taarnet vil kunne bære det høje Spir uden at komme til at dingle for Øjet, naar det staar frit og ikke har en Bygning at støtte sig til; ja, det vilde det sikkert komme til, hvis det var lige op og ned; men som det nu staar, er jo dets nederste Del ind imod Pladsen støttet af Levningerne af Kirken og paa de andre Sider af de svære Støttepiller,

saa der vil vist i denne Henseende ikke være noget i Vejen. I øvrigt skulle vi ikke her komme ind paa Spørgsmaalet, om Spiret bør genrejses eller ej; der er vist nu sagt alt, hvad der kan siges derom, baade for og imod. — Vi gaa da videre for at se paa nogle af de moderne Huse; ja dem er der nok af, saa vi kunne gaa hvad Vej vi ville, og hvor mange Steder ser man da ikke den Regel overtraadt, at det bærende skal svare til det baarne. Karnapper og Taarne skal der jo være, naar det skal være rigtigt, og man ser da Karnapper, buende ud fra Murfladen eller anbragte paa Hjørner og i deres hele Bredde optagne af Vinduerne, saa at Murværket imellem og over disse synes at svæve i Luften, eller man ser Hjørnebygninger med Taarn, som forneden er undermineret med et stort Butiksvindue, saa at det ser ud, som det hele vilde vælte udefter. Jeg skal afholde mig fra at nævne Eksempler; enhver vil let kunne finde saadanne. Min Hensigt med disse Linjer er at advare imod at overtræde en god gammel Regel, som man skulde tro maatte være ganske selvfølgelig, men som der ikke desto mindre ofte syndes imod, ogsaa af ellers dygtige Kunstnere.

E. Gnudtzmann.

VODSKOV KIRKE.

»Sligt hænder i Krigens Tid«, sagde Ræven, den fik et Øje skudt ud. Det er der nu engang ikke noget at sige til; naar man fører Krig, maa man tage Følgerne.

Men kedeligere er det, naar man ligger som en lille neutral Stat mellem to krigsførende Stormagter og dog faar alle Bomberne i Hovedet, det uagtet at den ene Part kun vil En godt og den anden Part aldeles ikke vil En ondt, men han kan skam ikke gøre for, at der ramler en Gavl og et Taarn eller en Port og andre Smaating, som ligger lige paa den Vej, Kuglerne skal tage.

Under saadanne Omstændigheder er det vanskeligere at trøste sig som Filosof.

Folkeretten forbyder at forulæmpe neutrale Magter, men alligevel — sligt hænder i Krigens Tid. Der bliver vist ikke andet for end at prøve om jeg kan faa Skadeserstatning og Æresoprejsning, og vil man ikke give Køb, godt! — saa hæver vi Neutraliteten.

Der er nu først Skaden, der er sket paa Huset ved Ourupgaard, den tror jeg skam jeg vil kvittere for. Magdahl synes det ser godt ud paa Tegningen, men tvivler om Virkeligheden. Det kaldte man i gamle Dage at stikke een ud paa Mistanke; men naar han nu tager ned og ser paa Virkeligheden retter det sig nok. Tagkonstruktionen bør han se efter med det samme, den er solid og giver godt Rum indvendig og den Profil udvendig, som jeg ønsker, saa faar han finde sig i, at den er lidt usædvanlig.

Men værre er det med Kirken — allerværst, at han ikke vil tage den alvorlig; det skal han min Sandten staa til Regnskab for.

Naar den Opgave foreligger at bygge en Landsbykirke i de gamles Lignelse, og den Opgave forelaa for mig, saa rører der sig tvende Stemninger i mig.

Den første: Glæde over, at den kære Bygherre ikke vil have een af disse fæle spidsnæsede røde Tingester, som er bleven paa Mode, men elsker de gamles brede ærværdige Skikkelse, som jeg selv gør det.

Men saa kommer den anden Stemning: Man er jo dog et Barn af sin Tid, og er end Tiden ikke en religiøs Storhedstid som de tvende Aarhundreder, da den vældige Nyskabelse i Tro og Sæder havde vokset sig stærk nok til at frembringe de Mindesmærker, vi endnu kirkelig talt bor i, saa kan man dog kun med Møje anlægge en svunden Tids Klæder.

Jeg tror Vodskov Kirke vilde være blevet anderledes, hvis jeg havde været frit stillet, det var jeg ikke, og dog gik jeg til Opgaven med stor Glæde.

Jeg tror ogsaa den vilde være blevet anderledes, hvis jeg paa almindelig Maade havde gennemgaaet Akademiet. Den var da rimeligvis blevet rent romansk, og Magdahl vilde ikke været i Tvivl om, at den var alvorlig ment, ligesom ingen af os nærer Tvivl om Alvoren i Martin Borch's skønne Kirke ved Kommunehospitalet eller Magdahls lille Landsbykirke i Lønne.

Pokker staa i Korrektheden! Har han nu alligevel ikke givet den gothiske Krydshvælvinger?

Jeg tror ogsaa, det er galt fat med Taarnet; minder det ikke svagt om Gothik? Jeg kan da i det mindste huske een spidsbuet Blænding, og — det er en Gang hændet mig, at en Ingeniør kaldte Fengers Hovedbrandstation stilløs, fordi der fandtes eet spidsbuet Vindu paa den.

Saadan kan det gaa den mest renlivede; naar han er Kunstner, bryder han alligevel et eller andet Sted ud af Stilrytteriet og følger sin kunstneriske Finfølelse. Men ellers vil jeg i al Beskedenhed bemærke, at hvad Alvoren angaar synes jeg ikke den bliver større, fordi man kryber i et rent romansk Skrud: den bliver heller ikke mindre, men det kunstneriske Indskud kan let blive mindre, naar man bestandig skal lade sine Idéer tøjle af Kravet om »videnskabelig« Stilrenhed. Jeg tror, at dette Krav i meget høj Grad har skadet den kunstneriske Selvvirksomhed i *det nittende Aarhundredes Architektur.*

I de fleste af vore Kirker er romansk og gothisk uløseligt knyttet sammen. Ja, naar jeg siger uløseligt, saa erindrer jeg jo godt, at nogle af vore skønneste kirkelige Mindesmærker med Flid ved misforstaaede Restaureringer er blevet berøvet ethvert andet Præg end det oprindelige Anlægs romanske; men dette kan kun ske ved at berøve Monumentet selve Livets Præg, og vore ypperste Kirkerestauratorer har da ogsaa nu ganske opgivet at skille det — som Gud har tilsammenføjet.

Jeg gentager derfor: I vore gamle Kirker er romansk og gothisk uløseligt knyttet sammen. Til en almindelig Landsbykirkes romanske Grundanlæg hører gothiske Krydshvælvinger, gothisk Taarn og oftest gothiske Gavle. *Disse Ting danner efter min Mening den Enhed, der er den danske Kirkes Stil.* Og den kan i Praksis hverken Magdahl eller jeg komme uden om, naar vi er aller mest alvorlige.

Men jeg maa ikke samtidig anvende et saa udpræget romansk Motiv som Søjleomgangen paa den halvrunde Apsis. Ja hvorfor ikke? Kor med Apsis er Kirkens allerhelligste, derfor har jeg særtegnet dem med vor ældste og ærværdigste Kirkestil, indvendig lagt Kuglehvælving og Kugleringshvælving og ud-

vendig anvendt det allerhelligste og allerskønneste Motiv i vor kirkelige Bygningskunst, Arkaderelieffet. Tværskibet danner Overgangsformen.

Af de to Gavle maa den ene nærmest kaldes romansk, den anden gothisk. Hvorfor skal de være ens? Kirken bliver kun rigere ved at de er forskellige. Wanscher kalder den romanske Gavl Renaissance og Magdahl kalder den Hesselager; det gør mig virkelig ondt for mine krigsførende Stormagter, at de for en Gangs Skyld er enige — om noget forkert, der er ikke et eneste forkrøbbet Renaissanceprofil paa Gavlen, og istedetfor Renaissancesøjler et bysantinsk Kors, ikke at tale om, at Gavllinierne paa det længste Løb følger Tagfladen.

Jeg vil gerne laane Magdahl et Fotografi af Hesselager, han vil da ikke finde Ligheden større, end at jeg kan være bekendt at kalde den en ret selvstændig Gavl. Men d'Hrr. har formodentlig tænkt, at selv Renaissancemotiver vilde jeg ikke gyse tilbage for, og de har alligevel Ret. Jeg glæder mig hvergang jeg ser en Renaissancegavl paa en Landsbykirke; ethvert betydeligt Mindesmærke, som har gennemlevet Renaissancens frodige Tid, bør efter min Mening et eller andet Sted have Mærker deraf. Jeg har en gammel Gengivelse af Viborg Domkirke (efter Dalsgaards Tegning) med en prægtig Renaissancegavl — Ak, hvor forandret!

Desforuden er Luther og Reformationen Renaissance, og de gav os dog ikke noget uvæsentligt Indskud i vor Religion, maa det da ikke ogsaa glæde os, at de har sat sit Præg paa vore Kirkebygninger.

Men da jeg nu engang er en sober Person, har jeg alligevel lagt Baand paa mine Følelser — udvendig. Men det skulde være mærkeligt, om der ikke i Træværket indvendig kom et eller andet Renaissance- og Barokmotiv. Jeg synes egentlig ikke det kan undværes.

Hvis *jeg* finder en gammel Altertavle med gothiske Fyldninger i Renaissancerammer, tror jeg ikke jeg vil korrekse den, men saa vidt mulig bruge den, som den er. Ja i Grunden er det store Principspørgsmaal, der ligger os imellem; og dette bliver da mere end Svar paa Magdahls Angreb.

Efter min Mening skal en Architekt tilegne sig den levende Architektur ved Selvsyn, saaledes at den optages og bundfældes i ham som Kultur, og atter arbejde ud fra denne Kultur uden at spørge Stilkorrektheden og Architekturfolianterne til Raads, saa er det ganske ligegyldigt, om det Motiv, som løber ud af hans Blyant, kaldes romansk eller barok eller lidt af hvert, der bliver dog Enhed og Ærlighed i det, fordi han kun giver det ud, der er blevet hans Ejendom, og giver det genfødt i hans egen Lignelse.

Traditionens røde Traad, der binder de gamle Tiders Architektur sammen og gør en Renaissancegavl prydelig paa en romansk Kirke, erstattes i det moderne Værk af den Enhed, der er Personlighedens.

Hvad er der desuden i Vejen for at give et Bygningsværk paa Forhaand noget af den Rigdom, som ellers Tiden giver.

Kan vi virkelig naa Rigdom og Skønhed, saa gør det jo ikke noget, ad hvad Vej det kommer, eller af hvem vi har lært det, allermindst naar vi har lært af den gamle paalidelige Mester »Tid«. Det er dog ikke ualmindeligt at give Broncestatuer den Patina paa Forhaand, som ellers Tiden giver, det er kun Skade, naar det gøres daarligt, ikke naar det gøres godt.

Jeg har for Øjeblikket en lille Kobberkuppel under Arbejde; havde jeg blot Raad, gav jeg den »ægte« Patina straks. Mester »Tid« har nemlig lært mig, hvordan jeg skal bære mig ad, og jeg vil gerne fortælle Magdahl det.

Har da min Kirke faaet noget af den gamle Mesters Skønhed forlods, er det kun godt, han lægger saa alligevel uden Skinsyge sit til ad Aare.

Nu er det desværre ikke paa alle Punkter lykkedes mig at gennemføre Kirken, som jeg har villet det, og det skønt Bygherrens store Rundhaandethed har bortfejet alle Pengevanskeligheder, men desuagtet tror jeg ikke, den »falder fra hinanden«, naar man ser den i Virkeligheden. Magdahl vil næppe finde ligefremme Kopier af Former og Detailler, og Kirken vil endda have faaet et saapas moderne Præg.

Jeg tror ingen Kyndig ad Aare vil mistænke den for at have gennemlevet syv Aarhundreder. Derimod kunde jeg godt tænke mig, at man om en Menneskealder vilde dømme en af vor Tids stilkorrekte romanske Kirker for en ældgammel, der i det nittende Aarhundrede var blevet behandlet af hensynsløse Restauratorer.

Maa jeg til Slut henstille til min ærede Kontrapart, at naar han en anden Gang skyder, han da rammer den, han sigter paa, og ikke en stakkels Mellemstaaende. Kritik er lige saa god en Kunst som Architektur og skal dyrkes lige saa skønsomt, Modkritik ogsaa. Allermest maa man da forlange, at Bygningsværker ikke kritiseres efter Tegninger, naar de foreligger som Virkelighed.

Saadan en stor Kendsgerning i Mursten er det ikke saa let at faa Bugt med som et Stykke Papir, og den er bedre at faa Forstand af.

— Men jeg glæder mig til at indbyde Magdahl paa en lille Cykletur fra Gedser til Skagen, undervejs kan han ikke undgaa at se de to Huse.

P. V. J. Klint.

FORSKELLIGT.

Konkurrence i Norge. For et Beløb, der er indsamlet som Kroningsgave, skal der til det norske Kongepar bygges en Sommerbolig, beliggende i Nærheden af Holmenkollen, og i den Anledning er der udskrevet en offentlig Konkurrence for norske Architekter. Der er udsat 2 Præmier à 1000 og 600 Kr., hvilket jo egentlig ikke tyder paa nogen overvældende høj Værdsætning af Architekters Arbejde ved en national Opgave som denne.

❦

Ny fotografisk Opfindelse. Alle Forsøg paa at fotografere Tryk og Haandskrifter uden Objektiv er hidtil strandet paa den Omstændighed, at Gennemlysningen ogsaa tog det med, der sad paa Bagsiden af det Haandskrift eller Tryk, der skulde fotograferes.

Det er nu lykkedes en lærd i München, Dr. von Arnhard, uden Brug af Camera eller Linse at fremstille saadanne Kopier og udelukke Bagsidens Tryk.

Hvorledes Opfinderen af den nye Fremgangsmaade, som er af største Vigtighed, bærer sig ad med at belyse Genstanden, og paa hvilken Maade, han fremstiller det modtagelige Negativ, er foreløbig hans Hemmelighed.

Han spænder Bøger, Haandskrifter og Afbildninger ind i en Ramme og

frembringer uden videre Apparater en fortræffelig Afbildning, der sammenlignet med andre Fotografier kun synes at være noget svag i Tonen, men ellers klar og tydelig, og saa tillige fremkommen nøjagtig i Originalens Størrelse.

Minimale Udgifter til Apparat, Muligheden af at kunne fotografere ved et hvilketsomhelst Lys, den allerede omtalte ens Størrelse med Originalen og Sikkerhed for, at det endda vil lykkes skolede Teknikere at forstærke Tonen, samt endelig det, at Haandskriftet, Afbildningen eller Miniaturet, der reproduceres, skaanes, er Fordelene ved den Arnhardske Opfindelse.

Som Betydning for kunstneriske Studier nævner vi f. Eks. den Lethed, hvormed man med det Arnhardske Fotografi eller Lyskopi vil kunne reproducere Afbildninger fra ældre Værker.

❦

Understøttelses-Fonden. Som Vederlag for vore Medlemmers Arbejde ved Bedømmelsen af Konkurrencen om Tegninger til Ths. Johnsons Stiftelse i Fredericia er der tilstillet Architektforeningens Understøttelsesfond 200 Kr.

❦

Vi har modtaget følgende med Anmodning om Offentliggørelse:

Hr. Redaktør! Adskillige af Deres ærede Læsere vil sikkert erindre min Polemik her i Bladet med Hr. Architekt Heinrich Hansen angaaende Beskadigelser, begaaet af et Par af mine Snedkere, som var faglærte Folk, ved Jævnhøvling af Gulve i Architektens Ejendom, og udbeder jeg mig derfor Tilladelse til at maatte meddele, hvorledes denne Sag videre er forløben og endelig ordnet. Ved Overrettens Dom blev *jeg* (egentlig Lejeren, men hvis Ansvar jeg havde overtaget) *frifunden* for Architekt Hansens Tiltale.

Efter saaledes ad Rettens Vej at have faaet den formelle Ret konstateret og Honnøren reddet, indgik jeg frivillig, for at udjævne enhver Misforstaaelse, paa at erlægge den Erstatning, som Architekten ved Overretten *forgæves* havde søgt at erholde. Mit Tilbud blev modtaget og Sagen saaledes bragt ud af Verden paa en for begge Parter tilfredsstillende Maade.

Takkende for Optagelsen tegner ærbødigst

C. Riis Bonne,
Linoleum-Kompagniet, Kronprinsensgade 6.

FORENINGSMEDDELELSER.

Mandag den 1. April (2den Paaskedag) er Medlemmerne med Damer indbudte til et Besøg paa det store kgl. Bibliotek, den gamle Biblioteksbygning, Christiansborg og de i Slotsgaarden af Nationalmusæet foretagne Udgravninger. Der mødes Kl. 9½ i den nye Biblioteksbygning og afsluttes med en Frokost Kl. 12 i »Olympia«. Deltagelse maa snarest anmeldes til Sekretæren, Architekt A. S. Lauritzen, Poul Møllers Vej 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 6. APRIL 1907
9. AARGANG № 27

CHRISTIANSBORG.

SET FRA HØJBROPLADS. ARCHITEKT CHR. HANSEN.

Hvor maa det være vanskeligt, at skrive et Program til et saa storladent Anlæg som Genopførelsen af Christiansborg Slot, uden at det i Forvejen er gennemarbejdet af virkelig dygtige Architekter!

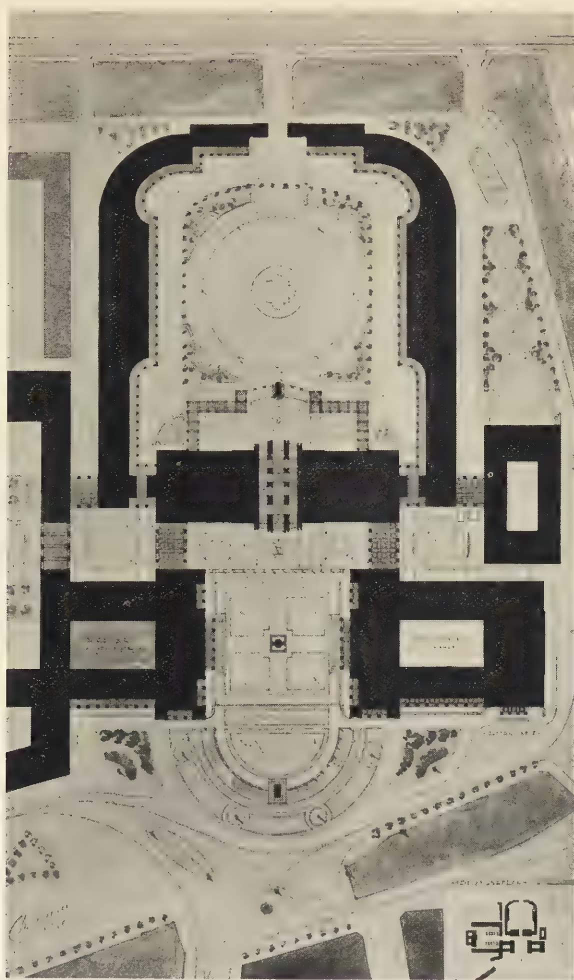
Naar jeg f. Eks. tænker paa en ganske almindelig Tegneopgave, som jeg i sin Tid var med til at forme; efter at have udarbejdet Opgaven, maatte jeg selv løse den ganske, som var det Eleverne, da jeg i modsat Fald risikerede at have overset et eller andet, som kunde bidrage til at nære Tvivl, hvilket er farligt.

Hvor vanskeligt maa det da ikke være at forme et saadant Program, der skal være klart, affattet og Opgaven *løselig*, — ellers er det Spild af Kræfter. Har dette da været Tilfældet med de 2 Programmer til Christiansborg? — Herpaa maa der desværre svares absolut *Nej*.

Da jeg har været med til begge Konkurrencer maa det være mig tilladt at fremføre følgende:

Ved Konkurrencen i 1887—88 var Vanskelighederne følgende:

1) Man forlangte Opførelsen af en 4de Fløj og maatte delvis nedrive eller opføre Partier af de 3 eksisterende Fløje.
2) Der blev krævet langt mere Plads, endog 3500 □ Alen mere til Kongebolig end i det afbrændte Slot.
3) Kongens Lokaler skulde ligge mod Ridebanen og Rigsdagens mod Slotspladsen.
4) Hver af disse Bygninger burde have en vis architektonisk Selvstændighed.

SITUATIONSPLAN. ARCHITEKT CHR. HANSEN.

Dette var simpelthen en *umulig* Opgave at løse, hvilket ogsaa viste sig, hvorpaa jeg dog ikke nærmere skal komme ind.

I Mellemtiden mellem Loven af 1. April 1887 og Loven af 15. Nov. 1903 fremkom der jo forskellige private Forslag, som mere eller mindre sejlede forbi Maalet paa Grund af Programmets Umulighed.

Nu skulde man synes, da Loven af 15. Nov. 1903 fremkom, at Programmet maatte kunne lægges klart efter saa mange forgæves Forsøg — skete dette? Jeg mener atter *Nej.*

Opgaven burde løses saaledes, at *hver Institution* fik sit rette Udtryk.

Var Programmet da affattet saaledes, at det tydeligt fremgik, at man ønskede Kongens Repræsentationslokaler i Fløjen mod Slotspladsen? — Jeg gad vide, om de Mænd, der har udarbejdet Programmet, var sig selv bevidst, hvad de skrev, — nemlig, at Repræsentationslokalerne *skulle ligge i Slottets Hovedfløj med Udsigt over den foran Slottet liggende Plads, hvor Fr. VII.s Statue er opstillet.*

SET FRA SLOTSPLADSEN. ARCHITEKT CHR. HANSEN.

Opgaven blev da opfattet saaledes, som de fleste Architekter opfattede den, nemlig at lægge Rigsdagen mod Ridebanen og Repræsentationslokalerne mod Slotspladsen — det samme gjorde jeg —; men gaaende ud fra dette, var denne Opgave lige saa *umulig*.

Jeg gaar stadig ud fra, at man ønskede hver Bygning med sit *selvstændige architektoniske Ydre*.

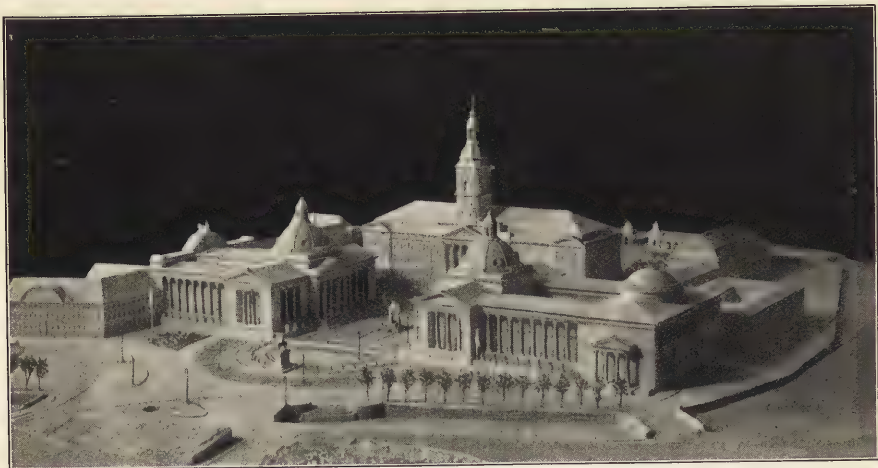
I Nationaltidende af 4. Okt. 1905 viser det sig, at Rigsdagens Formænd har den samme Forstaaelse, som de fleste Architekter havde: navnlig en omvendt Placering af Bygningerne som i 87—88, og Rigsdagens Formænd ønsker da en ny Løsning prøvet ved at adskille Rigsdagen fra Slottet, — men herpaa svarer Ministeren, at Loven af 15. Nov. 1903 fastslaar, at Slottet nu skal genopføres, men tillige ved Benyttelsen af den gamle Grund, saaledes at saavel Rigsdagens Lokaler som Kongens Repræsentationslokaler skal indrettes i Bygningen, der samlet eller delt skal opføres paa dette Sted.

Her var ingen Tvivl længere — jeg grundede lidt derpaa og opsatte da selv et Program omtrent saaledes:

1) Først Loven af 15. Nov. 1903. Dernæst:
2) De 4 Fløje eller Dele deraf kan benyttes, dog ikke som i 87—88, at Rigsdagen mod Slotspladsen skjulte Slottet mod Ridebanen.
3) Ej heller omvendt — thi da vilde Rigsdagen jo adskille Ridebanen fra Slottet, og dette atter skjule Rigsdagsbygningen set fra Slotspladsen.
4) Endnu mindre det, der er sket, nemlig at henlægge Rigsdagen i en Sidefløj og Kongens Repræsentationslokaler i en anden.
5) Men man maatte skille Bygningerne ad saa hver Institution fik sin Karakter.
6) For enhver Pris nedrive Fløjen mod Slotspladsen, da denne altid vil komme til at virke tungt — stadig liggende i *Skygge*.

Skulde et saadant Program da være umuligt at løse?

Jeg tog Tegnebrædtet frem, opægget af Artiklen af 4. Okt. 1905 i Nationaltid., og trak først de to Akser — Midten af Ridebanen til Fred. d. VII.s Statue —, dernæst for at respektere det ny kgl. Biblioteks Hovedfaçade en Akse midt for

ARCHITEKT CHR. HANSEN.

denne, altsaa ogsaa midt mellem Proviantgaarden og Tøjhuset, og ved denne Akse kom saa at sige Løsningen af sig selv — der var intet Valg — den der nu foreligger i *Gibsmodellen* udstillet paa Charlottenborg. Altsaa midt i Okt. 1905 var jeg klar over denne Løsning og meddelte da Architektforeningen, at det forekom mig, det var muligt at klare Opgaven efter Loven.

Jeg fik da Anmodning om at fremkomme med Bevis herpaa, og derved fremstod min Skitse dateret 6. Nov. 1905, som jeg indgav til Rigsdagen og lod omdele til samtlige Medlemmer. Skitsen skjuler jo delvis mit endelige Forslag — dette er vel tilgiveligt under Forudsætning af en ny Konkurrence. Jeg havde dog antydet *begge Aksernes* Tilværelse, *den forreste Fløj* nedrevet og erstattet med en Kolonnade (de tre Fløje vare sammenbyggede) endvidere vidste jeg, hvad der vel kunne have Betydning for Fremtiden, at Rigsdagsbygningen kunde udvides ved Nedrivning af Kancellibygningen, men *tilføjede*, at *denne meget godt kunde bevares*. Skitsen fremkom jo i elvte Time sammen med d'Hrr. Brummer og Mørk-Hansens Projekt; men medens dette foraarsagede stor Diskussion i Rigsdagen, blev mit slet ikke omtalt.

Nogen ny Konkurrence, som man havde ventet, kom ikke, og Architekt Th. Jørgensens Projekt blev som bekendt antaget.

Ja, saa var jeg ved at opgive det Hele, indtil Efteraaret nærmede sig, og de mørke Aftener bragte Lysten frem, men jeg var da straks klar over, at skulde der ofres Arbejde, saa maatte det være paa en Gibsmodel og ene være dikteret af Interesse for en gunstig Løsning, og da stille denne til fri Disposition for Slotskommisionen og Architekten uden nogensomhelst Fordring fra min Side.

Dette gav mig Lyst paa ny og det meste af Vinteren er gaaet med Udarbejdelsen sf Modellen.

Som denne nu fremtræder, ønsker jeg kun at tilføje nogle Oplysninger.

Efter det Program, jeg selv stillede, kommer altsaa Rigsdagsbygningen til at ligge tilvenstre som særskilt Bygning med Salene i Stueetagen og Over- eller Sidelys saavel i disse som i Trapperummet. Forbindelsen mellem den gamle Biblioteksbygning er bibeholdt, da dennes Sal er tænkt at være Fællessal for

ARCHITEKT CHR. HANSEN.

Rigsdagen, og mente jeg, at den umiddelbare Forbindelse med Kancelliet og Arkivet havde sin store Betydning.

Tilhøjre ses Justitsbygningen (med Højesteret) som særskilt Bygning, dog forenet med Slotskirken som et godt Symbol.

Endvidere den gamle Hovedfløj af Chr. VI.s Slot opført midt paa Pladsen med Riddersalen i Midtpartiet og med Udsigt saavel til Slotspladsen som til Ridebanen. Denne Slotsfløj bliver da at forene med Ridebanens Bygninger.

Gennem de 3 store Midteraabninger i denne Slotsfløj kan Passagen ske og derved danne *Hovedadgangen* fra Marmorbroen til Slotspladsen og ikke som nu gennem Kancelligaarden.

Ved Fester eller fyrstelige Ophold paa Slottet kan denne Passage fuldstændig afspærres, og Trafikken ledes da som vist fra Løngangene gennem de to Portaabninger paa hver Side af Slottet.

Der opnaas ved dette Projekt:

1) Den lovgivende, den dømmende og den udøvende Magt bliver hver især karakteriseret i sin egen Bygning paa en værdig Maade.
2) at Bygningerne ved Kolonnader dog ere forbundne med hinanden.
3) at hver Bygning kan gives sin særlige Stil, saaledes at Hensyn kan tages saavel til Ridebanens Bygninger som til Slotskirken.
4) at den mørke og tunge nuværende Slotsfløj forsvinder og giver en stor aaben Plads, som tænkes smykket med Buster af berømte Mænd. Absalonsbrønden markeres midt for alle Bygningerne.
5) Midtaksen der ligger Nord og Syd, fører ind til det kgl. Biblioteks Midterparti, og Midtaksen Øst—Vest giver Hovedadgangen fra Slotspladsen til Marmorbroen.
6) Ridebanen faar sin Karakter og i Hjørnerne anbringes Siddepladser med Beplantning udenom. Chr. IX.s Rytterstatue tænkes anbragt foran Slottet.

Holmens Bro udvides som vist liggende overfor Pladsen.

Maa jeg endnu blot tilføje.

Dersom Slotsfløjen ønskes større, da kan dette udmærket lade sig gøre lige-

som denne og det saakaldte Justitspalais meget vel kunne indrettes senere til Kongens og Kronprinsens Bolig (Justitspalaiet som særligt Kronprins-Palais) eller indrettes til de for Kongehuset knyttede Institutioner.

Ligeledes kan Rigsdagsbygningen udvides ind paa Bibliotekspladsen, hvis dette senere ønskes.

Jeg vil til Slut kun haabe, at Architekt Th. Jørgensen maa faa Lyst til at udarbejde denne Skitsemodel til et saadant Hele — saavel Façaderne som Planerne m. m. — som det uden Tvivl vil blive under hans dygtige Ledelse, saa at det kan fremstaa som et værdigt Bygningskompleks, som vi trøstigt kan overlade vore Efterkommere til Kritik — noget det nuværende ikke kan staa for (men dette være langtfra Architektens Fejl) —; jeg er vis paa, han føler selv Manglerne.

Det er min Agt at forære Modellen til f. Eks. Raadhusmusæet. Det halve Aar som gaar tilspilde ved Omarbejdning maa ikke være det afgørende i en saa vigtig Sag, og jeg er overbevist om, at Th. Jørgensen ved denne Løsning magelig indvinder baade $^1/_2$ og maaske 2 Aar, saa let vil han arbejde dermed.

Den trykkende Mare er han nemlig bleven befriet for — vi ogsaa.

Kjøbenhavn d. 28. Marts 1907. CHR. HANSEN.

DEN NYE KATOLSKE KIRKE I RINGSTED.

Hr. Redaktør!

Vedlagte Udklip af »Hjemmet« (Damernes Blad) bedes som Kuriosum sammenholdt med det i »Architekten« for 11. Febr. 1905, Pag. 207, gengivne Billede af »Døvstumme-Kirken« i Kjøbenhavn, til hvilken jeg har givet Tegning.

Naar jeg beder om Plads i »Architekten« for en lille Bemærkning om denne Sag, er det nærmest fordi Billedets Tekst i »Hjemmet« ikke indeholder nogen Oplysning om, hvorfra Tegningerne til St. Knuds Kirke i Ringsted stammer, og Ønsket om, ligeoverfor mine Kolleger og andre, paa hvis Omdømme jeg sætter Pris, at fastslaa, at jeg endnu ikke er bleven saa meget Forretningsmand, at jeg benytter de samme Tegninger til to forskellige Arbejder.

Ærbødigst

EMIL JØRGENSEN.

INTERNATIONAL ARCHITEKTKONGRES.

Fra Architektforeningens Formand har vi modtaget følgende: Den permanente Komité for internationale Architekt-Kongresser holder Møde i Paris d. 1. Juni, og har i den Anledning tilsendt vore Delegerede Meddelelse om de foreløbige Forhandlinger, der er førte om Afholdelsen af en Kongres i Wien, i Henhold til den Beslutning som blev tagen paa Kongressen i London.

Den 8de intern. Arch.-Kongres vil blive afholdt i Maj 1908, under Kejser Frantz Josephs Protektorat. Blandt Ærespræsidenterne findes Prinser, Kardinaler, Ministre, Kamrenes Formænd og Wiens Borgmester. Festudvalget har planlagt: en Aabningshøjtidelighed paa Hofburg, Besøg paa Udstillingen, som foranstaltes af Wiens Kunstforening, en Udflugt paa Donau til Kehlenberg og Sammenkomst om Aftenen i Architektforeningen. Endvidere gør Udvalget Regning paa en Udflugt til Semmering, højtidelig Modtagelse paa Raadhuset og en Hoffest.

Programmet for Forhandlingerne vil blive fastsat paa den permanente Komités Møde i Paris. De østrigske Architekter har viseligen foreslaaet at begrænse dem til 6 Emner, af hvilke de 3 er en Fortsættelse af Londonerkongressen. Der er da næppe Grund til at vi her gør særlige Anstrengelser for at skaffe Bidrag til Forhandlingerne. Derimod bør vi være betænkte paa at vælge en Komité for at forberede vor Deltagelse. (I Paris er der allerede dannet en Komité paa 25 Medlemmer).

Der bliver da Tid til at agitere for en livligere Tilslutning end Tilfældet var ved Londonkongressen. Vi kan ikke vedblivende holde os borte fra Samkvem med vore udenlandske Kollegaer, og om nogen finder at en Kongres er for lidt at rejse saa langt for, saa kunde maaske denne forenes med et lille Trip til Italien, naar vi i Tide forbereder os dertil. Heller ikke kan Staten vedblivende nægte sin Hjælp til vor Deltagelse i det fælles internationale Arbejde, som bidrager til at knytte Nationerne sammen og har sin Betydning for de smaa Staters Eksistens.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Landhaus und Garten, udg. af Dr. Hermann Muthesius. F. Bruckmann, München. 12 Mark.

I det Væld af Architekturværker, der især fra Tyskland jævnt og ustandseligt siver ud over Jordkloden, har vi et ægte Nutidsfænomen. Ingensinde før har man set eller tænkt sig at skulle opleve noget lignende; med de udmærkede og billige Reproduktionsmaader, der nu staar til Raadighed, er denne Strøm af Trykpapir bleven saa let at fremstille, at Spekulationen har kastet sig over den og etableret en Konkurrence i Branchen, som er enestaaende. Det er klart, at der i en saadan Masseproduktion fremkommer Ting, der aldrig burde have set Dagens Lys, og efterhaanden vil det jo gaa saadan, at man kun piller de enkelte Værker ud, der har en særlig Interesse. Som en saadan Sjældenhed maa nævnes den her foreliggende Bog, der er samlet med en gennemgaaende fin og kræsen Smag og som efter Forlagets Mening skulde give et samlet Billede af det bedste, der i de sidste Aar er gjort paa Villabygningens Omraade i de forskellige Lande.

Det er i saa Henseende interessant at bemærke, ar der ikke findes Billeder fra de romanske Lande: Frankrig, Italien eller Spanien. Udgiveren har nemlig hovedsagelig lagt an paa at samle saadanne Bygninger, som er i Slægt med den nyere tyske Architektskole, altsaa den Retning, der — kaldt til Live af Schulze-Naumburg — dyrkes af Kunstnere som Alb. Gessner, Max Kühne, Hermann Billing, Bruno Möhring, Muthesius selv o. fl. Fra Holland, Amerika og Danmark findes der en hel Del, som passer godt nok ind i den saaledes anslaaede Tonart; England, hvorfra der findes mange Gengivelser, har som altid sit eget hyggelige, lidt stereotype Ansigt. Det maa beklages, at den danske Repræsentation langtfra kan siges at være fyldig eller godt udvalgt. Der findes en Del gode Huse af Brummer, Clemmensen og Magdahl-Nielsen (om end ikke af deres bedste Arbejder); men de øvrige af de i Bogen medtagne burde ikke være komne udenfor Landets Grænser. Den Mand, der har forsynet Forlaget med dansk Bygningskunst, har aabenbart for lidt Kendskab til denne, f. Eks. er Nyrop, Fritz Koch, Klint, Plesner o. fl. ikke repræsenterede. Men vi kan dog være nogenlunde tilfredse i Sammenligning med Sverig, der kun optræder med et Par ret intetsigende Smaahuse, til Trods for, at Landet vrimler af udmærkede Architekter, eller Norge, hvorfra der overhovedet slet intet findes.

Trods disse Anker maa det siges, at Bogen frembyder meget af Interesse. Teksten er med tysk Grundighed skreven af Architekt, Ingeniør og Dr. HERMANN MUTHESIUS og bestaar af en lang Række Betragtninger over Villabyggeri, der forøvrigt mere er beregnede for Lægfolk end for Architekter, og hvori der gives mange gode Raad med Hensyn til Anlægget af Villaer og Haver.

FORSKELLIGT.

Architektforeningens Sammenkomst d. 1. ds. med Medlemmer af 3. Decbr. var særdeles vellykket. Ca. 150 Damer og Herrer havde givet Møde og man besaa først det nye kgl. Bibliotek, hvor navnlig Læsesalen underkastedes en indgaaende kritisk Behandling. Det vedtoges foreløbig at lade Søjlerne og Hvælvingerne henstaa paa deres Plads. Efter derpaa at have gennemvandret det gamle Bibliotek, som mange vistnok saa for første Gang, og hvor man glædede sig over de gamle skønne Bogrum, gik Selskabet over paa Christiansborg, hvor de interessante Udgravninger blev tagne i Øjesyn. Dr. MACKEPRANG holdt her et Foredrag i stærkt sammentrængt Form, dels af historisk Art, dels til Forklaring af de udgravede Bygningsrester fra de forskellige Slotte, hvis mærkelige Planformer for det uøvede Øje frembyder en fuldkommen Labyrint.

Frokosten indtoges i »Olympia« (forhen »Arenateatret«). Den var — som det saa smukt hed i Indbydelsen — *enkel*, og vi maa tilstaa at den (i Forhold til Prisen) i høj Grad svarede til denne Betegnelse. Under Frokosten overraskedes man ved en musikalsk Underholdning, idet flere af Etablissementets Kunstnere prøvede Aftenens Program, hvilket for de fleste af de Tilstedeværende var en æstetisk Nydelse af høj Rang.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 13. APRIL 1907
9. AARGANG № 28

NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

Af cand. polit. Fr. Schiøtt.

III.

SOPHIÆ AMALIENBORG.

(Fortsat.)

Som bekendt døde Dronning Sophia Amalie paa dette Slot den 20. 2. 1685, og ved Arvedelingen tilfaldt det Kongen. Det blev derefter kun benyttet til enkelte Hoffester; saaledes blev efter Willum Worms Optegnelser 15. 4. 1689 »— — Hans Kongl. Maj. Fødselsdag højtideligen holdet paae Amalienborrig ved een Opera som Prints Christian hafde laadet anrette ved siin Marskalk Fiereg« (vel Prinsens Hovmester Claus Henrich v. Vieregge). Denne Opera blev ikke spillet paa Slotstheatret, men, da den krævede større Maskineri, i et særlig opført, 90 Fod langt, 40 Fod bredt interimistisk Operahus, der laa udfor Slottets nordre Forbindelsesfløj og var forbundet med denne ved en Søjlegang. 19. 4. gentoges Forestillingen, men fik et Udfald, som blev skæbnesvangert for Slottet og har givet dets Navn en sørgelig Klang i danske Øren. Ved en Lampes Explosion antændtes det tørre Grønt, hvormed Huset var dekoreret; i kort Tid var dette lagt i Aske og c. 180 Mennesker omkomne*). Ilden angreb ogsaa Slottet selv, hvis nordre Forbindelsesfløj og Hovedbygning nedbrændte; derimod skaanedes den anden Fløj med Kirken og Bygningerne langs Havens Vestside.

Strax efter Branden indrettedes Kirken til Brug for Garnisonen, og den blev vist først nedrevet, da Zebaothkirken var opført. I Maj 1690 tog man ogsaa fat paa Slotstomtens Rydning og 8. 8. 1690 indgav Ole Rømer en Memorial om Havens Istandsættelse. Derefter skulde Gaden fra Kvæsthuset forbi de nye Møller (kgl. Maltmølle paa Hjørnet af Toldbodgade og St. Annæ Plads) føres ud til Bredgade tværs over Havens Sydende og Haven skulde saavel mod denne nye Gade (St. Annæ Plads), som mod Bredgade omgives med en 30 Alen bred Kanal, hvorimod den langs Østsiden og mod Slotstomten hegnedes med Plankeværk**). Den gamle Bevoxning skulde omhugges og Haven ny-

---

*) L. Bobé, Operahusets Brand paa Amalienborg. Kbhvn. 1889.

**) I sin Memorial siger Rømer, at Kanalen skulde gaa langs Amalienborg Gade og ved Enden imod Grotten, hvilket O. Nielsen (Kjøbenhavns Hist. V. P. 39 f.) forklarer

anlægges i en Bredde af 240 Alen med en Længdeallee i Retning N.O.—S.V. og en Tværallee i Forlængelsen af Dronningens Tværgade. Haven deltes saaledes i fire Hovedkvadrater, og i hvert af disse skulde der graves et 36 Alen bredt kvadratisk Vandbassin »med Kanterne vendt mod Siden af Kvadraterne«. Jorden fra Kanalen og Bassinerne skulde anvendes til en Forhøjning af Havens Terrain med mindst $^1/_2$ Alen, og til Nyplantningen skulde man fra Holland forskrive de fornødne unge Linde og Yperntræer. Hvad Slottet selv angik, skulde Hovedbygningens Mure nedbrydes til Højde med Fløjenes Platformer ligesom den Del af Reberbanen, der stod i Vejen for Haveanlægget. Dette Forslag bifaldtes ved kgl. Resolution af 16. 8. 1690 med Tilføjelsen: »Directionen skal Rømer selff haffue«, og sattes derpaa i Værk. Hvad der blev tilbage af Husene langs Vestsiden, Kirken og Resterne af Slottet forsvandt i den følgende Tid indtil 1706.

Slottets Pomeranshave blev, som anført i »*Architekten*« VIII P. 519, 1716 ved Mageskifte Grev ANTON GYNTHER AF DANNESKJOLD-LAURVIG's Ejendom og indgik i hans Palais, nu det MOLTKESKE Palais's Grund. Den sydlige Del af Grunden havde hans høje Excellence Grev ULRIK FREDERIK GYLDENLØVE købt efter at have solgt sit Palais paa Kongens Nytorv til Dronning CHARLOTTE AMALIE, og han havde opført Hovedbygningen paa Hjørnet af Dronningens Tværgade, hvilken at dømme efter et paa Rosenborg bevaret broderet Kjøbenhavns-Prospekt af 1702*) har haft samme Hovedudseende som nu, dog med en etfags muret Kvist over Attikens Midtfag. Sønnen lod denne Hovedbygning forandre af Overlandbygmester J. C. KRIEGER, idet Façaderne prydedes »med allehaande Architectoniske Ziirater, Billeder og deslige«, ligesom det Indre omdannedes og dekoreredes langt rigere. Grev ANTON GYNTHER lod ogsaa op langs med Bredgade opføre en lang, treetages Tilbygning eller egentlig to Bygninger, der forenedes ved en højere, kuppeldækket Pavillon. Oprindelig var denne Bygning, hvis underste Stokværk indeholdt Køkken, Bryggers og Stalde kun 72 Alen lang og 2 Etager høj, men 1729—30 tilføjede Bygmester PHILIP DE LANGE Pavillonen, forandrede Vinduerne i Bygningens andet Stokværk og paaførte den øverste Etage. Den øvrige Del af Bygningen er vel tilbygget kort efter**).

---

som St. Annæ Plads, resp. Bredgade, uagtet han strax efter siger, at den nye Gade fra Kvæsthuset til Bredgade er St. Annæ Plads, og uagtet Ordene i Memorialen modsiger ham paa det kraftigste. Det er Bredgade, der her, ganske uden Grund, er kaldet Amalienborggade. — Dette Navn, der af og til forekommer, men aldrig vandt Hævd, benyttes ellers altid om Pladsen langs det afbrændte Slots Nordside, Forlængelsen af Prinsessegade.

*) Gengivet i C. BRUUN, Kjøbenhavn. II. P. 420.

**) Da den senere Ejer, Etatsraad F. DE CONINCK 1794 solgte Palaiet selv med en lille Del af Tilbygningen til Enkedronning JULIANE MARIE, indrettedes Resten til 2 Ejendomme, hvoraf DE CONINCK beboede den ene, Agent JEAN DE CONINCK den anden. Senere gik disse Ejendomme over i adelige Familiers Besiddelse, derfra til Firmaerne HASSEL og TEUDT, resp. C. B. ROTHMANN, og de ere ikke, som anført i »Trap« 3. Udg. I Pag. 246, forsvundne, men kun ombyggede, saavidt vides henholdsvis af F. C. BØTTGER og J. V. DAHLERUP. — Bygningen mod St. Kongensgade (Gade Nr. 68) var alt før DE CONINCKS Tid bortsolgt, hvorimod denne 1797 resp. 1798 opførte Nr. 70 og 72 i samme Gade paa en ubebygget Havegrund. — Den Del af Palaiet, som JULIANE MARIE købte og som derefter kom i Conferensraad CONSTANTIN BRUNS Eje, omfattede foruden Hoved-

Den store Ulykke havde ikke formindsket Hoffets Smag for Opera og Skuespil, og da den ved adskillige Lejligheder til Theater indrettede Riddersal i Kjøbenhavns Slot*) ikke fyldestgjorde de stegne Fordringer med Hensyn til Udstyr og Maskineri, fremkom Planen om et permanent Operahus's Bygning, og Kongen skal i sit sidste Regeringsaar have nedlagt Grundstenen til en saadan Bygning, om hvis Beliggenhed og Udseende en Plan fra c. 1700 over Amalienborg Have (kgl. Bibl.) og en lille Façadetegning paa en samtidig Plan over Kjøbenhavn**) give nærmere Oplysning. Bygningen skulde have ligget paa Frederiks Kirkeplads midtvejs mellem Bredgade og Store Kongensgade, med Façaden ud mod den aabne Plads, der dengang laa imellem Kirkepladsen og den midlertidige Rigsdagsbygnings Grund, og den skulde have haft en Længde af c. 90 Alen, en Bredde af c. 30 Alen samt to Etager uden Kælder. Udkastet skyldes muligvis Generalbygmester Hans Steenwinkel den yngste, i hvert Fald er det i den hollandske Skoles Stil. Façaden er 11 Fag lang med 2 stærkt fremspringende tofags Enderisaliter og en mindre stærkt fremspringende Midterisalit paa 3 Fag med Attik og triangulær Gavlafslutning. Nederste Stokværk har Port paa Midten og rundbuede Vinduer, øverste Stokværk et mindre, rundbuet Vindue over Porten og ellers høje firkantede Vinduer med skiftende buede eller tresidede Frontons. Attiken har en større Balkondør og to Mezzaninvinduer, og det afvalmede Tag har to grundmurede Kviste. De to Stokværk og Attiken have hver sin Pilasterorden med tilhørende Gesims, der efter hollandsk Skik i Attiken ikkun omfatter Yderfagene, og Pilastre ere anbragte paa Hjørnerne af Enderisaliterne samt paa hver af Midterisalitens Murpiller. Hvad den øvrige Dekoration angaaer, er Porten omgivet af en Portal med halvrund Fronton og Vaser, over andet Stokværks Midtvindue er en Balkon med nedhængende Guirlander, Enderisaliterne krones af Balustrader og det ovale Vindue i Midtgavlens øverste Del omgives af en i Festons ophængt Guirlande. Endelig smykkes Gavlspidsen og Tagrygningens Ender af Statuer.

Frederik IV fik saa Operahusets Opførelse i Arv, men foretrak, som bekendt, en anden Plads og en anden Bygningsstil. Til Byggegrund købtes der 1701 for 800 Rdr. C. en Del af Hof- og Cancelliraad Conrad Hess's store Grund mellem Bredgade, Toldbodvejen og Store Kongensgade, og 1702 købtes derhos for 300 Rdr. C. en tilstødende Grund, der ejedes af Anna Sørensdatter, Joen Joensen Islænders Efterleverske. Grundgravningen begyndtes først i August 1701 og 26. 10. 1703 spilledes der første Gang Opera i Huset. Dette havde indtil 23. 6. 1703 kostet 31,016 Rdr. 1 ℔ $4^1/_2$ ß C., deraf 17,822 Rdr. 2 ℔ $7^1/_2$ ß C. for Grund og Materialer, men Regnskabet omfatter ikke den indre Ud-

---

bygningen tillige den Grund, der optages af Enkeboligen i Bredgade, Tilbygningen for Malerisamlingen samt Dronningens Tværgade Nr. 4, 6 og 8. Efter Bruns Død købtes Ejendommen af Murmester Lytthans, der bebyggede de tre Grunde, deraf Nr. 4 og 6 med store, meget herskabelige Lejligheder, endog med elegant udstyrede W. C. — Nr. 8 var til for endel Aar siden en lille lav Bygning, der rummede Mini's Fabrik og Udsalg af Likører, Punschessenser etc.

*) R. Mejborg, Livet ved Christian V's Hof, P. 45.

**) Denne Plan i Vindings Samling har som Randtegninger en Række mere velmente end vellykkede Bygningsprospekter, udførte Bygninger og Projekter mellem hinanden.

styrelse med Snedkerarbejde, Maling etc. Murarbejdet udførtes i Entreprise af Ernst Brandenburger, og Stenhuggerarbejdet udførtes hovedsagelig af Andreas Niemeyer, Andreas Gercken og Leonhard Schwab. Som Exempel paa, hvor smaa Teglværkerne dengang vare, kan anføres, at af de forbrugte 1,206,405 Mursten var 62,400 hollandske Mopper, medens Resten kom fra Teglværker i Kiel, Aabenraa, Flensborg, Strandegaard, Nisøer, Vedbæk, Karlebo og Kronborg.

Uagtet Thurah udtrykkelig nævner Generalbygmester W. F. v. Platen som den, efter hvis Anordning og under hvis Opsyn Operahuset er opført, har denne dog ikke faaet Lov til at beholde Æren ubestridt. Erik Torm har nemlig i sine Optegnelser om Frederik IV's Regering sagt, at Pelli har bygget Operahuset, hvori der jo ikke ligger mere, end at han har været Entreprenør, og det er ikke engang rigtigt; men paa Basis af denne Angivelse er Pelli bleven promoveret til at være Bygningens Architekt. I sine biographiske Optegnelser nævner derimod Billedhuggeren Wiedewelt, at hans Bedstefader, Murmester Hans Wiedewelt har bygget Operahuset samt en Mængde andre store Bygninger i Kjøbenhavn, hvorved han i Virkeligheden maaske har været Entreprenør, Underentreprenør eller Svend, og paa Basis af denne, ej engang dokumenterede Angivelse bliver ogsaa har udnævnt til Architekt. Trap 3. Udg. I P. 169 anfører da ogsaa Pelli, Wiedewelt og Platen som Bygmestre, om i Forening eller hvem Læseren selv vil, er ej tydeligt, medens et Blik i Regnskaberne dog strax viser, at ingen af de to førstnævnte har været blot Entreprenør, endsige da Architekt*).

Ved Kjøbenhavns Slots senere stedfundne Ombygning blev der sammesteds indrettet et Theater bagved Riddersalen, og Huset i Fredericiagade gik da over til anden Tjeneste. 1720 omdannedes det til Brug for Landkadetterne, og fra 1728 fik ogsaa Søkadetterne Plads her. Omdannelsen skete paa den simple, men uhensigtsmæssige Maade, at to nye Gulve indskødes i Højde med Vinduernes Tværposter, saaat der fremkom to Etager og to Entresols, de sidste med Vinduerne helt nede ved Gulvet. 1769 underkastedes den i høj Grad forfaldne Bygning en Hovedreparation, der kostede 19,046 Rdr. C. foruden Arbejde af Søetatens faste Mandskab, og den var derefter først Søkadetakademi, fra 1788 Landkadetakademi, senere Kaserne, eller rettere den tjente til at huse forskellige

---

*) Efter F. J. Meier, Wiedewelt P. 14 er det ogsaa Hans Wiedewelt, som har bygget Gyldenløves Palais, nu Charlottenborg, noget der hos F. Meldahl i »det kgl. Akademi 1754—1904« P. 37 og derefter i Trap 3. Udg. I P. 150 bliver til, at Hans Wiedewelt har ledet Arbejdet. At dette ledede af den kgl. Bygmester, Hollænderen Evert Jansen kan bl. a. sees af saa let tilgængelige Kilder som O. Nielsen, Kjøbenhavn, V, P. 45 og Kbhn. Dipl. VI. 597. Det morsomste eller rettere forargeligste ved denne kritikløse Udskriven af hinanden er dog, at Kilden, Wiedewelts biographiske Optegnelser, ikke har et Ord om Charlottenborg. Som Nr. 6 blandt den gamle Wiedewelts Arbejder og med Marginalen: »das Gräfflich Thothsche Hotel« anføres nemlig »das Güldenlöw. und Danneschioldsche jetzo Gräflich Thothsche Hotel aufm grossen Königs Markte«. Det er kun eet Hotel, Niels Juels Hovedgaard, der efter ham ejedes af Christian V's naturlige Søn, Christian Gyldenløve og dennes Afkom, Greverne af Danneskjold-Samsø. — Derfra kom Ejendommen til Grevinde Schack og endelig i den Thottske Families Besiddelse. — Charlottenborg er som bekendt opført af Frederik III's naturlige Søn, Ulrik Frederik Gyldenløve. — I Petri Kirkes Begravelsesregnskaber nævnes 1680 Hans Wiedewelt som »Mäurer-Gesell« med »nicht viel Mittel« (Pers. T. II. 3. P. 290).

militære Institutioner, og en Del af den benyttedes paa enkelte Tider af Aaret til Belægning.

Det er sikkert ved Ombygningen 1769, at Etageinddelingen forandredes til den nuværende ved en Sænkning af andet Stokværks Vinduer og Indskydning af en Mezzanin mellem den og Gesimsen.

Hvad selve Slottet angaaer, da synes der strax at have været Planer oppe om paa Grunden at bygge et mindre Slot, et kongeligt Lysthus, men der var en anden Slotsbygning, som laa Kongen end mere paa Sinde og hvorpaa han havde tænkt fra sin Regerings Begyndelse, et nyt Residensslot istedetfor Valgkongernes gamle, uregelmæssige og uanseelige Borg, et Slot for Arvekongerne, det sidste Led i Enevældens hele Hofapparat. 1681 noterer V. Worm »Hans Kongl. Majest. loed forferdige adskillige modeller, och desseiner til et nyt Slot udi Kjøbenhafn«, og 1682 noterer han: »Tænckte Hans. Maj. och paa een model til et nyt Slot.« Ved at benytte Sophiæ Amalienborgs Grund til det nye Slot, kunde man forme Anlæget langt friere end paa Slotsholmen, Beliggenheden var luftigere end ved det efterhaanden af Bygninger helt indeklemte Kjøbenhavns Slot, og alle Ulemper, der følge med en successive Ombygning af et beboet Slot, svandt bort. — Man finder da ogsaa, at den svenske Gesandt allerede 1690 nævner »Amalienburgs byggning« blandt de considerable Værk, Kongen paa en Gang havde paataget sig, et Udtryk der neppe kan gaa alene paa den ikke særlig »considerable« Omlægning af Haven.

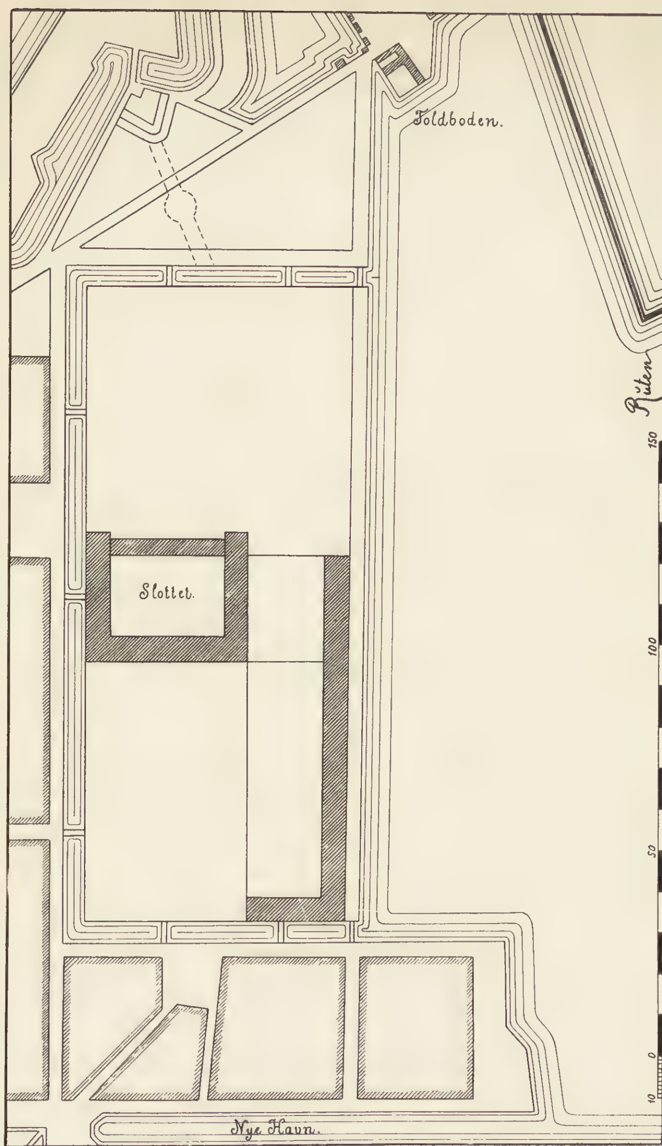
Thurah nævner i »*Hafnia Hodierna*«, at der i Modelkamret fandtes Modeller »som af adskillige Personer paa adskillige Maader ere anordnede for derefter at bygge et nyt Slot paa Amalienborgs Plads«, og Kunstkammer-Inventaret af 1737 opfører i Modelsamlingen bl. a.: Nr. 20. En Model til et Slot med tre Fløje — Nr. 93. En liden Model til et Slot — Nr. 98. En stor Model til et Slot — Nr. 99. En dito af fire Fløje, som er inventeret af Lambert v. Haven — Nr. 100. En liden Model til et Slot — Nr. 103. En stor Model til et Slot af fire Fløje inventeret af Grev Thessin.

Nogle af disse Modeller have vel refereret sig til de tidligere Planer om et Residensslot paa Slotsholmen, andre vel til Tiden 1689—93, men ingen hjemlige Planer synes at have tilfredsstillet, ej engang Lambert v. Havens, der vel at dømme efter Frelsers Kirke vilde være blevet i den hollandske Classicismes Stil, ligesom Evert Jansens Charlottenborg. Kongen har sikkert ikke fundet denne Stil, der kunde være god nok for offentlige Bygninger og fornemme Privathuse, tilstrækkelig pompøs for et kongeligt Residensslot, han har derimod søgt sine Forbilleder andre Steder, fra de store Hoffer, vel særlig fra Italien eller Solkongens Land, Frankrig. Til disse Lande søgte jo ogsaa Europas andre Fyrster hen, naar deres Lyst til at bygge Pragtbygninger tillige ledsagedes af tilsvarende pecuniær Evne.

Og man behøvede end ikke at gaa saa langt, blot man gik over Sundet, kunde man finde Bygmesteren. Kongens Svoger, Carl XI, var netop i Færd med at afløse det gamle, forfaldne Stockholm Slot med en pragtfuld Nybygning, efter Tegning af den kgl. Bygmester, Kammerherre Nicodemus Tessin d. y. Denne Mand, der var en Søn af Drottningholms Bygmester, Nicodemus Tessin

FOR- OG HOVED-FAÇADE AF KJØBENHAVNS KONGEBORG SAALEDES SOM DEN ER FASTSAT.
Hvilken Overintendant over de kongelige Svenske Bygninger og Haver Friherre N. Tessin har udkastet og tegnet.

TESSINS PROJEKTEREDE KONGEBORG I KJØBENHAVN, MED OMGIVELSER.
(Efter en Plan over Kjøbenhavn i Ingeniørkorpsets Arkiv.)

D. Æ., havde først i Faderens Skole uddannet sig som Architekt, og senere havde han ved lange Rejser videre udviklet sig, ej blot i dette, men ogsaa i andre Fag og tilegnet sig hele sin Tids Kultur, saaledes at han naaede langt højere end Faderen, blev Baron og derefter Greve, Kongernes betroede Mand og en af Landets ledende Statsmænd.

Allerede i Efteraaret 1693 har TESSIN beskæftiget sig med Slotsudkastet*),

*) See ogsaa F. R FRIIS i »Tidsskrift for Kunstindustri«, 1886. S. 57 og en Anmeldelse i Letterstedtske Tidsskrift 1887. P. 89.

og i en 8. 11. 1693 dateret »*Memoire touchant ce qui pourroit être requis pour former le dessin sur un ville que l'absence defend de voir*«, fremsætter han en Række Spørgsmaal om Byggegrunden, Beliggenheden, Vandafledningsforhold, Rumkrav etc. I Foraarstiden 1694 var Sagen saa langt fremme, at den danske Afsending i Stockholm, Bolle Luxdorph, kunde forhandle med Tessin om dennes Rejse til Danmark, hvilken dog maatte opsættes noget, dels for at han kunde faa sit Projekt færdigt, dels af andre Aarsager, offentlige som Slotsbygningsarbejdet, eller private, Gemalindens forestaaende Barsel. Idet Gesandten 9. 5. 1694 giver den danske Konge Underretning herom, tilføjer han:

»Her passerer han iblant alle baade fremmede og andre for den habilste i hele Europa, og er uimodsigelig en artig Mand i det metier, og ved at bygge med stor menage. Den store lengde af Slottet, som er en af de to største fierde parter af det hele Slott, haffver icke kostet Kongen uden lidet offver 60,000 Rbdl., og cornicher og andre Zirater, som ere i mengde og storlighed derpaa af huggen Steen, hafver ikke kostet 1000 Rbd., som han i fortrolighed sagde mig; men vil ike alle maa vijde det, effter som det parerer, som det hafde kosted store penge og han siger, at Eders kongl. M:st. kan hafve Stenen fra Gulland for lige det samme kiøb som Kongen af Sverig og langt snarere og mageligere; for fra Gulland og hid skal de haffve 3 eller 4 slags vinde. Hand haffver machiner, som han bringer Kalk og Sten, og materialier op med, med hvilke 4 Karle kan giøre saa meget som icke ellers 40 paa den ordinaire maade, og alting gaar umanerlig fort, endog de ikun haffver for liden mengde af handverks-folk, som duer noget, til saadant et stort verk«.

Endelig endtes Tessins aandelige og Gemalindens legemlige Barselnød, Carl XI rejste til Lapland, saa Bygmesteren kunde gjøre sig fri og rejse til Kjøbenhavn. 16. 6. 1694 skriver Christian V i sin Dagbog: . . . . presenterte den suensck envoye kongensz camerher og g: bygmester Tessin, som vie haffde begeret at kome til osz paa en tidlang for at høre hansz sentiment om vorisz desseiner aff it slot at lade obbyge wed Amalienborg i Kiobenhaffuen«, og man synes at være kommet til fuld Enighed. 25. 6. skriver Tessin i Kjøbenhavn en »Explication derer desseine welche formiret seyend angehend das Schloss, so in Copenhagen auff den Platz von Amalienburg sol gebauet werden«, og 5. 7. noterer Kongen: »Reiste den suenscke camerher og bygmester Dessein bortt igen og prometterte al flid att giore osz at contentere udi sine videnscKaber om bygningen«. 14. 7. 1694 fik Luxdorph Lejlighed til paa sin Konges Vegne at takke baade Enkedronningen af Sverrig, i hvis Tjeneste Tessin stod, for Bygmesterens Hjælp, ligesom ogsaa Carl XI, »huortil han meget høflig svarede, at han var glad ved, at han hafde gifvet Eders Kl. M:st den fornoyelse, at Eders Kl. M:st vijdere behagede at betiene sig af hannem, huortil han og gierne skulle faa tilladelse, saa tit Eders Kl. M:st. det begierede; om endskiønt hans eget deroffuer skulle imidlertijd huile, som intet skulle vere angelegen, naar Eders Kl. M:st. ikun fik deris forrettet«. Hvor meget der heraf er Politesse, maa staa hen.

De ovenfor nævnte Tegninger, der i en 1742 stedfunden Overleverings-forretning af Generalbygmesterens Arkiv til den kgl. Bygningskommission opføres saaledes under Tegninger:

»Nr. 2. 30 Stk. dito mit Beschreibung angehend das von Schweden hergekommenes Schloss-Modell«.

ere ikke bevarede, men rimeligvis sammen med andre store Dele af det ældre Bygningsarkiv gaaede til Grunde ved Slotsbranden 1794. (Bygningsadministrationens Lokaler vare i Slottets nederste Mezzanin.)

Den omtalte Slotsmodel lod Tessin udføre og sluttede derom 11. 9. 1694 Overenskomst med Snedkeren Simon Baumann, saaledes at Betalingen ansattes til 15,000 Rdr. Kobbermynt, og at Modellen skulde være færdig i Løbet af 2 Aar. Det blev den dog ikke, enten det nu skyldes Smøleri fra Haandværkernes Side eller det er Architekten, som har nølet med at tage endelig Bestemmelse om Projektets Detailler. Først 10. 6. 1697 faaer Snedkeren den sidste Rest af Betalingen, og fra Danmark sendes nu kgl. Bygmester, senere Generalbygmester J. C. Ernst til Stockholm for at afhente Modellen. Han kom paa en højst ulykkelig Tid. Ildebrande hærgede dengang Byen, og en pludselig frembrudt, heftig Ildebrand havde 7. 5. 1697 i Løbet af faa Timer lagt saavel det gamle Slot som Tessins Nybygning øde. Man lugtede Mordbrand allevegne, Angivelser hørte til Dagens Orden, det var højst mistænkeligt, at de Danske vilde bygge en ny Kongeborg omkap med Svensken, og det laa da saa nær, at det var dem, som havde ladet sætte Ild paa Slottet. Ligesaalidt som andre Staters Gesandter slap den danske Gesandt fri for Beskyldningen om Brandstiftelse, og to gode Borgere, en Bundtmager og en Skoflikker, der boede lige overfor Ernst's Logement, vilde »med diefvels gevalt« have denne anklaget som Mordbrænder. Heldigvis boede han hos en af de rigeste og fornemste Kjøbmænd, König, der tillige var den danske Gesandts Banquier, og Ernst slap da for at blive arresteret, hvorimod hans Vært blev opkaldt for Kæmnerretten til at afgive Forklaring om, hvem han havde i sit Hus. Skjønt han gav fyldestgørende Besked, vare Bundtmageren og Skoflikkeren dog ej tilfredse dermed, og König blev igjen »citerit at møde, huortil hand svarede, at det var i dag hans postdag, og han hafde ike tijd at komme op, vilde de ham noget, saa kunde de skike hannem bud i Morgen«; hvortil Gesandten føjer: »Imidlertijd tror jeg vel, at Ernst skulle vere glad ved at sidde i Kiøbenhafn med Modellet, endog jeg vel vil formode, at det skal ingen fare hafve.«

Sagen synes ogsaa at være sluttet med denne kolossale, i Datiden og fra Velstaaendes Side ikke ualmindelige Foragt for en Raadstueret, og Ernst slap lykkelig hjem med Slotsmodellen, der med al mulig Honnør foreløbig blev stedet til Hvile i et Modelhus, som Kongen — vistnok ved Oberst Armand de Balagny — lod opføre paa den senere Frederiks Kirkeplads. Paa selve Bygningsarbejdet blev der derimod ikke taget fat; dertil var Statens Finantsforfatning for slet og de politiske Forhold for truende, og Kongen maatte da 5. 4. 1698 i sit Testamente med Resignation skrive:

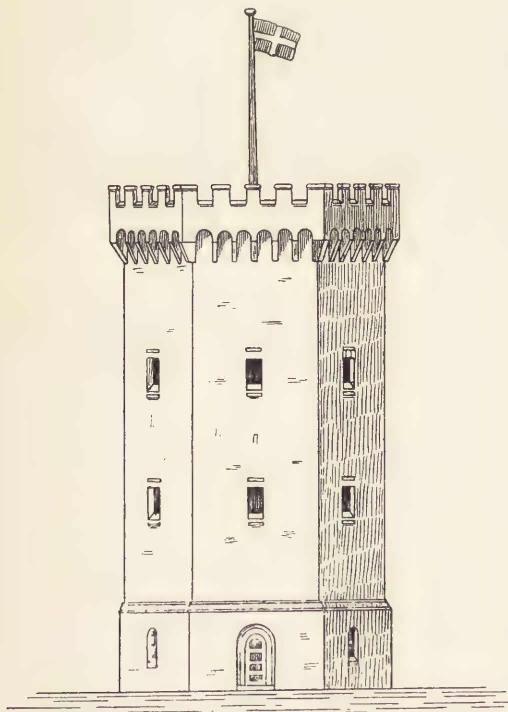
»21. Sasom Vii og fra Vorisz regeringsz begyndelse haffuer besluttet her vdi Vorisz *Residentz* Stad Kiøbenhaffuen, et nyt Kongelig Slott at lade byge, som hidintil formedelst paa kommende Krigsz vroligheder, og andere besuerlige *Conjunturer*, er bleffuen hinderet, og Vii dog gierne saa at sam̄e Vorisz forrehaffuende til denne *souveraine* Kongelig regeringsz aerre og anseende kunde fuld-

byrdisz da vilde Vii samme werkisz fortsettelse og *perfectionering* effter det *Model* som senest derom er giort, saa fremt det ey for Vorisz dødelige affgang sckulde kunde fuldbyrdisz, Vorisz kiere Søn i lige Maade haffue *recomenderet*«.

(Fortsættes).

OM VANDTAARNE.

Den ene lille Provinsby efter den anden anlægger nu Vandværk og til dette hører som Regel et Vandtaarn. De fleste Steder er Ævnen til at ofre paa Skønhedens Alter saa stor, at Taarne blive af Mur, men hvor der maa ses nøjere paa Skillingen, klarer man sig med Jærn og Cement som Byggeæmner. Dette sidste er der intet at sige til — Livet skal jo leves —, hvis det iøvrigt betød, at man blot fik noget simplere men ellers kønt.

Skønhedsbegreber hos en kommunal Styrelse kan naturligvis ikke være saa udviklede, at man kan bebrejde den Fejltagelse paa de Omraader, hvor selv Fagfolk famler sig frem. Naar t. Eks. Herning skal have et Vandtaarn af Hennebique, udbydes Arbejdet med hosstaaende Tegning som Rettesnor, samtidig med at Betingelsernes § 1 lyder: »Opgaven tilstilles d'Hrr. Ingeniører eller Entreprenører som fri Opgave, idet alle Konstruktionshensyn og Beregninger, Indretninger etc. fuldstændig overlades disse; *kun maa nøje overholdes Taarnets Ydre o. s. v.*« Senere kommer, at Taarnet udvendig skal pudses med Stænkpuds.

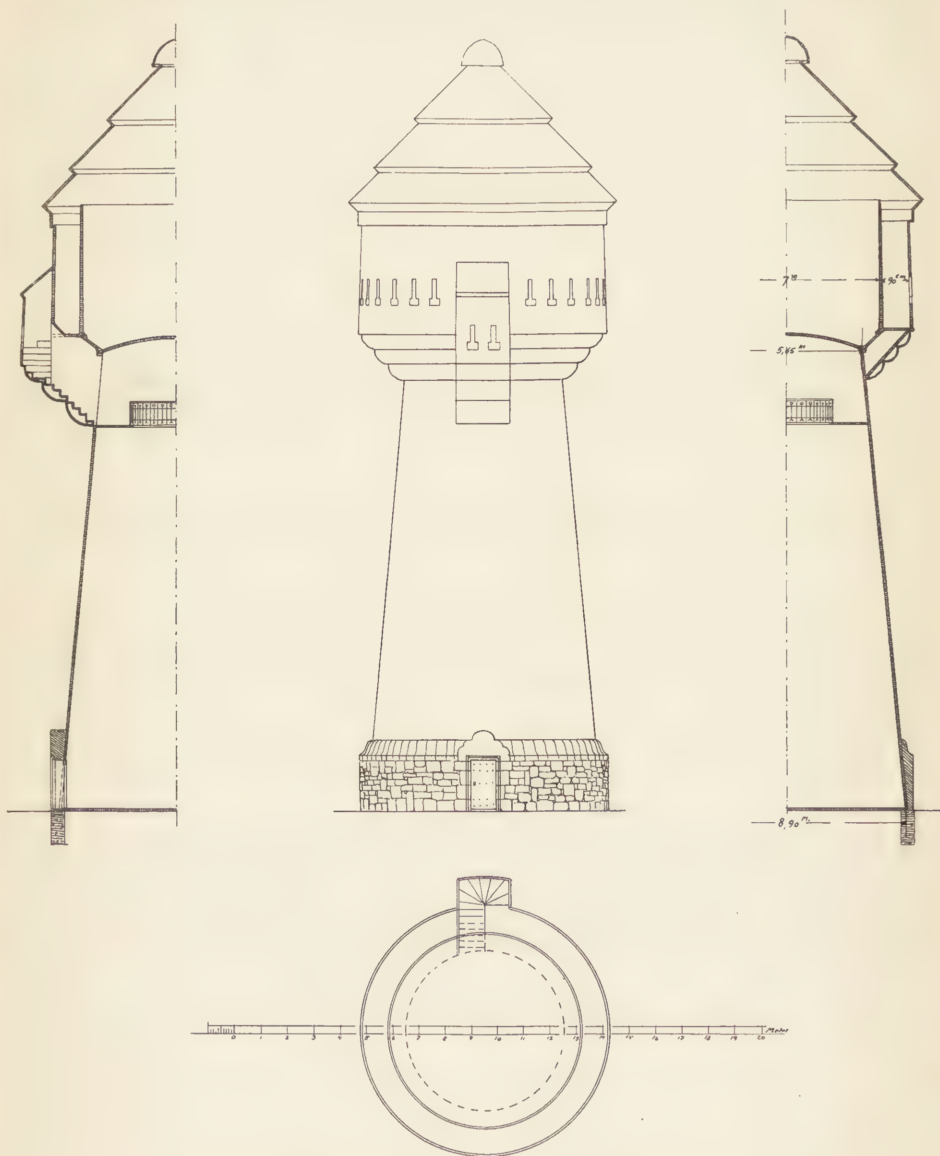
Den stærke og i dette Tilfælde uheldige Hævden af netop dette Ydre udspringer sikkert af en Skønhedstrang. Herning vil naturligvis gærne have et »rigtigt« Taarn, og forstaaeligt nok helst et med et ærværdigt og gammelt Ydre.

Man kan da blot beklage, at de gode Mænd, der sørger for Vandværket i Herning, bliver narrede.

Ingen Mennesker forklarer dem, at et saadant Taarn af Hennebique alligevel ikke vil tilfredsstille deres Forestillinger om et ærværdigt, gammelt Taarn. Hvordan opnaa dybtliggende Vinduer, der giver Indtryk af svære Murtykkelser? Thi Hennebiquevæggene har saa at sige ingen nævneværdig Tykkelse.

Vil den magre og tyndbenede »Murkrone« være i Stand til at illudere en udkraget Murkonstruktion? Hvorledes vil de store stænkpudsede Vægge kunne

glæde Øjet, naar man samtidig mindes spillende, levende Murstensflader? Og selvfølgelig· gjaldt det om at fremstille en Udstillingsattrap kunde de paapegede Mangler afhjælpes, saadan at der opnaaedes fuldstændig Illusion, men det er vel ikke Hensigten! — Naar der virkelig ikke er Raad til at realisere Forestillinger

om Taarne, der kræver Mur, maa man hellere finde sig i at undvære den utilfredsstillende Løsning, og til Trøst faa at vide, at det klæder Hennebique bedre at være i sin egen Form.

Men da Hennebiquekonstruktionerne er af saa ny Dato og saa væsensforskellige fra de gamle Bygningskonstruktioner, faar de naturligvis Former, der er meget afvigende fra de traditionelle Forestillinger.

Og for at give en Forestilling om, hvordan et Hennebique-Taarn med egne Former kan se ud, vedsættes en Afbildning af et saadant. Dette er udarbejdet til en Licitaton, ved hvilken baade Konstruktion og Udseende var overladt de Tilbudsgivende. Dette sidste er af Vigtighed, hvor der skal skabes nye Former, der skal udtrykke nye Materialer og Konstruktioner, thi saadanne nye Former maa begynde med at være saa at sige selve Konstruktionen.

Ved dette sidste Taarn udførte Prof. OSTENFELD Beregning og Konstruktion, der derefter overgaves til Architektbehandling. Resultatet viser, at den beregnede Konstruktion (med ringe Afvigelser, hvilket jeg har haft Lejlighed til at kontrollere) er det afgørende i Taarnets Architektur.

Og mon man ikke, naar man skal have et Taarn af Hennebique, maa foretrække et, der tillige har særlig udpræget Hennebiquekonstruktion? *H.*

FORSKELLIGT.

Udstilling. I Kunstindustrimuseet er der aabnet en Udstilling af den bekendte Brüsseler-Kunstner Prof. H. VAN DE VELDES Arbejder. Udstillingen omfatter Billeder af Bygninger og Interiører samt Møbler, Brugsgenstande, Dragter, Smykker og Bogbind in natura. I Udstillingskataloget findes en Indledning, hvori skildres den ny Stils Gennembrud og van de Veldes Betydning for Kunsthaandværket.

Brandallarm og Slukning. Efter Anmodning af Firmaerne Tvermoes & Abrahamson og Emil Henius overværede vi forleden nogle interessante Forsøg med Autopyrofonen og Slukningsapparatet »Rex«, der foretoges i et gammelt Hus i Ordrup Krat, som var overladt til dette Brug af det Selskab, der anlægger den ny Væddeløbsbane.

I en Stue var der anbragt en tændt Petroleumslampe paa et Bord med Tæppe; i øvrigt var Værelset møbleret med Sofa, Stole, Seng og ved Bordet stod en Papirkurv. Nu blev Lampen væltet og der gik Ild i Bordtæppet og Papirkurven; 17 Sekunder efter gav Autopyrofonen, der var opstillet c. 50 Alen fra Huset, Varselsignal og 5 Sekunder senere gav den automatisk Brandsignal til »Brandstationen«. Saa snart det første Signal var givet, hentedes en »Rex« Haandsprøjte, der slukkede Ilden i Løbet af meget kort Tid, saaledes at den skete Skade var uden Betydning.

Derpaa foretoges det andet Forsøg i et ved Siden af beliggende Hus. Der blev antændt Ild i Kælderen ved Hjælp af Spaaner og Petroleum; Varselsignal 10 Sekunder efter Brandens Begyndelse, Brandsignal 3 Sekunder senere.

10 Minutter efter Brandsignalet, da Ilden havde godt fat i hele Huset og Flammer og Røg slog ud af Vinduerne og Taget, begyndte Slukningen med et større »Rex« Kulsyreapparat. 27 Minutter efter Brandens Begyndelse var man Herre over Ilden. Forsøgene, der saaledes syntes at give særdeles gode Resultater, overværedes af c. 300 Indbudne, navnlig Architekter, Ingeniører, Assurancefolk, Bankmænd o. fl.

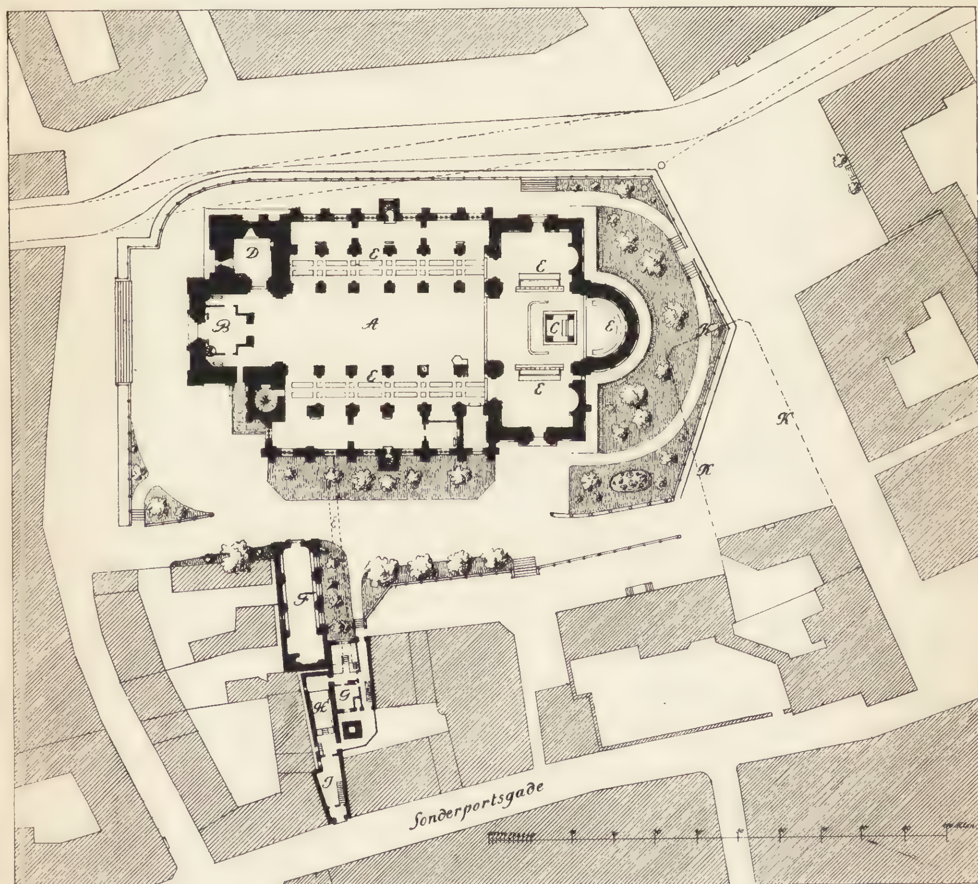
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 20. APRIL 1907
9. AARGANG № 29

RIBE DOMKIRKE.

Ribe Domkirke. I Anledning af Kirkens Hovedistandsættelse 1882—1904. Udgivet af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Ved Dr. JACOB HELMS og Prof. H. C. AMBERG. Kjøbenhavn 1906.

A. Domkirken. B. Vestibule. C. Alteret. D. St. Lucins Kapel. E. Varmeledninger. F. Resten af Processionsgangen. G. Maskinhus og Bolig for Kirkebetjenten. H. Dampkedelhus. K. Punkteret Linie, som angiver Omfanget af nedrevne Huse.

RIBE DOMKIRKE.

Den Bog, som Kultusministeriet nu har udgivet om Ribe Domkirkes Istandsættelse, er det første danske Værk, der indgaaende skildrer en stor og omfattende Restaurering, og derfor bør den modtages med skyldig Honnør. Ikke blot bringer Bogen nye Oplysninger om Domkirkens Historie; som det første litterære Arbejde i sin Slags yder den lærerige Bidrag til Forstaaelsen af Restaureringsspørgsmaalet og dets Historie herhjemme.

Domkirkens Architekt, Prof. H. C. Amberg, og dens Historieskriver, nu afdøde Sognepræst J. Helms, hvem det vel lykkedes at faa sin Afhandling trykfærdig, men som desværre ikke oplevede at se Bogen udkomme, har hver paa sin Vis fortalt om det langvarige og mærkelige Arbejde. Pastor Helms har gjort Rede for den historiske Side af Sagen. Det kunde ved første Øjekast synes

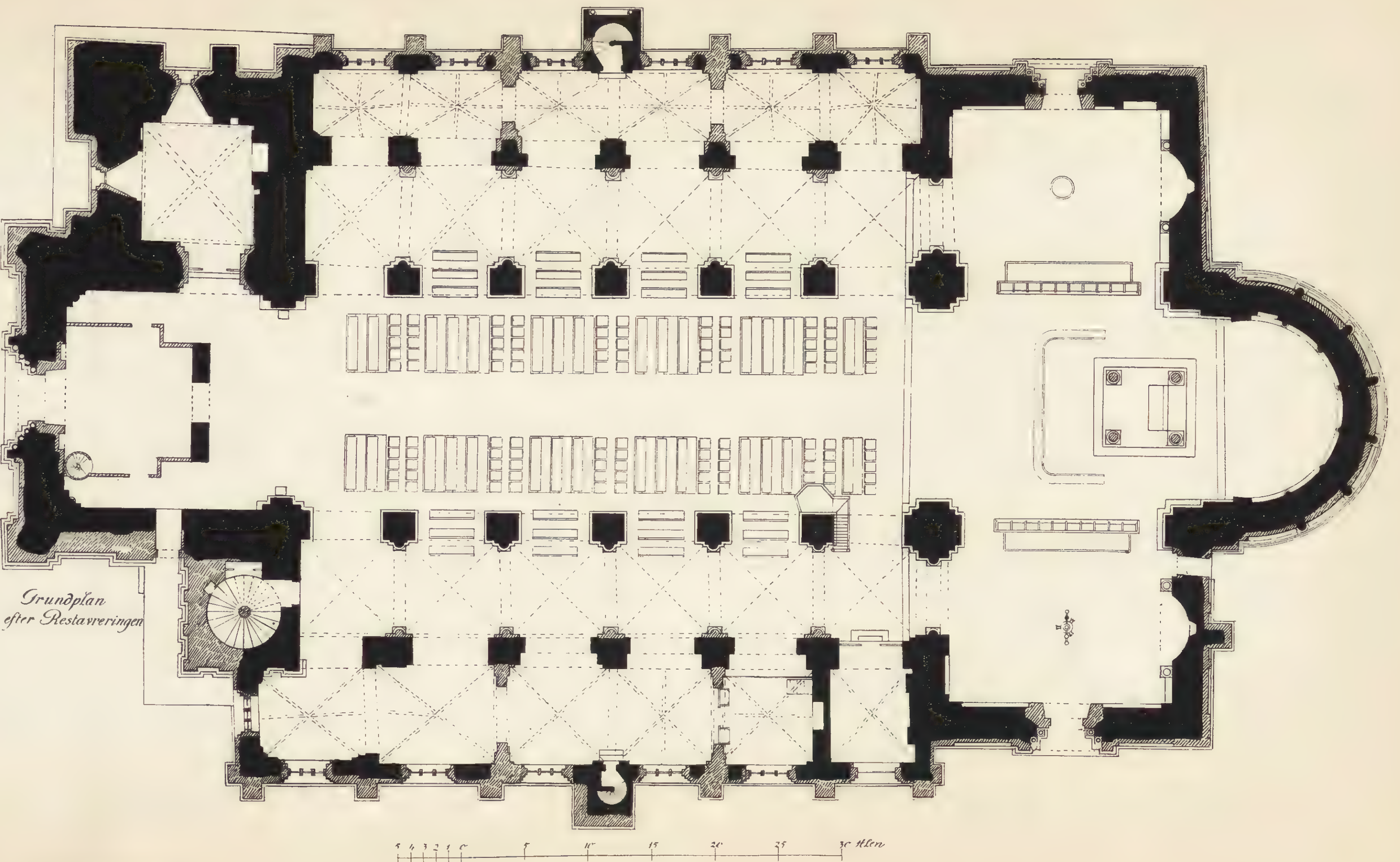

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 10 20 30 40 50 Alen.

Facade mod Vest
efter Restaureringen

RIBE DOMKIRKE.

overflødigt, da netop han jo for Aar tilbage har skrevet det velkendte store Værk om Domkirken, som med Rette er kaldt et af de ypperste Arbejder i vor Middelalders Architekturhistorie. Men det forholder sig saa, at enhver Restaurering, der strængt historisk set er en Forvanskning af en Kilde til vor Viden om Fortidens Kultur, til Gengæld ofte bringer hidtil skjulte og ukendte Forhold for Dagens Lys. Derfor er den nye Bogs første Afsnit ikke et blot Udtog af det ældre Værk: foruden paa flere mindre væsentlige Punkter at bringe nye Opfattelser ændrer det den gængse Opfattelse af Domkirkens Alder. Tidligere mente Helms, ligesom alle andre efter ham, at Bygningens ældre Partier stod fuldførte omkring 1160; men de under Istandsættelsen foretagne Undersøgelser har givet gode Beviser for, at den Brand, som hærgede Kirken 1176, var meget ødelæggende, og at de betydeligste, romanske Partier ikke er byggede i de ulykkelige

RIBE DOMKIRKE.

Profil af Høikirken
set mod Vest
før Restavreringen

5 4 3 2 1 0 5 10 15 20 25 30 Alen

Profil af Høikirken mod Vest.
Efter Restavreringen

5 4 3 2 1 0 5 10 15 20 25 30 Alen

RIBE DOMKIRKE.

RIBE DOMKIRKE.

RIBE DOMKIRKE.

RIBE DOMKIRKE.

RIBE DOMKIRKE.

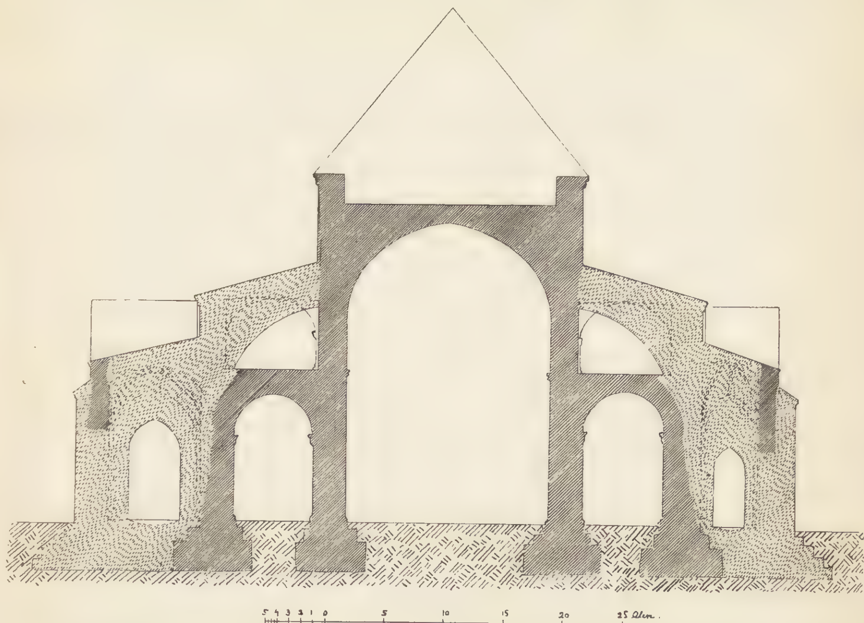
RIBE DOMKIRKE. KATHOVEDDØREN.

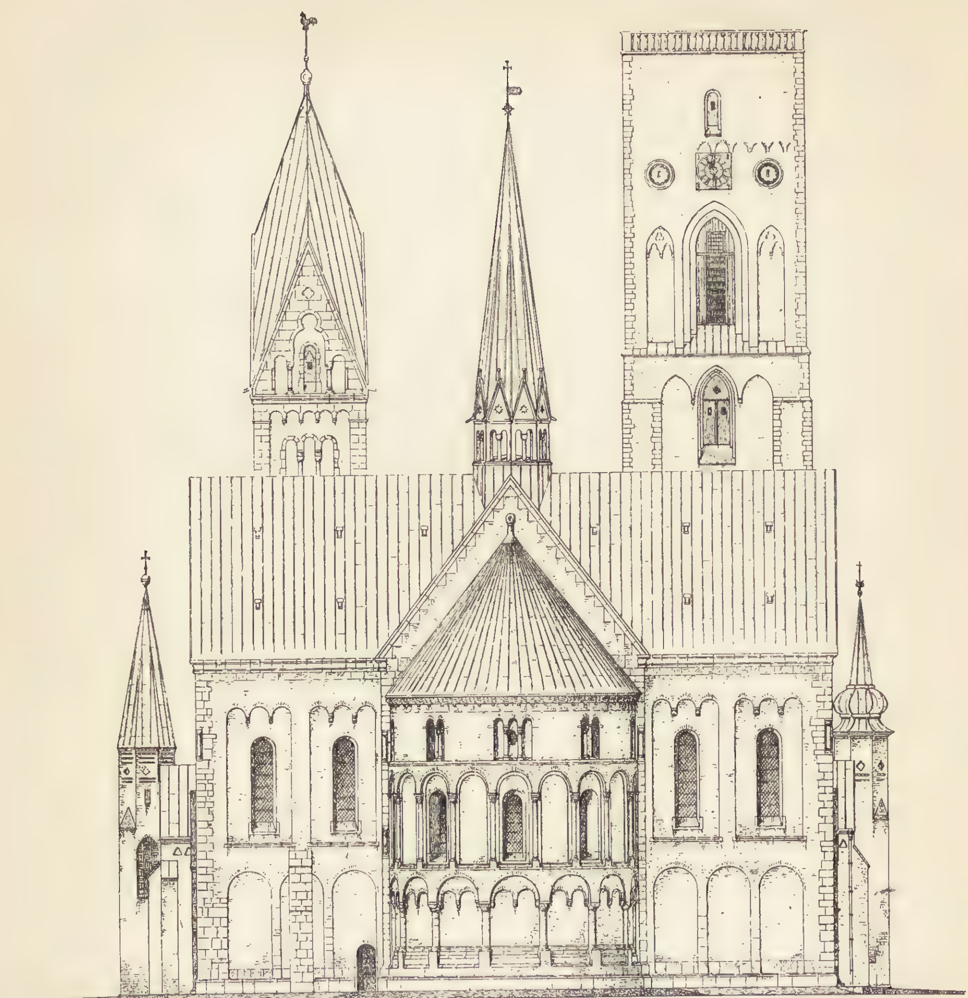
Aar i første Halvdel af 1100-Tallet, men først er blevne til paa Valdemarernes Tid; vel er det sikkert, at Biskop Thure, der faldt i Slaget ved Fodevig 1134, har grundlagt Stenkirken, men fra hans og hans nærmeste Efterfølgeres Tid staar kun de nederste Dele af Korets og Korsarmenes Mure, og Omer, Absalons Ven

og Vaabenfælle, Bisp i Ribe 1178—1204, kan med større Ret nævnes som Kirkens Bygherre.

MURVÆRKETS TILSTAND FØR ISTANDSÆTTELSEN.

Ikke mindre interessant er det, hvad Helms i andet Afsnit meddeler om selve Restaureringens Historie. Man hører om Nebelongs Istandsættelsesarbejder 1843—5, det første Forsøg i moderne Restaureringskunst herhjemme, og man ser Gang paa Gang siden 1861 »det særlige Kirkesyn« mødes i Ribe uden at naa Enighed om, hvorledes man skulde afhjælpe den dybere Brøst, som Nebelong kun havde haft Penge til at skjule. Architekter og Arkæologer stod regelmæssigt mod hinanden, især da Professor Storck 1876 havde udarbejdet et Projekt, som foreslog Triforiegalleriernes Hvælvinger samt begge de yderste Sideskibe nedrevne; kort sagt, med Undtagelse af det store Taarn skulde Kirken blive en stilret romansk Bygning. Endnu efter 1882, da de forberedende Arbejder begyndte, og da der valgtes en ny Komité (Etatsraad Worsaae, Architekturmaler Heinrich Hansen og Helms), var det længe uvist, hvilken Mening der

RIBE DOMKIRKE. KONSTRUKTION TIL SIKRING MOD UDSKRIDNING AF HØJKIRKEN.

RIBE DOMKIRKE.

vilde vinde den afgørende Sejr, og Slutningen paa Striden kom først 1895—6, da den egentlige Hovedistandsættelse begyndte. Det vægtigste Indlæg i hele denne Meningskamp var sikkert Helms lille Pjece for 1888: »Er det ved Ribe Domkirkes Istandsættelse kun det ældste, der fortjener at bevares?«, og den Diskussion, som dette klart og varmt skrevne Arbejde fremkaldte, bidrog vel mere end noget andet til at udrede den teoretiske Side af Spørgsmaalet. Nu er det helt underligt at læse om denne Strid, at tænke sig, at mange udmærkede og kunstforstandige Mænd for knap tyve Aar siden kunde ønske at berøve Ribe Domkirke dens historiske Karakter og dens æstetiske Særpræg, at ofre Slægters Arbejde, at opgive Vekselvirkningen mellem de skønne romanske Partiers Materiale, den gulladne Tuf og den brogede Granit, og de senere Tilbygningers, det store Taarns og de yderste Sideskibes røde Mursten og at ødelægge Kirkerummets ejendomme-

lige, festlige Lysvirkning, som de store Vinduer under Højkirkehvælvingerne i de gotiske Sideskibe frembringer, og som søger sit Sidestykke andetsteds. Mere end noget andet viser denne Forhistorie, hvilken Vækst der har været i Opfattelsen af Restaureringernes Maal, og hvor stærkt Tendensen er svunget i Retning at bevare det engang givne, at respektere alle Tiders Arbejder og at drage Nytte af, hvad der er, uden at »udrense« eller »forbedre«.

For ikke at være uretfærdig maa det dog erindres, hvorledes Domkirken saa ud i Halvfjerserne, og læser man Professor Ambergs omhyggelige Redegørelse for Istandsættelsens Enkeltheder, forstaar man bedre det radikale Forslag om at føre Kirken tilbage til dens »oprindelige« Skikkelse. Da Architekten tog fat i 1882, var hele Bygningen i Forfald, endda saa stærkt, at den truede med Sammenstyrtning. Ikke blot havde Vestkystens ublide Vejrlig fortæret de rinske Tufsten, hvormed Murene fra første Færd har været beklædte, men hvad værre var, Trykket af Højkirkens senere (c. 1250) indbyggede Hvælvinger havde været saa stærkt, at alle Skibets Vægge og Piller hældede meget udad. Den Fortræd, som de voldte, havde de senere Tilføjelser ikke kunnet afbøde, hverken Triforiegalleriet, som meget tidligt var bleven bygget over de indre, oprindelige Sideskibe, eller de sent middelalderlige, yderste Sideskibe, der gør Ribe til vort Lands eneste femskibede Kirke. I Aarhundredernes Løb var de gamle Skader blevne livsfarligt ondartede; paa de Steder, hvor Trykket var størst, havde Pillerne mellem de to Sæt Sideskibe spaltet sig fra Hoved til Fod i fire Dele med Revner paa et Par Tommers Bredde, tilsvarende Revner viste sig i Buer og Hvælvinger, og de slet fundamenterede yderste Sideskibe stod meget stærkt paa Hæld. Det maa sikkert anerkendes, at det var fristende at hugge Knuden over og i bedste Overensstemmelse med de gængse Stilrensningsteorier at fjærne saa meget som muligt af disse Tilføjelser, der truede Bygningens Eksistens; men er det indrømmet, har man Lov til at glæde sig endnu mere over, at det ikke blev gjort, og at Bygningen staar, som Middelalderen gav os den. Hvor betydelige Architektens andre Arbejder har været, Restaureringen af det store Taarn, Nybeklædningen med omhyggeligt valgte Tufsten, Genopførelsen af det mindre, romanske Mariataarn og andet mere, som er Læserne velkendt, bør man dog i første Række fremhæve det ejendommelige Stræbesystem, som teknisk set har gjort det muligt at bevare Domkirkens Karakter*). I og for sig er det et stort og alvorligt Indgreb i den gamle Bygning; ikke blot er de yderste Sideskibsmure delvis omsatte og overalt solidt fundamenterede, desuden er der i hver af de gotiske Skibe indsat to Tværmure, der for at forstyrre saa lidt som muligt er gennembrudte med høje, spidsbuede Aabninger, og herpaa hviler Stræbebuer, som gaar op gennem Triforiegallerierne og støtter Højkirkens Længdemure udfor de Steder, hvor Gjordbuerne findes. Men der er ikke ofret noget væsentligt; thi Triforiegallerierne var ogsaa før delt med Tværmure. Den almindelige Besøgende føler ikke paa nogen Maade Stræbesystemet som et Brud paa Kirkens Architektur, og Fagmænd vil glæde sig over den Snildhed og Finhed, hvormed det er planlagt og udført.

Hvorledes Eftertidens Dom om Ribe Domkirkes Istandsættelse vil komme til at lyde, er ikke godt at vide. Efter almeneuropæisk Vejr og Vind at dømme

*) Se Bogens Fig. 6—7 (Side 60—62).

har vi jo langtfra løbet Linen ud, og hvad Ribe selv angaar, har der allerede lydt Røster om, at der var rekonstrueret for meget. At denne Kritik ikke altid hviler paa noget solidt Grundlag, har Pastor Helms paavist i en længere Note. Men selv om de allerskrappeste Teorier skulde sejre (hvad undertegnede ingenlunde tror), selv om man efter Ruskins berømmelige Forbilled skulde naa til at fordømme enhver Restaurering, saa vil sikkert alle dog indrømme, at Ribe Domkirkes Istandsættelse har været uomgængelig nødvendig og er bleven godt og forsvarligt gennemført, og det vil fra alle Sider blive anerkendt, at der her har været et usædvanligt lykkeligt Samarbejde mellem Architekt og Videnskabsmand, et Samarbejde, som ikke blot har skaffet Monumentet selv en nænsom og pietetsfuld Behandling, men ogsaa har sat sin Frugt i den Bog, som her beskæftiger os. Sikkert vil Domkirkens Mure kunne tale deres eget Sprog baade til læg og til lærd, men det skriftlige Vidnesbyrd er ikke derfor ligegyldigt. Det vil blive Fremtidens Arkæologer et sikkert Grundlag for deres Studier, og det vil tjene som et højst fornødent Korrektiv for kommende Kritikere, kort sagt, det vil sikre Ribe Domkirkes Istandsættelse et retfærdigt Eftermæle. Skade blot, at Bogen er den første i sin Art. Burde vi ikke være kommen saa vidt, at ethvert større Istandsættelsesarbejde blev skildret mindst lige saa indgaaende og samvittighedsfuldt?

Chr. Axel Jensen.

* * *

Ovenstaaende Billeder, der alle hidrører fra Bogen om Ribe Domkirke, er vi ved Kultusministeriets og Professor Ambergs Velvilje blevet sat i Stand til at gengive. Domkirkens Indvielse blev jo forøvrigt omtalt her i Architekten, men da de Tegninger, hvorefter de nu foreliggende Billeder er gengivne, ikke den Gang eksisterede, var vor Artikel i 1904 kun ledsaget af nogle ikke særlig oplysende Fotografier. Vi har derfor med Glæde benyttet den Anledning, der her frembød sig, til at give vore Læsere en bedre Forestilling om det store og betydningsfulde Værk, paa hvilket Professor Amberg har ofret næsten 25 Aars Arbejde, og som sikkert har været en af de vanskeligste Opgaver, der kan stilles en Architekt. Vi haaber nu der maa kunne opnaas Enighed om, at Opgaven er løst med den Pietet og Dygtighed, som dette vort skønneste Monument fra Middelalderen fortjener.

Red.

UDDRAG AF FINANSLOVEN.

FOR FINANSAARET FRA 1. APRIL 1907 TIL 31. MARTS 1908.

Indenrigsministeriet.

Det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn	86.000 Kr.
Ekstraordinært som 2den Del af en 2-aarig Bevilling paa i alt 107.300 Kr. til Opførelsen af en elektroteknisk Skole med fornøden Udstyrelse	35.300 —
De tekniske Provinsskoler	185.000 —
Til unge, uformuende Haandværkeres Ophold ved og Uddannelse paa tekniske Skoler	20.000 —

Til Understøttelser til Rejser i Udlandet for ubemidlede Haandværkere og ligestillede	15.000 Kr.
Til Studierejser i Indland og Udland for Haandværksmestre, industridrivende og andre dermed ligestillede	15.000 —
Andre Understøttelser	1.000 —
Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk til Tilvejebringelse og Offentliggørelse af Oplysninger om industrielle Forhold i Udlandet	3.000 —
Samme til Vandreudstillinger og stedlige Udstilllinger af Haandværks- og Industrigenstande m. m.	16.000 —
Samme til dens Virksomhed i Almindelighed	5.000 —
Bidrag til de Massmannske Søndagsskoler	500 —
Tilskud til Foredragsforeninger af næringsdrivende eller Arbejdere i Provinserne til Afholdelse af offentlige Foredrag af fagligt, teknisk eller alment belærende Indhold	10.000 —
Udgifter ved Tilsyn med den tekniske Undervisning	6.000 —
Til Husflidens Fremme	30.000 —
Bidrag til Foreningen til Lærlinges Uddannelse i Industri og Haandværk	2.000 —
Bidrag til Fagskolen for Boghaandværk	4.000 —
Til Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder i Kjøbenhavn	10.000 —
Bidrag til det af Industriforeningen i Kjøbenhavn udgivne Tidsskrift for Industri	2.000 —
Bidrag til det af Teknisk Forening og Elektroteknisk Forening udgivne Tidsskrift	3.000 —
Til Haandværkssvendes Rejseforeninger	6.000 —
Tilskud til Driften af det danske Kunstindustrimusæum, 5te Del af et 10-aarigt Bidrag paa 10.000 Kr., forhøjet ekstraordinært for 3 Aar med 5.000 Kr. aarlig	15.000 —

Ministeriet for offentlige Arbejder.

De kongelige Bygninger samt Amtmandsboligerne:	
Til Bygningstilsyn	31.900 —
Vedligeholdelse	56.585 —
Hovedistandsættelses- og ekstraordinære Arbejder	109.733 —
Uforudsete Bygningsarbejder	10.000 —
Lønninger og Lønningstillæg	23.164 —
Belysning og Opvarmning	28.266 —
De kongelige Haver	65.695 —
Udgifter vedrørende Rigsdagsbygningen	5.658 —

Justitsministeriet.

Til Vedligeholdelse og Drift af det gamle Raad- og Domhus i Kjøbenhavn	18.200 —
Straffeanstalterne: Bygningsvæsen	51.302 —
Sindssygeanstalterne: Bygningsvæsen	99.437 —
Til Vedligeholdelse af Serum-Instituttets Bygninger, Skatter m. m.	2.100 —

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Aarligt Tilskud til en ny Kirke i Skive Købstad, saa længe Enke efter Apoteker i Skive G. Norgaard Pethrea Magdalena, født Feller, lever	1.800 Kr.
Tilskud til Opførelse af en ny Sognekirke i Holstebro, 2den Del af et 2-aarigt Bidrag paa i alt 30.000 Kr.	15.000 —
Tilskud til Opførelse af en Kirke i Høsterkøb i Birkerød Sogn	18.500 —
Tilskud til Opførelse af én Kirke i Nøbbet i Horslunde Sogn paa Lolland	18.500 —
Tilskud til Opførelse af et Kapel i Klejs i Raarup Sogn i Aarhus Stift	9.400 —
Tilskud til Opførelse af en Kirke i Ranum i Bjørnsholm Sogn i Viborg Stift	18.500 —
Tilskud til Opførelse af en Kirke i Hirtshals i Horne Sogn i Aalborg Stift	18.500 —
Tilskud til Opførelse af et Kapel paa Agerø under Karby Sogn paa Mors	8.000 —
Tilskud til Opførelse af en Kirke i Stenderup i Ansager Sogn i Ribe Stift	18.500 —
Tilskud til Opførelse af et Kapel i Ildved i Hvejsel Sogn i Ribe Stift	10.000 —
Tilskud til Opførelse af en Kirke i Tinderup i Hanning Sogn i Ribe Stift	18.500 —
Tilskud til Opførelse af en Præstebolig i Hanning i Ribe Stift	8.000 —
Til Udgifter ved det grønlandske Kirke- og Skolevæsens Bygninger anslaas	49.500 —
Det kgl. Akademi for de skønne Kunster (Udgift ÷ Indtægt)	83.500 —
Stipendiefonden	16.000 —
Rejseunderstøttelser til Videnskabsmænd og Kunstnere	18.000 —
Til Udgifter ved Opførelsen af Bygninger for et Rigshospital m. m. ifølge Lov af 13. Marts 1903, 5te og sidste Bidrag	400.000 —
Til Videnskab og Kunst i Almindelighed	179.700 —
Til Fuldførelsen af et Monument for Holberg i Sorø, 9de Tiendedel af 20.000 Kr.	2.000 —
Tilskud til Istandsættelsen af Tersløsegaard	5.000 —

(Fortsættes).

FORSKELLIGT.

Krügers Tapetfabrik. Vi henleder Opmærksomheden paa omst. Annonce ang. den Konkurrence, Krügers Tapetfabrik vil lade afholde. Det maa i høj Grad anerkendes, at Firmaet saaledes virker for at faa gode og smukke Tapeter frem, og vi haaber, at ogsaa mange Architekter vil deltage i Konkurrencen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 27. APRIL 1907
9. AARGANG № 30

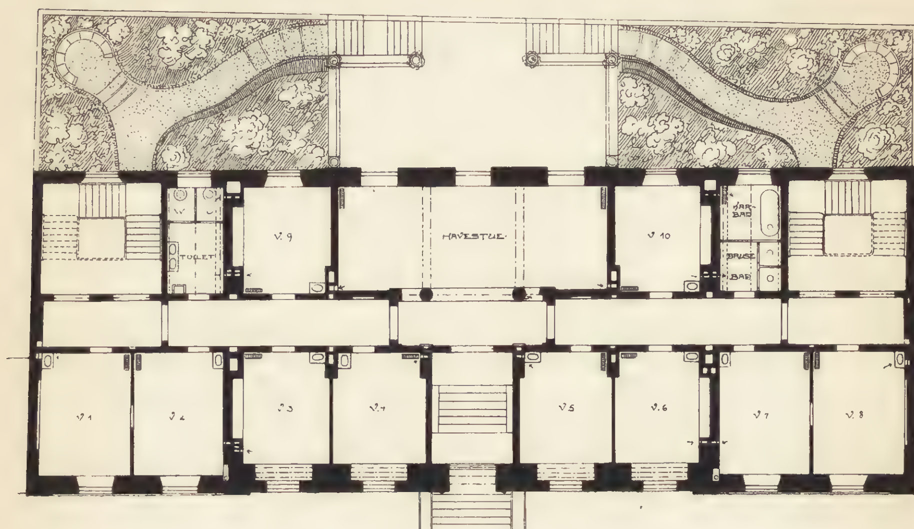
G. A. HAGEMANNS KOLLEGIUM.

Kollegiet er hovedsagelig bestemt for yngre polytekniske Studerende, og man har derfor ved Erhvervelsen af Byggegrunden været henvist til at vælge mellem saadanne disponible, ubebyggede Arealer, der ikke laa for fjernt fra den polytekniske Læreanstalt, hvor Hovedparten af de Studerende skal søge deres Undervisning. Direktør HAGEMANN har derfor af Kjøbenhavns Kommune købt Grunden Gade-Nr. 10 i Kristianiagade, begrænset af Baron de Plessens og Konsul Joh. Hansens Ejendomme i samme Gade samt Snedkermester Højlunds Ejendom i Trondhjemsgade. Bebyggelsesarealerne mod de nævnte to Gader er i sin Tid af nuværende Generaldirektør Ambt inddelte til Bortsalg saaledes, at Bebyggelse hovedsagelig kun kan ske med Bygninger af almindelig Bygningsbredde mod selve Gaderne, hvorefter der imellem de respektive Bygninger bliver et fælles Lysbælte af fra 20 til 22 Alen, hvoraf altsaa ca. Halvdelen til hver Ejendom, som det lovhjemlede ubebyggede Areal (Gaardsrum).

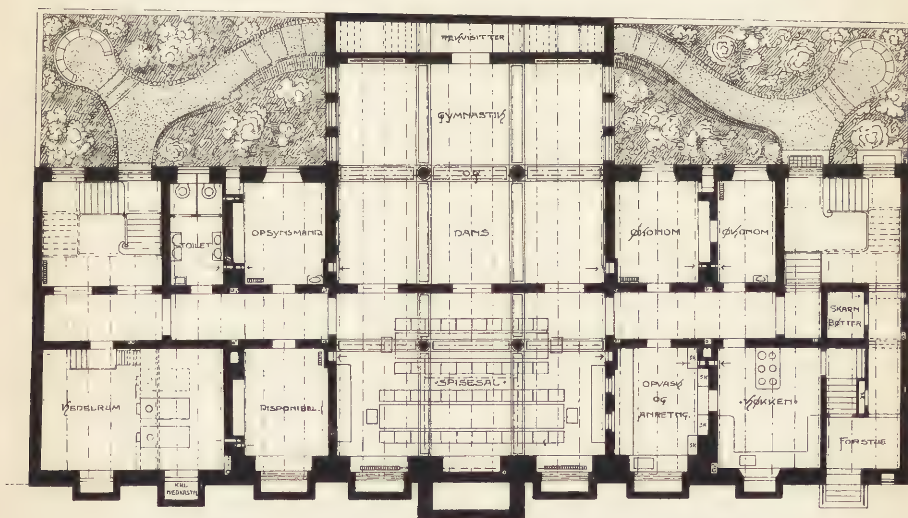

HAGEMANNS KOLLEGIUM. ARCHITEKT PROF. ALB. JENSEN.

Bygningen indeholder som den er projekteret ca. 50 Værelser for Studerende, hvoraf 2 som Atelier indrettede Rum i Tagetagen; 2 à 3 Værelser i Stueetagen

·PLAN AF STUEN·

·PLAN AF KÆLDEREN

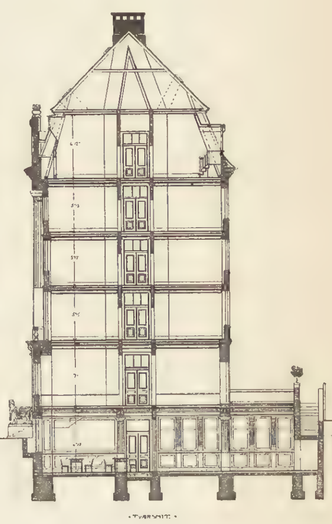

HAGEMANNS KOLLEGIUM. ARCHITEKT PROF. ALB. JENSEN.

er tænkte til Brug for Inspektør og til Cyklerum, og i alle Etager findes særlige Rum for Bade, Toilet etc. I Tagetagen findes nogle Lokaler for Værksted og Fotografering, Vaske- og Linnedrum samt Tyendeværelser og i den høje Kælderetage Rum for Varmeværk, Økonomilokaler og Bolig for Økonom m. m. samt

en større Spisesal og et Lokale for Gymnastik og Fægtning og ved særlige Lejligheder tillige Dans. I Stueetagen findes endvidere et større Samlingsværelse, der tillige maa tjene som en Art Vestibule, med en aaben Balkon mod Gaarden, hvis 2 Sideafdelinger tænkes beplantede for eventuelt Friluftsophold i Sommertiden. Kollegiets Fundats er endnu ikke fuldt udarbejdet, men det er Direktør Hagemanns Tanke, at Kollegiet ikke udelukkende skal være bestemt for Polyteknikere, men ogsaa imellem sine Beboere skal kunne tælle Kunstnere af forskellige Kunstfag (derfor de 2 Ateliers i Tagetagen), Musikere o. s. v., saa at et fornøjeligt Samliv kan opnaas i Studieperioden, og samtidig ved gensidig Belæring lægges Grund for en for den fremtidige Virksomhed befrugtende Aandsuddannelse.

HAGEMANNS KOLLEGIUM. - ARCHITEKT PROF. ALB. JENSEN.

Bygningens Opførelse og Montering sker ved Direktør Hagemanns Foranstaltning; Alumnerne vil i Studietiden faa Værelse, Varme og Belysning frit, og endvidere Bespisning for moderat Betaling; men de af dem, der senere i Livet maatte komme under gode Livsvilkaar, vil faa en, i al Fald moralsk, Forpligtelse til, naar de bliver i Stand dertil, at give Kollegiet en Godtgørelse for de under Studietiden hafte Goder til Hjælp for Kollegiets fremtidige Drift og mulig senere udvidede Virksomhed.

Bygningen vil blive paabegyndt i indeværende Foraar og ventes færdig til at tage i Brug ved Udløbet af Sommerferien 1908. De bortliciterede Hovedarbejder: Murer-, Tømrer- og Støbearbejdet er overtagne af henholdsvis d'Hrr. E. Lytthans-Petersen, J. W. Unmack og C. Scheller, og det samlede Ingeniørarbejde er underlagt Ingeniør E. Nobel. Bygningens Opførelse sker efter Tegninger af Architekt, Prof. Alb. Jensen.

NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

Af cand. polit. Fr. Schiøtt.

III.

SOPHIÆ AMALIENBORG.

(Fortsat.)

Frederik IV havde vel samme Lyst som Faderen til at bygge et nyt Residensslot og han begyndte strax derpaa, men Krigene hindrede eller i hvert Fald sinkede Arbejdet, og man kunde under disse Forhold heller ikke benytte en svensk Architekt, allermindst Tessin, der var Carl XII's betroede Mand. I et Hovedpunkt var Kongen dog uenig med sin Fader, Slottets Beliggenhed, idet han vilde blive paa det historiske Sted, Slotsholmen, og bevare den gamle Rede, hvori hans Forfædre vare opklækkede. 1701 afløses en ældre, af Træ opført Forbindelsesbygning mellem Slottet og Provianthuset ved en grundmuret Nybygning med aabne Arkader forneden samt derover Mezzanin og Beletage; nede i Tøjhusgade tæt ved Prinsens Bro laa fra ældre Tid et stort Ridehus*), fra hvis Nordende nu en Remise- og Rustkammerbygning førtes hen til Trompetergangen, den lille Gade, som fra Ridebanen gik paa skraa ned mod Stormbroen. Langs denne Gades Nordside laa Kongens Stald og Boldhus, en Ridestald byggedes langs Tøjhuset helt op til den nye Forbindelsesbygning, syd for Slotsgraven anlagdes Kørestalden, langs Ridebanens Vestside Materialhestestalden samt mellem Slottet, Ridebanen og de private Ejendomme fra Højbro til Stormbroen Gardestalde og Remiser**). Terrænet langs Frederiksholms Kanal fra Ridehuset

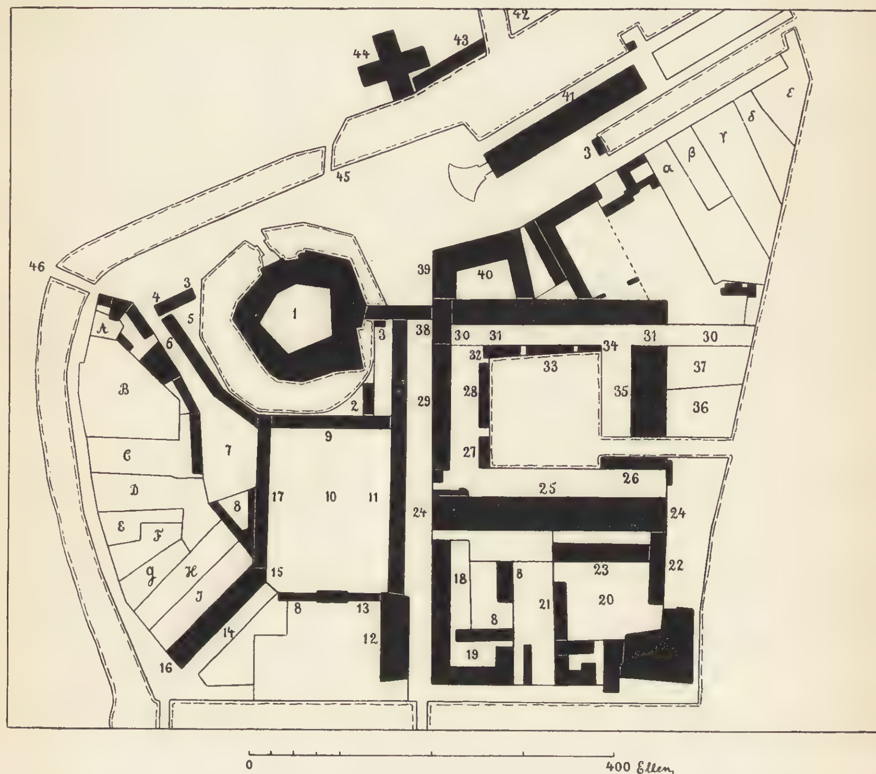
---

*) Dette synes efter Resens Atlas, et gammelt Prospekt og den følgende franske Beskrivelse at have haft to parallele Tage, hvis sammenstødende Langsider bares af en Række Piller i Husets Indre.

**) En Udlænding, Vrigny, der var i Danmark 1702, beskriver Staldene saaledes: »Je fus voir l'aprés midi les Ecuries du Roi, qui sont tres-belles & meritent bien qu'on en parle. La premiere Gallerie est de 500 pas de long; il y a place pour 100 Chevaux qui y étoient tous, tres-beaux et bien entretenus. Il y a 50 Palfreniers pour les penser, qui couchent dans le même lieu, & dont les lits sont dans la muraille de l'autre côté, & qu'on ne voit pas pendant le jour; outre plusieurs Officiers au dessus d'eux. Chaque Cheval a son nom ecrit sur la muraille en François, comme *le Prompt, le Fier, le Courageux, le Marquis, etc.* Je vis dans une autre Gallerie 50 autres Chevaux, des plus beaux. . . . On trouve ainsi quatre Galleries qui forment un quarré; lequel est destiné, lorsqu'il sera fini, à courir la bague & à exercer les Chevaux du Roi, qui y prend beaucoup de plaisir. Sa Majesté a encore plusieurs Ecuries en Ville où sont les Chevaux de Carosse. . .

»Il y a tout proche de là un Manege où l'on a fait des Carouzels à couvert. Il est partagé en deux par des pilliers qui soûtiennent le toit; & dans une des allées il y a des chandeliers des deux côtez, depuis un bout jusqu'à l'autre, ou l'on met des lumieres lorsqu'on monte les Chevaux ou qu'on veut courir la bague le soir: ce qui doit faire une belle illumination. On monte deux fois la semaine les Chevaux du Roi, & ses Ecuyers les exercent. Il y a au milieu de ce Manege, une Tribune où se met la Cour pour voir un Carouzel; ce qu'on m'a dit arriver assez souvent. Et on a bâti au milieu d'un des côtez du nouveau Manege, un Pavillon qui servira au même usage, pour placer la Cour quand il y aura quelque Tournoy ou Course de Bague.« *(Relation en forme de journal, d'un voyage fait en Danemarc, 2me éd. Rotterdam 1707 I. p. 74. 75).* Den sidst omtalte Pavillon kaldtes »*Judicerhuset*«.

og hen til Trompetergangen indrettedes til en lille Slotshave. Endelig byggedes paa den anden Side af Tøjhusgade Staldmestergaarden og Staldbetjentbygningen. Hertil skulde saa naturligvis have sluttet sig en Nybygning eller total Ombygning af Slottet selv, og der findes da ogsaa paa adskillige Planer fra den Tid indtegnet et saadant nyt Slot i regelmæssig firkantet Form.

SLOTSHOLMEN EFTER EN PLAN FRA C. 1730.

1. Königl. Residens-Schloss. 2. Leib-Diener. 3. Corps de Guarde. 4. Accise Bude. 5. Guarde-Stall. 6. Hoff Becker. 7. Mist-Hoff. 8. Remissen. 9. Kutsch-Stall. 10. Reit-Bahne. 11. Reit-Stall. 12. Reit-Haus. 13. Rost-Cammer. 14. Trompetter-Gang. 15. Königl. Stall. 16. Ball-Hauss. 17. Rost-Stall. 18. Stall-Officianten. 19. Stall-Meister. 20. Brau-Hoff. 21. Des Brauer Klaumanns Wohnung. 22. Zum Brau-Hauss. 23. Pontong-Hauss. 24. See Etad Zeuch-Hauss und Rost-Cammer. 25. Zeuch-Hauss Hoff. 26. Handwerk-Hauss. 27. Obrister. 28. Officianten. 29. Feld-Zeug-Hauss (ɔ: kgl. Bibliothek). 30. Proviant-Hoff. 31. Proviant-, Korn- und Vitualien-Hauss. 32. Proviant-Verwalter. 33. Schreibery. 34. Stall. 35. Proviant Backhauss. 36. Provianthoffs Holz-Kasten. 37. Zum Schloss Holz-Hoff. 38. Biblioteg (ɔ: Arkiv). 39. Rat-Stube. 40. Colegien-Hauss. 41. Die Börse. 42. Alt-Holm. 43. Begrebniss-Capel. 44. Die Holms Kirche. 45. Holm-Brücke. 46. Hoch-Brücke. α. Justitsrat Weisse. β. Adm. Rosenpalm. γ. Salz-Compagnie. δ. Major Furssman. ε. Sucker-Hauss. A. Madam Voscam. B. West Indische Compag. C. Königl. Majest. Marchal. D. Barohn Guldencron. E. Fabritsius. F. M. Kelsen. G. Assesor Krag. H. Mad. Scheel. I. Didrich Bortman.

Kongen havde nu ogsaa selv en dygtig og fint dannet Generalbygmester, Hofmarskal Wilhelm Friderich v. Platen, Staldmestergaardens, Rigsdagsbygningens, Garnisons Kirkes og fremfor alt Frederiksbergs Slots Bygmester, muligvis ogsaa Skaber af den 1795 nedbrændte og derpaa helt nedbrudte Kommissariatsbygning ved Siden af Holmens Kirke (*Hafnia hodierna* Pl. 74), en Bygning i romersk Palaisstil. I 1716 fratraadte han dog de nævnte Stillinger, vistnok foranlediget ved, at han ikke havde ført eller kunnet føre fornøden Kontrol med

sine Underordnede i Hofholdningen og Bygningsvæsenet, og den, der afløste ham som Generalbygmester, J. C. ERNST, var en langt ringere Begavelse. Slotsbygningsarbejdet blev nu til en Reparation og delvis Ombygning af det gamle Slot, hvilken dog sikkert blev langt betydeligere, end man havde tænkt sig; Slottet vedblev at være den samme trange, uregelmæssige Bygning som før, hvis Grimhed kun var forøget ved de høje, ensformige Façader og det svære Mansardtag; alt det maleriske ved det gamle Slot, Bindingsværksoverbygningerne, Spirene, Gavlene og de svejede Tage var borte. Ombygningen var forholdsvis billig, men ANDREAS HØJER tilføjer rigtignok (Friederich IV glorw. Leben. II. P. 189): »war aber auf den alten Fundamenten, und folglich auch so irregulair geblieben, als die erste Anlage vor mehr als 200 Jahren gerathen war. Bloss an der Südwest-Ecke hatte der König, zu Vergrösserung der Schloss-Capelle, den alten Grund verlassen, und die Gebäude in einen rechten Winkel gezogen. Allein dieses war entweder durch der Bauleute Versehen, oder wegen des losen Grundes so übel gerathen, dass die neuen Fundamente nach der Beziehung anfingen zu weichen, und vielleicht wenig Jahre durften gedauert haben«. Efter Kongens Død maatte det ombyggede Slot da ogsaa vige Pladsen for Christian VI's virkelig kongelige Residensslot, der toges i Brug 1740.

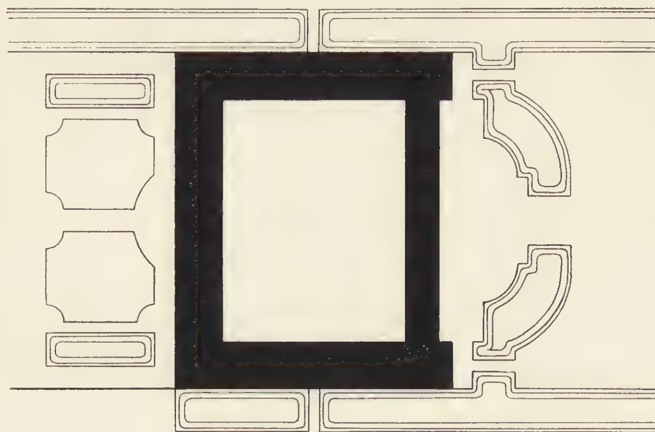
Efter Stockholms Slots Brand var der strax taget fat paa en Nybygning, der skulde udføres i Løbet af sex Aar, og 12. 5. 1697 skriver LUXDORPH, at de Svenske »lader dem meget forlyde med, at de vil bygge om Kap med Eders Kl. M:st., og see huilket Slott fyrst kan bliffue ferdigt, men i 6 Aar kan meget vand løbe til Mølle«. Deri fik han ogsaa Ret. Karl XII's uophørlige Krige, der forarmede Landet for lange Tider, bragte Byggearbejdet til midlertidigt Ophør, TESSIN saa ikke sit Hovedværk fuldendt, inden Døden borttog ham 1728; først i December 1754 kunde Slottet tages i Brug. Uagtet Episoden med Kjøbenhavns Slots Ombygning var Danmark dog i dette lange Kapløb kommet 14 Aar forud.

See vi nu paa de her bevarede Minder om TESSINS Kongeborg*), viser det sig, at Amalienborg-Terrainet ved Fortsættelse af RØMERS Kanalindfatning er gjort til en c. 134 Roder lang, 67 Roder bred Ø, der paa de tre Sider indfattes af Kanalen, paa Østsiden af Havnen. Midtvejs paa Øen, op mod den vestlige Kanal, er Slottet lagt, nord derfor viser Planen en stor aaben Plads, sydligst Haven, — vel den af Rømer anlagte —, der har samme Bredde som Slottet, medens Øens Østside langs Have og Slot optages af en Staldgaard, som ved Ny Toldbodgade skilles fra Havnen. Slotsbygningen selv danner en 240 Al. bred, 100 Al. dyb Rektangel med en sydlig Hovedfløj, to Sidefløje og en nordlig, lidt tilbagetrukken, lav Forbindelsesfløj. Hovedfløjenes Bredde er c. 34 Al.

---

*) Det er Forfatteren bekendt, at der i det svenske Nationalmuseum findes endel Koncepter og Koncepttegninger vedrørende Sagen, og at en svensk Kunsthistoriker længe har syslet med et Værk om TESSINS Virksomhed i Danmark. — For Stockholmerslottets Vedkommende henvises til en illustreret Afhandling af L. FENGER i »Architekten« 1896—97 P. 147, til G. UPMARK, svensk byggnadskonst 1531—1760 (eller samme Værks tyske Udgave), for den 1697 afbrændte nye Slotsfløj til »*Suecia ant. e. hod.*« I. Pl. 19—21.

Den vestlige Sidefløj er, som sagt, lagt helt ud til Kanalen, hvorimod Planen ikke angiver Grave om de andre Sider og derved staaer i Modstrid med Façadetegningen, efter hvilken der er Grav baade foran Nordfløjen og langs Østfløjen. Dette stemmer ogsaa bedst med Forholdene paa denne Side Alperne, hvor man endnu ikke var kommet bort fra Residensslottets Udgangspunkt, den middelalderlige Borg. Kunde man ikke lægge Slottet paa en Højde og derved give det Karakter af et Bjergslot, kunde man dog ved dets Indfatning med vaade Grave fremkalde den afsluttede, fæstningsagtige Karakter, som ønskedes. Og her ved Amalienborg vare Gravene saa meget mere fornødne, som Byggepladsen laa meget lavt og kun ved yderligere kunstig Forhøjning tillod Anbringelsen af Kældere. Hvad angaaer Hovedfløjen, maa det efter en bevaret lille Plan i ant. top. Arkiv antages, at den ikke har haft Grav, men er stødt umiddelbart op til Haven. Østfløjens Grav er sikkert gaaet i lige Linie langs Fløjens, i grov Rustik holdte

TESSINS PROJEKTEREDE KONGEBORG.
Gravene indlagte efter Façadestikket, Haven efter en Plan i ant.-top. Arkiv.

Underbygning, hvorimod Façadetegningen viser, at Nordfløjens Grav har haft et mere kompliceret Anlæg. For Fløjens Ender, i Højde med Byterrainet paa den anden Side Kanalen langs Bredgade, ligge lave Terrasser; men derfra hæver Terrainet sig — ad Ramper eller Trapper — op til Slotsgaardens Niveau. Samtidig skyder Terrassen sig — ved retvinklede og buede Fremspring — fremefter, saaledes, at der foran Indkørselsporten fremkommer en stor Forplads, og fra denne fører en bred Bro over til den nordre Del af Øen, medens ved Enderne lavere liggende Broer føre over Graven. Lignende Broer sees at have ført over Gravene til Sidefløjene, rimeligvis til Porte, hvis Axer laa i den indre Slotsgaards Tværaxe.

Den nordre Del af Øen har neppe skullet henligge saa øde, som Planen viser. Efter Hovedbygningens hele Anordning i fransk Slotsstil med Hovedfløjen vendt dels mod Haven, dels mod en af de fire Fløje omsluttet »*cour d'honneur*«, maa man tænke sig, at der foran Nordsiden har skullet ligge en »*avant-cour*«, paa Siderne begrænset af 1—2 Etager høje Bygninger, »*communs*«, til Boliger for Hoffunktionairer og Lokaler for de talrige, til Hofholdningen hørende Kam-

mer-, Stald- og Køkkenskriverier, Sølv-, Klæde-, Linned- og andre Kamre, der ikke — saaledes som Herskabernes Kammerbetjening, Garderober, Thevandskøkkener etc. — nødvendigvis maatte have Plads i Hovedbygningen. Disse Sidebygninger maa paa en eller anden Maade ved Øens Nordende have knyttet sig til en for Enden af Forgaarden liggende Portbygning og Bro over Kanalen. En Løsning som paa Frederiksborg Slot med en lige Mur og et Porttaarn vilde neppe passe sig mere, snarere en Løsning som paa Hirschholm og Frederiksberg Slotte, hvor Portbygningerne forenes med Sidebygningerne ved lave Forbindelsesbygninger efter Kvartcirkelslag.*)

Betragter man Hovedbygningens Profilforhold, da have alle fire Fløje haft Kældere, hvis Vinduer ere førte skaktformig ned fra Aabninger under Parterrevinduernes Saalbænke, derover Parterre-Etagen og — ligesom paa Christiansborg — en Mezzanin under Cordongesimsen, hvilken sidste for Nordfløjens Vedkommende bliver den af en Balustrade med Statuer og Vaser kronede Hovedgesims. De andre Fløje have endnu to, ved en mellemliggende Cordongesims skilte Hovedetager og afsluttes foroven ved en svær Hovedgesims, hvis Corniche bæres af voluteformede Consoler. Imellem disse har Hovedfløjens Gaardfaçade en Række Mezzaninvinduer, og en lignende Række ligger over dens Beletages Vinduer. Sidefløjenes Endepartier have derimod ikke disse Mezzaniner, hvoraf den mellemste unægtelig ogsaa svækker Indtrykket af de store Murflader. I mange Retninger er en saadan Mezzanin over en Hovedetage praktisk, idet den giver heldigt beliggende Rum for Kammerbetjening, Garderober etc., langt bedre end ved Anvendelsen af en Entresol, ligesom Hovedetagen ikke behøver urimelig Højde, da Pragtsalene kunne føres op igjennem Mezzaninetagen med buede Lofter eller med omløbende Gallerier. Efter Antydningen i Sidefløjenes Endepartier tør man dog maaske antage, at de tre Fløjes Ydersider ikke have haft en saadan Mezzanin, at Hovedrummene have været lagte langs Ydersiderne, de mindre vigtige Rum, der ej behøvede saa stor Højde, Korridorer etc. mod Gaarden, og at der over dem i alle tre Gaardfaçader har været en Mezzanin. Forøvrigt generede man sig dengang ikke for, naar der i en Suite af store Rum indskødes enkelte mindre, da at give disse den passende mindre Højde ved at lægge Loftet betydeligt lavere end det overliggende Bjælkelag. Man tog hverken Hensyn til, hvormange Kubikfod overbygget Rum der herved spildtes, eller til Brandfaren ved saadanne utilgængelige, ofte af Skorstensrør eller Røgkanaler gjennemtrukne Rum.**)

Forsaavidt ere altsaa de tre Fløje ens, men ved Hovedgesimsen hører Ligheden op. Sidefløjene ende med temmelig lave, basreliefprydede Frontons, hvis Hjørner markeres ved blæsende Genier, medens Spidserne bære Imperatorstatuer, alle anbragte paa høje Piedestaler, og Tagene have været lave Saddeltage. Hovedfløjen har derimod ud til Haven, i Gavlene og paa Nordsiden indtil Sidefløjenes Tagrygninger en muret Attik, hvis Gesims fortsættes ind mod Gaarden som Afslutning af et i Hovedfløjen anlagt Længdeskillerum. Attiken dækkes med et meget

---

*) I CHRISTIAN VI's Tid har det været paatænkt at forsyne Frederiksberg Slots Portbygning med Taarn og Spir.

**) Undertiden dannes et saadant lavere Loft kun af malet Lærred udspændt paa en ophængt eller fastnaglet Blændramme.

fladt, afvalmet Tag, der omgives af en Balustrade; mod Gaarden bestaaer denne af Smedejernsgelændere imellem murede Piedestaler, hvoraf vel en Del ere Skorstenspiber; paa Ydersiderne har Hegnet snarere bestaaet af et Dokkegelænder mellem Piedestaler. Den mod Gaarden vendende Halvdel af Fløjen dækkes med et ned mod Hovedgesimsen skraanende Halvtag, der slutter sig til Sidefløjenes Gaardtage. Da disse Fløje jo ogsaa maa have haft Skorstene, ligger det nær at tænke sig disse indføjede, vexlende med Piedestaler, langs Tagryggen og forbundne med Smedejærnsgelændere eller Balustrader.

Ved denne Tagkonstruktion er det opnaaet, at Hovedfløjen udadtil fremtræder meget stateligt, som kronet med en Balustrade og uden synligt Tag, og ind mod Gaarden vil — med den korte Distance — ogsaa Skraataget mod Gaarden forsvinde, og Jerngelænderet synes at staa lige over Hovedgesimsen. Det samme vil vel ogsaa være Tilfældet for Sidefløjenes Vedkommende, baade fra Gaarden af og tillige seete udefra, naar man tager det Standpunkt, som dengang i Almindelighed valgtes for Konstruktionen og Betragtningen af en Façade, Øjets Højde over Terrainet i en Afstand = $^1/_2$ Façadelængde + $^1/_2$ Façadehøjde.

Hvad Façadernes Decoration angaaer, da viser Stikket jo, at Hovedfaçadens Parterreetage og nederste Mezzanin ere holdte i lettere Rustik, dog med grovt tilhugne Sten som Indfatning om nogle Vinduer i Terrassepartiet. De øvrige Etager have Hjørnekvadre og Vinduesindfatninger af hugne Sten, men ellers glatte Murflader, en Stil der vel ogsaa har været benyttet paa Sidefløjenes Ydersider, hvorimod Hovedfløjens Façade mod Haven sikkert har været holdt i lettere Tone. Mod Gaarden har Fløjen vel efter Tidens Skik maattet vise sig alvorlig med Emblemer og Figurer, der mindede om Livets Arbejde, været præget af Lex og Mars; men mod Haven viste Slottet den anden Del af Janushovedet, der fandt man de lettere Architekturformer og Attributerne paa Livets Nydelser, Overflødighedshorn, Neg, Blomster, Cymbler og Fløjter, medens de alvorligere Figurer gave Plads for Muser og Gratier. De lavere Guddomme, Bakkanter og Satyrer hørte dog ej hjemme der, men vare henviste til Havepavilloner, Jagtbygninger etc., hvor man ogsaa i den indre Udstyrelse kunde finde Anvendelse for stærkt chargeret Ornamentik og for saadanne Malerier, som fandtes i Eremitagen (Herculespavillonen) i Rosenborg Have, om hvilke Thurah skriver, at deres »Forestillinger kand i Besynderlighed forlyste deres Øyen, som dyrke *Cupido*«.

Gaardfaçadernes nederste Del kan ikke sees af Billedet, men de have muligvis været holdte lettere end Ydersiderne, med glatte Murflader. Midtpartiet af Hovedfløjen har corinthiske Pilastre og en statuesmykket Balustrade over Hovedgesimsen, en Dekoration, som Architekten neppe har gentaget paa Sidefløjene. Her har han vel nøjedes med lidt større Pillebrede udenom Midtvinduerne, saameget mere, at der kunde blive Plads til Portaler om Sideportene.

Endelig er det et Spørgsmaal, hvorvidt de tre Fløjes Ydermure have været lodret leddelte ved Risaliter. Dette synes ikke rimeligt for Sidefløjenes Vedkommende, hvorimod det muligvis har været Tilfældet for Hovedfløjens. Denne har dog neppe haft en femdelt Façade med tre Risaliter, snarere har man — ligesom ved tre af Stockholms Slots Façader fremhævet Midtpartiet som Risalit med Pilastre eller Halvsøjler og med rigere Dekoration af Vinduerne.

Tessin havde studeret i Italien og var en varm Beundrer af dets Bygnings-

kunst, baade af de ældre Renaissancemestres Værker og af Værkerne fra Baroktiden, men han havde ogsaa rejst og lært i andre Lande, og det er meget misvisende, naar F. Meldahl (Frederikskirken. P. 14) i Amalienborgprojektet vil see en stærk Paavirkning af Berninis Louvreprojekt, som Tessin forøvrigt i høj Grad beundrede. — Dettes i Form af et græsk Kors anlagte Gaard omgives paa italiensk Vis af to Stokværk Arkader, hvilke Bernini har samlet til en Helhed ved en Kolossalorden af corinthiske Halvsøjler, og dets Façader ere ved stærkt fremspringende Risaliter i høj Grad leddelte, Hovedfaçaderne i fem, de lange Sidefaçader endog i otte Dele, men til noget saadant sees intet i Tessins Projekt. Han er ogsaa i høj Grad en Eklektiker, der samler og bearbejder, hvad han synes at være godt og passende for Nordens Forhold; hans Grundrids er fransk, ligesom hans Behandling af Gaardfaçaderne som Vægge i et Beboelseshus, ikke med de for Norden lidet passende Buegange eller udvendige Korridorer, og den lave Forfløj er ogsaa et fransk Motiv. Profilet er nyitaliensk med Mezzaninerne og de — forøvrigt ogsaa af den franske Barokskole benyttede Kolossalordener ovenpaa en massiv Underbygning istedetfor den ældre Tids smaalige Opbygning fra Grunden af med lettere og lettere Søjleordener. Men han varierer ikke denne Søjleorden i Façadens forskellige Led efter den nedadstigende Skala: Søjle, Halvsøjle, Pilaster; ved at benytte dette lodret stræbende Led i en Midterisalit, eller blot ved at markere Bygningsafsnittets Højdevirkning ved lodret over hinanden staaende svære Murpiller frembringes et saadant Indtryk som af en Kolossalorden, at han paa Murmassen kan lægge en svær, efter en stor Orden komponeret Hovedgesims som naturlig Afslutning. Ogsaa i Spørgsmaalet om Façadens lodrette Leddeling er han italiensk; de transalpinske Landes stærke Deling af Façaden ved Taarne, Pavilloner eller frontonsmykkede Hjørnerisaliter kender han ej; Façaden holdes enten udelt eller kun med en enkelt Midterisalit, der end ikke behøver at føres helt op til Hovedgesimsen. Ved en af Stockholms Slots Façader tager han saaledes Motivet for et, ikke til Gesimsen rækkende, Midtparti fra en romersk Triumphbue.

(Fortsættes).

UDDRAG AF FINANSLOVEN.

FOR FINANSAARET FRA 1. APRIL 1907 TIL 31. MARTS 1908.

(Sluttet.)

Finansministeriet.

Udgifter i Anledning af Lov af 15. Maj 1903 om Ejendomsskyld:	
Overskyldraadet: Honorarer, Medhjælp m. m.	15.480 Kr.
Vurderingsformændene: Honorarer m. m.	48.000 —
Vurderingsmændene: Honorarer m. m.	18.000 —
Toldvæsenet: Bygningsudgifter	157.400 —
Mønten: Bygningsudgifter, Skatter m. m.	3.650 —

Andre og overordentlige Statsudgifter.

Til Opførelse af en Bølgebryder ved Stranden ud for Tidsvildeleje	5.000 —
Til Udgifter ved Tilvejebringelse af Planer og Overslag over Boliger til Landarbejdere	2.000 —
Til Flytning af Bygningerne til Kaasgaard i Ferring Sogn	1.500 —

Dansk Ingeniørforening som Bidrag til Udgifterne ved Driften af Prøveanstalten for mekanisk Undersøgelse af Bygningsmaterialer	6.500 Kr.
Til den af A. B. Christensen og A. Lublin bestyrede Læreanstalt for Elektroteknik (Fagskole for praktiske Elektroteknikere)	3.000 —
Til Oprettelse af en Fagskole for Haandværkere og mindre industridrivende, indtil	38.000 —
Tilskud til Udgifter ved Driften af fornævnte Fagskole, 1ste Del af et 10-aarigt Bidrag paa 18.800 Kr. aarligt	18.800 —
Til Genopførelsen af Christiansborg (2det Bidrag)	500.000 —
Tilskud til Opførelse og Udvidelse af Tuberkulosehospitaler	100.000 —
Tilskud til Foreningen »Fængselshjælpen« til Oprettelse og Indretning af en Anstalt til Optagelse af Foreningens yngre mandlige Klienter	125.000 —
Til Undersøgelse og Istandsættelse m. m. af Kalkmalerier i Kirker og af kirkelige Inventariegenstande og Prydelser samt særlig mærkelige Gravstene og Gravmonumenter	10.500 —
Selskabet for Danmarks Kirkehistorie til Afholdelse af kirke- og kunsthistoriske Møder rundt om i Landet, 3die Del af et 3-aarigt Bidrag	1.500 —
Til en Restaurering af St. Mariæ Kirke og Kloster i Helsingør og Ringsted St. Bendts Kirke, sidste Del af en Bevilling paa indtil 770.000 Kr.	60.000 —
Til en Restaurering af Stege Kirke, 1ste Del af en 3-aarig Bevilling paa ialt 90.000 Kr.	30.000 —
Tilskud til Vildbjerg Kirkes Ombygning	8.000 —
Tilskud til Erhvervelse af en Ejendom for »Samfundet, der antager sig vanføre og lemlæstede«	30.000 —
Til Undersøgelse af samtlige Mindesmærker fra Fortiden og til disses Fredning	12.000 —
Ekstraordinært som 4de Del af en 5-aarig Bevilling paa 8.000 Kr. aarligt	8.000 —
Ekstraordinært til Undersøgelse og Opmaaling af Voldsteder og Borgpladser, 2den Del af en 3-aarig Bevilling paa 3.000 Kr.	1.000 —
Til Udgifter ved Hammershus Slots Ruiner	1.200 —
Til Udgifter ved Vordingborg Slots Ruiner	1.000 —
Til Udgifter ved Koldinghus Slots Ruiner	1.350 —
Til Udgifter ved Mariager Kloster	1.022 —
Til Udgifter ved Kalø Slots Ruiner, 2den Del af en 5-aarig Bevilling paa 4.000 Kr.	800 —
Til Udgivelse af et illustreret Værk om Nationalmusæets 2den Afdelings Samlinger af kunstnerisk forarbejdede Sølvsager og Fund, særlig fra tidlig Middelalder og Renaissancetiden, af Smykker, Sølvkar, Skeer o. s. v., anden Del af en 2-aarig Bevilling paa 8.000 Kr.	4.000 —
Til Udgifter ved Antvorskov Slots Ruiner	600 —
Til Dansk Folkemusæum	32.500 —

Til Kunstnernes Studieskole	3.000 Kr.
Foreningen af 3. Decbr. 1892 til fortsat Udgivelse af et Blad med Opmaalinger af gammel nordisk Architektur, 1ste Del af en ny 3-aarig Bevilling paa 400 Kr. aarlig	400 —
Til Udvidelse af de »Musæet paa Koldinghus« i Koldinghus Slotsruins nordre Fløj overladte Lokaler og til Beskyttelse af disse mod Fugtighed, 2den Del af en 2-aarig Bevilling paa ialt 17,965 Kr. 8 Øre	8.965 —
Tilskud til Musæet i Køge, 2den Del af en ekstraordinær 3-aarig Bevilling paa i alt 10.000 Kr.	3.000 —
Til Opførelse af en Tilbygning m. m. til det kgl. Teaters Dekorationsmagasin paa Orlogsværftet	20.750 —
Tilskud til Restaureringen af Karmelitternes Hospital i Helsingør	5.000 —
Til Restaurering af det Æbeltoft Kommune tilhørende gamle Raadhus i Æbeltoft, 1ste Del af en 2-aar. Bevil. paa ialt 13.800 Kr.	6.900 —
Til Hovedistandsættelse af den søndre Bygning paa Trekroner	22.000 —
Udgift ved Fribefordring paa Statsbanerne til Fremme af humane, videnskabelige, kunstneriske eller andre Formaal, anslaaet til	271.000 —
Ombygning af Post- og Telegrafbygningen i Frederikshavn	11.000 —
Til Anlæg af Kjøbenhavns Personbanegaard m. m.	2.400.000 —
Til Anlæg af et nyt Centralværksted i Kjøbenhavn for Statsbanernes Maskinafdeling	1.135.000 —

FORSKELLIGT.

»Telegrafbygningen«. Vi har modtaget følgende: Hr. Redaktør! Samtidig med at udtale min Glæde og Lettelse over, at den truende Skandale med Telegrafbygningen er drevet over, vil jeg gerne have Lov til ved disse Linier at takke Architekt Lemche for hans udmærkede Artikler i »Architekten«, som — det ved jeg fra paalidelig Kilde — har gjort sin Virkning paa rette Sted og derfor har været et godt Vaaben i Kampen mod den graa Skifting i Grønnegade.

Deres ærbødige *Haandværker.*

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningsmøde afholdes Mandag Aften den 29. April i Industriforeningens Foredragssal. Kl. 8 pr. Smørrebrødsbord. — Kl. 9 Fremvisning af ca. 200 Lysbilleder fra Spanien. — Forfriskninger og Kaffe.

Til at deltage i dette Møde indbydes Medlemmerne med Damer samt Medlemmer af 3. Decbr. 1892.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 4. MAJ 1907
9. AARGANG № 31

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS STIFTELSE.

I indeværende Aar har der været udskrevet Skitse-Konkurrence om Opførelsen af en Stiftelse i Fredericia kaldet »Thos. Johnsons og Hustrus Stiftelse«. Ved Konkurrencen erholdt de her i Bladet gengivne Skitser, udførte af Architekterne Ulrik Plesner og H. Chr. M. Steen, 1ste Præmie og er nu tillige antagne til Opførelsen af Stiftelsen, ligesom Architekterne er udsete til Ledelsen af Byggeforetagendet. Som bekendt tilfaldt 2den og 3die Præmie henholdsvis d'Hrr. Architekter Henning Hansen og Vilh. Jørgensen samt Architekt Strøm Tejsen.

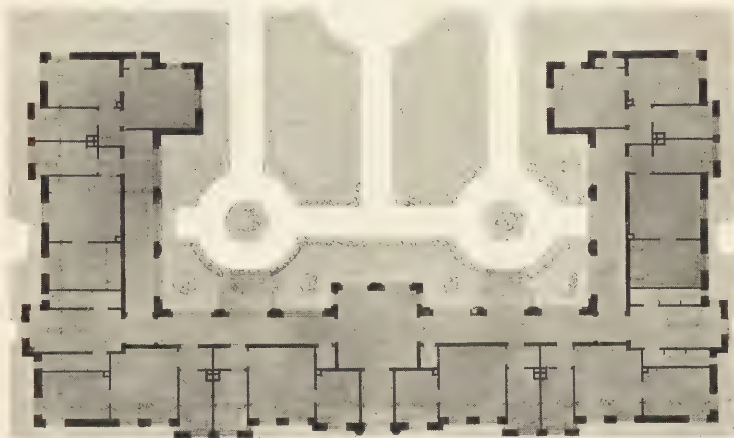
Bygningerne skal opføres for en Del af et større Legat, der er skænket Fredericia By af Thos. Johnson og Hustru. Hovedbygningen indeholder 16 Stk. 2-Værelsers og 8 Stk. 1-Værelses Lejligheder med Alkove. De mindre Bygninger indeholde 6 Stk. 2-Værelsers og 2 Stk. 1-Værelses Lejligheder.

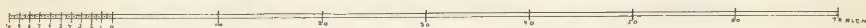
Stiftelsen skal beboes af værdige Trængende af Haandværker- og Sømandsstanden over 60 Aar.

Oprettelsen af denne Stiftelse, hvortil er knyttet betydelige Pengemidler, hvis Rente vil blive anvendte dels til Understøttelse af Stiftelsens Beboere dels til Udvidelse af Stiftelsen, skyldes Dansk-Amerikaneren Thomas Johnson (hvis danske Navn lyder Carl Wille Johansen) og Hustru. Han var født i Fredericia, hvor ligeledes hans Hustru Caroline Johnson født Thygesen var hjemmehørende, og opvoksede i trange Kaar. Stærk Udvé førte ham til Amerika, hvor han flere Aar efter som Entreprenør fik Ledelsen af Jernbaneanlæg, navnlig i Texas. Herved grundlagde han sin Formue. Da Tiden var inde, hvor han begyndte at tænke paa Hvile, mistede han pludselig sin Hustru, der trolig havde deltaget med ham i Strabadserne i det dengang ret ukultiverede Land. Fra den Tid var han brudt for Resten af sit Liv. Han blev selv syg og tog hjem til Danmark, hvor han

HOVEDBYGNING.

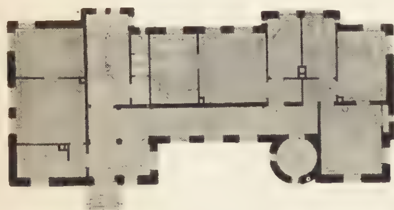
PLAN AF HOVEDBYGNINGENS STUEETAGE.

KOTTAGENS ENE SIDE.

HOVEDBYGNINGENS SYDSIDE OG KOTTAGENS ANDEN SIDE.

PLAN AF KOTTAGENS STUEETAGE.

HOVEDBYGNING. SNIT OG GAARDSIDE.

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS
STIFTELSE I FREDERICIA.

ARCHITEKTER
ULRIK PLESNER OG H. CHR. M. STEEN.

tilbragte de sidste Aar paa Skodsborg Sanatorium. Her traf han de Bestemmelser — planlagde sammen med den afdøde Hustru —, der er og i Fremtiden vil blive Grundlaget for denne storstilede Stiftelse i Fredericia. Den vil staa som et varigt Minde om Stifterne, et lysende Eksempel til Efterfølgelse.

NOGLE BLADE AF ST. ANNÆ KVARTERS HISTORIE.

Af cand. polit. Fr. Schiøtt.

III.

SOPHIÆ AMALIENBORG.

(Sluttet.)

Med Hensyn til Hovedfaçaden af Tessins Projekt til Sophiæ Amalienborg har vel, ligesom ved Gaardfaçaden, ikke Louvre, men et andet af Berninis Værker, Façaden af *Palazzo Chigi* i Rom, nærmest været Forbillede.

Det er ogsaa sammesteds sagt, at Dele af Tessins Projekt have ligget til Grund for Christian VI's senere Slot, hvilket Trap (3 Udg. I. P. 138) yderligere forbedrer til: »Häusser skal efter Sigende have benyttet Tegningerne ved dettes Opførelse« *). Allerede Tessins Søn, Grev C. G. Tessin skriver i en Dagbog: »Köpenhamn slott är ett tydligt bevis, huru ömma proportion och harmonien i architekturen äro för ögat**). Modelet, som, under min sal. faders uppsigt förfärdigats. står i kongl. konstkammeren, jemfördt med sjelfva byggnaden, visar [den] dens föga capacitet som ändringarne gjort.« Dette er ikke ganske korrekt. Tessins Projekt er udarbejdet for Amalienborg Plads, og han skulde vist selv meget have frabedt sig, at det simpelthen var blevet kalkeret over paa Slotsholmens helt anderledes beliggende Grund. Og ved Christiansborg Slot er der ikke og kan ikke være Tale om en direkte, mindre vel gengivet Kalkering, ikke engang om en bevidst Benyttelse af Tessins Tegninger som Forlæg. Havde det, saaledes som Christian VI ønskede***), været muligt at faa en svensk, i Tessins Skole uddannet Architekt til Slotsbygmester, var vel Resultatet blevet en langt mere i hans Aand, vel nærmest i Overensstemmelse med Stockholms Slot komponeret Bygning, men Forsøget glippede.

Det blev Kongens tidligere Lærer i civil og militair Bygningskunst, Oberst E. D. Häusser, som kom til at planlægge og lede Slotsbygningen, og efter hele hans Uddannelse maatte det blive et Værk i tysk Aand, særlig i den massive, med Dekorationer overlæssede Barok, et Værk, hvorved hverken Tessin var kopieret eller Tegningerne forskrevne fra Italien.

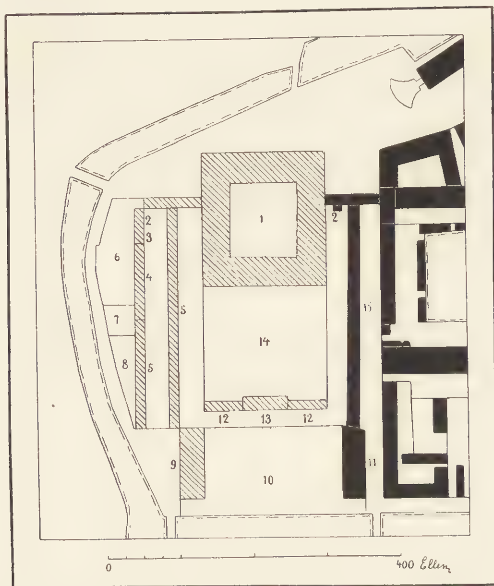
*) Pag. 122 fortæller Værket derimod den gamle Krønike om, at Planen og Tegningerne for største Delen vistnok vare komne fra Italien.

**) Dette Spørgsmaal var netop en af N. Tessins d. y.'s Kæpheste, om man saaledes tør betegne et Problem, der til alle Tider har beskæftiget Architekterne, i det 18. Aarhundrede særlig I. F. Blondel og Fr. Milizia. For dem var Harmonien i Bygningsmassens Hoveddele og Underdele det væsentlige, ikke Detaillerne, hvis morsomme og aandrige Behandling synes Hovedsagen for saa mange Nutidsarchitekter.

***) E. Holm, Danmark-Norges Historie. II. P. 583.

Christiansborg Slots Bygningshistorie er saa lidet kendt for den ældste Periodes, Bygningsforberedelsens Vedkommende*). For den senere Tid, Byggevirksomheden, drukner man i Papirer og Detailler, men paa adskillige Hovedpunkter, der vedrøre den architektoniske Komposition, svigte Akterne; Sagen er aabenbart drøftet og afgjort ved mundtlig Forhandling mellem Kongen, hans betroede Mænd og Bygmesteren. Der findes dog nogle Levninger af Forhistorien.

Der findes saaledes — vist paa Jægerspris — en Plan af Slotsholmen ved Aar 1730, med en paaklæbet Brouillon, som viser de ved et nyt Slots Anlæg fremkommende Forandringer. Dette af fire 38—40 Al. brede Fløje dannede

PROJEKT TIL ET NYT RESIDENSSLOT PAA SLOTSHOLMEN. 1730. FORMENTLIG AF E. D. HÄUSSER.
1. Königl. Residens-Schloss. 2. Corps de Guarde. 3. Accise Budte. 4. Guarde-Stall. 5. Rost-Stall. 6. Ihre Königl. Maysts. Ober Hoff-Marschall. 7. Post-Hauss. 8. Mist-Hoff. 9. Zu Remisen und zu ein Ballhauss. 10. Reit-Bahne. 11. Reit Hauss. 12. Geväx Hauss. 13. Garten Hauss. 14. Garten. 15. Reit Stall.

Slot, med 168 Alens Bredde og 180 Alens Dybde samt med en 92 Al. bred, 102 Al. dyb Gaard**), har sin Façade skudt frem i Højde med Cancellibygningens Hjørne og forbindes med denne Bygning ved FREDERIK IV's Løngang, medens en tilsvarende ny Løngang fører hen til Husrækken mellem Højbro og Stormbro, af hvis Grunde de bagerste Partier ere indtagne til Slottets Udbygninger.

---

*) Efter en gammel, ogsaa i FR. MELDAHLS »Frederikskirke« Pag. 18 gentaget, Krønike brændte CHRISTIAN VI tilsidst Regnskaberne for ikke at mindes mere om denne kedelige Sag, der langt oversteg hans Beregninger. — I Virkeligheden findes der i Rigsarkivet Hundreder af Resolutions- og Regnskabsprotokoller og Hundreder af Pakker med Regnskabsbilag. — Hvad Kongen kan have brændt, har naturligvis været de til ham indkommende, efterhaanden værdiløse Arbejdsrapporter, Kasseextrakter etc.

**) Ved det opførte Slot er Bredden c. $183^{1}/_{2}$ Al., Dybden $194^{1}/_{2}$ Al., Gaardens Bredde $108^{1}/_{2}$ Al., dens Dybde $95^{1}/_{2}$ Al., Sidefløjene $37^{1}/_{2}$ Al. brede, Slotspladsfløjen $43^{1}/_{2}$ Al. og Ridebanefløjen $55^{1}/_{2}$ Al. Slotspladsfacaden har 25 Fag Vinduer.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOT. 1731. ARCHITEKT E. D. HÄUSSER.
Efter en Haandtegning i kongl. Bibliothek (Frederik V's Atlas).

Umiddelbart syd for Slottet ligger i dettes Bredde og 153 Al. Dybde én Have, der ender med en Bygningslænge indeholdende Havehus og Væxthuse. Det gamle Ridehus er bevaret saavelsom Stalden op langs Tøjhusgade til Løngangen, og fra den nye Løngang er en lignende ny Staldlænge ført ned til et ved Stormbroen nyanlagt Vognremise- og Boldhus, der er Pendant til Ridehuset. Mellem disse to Bygninger er Ridebanen anlagt paa den gamle Slotshaves Plads. Endelig er en anden Staldlænge, hvis nordre Del tillige rummer Corps de Garde og Accisebod, lagt fra den nye Løngangs Ende ned langs Bagsiden af den ovennævnte, af Kongen indkøbte Husrække*), der dels skulde benyttes til Overhofmarchalsbolig og Posthus, dels udlægges som Staldgaard.

Svarende til denne Plans Angivelse af Hovedfaçadens Længde, 168 Alen, er en Façadetegning i kgl. Bibliothek *(Frederik V. Atlas)*, signeret »Häusser. 1731.« Bygningen har 23 Fag Vinduer og — som det opførte Slot — Kælder, Dameetage, Mezzanin, Kongeetage og Kronprinsetage, derimod ikke som Christiansborg en øverste lav Mezzanin i Hovedgesimsens Frise, men en normal Mezzanin under Hovedgesimsen. Denne krones af en Balustrade med Trofæer og Statuer, bag hvilken der ligger et svært Mansardtag, medens dekorerede Skorstene, med gennembrudte Kroner som Afslutning, hæve sig over den i ubrudt Linie løbende Tagryg. Kælderens Rustikmure sluttes med en Kordon, men mellem denne og Hovedgesimsen er der ingen vandrette Leddelinger; omgivne af dekorerede Rammer, der vexle efter de vedtagne Regler for Søjleordnernes stigende Lethed og ende med den attiske Orden i øverste Mezzanin, følge Vinduerne paa hinanden i uafbrudt, majestætisk, Kedsommelighed. Ogsaa den lodrette Leddeling er helt anderledes end paa Christiansborg. Bygningens Hjørner have Rustiklisener og foran dem, paa meget høje Piedestaler Lisener af corinthisk Kolossalorden; de midterste elleve Fag ere skudte frem i et af meget tynde Rustiklisener indrammet Forlæg, og de tre midterste Fag med Porten ere atter, med lignende Indramning, skudte frem i et Forlæg, der yderligere markeres ved en høj, med Basreliefs og fritstaaende Figurer prydet Fronton. Dette Midtparti er ogsaa fremhævet ved rigere Dekoration. Murpillerne paa Portens Sider have saaledes figursmykkede Nischer, indrammede med corinthiske Søjler eller Halvsøjler; over Porten ere Kongens og Dronningens Vaabner anbragte i et kronet Fællesskjold, der ved et meget barokt Indfald bæres af alle de tre danske Løver, den tredie under Skjoldet; foran Kongeetagens Midtvindue er en Altan og Etagens stærkt dekorerede tre Vinduesrammer have foroven Skjolde — henholdsvis et Skjold med det lille tredelte kongelige Vaaben, og to Skjolde, der bare Kongens og Dronningens Navnechiffre —, hvert Skjold baaret af de tre nævnte Løver. Af vore andre nationale, heraldiske Dyr, Elephanterne, have Hovederne fundet Plads som Kapitæler i Rammerne om Kronprinsetagens Vinduer.

Totalindtrykket af Værket, der tilmed er daarligt tegnet, er ikke særlig til-

*) To af Ejendommene, Strandkvarter No. 104 og 105, vare dog kort efter Ildebranden 1728 købte, for at der paa deres Grund kunde opføres et nyt Posthus, istedetfor det afbrændte, der havde ligget paa Kjøbmagergade Matr. No. 13 skraaes overfor den nuværende Postgaard. Nybygningen kom dog aldrig i Brug efter sin Bestemmelse, da Posthuset i 1731 fik Plads i Dronning Anna Sophiæs Gaard i Slotsholmsgade (nu Krigsministeriet), hvis Sidefløj endnu bærer Navnet »Posthusfløjen«.

talende; det er et Værk af en kundskabsrig Mand, der kan hele Architekturens Alphabet, men ikke af en Kunstner, et Værk, hvori han har forsøgt at gaa egne Veje, men ikke har haft rigtig Held med sig. Etageinddelingen med de indskudte Mezzaniner er italiensk, ligesom Façadens lodrette Brydning ved en stor Midterisalit, men Midtliniens yderligere Fremhævelse ved en smallere Risalit er — i hvert Fald efter de Proportioner, denne har faaet — ikke heldig*), og ikke et italiensk, men et tysk Motiv, ligesom den hele overlæssede Dekoration er tysk.

Det kan da næppe forundre, at dette Projekt ikke vandt Bifald hos Kongen og hans Raadgivere**), og det bliver da omformet. At Plananlæget, hvorefter Slottet var skudt saa langt frem paa Slotsholmen, at det helt knuste Bygningerne paa den anden Side af Kanalen og bragte Kancellibygningen til at ligge i et Huk, blev forandret, var meget rigtigt, ligesom at man minskede Højden ved at skyde øverste Mezzanin op i Gesimsens Frise, og at man delte Façaden vandret ved at samle Dameetage og underste Mezzanin til et Hele som Underbygning for de øvre under een Søjleorden samlede Etager. Herved var man ogsaa i fuld Overensstemmelse med den transmontane Betoning af et Slots Fæstningskarakter: Underbygningen skulde være massiv som en Eskarpemur af Kvadersten.

Derimod burde man neppe med Hensyn til Façadens lodrette Leddeling være gaaet helt bort fra HÄUSSERS Tanke, men det er jo ogsaa her Fæstningsreminiscenserne, Erindringer om Port- og Hjørnetaarne, der have ført til den nord for Alperne gennemgaaende som ene saliggørende betragtede Leddeling ved tre Risaliter. I Frankrig holdt man med Forkærlighed længe paa Borgkarakteren og markerede den ved at anvende Pavilloner istedetfor Risaliter samt

---

*) Det samme Motiv, men paa en borgerlig Bygning har THURAH heldigere anvendt paa sin Privatbolig i Amaliegade (Fødselsstiftelsen). I de af EIGTVED tegnede eller inspirerede Façader i Frederiksstaden ere gerne de tre Midtfag paa et 5—7 Fag langt Hus skudte frem som Risalit med Fronton. Tarveligere Bygmestre karikerede derimod den for Slotte og store offentlige Bygninger passende Femdeling ved tre Risaliter, idet de anvendte den paa smaa Borgerhuse, se f. Ex. *Hafnia hodierna* Tab. 45 (en Del af Højbrohus) og Tab. 67 (Prinsesse Julianes Palais i St. Kongensgade). — Den sammesteds Tab. 43 afbildede Gaard, Elefantapotheket paa Kjøbmagergade, skal være bygget af THURAH (Hist. Tidsk. II. 5. P. 256).

**) F. MELDAHL vil (Frederikskirken P. 18) vide, at General SCHEEL gav Betænkning om HÄUSSERS Udkast. Det er meget muligt, endog sandsynligt, men der vides ikke noget derom. Efter mit Kendskab til de Kilder, hvoraf det nævnte Værk er sammenskrevet, støttes dette Postulat paa en Notits i »Mnemosyne« III. P. 21, og efterseer man det citerede Brev har SCHEEL ganske rigtigt afgivet Betænkning om en Memorial fra HÄUSSER, men det er ikke 1731, men 1737, og det drejer sig ikke om Hovedprojektet, men om nogle Detailler vedrørende den indre Rumfordeling, og den kommer ganske naturlig fra SCHEEL, da han var Formand for den 1737 oprettede, over HÄUSSER og de andre Architekter stillede Slotsbygningskommission. Et lignende Exempel paa Forfatterens minutieuse Nøjagtighed er Notitsen om, at SCHEEL var Stadsbygmester, et Embede, der var lavere stillet end en Hofbygmesters og 1771 angaves at indbringe lidt over 300 Rdr. C. aarlig. — 1731 var Ingenieurofficeren HANS HENRICH SCHEEL Generalmajor, Kommandant i Citadellet og Ridder af det hvide Baand; 1733 blev han Generallieutenant af Infanteriet og Overkommandør over Ingenieurkorpset i Danmark og Hertugdømmerne. — Naar det derhos om ham berettes, at han tidligere — altsaa før 1731 — havde givet Tegning til Hirschholm Slot, da er dette, som det sees af »Mnemosyne« 3 Pag. CL, skeet 1738.

ved ikke at samle Pavillonerne under eet Tag med Hovedbygningen, men tværtimod ved selvstændige, særligt formede Tage at markere deres Taarnkarakter. I Tyskland vare Forholdene paa Grund af de mange selvstændige Stater og den hyppige Benyttelse af udenlandske Architekter mere brogede. Dog synes i hvert Fald Theoretikerne og Mathematikerne, der jo ogsaa havde taget Civil- og Militærarchitekturen ind under deres Herredømme, med Forkærlighed at have benyttet de lidet fremspringende Risaliter og det svære, over hele Bygningen rækkende Mansardtag. Ved de bedste Bygningsværker have Kunstnerne dog benyttet, og for en Del opnaaet Virkning ved større Vexling i Murfladernes Fremspring og ved Kupler eller spidse Pavillontage, der lette Tagmassen.

Christiansborg Slot kom i for høj Grad til at bære Præget af denne tyske Ingenieurskoles Egenskaber. Bygmesteren kunde tegne en meget god Façade op paa Papiret, men ikke i Tankerne modellere Bygningen plastisk, Fremspringene bleve for ubetydelige, saa der ej blev Spil mellem Lys og Skygge, og med de flade Pilastre maa Bygningen i Virkeligheden have virket tomt; det der oplivede, vare de rige Sandstensdekorationer, hvilke dog ej skyldtes Bygmesteren, men Billedhuggeren Leclerc, der ligeledes har komponeret Entablementet; muligvis ogsaa Portalerne om Indkørselsportene, hvilke sidste synes at være tilføjede senere, for noget at bøde paa Façadens Mangel paa Relief. En af Datidens Architekturlærere, J. F. Penther siger da ogsaa i »Bürg. Baukunst« IV. P. 17: »Der Wechsel der *Architectur* ist nicht unangenehm, so auch der runden *Frontons* an den Ecken und des dreyeckten in der Mitte. Doch solte meinen, dass das Auge noch mehrere Belustigung hätte haben sollen, wenn nicht alles so gleich hoch und unter einem gerade fortgehenden Dache geleget, wie wohl aus dem Grundriss zu urtheilen, dass noch ein Thurn in der Mitte hinter dem grossen Saal in die Höhe geführet werden soll, der dem Auge besondere Ergötzung verschaffen wird. Nechstdem hätte die Majestät des Wercks vergrössert werden können, falls eine Römische *Colonnade* von ziemlich grossen *Modul* den Haupt-Eingang in das Schloss andeuten dörffen. Es macht zwar das Jonische *Portal* ein Ansehen, allein eine einzige Säule einer *Colonnade*, wozu der *Modul* wenigstens 2 Fuss stark ist, macht ein Auge mehr stutzend, als wenn es 20 Säulen von halb so grossen *Modul* siehet; Man kann solches an dem Schlosse und so auch an dem neuen *Opern*-Hause zu Berlin wahrnehmen.«

En komplet Modsætning til den ved Hovedbygningen herskende Mangel paa plastisk Sans viser Ridebaneanlægget, der ikke hører med til det oprindelige Projekt. Dette blev nemlig under Byggearbejdets Gang udvidet, saa at intet af det gamle blev benyttet; der kom en ny Løngang over til Kancellibygningen, Slotskirke, Marmorbro, helt nye Stalde og Ridehus, Tilføjelser, som vist langt mere end Overskridelserne paa Hovedbygningen bragte Udgifterne op til Beløb, som Kongen ej havde tænkt sig. Dette Ridebaneanlæg med sin yndefulde Planudstikning efter vexlende lige og ovale Linier, med Arkaderækkerne, de højere Midtpartier og Pavillonerne ved Marmorbroen, med alle de vexlende Belysninger og Udsigter, bringer et Pust af en helt anden Kunstaand, af endog stor Architektur, saa at man ej kan tro det muligt, at Hovedbygningens Architekt har givet Tegning dertil. Men om dette Spørgsmaal tie Slotsbygningsakterne. Häusser har givet Tegning til og opført Ridehuset og Staldene paa Nordsiden,

Eigtved har ledet Arbejdet ved Marmorbroen og dens Pavilloner samt senere bygget Staldene paa Sydsiden, men man kan ikke see, hvorfra Generaludkastet er kommet. Nærmest ligger det at tænke paa de to Hofbygmestere, Thurah og Eigtved, særlig vel paa denne sidste, der havde faaet sin Uddannelse i Sachsen, som Konduktør hos Zwingerens Bygmester, M. D. Pöppelmann.

Christiansborg-Komplexet er saaledes fremstaaet ved fleres Arbejde som et selvstændigt Værk, udformet i tysk Skoles Aand, ikke en Efterligning af Tessins til en helt anden Skole henhørende og for en anden Plads beregnet Projekt.

Kunstnerisk seet havde det været ønskeligt, om Christian V's Amalienborg-Drømme vare gaaede i Opfyldelse, og denne Byggegrund havde tilmed kunnet give Residensslottet en friere Beliggenhed og smukkere Omgivelser med Haver og Udsigt til Søen. Men andre Hensyn gøre sig ogsaa gældende ved Bestemmelsen af et Residensslots Plads, og i Virkeligheden maa man føle varm Taknemlighed for de to Konger, Frederik IV og Christian VI, der vilde blive paa det Sted, hvor deres Forfædre vare opklækkede, op mod Byens Hjerte og paa den historiske Grund, Slotsholmen, hvortil saa mange af vort Lands Minder knyttede sig.

Til Sophiæ Amalienborg knyttede sig kun Mindet om en herskesyg og pragtlysten Dronning og om en stor national Ulykke, til Slotsholmen langt lysere Minder, vel fremfor alt om Mødet 9. August 1658, hvor »Majestæt saavelsom indeværende Adel og Borgerskab sig til sidste Mand at defendere og med hverandre at leve og dø haver besluttet.«

KRITIK.

Under ovenstaaende Overskrift fremkom jeg for nogen Tid siden i »Architekten« med en lille Indvending mod den af Vilhelm Wanscher her i Bladet fremsatte Kritik af forskellige moderne Bygninger, idet jeg bl. a. fandt det uheldig for en Architekturkritiker at mangle Forstaaelse af Konstruktionen i en Bygning.

I et senere Nr. af Architekten har Hr. V. W. skrevet en Art Forsvar, hvori han anstiller forskellige filosofisk-religiøs-ethiske Betragtninger over enkelte Architekter og deres Værker. Disse Betragtninger, som vistnok burde have været mere gennemtænkte forinden de fremkom, har ikke for mig nogen Interesse, idet jeg tror, at Bygningskunsten gaar sin egen Gang nogenlunde uden Hensyn til, hvad d'Hrr. Kritikere maatte mene.

Derimod skal jeg angaaende Læsesalen i det kgl. Bibliothek — hvis Konstruktion Hr. V. W. fremdeles ønsker ændret — oplyse, at Opgaven har været at gøre Bygningen brandsikker, i hvilken Anledning øverste Etage overalt er hvælvet med én Stens Hvælvinger, der tillader at Tagværket kan brænde og falde ned paa Hvælvingerne, uden at disse derved gennembrydes.

Jeg haaber nu Hr. V. W. forstaar, at en forskallet Hvælving, der hænger i Tagværket — som paa Ridehuset —, ikke saadan videre godt egner sig til dette Formaal, heller ikke om man lavede den af Monier. Den øvrige noget flotte Omtale

af Bibliotheket har jeg intet at bemærke til, idet jeg ikke føler mig kaldet til at drøfte denne Bygnings Udseende.

Angaaende Jensen-Klints Udtalelser i Anledning af hans Kirke maa jeg beklage, at min tidligere Opfattelse ikke derved er forandret.

Jeg er enig med Klint i, at Bygninger skal ses i Virkelighed, men i det foreliggende Tilfælde har jo Hr. V. W. skrevet sin Kritik paa Grundlag af Tegninger; jeg maa da have Lov til at gøre mine Bemærkninger under samme Vilkaar. At Klint heller ikke altid dømmer efter Virkelighed, fremgaar af hans Omtale af Altret i Lønne, — hvis han havde kendt denne Sag af Selvsyn, vilde han ikke have berørt den. De meget sene Renæssancefyldinger var først omkring 1860, af den stedlige Skolelærer, bragt i en meget løs og meget slet Forbindelse med den gamle Tavle; at overflytte den saaledes i den nye Kirke lod sig ikke gøre.

Naar Klint mener, at jeg ved et Vaadeskud har ramt ham, tager han fejl; at »ramme« ham var uundgaaeligt, eftersom han sad paa samme Gren som Hr. V. W. og under hans Vingers Beskyttelse. Forøvrigt kan jeg forsikre Klint, at jeg ikke skulde have rørt hans Bygninger, hvis de havde været gengivne under en mindre pompøs Omtale og mindre paa Bekostning af anden Architektur, som jeg sætter Pris paa.

29. 4. 07. MAGDAHL NIELSEN.

DØDSFALD.

Den 27. April døde den 73-aarige HANS VENDELBOE LARSEN, Seniorchef for Firmaet HANS & JØRGEN LARSEN. Medens der næppe skulde findes en Architekt her i Landet, der ikke har været i Berøring med det ansete Firma, er der sikkert mange — i hvert Fald i de senere Aar —, der aldrig har set eller talt med Cheferne, hvis stille og bramfri Væsen gjorde, at de nødig traadte frem i Forgrunden. Den Virksomhed, de med saa stor Dygtighed ledede, er ret et Eksempel paa, hvad sejg Energi, et lyst Hoved og et Par gode Næver kan skabe paa et Grundlag af urokkelig Hæderlighed.

Den afdøde grundlagde Forretningen i 1873 sammen med sin Broder JØRGEN LARSEN, der allerede døde i 1880. Af de mange og store Arbejder, som har været overdraget Firmaet kan nævnes: Ombygningen af Havnene paa Bornholm efter Stormfloden i 1872; de store Udgravninger paa Bryggerierne Carlsberg og bag Vestre Kirkegaard til Opfyldning i Kalvebodstrand for Godsbaneterrænet. Anlæget af de dybe Kondensationsvandledninger fra Nyhavn og Kvæsthusbro til Elektrisk Station samt en Mængde Gade-, Vej- og Kloakanlæg for Kjøbenhavns Kommune. De Stenhuggerarbejder, der i Tidens Løb er udførte af Firmaet, er

saa mangfoldige — og forøvrigt ogsaa saa godt kendte af dette Tidsskrifts Læsere —, at vi ikke her skal komme ind paa en nærmere Omtale deraf.

Firmaet ledes nu af den afdødes Søn HANS LAURITZ VENDELBOE LARSEN og Brødrene CONSTANTIN og FERDINAND OLSEN.

TEKNISKE MEDDELELSER.

»System Prüss«. Som bekendt har de hidtil brugte Metoder til Fremstilling af selvbærende Skillerum i Bygninger ikke været tilfredsstillende. Skillevægge af dobbelte Brædder, Gibsplader, Rabitz- eller Monierværk lider alle af visse Mangler, der er saa velkendte, at vi ikke behøver at nævne dem. I Tyskland lader det til, at alle disse Skillerum for Fremtiden vil blive afløste af de af en Murermester Prüss i Berlin opfundne, som allerede er benyttede i stor Udstrækning. Disse Vægge udføres af trapezformede porøse Mursten ca. 9" × 2¼", der formures paa Højkant i Cementmørtel i et Næt af lodrette og vandrette Baandjærn, der udspændes imellem Vægge, Loft og Gulv. Ifølge Udtalelser fra tyske Bygningsautoriteter er Fordelene ved dette Skillerum: at det er yderst let og dog stærkt, meget lyddæmpende, godt isolerende mod Temperaturforskel, fuldstændig brandsikkert, Søm og Skruer holder godt deri og endelig, at det ikke er tilbøjeligt til at slaa Revner.

Systemet anvendes ogsaa i Etageadskillelser og desuden efter en stor Maalestok i Ydermure, hvorved Udgifterne til Fundament kan reduceres betydeligt, idet man kun funderer paa Piller med temmelig stor Afstand. Til mindre Bygninger samt Lader, Stalde o. l. paa Landet, skulde man antage, disse Mure vilde egne sig godt.

FORSKELLIGT.

Kunstakademiet. I Skoleraadets Forsamling den 1. Maj bestod Eleverne af Architekturskolen CHR. FRÜHSTÜCK NIELSEN, KAY SCHRØDER, SOPHUS WEIDEMANN, KNUD BRØNNUM, AAGE BUGGE og HENNING HANSEN Akademiets Afgangsprøve for Architekter.

❦

Architektforeningens Sammenkomst d. 29. Marts med Medlemmer af »3 Decbr.« var meget talrig besøgt af begge Foreninger. Hertil bidrog sikkert Bestyrelsens gode Idé: ogsaa at indbyde Medlemmernes Damer. (Hvorfor faar Bestyrelsen saa sjældent denne gode Idé?). Efter en let, men fortræffelig Souper begyndte Forevisningen af ca. 200 Lysbilleder fra Spanien. Foreningens gode Ven, Architekt ENBLOM fra Stockholm, havde selv fotograferet alle Billederne og, med Bistand af Arch. CASPER SALIN, fremstillet dem til Brug ved Lysprojektion samt vist os den Velvilje at laane vor Forening dem. Billederne var for største Delen saa udmærkede og Motiverne saa dejlige, at det sikkert kriblede under Vingerne af Flyvelyst og Længsel efter at se det skønne Land in natura. Billederne blev indgaaende og med en misundelsesværdig Lokalkundskab forklarede af de to »Spaniere« EGIL FISCHER og EJNAR PACKNESS. Ved Kaffen mindedes *Formanden*

de to svenske Kolleger, der paa denne Maade havde glædet os, og Forsamlingen sluttede sig hertil med Akklamation.

Et Foreningsmærke. Fra en ung Architekt har vi modtaget nogle Forslag til et Mærke for Medlemmer af A. A. og vi gengiver her et Par Stykker af dem. Kunstneren oplyser, at han ved de tre Taarne m. m. har tænkt paa Kjøbenhavns Vaaben som en Mindelse om, at Foreningen har sit Sæde her; de to Kruseduller paa Siderne af A. A. skal være Anførselstegn; Stjærnen er jo efterhaanden bleven et Symbol paa, at Papirerne er i Orden, saa den maa siges at være et passende Bomærke. Da der nok kunde findes en hel Del Architekter, som kunde ønske at smykke deres Brevpapir, Visitkort o. l. med et saadant Mærke, er Idéen maaske værd at tage under Overvejelse.

Dobbeltgængeren i Ringsted. Det oplyses, at den Mand, der har gjort Arch. Emil Jørgensen den Ære at forsøge paa at eftergøre Døvstummekirken til Brug for Katolikkerne, hedder MARTIN HANSEN og er Tømrermester i Ringsted.

Lovbeskyttelse af gamle Bygninger. Vi har erfaret, at Direktøren for Nationalmusæets 2den Afdeling har udarbejdet et Udkast til *Lov om architektonisk og historisk værdifulde Bygningers Bevarelse* og indleveret Lovudkastet til Kultusministeriet. Saaledes er da det første Skridt gjort til fra Statens Side at hindre den Ødelæggelse, som desværre altfor ofte har fundet Sted, og vi vil her udtale Haabet om, at den paatænkte Lov snarest maa blive til Virkelighed.

Den Lichtenbergske Gaard i Horsens. Denne udmærkede gamle Gaard, som vil være de fleste Læsere velbekendt (det nuværende Jørgensens Hotel) trues med at blive helt spoleret. Der er Planer oppe om at paabygge en ny fuld Etage og derover endda sætte en Mansardetage. Allerede i 1893 og endnu tidligere har der været lignende Forslag oppe, men de blev hindrede ved Kunstakademiets Protest og Nationalmusæets Indskriden. Vi vil haabe, at det ogsaa nu maa lykkes de nævnte Autoriteter at afværge den Fare, der saaledes truer en af vore smukkeste Bygninger fra Baroktiden. En Ødelæggelse af den vilde være et stort Tab, ikke alene for Byen Horsens, men for hele Landet.

Byggeriet paa Landet. Som det af vort Uddrag af Finansloven for 1907—08 vil ses, er der — paa Initiativ af Hr. cand. mag. Vilh. Lorenzen — givet en Bevilling paa 2000 Kr. til »Udgifter ved Tilvejebringelse af Planer og Overslag over Boliger til Landarbejdere« (Statshusmænd).

Teknisk Tidsskrift, der hidtil har været Maanedsskrift, vil for Fremtiden — efter Sammenslutning med et andet Tidsskrift — udgaa 26 Gange om Aaret som Organ for den tekniske Forening og elektroteknisk Forening.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 11. MAJ 1907
9. AARGANG № 32

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS STIFTELSE.

Med Hensyn til Beliggenhedsplanens Ordning skal vi bemærke, at Bygningerne, for at faa en saa stor samlet Have som muligt, er lagte ved Grundens Grænse — Kottagerne ved Nord og Sydsiden og Hovedbygningen med Længderetning Nord—Syd ved Grundens Østgrænse. Hensynet til hvad Bygningen maatte koste har været Aarsagen til Hovedbygningens Midtergang med Værelser paa begge Sider. Lejligheder med alle Værelser mod Nord er undgaaet. Ved Udarbejdelsen af det Ydre er der ikke tyet til Anvendelse af Motiver fra Middelalderen. Byen blev grundlagt c. 1650 og de egentlige Planer til Gadeanlæg først 1728 approberede af Fr. den 4de. Nogen Tradition fra Bygninger stammende fra Middelalderen forefindes ikke i Fredericia.

Ved rolige Hovedkonturer, brede Murflader af røde Sten begrænset af en Granitsokkel forneden og en hvidtet Gesims foroven og derover et højt Tag af sortglaserede Tagsten, hvidmalede Vinduer med smaa Ruder, har vi søgt at fast-

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS STIFTELSE I FREDERICIA.

ARCHITEKTER HENNING HANSEN OG VILH. JØRGENSEN.

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS
STIFTELSE I FREDERICIA.

ARCHITEKTER
HENNING HANSEN OG VILH. JØRGENSEN.

holde lidt af Stemningen fra Fred. den 4des Fredericia, uden at dette dog har været nogen Hindring i Bestræbelsen for at bibringe Bygningerne Præget af at være Menneskeboliger fra vor Tid.

HENNING HANSEN. VILH. JØRGENSEN.

* * *

Som den Side 335 afbildede Perspektiv viser, har jeg til Stiftelsen tænkt mig en Hovedbygning og 6 Kottager. Hovedbygningen beliggende ud mod Øster Voldgade og 3 Kottager til hver af de to andre Gader; den midterste Kottage har jeg lagt noget tilbage for Gadelinien, saa jeg der vilde faa en Slags Forhave, som jeg tænkte mig skulde virke hyggelig og malerisk.

Selve Kottagerne, ligesom disse og Hovedbygningen, er forbundne med en Mur, for at Bygningerne derigennem bedre kunde vokse sammen til et sluttet og samlet Hele og Muren tillige være den bedste Indhegning.

I hver Kottage er der 4 Stkr. 2-V. Lejligheder og i Hovedbygning 16 Stkr. do. samt i Tagetagen 10 Stk. 1-V. do.

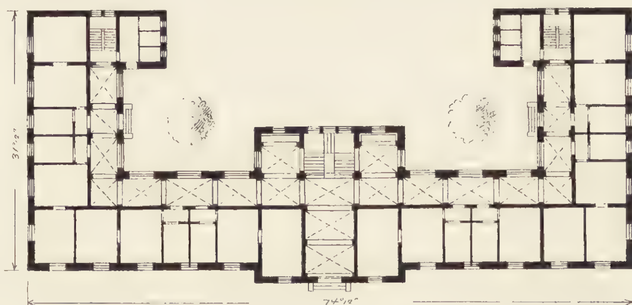

Ved Hovedbygningen har jeg lagt megen Vægt paa at undgaa mindre lyse Korridorer med hel- eller halvmørke Kroge, og derfor lagt en bred omløbende Korridor, og i den indvendige Side af Bygningen, saa man alle Steder vil have et lyst og venligt Indtryk.

Façaderne er tænkt opmurede af røde haandstrøgne Sten og Tagene dækkede med glaserede Tegl.

Strøm Tejsen.

THOS. JOHNSONS OG HUSTRUS STIFTELSE I FREDERICIA.

ARCHITEKT STRØM TEJSEN.

DEN LICHTENBERGSKE GAARD I HORSENS.

Samtidig med at vi idag bringer et Billede af den smukke, gamle Gaard, der, som meddelt i forrige Nr., trues med at blive spoleret ved en Paabygning, kan vi oplyse, at den Mand, der har givet Tegninger til og skal lede dette utiltalende Arbejde, er en ganske ung og uerfaren Architekt, der for Tiden er bosat i Horsens. Dette gør jo ikke Sagen bedre. Men det er os en stor Lettelse at konstatere, at vedkommende ikke er Medlem af vor Forening, da vi naturligvis i saa Tilfælde maatte trække blank, hvad vi jo ikke gør for vor Fornøjelse. —

Endvidere har vi indhentet den interessante Oplysning, at da en lignende Byggeplan for nogle Aar siden var paatænkt, nægtede Byraadet sin Tilladelse, hvorimod *Justitsministeriet* gav Dispensation og meddelte samtidig Byraadet, at det aldeles ikke havde haft Ret til at nægte Tilladelsen, da denne *kun* var begrundet med, at Bygningens architektoniske Værdi vilde forringes (!). Derfor har Byraadet nu maattet give Tilladelse til denne Skamskændelse af Byens Stolthed, den smukke Søndergade.

BAROKKE SYNSPUNKTER.

Der tales ofte om, at vor Tid særlig er *Kritikkens* Tid, og det er jo tydeligt nok, at ingen tidligere Tid har frembragt en saadan Mængde af skrivende Raadgivere og professionelle Kunstkendere, som rundhaandet og i Reglen med

stor Selvtilfredshed afsiger deres Domme om de kunstneriske Frembringelser. Vi mindes saaledes, at en Kritiker for en 4—5 Aar siden udtalte, at vi overhovedet slet ikke her i Landet havde nogen Raderekunst. En anden Vismand fortæller, at vor Skulptur er det bare Juks, medens en tredie og muligvis flere i de sidste Tider gør det ganske af med vor Bygningskunst.

Paa Malerkunstens Omraade flaar Talsmænd for de forskellige Kliker hverandre levende; og saa ser man lejlighedsvis en saa kolossal Mangel paa overlegen Kritik, som den der aabenbarer sig ved Statens og Kunstforeningens Indkøb af Malerier, hvor de bedste meget ofte vrages, medens det tarveligste Gods forsynes med blaat Stempel. Og de respektive Kunstdommere gnider sig i Hænderne af Tilfredshed, dels fordi en af deres egne feder sig, men mest fordi Modparten faar en solid Ærgrelse.

Naar disse strenge Domme ikke gør videre Indtryk paa Kunstnerne, tror vi Grunden dertil er, at de færreste af vore Kritikere for Tiden har den klare, vidtskuende Aand, den Personlighedens Overbevisningsævne, den Indsigt, der er funderet baade paa et dybtgaaende bogligt Studium og paa ren fagmæssig Viden, og som alt tilsammen giver Resultanten: *Autoritet.*

Men i vor Bygningskunst føles der et virkeligt Savn paa dette Omraade, hvilket som bekendt ogsaa har givet sig Udslag i de Ønsker om Kritik her i vort Tidsskrift, der ved flere Lejligheder er komne frem, — Ønsker, som vi til fulde føler Berettigelsen af; *thi der savnes overlegen Kritik* ɔ: *Ledelse* i vor Bygningskunst.

I mange Lande er der for Tiden en Bestræbelse for at skabe en for hvert Land typisk national Bygningskunst. Man er bleven træt og led ved det aandløse Stilterperi og søger at finde nye Udtryksmidler for den nye Tids Tanker. Den samme Længsel og den samme Bestræbelse har allerede længe været i Forgrunden i dansk Architektur. Men hvor findes den ledende og samlende Aand, der ud fra de ret uensartede Elementer, hvoraf vor Bygningskunst bestaar, kan finde de typiske Værdier, paa hvilke Fremtiden maa bygges; kan drage den rette Fremgangslinie og fastslaa de Veje, ad hvilke Udviklingen bør gaa?

For at en Tid skal give et værdifuldt Indskud i Kunsthistorien turde det være nødvendigt at Kræfterne samles; at ikke hver kun tænker paa sig selv eller paa Udviklingen af sin egen lille (eller store) Originalitet. Her var der megen Brug for Kritik, thi der mangler i høj Grad Enhedsfølelse og Samlingstanke i vor Kunst (se som blot ét talende Eksempel: Kultorvets Nybygninger; hvilken Disharmoni mellem de 3 nye Hjørnebygninger; den rent ud skærende Dissonans mellem det nye og det gamle er dog maaske endnu værre; og Rundetaarn bag ved det hele — stakkels Rundetaarn!).

For enhver, der kan se uhildet paa Tingene, er det klart nok, at mangfoldige Nybygninger — og vi tænker her paa de sidste 40—50 Aar — har tilført os mange kunstneriske Værdier hver for sig; men lige saa klart er det, at der mangler den Enhed og Bredde, det kunstneriske Fællesskab, den Begejstring, der som Resultat giver en Tid sin *Stil.* Moderetninger ser vi mange af rundt omkring i Landene, men Stil er et langt højere Begreb end Mode. Stil har i gamle Dage været det fælles Udtryk for mangfoldige Kræfters Arbejde paa det samme Maal, selvfølgelig formet og varieret ogsaa efter den enkeltes særlige

Individualitet, men dog altid fordrende en vis Underkastelse under en uskreven Lov. Og da vi i vore Dage mangler denne uskrevne Lov om Fællesarbejdet, var det, at Kritikken skulde kalde til Samling, styre, lede, opmuntre, begejstre, men fremfor alt: — forstaa. Det er en saadan Kritik vi savner.

Det nytter ikke at raabe paa »Barok«, saaledes som det fra en enkelt Side stadig gøres. Thi det vidner netop om manglende Overblik og om manglende Forstaaelse af alle de praktiske og tekniske Krav, der hører vor Tid til, naar man nu vil tvinge alle mulige Bygninger ind under Barokkens Former. Dogmer har vi haft nok af i Nutiden; vi har en hel Skare som afblegede Skygger bag os: Antikken, Renæssancen, Middelalderen, — alle har de i det forløbne Aarhundrede til forskellige Tider været opstillede som eneste rette Mønstre til Efterfølgelse. Vi vil ikke nu have Barokken opstillet som et Dogme. Vil vil lære af den og se at tilegne os noget af dens Glans og Bredde i det store og dens Lune og stilfærdige Gemytlighed i det smaa. Men vi vil ikke have den paatvunget som en Spændetrøje.

En Kritik ud fra barokke Synspunkter forkaster omtrent alt, hvad der i det sidste halve Aarhundrede har været gjort forat tillæmpe Bygningsformerne efter vore hjemlige Forhold. Og den Sum af Intelligens og skabende Kraft, der er sat ind paa at give denne Bestræbelse kunstnerisk Form og Udtryk, den ser man ikke og man gør sig ingensomhelst Umage med at forstaa den. Man nøjes med at se ganske »udvendigt« paa den, uden at undersøge de etiske og praktiske Love, hvorefter Bevægelsen er groet frem. Men Kendskab hertil bør høre med til en Architekturkritikers A-B-C. — Der er opfundet en Rubrik til den nyere, danske Architektur, som hedder: »den Holmske Skole«, og denne faar læst og paaskrevet som noget meget slemt, medens Sandheden er den, at der aldeles ikke eksisterer nogen Holm'sk *Skole* i den Forstand. At Prof. Holm ved sin store Kærlighed til gammel dansk Architektur har ledet sine Elever ind paa et grundigt Studium deraf, er en given Ting, og noget alle burde være ham taknemlige for. Men at dette skulle have sat sig et Resultat indenfor en Skoles snævre Rammer, er en ganske forkert Paastand. Der findes ikke en saadan Ensartethed, at den kan berettige Navnet: Skole. Og at man ser aldeles skævt paa Sagen fremgaar saa tydeligt som noget deraf, at det for nylig blev paastaaet, at Schulze-Naumburgs Bøger var rettede mod denne (skal vel være: noget lignende som denne) »Skole«. Det vil altsaa sige, at man ikke ser nogen Forskel paa den tyske Tugthusstil og — lad os tage et Eksempel — Kjøbenhavns Raadhus. Men dette involverer en Blindhed, der er ganske utilladelig for en Kritiker.

Medens vi er ved Raadhuset, da lad det blive sagt en Gang for alle, at de gentagne Forsøg paa at underminere denne Bygning ikke bringer den til Fald. Raadhuset bliver saa vist nok staaende, thi det staar godt fast i den danske Muld. Vi betragter det ikke som et endegyldigt Udtryk for moderne dansk Bygningskunst, men som et meget vigtigt Led i Udviklingen fremad. Og der er ved det givet en saa mægtig Indsats i vor Kultur, at man ikke kan affærdige det med nogle overlegne Bemærkninger som f. Eks., at det — og nogle andre Ting — »fører til urigtige Konsekvenser«.

Vi mindes, i Modsætning hertil, en Ytring om Raadhuset (i et finsk Blad) af en af Finlands mest begavede yngre Architekter: »En Ætling af ædel nord-

italiensk Architektur, men født og fostret paa dansk Jord og næret af danske Kunsttraditioner, skal denne Bygning lære den, som bare kan belæres, mere end 100 Forelæsninger kan gøre det«. . . . . Se, dette er noget andet end den surøjede Kritik, der her i Landet øves mod det. Lad Raadhuset have sine Fejl: der er nok at glædes over; og kun doktrinære Bogorme kan falde paa at paastaa, at det hellere burde have været i barok Stil.

Vi har nævnet Raadhuset for Nemheds Skyld, fordi det ligesom er Kvintessensen af nyere dansk Bygningskunst; vi kunde have nævnet adskillige andre Bygninger, som er ligesaa typiske for den ovenfor antydede nationale Bestræbelse og som naturligvis derfor er ligesaa lidt estimerede af den barokke Kritik ɔ: som den har lige saa lidt Forstaaelse af.

Vi vil sluttelig paastaa, at en Kritik ud fra barokke Synspunkter netop fører til »urigtige Konsekvenser«, fordi den forholder sig uforstaaende overfor de Grundprincipper, der — efter Naturens Orden — maa være de bestemmende for dansk Architektur.

K. Varming.

FORSKELLIGT.

Rejseunderstøttelser. Af Kunstakademiets Stipendier har Kultusministeriet tildelt Architekt Harald Lønborg Jensen 3000 Kr. og Architekt Povl Baumann 500 Kr.

❦

Foreningen af 3. Decbr. 1892. I Anledning af Foreningens 15-aarige Jubilæum paatænker den at udgive et Jubilæumshefte med Opmaalinger og Tegninger af gamle, danske Landbygninger. Til den Ende er der for Sommeren planlagt en imponerende Mængde Skitseture til de forskelligste Egne af Landet.

❦

Selskabet for dekorativ Kunst har — under Samarbejde med Foreningen *Dansk Kunsthaandværk* — lejet Lokaler i Kunstindustrimusæet og agter her at indrette en *permanent Udstilling* af Kunstindustri, der aabnes til Efteraaret. Dette er en Sag, Selskabet længe har arbejdet paa, og vi ønsker det til Lykke med, at dette foreløbige Resultat nu er naaet.

❦

Efterslæt. Fra d'Hrr. Hein & Møller-Holst har vi faaet tilsendt en illustreret Katalog til Brug ved Firmaets russiske Forretninger og med Anmodning om at »anmelde« samme. Da vi nu imidlertid ikke bruger at anmelde Forretningskataloger, skulde vi ikke have omtalt dette Opus, naar det ikke havde udmærket sig fremfor de Hundreder af andre, hvormed vi bliver oversvømmede, ved en virkelig morsom og fiks Slutningsreklame. Paa sidste Side er nemlig afbildet Façaden af Bygningen i Grønnegade og derunder staar (paa Tysk): »Ovenstaaende Tegning forestiller den danske Hovedtelegraf- og Telefon-Station, som er opført af os . . . Bygningen blev begyndt i April 1906 og bliver i Oktober 1907 overtaget af den danske Stat . . . .«.

Men efter Katalogens Trykning har Firmaet maattet anskaffe sig et Gummistempel, hvormed der under det hele er trykt følgende melankolske Kundgørelse:

»Kontrakten blev afsluttet med Regeringen i Decbr. 1906 og i Marts 1907 vedtaget i Folketinget. Forslaget er imidlertid endnu ikke kommet til endelig Afslutning gennem Landstingets Vedtagelse«. — Sic transit gloria mundi!

Ophejsnings- og Fordelingsapparat for Bygningsmaterialer. Et saadant er opfundet af Hr. Tømmermester ABEL, og det fremvises Tirsdag den 14. ds. Kl. 8 i Haandværkerforeningens Lokale. Oldermanden for Tømmerlavet har meddelt vor Bestyrelse, at Architekter, der kunde ønske at overvære denne Fremvisning, er velkomne.

Materialprøvningerne. Bestyrelsen for »*Internationaler Verband für die Materialprüfungen der Technik*«, for hvilken Ingeniør ALEXANDER FOSS er Præsident, medens Prof. HANNOVER ved Polyt. Læreanstalt er Bestyrelsesmedlem, har nylig holdt Møde i München. Forbundet tæller ca. 2000 Medlemmer i alle civiliserede Lande. Det er besluttet, at næste Kongres skal afholdes i Kjøbenhavn 1909. Af de Æmner, der skal behandles, nævnes følgende under »hydrauliske Bindemidler«: Jernbeton, Cement i Havvand, Volumenbestandighed, Bygningsstenenes Vejrbestandighed.

Finske Jernbanebygninger. Fra Overbestyrelsen for de finske Jernbaner er der if. »Arkitekten« udgaaet Konkurrenceindbydelse til Finlands Architekter om Façadetegninger til Bygninger ved Jernbanerne. Disse inddeles i 3 Grupper med særlige Præmierækker for hver Gruppe (Gruppe I: 500, 400 og 300 finske Mark; Gruppe II og III: 400, 300 og 200 Mark for hver foruden 500 M. til Indkøb af Projekter i hver Gruppe). Normalplaner er udarbejdede af Jernbanestyrelsen, men der tillades mindre Afvigelser. Bedømmelsen foretages af Architekterne: Prof. GUSTAV NYSTRØM, BERTEL JUNG og USKO NYSTRØM samt Overdirektør LINDBERG og Overingeniør NYBERG. — Da Spørgsmaalet om Funktionærboliger til de danske Statsbaner jo er brændende, har vi, ved at meddele ovenstaaende, villet henlede Opmærksomheden paa, at en saadan Løsning i andre Lande findes naturlig. Hvorfor kan *vi* saa ikke gøre noget lignende?

»*En Skyskraber*«, der skal slaa enhver Rekord og blive det højeste Hus i Verden, er paatænkt at skulle opføres i New York. Det er en Tilbygning til »The metropolitan life insurance company«. Dette Selskabs Bygning er en ganske anselig Kammerat med 11 Etager, men den nye Bygning skal have 48! Højden bliver 658 Fod, saa det eneste Bygværk, der overgaar det, er Eiffeltaarnet. Grundplanen er en Kvadrat med Sider paa 74 Fod, med 9 store Vinduer i hver Side. Konstruktionen bliver udført som et Staalskelet med Mursten og Marmor imellem Konstruktionsdelene. Der indrettes 6 Elevatorer, af hvilke en bliver »Eksprestog«, der ikke standser undervejs! Bekostningen ved dette Kæmpeforetagende er anslaaet til c. 11 Mill. Kroner.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 18. MAJ 1907
9. AARGANG № 33

ET BYMUSEUM.

For 2 Aar siden fremsatte Kunstakademiet følgende Opgave for Konkurrencen om »Neuhausens Præmie«:

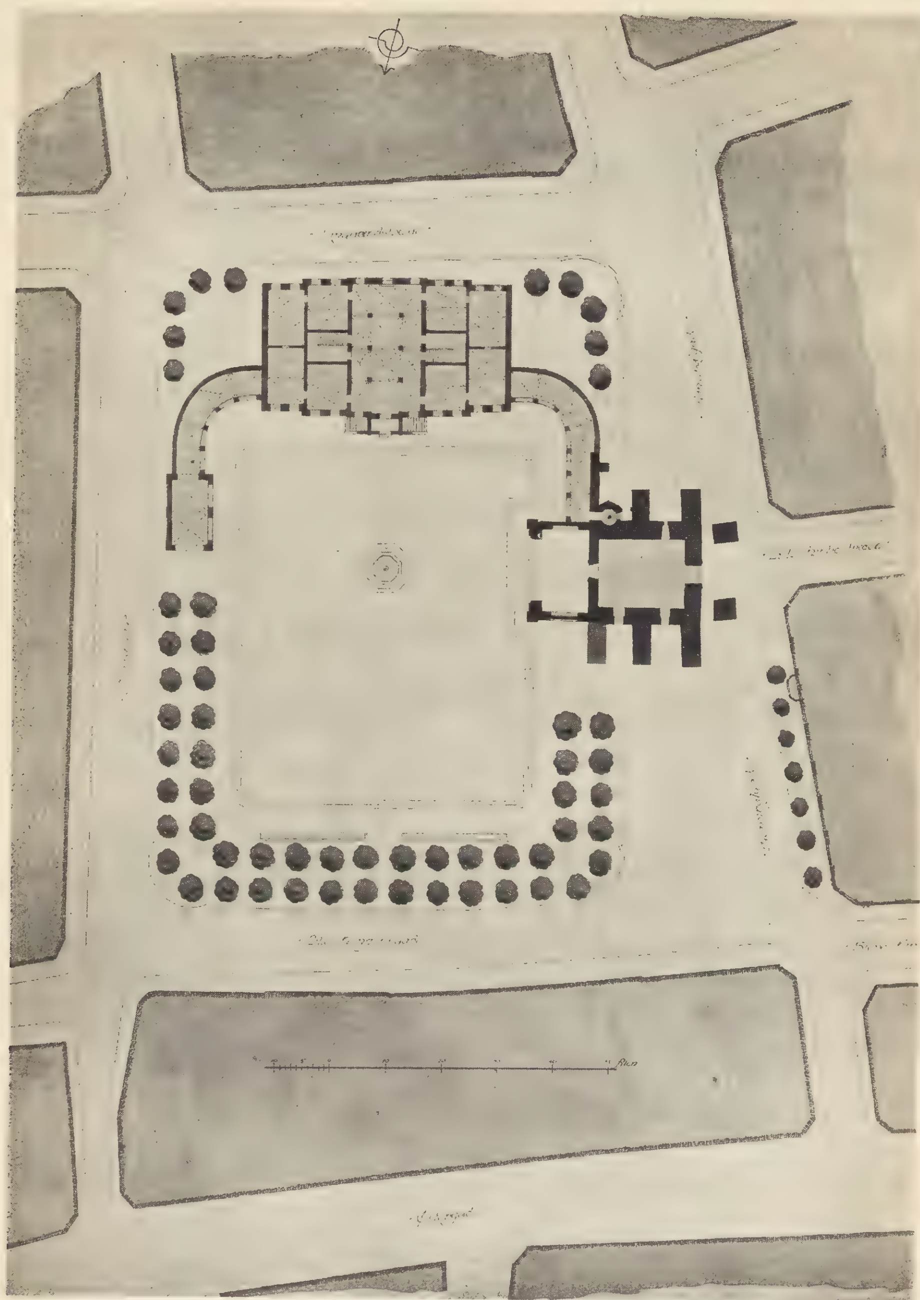
»*Et Bymuseum for Samlinger af kulturhistorisk Art for Kjøbenhavn*, opført og afpasset efter Forholdene paa St. Nikolaj Kirkeplads, enten i Tilslutning til og Forbindelse med det gamle Kirketaarn eller som selvstændigt Bygningsanlæg paa Kirkepladsen (efter Slagterbodernes Fjærnelse). Ved den forudsatte Bebyggelse maa dog i første Række tilstræbes en stemningsfuld Ordning af hele Kirkepladsen, med tilhørende Indramning og Beplantning.«

Det første, der maatte falde i Øjnene ved denne Opgave, var naturligvis: dens store Vanskelighed. Enhver kan sige sig selv, at en Nabo som St. Nikolaj Taarn ikke er let at komme til Rette med, og at en Bygning for et Museum — der efter Forholdenes Natur ikke kan blive nogen Skyskraber — let vil blive knust af Taarnets svære Murmasser. Man kan undre sig over, at Akademiet ikke betænker sig paa at give de unge Mennesker, for hvem »Neuhausen« er bestemt, saa haarde Nødder at knække. At Opgaven er falden dem for Brystet synes ogsaa at fremgaa deraf, at der kun indkom 2 Projekter. Disse indsendtes til Charlottenborg-Udstillingen og — hermed endte denne Affære: Censurkomiteen kasserede venskabeligst begge Projekterne! — — —

Naar vi idag — efter eget Initiativ — bringer Gengivelse af det ene af disse Arbejder (den anden Konkurrent har ikke ønsket at faa sit offentlig frem), er det fordi vi finder denne Afvisning ganske mærkelig. Dels forekommer det os, at Løsningen af Opgaven — navnlig da i Betragtning af dennes store Vanskelighed — er virkelig god og fornuftig. Og set fra et almindeligt Synspunkt er vi ganske ude af Stand til at fatte, hvorfor dette Arbejde ikke maatte blive optaget paa Charlottenborgudstillingen. Selv om Kritiken bør være skarp, er der liden Mening i en Eksekution som denne, navnlig i Betragtning af, at den ærede Censurkomité ved andre Lejligheder har været en yderst velvillig Dørvogter og Tid efter anden ladet adskilligt slippe igennem, der ikke just har prydet Charlottenborgs Vægge. Da dette Arbejde saaledes er blevet stængt ude fra Offentligheden, har vi — i Retfærdighedens Interesse — ment os berettigede til at bringe det frem her i »Architekten«, og vi giver nu Ordet til dets Ophavsmand, Architekt Sven Risom.

Red.

* * *

KONKURRENCEPROJEKT TIL
ET BYMUSEUM.

ARCHITEKT
SVEN RISOM.

I Overensstemmelse med Opgavens Program er jeg overbevist om, at en Løsning af Pladsens Ordning ved en mindre Bebyggelse er den under de forhaandenværende Omstændigheder sikrest gennemførlige, idet der fremskaffes en Bygning, der virkelig er Brug for. Jeg frygter for, at et Anlæg, som det ellers

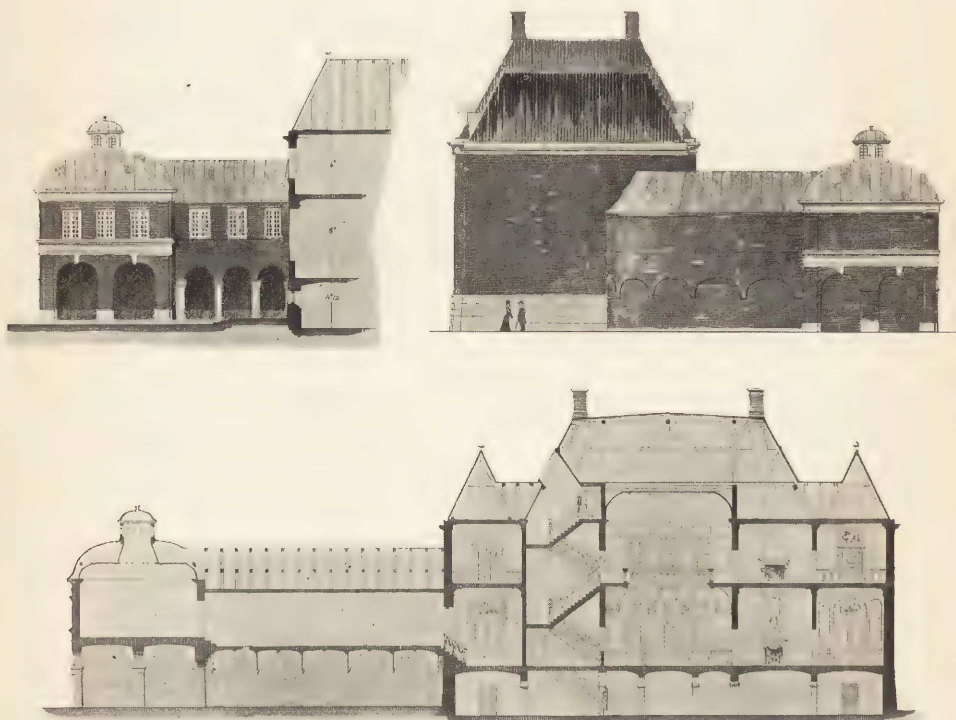

KONKURRENCEPROJEKT TIL
ET BYMUSEUM.

ARCHITEKT
SVEN RISOM.

saa smukke af Havearchitekt Erstad-Jørgensen (Architekten Nr. 21 d. A.) foreslaaede, dels vilde vantrives paa dette Sted, dels savne tilstrækkelig Pietet hos Kvarterets talrige Gadeungdom, hvis man da ikke skulde have en Opsynsmand og Gitter om alle Bedene.

I Modsætning til den af Prof. Wenck foreslaaede Bebyggelse (med en Telegrafstation) midt paa Pladsen, saa at denne blev delt i to Dele, synes det mig at komme an paa at faa en samlet stemningsfuld Helhed ud af Pladsen. Gamle Torvepladser i nordtyske og nederlandske Byer har foresvævet min Fantasi.

KONKURRENCEPROJEKT TIL ET BYMUSEUM. ARCHITEKT SVEN RISOM.

Det har været min Tanke, at der ud af den for en lille Plads saa ideelle Beliggenhed, Nikolaj Plads har (derved, at alle Gadeudmundingerne ligger i Pladsens Hjørner, og Færdselen derfor kun behøver at foregaa i Yderkanterne), virkelig kunde skabes et, helt borte fra den travle Bys Larm fredhelligt, venligt Hvilested i den gamle Kæmpe »St. Nikolaj«s Ly.

Derfor tænkes Museet opført for Enden af Pladsen op mod Vingaardstræde, hvorved opnaas, at Pladsens Midte holdes fri og Bebyggelsen af Pladsen: Taarn og Museum, i Forening med en dobbelt Række Træer (der med Tiden skulde danne ligesom en Buegang), tilsammen udgøre et Slags Gærde omkring den inderste, isolerede Plads, som tænkes forsænket 3 Trin og dækket med gullandske Fliser.

Pladsen kunde tænkes benyttet til at foranstalte offentlig Musik paa Søn- og

Helligdage (Sommeraftener). De lukkede Buegange og Fortovet under Træerne vilde da afgive en fortrinlig Promenade.

Selve Museumsbygningen skal ifølge Programmet indeholde Lokaler for Samlinger af kulturhistorisk Art. Under den Forudsætning, at der fra Sen-Renæssancen (Holbergtiden) her i Landet er bevaret den overvejende og mest karakteristiske Del af gamle, kulturhistorisk værdifulde Interiører og Kunstgenstande, er der anvendt Motiver fra kjøbenhavnske Privatbygninger fra ovennævnte Tid, saaledes at Bygningens Ydre slutter sig saa nøje som muligt til det indre (som Nationalmuseet i München).

Værelserne tænkes derfor ogsaa udstyrede med Døre, Kaminer og Paneler fra samme Tid.

Kælderetagen tænkes benyttet til Kontorer og Magasiner, Stueetagen til de mere fornemme Interiører og 1ste Sal til de mere borgerlige. Trapperne, der er anbragte inde i Huset, modtage Ovenlys. Garderober findes i Stuen ved Opgangen til Trapperne.

Bygningsmaterialet er røde, haandstrøgne, smaa Sten, Granit og Sandsten. De stejlere Tagflader dækkes med røde, hollandske Tagsten, det flade Tag, Buegange og Pavilloner med Kobber.

Over Midtpartiet er anbragt Byens Vaaben. Midt paa Pladsen tænkes anbragt en Brønd med »den hellige Nikolaj«.

Nikolaj Taarn er ved en Dør i Trappetaarnet til Galleriet over Buegangen gjort tilgængelig for Museumsbesøgende.

De lave Udbygninger paa begge Sider af Taarnets store Bue er delvis fjernede og i Stedet en 3die Stræbepille opført paa Sydsiden.

Ved det bestaaende Gadenet er i Projektet intet ændret. Foran Papirhandler Petersens Ejendom tænkes kun plantet en Række Træer.

Kjøbenhavn, 8. Marts 1907.

SVEN RISOM.

DE NYE MØNTER.

Fra den samme unge Architekt, efter hvis Tegning vi i forrige Nr. gengav to Foreningsmærker, har vi modtaget nedenstaaende Artikel og Forslag. Fem-Ører kommer jo strengt taget ikke ind under Begrebet: Architektur. Men paa den anden Side gaar de jo ud og ind af Architekters Lommer lige saavel som af andre Menneskers. Og vi har vel — noget mere end de fleste andre — Ævne til at glæde os over en smuk Mønt og ærgre os over en grim. Og da vi jo skal have nye Sølvmønter ogsaa, var det vel tænkeligt, at de kunde blive bedre end de nye Femører og at nedenstaaende kunde bidrage en lille Del dertil.

Red.

* * *

Kunde og burde Staten ikke være Foregangsmand for alle andre, der skal have noget lavet, som *bør være det bedste*, Tiden kan præstere? Det synes, som om vore nye Kobbermønter taler højt om, at man ved disses Tegning har forsømt ethvert Forsøg i ovennævnte Retning. Mange Privatmænd og Institutioner

har dog i de senere Aar smukt anvist Vejen: Man afsætter en passende Sum Penge; man udsætter denne som Præmier i en offentlig Konkurrence, som man indbyder til, efter at have skaffet sig nogle fornuftige og for den foreliggende Opgave forstaaende og interesserede Dommere, — og man har derved forskaffet sig alle de Chancer, som vort Land ejer for at kunne præstere det bedste i den foreliggende Art.

Hvad har Staten gjort for at Landet kunde faa nye Penge, som kunde være tilfredsstillende blot overfor de mest jævne, billige og sunde Krav til dekorativ Bredde, Kraft og Skønhed? Hvad Indtryk maa de forstaaende derude i den store Verden faa af vort Standpunkt herhjemme paa et Omraade, hvor man derude altid sender Bud efter sine ypperste Folk til Opgavernes Løsning? Hvor er Manden, som burde have set Opgavens Vigtighed og givet Impulsen til, at vi havde faaet nogle gode nye Penge? *Er* der da *ikke een* af rette Vedkommende, som kender og kan fryde sig over de mange prægtige Mønter, som — — — *vi selv* — her i Danmark! — har brugt i mere forstaaende og skønhedstørstende Tider? Hvis han er til, hvorfor virker han da ikke for, at vore nye Mønters Ydre ikke staar *saa* langt tilbage for vore egne ældre?

Gid disse Tanker maa naa derhen, hvor baade Forstaaelsen af Sagen og Ævnen til at virke for den er til Stede; maaske der da kunde skaffes Landet nogle Sølvmønter, som er bedre end de nye Kobbermønter med deres daarligt behandlede Krone, flove Bogstaver og søvndrukne Tal! *K.*

Hvad om Fem-Øren havde set saaledes ud:

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

The Studio Year-Book. The Studio's Forlag, London. 5 Shillings. (Tilsendt fra Georg Chr. Ursins Efterfølger.)

I samme fine Udstyr som sine Forgængere er denne »Aarbog« for Architektur og dekorativ Kunst udkommen. Den viser gennem talrige Afbildninger af Villaer, Møbler, Husgeraad m. m., hvor lidt Englænderne bekymrer sig om Fastlandets Jagen efter nye Former, og skønt van de Velde's Kunst vel maa siges at være af engelsk Oprindelse, findes der i den foreliggende Bog ikke en eneste Ting, der kan tages til Indtægt af denne Skole. Heller ikke den barokke Stil har noget fast Holdepunkt i England, især hvad Husenes Ydre angaar; John Bull har en stiv Ryg og holder ikke af at gaa under fremmed Paavirkning — dette er muligvis baade hans Styrke og hans Svaghed. Alt i alt er der i The Studios Year-Book meget, der er et nøjere Bekendtskab værd, særligt naturligvis for Møbelkunstnere.

Deutsche Kunst und Dekoration. Verlagsanstalt Alex. Koch, Darmstadt. Aprilhæftet 1907. Pris 2.50 Mk. (Tilsendt fra Forlaget).

Det foreliggende Hæfte af dette fortræffelige Værk er udelukkende helliget det nys opførte, storartede »Haus Rheingold« i Berlin, der er bygget efter Architekten BRUNO SCHMITZ's Tegninger og udsmykket med en Mængde Skulptur af Billedhuggeren FRANTZ METZNER. Disse Kunstnere har tilsammen skabt et Værk, der i sit Slags vistnok er enestaaende ved sin Rigdom og Luksus. Huset er bygget til Restauration og Selskabslokaler af det bekendte Firma »Aschinger« og indeholder en Række store Sale; Væggene er hovedsagelig beklædte med kostbare Marmorsorter, i en af Salene f. Eks. Onyx. Overalt straaler og blinker det med Marmor i glatte Flader og Relieffer, fine Træsorter, Bronze og andre Metaller. Rummene er overhvælvede og mange af Hvælvingerne er dækkede med Inkrustation af forskelligt farvede Stene, Muslinger o. s. v. Trods al denne Luksus virker det hele med en fornem Ro, der skyldes den overlegne Kunst, hvormed det er gjort.

FORSKELLIGT.

Kunstakademiet. Aarsmedaillen, første Gang, er den 13. ds. bleven tilkendt Architekt CARL BRUMMER for: »Direktør Aage Heymans Bolig«.

❦

En Landsforening til Bevaring af gamle Bygninger. For om muligt at søge at forhindre Nedrivelse eller Skamskændelse af vore gamle Bygninger af kunstnerisk og historisk Art, har en Kreds af Mænd slaaet sig sammen for at danne en *Landsforening* og i disse Dage udsendt et Opraab til forskellige, der maa formodes at have Interesse for Sagen, om at indtræde i en saadan Forening. Af Architekter, der har underskrevet Opraabet, finder vi MARTIN BORCH, A. CLEMMENSEN, HANS J. HOLM, M. NYROP og H. STORCK. Forøvrigt er det underskrevet af fremragende Mænd i forskellige andre Samfundsklasser.

I Opraabet nævnes nogle Begivenheder fra de senere Aar, der formenes at nødvendiggøre Dannelsen af en saadan Forening, f. Eks. Karmelitternes Sygehus i Helsingør og »Budolfi« i Viborg. Foreningen skal være som en *Æresvagt* om de gamle Bygninger og omfatte hele Landet. Den skulde virke dels ved direkte Indskriden, naar en gammel Bygning truedes med Vold, men ogsaa ved at søge Interessen vakt i videre Kredse for vore gamle Bygningers Betydning og Værdi. Ved »gamle Bygninger« tænkes ogsaa paa alle de udmærkede Huse fra Barok- og Empiretiden, der findes i vore Byer.

Man tænker sig at kunne, i givne Tilfælde, yde pekuniær Bistand af Foreningens Midler og endelig give Raad og Anvisninger paa, hvorledes gamle Bygninger kan indrettes til Statens eller Kommunernes Brug, hvorved der tidt kunde udrettes noget for Bevaringen af dem.

Der er nedsat et Forretningsudvalg, bestaaende af d'Hrr. Direktør for Nationalmuseets 2den Afdeling, Dr. MOLLERUP, Professorerne AARSLEFF, STORCK og M. NYROP, og der agtes afholdt et Møde i nær Fremtid, hvor Sagen vil blive fremlagt og drøftet.

❦

Akademisk Architektforening holdt Møde den 13. ds. Til Dirigent valgtes Axel Erhardt Petersen. Der foretoges 2den Behandling af Forslag til Konkurrenceregler. Under livlig Diskussion behandledes Forslaget til Ende, og med forskellige Ændringer vedtoges det at indstille det til Vedtagelse paa en ekstraordinær Generalforsamling. 2det Punkt paa Dagsordenen: Diskussion om Architekternes kunstneriske Ejendomsret blev, paa Grund af den fremrykkede Tid, udsat til næste Møde.

Viktor Emanuel-Monumentet i Rom. Enhver Romafarer har sikkert med Undren betragtet dette vældige Monument, der synes tænkt som et storslaaet Symbol paa det samlede og fri Italien, men som — efter at Begejstringsrusen har sat sig noget — vistnok nu mere føles som en tung Byrde for den ikke velhavende Nation. Siden det for 22 Aar siden blev paabegyndt, har dets Opførelse allerede slugt 20 Mill. Lire, og det er saa langt fra færdigt, at det menes at ville koste mindst lige saa meget til. Ifølge »Deutsche Bauzeitung« er der allerede anbragt ca. 30.000 Kubikmeter Marmor deri; til Modeller er brugt for over 1 Mill. Et helt Kvarter er købt og nedrevet for at give Plads til Monumentet, og disse Ejendomme har det kostet 4 Mill. Lire at erhverve; de kæmpemæssige Fundamenter har kostet over 3 Mill., hvilket er en Følge af, at man — i Stedet for haard Klippegrund — ved Udgravningen fandt løst Sand og Opfyldning, saa at Fundamenterne delvis maatte føres ned til en Dybde af 16 Meter under Gadelinien.

Sejrherren i den internationale Konkurrence (i hvilken afd. Etatsraad Dahlerup som bekendt deltog og vandt en Præmie) var Architekten Grev Giuseppe Sacconi. Efter at han i 21 Aar havde ledet Arbejdet, afgik han ifjor ved Døden, og Ledelsen er nu i Hænderne paa en Kommission, bestaaende af Architekterne Koch, Manfredi og Piacentini.

Monumentet er, som bekendt, beliggende ved Nordsiden af den kapitolinske Høj og dækker med sine vældige Trappeanlæg og Terrasser et Fladerum af 16.000 □ Meter (c. 3 Td. Land). Hovedaksen falder i Forlængelsen af Corso, og Monumentet er placeret saaledes, at man faar et fuldstændig frit Overblik over det fra det Punkt, hvor Corso udmunder i Piazza Venezia. For at faa dette frie Overblik, er det nødvendigt at nedrive det ved Siden af Palazzo Venezia beliggende Palazzo San Marco. Endvidere er der nedrevet en mindre Kirke samt talrige Privathuse.

Det er Meningen, at Monumentet skal være færdigt i 1911, men dette naaes sikkert ikke. Foruden med Kong Viktor Emanuels Rytterstatue — efter Model af afdøde Billedhugger Chiaradia — skal Monumentet smykkes med 70 store plastiske Grupper og Figurer, og endnu er det ikke afgjort, hvad de skal forestille, og hvem der skal udføre dem. Herom har der allerede været ført mange og heftige Kampe i en Hærskare af Avisartikler, saa en Løsning af dette Spørgsmaal alene vil trække længe ud. Vi skal i et senere Hæfte bringe Afbildninger af dette store Monumentalværk.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 25. MAJ 1907
9. AARGANG № 34

TRIANGLEN 2 OG 4.

Den her afbildede Bygning er opført af Architekt Thorvald Jørgensen for Murermester Viggo Nyholm. Denne Mand, der for et Par Aar siden — ligeledes med Thorv. Jørgensen som Architekt — rejste den smukke Bygning, Østerbros Dossering Nr. 95 A, har saaledes vist sig at høre til de Bygherrer, der føler sig forpligtede til at bringe betydelige pekuniære Ofre, for at de Huse, de bygger, kan blive en Pryd for Byen — en Bestræbelse, som Architekter jo skulde være de første til at glæde sig over og paaskønne.

Efter at Hr. Nyholm havde købt Grunden, forlangte Magistraten, at Façadelinien skulde rykkes 15 Alen tilbage. For det betydelige Tab, der derved paaførtes Ejeren (altsaa 30 Alen Façadebredde), er der givet forskellige Dispensa-

TRIANGLEN 2 OG 4. ARCHITEKT THORV. JØRGENSEN.

TRIANGLEN 2 OG 4. ARCHITEKT THORV. JØRGENSEN.

tioner, saaledes med Hensyn til Bygningshøjden, idet der er tilladt Beboelseslejligheder paa 5te Sal o. a.

Under Gaardene er der indrettet Kælderrum; under den ene findes saaledes en stor Gymnastiksal med Omklædningsrum og Bad; Stueetagen er indrettet til Butikslokaler, de andre Etager til Beboelse. Alle Rum opvarmes ved alminde-

TRIANGLEN 2 OG 4. ARCHITEKT THORV. JØRGENSEN.

lige Kakkelovne undtagen Badeværelserne, der alle opvarmes og forsynes med varmt Vand fra et Kedelanlæg i Kælderen. I Ejendommen findes to Personelevatorer (Titan) samt Støvsuger. Bygherren oplyser, at Gennemsnitsprisen pr. □ Alen af det bebyggede er 210 Kr., heri medregnet Kurstab.

NATIONALMUSEET 1807—1907.

AF MUSEUMSASSISTENT CHR. AXEL JENSEN.

Museumsinteressen er gammel i Danmark. Det er vel kun et Tilfælde, men det ligner en Tanke, at en dansk Videnskabsmand næst efter Italienerne har været den første til at bruge selve Ordet i dets nu gængse Betydning*). Den ældste Form for Museerne, Raritetskabinetterne, var udmærket repræsenteret herhjemme ved Ole Worms Samlinger og ved Frederik III's kongelige Kunstkammer, der endnu danner Grundstammen i vore Museer, og hvis Kataloger trods alle deres Særheder og Naiviteter var agtværdige Arbejder for deres Tid. Men det er dog først Nationalmuseet, som har naaet europæisk Betydning.

I de Tanker, som bar det frem, var der en god Rest af gammeldags polyhistor Videnskabelighed, og har det end voxet sig kraftigt og stort under Ro-

*) Sml. D. Murray: Museums, their history and their use. I, S. 38. Den Bog, hvortil der sigtes, er Rariora Musæi Henrici Fuiren, quæ Academiæ regiæ Hafniæ legavit, publici juris facta a Thoma Fuiren. Hafniæ 1664.

mantikkens Vinger, bunder det dog maaske dybest i den hjemlige Oplysningstids nyvaagnede, arbejdsomme Nationalitetsfølelse. Dets aandelige Fader, Rasmus Nyerup, skrev flittigt og uhyre produktivt en Mængde Bøger, der ofte minder om lærde Pulterkamre, og hjertevindende og vennesæl bevarede han stedse Oplysningstidens Væsen og Vendinger. Saa lidt som *dens* ledende Mænd kan han kaldes genial, men han fulgte med vaagent Blik Tidens Rørelser og forstod at udnytte dem paa det bedste. Meget beskedent erkender han i sin Levnedsskildring, at han ikke fandt sin Kongstanke uden Paavirkning fra andre: »Ideen om mobile Oldsagers Opbevaring i et eget Locale, og Fredlysning over dem, som ikke vare til at flytte, var forresten ikke original; den skyldes dels Sjøborgs Nidkærhed for sine svenske Antiquiteter, dels Lenoirs Musée des monumens Français. Min Fortjeneste er blot, at jeg i Danmark fremstod som Ordfører for en god Sag.« Selve den Maade, hvorpaa han førte Sagen frem, er til største Ære for ham som Menneske. Den Dag i Dag læser man med Fornøjelse hans muntre Opsats i Kjøbenhavns Skilderi for 17. Januar 1807, som paa en Tid, da Nationalmuseet endnu kun var en Fremtidsdrøm, beskriver et Besøg i Samlingen 1837 — tredive Aar frem i Tiden: »En af de Mærkværdigheder i Kongestaden, som jeg først og fremmest bør nævne her, er det danske Nationalmusæum. En heel Række af Værelser paa Slottet er indrømmet dertil. For tre Decennier foreslog Nyerup, i sin Bog om Fædrelandets Mindesmærker fra Oldtiden, denne skjønne Idee. Længe har det varet, førend den blev realiseret, men nu den er udført, ligner den en stolt Eeg, der voxer langsomt og blomstrer desto længere. Danske Hædersmænd kappes om at forherlige dette Musæum; frivillig frembærer enhver sin Skærv paa Nationalhæderens Alter; hvad der fordum laae adsplittet i enkelte Mænds Gjemmer, skjult for Grandskerens og Kjenderens Øje, findes nu her samlet som et skjønt Heelt.«

Vil man have nøjere Oplysning om, hvad Nyerup ønskede i sit Fremtidsmuseum, kan man læse det 1806 udgivne fjerde Bind af hans Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge, eller som han ogsaa kalder Bogen: »Oversyn over Fædrenelandets Mindesmærker fra Oldtiden, saaledes som samme kan tænkes opstillede i et tilkommende National-Museum«. Idet han dedicerer Bogen til en dengang nedsat Kommission for Oprettelsen af et naturhistorisk Museum, siger han: »Som Beskuelsen af Naturens i Naturalmuseet opbevarede utallige og uvurderlige Skatte vil være det mest lærerige og paa den allerbehageligste Maade undervisende Syn, saaledes vilde ogsaa hver Fædrenelandets-Mand, der, i dette Asyl for de ellers alt mere og mere forsvindende gamle nationale Mindesmærker, *fra Sal til Sal kunne studere den successive Fremgang i Nationens Cultur og Begreber*, *Sæder og Skikke*, derved føle den mest levende Interesse.« Men iøvrigt bruger han ikke mange Ord for at anbefale sin Tanke; han foretrækker at lade Genstandene selv tale, gennemgaar, hvad han kunde tænke sig anbragt i Museet, enten i Original eller i Afbildning, og ordner det efter Tidsfølgen i to Hedenoldssale, en Runestenssal og derefter Sale for »Mellemalderens« Aarhundreder fra Kristendommens Begyndelse til Lutheranismens Indførelse. Og som Bevis for, hvor nødvendigt det var at skabe et Asyl for Nationens Mindesmærker, sætter han, i Stedet for Fortale, en Beretning om hans antikvariske Fodrejse paa Fyen i August 1805. Han skildrer, hvorledes han fra Nyborg

vandrede til Julskov Herregaard for at se et berømt middelalderligt Stenkors, og hvorledes det, al hans Søgen uagtet, ikke var muligt at opdage mindste Stump eller Brokke deraf, da det for nogle Aar siden var kløvet og Stykkerne brugt til Vejanlæg; han oplyser, at en Runesten i Flemløse havde haft en lignende Skæbne, og endelig fortæller han om sit Besøg i Odense, hvor man netop var ved at bryde Graabrødrekirken ned. »Jeg vilde dog sige den det sidste bedrøvelige Farvel. Da jeg kom derhen, var man ifærd med at opbrække Kirkegulvet og omstyrte Gravmælerne, saa der saa ud som i Jerusalems Forstyrring.« Efter et saadant Udfald kunde han ved Rejsens Ende »ikke være ret vel tilmode«. Kun i disse enkle og maadeholdne Vendinger gav hans Harme og hans Sorg sig Udtryk paa Prent, og mere var det vel heller ikke klogt at sige for ikke at gøre Sagen latterlig i Samtidens Øjne. Til Gengæld handlede han, oprettede efter eget Initiativ et Kabinet for Fædrelandets Oldsager, som skulde være knyttet til Universitetsbibliotheket, hvor Nyerup jo selv var ansat, og udsendte gennem de kjøbenhavnske Blade (Marts 1807) en Anmodning til Oldsagssamlere og -Ejere om at støtte hans Foretagende. »I privat Mands Eje og Værge ere enkelte Rariteter udsatte for mange Slags Hændelser: de ere f. Ex. ikke sikre for ved Ejernes Rejser og Forflyttelser at blive borte og forkomme. Ej heller kan Nogen af nogle faa enkelte Stykker uddrage Resultater, hvorved Bekjendtskab med vort Fædrelands fordums »Art og Konst« kan fremmes eller faae betydelig Tilvæxt. Skjenkes de derimod til et Institut, hvor de opbevares med den ængsteligste Omhyggelighed, hvor der er Forraad af lignende og hinanden indbyrdes oplysende Sager, hvor der er et Bibliothek med alle de litterære Hjelpemidler, som tjene til at udtyde og forklare dem, saa kan et Stykke, der, isoleret, ingen Betydning har, lede til de vigtigste og interessanteste Følgeslutninger. Alt, hvad som saaledes af Patrioter her bliver deponeret, er en Skjærv paa Fædrenelandets Alter.«

Hans Iver bragte gode Frugter, og hans private eller ialfald ganske uofficielle Samling modtog flere betydelige Gaver. Men endnu i samme Foraar fik Sagen en helt ny Vending. Der var endelig sket en Skandale, som kunde ryste de søvnige ud af deres Ligegyldighed, et Tilfælde, der kostede Danmark nogle af dets bedste middelalderlige Mindesmærker, men til Gengæld skaffede det et Statsmuseum. Der sigtes her til den berygtede Auktion i Roskilde Domkirke 1806, hvor man bl. a. solgte den pragtfulde Messinggravplade over Biskop Niels Jepsen, et flandersk Arbejde af samme Karakter som Erik Menveds Gravplade i Ringsted. De $24^1/_4$ Lispund Metal tilsloges en Kobbersmed for 45 Rigsdaler 4 Mark $5^1/_2$ Skilling og gik ufortøvet i Smeltediglen. Men trods dette var hele Sagen maaske gaaet ret ubemærket hen, hvis der ikke mellem alt det andet Ragelse var bleven bortauktioneret et kæmpemæssigt Trækrucifix, som en anden Kobbersmed erhvervede sig for 9 Mark. Der findes en noget upaalidelig Fortælling om, at det skal have været Køberens Hensigt at stille Kristusfiguren op til Pynt i sin Have, og at Præsterne fik ham derfra ved at foreholde ham det upassende i denne Beslutning. Men nok er, det blev hugget i Stykker til Pindebrænde, og da Hovedet kløvedes, faldt der ud af det et dobbeltarmet Smykkekors af Guld, besat med Ædelsten og indrettet til Gemme for en Træsplint, der sikkert i Middelalderen har været anset for en Relikvie fra Kristi

Kors. Det var et fordelagtigt Hug; Korset blev indsendt som Danefæ og kom paa Kunstkammeret, Finderen fik 59 Rigsdaler, Metalværdien af hans Fund, og Historien kom Kronprins Frederik for Øre, saa at Kancelliet nu tog kraftigt fat, og saa at Danmark fik en Oldsagskommission et Par Maaneder før Sindene optoges af Kjøbenhavns Bombardement og alle de følgende Krigsulykker.

Man maa kende denne Forhistorie for fuldt at forstaa, at Nationalmuseet nu fejrer sin hundredaarige Fødselsdag den 22. Maj, den Dato, da det kongelige Reskript om Oprettelsen af »Commissionen til Oldsagers Opbevaring« blev udstedt. Thi dette Dokument taler om meget andet end just Museet. Til Kommissionsmedlemmer udnævntes Overhofmarchal A. O. Hauch, Kancellideputeret P. J. Monrad, Artillerikaptajn Werner Hans Fr. Abrahamson, Professor Fr. Münter, der havde udarbejdet et Forslag til Kancelliet om den ny Institution, Professor Børge Thorlacius og endelig Nyerup som Sekretær, og disse kyndige og interesserede Mænd fik Ordre til at fremskaffe Indberetninger fra alle Landets Præster om de Oldsager og Fortidsminder, som hver kendte i sine Sogne, at korrespondere og at samle Oplysninger og derefter at overveje, hvilke Oldtidsminder der fortjente at bevares paa deres Plads ude paa Markerne, hvad der kunde gøres for at sikre Fortidsminderne i Kirkerne og andre offentlige Bygninger, hvorledes Almuen bedst kunde undervises om Værdien af de Oldsager, der opgraves af Jorden, og endelig til Slut, »hvorledes med de mindste Bekostninger for Staten et Stats-Musæum kunde anlægges for alle i Vore Riger værende Oldsager, forsaavidt de allerede findes i de kongelige Samlinger eller med Tiden kunne blive dem indlemmede, og hvorledes dette Museum da kunde anvendes til offentlig Nytte«. Som man ser, er selve Museet endnu kun Fremtidsmusik; men der fandtes dog fra nu af en fast Institution, som kunde varetage dets Tarv, og der var lagt en spæd Spire, som trods Tidernes Ugunst skulde vise sig levedygtig.

Og Tiderne var onde nok. En hurtig udarbejdet Plan til at indrette Nikolai Kirkeruin, som jo stod ubrugt siden 1795, glemtes selvfølgelig under Bombardementet og blev aldrig senere genoptaget, og Kommissionen maatte nøjes med et lille Rum paa Universitetsbiblioteket over Trinitatis Kirke. Men den arbejdede ufortrødent, indledede en meget omfattende Brevvexling, samlede en stor Mængde Præsteberetninger, som endnu danner Grundstammen i Nationalmuseets Arkiv, og søgte paa Grundlag af dem at faa en Række faste Oldtidsmonumenter rundt om i Landet fredlyste, uden at det dog lykkedes i første Omgang; skønt Kancelliet gik ind paa Tanken, sørgede det ikke for at give Fredningerne Retskraft. Bedst gik det med de litterære Opgaver, og det lykkedes saaledes at begynde Udgivelsen af Danmarks første arkæologiske Tidsskrift, Antiqvariske Annaler; men i det hele føltes det stærkt, at Kommissionsmedlemmerne var upraktiske Videnskabsmænd, der stod hjælpeløse overfor den ny og ganske ukendte Opgave at skabe et Museum. De købte vel for den Smule Penge, de havde at raade over, og de modtog stadigt mange og værdifulde Gaver. Men de evnede ikke at ordne det modtagne. Sagerne laa hengemte, ofte i den samme Indpakning, hvori de var komne, et Stykke Karduspapir eller et blaat Lommetørklæde. Det var døde Skatte, og Nyerup synes selv at have indset, hvad der skortede. Saasnart han fandt en Efterfølger, som kunde tage Arven op efter ham, søgte han sin Afsked, hvad han selv omtaler paa følgende Maade: »Der-

som jeg kan smigre mig med, at jeg fra første Færd har haft nogen Fortjeneste af Nationalmuseets Anlæg, tør jeg nok sige, at samme langt overvejes af den, at jeg ved at fratræde Secretairiatet bidrog til, at Herr Thomsen blev min Eftermand. Mage til ham til saadan en Post findes ikke i syv Kongeriger.«

Det var i December 1816, at C. J. Thomsen overtog Sekretærposten, og han gjorde strax det Kunststykke at ordne Samlingen uden at have Penge dertil. Nogle værdiløse Malerier blev taget i Brug som Tapeter for at dække Bagsiderne af Bibliotheksreolerne, og nogle laante Fyrretræsskabe fik den nødtørftigste Oppudsning og blev saa godt udnyttede, at ikke blot deres Indre blev fyldt, men ogsaa Dørene baade udvendig og indvendig behængtes med Oldsager. I 1819 lukkede Samlingen op for Publikum, foreløbigt kun hver Torsdag fra Kl. 11 til 2, men dog tilgængeligt for enhver, der kunde og vilde komme, og gratis, ikke saa fornemt som det gamle Kunstkammer, hvor det kostede 3 Rdlr. at faa Adgang. At denne Offentlighed virkelig var forud for sin Tid, mærkedes derpaa, at der til en Begyndelse kun kom yderst faa Besøgende, men Thomsens videnskabelige og folkelige Forklaringer førte efterhaanden Folk til Huse. Bønderne tog han sig særlig af; »thi«, som han sagde, »det er ved deres Hjælp, at vi skal have vor Samling forøget.« Alle, som har hørt ham, er enige om at prise hans enestaaende Evne til at fortælle, til at vinde sit Publikum og til at lokke Meddelelser og Gaver ud af de besøgende. Allerede i 20'erne var han naaet saa vidt, at Museet nævnedes som en af Kjøbenhavns Seværdigheder, at det fik Besøgende udenlands fra, og at det var voxet saa stærkt, at det truede med at sprænge de snævre Rammer. Dette skete i 1832, da Samlingen overflyttedes til noget rummeligere Lokaler i Kristiansborg, forresten ivrigt modarbejdet af Slottets Bygmester.*)

Endnu mere betyder det for os, at Thomsen ikke blot var dygtig Samler, men ogsaa en genial Videnskabsmand. Under Frederik VI's landsfaderlige og pengeknappe Regimente, under Forhold saa smaatskaarne og hæmmende, at de fleste andre vel vilde være bukkede under, formede han jo ikke blot det danske Museum, men naaede samtidigt at grundlægge Nutidens arkæologiske Videnskab og at skabe Verdens første kulturhistoriske Museum i moderne Forstand. Dilettant, som han fra første Færd var, saa han friskere og mindre hildet paa Oldsagerne end de boglærte Videnskabsmænd, og uden videre Medhjælp kom han selv til at sysle med alle de indsamlede Genstande, saa at han erhvervede sig et enestaaende Førstehaandskendskab. Det er gennem Sophus Müllers udmærkede Bog om vor Oldtid tilstrækkeligt kendt, hvorledes han gjorde sine epokegørende Opdagelser, og hvor beskedent og nølende han fremsatte dem, og jeg skal derfor nøjes med at citere en enkelt Udtalelse af en anset udenlandsk Museumsmand, som viser deres vidtrækkende Betydning**): »Hvem der end først har talt om Treaaldersystemet, det var Christian Thomsen, som først førte det ud i Praxis, og det var Ordningen af det store Museum i Kjøbenhavn i Overensstemmelse med hans System, som skabte den arkæologiske Videnskab. Før hans Tid var

*) Til det foregaaende er der hentet adskillige Bidrag fra T. Hindenburgs Bidrag til den danske Archæologis Historie (Dansk Maanedsskrift. Anden Række I, S. 149—218).

**) D. Murray: Museums, their history and their use. I. S. 232.

Museet kun en Bunke tørre Ben; i hans Hænder og ved hans Genius fik de Liv og kunde fortælle Fortidens Historie. Sammenhængen mellem de forskellige Oldtidsminder indbyrdes og med Nutiden blev skitseret af ham i store Omrids, og snart opstod en Hær af Iagttagere hele Verden over, som kunde udfylde Enkelthederne. . . . Ethvert arkæologisk Museum er nu ordnet mere eller mindre i Overensstemmelse med Thomsens Principper, med saadanne Modifikationer, som Forholdene kræver.«

Saaledes var da Museet for de nordiske Oldsager kommen til Verden og de første Børnesygdomme overstaaede. Dets senere Vækst er det ikke Hensigten her at omtale, og blot ganske kort skal jeg nævne, at det efterhaanden opslugte det gamle Kunstkammer, at det i 50'erne overflyttedes til Prinsens Palæ, og at det lidt efter lidt udvidedes til at omfatte en Række Samlinger, blandt hvilke det af Thomsen oprettede etnografiske Museum paa sin Vis var lige saa banebrydende som den egentlige »oldnordiske Samling«. Lige saa lidt skal det her vises, hvorledes Museets Virksomhed for Monumenterne ude i Landet i Tidens Løb har afpasset sig efter de vexlende Krav, og endnu mindre skal der her gøres noget Forsøg paa at skrive den danske Arkæologis Historie, som ikke lader sig skille fra Museets. Hvad jeg derimod kunde ønske at fremhæve, er, hvorledes den Ejendommelighed, som kommer frem allerede i Nyerups Planer og i Brevet af 1807 og senere i Thomsens Arbejder, endnu præger Museets Virksomhed baade udad og indad.

Naar Museet regner den 22. Maj 1807 for sin Fødselsdag, er det saa meget mere berettiget, som det i sig har optaget den gamle Oldsagskommission, der kun bestod til 1848 og derefter afløstes af en Inspektør (senere Direktør) for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring. Denne Post beklædtes af Worsaae, og da han efter Thomsens Død ogsaa blev Museumsdirektør, forenedes de to Stillinger i en Personalunion, der i 1892, da Museet genoptog det Nyerup'ske Navn, gik over til en Realunion. Som bekendt er Nationalmuseet efter den nugældende Ordning delt i to Afdelinger, hver under sin Direktør, den første omfattende Antiksamlingen, den etnografiske Samling og den danske Samlings forhistoriske Del, den anden Møntsamlingen og den danske Samlings historiske Del. Men for begge Afdelinger gælder det, at de beskæftiges med meget andet end almindeligt Museumsarbejde. Begge arbejder paa en indgaaende Beskrivelse af alle Landets Fortidsmonumenter, og begge tilstræber at faa de bedste og mest typiske Mindesmærker fredlyste. Under første Afdeling sorterer Dysser, Kæmpehøje o. s. v., medens anden Afdeling, hvis Museumsomraade jo er betydelig mindre, til Gengæld har en nok saa mangeartet Virksomhed udad; ikke blot fører den Tilsyn med Voldsteder og Ruiner, men desuden med Istandsættelser og Vedligeholdelse af Kalkmalerier og Kirkeinventar. Mere og mere systematisk gennemfører den at undersøge enhver gammel Bygning, der skal nedrives, og hvad de større Kirkeistandsættelser angaar, hvor der naturligt tilkommer Arkitekterne en meget vigtig Stilling, er den altid repræsenteret ved sin Direktør. Skønt det nu ikke er udtrykt i Institutionens Navn, udfylder den altsaa en Virksomhed, som i Udlandet kun sjældent er saa snævert forbundne med Museerne. Dette er ikke blot en Følge af vore smaa Forhold; naar Ordningen fra 1807, omend under nye Former, er bevaret til vore Dage, ligger det i, at den har vist sig

praktisk og nyttig, og at Arbejdet indenfor Museets Vægge og Virksomheden ude i Landet støtter og udfylder hinanden. Det har man paa Museet altid haft Følelsen af, og betegnende er dets antikvarisk-topografiske Billedsamling, der er en Hovedkilde baade for vor Arkæologi og for vor Arkitekturhistorie, grundlagt paa en Tid, da Museets Virksomhed udadtil var mindst.

Grundlaget og den første Forudsætning for hele denne Virksomhed er dog ikke blot det hundredaarige Dokument, det er ogsaa Nyerups Udkast fra 1806, der strax fra første Færd gav Museet de Grundlinjer, det senere aldrig har fraveget, men kun uddybet og udfyldt. Ved første Øjekast kunde dette synes urimeligt; thi det Nyerupske Projekt, hvis Hedenoldssale svæver i graat Mørke, og hvis Middelaldersværelser væsentligt fyldes af Genstande, Indskrifter og Billeder, der kan knyttes til enkelte historiske Personer, minder paa mange Maader mere om Frederiksborg, som det nu bliver, end om Nationalmuseet. Men ogsaa det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg bygger paa Nyerups Tanker, og erindrer man de ovenfor fremhævede Sætninger i Fortalen til Nyerups Bog, vil man strax se, at de Ord til andet angiver, hvad der endnu er Museets Maal. Det er i Virkeligheden i Kraft af dem, at Thomsen opstiller sit Trealdersystem, det er dem, Worsaae formulerer som sit kronologiske Princip og overfører fra oldnordisk Museum til Rosenborgsamlingen, og det er dem, der er skarpt hævdede ved de sidste Aars fuldstændige Omordninger i den danske Samling med dens Hovedafsnit efter Tidsaldre og dens geografiske eller typologiske Underafdelinger. Vanskelige er de at gennemføre; men til Gengæld tvinger de stedse til at rette Blikket udad og om ikke for andet, saa for selve Museumsordningens Skyld at gøre sig fortrolig med Mindesmærkerne ude i Landet. De synes for os saa selvfølgelige, at man til daglig Brug ikke tænker derover; men naar det før er sagt, at Thomsens System vandt Indpas overalt, saa gælder det den arkæologiske Videnskab og de forhistoriske Museer (og for de sidstes Vedkommende endda kun delvis), derimod ikke de Samlinger, der omfatter den historiske Tid. Disse er i Udlandet sjældent ordnede efter noget rent og klart Princip, naar de da ikke er ublandede Kunstindustrimuseer; i Reglen er der taget Hensyn til altfor mange forskellige Sider, og Grupperinger efter Sagernes Brug eller hyppigere efter deres Materiale skyder sig frem som ligeberettiget med den kronologiske Ordning. Det er allerede meget, om der i det hele samles paa Genstande fra historisk Tid efter arkæologiske Principper; thi selv det er endnu en Sjældenhed udenfor Skandinavien, og i det hele og store kan det sikkert siges, at Museumsgenstandene købes og vurderes efter æstetisk Maal og ikke efter deres kulturhistoriske Betydning. Og naar man gaar videre og helt ser bort fra Ordningsprincipperne, findes der ganske vist en talløs Mængde kulturhistoriske Museer, men kun faa, der med saa forholdsvis stor Ret som det danske kan kalde sig for et Nationalmuseum. Af de store Nationer er det betegnende nok kun Tyskland, der har søgt at skabe en saadan Institution, det germanske Museum i Nürnberg, der blev stiftet 1852 som et Udtryk for den tyske Enhedstanke; hverken England eller Rusland ejer noget lignende; hvad Lenoir havde samlet i Paris, splittedes hurtigt for alle Vinde, og den store Plan, som inspirerede Nyerup, blev aldrig senere genoptaget. End ikke Italien ejer et virkeligt Nationalmuseum, hvor mange udmærkede Kunstsamlinger Landet saa end rummer.

Det er de smaa Nationer, der har ført Tanken ud i Livet. Nederlandene, Schweiz, de forskellige Folkeslag i Østrig og endelig de skandinaviske Lande, blandt hvilke Sverige altid har kappedes med Danmark, saa at det er vanskeligt at sige, hvilket af de to Lande der har Prioriteten. Men det er ogsaa mindre væsentligt. Sikkert er det, at de skandinaviske Folk staar i forreste Række, hvad deres nationale Samlinger angaar, og at der heroppe i Norden ikke blot er samlet i længere Tid, men ogsaa konsekventere og følgerigtigere end i andre Lande.

Derfor har det danske Nationalmuseum al mulig Grund til at vise baade dets Stifter og dets første virkelige Museumsmand Taknemlighed. Dets brede nationale Grundlag og dets klare, historiske Karakter, der er Museets Stolthed og Styrke, skylder det *dem*. Naar det indtager en Hædersstilling mellem Verdens historiske Samlinger, er det i første Række paa Grund af disse to Mænds tidligt modne, vidtskuende og klare Forstaaelse af dets Opgave. Naar det mindes dem, vil alle sikkert indrømme, at det har Lov til at fejre sin hundredaarige Bestaaen med Fest.

Men der er dog Grund til at blande nogen Malurt i Glædens Bæger, naar man ser ud i Fremtiden. Om det hidtil er lykkedes at holde Museets Fane tilstrækkeligt højt, maa andre dømme om; men det er næppe for dristigt at sige, at de store Krav, som med Rette bør stilles, ikke i det lange Løb lader sig opfylde, hvis Museets egen, indre Udvikling gaar i Staa. Og det er der Fare for*). Selv om dets Embedsmænd arbejder efter Evne, og selv om det støttes af en levende Interesse ude i Folket, vil det ikke kunne følge med i Udviklingen, hvis Samlingerne vedblivende skal snævres inde i en lille og utilstrækkelig Bolig, som Prinsens Palæ trods alle sine gode Egenskaber er. Allerede nu er Museumssalene helt igennem overfyldte; mange Genstande er næsten utilgængelige eller slet belyste, paa adskillige Punkter har man maattet bryde de strenge Regler blot for at stuve Sagerne tilstrækkeligt sammen; paa andre Omraader maa man helt opgive at samle, fordi der ikke er Plads til de ønskelige og nødvendige Udvidelser. Og naar Nyerup kunde lade Museet standse ved 1536 og Thomsen ved 1660, saa var disse Tidsgrænser forsvarlige og forstaaelige for deres Tid, men for os passer de ikke mere. Allerede Worsaae hævdede skarpt og bestemt, »at et kulturhistorisk museum, i lighed med den skrevne historie, maa til den rette forstaaelse af nutiden oplyse alle forudgaaede tidsrum og ikke mindst dem, hvorpaa nutidens hele udvikling umiddelbart hviler«. Hans Ordning af Rosenborgsamlingen blev ogsaa gennemført saa tidligt, at den paa sit Omraade var banebrydende for hele Europa, og han støttede af al Magt det af Bernhard Olsen skabte Folkemuseum. Men denne naturlige Fortsættelse af den

---

*) Det er mig en Glæde nu at kunne henvise til Direktør Sophus Müllers for et Par Dage siden udgivne Bog: Nationalmuseet hundrede Aar efter Grundlæggelsen. Klart og myndigt fremfører den Ønsket om en bedre Bolig. Iøvrigt bør det her siges, at dette Skrift kun kan give dets Læsere en ufuldstændig Forestilling om Museets Arbejde og Opgaver; det behandler ret ensidigt dets første Afdeling, uden at det i Titelen eller paa anden Maade antydes, hvor meget der forbigaas i Tavshed eller kun svagt antydes med er Par Ord. Maaske har da Skriftet ikke gjort denne Opsats, som er skrevet uden Kendskab til det, helt betydningsløs.

danske Samling er for Tiden endnu værre stillet end Nationalmuseet selv; bortset fra dets Bygningsafdeling er det indeklemt i mørke, utilstrækkelige Lokaler, som hindrer en tilfredsstillende Ordning og hæmmer dets naturlige Væxt. Skilte er Nationalmuseets anden Afdeling og Folkemuseet hver for sig utilstrækkelige og vilde, selvom de fik bedre Albuerum, aldrig kunne fyldestgøre de ideelle Krav til et Nationalmuseum. Først samlede i en Nybygning vil de faa Mulighed for at udvikle sig til, hvad de forlængst burde have været, og hvad de danske Museumsmænd Gang efter Gang har kæmpet for. Maaske kan Nødstilstanden endnu undskyldes med opportune Grunde; men afhjælpes den ikke jo før jo heller, behøves der kun ringe Spaadomsevne og kun lidet Kendskab til Museumsvæsenets hurtige Udvikling rundt om i Europa for at kunne sige, at det danske Nationalmuseum om faa Aar ikke vil kunne taale en Sammenligning med Udlandets bedst ordnede historiske Museer.

Er dette Fremtidsperspektiv til Ære for Nyerups, Thomsens og Worsaaes Land?

ET BYMUSEUM.

I Anledning af en Artikel i »Architekten« af 18. d. M. med Gengivelser af Architekt Risoms Løsning af Opgaven for »Neuhausens Præmie« maa det være mig tilladt at oplyse, at naar det vedkommende Projekt ikke blev indstillet af Udvalget til Præmietilkendelse, maa Aarsagen tildels søges deri, at den foreslaaede Bygning i Ydre og Masse harmonerer mindre godt med det gamle Taarn.

For at opnaa større Massevirkning og ydre Slægtskab med Taarnet behøvede Bygningen ikke — som af den ærede Redaktion en passant bemærket — at være nogen Skyskraber; en Udvidelse af f. Eks. Bygningens Længde til begge Sider med bredere Arkadeforbindelser navnlig mod Taarnets Vestibule, en samlet Tagafslutning paa Hovedbygningen og lidt Hensyntagen til Taarnets særlige Architektur vilde sikkert have givet en heldigere Løsning end den skitserede; hertil kunde ogsaa have bidraget en Ændring af Taarnets Vestibule, der vel nok kan gøres lavere.

Det er imidlertid ikke for at fremkomme med disse kritiske Bemærkninger, at jeg henvender mig til »Architekten«, men derimod fordi jeg finder, at den skitserede Planordning (fraset de anførte Mangler) i sit Hovedanlæg og Grundtanke er det bedste af de Forslag, der, mig bekendt, hidtil er fremsat vedrørende Ordningen af Nikolaj Plads — hvis der overhovedet skal bebygges nogen Del af denne —, og man skylder Hr. Risom Tak for hans oplysende Arbejde i Sagen, og ligeledes »Architekten«s Redaktion, der har muliggjort Projektets Offentliggørelse for en større Kreds.

Et Arbejdes Optagelse paa Foraarsudstillingen bestemmes af dennes Censurkomité uden Akademiets Indvirkning, og Ikkeoptagelsen af Tegningerne skyldes formentlig for en Del de af mig bemærkede Mangler ved Løsningen.

Siden Opgaven blev stillet, er jo fremkommet Forslag til Genopbyggelse af Taarnets Spir; jeg tror imidlertid ikke, at dette Forhold vil vanskeliggøre en

Bebyggelse af Pladsen paa den af Architekt Risom skitserede Maade, idet Taarnet med sit oprindelige Spir vistnok vil virke mindre tungt end den nuværende hovedløse Masse og lette en moderat og passende Bebyggelse af Pladsen, selv om denne sluttelig ikke stiler netop i Retning af »et Bymuseum«.

Kjøbenhavn, den 20. Maj 1907.

ALB. JENSEN.

FORSKELLIGT.

Nationalmuseets Hundredaarsfest. I Onsdags, den 22. Maj, mødte ca. 400 Gæster fra By og Land, Mænd, der paa den ene eller anden Maade er knyttet til Museet og dets Virksomhed, paa Museets Grund, hvor der i Forgaarden var rejst et Telt.

Hans Majestæt KONGEN var — som Præsident for Oldskriftselskabet — mødt med Følge. Der holdtes en Række Taler i Festens Anledning: af Museets to nuværende Direktører, Dr. SOPH. MÜLLER og Dr. MOLLERUP, af en Delegeret fra Provinsmuseerne — OLLENDORFF fra Aarhus —, af Gaardmand HANS DIDERIKSEN fra Møen, Oldskriftselskabets Vicepræsident, Prof. EDV. HOLM, og af Repræsentanter fra Norge og Sverig, Direktør BENDIXEN fra Bergens Museum og Sverigs Rigsarkivar, den statelige gamle Prof. HILDEBRANDT.

Derefter afslørede Dr. Müller et Mindesmærke for Museets Stifter, Rasmus Nyerup. Dette, som er modelleret af Billedhugger H. CHR. PETERSEN, har Form af en »Mindeeg«, hvorunder er anbragt et Skjold med Nyerups Navn.

Festen endte med en Frokost, der serveredes i et Telt i Haven, og hvor atter forskellige Mænd, bl. a. KULTUSMINISTEREN, Prof. TROELS LUND, Stiftamtmand ROSENØRN o. fl., holdt Taler, hvorefter der blev afsunget forskellige skandinaviske Nationalsange.

Nationalmuseets 2den Afdeling har i Anledning af Hundredaarsfesten udgivet første Del af et stort og meget anseligt Værk: »*Drikkehorn og Sølvtøj fra Middelalder og Renæssance*« ved JØRGEN OLRIK. Heftet, hvori Nationalmuseets Samling af Drikkehorn er beskrevet, rummer en stor Rigdom af smukke og omhyggeligt udførte Illustrationer. Resten af Værket — omfattende Sølvbægere, Sølvskeer og samlede Sølvfund — vil blive udgivet i Aarets Løb.

Landsforeningen for Bevaring af gamle Bygninger. Som omtalt i forrige Nr. afholdtes der den 23. ds. et Diskussionsmøde om denne Sag. Professor M. NYROP indledede og Taler holdtes af Docent P. JOHANSEN, Prof. EDV. HOLM, Direktør MOLLERUP, Arkivar SAXILD, Provst HENRY LARSEN, Architekt C. M. SMITH, Magister CHR. AXEL JENSEN o. fl. Forsamlingen vedtog at danne en Forening med ovennævnte Formaal samt opfordre Mødets Indbydere til at danne en foreløbig Bestyrelse, der skal arbejde videre i Sagen, udarbejde Love etc.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JUNI 1907
9. AARGANG № 35

VESTERBROGADE 34.

Den her afbildede Nybygning tilhører Hr. Snedkermester KAAS-RASMUSSEN, der har ladet den opføre under Ledelse af Architekt ANTON ROSEN. Bygherren stillede Architekten Opgaven saaledes, at der i Forhuset skulde indrettes Forretningslokaliteter i alle Etager, dog saaledes, at de øverste Etager foreløbig kunde anvendes som almindelige Familieboliger. Fordringen var: meget Glas — navnlig i Stueetagen — samt ved Porten de nu heldigvis snart dødsdømte buede Spejlglasruder.

Der var planlagt Butikker paa begge Sider af Porten, og det nu ved den ene Side installerede Biograftheater blev først projekteret under Opførelsen.

Den lange Sidefløj er indrettet til Hotelbrug med Restauration i Stuen og Siddepladser i det Fri, af hvilken Grund Gaarden er gjort saa hyggelig som mulig.

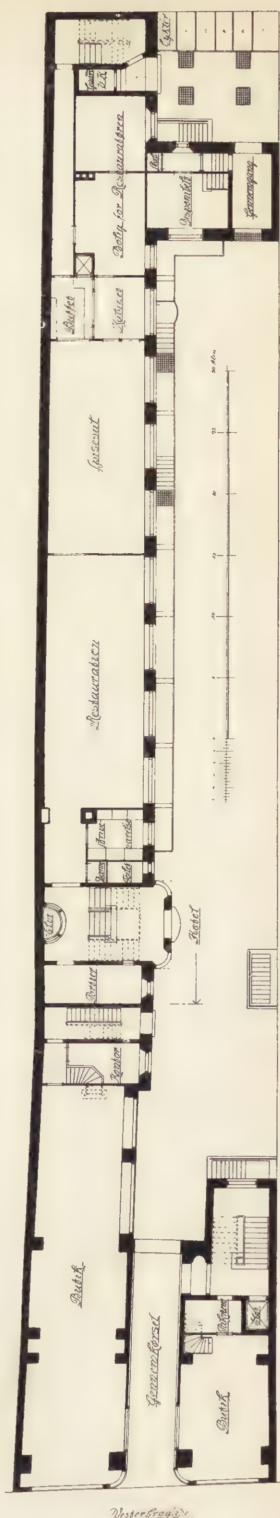
Murerarbejdet er udført af Murermester SOPHUS SCHRØDER, Tømrerarbejdet af Tømrermester LUDVIG NIELSEN, Snedkerarbejdet af Aktieselskabet SILVAN, Malerarbejdet af SCHÜBELER, Façadens imiterede Sandsten af CARL SCHIØTZ og Kobberarbejdet paa samme af Billedhugger VIGGO HANSEN. ANDRESEN & REUS har udført Smedearbejdet, og TITAN har leveret de to Elevatorer. Bygningen er forsynet med Varmtvandsvarmeværk, der er leveret af Firmaet VIGGO JENSEN og installeret væsentlig under Ledelse af Ingeniør HÜTTEMEIER.

Architekten fralægger sig Ansvaret for det højst uheldige Hotelskilt over Porten, ligesom han — hvad der vil kunne ses — selvfølgelig intet har haft at skaffe med Restaurationens og Hotellets Møblering og øvrige Montering.

* * *

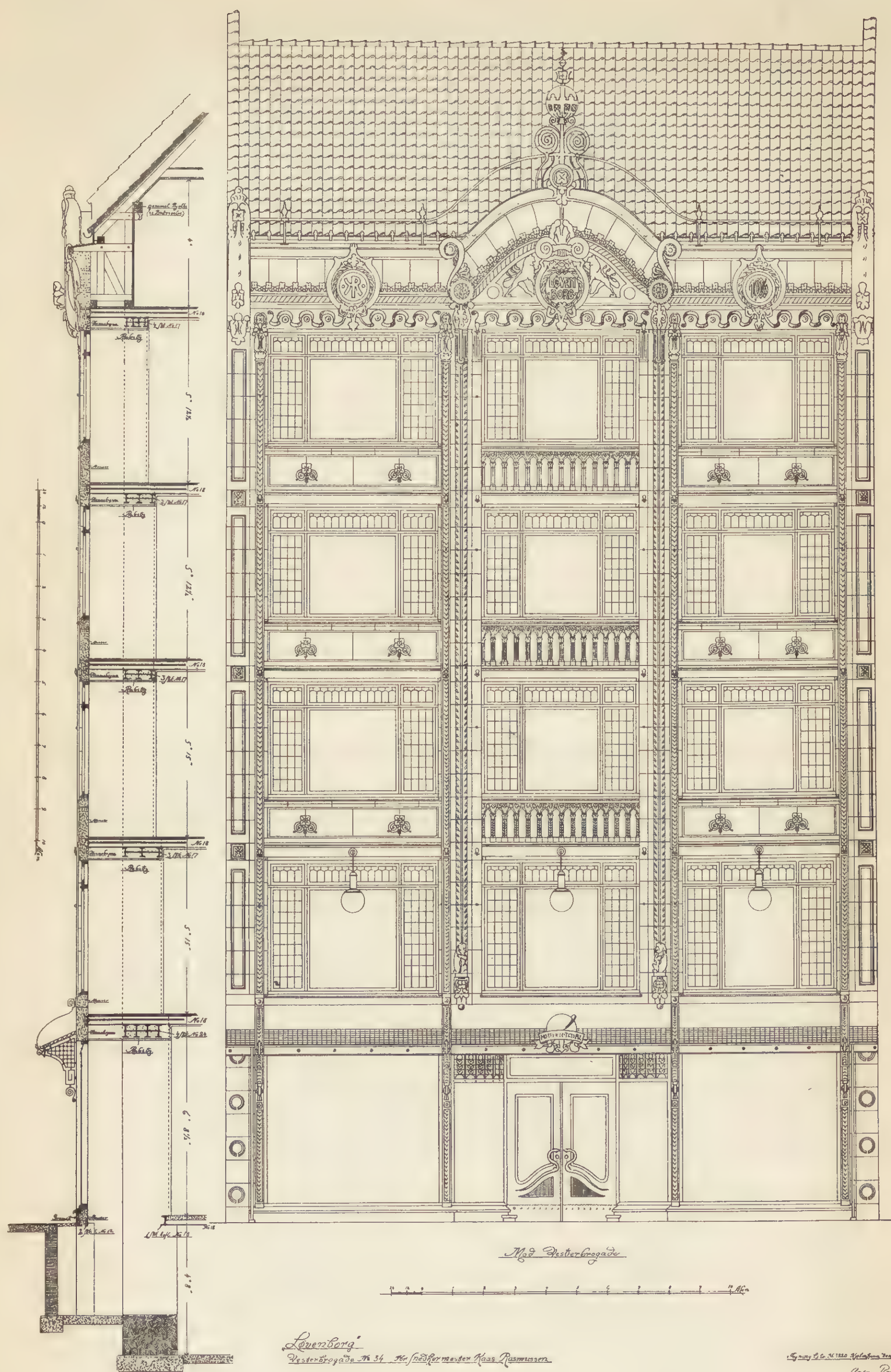
Opgaver af lignende Art som den her foreliggende er som bekendt tidligere stillet danske Architekter. Jeg vil ikke netop paastaa, at en saadan Opgave er uløselig, men jeg kan vel nok have Lov at sige, at den hører til de ubehageligste Problemer, overfor hvilke man kan blive stilllet. Det har jo nemlig i lange Tider været, og er det vel endnu i mange Købmænds Øjne, en ufravigelig Fordring, at Butikkernes Glasflader skal strække sig over hele Façadens Længde; ikke en Tomme maa afgives for at Bygningens Organisme — dens bærende Dele — Murpillerne kunne blive synlige og danne Adskillelse mellem de forskellige Butikker. Architekterne have herhjemme talt for døve Øren og vil maaske en Tid endnu nødes til at bide Harmen over Uforstanden i sig. Heldigvis er der i den allerseneste Tid Tegn til Forbedring i dette Forhold — Reaktionen er der, og den kommer, som saa mange andre gode Gerninger, fra de store Kulturcentrer, — i dette Tilfælde fra Berlin. Der er aabenbart gaaet Kultur i de tyske Købmænd, — Glashusene ere ude af Kurs dernede, disse Magasinhuse, hvor alle Butikkerne løbe i eet, hvor Høkerens Varer kun adskilles fra Konditorbutikken ved en tynd Jernsprodse.

Der er gaaet Kultur i Berlinerne, og det varer vel ikke alt for længe, inden vore danske Købmænd indser, at vi danske Architekter, ligesom de tyske, have Ret i vor Paastand om, at Bygningens Piller bør føres ned mellem Butikkernes Vinduer, saaledes at hver Butik indrammes for sig. De runde Glas, der saalænge have været Mode her og andre Steder, bør nu være en »Saga blott«, — de ere upraktiske paa saa mange Maader og erstattes meget let ved Vinduer med skraat afbrudte Hjørner. — Bedre end mange Ord: »Skal De bygge et Forretningshus, rejs da til Berlin for at studere Architekt Messels

ARCHITEKT ANTON ROSEN.

VESTERBROGADE 34.

VESTERBROGADE 34. ARCHITEKT ANTON ROSEN.

VESTERBROGADE 34. ARCHITEKT ANTON ROSEN.

VESTERBROGADE 34. GAARDFAÇADE. ARCHITEKT ANTON ROSEN.

prægtige Arbejde: »Wertheims Magazin«. Denne udmærkede Bygning vil sikkert for lange Tider blive Hovedtypen for gode Forretningshuse, samt specielt for den ydre Anordning af Butikker. Desværre havde jeg ikke set dette Arbejde forinden jeg byggede Vesterbrogade 34.

A. R.

EN HENSTILLING.

Hr. Redaktør! Der er en Sag, som ligger mig paa Hjerte og som jeg udbeder mig Plads for nogle Bemærkninger om i »Architekten«.

Jeg tænker paa de kedsommelige, plebejiske, trøstesløse Gaarde i vore kjøbenhavnske Huse fra forrige Aarhundrede.

Vore Architekter have gjort et uhyre Skridt fremad i den sidste halve Menneskealder, derved er Livet virkelig blevet skønnere og Tilværelsen mindre bitter end i Tømrermester Kaysers og Borgmester Ehlers Tid.

Men Gaardene! Det er endnu som om Ingen ret tænkte paa dem, og hvilken Betydning har deres Skønhed eller Hæslighed ikke paa dem, som leve i Huset, meget mere end Husets egen Façade og nok saa meget som Genbohusets Façade.

Jeg tilraaber mine mange gode Venner iblandt Architekterne:

»Tænk dog paa Gaardene i vore femetages Beboelseshuse!«

De af os, som leve i smukke Hjem, maa jo føle, hvor sørgeligt det maa være for dem, som ere henviste til at leve til Stadighed med det Hæslige for Øje.

Det maa ikke altid lægges Embedsmænd og Ministre til Last, naar de have manglet Sans for det Skønne eller blot det Passende; de have maaske fra Barnsben levet i disse kjøbenhavnske Gaarde, hvor enhver Tanke om Skønhed eller Form er udelukket. Flere af disse Mænd ere hæderlige og fædrelandssindede, og det er ikke deres Skyld, at de ere fødte Plebejere.

Da jeg byggede Dipylon og Dahlerup havde tegnet Façaden imod Byen saaledes som den nu er, men tegnet Façaden imod Bryggeriet efter samme Skema, men tarveligere — med Mursten istedetfor Granit, sagde jeg til ham:

»Naar Folk ser Façaden fra Byen, saa vil de sige, at den er smuk, storstilet o. s. v., virkelig en dejlig Façade; men naar de ere gaaede gennem Portene og vende sig om, saa skulle de ikke se en udvandet Gentagelse af det, som een Gang har glædet dem, nej saa skal de se en mindst lige saa smuk men forskellig Façade, saaledes *at de maa spørge sig selv: hvilken af de to er nu egentlig den smukkeste?*«

Det gjorde saa Dahlerup, og nu spørger Folk bestandig, hvilken af de to Sider af Dipylon der er smukkest.

Saaledes synes jeg ogsaa, at Architekterne skulde bygge Husene — at man spørger sig selv, om Gaarden eller Façaden er det smukkeste.

For nu om muligt at opmuntre En og Anden til at beskæftige sig med Gaardenes Architektur, tilbyder jeg herved 1000 Kroner (Et Tusind) til Præmier

for den eller de Architekter, som paa den bedste Maade løser Opgaven: at forædle Gaardenes Architektur i fire-, femetages Beboelseshuse for Smaafolk i Kjøbenhavn.

Carlsberg, 22—5—7.

CARL JACOBSEN.

* * *

Samtidig med ovenstaaende Brev modtog vi af Hr. Direktør, Dr. phil. CARL JACOBSEN en Anvisning paa 1000 Kr. For den varme Interesse for vor Kunst og den bestandige Rundhaandethed, hvormed den er forenet og som nu atter her har givet sig synligt Udslag, bringer vi Hr. Carl Jacobsen en varm Tak paa Architektstandens Vegne.

* * *

Med Hensyn til Uddelingen af Præmiebeløbet har Hr. Carl Jacobsen gjort Redaktionen den Ære, at anmode os om at være Dommere samt givet os fuldstændig frie Hænder i Henseende til Størrelse eller Fordeling af de enkelte Beløb. Pengene har vi (hurtigst muligt) deponeret i en Bank, og der vil de naturligvis blive staaende, til der maatte fremkomme et præmieværdigt Objekt. Fra vor beskedne Tilværelse som Læsernes ydmyge *serviteurs*, ser vi os altsaa pludselig ophøjede til en ikke almindelig Dommerstilling, et Hverv vi forøvrigt ingenlunde paatager os uden en vis Ængstelse. Vi haaber indstændigt, at der inden ret længe maa fremstaa Bygninger med saa tiltalende Gaarde, at vi med Sindsro tør paatage os det Ansvar, der er forbundet med at uddele disse Præmier. Og hvis der allerede nu skulde findes saadanne Ejendomme, beder vi dem, der ved Besked, sende os en Meddelelse. *Red.*

KOMMUNENS PRÆMIERING AF BYGNINGER.

Som bekendt har Kbh. Kommune i et vist Aaremaal udsat Præmier à 1000 Kr. for talentfuldt udførte Beboelses- og Kontorbygninger, for derigennem at opmuntre Bygherrer til at ofre noget paa Skønhedens Alter og vække Kappestrid mellem Architekter. Til Trods for, at vi i det svundne Aar har set et overordentlig stort Antal nye Bygninger rejse sig i alle Hovedstadens Kvarterer, er Resultatet dog blevet, at Præmien denne Gang ikke uddeltes.

Hvis Grunden hertil maatte søges i den Omstændighed, at der i hele Aarets Produktion ikke kunde findes for 1000 Kr. Talent, vilde det i Sandhed være beskæmmende for Architektstanden, men saa galt er det dog heldigvis ikke.

Der er tværtimod i det forløbne Aar opført adskillige gode Bygninger i Kjøbenhavn, f. Eks. den i forrige Nr. af »Architekten« gengivne af THORVALD JØRGENSEN og Vesterbrogade Nr. 34 af ANTON ROSEN, som efter Sigende begge har været fremlagte til Komitéens Bedømmelse. Naar disse ikke har faaet Præmie, maa Grunden antagelig være den, at man ønsker at komme bort fra Præmieringen i sin nuværende Form, og dette kan kun hilses med Glæde.

Hvorledes det nu end maatte forholde sig, saa er det i alt Fald givet, at Præmieringen herefter maa blive meget vanskelig, thi jeg kan ikke ret vel tænke

mig, hvilke Løsninger man i Fremtiden vil finde tilfredsstillende, naar man ikke har kunnet præmiere disse to Architekters dygtige Arbejder. Ganske vist vil det være let at paavise Ting i disse Bygninger, som kunde ønskes anderledes, men det vil paa den anden Side være overordentlig vanskeligt, naar Tidens Krav til moderne Forretningshuse skal imødekommes, at løse Opgaven paa en smukkere og originalere Maade, og hvor mange af os kan det? Hvis Præmierne kun skal være for Bygninger, der i enhver Henseende ere dadelfri, maa Architekturen tage et ganske uanet Opsving og samtidig Byens Forretningsfolk frafalde deres Lyst til store Butiksvinduer. Selv om man kan haabe det første, er det sikkert forgæves at vente det sidste, og det maa da blive Opgaven at søge den bedst mulige Løsning med Imødekommen af de Handlendes Fordringer, saaledes som Rosen og Th. Jørgensen har gjort i ovennævnte Bygninger.

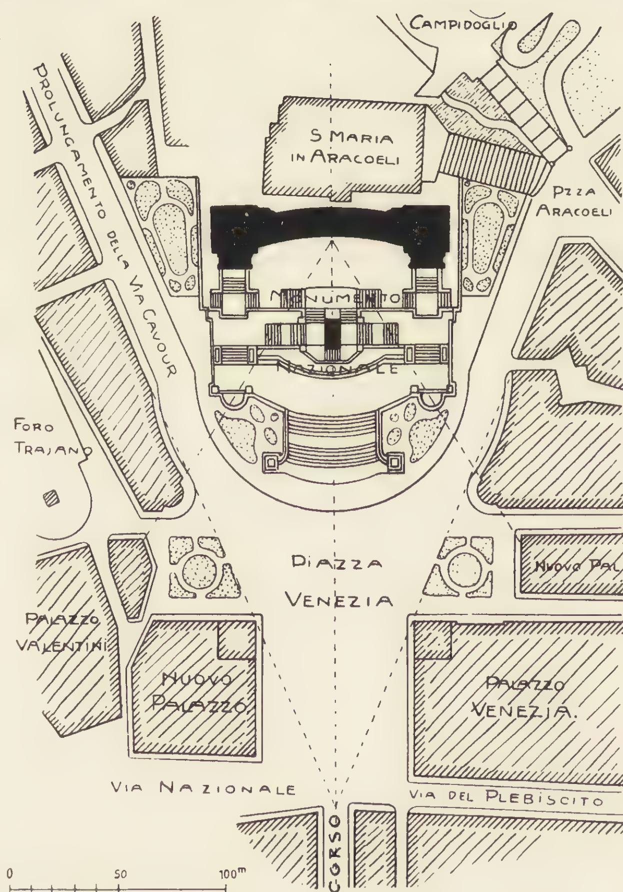
Meningen med disse Præmier har sikkert været god, men Sagen er desværre ført ud i Livet paa en saare uheldig Maade, og man maa derfor være Udvalget taknemlig, hvis det har taget Initiativet til at faa en bedre Ordning tilvejebragt.

For det første er det ganske bagvendt, at Architekten for at komme i Betragtning skal indsende Tegninger til Udvalget. Det er galt af den Grund, at Præmieringen derved faar Karakteren af en Konkurrence, hvilket mange, og det neppe de daarligste, ikke vil underkaste sig. Der sker da let dette, at et ringere Arbejde, fordi der er indsendt Tegninger deraf, faar Præmie, medens det bedre udelukkes, hvilket kun kan forvirre Begreberne ude i Publikum, og det er for det andet en stor Uret imod den Bygherre, der ofrer meget paa sit Hus, at dette ikke præmieres, fordi hans Architekt undlader at fremstille sig. Er der dog ikke ogsaa noget for Følelsen saarende deri, at Architekten selv skal melde sig med Krav paa at blive belønnet for sine store og gode Gærninger? Hvor meget smukkere vilde det ikke være at faa tildelt Præmien uden at have æsket den, og hvor beskæmmende er det ikke, efter den nuværende Ordning, at maatte sige til sin Bygherre — ja, jeg søgte Præmien, men mit Arbejde var ikke Belønning værd!

Det vilde være saare let at ordne denne Sag saaledes, at Bygherren ikke som nu blev afhængig af Architekten i Henseende til Bygningens Præmiering og at Architekten blev skaanet for den Beskæmmelse, han ved den nuværende Ordning udsætter sig for. Man behøvede kun at gøre det obligatorisk for Architektforeningens Medlemmer at indsende til Foreningen et Sæt Autografier af alle Nybygninger og give Bedømmelsesudvalget Adgang til at se disse og deraf udvælge, hvad der var præmieværdig, og samme Fremgangsmaade kunde naturligvis følges af Architekter udenfor Foreningen. Endvidere burde man i Kbh. som paa Frederiksberg paa de præmierede Bygninger opsætte en Tavle med Angivelse af, at den var præmieret samt Bygherrens og Architektens Navn. Jeg tror at være i Overensstemmelse med de fleste Architekter, naar jeg udtaler Ønsket om, at Kommunen vil forsætte med Uddeling af Præmier under Former, der gaar i den her antydede Retning, og jeg gaar ud fra, at Udvalget ved sin seneste Bedømmelse har handlet ud fra en lignende Betragtning, da Resultatet ellers bliver temmelig uforstaaeligt.

Martin Borch.

VICTOR EMANUELS MONUMENT (SE TEKSTEN SIDE 348).

EN »FORBEDRING«.

I en Redaktionsartikel om den paatænkte Paabygning paa den Lichtenberg'ske Gaard i Horsens, som for nylig fandtes her i Bladet, hedder det bl. a.: »Men det er os en stor Lettelse at konstatere, at vedkommende ikke er Medlem af vor Forening, da vi naturligvis i saa Tilfælde maatte trække blank . . . . . .« Meningen med denne lidt magre Trøst er vel den, at en akademisk uddannet Architekt, mere end en mindre vel oplært, maa tage Ansvaret for, hvad han foretager sig; han maa vide, hvad han gør, og — noblesse oblige! *). Nu vil jeg spørge, om ikke denne højere Forpligtelse til at tage Hensyn ogsaa maa gælde overfor en Nutidsbygning, der skyldes et andet Medlem af Foreningen. Denne har jo til Formaal at værne om Standens og de enkelte Medlemmers Interesser; bør da ikke ethvert Medlem vise en ridderlig Hensyntagen til alle ærligt stræbende Kolleger og deres Arbejder, hvad enten disse nu ere efter hans egen Kogebog eller ej?

Det, der hermed sigtes til, er, at en Bygning, som jeg i al Beskedenhed regner for en af mine bedste, af et andet Medlem af vor Forening er bleven pyntet med en Karnap, der saa lidt som vel muligt slutter sig til Bygningens Former og Linjer, men sidder som en paahængt fuldstændig fremmed Genstand, hvad jeg tror, at enhver, der passerer forbi Huset, Nr. 12 i Frederiksberg Allé, vil give mig Ret i. Det er oven i Købet vanskeligt at forstaa, hvad Meningen er med denne Karnap; Udsigten derfra opad Alleen kan ikke være bleven bedre, end den var i Forvejen fra det Hjørnevindue, foran hvilket den er anbragt, saa der kan ikke være vundet andet, end at der er kommet en Spejlglasrude i Stedet for et almindeligt Vindue, og at Værelset indenfor er blevet maaske $1^1/_2$ □ Al. større (Karnappen er temmelig flad).

Lad nu være, at vedkommende Architekt, eftersom han ikke har respekteret mit Værk mere, vel ikke har mere Forstaaelse af min Kunst, end jeg har af hans — hvad der jo kan være en ærlig Sag, da hver maa have Lov til at have sine Idealer og Sympatier —, saa vil jeg dog henstille til andre Kollegers Dom, om han ikke alligevel, eller maaske netop særlig derfor, burde have vægret sig ved at paatage sig dette Paaklistringsarbejde, saa meget mere, som han inden dets Paabegyndelse sendte mig Bud (!) med Forespørgsel, om jeg havde noget dertil at bemærke, og fik Svar tilbage med min Mening om Tingen.

E. Gnudtzmann.

HAVEANLÆG PAA NIKOLAJ KIRKEPLADS.

I Omtalen af sin Plan til et Bymuseum paa Nikolaj Kirkeplads i »Architekten« Nr. 33 lod Hr. Architekt Sven Risom et Par Udtalelser falde om min tidligere fremkomne Plan til Anlæg paa samme Plads, Udtalelser jeg ikke vil lade staa uimodsagte.

*) Netop. *Red.*

Hr. Risom frygter for, at et Anlæg som det foreslaaede »dels vil vantrives paa dette Sted, dels savne tilstrækkelig Pietet hos Kvarterets talrige Gadeungdom, hvis man da ikke skulde have en Opsynsmand og Gitter om alle Bedene«.

Navnlig den første Frygt er lidet smigrende for en Havearchitekt, thi et Anlæg, der vantrives, er værre end intet; men jeg tror heldigvis ogsaa at kunne trøste Hr. Risom i denne Henseende. Naar Pladsen, som foreslaaet, indhegnes med en Mur og beplantes med mindre Træer langs denne, kan jeg ikke tænke mig, at man i en By vil kunne skaffe bedre Betingelser for Planters Trivsel end netop her, hvor der er rigelig med Sol, hvor man kan skaffe Vand og den Jordbund man vil, og hvor al Træk og Blæst holdes ude. Naar Planter vil trives, som de gør i Anlæg, der ligger aabne og udsatte som det paa Kongens Nytorv, hvorfor i al Verden skulde de saa nægte at gøre Tjeneste i en Klosterhave som den, der kunde plantes bag hegnende Mure paa Nikolaj fredelige Kirkeplads? Det skulde da være fordi de hellere vilde give Plads for et Bymuseum.

Og er mon Nikolajkvarterets Gadedrenge værre end andre Drenge, og hvorfor skulde det være mere besværligt at frede denne Plet end f. Eks. den nye Raadhushave? Der vilde selvfølgelig intet være til Hinder for at lukke de to Laager om Natten, og ved Dagens Lys og imellem mange Mennesker er Faren for Ødelæggelse næppe stor.

Maa det ved Lejligheden være mig tilladt at rette et Par Trykfejl i min Artikel i Nr. 21. Det var ikke Clematis men selvklatrende Jomfruvin, der skulde smykke Taarnets vejrbidte Mure, og der skulde i tredie sidste Linie paa Side 214 i Stedet for Pladser have staaet Planer.

E. Erstad-Jørgensen.

*   *   *

Hr. Redaktør!

Deres Syn paa Architekt Sven Risoms Projekt til et Bymuseum kan jeg ikke dele med Dem og beder derfor om Plads for et Par Bemærkninger til Artiklen i »Architekten« d. 18. Maj 1907.

Det er meget tilgiveligt, at en ung Mand laver et ungdommeligt Projekt og det maa endda paaskønnes, at han dristig giver sig i Lag med Opgaver, som sandsynligvis ikke kommer ud over Papiret, men det synes mig mindre hensynsfuldt, at udlevere det til alm. Kritik, der jo let bliver haardere end ønskelig, fordi Redaktøren anbringer det paa en lidt for høj Piedestal.

Det er selvfølgelig vanskeligt at komme til Rette med en Nabo som St. Nikolaj, som han staar der stor og bred, men det forekommer mig rigtig nok, at Vanskeligheden ikke bliver mindre ved at gøre Størrelsesforskellen større. Selve Bygningen staar ved Siden af Taarnet saa spinkel og smalskuldret med sin smalle Vinduesinddeling (gennemsnitlig 4 Al., der er da ogsaa kun Plads for en altfor smal Hoveddør), hvor Pillerne, ved Planens mange smaa Fremspring, yderligere er delt lodret. Armene synes mig hverken at hænge godt sammen med Kroppen eller med Hænderne, og saa endelig Hovedbedækningen — ja her er det, jeg mener Tampen brænder.

Om Forholdene, Motivvalg og Architekturen forøvrigt er af en saadan Lødighed, at Projektet findes værdigt til Ophængning paa Udstillingen, det maa

Censuren jo bestemme, men vi kan vel snart blive enige om, at det der udstilles først og fremmest maa være modne Arbejder, og saa vedkommer det ikke denne Sag, om der tidligere er sluppen mindre lødige Ting gennem Skærsilden. Jeg har altid lært, og det forekommer mig ogsaa at de mest fremragende Kunstværker fra de forskellige Tider viser, at den største Kunst er den, der er simplest og naturligst i sit Væsen.

Et Tag som dette er alt andet end simpelt og naturligt og har derfor ikke Spor med Kunst at gøre. Hvorfor i Alverden bygge et saa »kunstigt« Tag over en saa simpel Plan.

Ikke nok kan det indprentes — navnlig de unge — at Kunst ikke skal være kunstig, indviklet eller løgnagtig, men derimod sund, sand og naturlig for at være god Kunst.

At Sven Risom vil lave bedre Ting end dette Projekt, tror jeg sikkert, men lige saa sikkert mener jeg, han ogsaa bør gøre det, for at kunne udstille som Architekt paa Foraarsudstillingen. Det har saa langt fra været min Mening at ville betage Architekt Risom Lysten eller blot gøre ham ked af det, tværtimod vil jeg ønske ham saa meget Lyst og Energi som mulig — vi unge Architekter har det sandelig behov, men Projektet er jo fremkommet i »Architekten« — i Retfærdighedens Interesse! —

Sylvius Knutzen.

* * *

Vi har ikke villet stille det foreliggende Projekt paa nogen Piedestal. Men vi tror at have Ret i den Opfattelse, at Projektet er bedre end adskilligt, der er passeret Censuren og nu hænger eller har hængt paa Charlottenborg. Dette Moment, som den ærede Indsender ikke tillægger nogen Betydning, har netop for os været afgørende, da vi optog dette Arbejde her i »Architekten«.

Red.

FORSKELLIGT.

Udstilling. Vi henleder Opmærksomheden paa den internationale Udstilling af Fagblade og Tidsskrifter samt grafiske Erhverv og Reklamekunst, der for Tiden findes i Industribygningen og hvori ogsaa »Architekten« deltager. Der findes mangt og meget af Interesse — ogsaa specielt for vore Læsere —, saa Udstillingen er i høj Grad et Besøg værd.

Nyt Bygningsreglement. Bygningsinspektøren for Lyngby Kommune beder os meddele, at et nyt Bygningsreglement for Lyngby er traadt i Kraft den 10. Maj. Det vil kunne faas hos Boghandlerne i Lyngby, og nærmere Oplysninger gives af Bygningsinspektøren, der træffes Tirsdag, Torsdag og Lørdag Kl. 10—1.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 8. JUNI 1907
9. AARGANG № 36

NAVNET SEPTIZONIUM OG COLUMBUS' ÆG.

SEPTIZONIUM. EFTER AFBILDNING I WINKELMANNS PROGRAM.

Af Septimius Severus' berømte Pragtbygning stod som bekendt endnu i 1580 det ene Hjørne i sin fulde Højde. Det var en af Roms ejendommeligste Ruiner, som oftere er bleven beskreven, aftegnet og tildels opmaalt af Archi-

tekter, saa fuldstændigt, at vi næsten nøjagtig kan vide, endog i mange Detailler, hvorledes Ruinen var.

Den var tillige meget malerisk, og Botticelli har benyttet den som Baggrundsstaffage i Billedet »Korahs Straf« i det sixtinske Kapel.

1580 blev den nedrevet.

Det var dog hverken de »elleve Vandaler« fra Randers eller deres værdige Aandsfæller i Viborg, som besørgede Ødelæggelsen.

Det var Pave Sixtus V selv.

Det er derfor ikke uden en vis Bitterhed, at man betragter Aqua Felice eller Capella Sixtina i Maria Maggiore, naar man tænker paa, at det formodentlig er Septizoniet, som har leveret Søjler og Marmor dertil.

Men selv efter at ethvert Spor af Bygningen var ødelagt, levede Navnet stadig i Erindringen, omgivet af det Forsvundnes og det Gaadefuldes Nimbus.

Navnet forblev en Gaade: Septizonium — Syvbælte, og Bygningen var en Gaade: Hvad havde den været brugt til, og hvorledes havde den set ud?

Navnet siger jo tydeligt nok, at Bygningen har bestaaet af syv Bælter; derom har der da heller aldrig været Tvivl.

Man saa jo, at Ruinen havde tre Stokværk med Søjler i hvert, og kritikløse, som de var i gamle Dage, tænkte de sig, at Bygningen havde haft andre fire Stokværk med Søjler ovenpaa, og den kaldtes i Folkemunde »Virgils Skole«! Det ene var ikke stort kløgtigere end det andet.

Vi ser derfor stadig i ældre Værker over Architektur Fantasibilleder af Septizonium med 7 Søjlerader over hinanden.

I Winkelmannsprogrammet Nr. 46, Berlin 1886, har imidlertid Prof. Chr. Hülsen gendrevet denne Fantasi saa klart og grundigt, og han har dertil vist en saa naturlig Rekonstruktion af Bygningen, at man maa undres over, at der endnu kan findes Folk, som fabler om de syv Søjlerækker.

Da Hülsens Afhandling er saa let tilgængelig, skal jeg ikke komme videre ind paa hans Bevisførelse, men blot anføre, at Bygningen havde en saa ringe Dybde, at den egentlig kun var en fritstaaende Façade med Fremspring fortil, men uden Spor af Støtte bagtil, og alene af den Grund vanskelig kunde tænkes synderlig højere uden at miste sin Stabilitet, at ydermere Muren, som kun var af den ikke meget faste Peperin*), var altfor tynd til at kunne have baaret noget synderligt — endsige 4 Stokværk. Denne Omstændighed er jo saa afgørende, at det er unødvendigt at sige mere. Jeg skal kun tilføje, at Søjlerne med deres »Overværk« var meget løst forbundne med Muren, saa at den Sidestivhed, disse ydede, daarligt var tilstrækkelig til at støtte den tre Stokværks Bygning, men ganske utilstrækkelig til en højere Bygning.

Dertil kommer, hvad Hülsen som Videnskabsmand maaske ikke ret har Øje for, at *det blotte Syn paa Ruinens Forhold*, og navnlig som de er klart fremstillede paa hans T. 3, viser, at disse tre Etager med deres smukke indbyrdes Forhold er et *afsluttet Hele*, og at de umulig kunne have baaret fire andre oven paa sig.

---

*) Kejsertidens monumentale Bygninger var som Regel af den langt fastere Travertin.

Sagaen om de syv Søjlerader er der for stedse rammet en Pæl igennem.

Det vides, at Bygningen er opført som en Dekorationsfaçade, vistnok med Vandfald eller Kildespring, paa lignende Maade som Fontana Trevi, men rigtignok umaadelig meget større, idet den var c. 31 Meter høj og næsten 100 Meter lang. Det vil sige omtrent saa høj som Rundetaarn og saa lang som den ene Side af Kongens Nytorv!

Septimius Severus havde bygget den for at imponere sine Landsmænd, Afrikanerne, naar de sydfra ad Via Appia kom ind i Rom.

Og den maa virkelig have været imponerende med sine 144 korinthiske Søjler af de skønneste Marmor- og Granitarter, 48 i hver Række; imellem de brogede Søjler hvide Marmorstatuer og rundt om plaskende Vand. Den havde ikke sin Lige.

Den ene af Septizoniets Gaader: dets Bestemmelse og Udseende er saaledes heldigt løst af Hülsen.

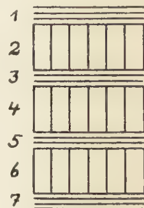
Men den anden Gaade: Navnet!

Her erklærer Hülsen sig fallit, han betragter det som en uløselig Gaade, og alle efter ham opgiver Ævret.

Jeg synes, Sagen er saa simpel som Columbus' Æg.

Zona betyder jo slet ikke Etage, men et Bælte, Baand, Stribe, Frise.

Vi maa altsaa søge, hvilke Bælter det er, som har givet Bygningen Navn. Nu bestaar jo Façaden virkelig af 7 Bælter, smukt stribede afvekslende vandret og lodret over hinanden, ganske som et Stykke Tøj afvekslende vævet paa langs og paa tværs.

Sokkelen og de tre »Overværk« er fire Bælter udhævede med lange vandrette Linier. De tre Søjlerækker er tre Bælter udhævede med lodrette Linier, og Bagsiden af Bygningen, saaledes som den præsenterede sig mægtigt fra Palatin, har ikke staaet som en kedelig nøgen Flade; nej, Architekten har ganske naturligt »ført Linierne igennem« og den vældige Mur har vist sig som syv uhyre Bælter og selv givet sig sit Navn.

At Bagsiden har været saaledes, bekræftes ogsaa af Datidens Architekter.

Baade Bernardino Gamucci og Vincenzo Scamozzi taler om de syv Stenbælter, som man ser paa Bagsiden »sette legature di pietre, che vi si veggono dalla parte die dietro, che stringevano il detto edifice«.

Der fandtes ogsaa Septizonier andre Steder, baade i Rom selv og i Lambæsis i Numidien. Dette er nu let forklarligt; thi Bygninger med tre Rader Søjler med Sokkel og Overværk har næppe været sjældne.

Men naar saaledes Bygningen har præsenteret sig i syv Bælter baade forpaa og bagpaa, synes det mig, at man ikke behøver at søge længe efter, hvorfor den har faaet Navnet »Syvbælte«.

Men det er jo ikke saa sjældent, at Mennesker, især naar de er meget lærde, ikke har kunnet se Skoven for Træer.

Carlsberg, Maj 1907.

Carl Jacobsen.

DEN POLYTEKNISKE LÆREANSTALTS UDVIDELSE.

Ved det nye Aarhundredes Begyndelse trængtes der i høj Grad til en større Udvidelse af den polytekniske Læreanstalts Lokaler, dels for at der — i Lighed med hvad der var sket eller vilde ske ved Udlandets tekniske Højskoler — kunde indrettes Laboratorier m. m. for nye Undervisningsfag, dels fordi flere af de gamle Fag, som Forholdene havde udviklet sig siden 1890, da Bygningen

DEN POLYTEKNISKE LÆREANSTALT. ARCHITEKT E. GNUDTZMANN.

i Sølvgade blev taget i Brug, trængte til mere Plads. For at Udvidelsen kunde finde Sted, maatte der skaffes Grund til at bygge paa, og med megen Besvær lykkedes det, efter lange Forhandlinger med forskellige Institutioner og Autoriteter, at erhverve fra den botaniske Have et knebent Grundstykke af L-Form, bestaaende af en Strimmel langs Bagsiden af Læreanstaltens Grund og en Strimmel langs Østerfarimagsgade. Der blev nu stillet mig den ikke lette Opgave, paa denne indskrænkede Plads at skaffe Læreanstalten den nødvendige Bygningsudvidelse. I »Architekten«s 6te Aargang Nr. 41, Side 393 er omtalt det Lovforslag hertil, som forelagdes Rigsdagen i Samlingen 1903—4, samt gengivet en Del af de Skitser, som ledsagede dette Lovforslag; efter at Loven var gaaet igennem, blev Byggearbejdet paabegyndt i Forsommeren 1904. Nu, da det er

endt, hidsættes her et Billede af den største af de nye Bygninger, som har Façade imod Østerfarimagsgade, og jeg skal tillade mig dertil at knytte nogle Ord.

Det fordredes, at der skulde bygges saa økonomisk som muligt, og den indskrænkede Plads paa Grunden medførte desuden som en Nødvendighed, at de Lokaler, som maatte skaffes tilveje i denne Bygning, kom til at fylde den fra Kælder til Kvist, saaledes som det allerede var Tilfældet i den ældre Bygning, hvor der efterhaanden havde maattet indrettes Tegnelokaler i Tagrummene, naturligvis mindre tilfredsstillende, da disse Rum ikke vare bestemte dertil fra først af; der forlangtes derhos gennemgaaende bedre Lysforhold end i de ældre Bygningpartier. Med disse Fordringer skulde der altsaa opføres en Bygning som en Art Fortsættelse af den alt eksisterende Fløj mod Østerfarimagsgade, som den i sit Ydre jo ikke gerne maatte staa altfor fremmed til, men hvis Architektur det dog var vanskeligt at faa den til at harmonere med, og som jeg heller ikke kunde ønske at tage til Forbillede. Med al Honnør for Herholdts Kunst maa Læreanstaltens Bygning vist regnes for at være hans svageste Arbejde, udvendig som indvendig. Af det ydre er Siderne, som i denne Forbindelse maa interessere os mest, vel nok de bedst lykkede; men Virkningen i dem er tildels opnaaet ved at gøre Vold paa de indvendig fra givne Forhold; i det indre har man 3 lige høje Etager, alle med Undervisningslokaler, af hvilke ingen kan siges at give nogen af disse Etager en mere fremtrædende Betydning end de andre; i det ydre har man 3 indbyrdes forskellige Etager, den midterste fremhævet som Beletage, med større Vinduer end de andre, af hvilke særlig den øverste er trykket. — Se vi til Sammenligning paa Nationalbankens Bygning, maaske Herholdts bedste Arbejde, hvor det samme Hovedmotiv er anvendt, da er det med fuld Ret, at der udvendig er Forskel paa Etagerne her, hvor den midterste Etage indvendig er 10 Alen høj, de andre kun 7, og hvor hver Etage har sin særegne Bestemmelse; eller se vi paa Chr. Hansens i al sin Simpelhed storladne Kommunehospital, da er her de 3 indvendig ens Etager ogsaa ens i det ydre. — Til det nævnte Forhold kommer den noget kostbare Udstyrelse med Stenhuggerarbejde, hvormed man dog ikke har evnet at naa helt op, idet den tunge Hovedgesims er støbt af Cement (og afsluttet med en ordinær Zinktagrende). Jeg har altsaa hverken kunnet eller villet tage det heri givne til Rettesnor for den nye Bygning, men har nøjedes med en tarveligere Udstyrelse og for øvrigt fulgt det Princip, som jeg helst holder paa, at lade hver Etage være, hvad den er; 2den Sal, der — ligesom Tagetagen — indeholder lutter Tegnestuer, har derved faaet en anden Karakter en de andre Etager. Som Bygningen da nu i sin Fordringsløshed staar ved Siden af dens ældre Søster, vil maaske nogle finde, at den er som en Graaspurv ved Siden af en eller anden »Sirfugl«; det faar saa være.

Blandt de mange, der have været medvirkende ved Bygningens Opførelse, skal her kun nævnes to Mænd, hvis Navne særlig fortjener at omtales i Forbindelse med den afbildede Façade med dens smukt udførte Murværk, nemlig den fornylig afdøde dygtige og elskværdige unge Murermester Sigurd Unmack og den udmærkede Murerformand H. Crone, og jeg skal endnu tilføje, at Architekt N. C. Christensen har bistaaet mig ved det daglige Tilsyn med Byggearbejdet.

E. Gnudtzmann.

EN »FORBEDRING«.

Tillad mig, Hr. Redaktør, i Anledning af Hr. Architekt Gnudtzmanns Artikel om Karnapen paa Ejendommen Frederiksberg Allé Nr. 12, at afsløre mig som Synderen, der har begaaet den efter Hr. Gnudtzmanns Mening for hans Arbejde saa ødelæggende »Genstand«.

Naar Hr. Gnudtzmann finder, at hans Arbejde egentlig burde være stillet under den samme Protektion som f. Eks. den Lichtenbergske Gaard i Horsens, hvilken man nu desværre agter at paabygge en Etage, da tror jeg, at han er noget paa Vildspor.

I Horsens drejer det sig om en sjælden udmærket Bygning, der jo tillige har kulturhistorisk Betydning, en Bygning, om hvis Fortrin, i det Ydre som i Indre, alle Sagkyndige ere enige, — og som baade Stat og Kommune i Forening burde holde Haanden over.

I Frederiksberg Allé derimod drejer det sig jo om et jevnt Lejehus; ganske vist, som Hr. Gnudtzmann selv siger, et af hans bedste Arbejder, men alligevel, hvad han ogsaa nok vil indrømme, dog ikke et Arbejde af en saadan Art, at den danske Kultur- eller Architekturhistorie vilde lide noget nævneværdigt, hvis det en Dag, af en eller anden Grund, blev fjernet.

Paa dette Hus har jeg, efter at Ejeren, paa min Henstilling om at henvende sig til Architekt Gnudtzmann, havde nægtet dette, bygget den famøse lille eenetages Karnap.

Jeg har, for at Hr. Gnudtzmann ikke skulde være uvidende om, at der vilde blive foretaget en mindre »Forbedring« ved den paagældende Bygning, ladet ham Udkastet forelægge. Paa det mundtlige Svar, jeg fik tilbage, forstod jeg, at Hr. Gnudtzmann ikke netop var begejstret for min Tegning, men at han dog mente, at der i Realiteten intet var at gøre i et saadant Tilfælde, hvor den oprindelige Bygherre, Murermester Kruse, var død, og Huset to Gange senere havde skiftet Ejer.

Jeg kan oplyse Hr. Gnudtzmann om, at Karnappen aldeles ikke, som han synes at mene, alene er anbragt her for at »forbedre« det Ydre; den er tværtimod bygget, fordi Ejeren, der selv bebor den paagældende Lejlighed, meget ønskede det knebne Hjørneværelse udvidet, netop med en Karnap; og Udvidelsen er ikke, som Hr. Gnudtzmann saa elskværdig angiver, $1^1/_2$ □ Alen, men lidt over 4, ligesom Lysarealet er bleven akkurat $^1/_2$ Gang større end før, hvoraf selvfølgelig resulterer, at Udsigten ligeledes er »forbedret« $^1/_2$ Gang.

Jeg kan forsikre, at det ingenlunde har været mig nogen særlig Glæde saaledes at forsøge Indpodning af en »Forbedring« paa den nævnte Bygning, og jeg tror iøvrigt, ligesom Hr. Gnudtzmann, at Karnappen altid vil sidde som noget særskilt, men dog som en »Forbedring«, hvilken næppe nogen, der forstaar sig paa Tingen, vil finde paa at tilskrive Hr. Gnudtzmann — forsaavidt kan han jo da være beroliget.

Imidlertid indser jeg ikke, at der har været nogen rimelig Grund for mig til at forholde min Bygherre den Behagelighed, han ventede sig ved en saadan Udvidelse af sin Lejlighed, der nu kunde ske samtidig med en større Restaurering i det Indre, bl. a. Fjernelse af nogle slemme Paprosetter, som dog næppe

kan have været komponerede af Hr. Gnudtzmann, men sikkert kun — som Bygningens Formsten o. l. — har været »Numre« i et eller andet Katalog fra den Tid.

Ja, saa er Karnappen forresten, som det vil kunne ses, indrettet til Beplantning, hvilken Omstændighed maaske kan være Hr. Gnudtzmann til særlig Trøst, idet den rimeligvis vil blive ganske indrammet eller dækket af Slyngroser e. l. — og saa! — ja en Rose i Knaphullet pynter jo dog altid sin Mand.

ANTON ROSEN.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Sommer- und Ferienhäuser aus dem Wettbewerb der *Woche*. Aug. Scherls Forlag, Berlin. 127 Sider, Pris 2 Mk. (Tilsendt fra *Georg Chr. Ursins Eftf.*)

Endelig er det forlængst bebudede Særhæfte af *Die Woche* udkommet med Afbildninger efter de præmierede og indkøbte Projekter fra den tidligere omtalte Konkurrence. Bogen er virkelig fornøjelig, og der findes mange hyggelige og nydelige smaa Huse. En stadig tilbagevendende Bemærkning ved Betragtningen af de enkelte Huse er: dette kan umuligt bygges for Pengene! — men det vedkommer jo heldigvis ikke os. I hvert Fald betegner Resultatet af en saadan Konkurrence et umaadeligt Fremskridt fra den i Tyskland ellers saa gyselige Villastil, der indtil for faa Aar siden var omtrent eneherskende. Her hjemme fortjener Bogen den videste Udvidelse, fordi Folk, der vil bygge Smaahuse paa Landet, deraf kan se, at ogsaa disse bør udføres af Architekter og at der kan komme noget godt ud af den beskedneste Opgave, naar blot de rette Folk kommer til.

FORSKELLIGT.

Ny Forening. Vi meddelte for nogen Tid siden, at der var dannet en Forening af Kunsthaandværkere, der samarbejder med »Selskabet for dekorativ Kunst« og hvis Navn er: *Dansk Kunsthaandværk.* Stor var derfor vor Forundring, da vi kort efter modtog Meddelelse om en ny Forening, det hedder: *Forening for Kunsthaandværk* og som angives at ville »knytte Kunstnere til sig, idet man gaar ud fra, at Kunstnere og Haandværkere . . . bør arbejde Haand i Haand, saafremt det skal lykkes, i endnu højere Grad end hidtil, at slaa til Lyd for og skabe en Fremtid for det danske Kunsthaandværk«. — Da dette ogsaa turde være den førstnævnte Forenings Formaal, kunde det saa ikke have været nok med den ene Forening?

Fredspaladset i Haag. If. Deutsche Bauhütte er et betydeligt Antal fremragende Architekter, der har deltaget i Konkurrencen om Fredspaladset, blevet enige om at indgive til Bestyrelsen for Carnegiestiftelsen en Protest imod den stedfundne Prisfordeling. Det er § 5 i Programmet, der menes at være misligholdt og den lyder saaledes: »Hvis en Konkurrent ikke har efterkommet en af Bestemmelserne i dette Program, bliver hans Arbejde at udelukke fra enhver Udmærkelse«. Man mener at »Dommerkomiteens Afgørelse har fremkaldt en Storm

af Forbitrelse, saavel blandt de konkurrerende som hos Publikum og den yderst magre Motivering af Dommen lader dennes Motiver henstaa saa temmelig i det dunkle. Flere af Forfatterne til de prisbelønnede Arbejder har paa uhørt Vis overtraadt Programmets Bestemmelser. Yderligere gaar nogle af Planerne vidt ud over det angivne Byggeterræn, med Hensyn til hvilket der i Programmets § 13 udtrykkelig er givet en vis Indskrænkning«.

Skønt man skulde synes, at denne Protest fremkommer for sent (et Aar efter Afgørelsen) vil »Protestanterne« dog forsøge at faa Carnegie Stiftelsen til at lade Dommeu annullere. De misfornøjede Architekter har til at varetage deres Interesser engageret Advokaterne Dr. Lino og Dr. Karsten, Amsterdam.

Kalksandsten kontra Teglsten. Vi har modtaget følgende: I en i Bladene fremkommen Indbydelse til Aktietegning i en Sandkalkstensfabrik ved Strib meddeles, at de Kalksandsten, som tænkes producerede, har et Modstandstryk af ca. 236 Kg. pr. Kv.-Ctm. imod almindelige Mursten af brændt Ler, som kun har ca. 100 Kg. Modstandstryk«.

I Anledning heraf skal jeg som Formand for Fællesrepræsentationen for Danske Teglværksforeninger oplyse, at ifølge Statsprøveanstaltens Beretning for 1906 afgivet den 27. Marts d. A. er Resultatet af de der skete Prøver følgende: Kalksandsten have gennemsnitlig vist en Middelstyrke mod Tryk af 173 Kg., medens den gennemsnitlige Middelstyrke mod Tryk er for flammede Sten (Bagmursten) 237 Kg., og for Klinker (haardbrændte Mursten) 556 Kg., for gule Façadesten er Tallet 368 Kg. alt pr. Kvcmtr. Endvidere meddeles i samme Beretning, om den for Stenenes Holdbarhed saa vigtige Frostprøve, at den ikke er bestaaet fuldstændig af nogen af de af Anstaltens prøvede Kalksandstenssorter, medens enhver god almindelig Mursten udholder Anstaltens Frostprøve. Kalksandstenene ere ved Frostprøven skallede af eller Materiale er smuldret af dem.

Antvorskov pr. Slagelse den 31. Maj 1907. V. Schou.

De af Hr. V. Schou anførte Tal er fuldkommen rigtige; hvor Kalksandstensfabrikken da har faaet sine urigtige Tal fra skylder den at oplyse de mange om, der i god Tro har læst dens Meddelelse om sit fortræffelige Fabrikat. Men Frostprøven, som den helt har glemt? *Red.*

Ny Reproduktionsmaade. Ifølge Meddelelse fra Nordisk Reproduktions Anstalt og Chr. I. Catos litografiske Etabl. er det nu lykkedes at finde en Maade til Mangfoldiggørelse af Originaltegninger. For Fremtiden sparer man at kalkere Tegningen med autografisk Blæk, man behøver blot at indsende den paa Karton, Velin, Kalkerlærred, Kalkerpapir eller et hvilket som helst andet Papir med sort Tegnetusch udførte Originaltegning til et af ovennævnte Firmaer, der da paa en Maade, som er Firmaernes Hemmelighed, fremstiller det ønskede Antal Tryk med den ønskede Farve, nøjagtig i samme Maal som Originalen og uden at beskadige denne. Hvis virkelig Gengivelsen efter denne Metode kan blive tydelig og nøjagtig, er det givet, at denne Opfindelse vil faa en meget stor Betydning.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JUNI 1907
9. AARGANG № 37

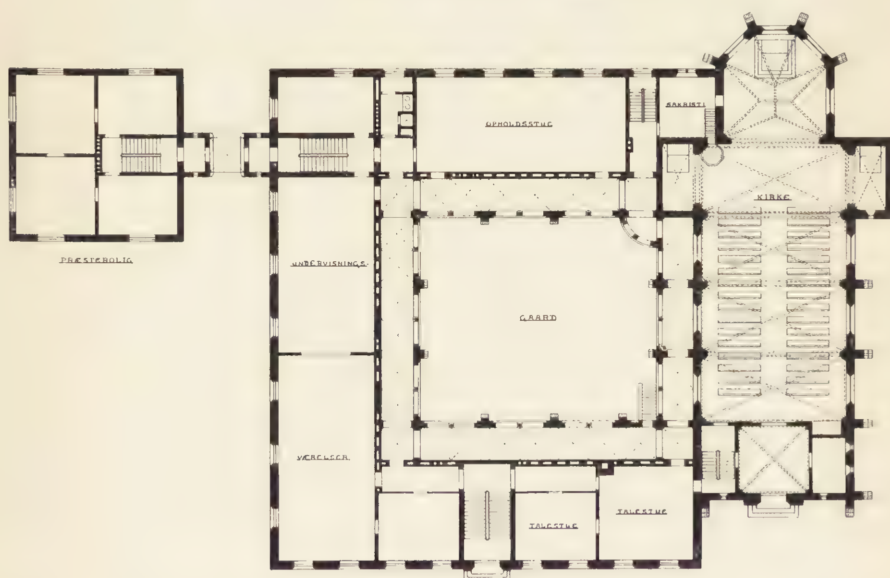
ST. JOSEPH SØSTRENES SEMINARIUM.

Paa en anselig Grund, Strandvejen Nr. 91, har *Sct. Josephs Søstre* ladet opføre den her afbildede Bygning, som er indrettet til Seminarium og Rekreationshjem for Søstrene.

ST. JOSEPH SØSTRENES SEMINARIUM. ARCHITEKTER MART. LARSEN OG MANDRUP-POULSEN.

ST. JOSEPH SØSTRENES SEMINARIUM.

ARCHITEKTER MART. LARSEN OG MANDRUP-POULSEN.

Hovedbygningen bestaar af fire Fløje, hvoraf den nordlige indeholder Kirken. De øvrige Fløje bestaar af Kælderetage med en større Spisesal, Økonomirum og Rum for Opvarmningen; Stueetage med Undervisningslokaler, Taleværelser, Opholdsrum og en aaben Buegang mod Gaarden samt 1ste Sal og Kvistetage, der hovedsagelig er indrettet til Sove- og Gæsteværelser. I alle Etager findes Toiletrum og W.C.

Syd for Hovedbygningen ligger en mindre Bygning, der benyttes til Bolig for Præsten og Gæsteværelser for mandlige Besøgende.

Bygningerne er yderst tarveligt udstyrede, der er særlig lagt Vægt paa at

ST. JOSEPH SØSTRENES SEMINARIUM. ARCHITEKTER MART. LARSEN OG MANDRUP-POULSEN.

skaffe rummelige og lyse Lokaler. I Kirken er dog anbragt Glasmalerier i Vinduerne til Koret og i det runde Vindue over Indgangsdøren, men disse er en Gave til Søstrene.

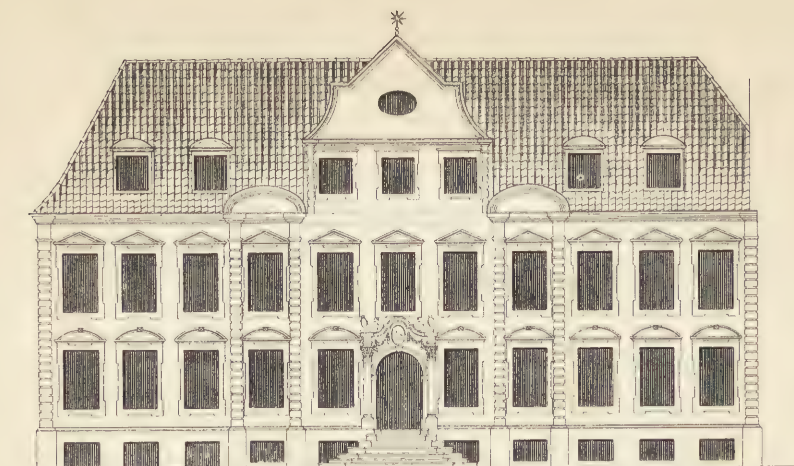
Følgende Haandværkere har medvirket ved Bygningens Opførelse: Murermester N. P. ANDERSEN, Stenhuggermester F. ARP, Tømrermester O. BRUHNS, Blikkenslagermester P. C. NIELSEN, Snedkermestrene JACOB & CHR. JENSEN, Glarmester C. L. CHRISTIANSEN og Malermester JOH. THOMSEN. Varmtvandsanlægene er udførte af Ingeniør BANG.

Bygningen er opført efter Tegning af Architekterne MART. LARSEN og MANDRUP-POULSEN.

DEN LICHTENBERGSKE GAARD.

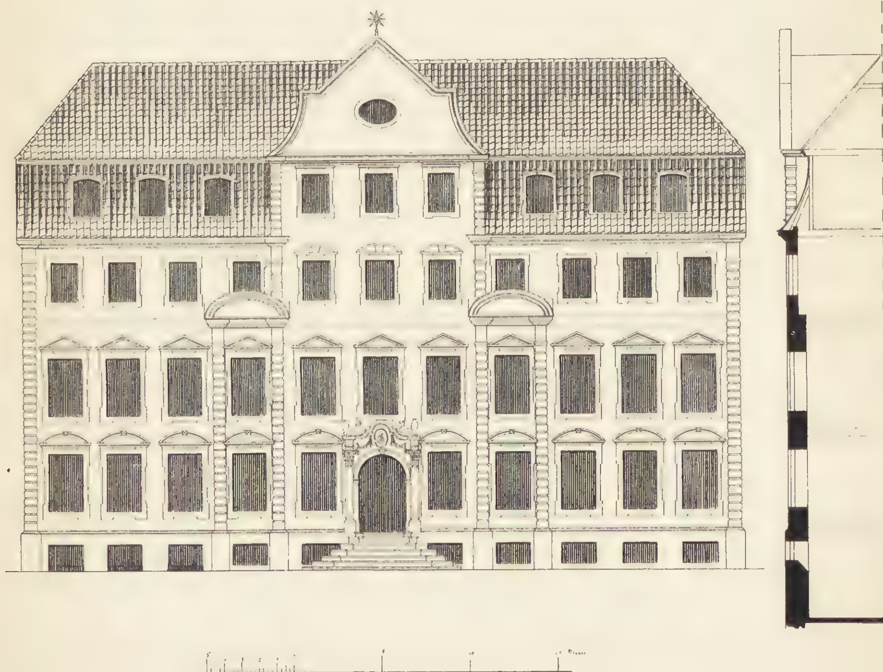
Som bekendt blev Ejeren af den Lichtenbergske Gaard for nogen Tid siden af Kunstakademiet opfordret til at vente med at foretage noget med Hensyn til Ombygning, indtil det ved sagkyndig Hjælp var bleven grundigt undersøgt, om der ikke var andre Muligheder for en Udvidelse af Hotellet end ved en Paabygning af Forhuset.

Da Ejeren gik ind herpaa, anmodede Akademiet Architekt PLESNER om at foretage denne Undersøgelse, og efter at han paa Stedet har konfereret med Ejeren og med den unge Architekt Fussing i Horsens, har Arch. Plesner gjort

DEN LICHTENBERGSKE GAARD
I DENS NUVÆRENDE SKIKKELSE.

en Indstilling til Akademiet, som det velvilligst er blevet os tilladt at offentliggøre tilligemed en Opmaaling af Façaden og en Tegning af denne efter den foreslaaede Paabygning.

DEN LICHTENBERGSKE GAARD
MED DEN PROJEKTEREDE PAABYGNING.

Arch. Plesners Skrivelse lyder saaledes:

»I Anledning af Deres ærede Skrivelse af $^{17}/_{5}$ d. A. tillader jeg mig at meddele, at jeg nu har konfereret med Hotelejer Nielsen og Architekt Fussing, der har udarbejdet Forslaget til den paatænkte Udvidelse af »Jørgensens Hotel« i Horsens.

Lyscopier af Hotellet i sin nuværende og paatænkte Skikkelse medfølger.

Ved Udarbejdelsen af den nye Façade mener jeg, der er taget godt Hensyn til den gamle Bygnings Stil, og jeg tror, at Bygningen ogsaa i sin forandrede Skikkelse vedblivende vil bevare sit herskabelige Præg, dog vil jeg anse det for heldigere, om Gavlen gjordes c. 18 Tommer smallere og at Vinduerne i den paabyggede Etage gjordes c. 1 Alen 18 Tommer brede, samt at Tagryggen hævedes c. 1 Alen — som skitseret paa medfølgende Lyscopi. Kvistene burde ogsaa gives bedre Form.

Værten mener, at Nutidskravene til Hotellet fordrer flere Rum end hidtil nødvendigt og at disse — saavidt muligt — bør ligge mod Syd, ligesom de af Hensyn til de rejsende ikke godt kan anbringes andre Steder end mod Søndergade.

Til Hotellet hører, foruden Gæsteværelser og Restaurationslokaler, meget betydelige Bygningsanlæg, f. Eks. Festsal med tilhørende Rum, Teater, Stalde, Butiker o. s. v., hvorfor Virksomheden ikke uden *meget* betydelige Udgifter kan indrettes andetsteds.

At byde Ejeren Vederlag for at bevare Bygningen i sin nuværende Form, vil efter min Mening kunne have uheldige Følger.

Forchhammersvej 14, Juni 1907. Ærbødigst

ULRIK PLESNER.

Til Direktøren for det kgl. Akademi for de skønne Kunster,
Hr. Prof. BISSEN.«

* * *

Vi maa have Lov at sige, at vi aldeles ikke deler Arch. Plesners Opfattelse af denne nye Façade, som vi finder fuldkommen vanskabt. Vi vil nødig disputere om Architektur med en saa udmærket Architekt som Ulrik Plesner; vi opfordrer derfor dem af vore Læsere, der har Interesse for denne smukke gamle Gaard, til at udtale sig om Sagen. Og vi stiller Spørgsmaalet saa klart som muligt:

Vil den Lichtenbergske Gaard i Horsens ikke blive ødelagt ved den foreslaaede Paabygning? *Red.*

MESTRE OG SVENDE.

Opmaalingsture — som de kaldes — disse glade Studierejser, som Professor Holm i mange Aar har foretaget med Akademiets Elever, er jo efterhaanden ogsaa optagne af Foreningen af 3. Decb. og danner en vigtig Del af dennes Virksomhed.

Opmaalingerne er vel endda netop det, som har gjort »3. Decb.« kendt ud over den nærmeste Kreds.

Det er fornøjeligt, at det gode Værk, som Holm satte i Gang, saaledes gror godt og frivilligt dyrkes af de vordende Architekter ved Siden af Skolens officielle Studierejser. Dette viser, at Tanken er god, og at de unge har forstaaet, hvor uundværligt et saadant Friluftsstudium er, og hvorledes det danner et nyttigt Mellemled mellem deres Arbejde som Elever og Tegnesvende.

Der er ingen Tvivl om, at Gnisten — om den er der — netop giver sig til Kende under eller efter en saadan Rejse i gode Kammeraters Selskab, kaldt frem ved det nære Samliv med gammel Bygningskunst. Det er godt efter Vintrens Bladen i Bøger og Billeder at se den klare Virkelighed livagtig for sig i Solens Lys og Regnens Væde, — det kan puste til en lille Glød saa der kommer Flamme, der aldrig slukkes siden.

I alle Tilfælde er det nu forstaaet af de Fleste, at Studier i nøjeste Sammenhæng med Virkeligheden er en Livsbetingelse for Architekter. Men disse Opmaalingsture tager Tid, og det kan ikke nægtes, at det ofte kan komme Mestrene slemt paa tværs, naar Tegnesvendene ønsker at fare ud for at studere og det ærgrer, hvis de ikke tager rimeligt Hensyn til Arbejdet paa Tegnestuen. Det bør de selvfølgeligt og tillige vise det i Gærning ved ekstra Kraftudfoldelse baade før og efter en saadan Opmaalingstur.

Jeg vilde gerne indtrængende bede mine Kolleger, »mine Kunstbrødre«, om saa vidt muligt at hjælpe de unge til Deltagelse i disse Studier og i Parenthes sagt — ogsaa i Skolens. Naar de er ivrige og dygtige, saa lad dem komme med, saavidt der er Raad og Plads, saasandt som vi alle er interesserede i, at vor Kunst faar gode Tjenere i Fremtiden; lad dem ikke bøde for, at de gør god Nytte paa Tegnestuen.

M. Nyrop.

EN »FORBEDRING«.

Hr. Architekt Rosen.

Da jeg havde læst Deres Svar paa min lille Artikel, syntes jeg først, at der ikke var noget for mig at sige dertil; det hele var saa net: den Frejdighed, hvormed De melder Dem som »Synderen«, og den maadeholdne og hensynsfulde Tone, hvori De søger at undskylde Dem; nu var jo Sagen lagt tilrette, saa andre kunde dømme os imellem. Kun søgte jeg forgæves i min Artikel, hvor det jo drejer sig om et Principspørgsmaal, efter den Overvurdering af mit eget Værk, som De tillægger mig, saa jeg vilde gerne bede Dem læse om igen.

Men da jeg saa et Par Dage efter kom forbi Huset og huskede paa den »større Restaurering i det indre«, som De taler om, fik jeg Lyst til at kigge ind ad Gadedøren, da jeg kom i Tanker om, at der indenfor den fandtes en lille Forstue, som Murmester Kruse og jeg særlig kælede for, da Huset blev bygget; Undervæggene blev murede i Mønster af glaserede Sten, og paa Overvæggene anbragtes Pilastre af Terracotta og Rosetter af samme Materiale i Felterne. Nu tænkte jeg mig, at De muligvis ogsaa havde fundet disse Rosetter »slemme« og faaet dem bort (de er ogsaa »Numre« i et Katalog, d. v. s. de er bagefter optagne deri efter min Tegning, paa samme Maade som f. Eks. Formstenene til Frue Kirke i Aalborg, som De vist har haft i Deres Hænder, da De arbejdede derovre som Murerlærling), og jeg blev rørt, da jeg fandt det hele urørt, for Uglen synes jo bedst om sine egne Børn, ved De nok.

Jeg syntes da, at jeg maatte takke Dem herfor og samtidig for den hele Maade, hvorpaa De har optaget Sagen i Deres Svar; thi herved, og især ved den skælm-

ske Slutningsbemærkning om Rosen i Knaphullet, har De indvirket saa behageligt paa min Stemning, at jeg næsten kunde fristes til at anbefale Dem at søge Ejerens Tilladelse til at aftage Skifertaget og lægge lysegrønne Tagsten paa i Stedet; det vilde vist klæde, om ikke just Huset saa dog Karnappen, og naar man saa' de to Ting sammen, vilde man maaske overse, at der var noget imellem, eller hvad mener De for Resten, om De kunde faa anbragt et Rosenflor over det hele; saa manglede der kun, at Pendanthjørnet skulde behandles paa samme Maade, for at Idyllen kunde blive fuldstændig.

GNUDTZMANN.

FORSKELLIGT.

»Oplysning«. Ugebladet »Frem«, dette (ellers) saa udmærkede Oplysningsværk, har aabenbart i sin Medarbejderflok et sort Faar, som snarest burde sættes ud. Vi faldt tilfældigvis for nogen Tid siden over en Artikel med Overskrift »Ugepassiar« (i Indholdsangivelsen paa Omslaget nærmere betegnet med Undertitlen »Skønhedsafguderi«) i Bladets Nr. 27, undertegnet med L. J., hvori Architekter gøres til Genstand for en Omtale, saa dum og uvidende, at den ovenstaaende Lignelse om Faaret straks faldt os ind, da vi tænkte over, hvad for et Slags Individ der nu kunde have begaaet denne Artikel. Under en selvbehagelig Brægen fremsætter denne anonyme Skabning en hel Række Flovser om Architekterne her i Landet; de skildres som fuldkomment latterlige Mennesker, der kun interesserer sig for »gamle Smadderkasser«, forkludrer alt, hvad de kommer i Nærheden af, er upraktiske og uden Forstand paa Livets Realiteter o. s. v. Det hele er serveret i en humoristisk Form (af den Slags Humor, der faar Haarene til at rejse sig paa ens Hovede!), og vi vil selvfølgelig ikke spilde Tid og Tryksværte paa Imødegaaelse af alle de Taabeligheder, der findes i dette Opus.

Men vi vil gærne gøre den ærede Redaktion af det (ellers) udmærkede Tidsskrift opmærksom paa, at en saadan Artikel betegner en Afvigelse fra »Frem«s Program, hvis første Punkt er: *Oplysning*, og at det ikke er nogen stor Bedrift at give en anonym Skribler Lov til at haane en hel Stand.

»Frem« vilde derimod indlægge sig virkelig Fortjeneste ved — sammen med Architekterne — at kæmpe imod det daarlige Byggeri, der, udøvet af samvittighedsløse Byggerøvere, hærger det ganske Land og giver det et Præg af Raahed og manglende Kultur.

Eller, naar vi søger at hindre, at en historisk værdifuld Bygning ofres for intetsigende »moderne Fordringer«, da burde »Frem« — i Stedet for at smæde Architekterne derfor — oplyse sine Læsere om, at for enhver, der har Sans for vort Lands Kulturhistorie, er de gamle Bygninger uvurderlige Dokumenter, som der hører megen Sjælsraahed til at ødelægge.

Hvis »Frem« saaledes vilde arbejde sammen med Architekterne, da vilde det, ogsaa paa dette Omraade, i Sandhed virke i Oplysningens Tjeneste.

❦

Rettelse. I Anledning af vor lejlighedsvise Omtale af Ejendommen Østerbroes Dossering 95 A (som opført efter Th. Jørgensens Tegninger) beder Archi-

tekt A. BERTELSEN os tilføje den Rettelse, at han har tegnet Planerne. Dette vidste vi for Resten godt, men vi mente, det var det hensynsfuldeste overfor Hr. B. ikke at meddele det.

Kongres for Skolehygiejne. I Dagene fra den 5.—10. August (begge Dage inklusive), afholdes i London den 2den internationale Kongres for Skolehygiejne. Til Kongressen er knyttet en Udstilling, som bl. a. skal omfatte: Tegninger og Planer; Bygningsmateriale og Konstruktioner; Vandforsyning, Drainage, Sanitetsmateriel og Bekvemmeligheder; Opvarmning, Belysning og Ventilation; Dekoration. Der modtages Fotografier. Efter Dommerkomiteens Skøn vil der blive uddelt Sølv- og Broncemedailler.

Genstande, der ønskes udstillede, skal anmeldes paa særlige Blanketter, der faas hos den danske Komité. Dennes Sekretær er Hr. Dr. C. C. JESSEN, Nørregade 36, Kjøbenhavn K.

»Telegrafbygningen«. I Anledning af nogle Udtalelser af Hr. Hein i et herværende Dagblad, saalydende: »Alle Telegrafmænd var glade ved Udsigten til at flytte ind her (i Grønnegade). Telegrafetaten, lige fra Chefen og nedefter, er derfor ikke mindst ked af den Udgang, Sagen nu har faaet« — skrives i »Dansk Telegraftidende« følgende: ». . . med Undtagelse af Telegrafdirektøren og enkelte af vore øverste Embedsmænd findes der næppe en eneste Telegrafmand, som ønskede, at Telegrafvæsenet skulde flytte ind i den nye Bygning. Tværtimod!«

FORENINGSMEDDELELSER.

OVERORDENTLIG GENERALFORSAMLING

i Industriforeningens Repræsentantskabslokale (event. Foredragssal) *Fredag Aften den 21. Juni 1907.*

Kl. 8 Smørrebrødsbord.

Kl. 9 Generalforsamling, til hvilken det paa Mødet den 13. Maj besluttedes at indstille til Vedtagelse: »Vedtægt for Afholdelsen af Konkurrencer om Løsningen af architektoniske Opgaver.« Derefter: Valg af Leder og Konkurrenceudvalg i Henhold til Vedtægtens § 12.

Fortsættelse af Diskussionen om Architekters kunstneriske Ejendomsret og om Plagiering.

Da det formodes, at denne Generalforsamling ikke vil blive beslutningsdygtig, indvarsles herved en ny *overordentlig Generalforsamling* samme Dag og Sted og med samme Program Kl. 9½.

Bestyrelsen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 22. JUNI 1907
9. AARGANG № 38

DIREKTØR HEYMANS BOLIG.

Paa Grunden ved Siden af Direktør Heymans Bolig laa der en stemningsfuld gammel Villa, vistnok opført af C. F. Hansen, Bygmesteren af det gamle Raadhus.

Det var mig en Sorg, at den maatte falde, og jeg lovede mig selv, da Hr. Heyman betroede mig den interessante Opgave at bygge hans Bolig, i denne at søge frembragt en Stemning, der kunde minde om det, der svandt. Hvorvidt det er lykkedes mig, skal jeg ikke selv dømme om.

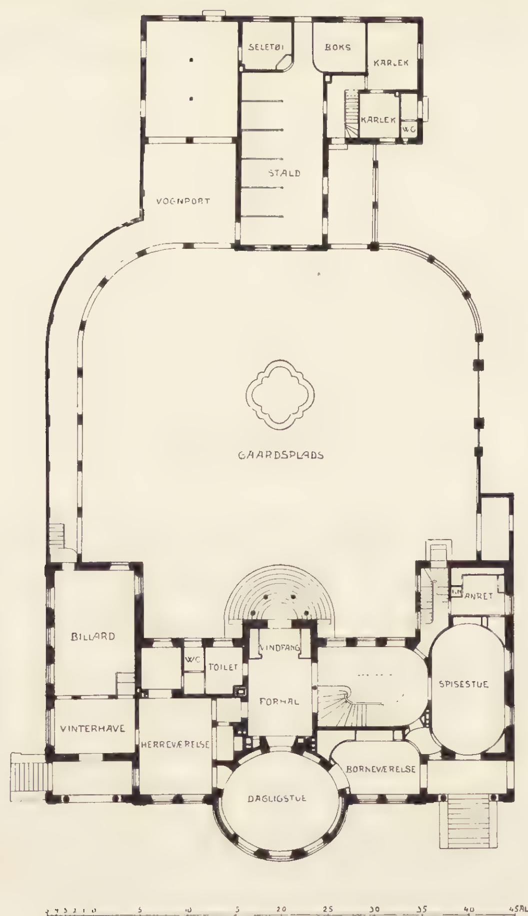
Hovedentreprenør var Murermester ROTHE. Snedkerarbejdet, som var meget vanskeligt paa Grund af de runde Rum, er udført udmærket af Snedkermester MADSEN, Hellerup, Kobbertækkerarbejdet af BERG og CHRISTENSEN og Kunstsmedearbejdet af Smedemester JØRGENSEN i Valby. Ingeniør KOCH har projekteret og ledet Ingeniørarbejderne. Havearchitekt ERSTAD-JØRGENSEN har anlagt Haven.

CARL BRUMMER.

DIREKTØR HEYMANS BOLIG. ARCHITEKT CARL BRUMMER.

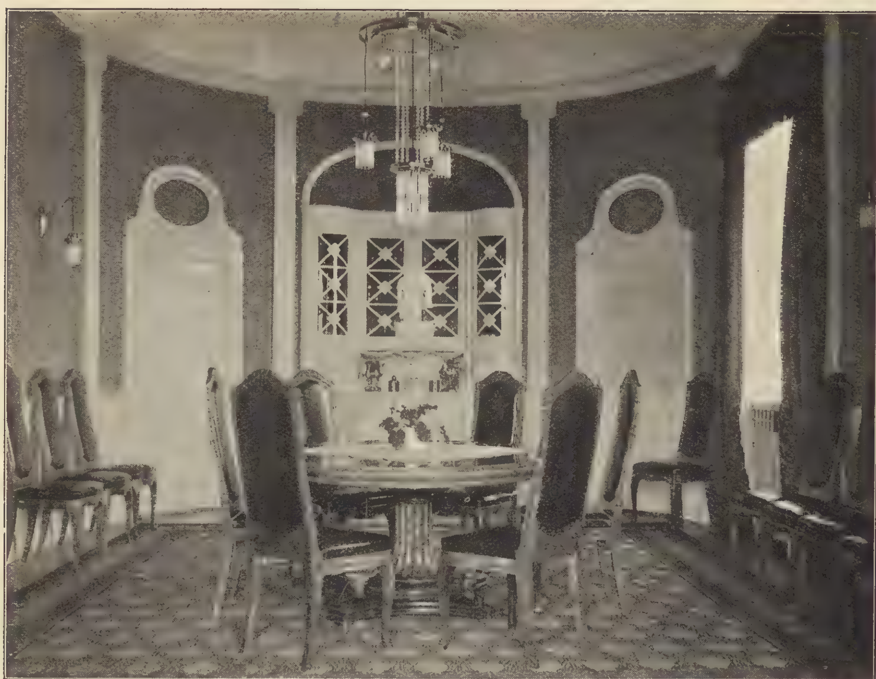

DIREKTØR HEYMANS BOLIG. ARCHITEKT CARL BRUMMER.

DIREKTØR HEYMANS BOLIG. ARCHITEKT CARL BRUMMER.

DIREKTØR HEYMANS BOLIG. ARCHITEKT CARL BRUMMER.

DIREKTØR HEYMANS BOLIG. ARCHITEKT CARL BRUMMER.

POLYTEKNISK LÆREANSTALT.

I »Architekten«s Nr. 36 findes en Gengivelse af Tilbygningen til Polyteknisk Læreanstalt, som rimeligvis var gaaet upaatalt hen, dersom ikke Architekt Gnudtzmann, med en mærkelig Mangel paa Selvkritik, havde ledsaget den med nogle Bemærkninger om Herholdts Bygning, som forekommer mig mindre heldige — for Hr. Gnudtzmann.

Det er muligt, at Hr. G. har Ret i, at Polyteknisk Læreanstalts Bygning er Herholdts svageste Arbejde, og hans Bemærkninger om Inddelingen af Façaden er vist dogmatisk rigtige. Men »Et er Søkort at forstaa, et Andet Skib at føre«. Den Sammensætning af Bygningsmaterialer, som Hr. G. har præsteret ved Siden af Herholdts Bygning, har ikke meget med Kunst at gøre, og en Sammenligning er derfor ganske urimelig. Det har vakt Forargelse, at Staten paatænkte at købe en Spekulationsbygning til Telegrafstation; her har Staten selv opført en Bygning »saa økonomisk som muligt« »fyldt fra Kælder til Kvist«, hvis Forhold, Enkeltheder og Farvesammenstilling er af en Beskaffenhed, som fritager for videre Kritik (se f. Eks. Midtpartiet med Indgangen).

Da Tegningerne forelaa, gjorde nogle Architekter i Fællesskab et forgæves Forsøg paa at forhindre Skandalen; da den nu engang er begaaet, burde den være begravet i Stilhed.

A. Clemmensen.

»DER BURDE VÆRE ROSER —«.

(FREDERIKSBERGALLÉ 12 OG POLYTEKNISK LÆREANSTALT).

Først maa jeg takke Hr. Architekt Gnudtzmann, fordi han finder min Tone maadeholden og hensynsfuld. Jeg kan saamænd gerne returnere ham den samme Kompliment, endskønt jeg mener, det havde været ulige simplere, om han straks havde sendt mig et »aabent Brev« med sin Beklagelse; saa havde vi jo blandt andet undgaaet den »frejdige Afsløring«.

Hr. Gnudtzmann har i sin Artikel forgæves søgt efter den »Overvurdering« af sit eget Værk, som han mener, jeg tillægger ham. Lad den nu eksistere eller ej — at paapege den turde være Tidsspilde —, den er maaske mindre forborgen for andre end for Hr. Gnudtzmann selv. Her er jo imidlertid ikke Tale om en Sammenstilling af Personer, men derimod af Bygningsværker; disse sidste, som Hr. Gnudtzmann selv stiller overfor hinanden, ere, pro primo: Den Lichtenbergske Gaard i Horsens og Frederiksbergallé 12; pro secundo: Etatsraad Herholdts Polytekniske Læreanstalt og Hr. Gnudtzmanns senere Udvidelse af samme. Den første Sag er dog vel nu saa temmelig uddebatteret; den turde være saa ubetydelig, at den ikke er stort flere Ord værd; kun vil jeg gerne, i Anledning af Hr. Gnudtzmanns Bemærkning i sin første Artikel om mit Syn paa hans Kunst og hans Syn paa min, have Lov at indskyde: bør vi ikke — i al Almindelighed — være lidt varsomme med Brugen af Ordet *Kunst*; thi vel er vi alle »Kunstnere«, som han sagde, Eleven paa Kunstskolen — men hvormange af os har nogensinde gjort os virkelig fortjente til dette Prædikat. Lad andre kalde os Kunstnere, og lad andre og Eftertiden dømme, om vor Gærning er Kunst. Selv kan vi jo nok tale om vore Værker, uden at Ordet Kunst straks løber os paa Tungen eller i Pennen.

Imidlertid maa det øjensynligt være Hr. Gnudtzmanns Opfattelse, at Frederiksbergallé 12 er en lødig Prøve paa hans Bygningskunst, og deraf specielt Vestibulen, som han jo har kælet for. — Da jeg for 29 Aar siden havde Hr. Gnudtzmanns Formsten i min Haand, paa Frue Kirke i Aalborg, — hvilken Kirke ogsaa hører under Rækken af Hr. Gnudtzmanns Kunstværker —, savnede jeg den Besked, jeg nu har faaet, nemlig at Skæbnen, hvis Veje er uransagelige, havde bestemt disse Formsten til Optagelse i et Katalog over Teglværksprodukter; havde jeg dengang anet det, var de sikkert af mig blevne behandlede med mere Respekt. — Jeg kan ikke forlade Themaet »Nr. 12« uden at slutte denne Afdeling med en Tak for Idéen med de lysegrønne Tagsten, — hvilke jeg forresten ikke personlig har anvendt de sidste 3 Aar, og for Idéen med Rosenfloret over det hele. Hr. Gnudtzmann har ganske Ret; der burde være Roser.

Jeg maa nu fra den skælmske Tone, hvori Hr. Gnudtzmann synes at finde Behag, gaa over til den ramme Alvor.

Just det samme Nummer af »Architekten«, som indeholder mit Svar til Hr. Gnudtzmann, bringer et Billede af hans sidste store Bygningsværk: Udvidelsen af den Polytekniske Læreanstalt, anmeldt af ham selv. Denne Anmeldelse opfordrede til Eftertanke, thi det var ikke den kendte Opremsning af andres gode Gærninger — samtlige Haandværkeres Navne o. l. —, nej, det var en kombineret Anretning af en Redegørelse, et Forsvar og et Angreb.

Uvilkaarligt maatte man spørge: Hvortil alt dette? Hvorledes er det muligt at tænke paa et Forsvar for denne Bygning, og hvorledes kan man forklare sig, at den Architekt, der har bygget dette Hus, drister sig til et Angreb paa gamle Mester Herholdts Værk. Thi her er ikke Tale om denne Retning eller hin — mit Syn paa Kunst eller Hr. Gnudtzmanns — her foreligger et Tilfælde, hvor Alverdens Architekter, Hr. Gnudtzmann fraregnet, uden et Øjebliks Tvivl vilde fælde en enstemmig Dom. Hvis »Overvurderingen« ikke her er tilstrækkelig klar, ja, saa — — —. Men ikke nok hermed; Hr. Gnudtzmann søger at plukke Herholdts Værk fra hinanden, til Fordel for sit eget. Dette turde være upassende; lad Hr. Gnudtzmann angribe mig eller andre, enten forsvarer vi os, eller vi gør os ikke den Umage — men Herholdts Værker, enten de nu maatte høre til hans bedste eller hans »svageste«, de bør være hævede over og fritagne for en kritisk Behandling af den Art, Hr. Gnudtzmann leverer, selv om Herholdt naturligvis, som andre Dødelige, maa være Kritik underkastet. Forøvrigt ønsker jeg aldeles ikke at diskutere denne Sag med Hr. Gnudtzmann. Han har, forinden han paabegyndte dette Hus, lært min og andre Kollegers Mening om dette Arbejde at kende. I den Svarskrivelse, han i sin Tid sendte til os, der dengang anbefalede at forsøge en anden Løsning af Façadespørgsmaalet, udtalte han blandt andet, at man skulde blot vente til Huset var færdigt, saa kunde man bedre dømme; og Hr. Gnudtzmann havde Ret; nu ser vi det hele klart som Dagen.

Ikke desto mindre er jeg tilbøjelig til at tro, at vor kendte danske Godmodighed vilde være løbet af med os, saafremt Hr. Gnudtzmann ganske stilfærdig havde anmeldt sin Bygning paa almindelig Vis eller helt undladt dette; der var da maaske ikke een, der havde rørt sig — thi til hvilken Nytte? Men Sagen er bleven en ganske anden ved den Maade, paa hvilken Hr. Gnudtzmann har inddraget Herholdts Navn. Thi *det* bør holdes udenfor, naar der er Tale om Hr. Gnudtzmanns Bygning. Pietetsløst og uberettiget turde det være at fremstille den sidste Tilbygning som en »forbedret« Udgave af Herholdts Værk.

Da Uglen, som Hr. Gnudtzmann saa træffende bemærker, jo holder mest af sine egne Børn, vil jeg — i det sikre Haab, at Hr. Gnudtzmann akcepterer Tanken — foreslaa ham at overføre den af ham fostrede Idé fra Frederiksbergallé 12 — den med Rosenfloret nemlig — og indgaa til sin Bygherre, Direktionen for Læreanstalten, med Anmodning om Bevilling til Beplantning — over det hele! Mulig vilde stedsegrønne Planter tjene Formaalet bedst; men Rosenfloret er jo Hr. Gnudtzmanns Idé, og jeg kan slutte mig til den, dog med en Smule Beklagelse for de smukke Blomster — imidlertid, lad gaa! »Der burde være Roser«!

Anton Rosen.

FORSKELLIGT.

Statshusmændenes Boliger. Landbrugsministeriet har anmodet Architekterne Prof. M. NYROP og SØREN LEMCHE om at indtræde i det Udvalg, der er nedsat for at tilvejebringe Planer og Overslag til praktiske og billige Boliger for Landarbejdere, der opnaar Statslaan i Henhold til Lov af 22. April 1904. Udvalget, hvis Formand som bekendt er cand. mag. V. LORENZEN, bestaar iøvrigt af følgende Herrer: Folketingsmand, Gaardejer PEDERSEN, Nyskov, Folketingsmand, Husejer L. P. OVESEN, S. Vium, Murermester KRISTEN SØGAARD, Thim, Tømrer LARS P. HANSEN, Lyndby.

Trondhjems Domkirke. Ifølge norsk »Teknisk Ugeblad« vil Stillingen som ledende Architekt ved Restaurationsarbejdet i Trondhjems Domkirke først blive besat, efter at norske Architekter (i et Antal af 4 til 6) har faaet Anledning til at konkurrere derom. Architekterne vil blive opfordret til, mod en bestemt Godtgørelse til hver, at udarbejde et Udkast til Vestfrontens Genoprejsning — væsentlig paa Grundlag af Chr. Christies efterladte Skitse af 1906. Det er sandsynligt, at man i den nærmeste Fremtid vil udstede Indbydelse til at deltage i denne Konkurrence.

Rumfilosofi. Da for nogen Tid siden Ord som *Rumsans* og *kubisk Følelse* her i »Architekten« dukkede op som sproglige Nydannelser, har de maaske forekommet en og anden overraskende, medens de ved nogen Tids Brug sikkert vil hævde sig en Plads i den architektoniske Kritik som en virkelig Berigelse af Sproget. For Læsere af tyske Tidsskrifter virkede disse Udtryk imidlertid ikke overraskende. Vi finder saaledes i en — forskrækkelig filosofisk-svulstig — Kritik af Architekten Peter Behrens Arbejder i »Deutsche Kunst und Dekoration«, skrevet af Dr. Niemeyer, ikke mindre end 48 Ord, sammensatte med »Raum-«, foruden mange andre, tildels sære og affekterte Udtryk. Vi hidsætter en Fortegnelse til behagelig Afbenyttelse, alfabetisk ordnet: Raumaesthetik, -aktion, -aufstieg, -ausdruck, -beziehung, -bildung, -drama, -dramatik, -dynamik, -effekt, -empfindung, -erlebnis, -ethos, -faktor, -form, -formung, -gedanke, -gefühl, -gesetzlichkeit, -gestalt, -horizontalismus, -individuum, -innere, -interval, -kompartiment, -kraft, -logik, -mathematik, -moment, -natur, -oblonge, -parallellismus, -scheidung, -schichtung, -sinne, -spannung, -stimmung, -synthese, -takt, -teil, -teilung, -wert, -vertikalismus, -vielheit, -volumen, -vorempfindung, -vorstellung, -zweck.

Da hele Afhandlingen er paa 6 Sider, og da den foruden med ovenstaaende er spækket med utallige andre fremmede og kunstige Ord, saa kan man heraf se, at det ikke er saa lige en Sag at skrive Kritik, og det er skam heller ikke saa let at lave Architektur. — —

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

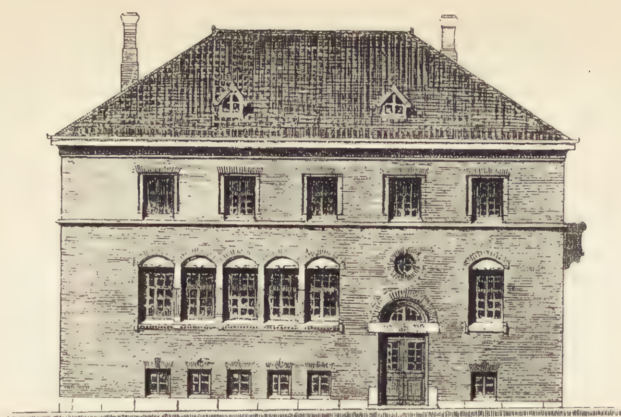
KJØBENHAVN
DEN 29. JUNI 1907
9. AARGANG № 39

ST. NIKOLAJGADE I SVENDBORG.

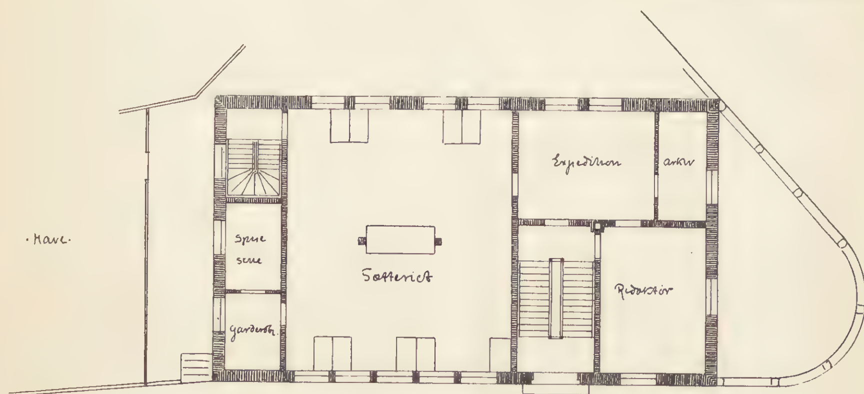
Det stærkt opblomstrende Næringsliv i forrige Aarhundrede har ikke mindst i vore Købstæder foraarsaget et livligt Byggeri, der — desværre ikke altid til det bedre — omtrent ganske har omformet deres Fysiognomi. Det gammeldags idylliske, hyggelige og sluttede Præg, der før udmærkede omtrent alle vore smaa Byer og som gav dem en Ynde og Skønhed, som den Gang ikke blev tilstrækkelig værdsat, er nu overvejende borte. Det jævne stilfærdige, maaske lidt spidsborgerlige, er mangfoldige Steder afløst af noget prunkende parvenuagtigt; noget der er vokset frem paa Basis af den provinsielle nymodens Trang til at »være med« »følge med Tiden«, og hvad det nu hedder, hvilken Trang paa det fuldkommeste imødekommes af en Hær af geskæftige Bygmestre, der for Penge er parate til hvilkesomhelst Krumspring, og for hvem der ikke eksisterer

KIRKEGAARDSPORT FOR ENDEN AF ST. NIKOLAJGADE. ARCHITEKT MAGDAHL-NIELSEN.

St Nicolaigade

Al 10 5 0 10 20 Al.

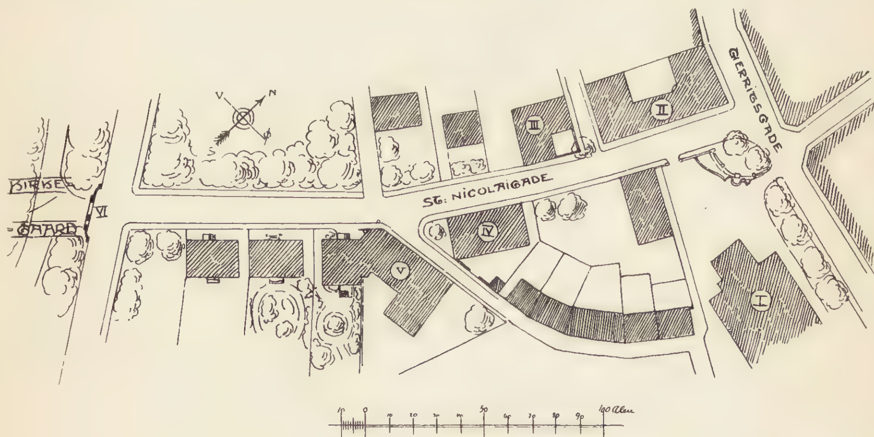
SVENDBORG AVIS'
BYGNING.

ARCHITEKT
MAGDAHL-NIELSEN.

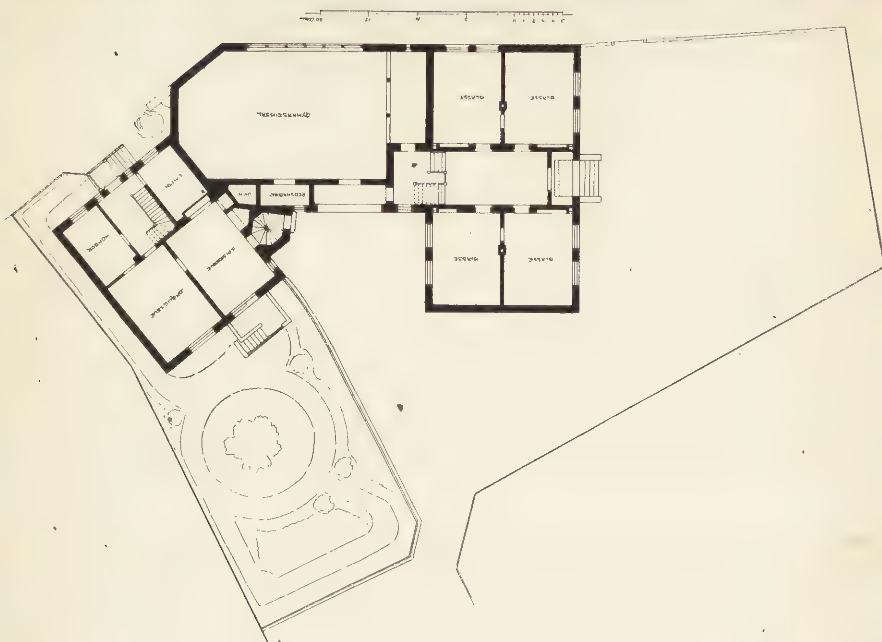
ST. NIKOLAJGADE SET FRA KIRKEGAARDSINDGANGEN.

Hensyn til andet end deres egen Madpose. — Det hører derfor til Sjældenhederne, at man ved at gennemvandre en Provinsby finder et nyt Hus, som man ret kan glæde sig over. Endnu mærkeligere er det da, naar man kan finde en hel Gade, der er bebygget af en og samme Architekt, saaledes som St. Nikolajgade i Svendborg, hvis Bygninger omtrent alle er opført af Architekt Magdahl-Nielsen. Med det statelige Apotek paa Hjørnet og den derpaa følgende St. Nikolaj Præstegaard, hvilke Bygninger tidligere har været gengivne her i »Architekten«, fortsættes Rækken med en Bygning for »Svendborg Avis« med Trykkeri, Frk. Holst's Skole opført i 1894 med sine 10 Aar senere byggede »depen-

PLAN AF ST. NIKOLAJGADE.
I. St. Nikolaj Kirke. II. Apoteket. III. Præstegaard. IV. Svendborg Avis. V. Frk. Holst's Skole og Pensionat. VI. Kirkegaardsport.

FRK. HOLST'S SKOLE
OG PENSIONAT.

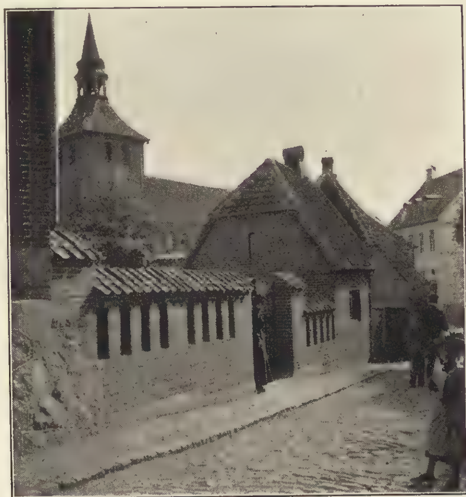
ARCHITEKT
MAGDAHL-NIELSEN.

dances«, hvori findes Gymnastiksal og Pensionat for unge Piger; dernæst følger nogle mindre Villaer (som det ikke er lykkedes os at faa Afbildninger af), og endelig afsluttes Gadebilledet med den smukke Kirkegaardsport.

Denne Gade afgiver et godt Eksempel paa, hvorledes det med faa og smaa Midler er muligt at skabe en fin Stemning og faa noget frem af netop *den* Skønhed, som kun kan opnaas i en mindre By, og som er mere værd end al moderne Flothed og Façadepynt. Det er at ønske, at man i andre Købstæder

vilde gøre som de gode Borgere i Svendborg, der har sluttet sig sammen om det Formaal at faa en ny Gade bebygget saaledes, at den skulde blive en Pryd for Byen, i Modsætning til, hvad der som oftest er Tilfældet, at det hele gaar paa bedste Beskub.

Arch. Magdahl-Nielsen har forøvrigt bygget flere andre Huse i Svendborg og vi skal i næste Hæfte bringe Afbildninger deraf.

HJ. AF ST. NIKOLAJGADE OG KYSEBORGSTRÆDE. ARCHITEKT MAGDAHL-NIELSEN.

DEN LICHTENBERGSKE GAARD I HORSENS.

I Anledning af vort Spørgsmaal til Læserne ang. den foreslaaede Paabygning har vi modtaget forskellige Skrivelser, af hvilke vi aftrykker følgende:

Til Redaktionen af Bladet »Architekten«!

Paa Spørgsmaalet i »Architekten« af 15. Juni: Vil den Lichtenbergske Gaard i Horsens ikke blive ødelagt ved den foreslaaede Paabygning? lyder mit Svar: Jo.

F. Bøttger.

* * *

Den Lichtenbergske Gaard i Horsens vil — efter min Mening — blive ødelagt ved den *foreslaaede* Paabygning. I saa Henseende er jeg fuldstændig enig med vor højtærede Redaktør; derimod forstaar jeg aldeles ikke, hvorfor samme udmærkede Mand nødig vil disputere om Architektur med Architekt Plesner. Er det ikke en overdreven og misforstaaet Finfølelse! Vilde det være bedre at disputere denne Sag med en Byggerøver end med en dygtig Architekt?

Jeg er imidlertid — med mange andre — Red. taknemlig for hans kraftige Udtalelse om Paabygningen, og det undrer mig meget, at Architekt Plesner kan anbefale denne saa forholdsvis godt! De smukke Karnapper ere paa Forslaget løsrevne fra Bygningens faste Form. Mansardtaget vil misklæde Huset og den

opflyttede Kvistfrontons Vinduer synes mig altfor lange. Paabygningen er maaske nok uundgaaelig, men den maa kunne gøres med langt større Finhed og Forstaaelse. Heldigvis har Ejeren jo alt vist sig at ville være prisværdig imødekommende overfor Kravene om den skønne, gamle Gaards kunstneriske Bevarelse. Søndergade i Horsens er endnu — trods al Mishandling — en af de glansfuldeste danske Købstadsgader.

V. J. Mørk-Hansen.

EN »FORBEDRING«.

Jeg føler ingen Trang til her at beskæftige mig med Rosens sidste Potpourri af Artigheder, der for mig kun har psykologisk Interesse. Tilbage bliver det i min første Artikel rejste Principspørgsmaal, som det skulde glæde mig, om andre vilde udtale sig om.

Det er hændet mig mere end én Gang, at jeg har mistet en Bygherre, fordi jeg har holdt paa visse Principer, som jeg, dels for min egen Skyld og dels af kollegiale Hensyn, har ment ikke at kunne fravige, deriblandt ogsaa det, ikke at lave om paa en nulevende Kollegas Arbejde uden hans Billigelse, og det er sagt mig, at der i en eller flere udenlandske Architektforeningers Vedtægter skal findes et Forbud imod at indlade sig paa sligt. Jeg henstiller, om vi kunde følge dette Eksempel, eller om der i alt Fald kunde danne sig en Opinion, som gjorde et saadant »niks pille« til en uskreven Lov.

Gnudtzmann.

TÆNDSTIKÆSKEKONKURRENCEN.

Maa jeg have Lov at fremkomme med nogle Bemærkninger angaaende Bedømmelse ved Konkurrencer i Almindelighed og den nys afholdte Tændstikæskekonkurrence i Særdeleshed.

Det er vel en bekendt Sag, at de fleste af vore bedste Kunstnere som oftest holder sig borte fra Konkurrencer, og Grunden dertil maa sikkert søges i Utryghed med Hensyn til Dommen, der ofte er af en saadan Art, at den gør Konkurrence til Hasardspil og gør gode Kunstnere til Undermaalere i det naive Publikums Øjne. De unge derimod er ved mindre Konkurrencer i høj Grad villige til at sætte noget ind paa en Styrkeprøve mellem ligestillede, og overfor dem er en retfærdig Dom endnu vigtigere. De er saarbare og har Gud ske Lov endnu ondt ved at slaa koldt Vand i Blodet overfor en Dom, der er skødesløs, vilkaarlig eller hvad værre er. Kan Ungdommen ikke *fordre* Overbærenhed, saa fordrer den i hvert Fald ubetinget Retfærdighed, ellers taber den altfor tidlig Lysten til oftere at udlevere sig til en Dommers Luner.

Det skal og *kan* undgaas.

For at en Dom kan blive, som den *bør* være, maa Dommeren betragte det som en Ære og ikke som »et utaknemligt Arbejde« at fungere som Dommer. Saa er det en Tjeneste, der gøres ham, for hvilken han til Gengæld gør et samvittighedsfuldt Arbejde. Og naar en Dommer kun følger bestemte logiske Regler, saa vil enhver logisk Kritik af hans Arbejde ogsaa være udelukket.

Det er disse bestemte Regler, det gælder om at finde. De forekommer mig at være saa lige til, at jeg næsten generer mig ved at nævne dem:

I. Løsningerne skulle i første Række svare til deres Formaal.

II. Præmierne uddeles blandt de smukkeste af de hensigtsmæssigste Løsninger. Et Bondehus maa selvfølgelig ikke se ud som et Købstadshus, der er faldet ned et forkert Sted; og en Tændstikæske maa f. Eks. ikke se ud som en Æske til Sukkergodt.

Naar vi saa ser paa den sidste Konkurrence om Tændstiksetiketter, forekommer det mig, at den ene første Præmie er velfortjent, den anden derimod ikke præmieværdig. Man kan nemlig ikke præmiere Midten af Etiketten, naar den øvrige Indskrift er saa slet, at man ikke ud fra Skitsen kan gøre sig Haab om, at en Rentegning bliver god, og desuden var der forlangt en Tegning til *Reproduktion* og ikke en Skitse. — 2den Præmie svarer ikke tilstrækkelig til Formaalet. Skulde den alligevel præmieres, burde den i hvert Fald kun have faaet 3die Præmie. — Den ene 3die Præmie er maaske fortjent. Den anden 3die Præmie hører derimod ind under Sukkergodtsetiketterne og burde være udelukket.

Der er altsaa skudt ud en 1ste og 2den Præmie, som det ikke vilde have været vanskeligt at fordele blandt de ikke præmierede, hvad enhver, der har set Udstillingen, sikkert vil indrømme.

Den 24. Juni 1907. *F.*

BYGGERIET PAA LANDET.

Fra Hr. Tømrermester R. Brüel, Haslev, har vi modtaget nedenst. Brev:

Hr. Redaktør!

Det forekommer mig, at jeg en Gang hørte noget om, at Architektforeningen tænkte paa at oprette et Slags Bureau, med det for Øje, at skaffe Bygherrer, særlig paa Landet, Façadetegninger til indgivne Planer for en billig Betaling, for paa den Maade at gøre noget for at forhindre al den Elendighed, der findes med Hensyn til Byggeri, saavel i mindre Byer som paa Landet og Handelspladser.

Jeg har mange Eksempler i den Retning, bliver tit opfordret til at levere Tegninger og afslaar det forsaavidt jeg kan forvare det for min Forretning. Naar jeg endelig gør det, gør jeg det nødig, og maa i min Nød henvende mig til dem af mine samtidige fra teknisk Skole, som nu er Architekter, for at faa pyntet paa Façaden, som Regel gratis. Saafremt der er noget om dette Bureau, var det netop nu i denne Byggeperiode der var Trang derfor; der bygges mange baade store og kostbare Bygninger paa Landet, som tegnes af en Tømrer eller Murer, der har gaaet paa Højskole en Vinter; det er rene Forbrydelser, hvad der præsteres i den Retning, og jeg synes ikke det med Rette kan forsvares, at Landet skal skamskændes paa den Maade, hvorfor jeg vil anmode Architektforeningen om hurtigst at tage Sagen op.

Deres forbundne
R. Brüel.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Dansk Industriberetning 1906, udgivet af Industriforeningen i Kbhvn. Red. af JOH. KR. LINDBERG og EDV. MACKEPRANG.

Dette Bind danner Begyndelsen til en Række »Industriberetninger«, som Industriforeningen aarligt agter at udsende. Det er et Foretagende, der vil være nyttigt og oplysende for enhver, der ønsker at faa en Oversigt over de forskellige Foreteelser paa Industriens Omraade. I det foreliggende Hæfte fortælles der dels om Forhold og Begivenheder vedrørende Industrien, saasom: Udstillinger, vedtagne Love, retslige Afgørelser, Pengeforholdene, Striker m. m. dels findes der Beretninger om de forskellige Industrigrene, saaledes f. Eks. om Byggeriet. Angaaende dette skrives der sande og træffende Ord om den uhyre Svindel, der blomstrer for Tiden og om den mærkelige Letsindighed, hvormed Pengeinstitutterne indlader sig med Byggespekulanterne. Netop i disse Dage, hvor et af vore største Spekulantfirmaer har været meget stærkt truet og hvis Fald vilde have haft mange Menneskers Ruin til Følge, gør disse alvorlige Betragtninger god Virkning.

I det store og hele giver Beretningen dog et Billede af »gode Tider« for Industrien i vort Land og Forfatterne udtaler som deres Mening, at disse gode Tider er komne senere her end andetsteds, og at de derfor forhaabentlig vil vare længere. Gid det var saa vel! — *A. R.*

FORSKELLIGT.

Vi har modtaget følgende:

Hr. Redaktør! Jeg holder Ugebladet »Frem«, men Rubrikken »Ugepassiar« har jeg ikke hidtil læst. I »Architekten« derimod springer jeg intet over. Jeg giver Redaktionen min fulde Tilslutning i dens Paatale af det utilbørlige i, at et Tidsskrift saaledes lader en Indsender haane en hel Stand.

Men —! Lod ikke »Architekten« selv forleden (1. Juni) Brygger JACOBSEN upaatalt haane Embedsmænd og Ministre? — Var ikke Tonen i Hr. Jacobsens Artikel selvbehagelig i høj Grad? —

Hvad der skal gælde for Loke, bør ogsaa være gyldigt for Thor; thi, som den vise Salomon siger: »to Slags Vægt duer ikke«. Ærbødigst

FREDERIK RASMUSSEN.

Berigtigelse. Ved min Omtale af Direktør Aage Heymans Bolig i forrige Nummer af »Architekten« var Malermester OTTO BENDIX's Navn ved en Fejltagelse udeladt. Hr. Bendix har udført alt Malerarbejdet paa en smuk og forstaaende Maade. CARL BRUMMER.

Krügers Tapetfabrik. Indleveringsfristen for Besvarelser til Tapetmønster-Konkurrencen er udsat til den 13. Juli.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

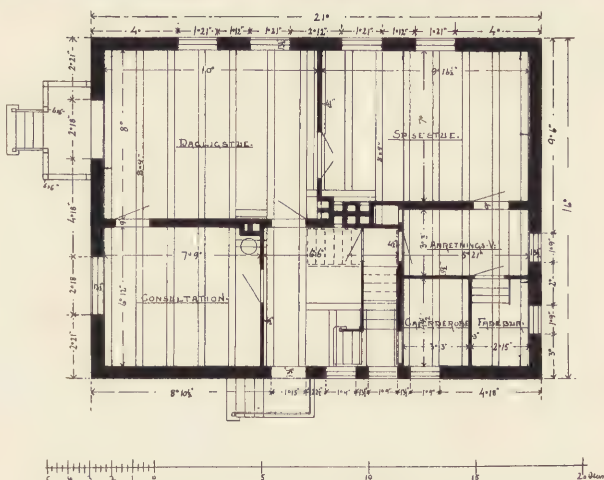
ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 6. JULI 1907
9. AARGANG № 40

TRE HUSE I SVENDBORG.

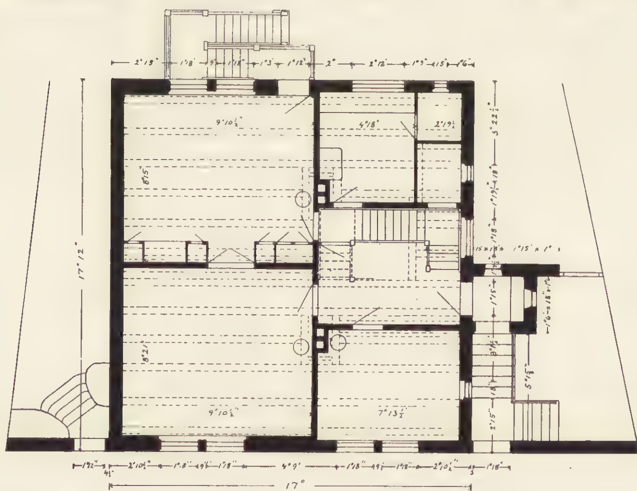
De tre Huse fra Svendborg, som her er gengivne, er opførte 1901—1903 og har hver kostet 15.000 Kr. at bygge.

LÆGEBOLIG I SVENDBORG. ARCHITEKT MAGDAHL-NIELSEN.

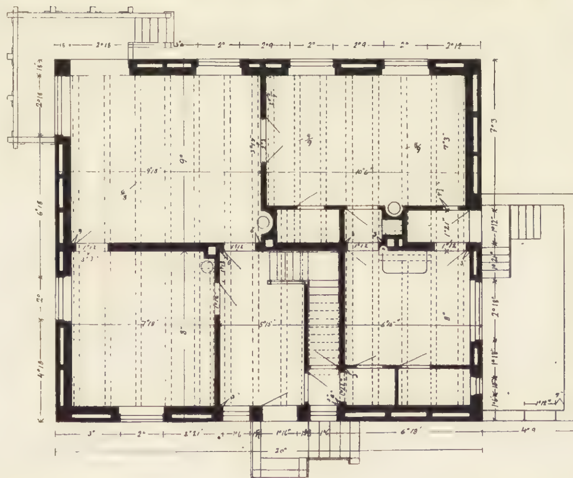
MURERMESTER HENRIK MADSENS HUS I SVENDBORG.

ARCHITEKT MAGDAHL-NIELSEN.

Lægeboligen ligger ved Amtssygehuset i Byens Udkant.

Murermester Henrik Madsens Hus ligger i Kedelsmedstræde; saavel ude som inde finder man i dette Hus udmærket Murerarbejde, gjort med Forstaaelse og varm Interesse for Haandværket.

BØNNELYKKES HUS
I SVENDBORG.

ARCHITEKT
MAGDAHL-NIELSEN.

Iøvrigt er alle Arbejderne ved disse Bygninger samt ved de i forrige Hæfte afbildede udførte af Haandværkere i Svendborg.

Bønnelykkes Hus blev opført som omtrent det første Hus i et Nybygger-Villakvarter paa et smukt Terræn ved Svendborg Sund.

Senere er her bygget mange Huse, de fleste efter samme Skabelon: to Vinduer og en Dør med en Kvist over, Glasveranda i Gavlen, og denne Be-

byggelse har gjort det af med Kvarterets Skønhed, saaledes som det desværre i Reglen gaar. Her havde ellers været de bedste Betingelser for at faa noget godt ud af det: Terrænet ligger, skraanende mod Syd, ned imod det skønne Svendborg Sund. Lys og Luft og »Udsigt« er der altsaa nok af, og da disse Grunde blev udlagt til Bebyggelse, nærede man store Forhaabninger til det smukke Villakvarter, der her skulde rejse sig. — Men det skulde der nu ikke blive noget af!

DEN POLYTEKNISKE LÆREANSTALTS UDVIDELSE.

Da der i 1904 var begyndt paa de nye Bygninger, sendte Direktør Hagemann mig til Erklæring en af 14 Architekter underskreven Opsats, hvori de uden nogensomhelst Motivering udtalte en Fordømmelsesdom over de Udkast til disse Bygninger, som var offentliggjorte her i Bladet, og vilde have, at der skulde tages fat forfra paa en helt anden Maade (altsaa vel det bortliciterede og paabegyndte Byggearbejde standses), men uden mindste Antydning af, i hvad Retning der skulde gaas, undtagen at der skulde skabes et værdigt Supplement til et uheldigt Bygningsanlæg. Siden har jeg ikke skænket dette Attentat mange Tanker; det fremsatte Forlangende syntes mig altfor urimeligt til at kunne tages helt alvorligt. Af Navnene paa Underskriverne husker jeg de færreste, og jeg har af kameratlig Delikatesse ikke til noget Menneske nævnet et eneste af dem, da jeg mente, at de var bedst tjente hermed. Jeg vilde heller ikke bære Nag til nogen af dem; man ved jo, hvorledes saadan noget opstaar: en enkelt velmenende Sjæl (hvem det er, der har været paa Færde, har jeg hidtil ikke anet og heller ikke ønsket at vide) sætter det hele i Scene og faar de andre til at skrive under, uden at de maaske altfor nøje overvejer, hvad det er, de indlader sig paa. Nu, da to af dem har fundet Behag i at rode op i denne Sag, finder jeg Anledning til her at gengive mit Svar til Læreanstaltens Direktør; det lød saaledes:

»Idet jeg vedlagt tilbagesender den mig med Hr. Direktørens Skrivelse af Gaars Dato tilstillede Henvendelse fra 14 yngre Kolleger angaaende Læreanstaltens paabegyndte nye Bygning, skal jeg, i Anledning af det deri fremsatte, tillade mig at ytre følgende:

Henvendelsen er baseret paa en Gengivelse af Tegningerne i Bladet »Architekten« efter de Afbildninger, som findes vedføjede Lovforslaget. (Optagelsen er ikke sket paa min Foranledning men efter Redaktionens Ønske). Underskriverne dømmer altsaa efter disse Skitser og kender intet til den nærmere Udarbejdelse. Hvad det er, der haves at udsætte, nævnes der intet om, og hvorledes skulde det være muligt at tage Hensyn til et ganske i det ubestemte holdt Forlangende om en total Omarbejdelse, efter at der er anvendt Aars Arbejde paa den omhyggeligste Gennemarbejdelse, og efter at Byggearbejdet er paabegyndt og alt forberedt til dets hurtigst mulige Fuldførelse? Blandt Underskriverne er nogle mig ganske ubekendte; men der er andre, som jeg ellers sætter Pris paa som gode Kolleger, og som jeg maa forbavses over, at de har

VEDTÆGT

for

Afholdelsen af indenlandske Konkurrencer om Løsningen af architektoniske Opgaver.

I.

Offentlige Konkurrencer.

§ 1. Medlemmer af akademisk Architektforening er forpligtede til ikke at deltage i Konkurrencer, hvortil alle offentlig indbydes, naar Bestemmelserne i denne Vedtægt ikke overholdes.

§ 2. Enhver, der vil indbyde til en Konkurrence, maa, inden Indbydelsen udsendes, sikre sig kyndige Dommere til Bedømmelsen af de Arbejder, som maatte fremkomme ved Konkurrencen. Af disse skal mindst 2 være Architekter og Medlemmer af akademisk Architektforening. Om ønskes vil ved Henvendelse til Akademisk Architektforenings Bestyrelse denne foranledige Architekterne til Bedømmelsen valgt af det af Foreningen nedsatte Konkurrenceudvalg.

Ved Konkurrencer om Tegninger til Foretagender, hvis Udførelse skønnes at ville koste over 500,000 Kroner, skal de ved Bedømmelsen medvirkende Architekter altid udgøre mindst en Trediedel af det samlede Dommertal.

§ 3. De Architekter, der er Dommere, skal nævnes i Indbydelsen; de skal forud for denne have medvirket ved Programmets Affattelse, have godkendt det og underskrevet det i Forening med de øvrige Dommere.

§ 4. Den, der overtager Hvervet som Dommer, udelukkes fra enhver egentlig eller uegentlig Deltagelse i Konkurrencen og maa heller ikke paatage sig Udførelsen af det Arbejde, Konkurrencen tilsigter.

§ 5. Programmet skal klart og udtømmende fremstille Opgaven for Konkurrencen, saaledes at de Konkurrerende i Programmet, og i dette alene, finder alle fornødne Oplysninger og ikke henvises eller tvinges til at søge Oplysninger andetsteds. Finder Dommerne det senere tjenligt at give yderligere supplerende Oplysninger, skal disse bekendtgøres i førstkommende Nr. af Foreningens Blad.

Programmet maa kun kræve saa mange Tegninger og kun i et saadant Maalestoksforhold, som er nødvendigt til en tydelig Fremstilling af Løs-

ningen af den Opgave, Konkurrencen tilsigter, og skal, hvor det gælder Tilvejebringelsen af Bygningstegninger, nævne de Fordringer, der stilles til Mindstemaalene i alle de væsentligste Rum.

Programmet skal tydelig nævne, hvilke Tegninger der forlanges. Naar der fordres perspektiviske Tegninger, skal disses Tal angives i Programmet tilligemed deres Maalestoksforhold og Synspunktet, hvorfra de skal ses, samt hvorledes de skal fremstilles. Hvor der kræves Hensyn til bestaaende Bygninger eller fordres Tegninger, hvori saadanne Bygninger skal gengives, maa der sammen med Programmet leveres de Konkurrerende Gengivelser (Opmaalinger, Fotografier eller lign.) af de bestaaende Bygninger.

Naar der ønskes en Sammenligning mellem Omkostningerne ved de projekterede Bygningers Udførelse efter de Konkurrerendes Projekter, skal Programmet forlange en Beregning af Omkostningerne, i Henhold til Bygningernes Kubik- eller Flademaal, indsendt med Projektet, i hvilken saavel de Kubik- eller Flademaal som den Enhedspris, der ligger til Grund for Beregningen, skal anføres.

Hvor der undtagelsesvis maatte ønskes en udførligere Overslagsberegning, skal dette meddeles i Programmet, som da tillige skal oplyse, i hvilket Omfang en saadan skal udføres, og paa hvilke Enhedspriser den skal grundes.

For saa vidt den, der udskriver en Konkurrence, har bestemt et Beløb til Opførelsen af det tilsigtede Byggeforetagende, som ikke maa overskrides, skal dette tydelig være anført i Programmet.

§ 6. Programmet skal nævne den udsatte, samlede Præmiesum og angive en Mindstesum for den eller de største Præmier.

I de Tilfælde, hvor der tilkendes en Architekt en 1ste Præmie, og han ikke benyttes ved Udførelsen af det Arbejde, Konkurrencen omhandler, tilkommer der ham et Tillæg til Præmien, saa stort som Halvdelen af denne.

I de Tilfælde, hvor en Architekt, efter at være tilkendt Præmie, benyttes ved et Foretagende, der er en Følge af Konkurrencen, maa Præmiesummen ikke fradrages i det ham tilkommende Architekthonorar, efter Reglerne til Bestemmelse af Architekthonorar, saaledes som disse er vedtagne af akademisk Architektforening.

Kun, naar samtlige Dommere finder, at intet af de fremkomne Arbejder egner sig til Præmiering, er det tilladt ikke at uddele nogen Præmie.

Fremkommer der ved en Konkurrence et Projekt, der giver en værdifuld Løsning af Opgaven, om end udenfor Programmets Rammer, skal Dommerne altid henlede Konkurrenceudskriverens Opmærksomhed paa dette og anbefale ham at erhverve Projektet for et Beløb, der ikke maa tages af den udsatte Præmiesum.

§ 7. Programmet skal tydelig angive Stedet, hvor de Konkurrerende skal aflevere deres Arbejder til Bedømmelse, samt hvilken Dag og Klokkeslet Afleveringen skal ske, endvidere om Projekterne skal indsendes med Forfattermærke eller med Angivelse af den Konkurrerendes Navn.

§ 8. Dommerne skal bedømme samtlige indkomne Arbejder, dog maa intet Arbejde præmieres, naar

1) det paa noget væsentligt Punkt afviger fra Programmet,
2) det er indsendt efter den i Programmet fastsatte Indleveringstid, undtagen naar dette er foraarsaget ved bevislige Postforsinkelser.

§ 9. Bedømmelsen skal finde Sted saa hurtig som muligt, og først efter Bedømmelsen skal samtlige til Konkurrencen indkomne Arbejder udstilles offentligt i mindst 8 Dage, samtidig med at Dommerne afgiver en skriftlig Begrundelse af den stedfundne Bedømmelse, hvilken skal gøres tilgængelig for Medlemmer af akademisk Architektforening.

§ 10. De præmierede Tegninger er kun forsaavidt Præmieyderens eller Bygherrens Ejendom, som de benyttes ved vedkommende Arbejdes Udførelse. Retten til Mangfoldiggørelse af Tegningerne, saa vel som Benyttelsen af Udkastene andetsteds beholder Kunstneren.

§ 11. Den, der efter Henvendelse til Akademisk Architektforening indbyder til og lader afholde Konkurrence, betaler, — foruden Dommernes Befordringsudgifter, naar Bedømmelsen finder Sted udenfor København og Frederiksberg Kommuner, — altid et Salær til Foreningen for dens Bistand ved Programmets Forberedelse og Affattelse, samt som Vederlag til de af Foreningen udmeldte Dommere. Salæret udbetales til det af Architektforeningen nedsatte »Konkurrenceudvalg« efter den Takst, dette nærmere bestemmer. For Salærets Størrelse gælder følgende Regler:

Hvor Konkurrencen omhandler Foretagender, hvis Udførelse angives eller af Konkurrenceudvalget skønnes at ville koste 50,000 – 500,000 Kr., bliver Salæret 2 pr. mille af Byggesummen.

Konkurrencer vedrørende Arbejder, der ikke antages at ville koste over 50,000 Kr., er i Reglen fritagne for Betaling af Salær til Foreningen, dog skal altid Dommernes samtlige Rejseudgifter erstattes efter Regning.

Hvor Konkurrencen omhandler Foretagender, hvis Udførelse angives eller af Konkurrenceudvalget skønnes at ville overskride 500,000 Kr., betales et Salær, der nærmere af Konkurrenceudvalget bestemmes til et Beløb mellem 1000 og 2000 Kr.

Architektforeningens Bestyrelse er dog berettiget til i saadanne Tilfælde, hvor Konkurrencen tjener særlige Formaal af væsentlig Betydning for Samfundet, at formindske, eventuelt helt at give Afkald paa Betalingen af Salæret.

Alle Beløb, som ved Betaling paa forannævnte Maade fremkommer udover de Honorarer, som efter Bestyrelsens Skøn tilkommer Dommerne, afgives til akademisk Architektforenings Understøttelsesfond.

§ 12. Der vælges paa en overordentlig, af Bestyrelsen indkaldt Generalforsamling, et staaende Udvalg, der benævnes Konkurrenceudvalget, med 10 Medlemmer og en Leder af Udvalget. Lederen vælges med almindelig Stemmeflerhed og for 3 Aar (første Gang indtil Foreningens ordentlige Generalforsamling 1909), derefter vælges 10 Udvalgsmedlemmer efter Forholdstalsvalg og for ét Aar (første Gang indtil Foreningens første ordentlige Generalforsamling). Udvalgets Medlemmer kan genvælges, men er ikke pligtige at modtage Genvalg, naar de i to paa hinanden følgende Aar har haft Sæde i Udvalget; forøvrigt er alle Foreningens Medlemmer forpligtede til at modtage Valg til dette Udvalg.

Skulde i Aarets Løb Lederen paa Grund af Dødsfald, Sygdom eller Mandatnedlæggelse udgaa af Udvalget, vælger Foreningens Bestyrelse en Leder indtil førstkommende ordentlige Generalforsamling; skulde i Aarets Løb af lignende Grund et eller flere af Udvalgets Medlemmer afgaa, supplerer Udvalget sig selv ved Valg indtil førstkommende ordentlige Generalforsamling.

Under særlige Forhold er det Udvalget tilladt, dog kun til første ordentlige Generalforsamling, med skriftligt Samtykke af Foreningens Bestyrelse, at forøge sit Medlemsantal ved Valg af et eller flere af Foreningens Medlemmer.

Udvalgsmedlemmer, der paa det Tidspunkt, hvor de efter disse Regler skal afgaa, virker som Dommere ved en Konkurrence, skal fuldføre dette Hverv uanset, at de ikke mere er Medlemmer af Udvalget.

Til Udvalgets Behandling henviser Architektforeningens Bestyrelse enhver Sag, der foreligger vedrørende Konkurrencer. Udvalget skal da træde i Forhandling med dem, der ønsker Konkurrencer afholdte, og ved

et Underudvalg, bestaaende af Lederen og mindst to af dets Medlemmer, bistaa ved Forarbejderne til Konkurrencens Afholdelse. Disse Medlemmer, som vælges af det samlede Udvalg, skal tillige bistaa som Dommere. Lederen kan ikke vælges til Dommer.

Udvalgets Beslutninger afgøres ved almindeligt Stemmeflertal; er Stemmerne lige, afgør Lederen Beslutningen.

Naar det kommer til Udvalgets Kundskab, at der indbydes til offentlig Konkurrence for Architekter, ved hvilken Architektforeningens Konkurrenceudvalg ikke har medvirket, og hvor det ikke er lykkedes de til Bedømmelsen valgte Architekter at faa Programmet affattet overensstemmende med denne Vedtægt, er det Udvalgets Pligt uopholdeligt at kundgøre dette for Foreningens Medlemmer.

Udvalget er berettiget til at antage lønnet Medhjælp, og alle Udgifter ved Udvalgets Arbejde, Porto, Skriveri o. s. v. afholdes af Architektforeningen efter Regnskab, der af Lederen skal fremlægges paa den aarlige ordentlige Generalforsamling og godkendes af denne.

II.

Ved bunden Konkurrence,

hvortil der ved privat Henvendelse indbydes et begrændset Antal Deltagere, forpligter Foreningens Medlemmer sig til kun at deltage under Forudsætning af,

1) at samtlige indbudte Deltagere betales for deres Arbejde, og
2) at den, hvem 1ste Præmie tilkendes, skal have Arbejdets Udførelse overdraget mod Honorar efter Foreningens Regler.

Iøvrigt henstilles det til Architektforeningens Medlemmer, naar de virker som Dommere ved bundne Konkurrencer, at stræbe hen til, at denne Vedtægts øvrige Bestemmelser i videst muligt Omfang bringes i Anvendelse ved disse.

Saaledes vedtaget paa Generalforsamlingen den 21de Juni 1907.

KBHVN. - NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

kunnet gaa med til et saadant uoverlagt Skridt; hvad mon de i mit Sted vilde synes om pludselig og uden Motivering at faa en saadan Fordømmelsesdom over et Arbejde, som de var midt i og ofrede alle deres Kræfter og Tanker for at faa saa godt, som deres Evner tillod? Men det er jo i den senere Tid blevet Skik i visse Kunstnerkredse at blande sig i alt, mer eller mindre betimeligt.

Nej, de Herrer maa vente til Bygningen er færdig; før kan den ikke bedømmes retfærdigt, og lad dem saa komme med deres »meget haarde Kritik«, som jeg dog haaber ikke vil blive haardere, end visse Arbejder, udførte af nogle af dem selv, kunde fortjene. Jeg gør saa vist ikke Regning paa, at min Bygning skal blive noget fremragende, eller at der ikke skulde blive noget ved den, som med god Grund vil kunne kritiseres; men jeg vil i alt Fald ikke komme til at bebrejde mig, at jeg ikke har gjort det saa godt, jeg formaaede, og at Resultatet skulde blive helt mislykket, vil jeg naturligvis nødig tro. Planerne antager jeg ikke, der kan siges noget paa, saa det maa vel være Façaden, det drejer sig om. Hvad denne angaar, har det for mig været Opgaven at lade dens Præg bestemmes af de forskellige Lokalers praktiske Brug, hvad der vil indrømmes at være et sundt architektonisk Princip, som kun altfor ofte tilsidesættes. (Derved er bl. a. ogsaa det stejle Tag fremkommet, og De ved, Hr. Direktør, at jeg ikke just har været glad for dette; men jeg har bøjet mig for Nødvendigheden og tror for øvrigt ikke, at det vil virke særlig uheldigt paa den færdige Bygning, da man vil forstaa, at det er krævet af Nyttehensyn.)

Naar der ønskes »et Resultat, der kan danne et værdigere Supplement til Herholdts Bygning«, skal jeg dertil bemærke, at netop denne hører til dem, hvorom det maa siges, at man har »faaet galt fat« paa Tingen, da den i det ydre fremtræder med en Gruppering saa bagvendt, som vel muligt, ligesom der i det indre er væsentlige architektoniske Skavanker ved Anordningen af Trappegangene m. m.

Genpart af denne Skrivelse er sendt til hver af Henvendelsens Underskrivere.«

Nu er jo som bekendt den menneskelige Natur saa mærkelig, at det gerne falder vanskeligere at tilgive den, man har forulempet, end den, man er bleven forulempet af, og jeg kunde jo derfor have sagt mig, at hvordan jeg bar mig ad, vilde den af de 14 paa Forhaand fældede Dom ikke af Flertallet af dem blive formildet; men jeg tør dog maaske haabe, at nogle af dem ærligt har erkendt Ubetimeligheden af det dengang gjorte Skridt og derfor nu ser mere uhildet paa Sagen.

For øvrigt er det ingenlunde min Mening at forsvare mig overfor den nu fremkomne Kritik (hvis man kan bruge dette Navn); dertil har jeg fundet det altfor uklædeligt, naar nogen har indladt sig paa sligt; jeg overlader til andre at bedømme, hvorvidt den er berettiget. Hvad jeg anførte i min første lille Artikel, var jo kun for at belyse den Opgave, der var stillet mig, og mit Syn paa den, saaledes som det jo er ret almindelig Skik her i Bladet, og det fremkomne Angreb rammer jo ogsaa lige saa meget Opgaven som min Løsning af den. At nogle nøgterne Betragtninger hos nogen kunde fremkalde en saadan Ophidselse, som sket er, faldt mig ikke ind; men der kan jo rigtignok være

Forskel paa de Øjne, hvormed der læses, baade hvad der staar og hvad der ikke staar.

Lad altsaa hvem, der vil, komme med en nok saa haard og brutal Kritik af dette eller andre af mine Arbejder; jeg skal staa for Skud, om end det kan falde lidt uvant, da jeg paa min lange Løbebane har været vant til hos mine Medmennesker næsten altid at møde Velvilje og af og til en Smule Anerkendelse (ogsaa blandt ærede Kolleger). Men hvad jeg ikke vil finde mig i uden en skarp Protest, er, at jeg ved Misfortolkninger haardnakket skal sigtes for Indbildskhed. De Ræsonnementer, der opstilles til Begrundelse af denne Insinuation, er af følgende Slags: 1) »du siger, at det er ikke blot galt at stjæle en Tokrone, men det er ogsaa galt at stjæle en Femøre, *ergo* regner du Femøren for at have samme Værdi som Tokronen«, 2) »du siger, at du vilde hellere give os en Kobbermønt end en falsk Sølvmønt, *ergo* vover du at forlange, at vi skal tage dit usle Kobber for ædelt Metal«; det er den Logik, som vi kender saa godt fra Erasmus Montanus, og med saadanne Modstandere er der jo intet at stille op.

Tro mig nu, hvem der vil, jeg ønsker intet hellere end at faa Lov til nu paa mine gamle Dage at føre en fredelig og tilbagetrukken Tilværelse (jeg har gjort Skridt i den Retning ved at frasige mig forskellige Tillidshverv, som har været mig betroede); men naar man træder mig for nær, maa jeg have Lov til at bide fra mig.

Jeg slutter med en Undskyldning til Læserne for at have ofret saa mange Ord paa en Sag, der angaar min ringe Person; men nu er jeg færdig med den.

GNUDTZMANN.

* * *

I Anledning af ovenst. Artikel og den Sag, den omhandler, — som efter Redaktionens Mening allerede har antaget lidt for store Dimensioner — er vi anmodede om, som Afslutning, at tilføje et Par forklarende Ord om det, der for Arch. Gnudtzmann synes at være den værste Anstødssten: den i sin Tid af 14 Architekter indsendte Skrivelse til Direktionen for den polytekniske Læreanstalt, og hvori der gøres en Henstilling om at formaa Arch. Gnudtzmann til at omarbejde Façaderne.

Hverken denne Skrivelses Ordlyd eller dens Tendens berettiger til Anvendelsen af saa kraftige Udtryk som dem, Hr. G. fremkommer med i sin Artikel. I Skrivelsen kommer ingensomhelst Slags »brutal Kritik« til Orde. Der anmodes paa den læmpeligste Maade og under de høfligste Former om dette ene: at Façadespørgsmaalet maa blive taget op til fornyet Behandling, for at den nye Bygning maa komme til at danne et værdigt Supplement til Herholdts Bygning.

Nu er vel de fleste enige om, at Kritik af en *færdig* Bygning er tilladelig. En Kritik af en Bygning *inden* den er bleven til Virkelighed skulde vel derfor ogsaa synes berettiget, især da den — hvis Kritikken blev taget til Efterretning — kunde have den nyttige Virkning, at eventuelle Mangler blev rettede. Dette turde tillige være en Tjeneste, der bevistes Bygmesteren. I det foreliggende Tilfælde er det udenfor al Tvivl, at man ved den nævnte Skrivelse ikke havde til Hensigt at »forulæmpe« Arch. G., men at det tværtimod var Underskrivernes

Mening, at hans Architektnavn ikke kunde være tjent med for Tid og Evighed at være knyttet til denne Bygning i den Skikkelse, hvori den først fremkom og — hvori den nu staar fuld færdig.

Betragtet fra dette Synspunkt, maa man derfor undre sig noget over det fuldkommen afvisende og ganske uforstaaende Svar paa Skrivelsen, som det ovenfor ses aftrykt, og man maa vel *deri* søge Forklaringen tll de i Formen maaske noget vel skarpe Artikler i forrige Hæfte af d'Hrr. Clemmensen og Rosen. De maa opfattes som Svar paa Arch. Gnudtzmanns ovenciterede Skrivelse og var for saa vidt berettigede, som Hr. G. udtrykkelig bad Kritikken vente, til Bygningen var færdig. *Red.*

FORSKELLIGT.

Den permanente Udstilling af Kunstindustri. Fællesudvalget for den af »Selskabet for dekorativ Kunst« i Forening med »Dansk Kunst-Haandværk« oprettede permanente Udstilling har nu udsendt Indbydelser til Deltagelse i Aabningsudstillingen, som vil strække sig over ca. en Maaned fra ca. 1. Oktober d. A. at regne.

Da det er Hensigten at give denne Udstilling en særlig fyldig og, om muligt, retrospektiv Karakter, vil det i Kunstindustrimnseet lejede Lokale for dennes Vedkommende være udvidet med det tidligere Bibliotekslokale, som af Museet er stillet til Disposition.

Paa Aabningsudstillingen modtages alle danske Frembringelser hørende ind under anvendt Kunst og Kunsthaandværk, endvidere kan, med den Begrænsning, som er en Følge af Udstillingens Karakter, udstilles dansk Kunst, saasom Malerier, Skulptur o. l. Saavel Arbejder, der er til Salg, som allerede solgte eller paa Bestilling udførte Arbejder modtages paa Udstillingen. Ældre Arbejder modtages; ogsaa saadanne, som tidligere har været udstillede.

Deltagelse i Aabningsudstillingen staar aaben for enhver dansk Kunstner og Kunsthaandværker, uanset om han er Medlem af nogen af de to Foreninger eller ej.

De indsendte Arbejder censureres af 2 Tremandsudvalg, et fra hver af de to Foreninger, som censurere henholdsvis den kunstneriske og den haandværksmæssige Side af Arbejdet, i Henhold til de i Overenskomsten mellem de to Foreninger vedtagne Regler.

Til Dækning af Udgifterne ved Udstillingen vil der blive at erlægge en Salgsafgift af 10 pCt. for de paa Udstillingen solgte Arbejder, samt en lav Pladsleje.

I Indbydelsen opfordres indstændigt de Kunstnere, som arbejder i den anvendte Kunsts Tjeneste, til hver for sig, gennem Deltagelse i Aabningsudstillingen, at bidrage deres til at give den permanente Udstilling den festlige Indvielse, som straks fra Begyndelsen af skal slaa den fast i Offentlighedens Bevidsthed. Saavel i Pressen som blandt Haandværkerne er Foretagendet blevet mødt med Interesse og Forstaaelse, og der er ingen Tvivl om, at Udstillingen som permanent Institution vil kunne komme til at danne det hidtil savnede faste Tilknyt-

ningsled mellem de samarbejdende Kunstnere og Haandværkere og det interesserede Publikum, som giver de bedste Muligheder for en sund og levende Udvikling af Kunsthaandværket og den anvendte Kunst.

Vi skal derfor anbefale dette Foretagende paa det varmeste.

Fredensborg. I Slottets 1ste Etage er der for nylig bleven indrettet en fyrstelig Gæstelejlighed under Ledelse af Civillistens Architekt, Harild. Den bestaar af en Række Saloner, der er udstyret paa det skønneste, Væggene er dragne med kostelige Silketapeter, Møblementet bestaar delvis af gamle Rococomøbler, der er blevne istandsatte og oppudsede, men iøvrigt har Arch. Harild givet Tegninger til en hel Del nye Pragtmøbler, som staar udmærket til de gamle og til de skønne og fornemme Rum.

Karmelitterhuset i Helsingør. Restaureringsarbejderne er nu saa vidt fremskredne, at Bygningen antagelig om et Par Maaneder kan afleveres til Helsingørs Kommune.

Den norske Kongevilla. Resultatet af Konkurrencen, hvori deltog 68 norske Architekter, var følgende: 1ste Præmie tildeltes Architekt Kr. Biong, 2den Præmie: Architekterne Arnstein Arneberg og O. Sverre.

Endvidere har Juryen anbefalet til Indkøb 3 Projekter.

Vi haaber at kunne faa Lejlighed til at gengive nogle af disse Projekter, til hvilke man paa Forhaand maa stille de største Forventninger. I selve Juryens Betænkning skrives der om det med 2den Præmie belønnede Arbejde: »Har opnaaet en næsten eventyrlig Skønhedsvirkning ved de enkleste Midler«, og om Nr. 1 og Nr. 2 siges i Almindelighed: »Udført paa det Sted og med det Formaal, som her tilsigtet, vilde begge disse Projekter vistnok være epokegørende i vor moderne Træbygningskunst.«

FORENINGSMEDDELELSER.

Paa den overordentlige Generalforsamling Fredag den 21. Juni blev det paa Grundlag af de tidligere Forslag I og II — behandlede henholdsvis paa Foreningsmøderne den 15. Februar og 13. Maj — udarbejdede Forslag III til »Vedtægt for Afholdelsen af Konkurrencer om Løsningen af architektoniske Opgaver« endelig vedtaget i den Form, hvorunder Vedtægten indhæftet i dette Nummer medfølger.

Til Konkurrenceudvalg blev i Henhold til Vedtægtens § 12 følgende Medlemmer valgt: Axel Berg, Martin Borch, A. Clemmensen, Viggo Dahl, Emil Jørgensen, Thorvald Jørgensen, P. V. J. Klint, Søren Lemche, Martin Nyrop og Anton Rosen. Til Leder af Udvalget valgtes Fred. L. Levy.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 13. JULI 1907
9. AARGANG № 41

EN DANSK-AMERIKANSK ARCHITEKT.

Blandt de forholdsvis faa danske Architekter, der virker i Udlandet, indtager Arch. Ditlev Ernst Laub i Washington en fremstaaende Plads. Arch. Laub, der er født 1847, fik Afgangsbevis 1878 og lille Guldmedalje 1879, afrejste til Amerika i 1881 og har siden været bosat og virket i de forenede Stater. Han har dog stadig holdt Forbindelsen med Danmark vedlige og bl. a. jævnlig sendt en herværende Ven og Kammerat Breve og Billeder af sine Bygninger. Disse er blevne stillede til vor Raadighed og nedenstaaende er dels fremstillet paa Grundlag af disse Breve, dels Citater deraf.

Arch. Laub har i mange Aar været anset i Regeringens Bygningskontor i Washington i »the treasury departement«, under hvilket sorterer alle Statens Posthuse, Raadhuse, Toldbygninger, Fængsler og Marinens Hospitaler. I nogle Aar traadte han ud af Administrationen, praktiserede privat sammen med en amerikansk Architekt, og byggede da et stort Raadhus i S. Antonio i Texas og flere andre Bygninger, men gik derpaa atter i Statens Tjeneste. I de sidste 6 Aar har han

STATENS MØNT I FILADELFIA.

beklædt Stillingen som »superintendent of construction«, og baade som saadan og som »architectural draugtsman« har han forestaaet Opførelsen af en Mængde, tildels meget store Bygninger, saasom: Mønten i Filadelfia, der har kostet 2 Mill. Dollars, Toldboden i Oregon (1 Mill. Doll.), Post- og Raadhus i S. Paul, do. i Elmira, New York, do. i Providence foruden mange andre. (Til Forklaring tjener, at Lokaler for Post- og Retsvæsen ofte samles i én Bygning.)

I Regeringens Bygningskontor er der ansat ca. 200 Personer, af hvilke (en Snes Kvinder). Arbejdet fordeles paa den Maade, at nogle gør de første Udkast, under Ledelse af en »chief-designer« og tegner Perspektiver, udførte i Akvarel eller Pennetegning af Bygningen udvendig og de vigtigste Interiører. Disse Skitser bliver saa fordelte mellem en Snes »Hovedtegnere«, som paa denne Maade

POST- OG TOLDBYGNING I PROVIDENCE.

har med 2—3 Bygninger at gøre ad Gangen, og hver har nogle af de yngre Mænd som Assistenter. Resten er Beregnere, Konstruktører og Ingeniører, der laver Planer for Varme- og Ventilationsanlæg, Spildevand o. l. Herom skriver Arch. Laub: »I det hele er dette Kontor et aldeles fortrinligt sammensat og organiseret Samfund, hvor der bestaar en god kammeratlig Tone mellem de forskellige Medlemmer, som med faa Undtagelser nær, bestaar af dygtige og talentfulde Mænd, mest Amerikanere men ogsaa mange Udlændinge. Det har kun én Fejl og det en meget væsentlig: at Pladsen som »supervising architect« (øverste Chef) bliver besat paany hver Gang et nyt politisk Parti kommer til Roret. Selvfølgelig har denne Mand næppe Tid til at sætte sig ind i det vidtløftige Maskineri — førend et nyt Parti kommer til Magten, og han gaar ud.

Blandt andre Hjælpemidler har vi et fortrinligt Bibliotek, som stadig forøges; en Udstilling af Bygningsmaterialer fra alle Verdens Lande; et Laboratorium for Analyser af Cement, Staal, Jern o. s. v.

Bygningernes Opførelse bliver paaset af en »Superintendent of construction« med sine Formænd, Skrivere, Vægtere m. m.; han rapporterer maanedligt til Kontoret. Endvidere har vi nogle rejsende Bygningsinspektører, som bliver sendte ud over alle Staterne for at konferere med de lokale »superintendents«.

Om Forholdene i Amerika skriver Arch. Laub:

Her i Landet har jo enhver Lov at hænge ud sit Skilt som Architekt og praktisere, naar han kan finde nogen at bygge for. Konkurrencen er jo fri — desværre for fri — saa at mange Architekter skaffer sig en stor Praksis gennem Bekendtskaber, Klubber, Kirker o. s. v., uden at være talentfulde Mænd, men mere praktiske Forretningsmænd. Paa deres Kontorer vil man ofte finde det egentlige Talent mellem deres Tegnere. Men vi har jo mange Architekter, som

POSTHUS I HARTFORD. (KUN TILDELS OPFØRT AF ARCH. LAUB.)

selv er Mænd af stort Talent og Dygtighed og som, med deres medfødte Energi og Flid og efter alvorlige Studier og Rejser, baner sig Vej og træder frem i første Række. Og da Amerikanerne jo først og fremmest er praktiske Folk, begejstrede for at faa alt saa godt som muligt (helst bedre end i Europa) for de Penge, de anvender til deres Bygninger, vil de i Almindelighed kun have med virkelig dygtige Architekter at gøre.

Gennem vore Foreninger og især gennem »The American Institute of Architects« gør vi jo alt muligt for at hævde de virkelige Architekters Stilling og forhindre alt Misbrug, og der arbejdes solidt og støt herpaa.

Ligeoverfor Byggeloven er alle lige; den bliver strængt haandhævet af Departementet, som bestaar af Mænd af ubestridelig Dygtighed; og kun naar en Architekt ved aldeles klare Beregninger kan bevise, at han har Ret, faar han sin Vilje eller sit Ønske gennemført i Stridsspørgsmaal mellem ham og Departementet.

POST- OG RAADHUS I ELMIRA.

RETSSAL I ELMIRA.

Kommunale »Vigtigpetere« er der vistnok færre af i dette Land end andetsteds, og saa længe en Architekt (eller anden Mand) udtaler sin Mening til hvem som helst som en »Gentleman«, bliver han hørt med Respekt. I den — som i andre Henseender — er den amerikanske Lighed en stor Velsignelse. . . .

»For Kunsten i Almindelighed, især for Maler- og Billedhuggerkunsten, vilde det maaske ikke være nogen Skade til at have et Slags Forum (som vel Akademiet er det hjemme), da det vilde hjælpe det virkelige Talent hurtigere igennem mellem de mange Dilettanter, som den frie Konkurrence avler. Men i større Konkurrencer vil der altid være dygtige Dommere, udvalgte imellem de bedste Kunstnere. Naar flere Konkurrenter staar lige, kan det dog vist ikke nægtes, at den, der har den største Indflydelse, vil have en vis Overvægt over de andre«.

FRA POSTHUSET I ELMIRA.

BYGGERIET PAA LANDET.

I den senere Tid har der mellem en Del Unge med Alvor været talt om at oprette en Tegnestue, hvor indsendte Tegninger kunde forbedres, Tegninger af de Huse, Architekter ellers aldrig fik med at gøre, om at oprette en Slags »*architektonisk Retshjælp*«.

Det har derfor sikkert glædet flere end mig at læse Tømrermester R. Brüels Brev forleden i »Architekten«.

Der findes altsaa ude i Landet Folk, der har Tag i Opgaverne, Folk med en ærlig Villie og Interesse for Sagen »Byggeriet paa Landet«, og der findes her inde i Kjøbenhavn Unge, der med Glæde vil gøre et Arbejde i denne Sag.

Men Forbindelsen mellem de to Parter mangler.

Lad der derfor blive dannet en saadan Tegnestue, eller hvad man nu vil kalde den, lad det blive bekendt Landet over, at der er et saadant Sted, hvortil Tegningerne kan sendes, lad os faa dette, vi saa længe har savnet, ført ud i Livet.

At det saa ikke er Tegningerne til det Ydre alene, der skal leveres — eller snarere rettes —, men Planerne og Beliggenheden med, bliver vi let alle enige om.

Og naar det hele er i Gang, lad saa ogsaa Akademiet træde hjælpende til, lad Architekturskolens Elever tage fat med, lad ogsaa dem faa saadanne Teg-

ninger at rette, som Hjemmeskitseprøver f. Eks., og det vil — under den kyndige Vejledning der — kunne blive en god Uddannelse i det virkelige Architektliv, som en udmærket Vægt mod Projekterne paa Papiret.

Og de Smaahuse, Staten giver Tilskud til! Statshusmandsboligerne er jo i gode Hænder, men hvordan gaar det nu med flere af de andre?

Kunde Ministerierne ikke stille som Betingelse for at opnaa Tilskuddet, at ogsaa disse Smaahuse blev indsendte til denne Tegnestue?

Lad Architektforeningens Bestyrelse eller Udvalget for »Byggeriet paa Landet« tage fat; der er Hjælp nok at faa og Interesse nok for den Sag blandt flere unge Architekter.

Tag Sagen op, men tag fat, mens Interessen endnu er levende — til Glæde og Gavn for Landet.

Poul Holsøe.

TÆNDSTIKÆSKEKONKURRENCEN.

Ærede Hr. F.!

De har Ret i at anføre den Kendsgerning, »at de fleste af vore gode Kunstnere som oftest holder sig borte fra Konkurrencer«; men Grunden har De søgt for langt fra det rigtige Sted; den ligger meget nærmere aabenbart, end De aner! Nej ser De, det Dusin (om der er saa mange?) gode Folk, som virker herhjemme virkelig dueligt paa den anvendte (og der er endnu færre paa den grafiske!) Kunsts Omraade, har saa rigeligt af Arbejde, som de *ved*, de faar noget for, at det er letforstaaeligt, naar disse ikke deltager i Konkurrencer. At de Yngre derfor bliver de regerende ved saadanne Smaakonkurrencer som ovennævnte, kan da ikke undre noget praktisk tænkende Menneske! Men at de Unge — efter selv at have løst den foreliggende Opgave — savner at se, hvorledes de erfarne Folk kan behandle samme, det indrømmes — af Erfaring. — (Det forundrede derimod med Rette *alle* udenforstaaende Interesserede, at i sin Tid ved »Foren. til Hovedstadens Forskønnelse«s Gadeskilte-Konkurrence ingen af vore modne Architekter lod høre fra sig.)

De anfører to »logiske Regler«, som De ønsker, at Konkurrence-Bedømmere vilde følge, men De overser fuldstændig Programfordringerne, og just disses Opfyldelse har Dommerne aabenbart betragtet som Punkt 1 ved deres Arbejde. Heri maa Grunden sikkert søges til, at Bedømmelsen ikke har været i Stand til at præmiere de Arbejder, som saa afgjort var de præmierede overlegne; forhaabentlig erhverver og udnytter »Kjøbenhavns Tændstikfabrik« sig dog disse ypperlige Præstationer. De har aabenbart ikke læst Programmets Indhold grundigt, Hr. F., thi da maatte De have bemærket, at der staar: »Etiketterne *skal* indeholde følgende: o. s. v.«, og senere staar der: »Udkast, tegnede paa andet Papir end det udleverede, kunne ikke forventes præmierede.« Med Hensyn til, som De siger, »at man ikke kan præmiere Midten af Etiketten, naar den øvrige Indskrift er saa slet, at man ikke ud fra Skitsen kan gøre sig noget Haab om, at en Rentegning bliver god«, da skal jeg, som tilfældig lagde Mærke dertil, overraske Dem med, at der i Salens modsatte Ende hang en Æske med den

flotteste Rentegning til den præmierede Skitse, som ønskes kunde; men *den*, som var lavet paa »ureglementeret« hvidt Papir, har Dommerne altsaa ikke villet præmiere, blot for at holde sig ovenanførte Programpunkt efterrettelig. Dommerne har altsaa brugt Øjnene bedre end De, Hr. F., og de har vel derfor kunnet spare sig det af Dem anførte »Haab om god Rentegning«! *E.*

DEN OTTENDE INTERNATIONALE ARCHITEKTKONGRES I WIEN 1908.

Til de danske Komitémedlemmer (Prof. V. KLEIN, Formand, Prof. NYROP og kgl. Bygningsinspektør, Architekt CLEMMENSEN) er der indløbet en foreløbig Meddelelse om Architektkongressen. Den afholdes under Protektion af den østrigske Kejser og med en Mængde højtstaaende Personer som Ærespræsidenter.

Følgende Festligheder er paatænkte: en Aabningshøjtidelighed i det kejserlige Slot Hofburg; en Sammenkomst i »Kunstnerhusets« Jubilæumskunstudstillingsbygning, foranstaltet af de bildende Kunstneres Forbund; en Donaufart med Udflugt til Kahlenberg og Aftenfest. Endvidere er der paatænkt en Tur til Semmering.

Samtidig med Kongressen vil der blive afholdt en international Bygningskunst-Udstilling.

Hvad den faglige Del angaar, vil Temaerne for Foredrag og de til Diskussion opstillede Spørgsmaal blive bekendtgjorte 6 Maaneder før Kongressens Aabning, og Besvarelserne maa indsendes 3 Maaneder før.

For at skaffe Kongressens Beslutninger praktisk Gyldighed er det paatænkt, gennem det østrigske Kultusministerium og Hofministeriet, at opfordre alle Kulturstater til at sende officielle Regeringsrepræsentanter til Kongressen.

Kongressen vil denne Gang faa en »rent kunstnerisk Tendens«.

Adgang til at blive Medlem af Kongressen skal koste 25 (østrigske) Kroner. Ogsaa Damer kan indtegnes som Deltagere i de for disse bestemte Festligheder under Kongressen og betaler i Medlemsbidrag 15 Kroner.

Nærmere Oplysninger faas hos Professor V. Klein.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Gärten von M. Läuger, Tekst af Victor Zobel, m. 54 Billeder. F. Bruckmanns Forlag, München. 1 Mk. 50 Pf. (Tilsendt fra Forlaget).

Medens det efterhaanden er gaaet op for de fleste fornuftige Mennesker, der vil bygge sig en Villa, at de bør antage en Architekt for at faa en tilfredsstillende Løsning af Boligspørgsmaalet, staar det sikkert for de færreste klart, at Anlægget af *Haven* er en Sag, der baade er meget vanskelig og meget vigtig og som ikke kan klares af den første den bedste Gartner. Kun sjældent træffer man Mennesker, overfor hvem man kan gøre det begribeligt, at ogsaa et Haveanlæg har sin

Architektur og at Hus og Have bør staa i et inderligt Forhold til hinanden, være organisk samhørige, om fuld Harmoni og Skønhed skal opnaas. En smuk Disposition og en rigtig Beplantning er Begreber, som kun *de* tilfulde mestrer, der som Landskabsgartnere (Havearchitekter) specielt har studeret og praktiserer denne Kunst.

Som Middel til at hjælpe Folk paa Gled til denne rigtigere Opfattelse kan den foreliggende lille Bog tjene, ligesom den ogsaa kan give Udøverne af Kunsten en og anden god Idé. Den giver Afbildninger af nogle Haveanlæg fra Udstillingen i Mannheim, udførte efter Planer af Prof. Max Läuger, Karlsruhe. Der findes to forskelligt formede Rosenhaver, en Gruppe paa 15 ved Siden af hinanden liggende Smaahaver, som tjener til at vise, hvor forskelligartede og afvekslende Træer, Buske og Blomster lader sig anvende, og hvor smukt de staar mod de omgivende Mure og Bygninger samt Statuer, Springvand, Grotter o. l., og endelig er der fremstillet et Badehus med foranliggende Solbad, alt nydeligt og smagfuldt gjort.

FORSKELLIGT.

International Konkurrence. Stockholms Kommune udfærdiger med det første Indbydelse til en international Konkurrence om Tegninger til den Bro, der ved den nye Rigsdagsbygning skal bygges over Norrstrøm fra Drottninggatan til Helgeandsholmen, hvor nu en provisorisk Jernbro er anbragt. Den nye Bro skal være en granitklædt Buebro med tre Spand og med Kærne af Sten eller Beton. Der er udsat nogle ualmindelig splendide Præmier: 1ste Præmie 7000 Kr., 2den 4000, 3die 3000. Desuden forbeholder man sig at indløse ikke præmierede Udkast med 1000 Kr. for hver. Indleveringstiden udløber d. 15de Decbr. d. A.

(Norsk »Aftenposten«).

Kalk- og Cementsandsten. Kjøbenhavns Bygningskommission har udsendt en Kundgørelse angaaende disse Materialer saalydende: Ved Anvendelse til Bygningsbrug her i Staden af Kalk- og Cementsandsten vil der fremtidig blive stillet følgende Fordringer:

1) Stenenes Modstandsevne mod Tryk skal mindst svare til 140 kg. pr. □ cm., hvilket af vedkommende Bygningsinspektør, hvor saadant skønnes fornødent, til enhver Tid kan forlanges godtgjort paa tilfredsstillende Maade. 2) Stenene kunne, forinden der opnaas tilfredsstillende Sikkerhed for Materialets Frostbestandighed, ikke tillades anvendte til udvendigt Brug. 3) Stenene maa kun anvendes i Stedet for almindelige flammede Mursten, men ikke i Stedet for Klinker, klinkbrændte eller ildfaste Sten. 4) Stenene maa være forsynede med indregistreret Firmamærke.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 20. JULI 1907
9. AARGANG № 42

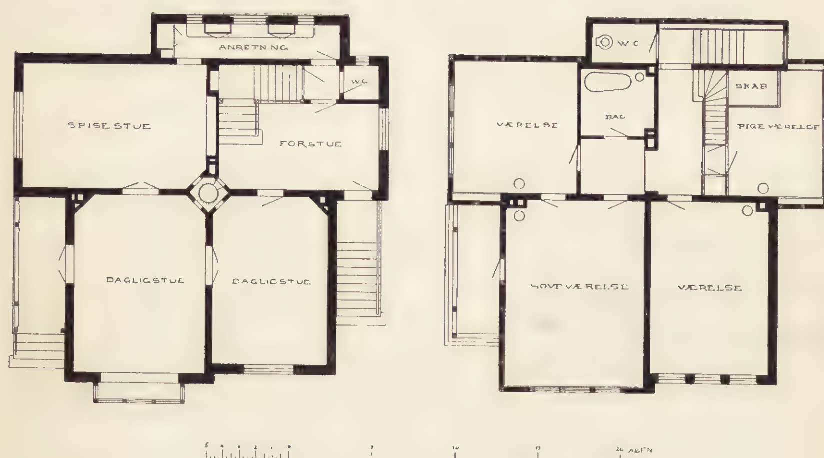
VILLA I RYVANGS ALLÉ.

I det nye Villakvarter, som er i Færd med at vokse op paa de Grunde, der ejes af Kjøbenhavns Magistrat, beliggende ved Svanemøllevej og Viadukten ved Tuborg, har Murmester SCHIOLDANN opført den her afbildede Villa, efter Tegninger af Architekt EMIL JØRGENSEN.

VILLA I RYVANGS ALLÉ. ARCHITEKT EMIL JØRGENSEN.

VILLA I RYVANGS ALLÉ. ARCHITEKT EMIL JØRGENSEN.

For at skaffe Udsigt til Sundet fra Værelserne paa 1ste Sal er Kælderetagen hævet betydeligt over Terrænet; i den saaledes fremkomne rummelige Kælder er der indrettet Billardstue m. m. foruden Økonomilejlighed.

VILLA I RYVANGS ALLÉ. ARCHITEKT EMIL JØRGENSEN.

Nedenstaaende Haandværksmestre har været beskæftigede ved Opførelsen: Tømrerarbejdet: L. A. Jørgensen; Snedkerarbejdet: De forenede Bygningssnedkerier; Blikkenslager: N. J. Clausen; Gas og Vand: Smedemester Jensen; Malerarbejdet: J. H. Pfaff; Smedearbejdet: H. Blücher; Glarmester: J. Meyers Enkes Eftflgr. (O. Larsen); Støbegods: L. Lange & Co.; Ringeapparater og Dørgreb: Riisgaards Eftflgr. (A. Schou); Elektrisk Lys: Chr. Lyders; Papyrolithgulve: Johs. Larsen; Bitumentag og Terrazzogulve: Evers & Co.; Stukarbejde: Ludvigsen & Fyhn; W. C., Bad og Vaske: Brødrene Dahl; Hegn: Amerikansk Hegn-Co. ved Roar Rosing; Haven anlagt af V. Fabricius-Hansen; Murerarbejdet: B. G. Schioldann.

EN ÆREPORT.

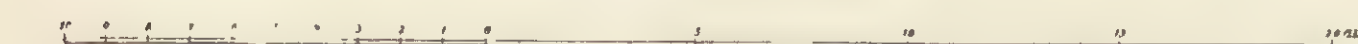
Æreporten er opført af Kjøbenhavns Havnevæsen til Modtagelse af Kejser Wilhelm og Kejserinde Augusta den 3. ds. paa Toldboden.

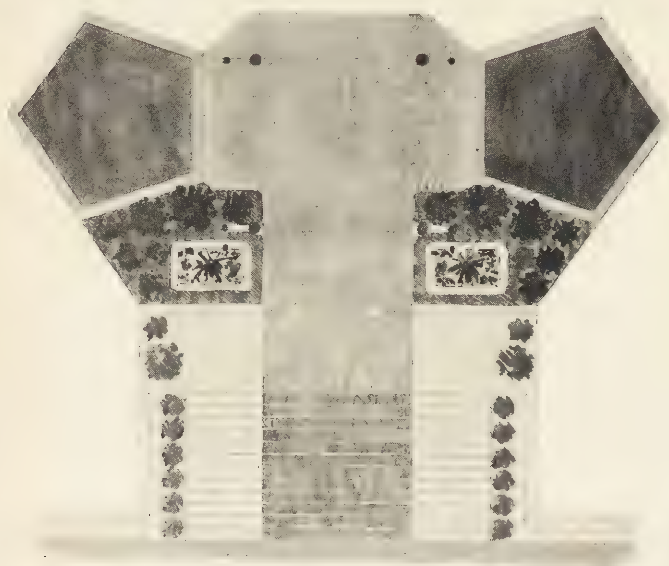
Den er dækket med Bøge- og Egeløv med rig Anvendelse af Kornblomster og Pæoner.

Den er tegnet af Undertegnede, og følgende Herrer har bistaaet ved Udførelsen: Tømrermester C. A. Tesch, Blomstergartner Einar Løwe, Dekorationsbilledhuggerne H. L. Berg & Flyge, Tapetserer E. Paulsen & Søn samt Malermester Lauritz Hansen.

O. R. Langballe.

EN ÆREPORT. ARCHITEKT O. R. LANGBALLE.

LOVBESKYTTELSE AF ARCHITEKTERS KUNSTNERISKE EJENDOMSRET.

Fra Formanden for »Akademisk Architektforening« har vi modtaget nedenstaaende:

Paa den ekstraordinære Generalforsamling blev det besluttet, at Bestyrelsen skulde søge oplyst saadanne Tilfælde af Plagiering af Medlemmers Arbejder, som kan antages at falde ind under Loven om Forfatter- og Kunstnerret, for da,

efter Samraad med en Jurist, at udvælge nogle Sager, som kunde bringes for Domstolene, og derved faa slaaet fast, hvad der i denne Forbindelse anses for strafbart Tyveri.

Den direkte Anledning til denne Beslutning var en Henvendelse fra en højt anset Møbelsnedker, som beklagede sig over, at et bekendt Møbelmagasin paa Strøget havde forhandlet en nøjagtig Kopi af et Møblement, der var udført paa Bestilling, efter originale Tegninger af en Architekt. Vi kender jo ogsaa adskillige Eksempler paa, at en Architekt overraskes ved at finde sine Tegninger realiserede paa Steder, som han ikke har haft Anelse om; fornylig oplyste Emil Jørgensen i »Architekten«, at det ikke var hans Skyld, at der findes to Udgaver af en Kirke, han har bygget, en i Kjøbenhavn og en i Ringsted.

Egentlig »stjæler« vi jo alle; ingen Architekt, selv med den mest levende Fantasi, kan undgaa at benytte en Form, som har været anvendt tidligere; netop for Tiden hævdes Betydningen af Overlevering og fælles Arbejde med fælles Motiver. Men der kan stjæles paa forskellige Maader.

For nogen Tid siden ønskede en Sagfører en Erklæring fra Architektforeningen i en Sag, der var anlagt af en Architekt (udenfor vor Forening) mod nogle Haandværkere i Korsør, som havde haft hans Tegninger for at gøre Tilbud efter dem, og senere benyttede dem til at bygge efter for en anden Mand, uden at Architekten vidste noget om det. Vi afviste Sagen, fordi vi mente at den omhandlende Bygning ikke kom ind under Begrebet Kunst. Dette blev ogsaa for Retten hævdet af Haandværkerne, men desuagtet blev de dømte til Erstatning og Bøder. Set fra en Architekts Standpunkt ved jeg ikke hvordan Dommen var faldet ud — der var absolut ikke noget at stjæle. Dersom Huset havde haft fine Forhold, og ædle Detailler, som ved Plagiering blev grove og simple, vilde Architekten dømme Synderen for gement Tyveri. Maaske var Afvigelsen tilstrækkelig til at Juristen frifandt ham.

Det er derfor af stor Interesse at faa Domstolenes Afgørelse af Sager, der for Architekterne har virkelig Betydning med Hensyn til kunstnerisk Ejendomsret, og Bestyrelsen anmoder derfor indstændig enhver Kollega, som har følt sin Ret krænket, om at sende en Meddelelse til Foreningens Sekretær. Der vil da, naar der er samlet Stof, blive Lejlighed til at faa Sagen belyst saaledes, at den kan fremlægges til Bedømmelse af en Jurist, og dersom der er nogen Udsigt til at Sagen kan vindes, vil Bestyrelsen foranledige Sagsanlæg paa Foreningens Regning.

ARCHITEKTOVERFLODEN I BERLIN.

Efter »Deutsche Bauhütte« meddeler vi nedenstaaende Artikel, der forekommer os at have en vis Interesse. Her i Landet er der jo ogsaa saa stor Overflod af Architekter, at der undertiden har været Tale om en Eksport. Nu sees det altsaa, at det ikke vil være raadeligt at rejse til Berlin. Vi skal senere give Oplysninger om Forholdene i nogle andre Hovedstæder.

Tallet paa Bygmestre, Architekter, Murmestre og Bygningsfolk, som beskæftiger sig med Udførelse og Overtagelse af »Byggeri af enhver Art«, vokser stadig mer og mer indenfor »Stor-Berlins« Periferi og er for Tiden naaet til en aldrig

tidligere kendt Højde. I nedenstaaende skal der blive givet en lille statistisk Oversigt over Fordelingsforholdet, som det for Øjeblikket er i »Stor-Berlin« mellem de forskellige Klasser og Kategorier af Bygmestre og Architekter, fremstillet paa Grundlag af halvofficielt informatorisk Materiale, og det procentlige Forhold mellem disse Klasser tjener endda yderligere som Grundlag for denne Sammenstilling.

Begyndelsen skal gøres med de Architekter og Bygmestre, som staar i et Embede, uden Hensyn til om det er i Statens eller Kommunens Tjeneste; deres Antal udgør c. 16 % af det samlede Antal Bygningsfolk som virker i »Stor-Berlin«.

Disse Bygmestre og Architekter, som har Embedsgrad, er for saa vidt stedse materielt sikrede som de — foruden de gode Gager — har faste Regler at holde sig til. Mindst 6 % af disse Embeds-Bygmestre og Architekter indtager desuden ogsaa en privilegeret Stilling i Konkurrencen, idet store og omfangsrige Arbejder af officiel Karakter »tilflyder« dem — ja enkelte af disse »Privilegerede« er saa overlæssede med den Slags »fede« Hverv (Kirkebygninger, Embedsboliger, Forvaltningsbygninger o. s. v. saavel som de netop paa saadanne Steder hyppigst forefaldende Forandringer), at de maa holde Kontorer ikke sjældent med over 20 Hjælpere og kan have en Indtægt af 80—90.000 Mark (Netto) aarlig.

Dog — disse »Udvalgte« er ikke mange, og overfor dem staar der i »Stor-Berlin« et Proletariat af 20 %, bestaaende af yngre Architekter, som kun har en Aarsindtægt af 2—3000 Mark — undertiden mindre — at raade over og som er saaledes stillede, at hverken Protektion eller store kreditydende Leveringsfirmaer staar hjælpende paa deres Side, og de har svært ved at kæmpe for deres Eksistens, naar ikke de foretrækker at gaa ind i en afhængig Stilling.

En »Særklasse« af Bygmestre og Architekter indtager endvidere den lille Samling af »Millionfirmaer«, som i deres Projektkontorer og Bedrift beskæftiger mindst to Dusin eller mere af Architekter og Bygmestre med ofte ret gode Navne. Disse store indflydelsesrige Byggefirmaer har saa sikre og udstrakte Forbindelser saavel med Kapitalister som i industrielle Kredse, at de næsten stadig faar overdraget den praktiske Udførelse af de store »lønnende« Nybygninger, hvad enten disse bestaar i Theatre eller andre Bygninger af halvofficiel eller offentlig Art. Henimod 30 % af det samlede Tal af »Stor-Berlin«s Bygningsfolk hører til denne Klasse, som rekruteres af tidligere Murermestre eller Murerpolerere, og disse sidste er slemme Konkurrenter for de yngre Architekter med akademisk Fordannelse og maa ikke undervurderes, da de gennemsnitlig har større praktisk Erfaring og bedre Forbindelser til Raadighed end disse.

I daarlig Retning har den lavere Byggeforetagsomhed udviklet sig — ikke af en egen Drift — men meget mere som et velkomment Værktøj for Hypothekbanker, Grundejere og Byggespekulanter, der bygger saa længe deres Kredit tillader.

Denne Mængde er det, der særlig undertrykker de yngre Architekter, som leverer deres Udkast og i øvrigt træller for dem. Paa denne Maade bestaar der ved Siden af de store Kontorer et Proletariat, som optræder i Mængde, og hvis Medlemmer maa tælles i Tusinder.

FREDSPALADSET I HAAG.

Den Protestbevægelse imod Konkurrencekomiteens Afgørelse, vi for nogen Tid siden bebudede, har nu givet sig synligt Udslag, idet 31 navngivne hollandske Architekter har indsendt en Adresse til »Generalstaterne«, hvori saavel det med 1ste Præmie belønnede Projekt som Komiteens Afgørelse i det hele taget samt visse Punkter i Programmet gøres til Genstand for en skarp Kritik. Til Slutning anmodes der om Kamrets Medvirkning til, at Sagen kan blive optaget til fornyet Behandling. Adressen er, trykt som Piece, udsendt til alle de Lande, fra hvilke der var mødt Deltagere i Konkurrencen.

Angaaende Programmet skrives der, at det paa mange Punkter var vildledende og daarligt oplyst, saaledes med Hensyn til Beliggenheden. Der var intet som helst meddelt om de Omgivelser, hvorunder Bygningerne skulde placeres, og de Konkurrerende maatte absolut tro, at den skulde være aldeles frit beliggende imellem grønne Træer, og at Pladsen foran den kunde ordnes efter Behag. Og saa er Faktum det, at Byggepladsen er meget kneben, beliggende til den ene Side (Forsiden) ud til en Gade med Beboelsesbygninger til Genboer. De 31 Architekter fordømmer i stærke Ord denne Plads, som de betegner som ganske uværdig for en monumental Bygning af verdenshistorisk Betydning. Det fremgaar ogsaa af Adressen, at der, inden Beliggenheden blev fastslaaet og Carnegiestiftelsen erhvervede Grunden, har været ført en heftig Kamp i hollandske Aviser for og imod denne Plads.

Om Komiteens Kendelse siges der, at der i alle civiliserede Lande er Enighed om, at Udfaldet af Konkurrencen var en Skuffelse eller med rene Ord: komplet mislykket. Og det viser sig da ogsaa, at der indenfor de 7 Dommeres Kreds ikke har været Enighed, og at f. Eks. den engelske Dommer i sit Hjemland har givet en Redegørelse, hvori han udtaler sin Misbilligelse af det valgte Projekt. Der rettes en meget alvorlig Anke mod Komiteen, fordi den har prisbelønnet Arbejder, der var saa urimelig kostbare, at de paa dette Punkt altsaa var absolut udenfor Programmet; denne Beskyldning rammer først og fremmest Cordonnier's Projekt, som siges at ville koste mindst det dobbelte af den i Programmet nævnte Sum.

Som en Hovedgrund til at vælge dette Arbejde nævnes i Komitéens Kendelse: at Architekten har valgt at udføre det i »hollandsk Renæssance«. Men de 31 Hollændere vil meget have sig frabedt, at Franskmandens Kruseduller benævnes saaledes!

De 31 er misfornøjede med, at der fra en Del Lande blev indbudt en Architekt fra hvert Land, der paa Forhaand blev sikret et klækkeligt Honorar. I Stedet for disse privilegerede Konkurrenter, der ved saaledes at faa deres Udgifter dækkede, blev stillede langt gunstigere end deres Medbejlere, burde der være sørget for, at der kunde indkøbes et tilsvarende Antal Arbejder foruden de præmierede. Der nævnes en Del flere — dog mindre væsentlige — Klagepunkter og endelig henstilles der til Generalstaterne at virke for følgende 2 Hovedpunkter: at Fredspaladset kan faa en anden og værdigere Beliggenhed; at dets Ydre maa blive saaledes, at det bedre kommer til at svare til den storslaaede Idé, over hvilken det skal rejses.

Dette er i det væsentlige Indholdet af den hollandske Adresse. Det skal nu blive interessant at se, om man i andre Lande ogsaa vil rejse Oprørsfanen, og da navnlig: om det altsammen vil nytte nogetsomhelst, fremkommet som det er saa længe efter Konkurrencen. Endvidere er det vel tvivlsomt, hvorledes et nyt og bedre Resultat skulde kunne opnaas. En ny Konkurrence nævnes ikke udtrykkelig, men man kan læse mellem Linjerne, at dette er Underskrivernes Mening. Endelig er det vel heller ikke givet, at den hollandske Rigsdag er rette Forum, da Konkurrencen var international og Bestyrelsen for Carnegiestiftelsen er Bygherre og raader over Pengemidlerne.

FORSKELLIGT.

Gas- og Vandmesterforeningen for Kjøbenhavn og Frederiksberg har sendt Bestyrelsen for Architektforeningen følgende Skrivelse:

Akademisk Architektforening, her.

Foranlediget ved gentagne Forespørgsler til vor Forening om, hvem der har Pligt til at føre indvendige Afløbningsledninger gennem Ydermuren til Brønd, naar saadant Arbejde ikke er nævnt i de paagældende Beskrivelser over Bygningsarbejde, skal Bestyrelsen herved tillade sig at henstille til den ærede Forening i Fremtiden at optage i Beskrivelserne, at dette Arbejde udføres af den, der lægger de udvendige Jordledninger. Man opnaar herved, at de to Arbejder kan gøres færdige uafhængig af hinanden, idet Brolægningsarbejdet kan fuldføres uanset at det indvendige Arbejde endnu ikke er udført, ligesom Forbinding af de ind- og udvendige Ledninger lettere og hurtigere kan finde Sted. Da vi anser en saadan Fremgangsmaade for i høj Grad hensigtsmæssig, haaber vi, at den ærede Forening vil tage vor Henstilling til Følge.

Paa Bestyrelsens Vegne

OTTO BOLDT.

❦

Trondhjems Domkirke. Vi meddelte for nogen Tid siden, at der skulde udskrives en Konkurrence om Tegninger til Domkirkens Vestfront og om Stillingen som ledende Architekt ved Domkirken. Kirkedepartementet opfordrer nu norske Architekter til at indsende Ansøgning herom. De Ansøgere, som af den nedsatte Bedømmelseskomité maatte anses for bedst kvalificerede, vil — i et Antal af 4 à 6 — blive opfordrede til, mod en Godtgørelse af 1200 Kr. til hver, at udarbejde et Udkast til Rekonstruktion af Domkirkens Vestfront. Hvis der fra Architekter udenfor disse udvalgte Konkurrenters Kreds skulde fremkomme Udkast, der forekommer et Medlem af Komitéen (*et* Medlem?) værdigt til at blive taget i Betragtning, vil disse Udkast paa hans Initiativ af Komitéen blive optagne til Behandling for mulig Deltagelse i den endelige Bedømmelse.

❦

Rettelse. I Artiklen om Tændstikkonkurrencen i forrige Hæfte er Fabrikkens Navn ved en Trykfejl blevet: *Kjøbenhavns Tændstikfabrik*, skal være: *Købmændenes.*

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 27. JULI 1907
9. AARGANG № 43

DEN NORSKE KONGEVILLA

Den nylig stedfundne Konkurrence om Tegninger til en Sommerbolig for Kongen var i norske Architektkredse imødeset med ikke ringe Forventning. Det gjaldt jo her først og fremst om at skabe et Stykke virkelig national Architektur, og Fordringen herom var da ogsaa tydeligt fremsat i Programmet, hvor der forlangtes, at Villaen skulde være en Laftebygning og i sit Ydre have Tilknytning til den særlige Stil, hvori denne Byggemaade fremtraadte. Hermed maatte det være givet, at enhver Bestræbelse for at give Bygningen en særlig »fyrstelig« eller palæagtig Karakter vilde være uheldig, og man ser da ogsaa i de forskellige præmierede Projekter en vis Ensartethed i Udtryksmaaden og en vis Kredsen om de samme Motiver, som — om end behandlede frisk og talentfuldt — maaske virker lidt monotont.

FØRSTE PRÆMIE.
FAÇADE MOD SYD.

ARCHITEKT
KR. BIONG.

FØRSTE PRÆMIE.
ENKELTHEDER AF FAÇADEN.

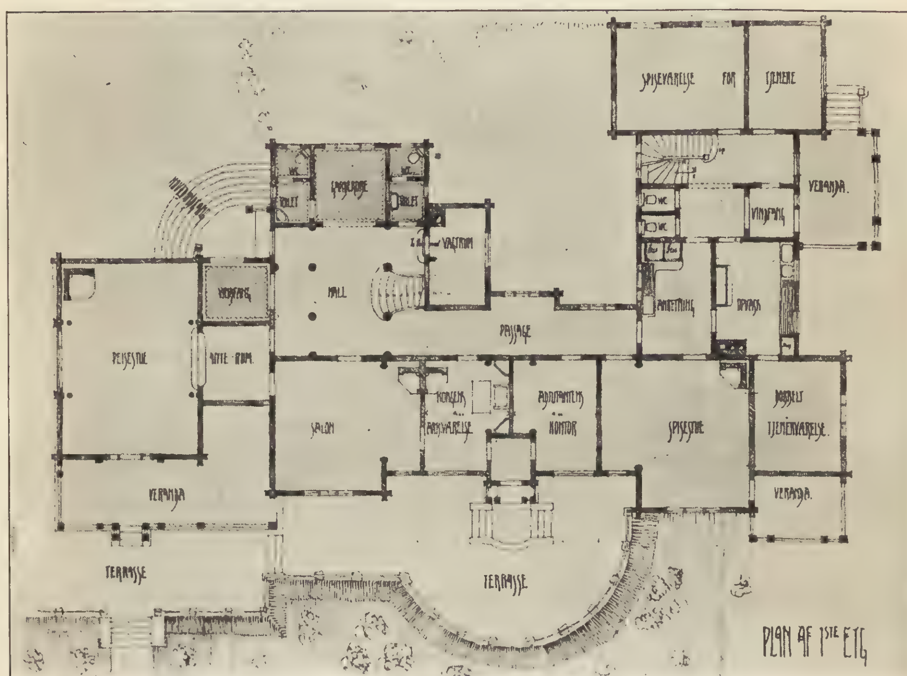
ARCHITEKT
KR. BIONG.

Vi har ment, at denne Konkurrence ogsaa hos vore Læsere kunde paaregne stor Interesse, og har derfor af vor norske Kollega »Teknisk Ugeblad« laant en Del af de i Bladet benyttede Klicheer efter de to præmierede Arbejder samt to af dem, der ingen Præmie har faaet; til Oplysning aftrykker vi Dele af Juryens Betænkning samt Brudstykker af en samlet Kritik af Projekterne af den norske Architekt Th. Astrup.

Af Juryens Betænkning: »Hvad der særmærker den ganske overvejende Del af de indkomne Forslag, er Bestræbelsen for ved Opgavens Løsning at bringe til Anvendelse de Former og Kombinationer, som fra Alders Tid har udviklet sig og været i Brug i Landet paa Bygderne. Den hele Samling af Projekter er, som ved en stiltiende Overenskomst, præget af denne Bestræbelse. . . Det nævnte fælles Formaal et dog søgt fyldestgjort paa meget forskellig Maade; og for saa

vidt bærer Projekterne Vidnesbyrd om vore Architekters Forhold til norsk Tradition. Mange af Forfatterne viser sig helt fortrolige med denne Tradition; andre ses endnu bundne af den saakaldte »Schweizerstil«, medens atter andre ses hildede i den Forestilling, som længe har gjort sig gældende, at en Kombination af sidstnævnte Stil med rigelig Tilsætning af Dragehoveder og udskaarne Brædder særmærker norsk Tradition. . . .«

Om det med 1ste Præmie belønnede Arbejde siger Betænkningen: »Dette Projekt giver som i en samlet Ekstrakt det interessanteste i vor nedarvede Træbygningskunst i en selvstændig Støbning og anvendt til en særdeles hyggelig

FØRSTE PRÆMIE.
PLAN AF FØRSTE ETAGE.

ARCHITEKT
KR. BIONG.

Ordning. Det tilsyneladende tilfældige i Planen bidrager til at forhøje Indtrykket af en koselig og lun Bolig. . . .«

2den Præmie: »Fantasifuldt og ægte norsk, nærmest i Hallingdalskarakter. Har opnaaet en næsten eventyrlig Skønhedsvirkning ved de enkleste Midler. . .«

»Udførte paa det Sted og med det Formaal som her tilsigtet vilde begge disse Projekter vistnok være epokegørende i vor moderne Træbygningskunst.« (Til Forstaaelse af disse — for en Jurybetænkning ualmindelig kraftige Udtryk maa det erindres, at den norske Bygningskunst kun altfor længe har været under fremmed, navnlig tysk Indflydelse.)

Architekt Th. Astrup skriver: »Den Kærlighed og Iver, hvormed Architekterne er gaaet til Løsningen af den foreliggende Opgave, finder naturligvis først og fremst sin Forklaring i selve Formaalet; men desuden er der her givet Architekterne en sjælden og tydeligvis kærkommen Anledning til at forsøge at

genoplive og overføre paa en større, moderne Bolig de gamle, gode Bygningsskikke, der gennem Aarhundreders jævn Udvikling i vore store Dalfører i konstruktiv og kunstnerisk Henseende har naaet en vis Grad af Fuldkommenhed, — en Fuldkommenhed, der rigtignok ikke straks springer i Øjnene, men for hvilken

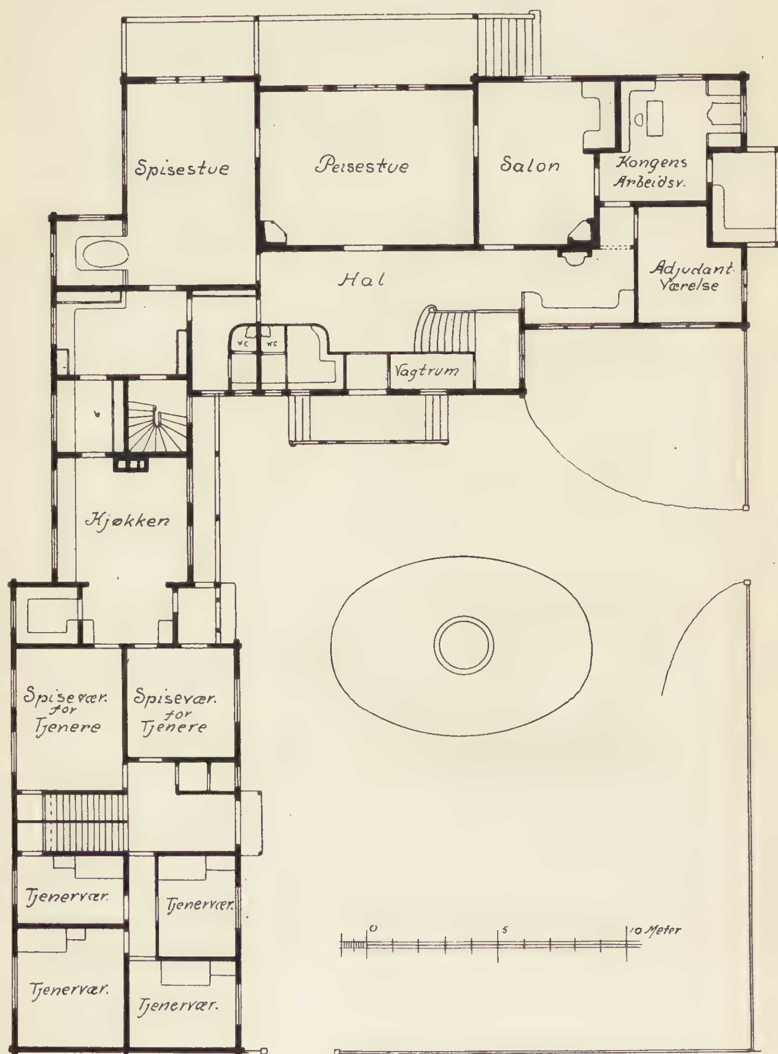

ANDEN PRÆMIE. PERSPEKTIV FRA SYDVEST. ARCHITEKTERNE ARNEBERG OG SVERRE.

netop først nu i de seneste Aar den store Flerhed af vore Architekter synes at have faaet Øjnene op og derfor omfatter med en saa frisk Interesse.

En Konkurrence om en Opgave som denne, hvor alle saa at sige var henvist til at yde sit bedste til Udviklingen af vor nationale Laftebygningskunst, har

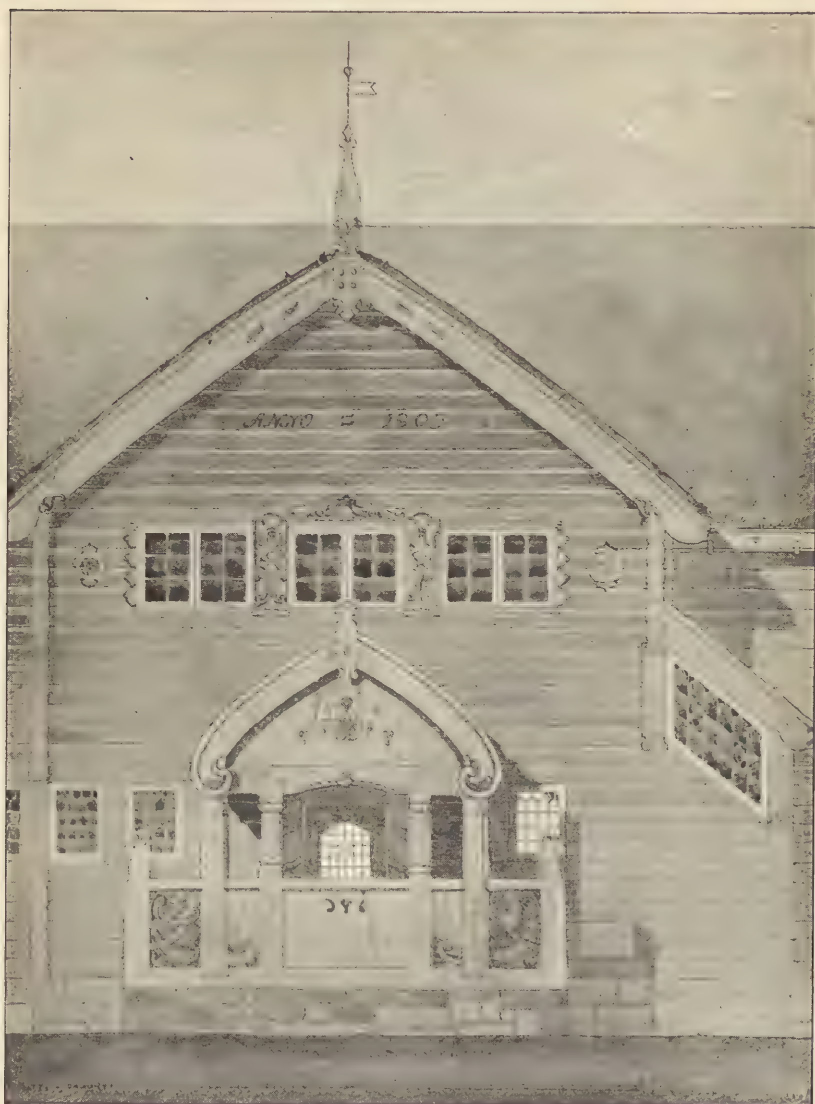
derfor netop paa dette Tidspunkt haft en overmaade stor Betydning for denne Gren af norsk Architektur, og det er vistnok ikke for meget sagt for Laftebygningens Vedkommende, naar Juryen i sin Bedømmelse antyder, at denne Betydning vil være epokegørende.

ANDEN PRÆMIE.
PLAN AF FØRSTE ETAGE.

ARCHITEKTERNE
ARNEBERG OG SVERRE.

Skal vi gaa over til at betragte Projekterne paa nærmere Hold, vil det straks springe i Øjnene, at Opgaven har været overmaade vanskelig, saa vanskelig, at — lad os lige saa godt straks være enige om det — vel ingen af de konkurrerende kan siges at have løst den fuldt tilfredsstillende. At skabe en helt norsk Kongebolig, der — beliggende midt i Skoven — forener et værdigt og smukt Udseende med et helt ud praktisk, formaalstjenligt, hyggeligt og med

ANDEN PRÆMIE.
ENKELTHEDER.

ARCHITEKTERNE
ARNEBERG OG SVERRE.

moderne Komfort udstyret Indre, har ingen helt ud formaaet — som rimeligt kan være —, thi i $2^{1}/_{2}$ Maaned lader en saadan Opgave sig vanskelig løse, især da de fleste Architekter jo desværre er henviste til at have lidt at gøre ved Siden af de ikke meget lukrative Konkurrencer.

Jeg mener derfor, at det var en stor Fejl af Juryen at sætte Tiden saa knap, selv om vægtige Hensyn kunde tale derfor, og det geraader Architekterne til stor Ære, at de alligevel er mødt op saa fuldtalligt og med saa mange gode Arbejder, selv om mange er kommen til at bære et tydeligt Præg af Hastværk. Denne Omstændighed er vel ogsaa Grunden til, at vi denne Gang ser, at saa mange Arbejder, der umiskendelig synes at skrive sig fra dygtige Hænder, har

ARCHITEKT I. O. HJORTH.

lidt den haarde Skæbne »at forskellige Grunde« at være udskilt allerede ved 1ste og 2den Gennemgaaelse.

I denne Forbindelse bemærkes, at denne Juryens summariske Maade, »af forskellige Grunde«, tilsyneladende temmelig vilkaarlig at affeje 59 af de deltagende 69 Udkast har vakt adskillig Misstemning blandt de 59.

En anden Fejl, der efter min Mening er begaaet af Juryen, har givet Anledning til megen Usikkerhed og Vilkaarlighed. Enhver, der har haft noget med Laftebygning at gøre, ved, hvilke Vanskeligheder Røg- og Ventilationsrør samt alle Slags Vand-, Vask-, Vandkloset- og Varmeledninger her foraarsager, ikke

ARCHITEKT JAKOBSEN.

alene paa Grund af Synkningen, men væsentlig ved Placeringen, og hvilke totale Forandringer af en Plan saadanne ellers forholdsvis uskyldige Ledninger kan nødvendiggøre i et Bjælkehus, hvor de jo ikke kan lægges inde i Væggen som i et Murhus, men — for ikke aldeles at ødelægge Interiørerne — maa lægges paa dertil særlig indrettede Steder. Juryen burde forlangt alle saadanne Ledninger i store Træk indtegnet i Planerne.

Nu har de mere erfarne og forsigtige tydeligvis anstrengt sig meget og kanske gjort Opofrelser paa andre Felter for at faa dette hensigtsmæssig ordnet, medens andre foreløbig har »blaast i« det hele Spørgsmaal, og Juryen har ikke kunnet tage, eller kan i al Fald ikke ses at have taget noget som helst Hensyn hertil, idet flere af de højest naaede Udkast netop lider af fundamentale Mangler i denne Retning.

De enkelte Udkast vil jeg af nærliggende Grunde nødig gaa nærmere ind paa. Jeg tror den almindelige Opfattelse er, at Juryen har truffet det rette ved Præmieuddelingen. Mange finder vistnok, at 1ste Præmie mangler meget af den ønskelige Storhed og Værdighed, den de mener at finde hos 2den Præmie, medens igen andre mener, at 1ste Præmie har truffet den rette Maalestok for den noget trange Beliggenhed i Skoven, og at 2den Præmie i de foreliggende Omgivelser i Virkeligheden vilde præsentere sig som noget stor, tung og »laavemæssig«, specielt naar de besnærende Farvevirkninger fra Tegningerne i den graa Virkelighed falder bort. Hvem der har Ret er ikke godt at afgøre. At 2den Præmie er et opsigtsvækkende, interessant og glimrende udført Udkast er sikkert, medens paa den anden Side 1ste Præmie paa afgørende Punkter ubetinget maa sættes foran. At de begge i Tilfælde af Udførelse vilde blive adskillig omarbejdede, anser jeg for givet.«

FORSKELLIGT.

Erik Lallerstedt, den bekendte svenske Architekt, er bleven udnævnt til Professor ved »Tekniska Högskolan« i Stockholm.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningsudflugt til Lund Fredag d. 9. August. Kl. 10 Fm. Afrejse fra Havnegade, 12^{35} Ankomst til Lund, 12^{45} Frokost paa »Grand Hotel«. Kl. 1^{45} beses Domkirken, 2^{45} Kulturhistorisk Musæum. Kl. 4 Besøg paa Udstillingen. Kl. 6 Middag i Udstillingsrestauranten. Kl. 9^{05} Afrejse fra Lund med Ankomst til Kjøbenhavn Kl. 11^{20}.

I Udflugten kan Medlemmer med Damer deltage à 12 Kr. pro persona, som vil blive opkrævede paa Overrejsen. I Betalingen er indbefattet: Billetter, Tur og Retur, Entré til Udstilling og Musæum, Maaltider m. m.

Anmeldelse om Deltagelse bedes sendt til Architekt H. Koch, Mariendalsvej 33, F, senest *Søndag den 4. August.*

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 3. AUGUST 1907
9. AARGANG № 44

GERHARDT HANSEN DE LICHTENBERG OG HANS BYGGEVIRKSOMHED.

AF CAND. POLIT. FR. SCHIØTT.

Nu truer Ombygning med mere eller mindre Ødelæggelse en af Horsens Bys Pragtbygninger, der vel ikke er et fuldkomment architektonisk Mesterværk, men en smuk og stilfuld Prøve paa hjemlig Barokkunst, som den udformedes i Kjøbstads-Raadhuse samt »fornemme Borgeres« Huse. Det til Gaarden knyttede *Lichtenbergske* Navn er derved atter kommet frem. I Horsens By har vel Ejendommen, Legater og Kirkeprydelser altid bevaret Mindet; men ellers har det kun været i historiske Kredse, at man har erindret den Mand, hvis Navn staar over disse Meddelelser og i det 18. Aarhundrede var saa kendt, at det forekommer paa 26 forskellige Sider i Pontoppidans »Danske Atlas«. Afseet fra hans øvrige Livsgerning, har han, som det vil fremgaa af den følgende, paa trykte Kilder hvilende Fremstilling, udfoldet en saa betydelig Virksomhed som Bygherre, at han vel ogsaa kan fortjene at erindres af Architektstanden.

Hans Fader var i Christian V.s og Frederik IV.s Tid en anseet Kjøbmand i Horsens, HANS CHRISTENSEN, der ved Giftermaal kom ind i en flensborgsk anseet Handelsslægt, af hvilken hans Svogre HENRICH LICHTENBERG og BRODER LICHTENBERG bosatte sig i Horsens. Hustruen GEDSKE LICHTENBERG døde efter at have født Sønnen GERHARDT HANSEN, der senere antog det mødrene Navn, og hvis Opdragelse nærmest ledede af Morbroderen Henrich. 1711 blev han, 14 Aar gammel, sendt til Flensborg for at perfectioneres i Regning, Skrivning og det tydske Sprog, vel ogsaa i Købmandsskab, og han deltog derefter i Faderens og Morbroderens Handelsforretning, fra 1728 eller 29 som eneste Parthaver. Ved Faderens og Morbrødrenes Død arvede han betydelige Midler, ligesom han vel selv tidligt har tjent Penge og desuden faaet Midler ved sit i 1728 indgaaede Ægteskab med BODIL HOFGAARD, Datter af en tidligere Borgmester i Byen; thi allerede 1731 begyndte han en omfattende Virksomhed med at købe Jordegods.

I dette Aar erhvervedes i Vejleegnen Kjeldkjær og Engelsholm samt Lindbjerggaard i Ølgod Sogn, af hvilke Engelsholm blev Familiesædet. Senere købtes, ligeledes i Vejleegnen, Ussinggaard, Merringgaard og Haraldskjær, i Aarhus Amt Serridslevgaard, i Viborgegnen Bustrup samt i 1748 Bidstrup i Viborg Amt. Dog beholdt han ikke alle Ejendommene; saaledes overdroges 1754 Engelsholm, Haraldskjær og Kjeldkjær til Svigersønnen CHRISTEN DE LINDE, 1761 Merringgaard

og Ussinggaard til den anden Svigersøn Jochum de Lichtenhjelm, medens andre Godser solgtes, efter at de vare bragte paa Fode.

Bondens onde Vilkaar i de Tider ere ofte malede mere mørke, end det passer paa alle Egne og alle Steder; der var mange humane Godsejere, der selv styrede deres Godser, og saadanne Steder vare Kaarene bedre, end hvor Vornedskabet havde sat Underkuelsens Præg paa Bonden, hvor Naadigherren levede i Kjøbenhavn og Ridefogden regerede hjemme, eller hvor borgerlige Godskøbere søgte at udpine Gaard, Skov og Gods saa meget som muligt. Til denne sidste Klasse hørte Lichtenberg ikke; efter alle Beretninger har han i sit borgerlige Liv været hjælpsom og godgørende, som Forretningsmand og Godsejer hæderlig og virksom, og han har sikkert sat en Ære i at holde Gaard, Gods og Bønder ved Magt.

Ligeledes søgte han at fremme Industrien paa Landet, idet en Metalvarefabrik paa Haraldskjær omdannedes og udvidedes, et Teglbrænderi anlagdes 1732 ved Engelsholm og 1733 sammesteds *Engelsholms Papirfabrik*, hvilken nu er forandret til en Klædefabrik (Randbøldal)*).

Hovedgaardenes Borge- og Ladegaardsbygninger forbedredes og holdtes i god Stand, nye Bygninger opførtes paa Lindbjerggaard og Ussinggaard, men særlig virkedes der paa de to gamle Herresæder Engelsholm og Bidstrup.

Engelsholm, der ligger 2 Mil vest for Vejle med en henrivende Beliggenhed ved Skoven og Engelsholm Sø, er opført 1592—93 af Knud Brahe, efter Sigende med Broderen Tycho Brahe som Architekt og bestaar af et med Grave omgivet bredt toetages Hus med høje, hvælvede Kældere samt 4 treetages Hjørnetaarne med Kupler og Spir. Lichtenberg fortsatte den af den tidligere Ejer, Grev F. Danneskjold-Samsøe paabegyndte indvendige Modernisering, og i 1750 beskrives det Indre saaledes:

»I det underste Stokværk ere Værelserne med meget kostbare Malinger udstafferede af gode Mestre, som Hr. Greven, i den Tid han ejede Gaarden, lod dertil komme fra Italien. I det andet er, foruden mange tildels med skønne Tapeter betrukne og tildels med Fru Danneskjolds egen Haand sirligen lakerede Værelser, en stor Sal, som kaldes Kongesalen, hvor man seer alle Kongernes Skilderier af den Oldenborgske Stamme. I Taarnene ere Kamre i Overflødighed, nedentil for Gæster og Fremmede, og oventil for Betjentere.«

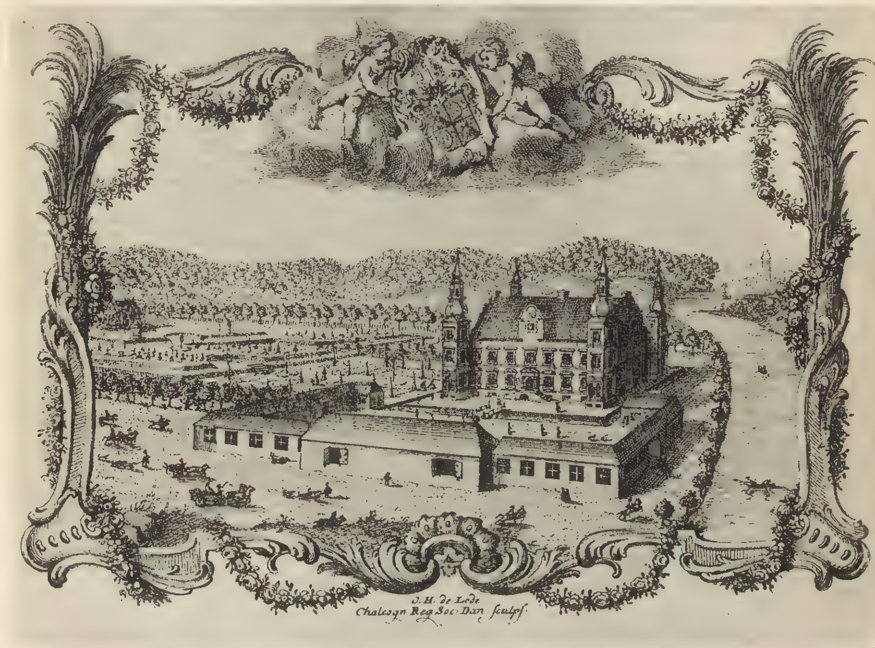
1737 anlagdes Ladegaarden, hvorom det berettes: »Fra Borgegaarden gaaer man over Gravene paa en hvælvet Bro ind udi Ladegaarden, som tilforn haver ligget uordentligen ved Enden af det store Hus, men er af nuværende Ejer efter de nyere Byggeregler forflyttet til det Sted, hvor den nu staaer, saa at Laden ligger ligeoverfor det store Hus . . . I Ladegaarden, lige for bemeldte store Stuehus, er anrettet et Springvand. Paa den højre Side af Laden seer man Stalden, og paa den venstre Øxenhuset. I hver Sidefløj er Port til Indkørsel og derhos Væ-

---

*) I Trap, 3. Udg. V. p. 390 hedder det: »Den anselige, rødkalkede Fabriksbygning i 2 Længer, 3 Stokværk med Kamgavle og Taarn er opført 1733, udvidet og ombygget 1875 efter en Brand.« Saavel Kamgavle som Taarn maa dog vel hidrøre fra Ombygningen, ikke fra 1733.

relser for Forvalter og øvrige Gaardens Betjentere, altsammen anordnet efter Symmetrien og den Lighed, som Byggekunsten ved en vel opført Bygning vil have iagttagen. Her og der omkring Gaarden seer man skønne Alleer og Lystgange anlagte, som gøre ikke lidet til Stedets angeneme Syn.

»Haven, som begynder paa en Bakke i Skoven og gaaer alt nedad mod Gaarden, er af en anselig Størrelse og Smukhed, og i begge Dele af nærværende Ejer med stor Bekostning forbedret. Den er afdelet i visse Afsætninger, som med adskillige Statuer og smaa Kanoner ere besatte. Iblandt Kanonerne findes en større, med en Hoben Løvværk og Sirater paa, som er $1^1/_2$ Alen lang, og viser denne Paaskrift: Vas Got besckert mic Nemant vert. Knud Brahe. 1587.

PROSPEKT AF HERREGAARDEN ENGELSHOLM. 1750.

Dette Stykke blev for nogle Aar siden fundet i Søen, da man søgte efter nogle borede Render, som for Solens Skyld i Vandet vare nedlagte. Det skal, med flere, i forrige Tider have staaet paa en liden Holm, som har ligget i Søen, men som ved Tidens Længde er bleven ganske bortskyllet. Devisen, som staar derpaa, har nærværende Ejer fundet for godt at optage til sit Livsprog, og ladet den paa adskillige af sine Bygninger sætte.

»Paa den øverste Forhøjning i Haven er et stort og prægtigt Lysthus og derved det artigste Ekko, som kan høres. Lige derfor falder Orangeriet i Øjnene, som er anlagt mellem de tvende Taarne ud til Haven. Lysthuset er næsten lige højt med Borgegaardens store Hus. Noget derfra op i Skoven ligger et grundmuret Hus, hvor Knud Brahe haver boet, medens bemeldte store Hus stod i Bygning. Nu er det en hel Sal, hvis Vægge med skønne og tildels rare Skilderier ere beklædte, hvoraf en Del forhen haver været i det vidt bekjendte Dan-

neskjoldske Kabinet. Under dette Hus ere ogsaa hvælvede Kældere til alle Slags Have-Frugter at forvare. (Herfra gik Alleen op gennem Skoven til Nørup Kirke.)

»Tæt udenfor Gaarden, ved Siden af en høj Banke, er et klart og velsmagende Vældevand, som udspringer af den haarde og faste Jord, og blev i forrige Tider kaldet Sydehullet, fordi Vandet derudi bestandig opvælder meget stærkt af Jorden, og har Syn, ligesom naar en Gryde eller Kedel heftigst koger. Fra dette Væld ere nu indlagte Render til Gaarden og Haven, som føre Springvandet i de anlagte Fontæner.«

Den anden Hovedgaard, *Bidstrup*, 4 Mil nordost for Aarhus og 2 Mil fra Randers, laa i en smuk Egn mellem skovbevoxede Bakker og tæt ved en større, i Gudenaaen udstrømmende Aa. Sagnet tillagde Gaarden stor Ælde, idet, som Indskrifter melde, »Stygge Hvide, Biskop Absalons Fætter, skal først have bygt

PROSPEKT AF HERREGAARDEN BIDSTRUP. 1854.

Bidstrup Aar 1200«, og en Sal paa Gaarden benævnedes »Stig Hvides Sal«. Gaarden var dog af langt yngre Oprindelse og fra Podebusker, gennem Biller, Gyldenstjerner og Friiser kommet til JOHAN RANTZAU, Generallieutenant (generalis excubiarum Magister et Tribunus equestris). Efterat Gaardens »Ruiner vare fjernede og nye Fundamenter vare lagte«, opførte han 1698 en ny Borgegaard efter den i Datiden almindelige Stil for jydske Herregaarde, tre oftest af Grave omgivne, temmelig smalle Fløje, der omsluttede en mod Ladegaarden aaben Gaard og havde høj Kjælder, et Stokværk samt Midtgavle over alle Fløje eller kun over Hovedfløjen. Her ved Bidstrup fandtes baade Grave og Kviste paa alle tre Fløje, og Kvistgavlene vare af den dengang meget anvendte, nu atter til Ære komne hollandske Façon med svejede Konturlinier.

Paa Ærens Trappe havde LICHTENBERG først opnaaet Titel som Commerceraad, derpaa som Justitsraad, og 1739 var han bleven optaget i Adelsstanden. Endelig havde Kong Frederik V 1749 været hans Gæst i Horsens og lykønsket ham som Etatsraad. Det er da ganske naturligt, at denne højfornemme Mand

og store Jordegodsejer har ønsket at benytte sine Standsrettigheder til at bevare en Del af Godset samt Slægtsnavnet for sine Descendenter, først for Sønnen, Justitsraad HANS HENRICH DE LICHTENBERG og dennes Slægt. Han søgte derfor og fik 9. 4. 1763 Bevilling til at oprette Bidstrup til et Stamhus, hvilket endnu er i Slægtens Eje, og sine sidste Aar anvendte han paa at sætte dette Gods i komplet Stand.

Hvad selve Gaardens Bygninger angik, bleve Hovedbygningens Værelser istandsatte, gibsede og betrukne, ligesom »Stig Hvides Sal« afdeltes til Værelser; foran Hovedfløjens Gaardside anbragtes en med Bremersten belagt lang Repose, hvortil en Trappe paa 10 Trin førte op, Trappen og Reposen indfattede med Jerngitterværk; i to af denne Façades Fag afløstes Vinduerne af store Marmorstenstavler med Stenrammer og Zirater samt lange Inscriptioner om Gaarden og dens Ejere; ligeledes anbragtes vel ved samme Lejlighed de paa Billedet viste høje Stenborner med Lygter og Kæder til Lukning af Borggaardens fjerde Side. Ladegaard og Staldgaard flyttedes og opbygtes efter Symmetrien af Grundmur, et Arbejde, der fuldendtes af Sønnen, og endelig anlagdes der Haver om Gaarden.

En af de Herligheder, som dengang ansaaes for nødvendig til et rigtigt Jordegods, var Kirke med tilhørende Konge- og Kirketiender, og det var ogsaa et ret indbringende Aktiv. Paa Kirketienden hvilede vel Pligten til at vedligeholde Kirken, men denne Pligts Opfyldelse toge vistnok de fleste Kirkeejere sig meget let, og under Datidens sociale Forhold, særlig Præstestandens slette økonomiske Stilling og Afhængighed af Naadigherren, blev det Tilsyn med Kirkernes Vedligeholdelse, som Staten skulde føre, ikke meget effectivt. Anderledes med LICHTENBERG, hvem hans Karakter, Principerne for hans Godsbestyrelse og Byggelyst bragte til at ofre meget paa sine Kirker. Maaskee ogsaa en lille Smule Forfængelighed, der tilfredsstilledes ved en lille, af Sognepræsten forfattet Indskrift i Kirken og ved det i Jylland dengang almindelige Ord: »Hvor man kommer, kan man kende Lichtenbergs Kirker«. Og Kirkernes Antal var ikke ringe: Bredsten, Grandslev, Grene, Grindsted, Heinsvig, Korning, Løsning, Nørup, S. Omme, Randbøl, Ølsted. Nogle laa i frugtbare Egne, andre i ringe Hedeegne; men han tog sig af dem alle.

Foruden de almindelige Istandsættelser nævnes det saaledes, at *Grindsted* Kirke forsynedes med Altertavle, *S. Omme* Kirke med Klokke og Altertavle og at *Heinsvig* Kirke forsynedes med Vaabenhus, medens Altertavlen istandsattes og Stolene maledes. Endnu større vare Arbejderne ved *Korning* Kirke, der sattes i skøn Stand med smukke Ornamenter indvendig samt stort Taarn med højt Spir; ligeledes blev den — ogsaa af Svigersønnen J. DE LICHTENHJELM istandsatte — *Ølsted* Kirke indvendig stafferet og forsynet med Taarn og Spir; endelig blev *Bredsten* Kirke saa godt som af ny opbygt, hvælvet, blydækket, forsynet med Taarn og Spir af ny Bygningsart, ny Altertavle, Prædikestol, Degnestol, Pulpitur og Stole, alt smukt malet og stafferet.

Grandslev Kirke, der hørte til Stamhuset Bidstrup, blev først ombygget 1766 af Justitsraad H. H. de Lichtenberg med Taarn og Spir; den naaede Faderen ikke at restaurere, men den fik dog et Minde om ham, idet han 1763 havde testamenteret 500 Rdr. C. til Anskaffelsen af et Orgel. (Fortsættes).

FORSKØNNELSE.

Under vor ustandselige Søgen efter Emner, der kan tænkes at interessere Læserne, var vi forleden landede paa *Nørrebros Runddel*. Vi havde, oprigtig talt, ikke tænkt at skulle blive overraskede af noget i architektonisk-dekorativ Retning paa dette fjærne Sted. Men da vi nu engang var kommen her, fik vi Lyst til at kaste et Blik gennem Gitret ind over Assistents Kirkegaard og Lægearchitekten Bangs smukke Graverbolig med de doriske Søjler, hvis Beliggenhed, navnlig set fra Runddelen, er saa fortræffelig. Bygningen er — naturligvis med velberaad Hu — placeret vinkelret paa en Akse, draget fra Runddelens Centrum og halverende Vinklen mellem Nørrebrogade og Jagtvejen.

Men hvad skildrer vor Forbavselse, da vi, anbringende os i dette Centrum, retter Blikket mod den klassiske Bygning! Foran den er der nemlig — det maa være sket for ganske nylig — placeret et Nødtørftshus, lige akkurat i Aksen! Ved Oplysninger, indhentede hos en i det Indre af Bygningen ansat Dame, fik vi at vide, at dette Nødtørftshus er det samme, der i en Aarrække har prydet Kongens Nytorv, og som vor velvise Magistrat har ladet opstaa paa dette iøjnefaldende Sted. Mon det skulde være »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, der efterat have faaet den grimme Genstand fjærnet fra Kongens Nytorv, har tilraadet Anbringelsen af den paa Nørrebro? Hvis er den smagfulde Idé? — At Anstalten er til stor Velsignelse paa Nørrebro betvivles ikke, men kunde den ikke være anbragt lidt mere diskret og saaledes, at den ikke ødelagde det smukke Gadebillede, der virkede saa oplivende i Nørrebros Stenørken?

TÆNDSTIKÆSKEKONKURRENCEN.

Ærede Hr. E.!

Det foreliggende specielle Emne er saa ubetydeligt, at jeg var forberedt paa slet intet Svar at faa, og det »Svar«, De giver mig, Hr. E., maa De tilgive, at jeg ikke finder nogen videre Drøftelse værd.

Det De anfører for et Dusin Kunstneres Vedkommende *kan* være rigtigt. Men det næste Dusin lige saa gode Kunstnere og adskillige Dusin mindre gode afholder sig saa vist ikke paa Grund af deres »rigelige Arbejde« og dito Indtægter fra at tage Del i Kapløbet ved en Konkurrence. Tværtimod!

At det væsentlig er de yngre, der giver sig af med de smaa Konkurrencer, skrev ogsaa jeg. Naar man *derved* i Deres Øjne bliver til et »praktisk tænkende Menneske«, maa jeg sige, at De ikke stiller store Fordringer.

At de unge »savner at se, hvorledes de erfarne Folk kan behandle den foreliggende Opgave«, har jeg derimod ikke skrevet. Men det kunde unægtelig være i høj Grad interessant at se, — maaske ogsaa for »Købmændenes Tændstikfabrik«.

Saa kommer vi til Kærnepunktet, hvor jeg gærne vilde være kommet ind paa en Drøftelse. Men *naar* De ikke kan forstaa, at Tilfredsstillelse af Programmet er indeholdt i min første Regel for Bedømmelsen, og *naar* De mener, at Dommerne har præmieret een Løsning, men tildels ment en anden, *og* billiger dette, skønt De selv mener, at denne anden Løsning staar udenfor Programmet. — Saa maa De tilgive, at jeg lader være.

F.

Hermed afsluttes Diskussionen om denne Sag.

Red.

EN KONKURRENCE.

»Af Skade bliver man klog.«

Tidlig i Foraaret indbød et herværende Forlag danske Kunstnere til en Konkurrence om Tegning til et Julehæfte-Omslag.

Med utilladeligt Sløseri og fuldkommen Mangel paa Kendskab til Ordningen af en saadan Konkurrence er denne bleven behandlet fra først til sidst. Tegningerne skulde være indleverede senest den 15. April; men hvad sker? Et Par Dage efter Fristens Udløb faar man Meddelelse om, at denne er forlænget til den 30. April. Dette er stik imod Skik og Brug, ganske utilladeligt. Bedømmelsen skulde ifølge forskellige trykte Bekendtgørelser fra Forlaget foretages dels af »en af anerkendte Kunstnere bestaaende Censurkomité« og dels af Publikum, i sidste Tilfælde ved Stemmesedler og under Kontrol af Notarius publicus. Ved nærmere Undersøgelse af, hvorledes Forlaget har opfyldt de Pligter, det har paataget sig, skal det meddeles, at den ovennævnte »Censurkomité af anerkendte Kunstnere« havde følgende Sammensætning: En Direktør for en herværende Reproduktionsanstalt, en Repræsentant for Foreningen af 3die December 1892, Forlæggeren selv — som maa antages at være Boghandler af Fag —, Forlagets kunstneriske Konsulent, en aldeles ukendt Herre, der — mirabile dictu — i Tele-

fonbogen kalder sig Kunst-Tegner, og to unge Malere. Dette giver et besynderligt Billede af Forlæggerens Opfattelse af Begrebet »*anerkendte Kunstnere*«, — men kender han ingen anden, hvorfor søger han saa ikke lidt Oplysning hos en af vore mange Kunstnerforeninger? I den Censurkomité kan højest et Par af Deltagerne kaldes »anerkendte Kunstnere«.

Stemmeoptællings-Garantien er varetaget saaledes, at Notarius publicus, da Stemmeafgivningen var til Ende, intet anede om Sagen; han havde altsaa ikke forseglet Urnen, og han har naturligvis herefter ikke kunnet yde Spor af Garanti overfor Deltagerne i Konkurrencen, for at der ikke kan være foretaget noget ulovligt med Stemmeurnen, thi en aflaaset Blikkasse, der ikke er forseglet af Notarius publicus, er ingen Garanti; og *naar* man offentlig indbyder til at deltage i saadanne Konkurrencer, har man den uafviselige Pligt offentlig at garantere for, at alt forløber, som det *bør*.

Men *det* har Forlæggeren vel ogsaa villet, da han i sin Indbydelse talte om »Kontrol af Notarius publicus«; — meget beklageligt derfor, at han *glemte at lade Notarius se og forsegle Stemmeurnen!*

Endelig har Forlaget paa den groveste Maade overtraadt den allersimpleste Lov for anonyme Konkurrencer, idet det har tilladt sig selv at aabne alle Mærkekonvolutterne for de ikkepræmierede Arbejder! Dette er kun Nysgerrighed, meget mal apropos, og utilgiveligt, da Anonymiteten selvfølgelig ikke maa brydes; alle Forlagets Udflugter for den Forsyndelse er *fuldkommen* intetsigende. Ingen kan tro paa *den*, at Forlaget, for senere at benytte Kunstnere, havde *saa* mange Adresser nødig, som de aabnede Navnekuverters Antal er, — ligesaalidt berettiger Ængstelsen for urigtig Udlevering af Arbejderne Forlaget til at aabne Navnekuverterne *før* Udleveringen finder Sted.

Da saadanne kunstindustrielle Konkurrencer er begyndt at blive hyppigt anvendt i Reklamens Tjeneste, turde det være gavnligt at henlede enhver eventuel Konkurrence-Indbyders Opmærksomhed paa det *gavnlige* i *kun* at indlade sig paa slige Foranstaltninger, naar man har en mere kyndig Mand til Raadgiver end dette Forlags Chef har formaaet at skaffe sig i sin saakaldte »kunstneriske Konsulent«.

Kjøbenhavn i Juni 1907.

Medlemmer af »Foreningen af 3. Decbr. 1892« og »Kunstnernes Elevforbund«.

FORSKELLIGT.

Den permanente Architektkongres i Paris erindrer os om, at der den 25—29. August i Aar afholdes en Konference i Neuchatel, hvor der forhandles om Forarbejder til Revision af Bernerkonventionen til Beskyttelse af litterær og kunstnerisk Ejendomsret. Nærmere Oplysninger meddeles af M. Jean Lobet, Boulevard S. Germain 117, og hos Professor Klein, V. Boulevard 10.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 10. AUGUST 1907
9. AARGANG № 45

GERHARDT HANSEN DE LICHTENBERG OG HANS BYGGEVIRKSOMHED.

AF CAND. POLIT. FR. SCHIØTT.

(Sluttet).

Endelig komme vi til *Nørup* Kirke, Sognekirke for Godsejeren paa Engelsholm, en Kirke, hvor vel Udstyrelsen har været den rigeste, og om hvilken der ogsaa fra 1750 foreligger de fyldigste Efterretninger.

»Nørup Kirke og Kirkegaard er anlagt paa en høj Bakke ved Nørup By, en Fjerdingvej norden for Engelsholm, hvorfra man igennem den dejlige Have og den derhos liggende smukke Skov omkring ved Siden af den ferske Sø spadserer op til Kirken. Paa den ene Side af Kirken tæt ved Kirkegaarden ligger

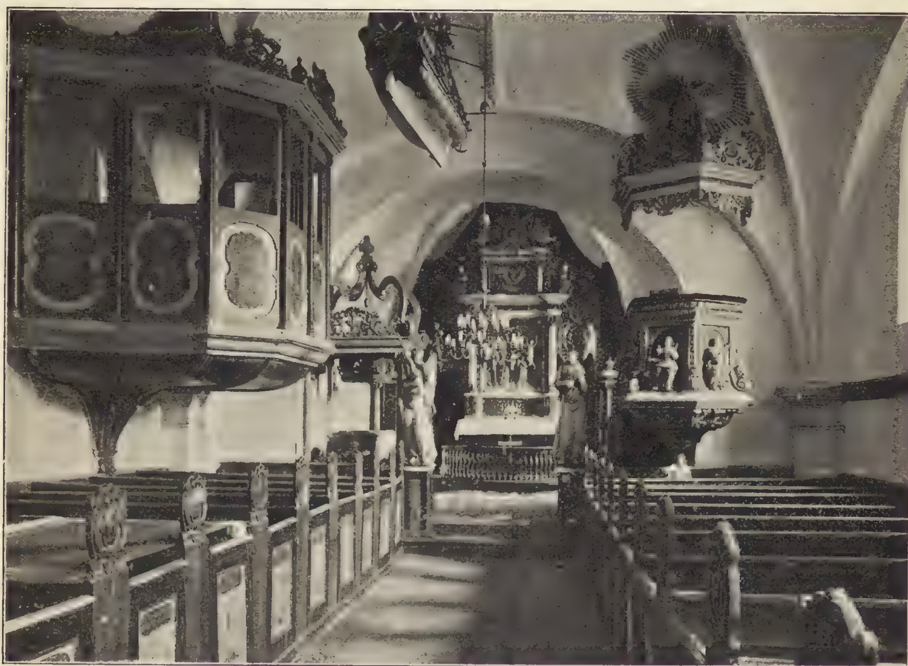

PROSPEKT AF NØRUP KIRKE.

Præstegaarden med en dertil hørende og ned mod Søen grændsende Eng. Paa den anden Side ligger Nørup By med et smukt, teglhængt Skolehus, som Engelsholms nuværende Ejer har ladet opbygge . . .

»Ved den nordre Side af Skolen er en høj og sirlig opmuret Portal med tvende Døre af Stakitværk, som er Hovedindgangen til Kirkegaarden. Omkring Kirkegaarden er en smuk opsat Stenmur af hugne Kampestene med grundmurede Portaler og Indgange paa behørige Steder forsynet.«

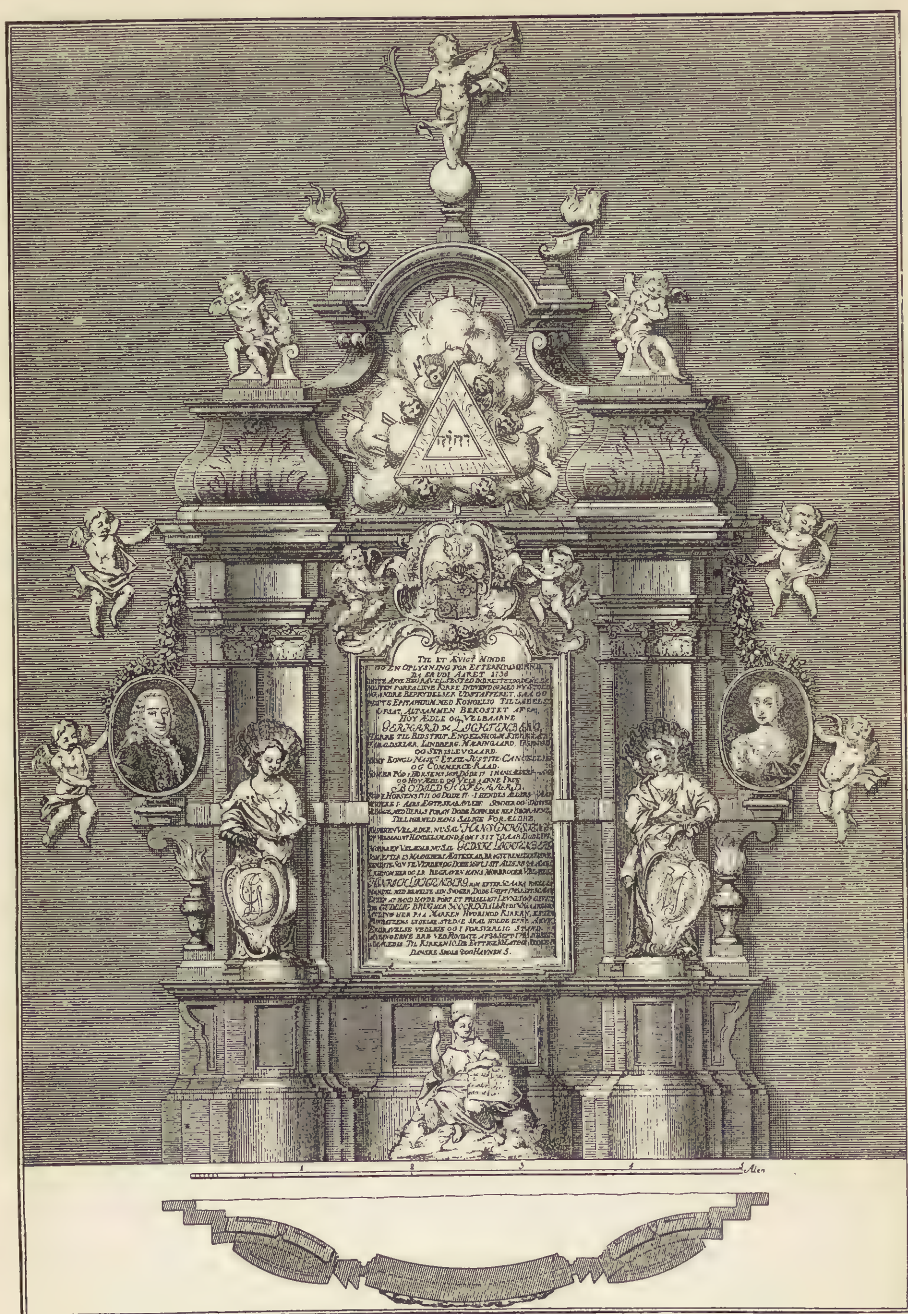
Kirken selv var opført af firkantede hugne Kampesten og havde 1621 af KNUD BRAHES Enke, Fru MARGRETHE LANGE faaet tilbygget et Kapel og Koret

DET INDVENDIGE AF NØRUP KIRKE.

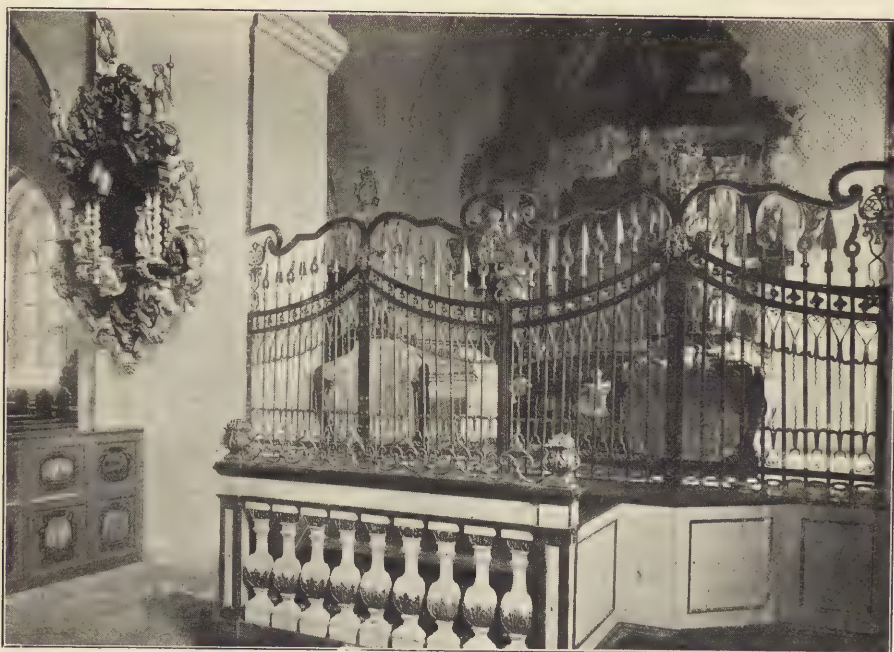
hvælvet; men videre paatænkte Arbejder, der antydes ved en ufuldendt Inscription i Kirken, vare blevne forhindrede ved hendes Død. Nu havde omsider

»Hr. Etatsraad de LICHTENBERG 1733 ladet en Hovedforbedring foretage, den største Del af Murene nedbryde og igen sætte en grundmuret Hvælving over hele Kirken (tilforn var Koret alene hvælvet), saa og opsætte et sirligt Spir efter den nye Byggekunst paa Taarnet. Vaabenhuset har nu, saavelsom hele Kirken, Hvælving i Stedet for Loft. Alle Døre for Stolene og for Koret ere stafferede med smukt malede Sindbilleder, med Inscription over hvert i danske Vers. Ligeledes findes gudelige Opskrifter enten i Vers eller Bibelske Sprog, saavel paa Prædikestolen, som paa Skrifte- og Degnestolen etc. . . . Neden i Kirken er et Orgelværk, først bekostet 1730 af Hans Excellence Hr. Greve DANESKJOLD, men siden af Hr. LICHTENBERG forbedret og prydet med en Del velgjort Bildhuggerarbejde, med Forgyldning og andre Farver stafferet. Det Værn, som er for Orgelværket, er og siret med skildrede Sindbilleder, som afbilde de otte Saligheder.

FRA DET LICHTENBERGSKE GRAVKAPEL I HORSENS KLOSTERKIRKE.

»Ved Koret, over den øverste af Mandsstolene, er Prædikestolen, med en hængende Krone over, bestaaende alt af smukt Billedhuggerværk, siret med ægte Forgyldning og andre Kulører. Ligeoverfor Prædikestolen paa den nordre Side er en smukt bygget Stol for Gaardens Herskab, ligeledes prydet med Skilderier

FRA DET LICHTENBERGSKE GRAVKAPEL I HORSENS KLOSTERKIRKE.

af Bibelske Historier. Neden i Koret ved den nordre Side staaer Daaben, som er indelukt for sig selv ved en Afdeling af Træ, net udført med Billedhuggerarbejde, smukt malet, og haver fire forsølvede Piller. Over Daaben hænger en Krone af Billedsniderværk, stafferet med Forgyldning og en dejlig rød og blaa Farve.

»Paa Alteret staaer en prægtig Altertavle, sirforgyldt overalt udi Fyldingen med ægte Guld, hvor der ogsaa sees et Crucifix*) ligesaa forgyldt. Derunder er endnu en mindre afdelt Fylding, hvor, udi Billedhuggerværk, Christus forestilles at sidde til Bords med sine 12 Apostle, og indstifte den hellige Nadvere, ligesom det øvrige stærk forgyldt. Øverst sees »יְהוָה« paa en Klode midt i en Soleglans. Paa hver Side af Fyldingen ere tvende vel marmorerede Piller (— Under Pillerne Inscriptioner —) Paa begge Sider af Altertavlen er en stor Del skønt Billedhuggerarbejd og Løvværk, som føjes paa den nordre Side til Skriftestolen og paa den søndre til Degnestolen. Hvilke begge Stole ere af een Skikkelse, indelukte og med forgyldte, blaamalede og andre Sirater beprydede.

»Paa den anden Side i Koret er Indgangen til et Kapel, hvorunder er Begravelser, bygget til Kirken af Fru MARGRETHE LANGE og igen forbedret af Hr. LICHTENBERG.«

Foruden disse Prydelser var der endnu nogle Malerier, af hvilke det ene var »et meget rart Skilderi, der forestiller, naar man beseer det paa skraa ved den ene Side, Christi Daab, og intet videre, og ved den anden Side hans Op-

*) Crucifix er her: en Fremstilling af Korsfæstelsen. Øverst paa Alteret findes en Fremstilling af Himmelfarten. De ikke i Beskrivelsen omtalte Cherub- og Seraph-Figurer ved Korskranken ere vel anbragte efter 1750.

standelse, hvor saa intet videre sees; men beseer man det lige tværtoverfor, sees hans Korsfæstelse.« Efter vor Tids Mening vilde vel et saadant Billede snarere høre hjemme i et Kunstkabinet end i en Kirke.

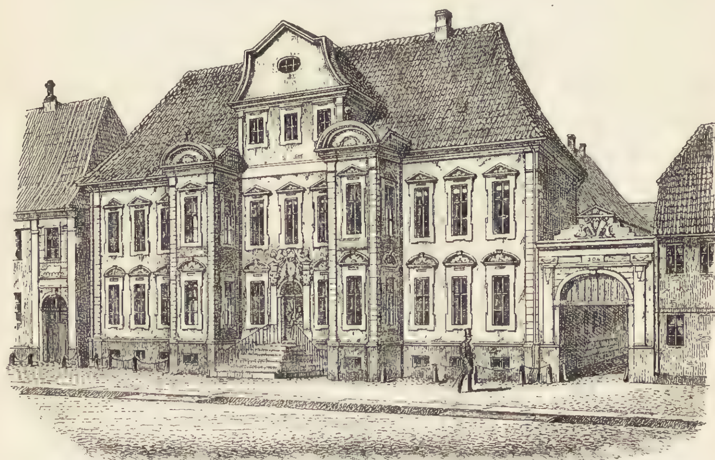
FRA DET LICHTENBERGSKE GRAVKAPEL I HORSENS KLOSTERKIRKE.

Samtidens Anerkendelse af LICHTENBERGS Virksomhed som Kirkeejer fremgaaer bl. a. af den Mindetale, Rectoren i Horsens Skole holdt over ham, hvori det først udtales: »Ingen Kirke haver han ejet, at den jo nu kan fremvises som en Sir for Landet og Ærestøtte over ham,« og der tilføjes: »Kommer I uværdige Kirkeejere! Spejler Eder i denne Mand! Lader ikke hældende Taarne, aabne og halv afblæste Tage, revnede Hvælvinger eller Lofte, oprevne Gulve, Afdelinger lignende mere Baase end Kirkestole vidne om Eders alt for skammelige Gerrighed og uforsvarlige ringe Agtelse for det Sted, hvor Gud boer og dyrkes.«

Vende vi os endelig til LICHTENBERGS Fødeby, Horsens, da kan det nævnes, at han 1746 støttede Opførelsen af en ny *Latinskole* ved at laane Kirkekassen, hvilken Skolens Vedligeholdelse paahvilede og som kun havde 1416 Rdr. C. til Raadighed, det manglende Beløb, 2444 Rdr. C., en efter Pengenes daværende Værdi meget betydelig Sum. Ligeledes traadte han til, da *Klosterkirken* 1737—38 underkastedes en Hovedreparation. Ikke alene gav han Bly til Korets Tag, men han bekostede ogsaa en Omsætning og Fornyelse af Kirkestolene. Disse bleve da ligesom Stolene i Nørup Kirke malede med symbolske Billeder og tilsvarende Sentenser, af hvilke adskillige vel efter vor Tids Mening ere lovlig naive.

Det Hovedværk, hvormed han prydede Kirken, er dog det *Lichtenbergske Gravkapel,* der indrettedes 1738 i Kirkens sydvestlige Hjørne. En Trappe, hegnet ved en oprindelig til et andet Gravsted henhørende og vist først i nyere Tid her anbragt Træbalustrade, fører med et Par Trin op til Gulvet i Kapellet, hvilket er skilt fra Kirken ved et smukt Jerngitter med Opstandere i Esponton-Form,

Vaaben- og Navneskjolde etc. Bagsiden dækkes ved et stort, af Billedhuggeren DIDRIC GERCKEN forfærdiget Epitaphium, c. $5^1/_2$ Alen bredt og c. 9 Alen højt, den øverste Englefigur ikke medregnet. Det er som Datidens Altere buet fremad paa Midten og komponeret efter en Søjleorden. Foran Piedestalens Midtparti sidder paa en Klippe en kvindlig Figur med et brændende Lys i højre Haand og med venstre Arm støttende en opslagen Bog med Citater af Luc. 10. 20 og Matth. 5. 16. I Epitaphiets Hovedafsnit dannes Midtpartiet af en indrammet Marmortavle, der indeholder Angivelse af de i Kapellet begravede samt Efterretning om HENRICH LICHTENBERGS Dotationer til Byen. Over Tavlen findes det Lichtenbergske Vaaben, baaret af Engle, og paa hver Side af den staa to koblede korinthiske Pilastre. Ved Siderne staa paa Piedestalen brændende Urner, medens der ovenover, omtrent i Pilastrens halve Højde, er anbragt Konsoler bærende Portraitmedaillons af LICHTENBERG og Hustru. Foran Pilastrene staa paa Piede-

DEN LICHTENBERGSKE GAARD I HORSENS. 1858.

stalen en Mands- og en Kvindeskikkelse, der med den ene Haand støtte et Navneskjold, medens de med den anden pege paa Medaillonerne, over hvilke svævende Engle anbringe Blomsterguirlander. Over Entablementet afsluttes Værket ved en Frontespice med stærkt svejede Konturer og paa Siderne Volutekonsoler med siddende Engle, foroven to brændende Lamper og øverst en paa en Kugle staaende basunblæsende Engel med Palmegren i højre Haand. I Frontespicens Felt er en triangulær mat Glasrude med »יְהֹוָה«, omgivet af Skyer, hvorfra Englehoveder og Lysstraaler komme frem. Glasruden faaer Lys ved et bagvedsiddende Kirkevindue. Indskriftstavlen er af sort Marmor, Figurer, Medaillons, Urner etc. af hvidt Marmor, de architektoniske Led af hvidt, graat, rødt og grønagtigt Marmor.

Foran Epitaphiet staa Stifternes hvide Marmorkister paa Kapellets fliselagte Gulv.

Endelig findes i Horsens som et smukt Minde den *Lichtenbergske Gaard**).

*) Nu »Jørgensens Hotel«. Ejendommen har alt 1813 været Gæstgivergaard, og MOLBECH skriver i »Ungdomsvandringer«, at Gæstgiveren synes at have taget det paa Huset anbragte *Lichtenbergske* Valgsprog »Was Gott beschert, Uns niemand wehrt«, til »et Symbolum; thi vi fandt det her meget dyrt«.

Denne Ejendom havde tilhørt Hans Christensen og var da en toetages Bindingsværksbygning med smukt Snitværk, vel fra Slutningen af det 17. Aarhundrede; senere blev den Sønnens Ejendom og Bolig, som han 1744 forandrede ved at afløse Gadefaçaden ved den smukke, endnu staaende grundmurede Façade af røde Sten med Sandstensornamenter, 2 fremspringende Karnapper (eller rettere Smaapavilloner), hvorimellem en pompøs Stentrappe, samt en trefags grundmuret Kvist*). Indkørselen til det store Gaardsrum var paa den østre Side gennem en nu overbygget, rigt prydet Port. Ogsaa i det Indre omdannedes Rummene og udstyredes i Datidens Smag, en Udstyrelse hvoraf endnu noget er bevaret.

Hvilken Medhjælp Lichtenberg har haft ved sine Bygningsarbejder, vides ej; Smagen var Tidens og hans, men Haanden kendes kun ved Epitaphiet, der som nævnt er udført af D. Gercken. Rimeligvis har han vel benyttet Sten- og Billedhugger Jens Jensen, Stedfader til Jens Hjernø, en Elev af Wiedewelt og Harsdorff, der senere virkede i sin Fødeby Horsens som Bygmester og Billedhugger, samt andre Provindsmestre, vel ogsaa, maaskee særlig Mestre fra Flensborg og andre større sønderjydske Byer.

Som en Særegenhed ved Kirkebygningerne kan nævnes Spirene »af ny Bygningsart«, saaledes som Billedet af Nørup Kirke viser det, en paa firkantet, temmelig flad Underdel hvilende Kugle, fortsat i en lukket Lanterne, der foroven afsluttes med Keglespids, Stang og Fløj. Samme Form findes paa Frelsers Kirke i Horsens i det af Købmand Claus Cordtsen 1737 bekostede Spir, og Prototypen maa vel søges paa Engelsholm, hvis fire Taarnspir have samme Hovedform, kun at Afslutningen ikke er en Kegle, men en tilspidset Kugle**).

At der ved Omdannelserne af Kirkerne, Spirformerne og Inventariets Udsmykning ej toges Hensyn til Kirkernes oprindelige Stil, er jo ikke andet end, hvad der er skeet lige fra Oldtiden til vore Dage, og de udsmykkede gamle Kirker havde vel ogsaa i deres forrige Skikkelse kun liden eller slet ingen Kunstværdi.

Som G. de Lichtenbergs Liv havde været fuldt af Hæder og Anerkendelse, blev ogsaa hans Minde hædret efter det 19. 7. 1764 indtrufne Dødsfald. Begravelsesdagen, 8. August, stillede 60 Borgere under Gevær sig som Æresvagt dels ved Gaarden, dels ved Klosterkirken, Byens store Bygningsminder om den Afdøde; Klokkekimen, Kanonskud og Koraler ledsagede ham til Jorden, ligesom der foruden Gudstjenesten i Kirken holdtes en Sørgefest i den latinske Skole med Tale af Rector Tetens. Om Aftenen var Byen efter Tidens, for os noget mærkelige, Skik illumineret, og Vinduerne hos Adskillige smykkede med Transparenter og Inscriptioner, paa hvilke Sørgeskriftet (M. Frydensberg, Dydens Udødelighed etc. Sorø 1765) giver nogle snurrige Prøver.

For Gravkapellets Vedligeholdelse var der sørget ved Dotationer, sikrede paa bedste Maade, ligesom Slægtens øvrige Dotationer. Gaarden havde han vel tænkt sig bevaret i Familien eller i hvert Fald bevaret for Byen som Bolig og Forretningslokale for en »fornem Negociant« eller Vinterbolig for en af Omegnens

---

*) Gaardfaçadens Udrykning og Ombytning med Grundmur er først skeet 1896.

**) Det kan vel være et Spørgsmaal, om Engelsholms Spir ere de oprindelige fra c. 1600, eller om denne baroke, stærkt indsnørede Form ikke skulde være af yngre Dato.

Godsejere. Havde han kunnet tænke sig, at den Gaard, i hvilken han 1749 havde seet Kong Frederik V som sin Gæst, allerede i 1813 var bleven en almindelig Gæstgivergaard, og at den kunde trues med Ødelæggelse ved en mere eller mindre vellykket, men for den oprindelige architektoniske Komposition altid ødelæggende Paabygning, havde han vel ogsaa søgt ved hæmmende Baand at værge denne prægtige Gaard, der egentlig havde været som skabt til et Raadhus for Byen, smukkere end de fleste datidige Provinsraadhuse, stilfuldere end mange moderne.

FORSKELLIGT.

Krügers Tapetfabrik. Efter Indbydelse af Firmaet har vi beset Udstillingen af de til Konkurrencen indkomne Arbejder. Deres Tal var meget stort, men kvalitativt ikke meget betydende. Man fik ret Indtryk af, hvor vanskeligt det er at fremstille et smukt og brugeligt Tapetmønster: Idéer og Kompositionstalent var der nok af, men de fleste Tegninger led netop under den Mangel, at de, benyttede som Tapet, vilde virke uroligt og lidet hyggeligt.

Det bedste Mønster var vel nok det af J. Bang udførte, af Udvalget indkøbt for 200 Kr. Det forekommer mærkeligt, at denne Sum er højere end 1ste Præmie, 100 Kr., der er tilkendt Th. Deleuran, Anna Smith og Emil Winther. De fleste af disses Forslag vil forøvrigt ved grundig Bearbejdelse kunne blive til Nytte og Glæde for Fabrikken og Publikum, hvilket maaske ikke kan siges om alle de øvrige præmierede. Som Kuriosum skal nævnes, at en enkelt Kunstner — under Mrk. »Mit Navn er Thomsen« — havde indsendt en 20—30 forskellige Forslag, af hvilke ingen var præmierede, hvad de sikkert heller ikke fortjente. Men naar en vittig Beskuer paa et af dem havde skrevet »Tugthus paa Livstid«, finder vi dog denne Straf noget streng i Betragtning af, at Forbrydelsen kun var begaaet »paa Papiret«.

Alt i alt er Konkurrencer af denne Art saa nyttige, at Firmaet fortjener megen Anerkendelse for sit første Forsøg i denne Retning. Vi haaber det ikke maa blive det sidste.

❦

Malerarbejde. Holmens Kirke er i denne Sommer bleven strøget og fuget i Olie udvendig; de pudsede Kvadre aadrede som Bremersten og lakerede.

❦

Jens Vilhelm Dahlerups Liv og Virksomhed. Hagerups Boghandel. Det længe ventede Mindeskrift er nu udkommet, saaledes at det paa Dahlerups Fødselsdag den 4. ds. kunde overrækkes Etatsraadinde Dahlerup af en Deputation, bestaaende af Architekterne Sylvius Knutzen, Langballe, Axel Møller og A. E. Petersen.

Bogen fremtræder som et meget smukt og fyldigt Værk med nydeligt gengivne Billeder, udsøgt Papir og Tryk, og da der kun er fremstillet 250 Ekspl., anbefaler vi dem, der ikke allerede har tegnet sig, at sikre sig Værket i Tide.

❦

Dødsfald. Tømrermester, Etatsraad Oscar Køhler er afgaaet ved Døden under et Ophold paa Island.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. Telf. 4525.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 17. AUGUST 1907
9. AARGANG № 46

J. F. Jacobsen fot.

KALUNDBORG SET FRA VEST.

»LINDEGAARDEN« OG KALUNDBORG KIRKE.

SKAL KIRKENS BELIGGENHED ØDELÆGGES?

AF ARCH. C. M. SMIDT; DE HISTORISKE MEDDELELSER VED DR. PHIL. M. MACKEPRANG.

Der er en Række af vore smaa Byer, som faar sit Særpræg ved Modsætningen mellem en stor, monumental Bygning og de omgivende lave, teglhængte Borgerhuse. Som Kronborg fra Søsiden behersker Helsingør, Gaasetaarnet Vordingborg, den gamle Domkirke Roskilde og Ribe, saaledes beherskes Kalundborg, om muligt i endnu højere Grad, af Esbern Snares stejle, karakterfulde, femtaarnede Kirke, der giver Byen dens ejendommeligt gammeldanske Præg.

Allerede ved Indsejlingen til Kalundborg Fjord øjner man Kirken dybest inde. Hele dette Land: Refsnæs' storliniede Bakkekyst, Kirkens alvorsfulde Profil over Byen, Møllebakken og den brede, lave Strækning i Øst over Fjorden, er et af de mest karakterfulde, mest monumentale danske Landskaber.

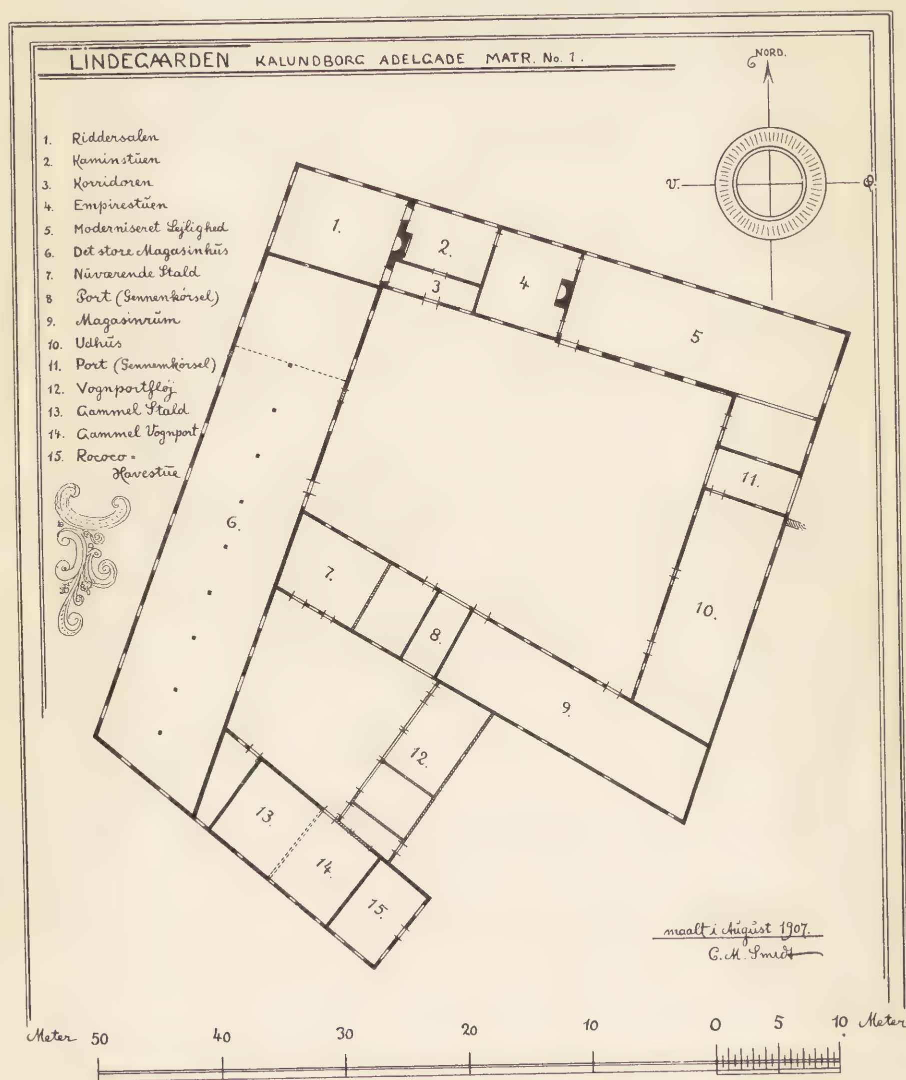
Ved den Udvikling, som saa mange af vore Købstæder er undergaaet i de sidste Decennier, har det ganske naturligt ikke kunnet undgaas, at noget af deres oprindelige Karakter er gaaet tabt. Det gammelkendte Indtryk af den lille, hyggelige By, over hvis lave Huses røde Tage en gammel Kirkes Murmasser

LINDEGAARDEN SET FRA KIRKENS MIDTTAARN.

rejste sig, maatte helt eller delvis udslettes, naar nye Forretningskvarterer voksede frem med Bygninger, hvis Højde var 2 à 3 Gange saa stor som de gamles.

De høje Bygninger og de mange Fabriksskorstene gav Byen en anden Karakter. Det var jo Udviklingen, som førte dette med sig; og man kunde naturligvis ikke ønske, at den Udvikling, hvoraf Byens Velstand afhang, hæm-

medes. Kun har man ofte haft Grund til at beklage, at Skønheden ikke blev taget i den nye Tids Tjeneste.

I de sidste 10 Aar har Kalundborg udvidet sig stærkt. Dens Handel og Skibsfart er gaaet frem, og især efter den store Brand 1901 er nye Kvarterer skudt i Vejret. Særlige Forhold har dog gjort, at Byens ejendommelige Fysiognomi ikke har undergaaet en alt for stor Forvandling, og navnlig er Partiet omkring Kirken blevet forholdsvis uberørt. Dette beror paa, at Udviklingen

hovedsagelig har koncentreret sig om Byens østlige Del, det egentlige Forretningskvarter. Her og paa Terrainet langs Havnen har de nye Bygninger rejst sig, og her vil Udvidelsen fortsættes.

Samtidigt har Kirken og den Kirken omgivende gamle Bydel, »*Øvrebyen*«, den store Fordel at være højtliggende; og skønt der i de senere Aar er vokset mange 2-Etages Huse frem Syd for Øvrebyen, gør denne sig dog stadigt gældende.

Dens højest beliggende Del: Adelgade og Præstegade er rig paa gode, gamle Bygninger fra Middelalder og Renaissance, som sammen med de smaa en- og to-Etages Huse grupperer sig malerisk omkring Kirken. Kun faa Steder i Landet træffer man som her en Kirkebygning fra vor Architekturs bedste Tid omgivet af saa mange kunstnerisk værdifulde ældre Bygninger og med saa faa Dissonanser af uheldig moderne Bebyggelse. Og det er faa Steder i Landet, hvor der virkelig er en Mulighed for at værne om et saadant gammelt Kvarter, som baade i sig selv og i sit Forhold til et stort Bygningsmonument er værd at bevare.

GAMMEL TEGNING AF LINDEGAARDENS VESTFLØJ.

Saa meget mere maa det paaskønnes, at der allerede er gjort et betydeligt Skridt for at redde, hvad her kan reddes.

Der ligger i Præstegade, lige ved Kirken, et Par smaa middelalderlige Stenhuse. Det største af dem, i to Stokværk, ligger paa Gadens Sydside, og dets høje, maleriske Tegltag og kamtakkede Gavle ses paa alle Prospekter af Byen fra Vest og Syd. Denne lille Perle af middelalderlig dansk Architektur købtes og skænkedes til Nationalmuseet af Konsul Bestle i Aarhus, en Mand, der gentagne Gange har vist sin levende Interesse for vore gamle Monumenter. Samtidigt lykkedes det Museets Direktør, Dr. Mollerup, at erhverve det andet, mindre i Størrelse, kun af ét Stokværk, men interessant og dystert, med maleriske Murflader og blindingsprydede Gavle. Det grænser umiddelbart op til Kirkens Grund, ligesom dets nære Nabo, en smuk og stilfuld gammel Bindingsværksbygning fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede, hvis knægtbyggede Forside med Egetømmer og Mønstermuring ligger ud mod Adelgade. Den ejes af Kalundborg Kommune, og Byens Raad har bevilget Penge til dens Restauration.

Med den Interesse for de gamle Bygninger, som Byraadet herved har lagt for Dagen, tør man ogsaa haabe, at det middelalderlige Gavlhus paa Adelgades Nordside, ligesom det nævnte tilhørende Kommunen og kaldet »det gamle Raadhus«, vil blive bevaret mod Undergang. Som Gavlhuset stammer dets Nabo i Øst fra Middelalderen og har været et stateligt, ret rigt Stenhus, der vel fortjente at underkastes en omhyggelig Restauration og bevares for Eftertiden.

Endnu en Række af gode, kunstnerisk værdifulde Bygninger fra Middelalder og Renaissance er bevarede i Adelgade nær Kirken. Det vestligste af dem, en Bygning i to Stokværk, med kamtakkede Gavle, ligger paa nordvestre Hjørne af Kirkens Grund og benyttes som Ligkapel. Alt i alt danner disse Bygninger en værdig Ramme om Esbern Snares stolte Kirkebygning, og der er grundet Haab om, at denne Ramme ikke vil blive brudt, og de gamle Huse ikke afløst af moderne Forretningsbygninger, thi Stedet er ikke Forretningskvarter, bliver det heller ikke, og Grundene er ikke i stor Pris.

Yderst i Adelgade, lige Vesten for Kirken, ligger et stort Gaardkompleks, »*Lindegaarden*«. Omgivet af Træer paa de 3 Sider og liggende lidt lavere end Kirken, men betydeligt højere end Terrainet Syd og Vest for, danner den, trods

RIDDERSALEN SET MOD ØST.

dens Bygningers beskedne Højdeforhold, en fornem og stilfuld Afslutning af Byen. Vel strækker denne sig et Par Hundrede Alen længere mod Vest, men Lindegaarden ligger saa højt, at den danner den egentlige Afslutning af Byen, og Vænget mellem den og Bygrænsen er ubebygget.

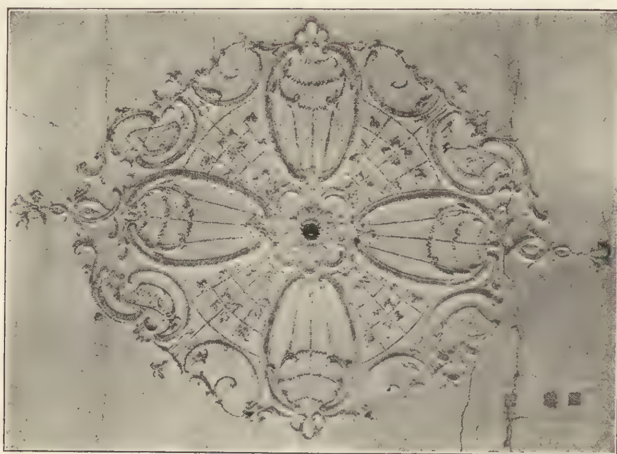
Der er næppe noget Sted, hvorfra Kirken tager sig saa godt ud, som netop fra Vest, med Lindegaarden i Forgrunden. Enten man ser Kirken fra Landjorden eller fra Søen, har man de 5 Taarne rejsende sig højt over de lange Gaardlænger. Hele Partiet, Kirken, Lindegaarden, de andre Bygninger paa Bakken og Bakken selv faar for Øjet langt større Dimensioner, end de har i Virkeligheden.

Særlig set paa Afstand gør dette sig gældende. Det beror paa, at Bygningerne Syd for er lavtliggende og smaa, at selve »*Øvrebyen*«s Bygninger ikke er høje, at Lindegaarden, bag hvilken Kirken ses, er hævet over det om-

givende Terrain og — navnlig — at Gaarden selv med sin lange ensformige Vestside og den bevoksede Skrænt forekommer betydeligt større.

I disse Omgivelser virker Kirken dobbelt stor og alvorlig. Tænker man sig Lindegaarden borte og erstattet med moderne — blot 2-Etages Bygninger, da vil dette være helt forandret. Bakken og alle Omgivelser vil synes meget mindre, den smukke Linievirkning vil være ødelagt, og hvad der er det værste, den største Del af Kirken vil blive skjult. Kun Taarnenes øverste Del vil være synlige.

Naar man betragter Billedet af dette Parti, vil man let overtyde sig herom. Paa Billedet ser man foran Lindegaarden det ubebyggede Vænge, som i Forgrunden begrænses af en dyb Grøft. Det er en Selvfølge, at det landskabeligt og architektonisk vilde være en Forringelse, om dette Vænge blev bebygget.

MIDTDEKORATION I RIDDERSALENS LOFT.

Al Bebyggelse her maa jo bryde Linievirkningen, selv om den ikke vil være saa ødelæggende som Nybygninger paa Lindegaardens Grund.

Man var imidlertid i Foraaret begyndt at udstykke Vænget, at grave Grund og lægge Fundamenter. Da fremdroges der nogle interessante Bygningsrester, Ruiner af et gammelt Kampestenstaarn, hvis Murteknik viste tilbage til Esbern Snares Tid. Nationalmuseet tilkaldtes, Værdien af de gjorte Fund konstateredes, og efter fortsatte Gravninger i det ret udstrakte Terrain fremkom, foruden omfattende Murrester fra det 12te Aarhundrede, betydelige Ruiner af Byens Befæstning fra en noget senere Tid af Middelalderen.

Blandt Byens Borgere rejste sig en stærk Stemning for at bevare disse Minder, saa meget mere værdifulde som det jo er saare sjældent, at man finder Rester af middelalderlig Befæstning i vore danske Byer. Det lykkedes her i Kalundborg at redde, hvad der først var fremdraget. Gennem en Indsamling blandt Borgerne skaffedes Midler til at købe det Stykke, der allerede i Sommer skulde bebygges, og nu arbejdes der paa at erhverve hele det paagældende Areal. Det er Tanken, her at skabe et Anlæg omkring de fundne Ruiner, for det første for at bevare de for Byens Historie saa interessante Mure, for det andet for at

undgaa en Bebyggelse, som af Hensyn til Ruinerne, til Lindegaarden og Kirken vilde være meget beklagelig.

Med Hensyn til Kirken er Vænget dog ikke af den Betydning som *Lindegaarden*. Og netop denne trues nu med Ødelæggelse.

Den er købt for at nedbrydes, og Arealet skal derpaa udstykkes til Byggegrunde. Dette er vel nok det værste, der kunde ske, naar da undtages Brand eller Nedbrydning af selve Kirken. Det maa hindres, inden det er for sent? Og skulde det ikke kunne hindres? For 24.000 Kroner har man faaet Gaarden paa Haanden, 24.000 Kroner for *Bygningerne og 18.000 □ Alen Grund.* Det er én Krone pr. □ Alen og 6000 Kroner for Bygningerne. Det skulde ikke

FRA GESIMSEN I RIDDERSALEN.

synes for meget; men som Bygningerne staar nu, kan de neppe forrente mere end ca. 14.000 Kroner. For da blot at redde Lindegaarden fra at blive nedbrudt, skal man have en halv Snes Tusind samlet, og dette skal ske inden 1. Oktober, thi til den Tid har Ejeren Ret til Nedbrydning.

Lindegaarden siges at være opført af Hans Lindenov den yngre, Christian den 4des Svigersøn, død 1659, og har i hvert Fald været i hans Eje. Det hedder nemlig i Byens Grundtakst fra 1682:

Nr. 1. En Gaard velbr. Hr. Stahdtholder Jürgen Bielche iboer och tilhøer, som tilforn hafuer verred sl. Hr. Hans Lindenoues Auflsgaard, huoraf ingen Skat eller Contribution er gangen och ey kand vidiß, om den under Land Maalingen schal henhøre, efter som den ligger yderst i Byen och iche hafuer verit eller er brugelig til nogen borgerlig Næring. Dog indtil videre Høy Øfrighetz naadigst Behag er Gaarden med deß Tilliggende formeedelst til Efterretning nu taxerit for 250 Rdlr.

Da Gaarden ikke omtales i Lensregnskaberne, har den altsaa været i Lindenovs private Eje. Blandt de senere Ejere kan nævnes Amtmand Jørgen Bjelke, Peder Thøgersen Lassen, Grev Carl Ahlefeldt, Amtsforvalter Rasmus Salten og Grev Frederik Ahlefeldt-Laurvigen*). I Slutningen af 18de Aarhundrede synes den at have været en Slags Borgmesterresidens. Den købtes 1792 af Borgmester Hans Schmidt, 1796 af Borgmester og Landsdommer Thomas Bartholin og 1801 af Borgmester Rommedahl. Ved Skøde af 11. Decbr. 1807 solgte denne Gaarden til de to Købmænd Niels Holst og Visti Raae, hvilken sidste 10 Aar senere erhvervede hele Ejendommen, som derpaa i 3 Generationer tilhørte hans Slægt, indtil den sidste Ejer, Visti Raae d. yngres Enke, solgte den i Foraaret 1907.

Brandtakseringen af 1771 giver følgende Beskrivelse af Gaarden, hvis samlede Værdi sættes til 4560 Rdlr.

Madam Saltens Gaard, Lingaar kaldet, som hun selv til hør og beboer.

1. Stue Huuset bestaar i alt af 33 Fag, 12 All. breed, hvoraf 7 Fag er nye med grundmuuret Kielder under, alle Værelserne paneelet, 3de gibset og 4re betrockne, heele Længen af godt Eegbindings Værk og Muur, a Fag 50 Rd.
2. Magazin Huuset, 15½ All. breed med grundmuuret Kielder og Skilleromme under 14 Fag. Bestaaer ialt af 31 Fag opbygt for 6 Aar siden af sterke Egetømmer (og) pommersk Tømmer med muurede Væge og stærk med Jern bebunden, a Fag 40 Rd.
3. Skriverstue Lengen, 10½ All. breed med 3 gibsede og 2 betrockne Værelser, aldt i goed Stand med Eege Tømr og muurede Væge af Tavler, bestaaer af 19 Fag a 30 Rdlr.
4. Dend mellemste Længe i Gaarden, som og bruges til Magazin, 10 All. breed af Eege Bindings Verk og muurede Tavler, vel forseet med Jern Ankere og Underslaug — 25 Fag a 25 Rd.
5. Stald Længen bestaaer af 15 Fag, 12 All. breed og bygt af Eeg og Pommersk Fyre Tømmer; der udi een Haugestue paa 3 Fag gibset, a Fag 30 Rd. af de 12 og a 31⅓ Rd. af de 3 Fag.
6. Eet halv Huus i Baggaarden af 7 Fag Ege Tømmer og udmuurede Tavler, a 3 Rd.

Magasinlængen er altsaa bleven opført c. 1765 af Enken efter den 1762 afdøde Amtsforvalter Rasmus Salten, og da »Riddersalen« konstruktivt hører sammen med denne Fløj, maa ogsaa Rococodekorationen stamme fra denne Tid. I Brandtakseringen af 1791 er det lille Halvhus i Baggaarden bleven afløst af

»Et Heelhus i samme Baggaard til østre Side paa 9 Fag, en Etage, Ege Bindingsværk, teglhængte og muurede Vægge, à Faget 30 Rdlr.«

Huset findes endnu ikke afsat paa Byplanen fra 1787 i Paludans »Beskrivelse over Staden Kallundborg«, og maa altsaa skrive sig fra Aarene 1787—91.

Undersøger man Bygningerne, kommer man til det Resultat, at Nordfløjen ud mod Adelgade er den ældste. Den synes opført i det 17de Aarhundrede og har endnu i Façaden bevaret en Del af denne Tids Karakter. Det er en Bindingsværksbygning paa en høj muret Sokkel. Tømmeret er af Eg med 2 Skraastivere i hvert Fag mellem Fod og Løsholt. Stolperne forlænges et Stykke over Loftsbjælkerne og danner Styrterumsvæg (Trempelvæg), i hvilken der er smaa mellemfaldende Stolper mellem Højstolperne.

*) Efter Algreen Ussings »Efterretninger om Kallundborg«. S. 17.

Naar Traditionen angiver, at Lindegaarden er opført af Hans Lindenov, da kan denne Tradition altsaa ikke forkastes med Hensyn til Gaardens Nordfløj, da netop dennes Konstruktion peger hen paa Lindenovs Tid, derimod kan det godtgøres ved Undersøgelse af Bygningerne, at alle de andre Længer er opførte i 18de Aarhundrede, sidst søndre Gaardsrums Østfløj eller Vognport-Fløjen. Det er den, som kan paavises at være opført mellem 1787 og 1791.

Vestfløjen byggedes med Beboelsesrum i Nord, medens hele Resten af Fløjen indrettedes til Magasinrum i 3 lave Etager. Af Beboelsesrummene er kun ét tilbage, nemlig nordre Gavlrum. De andre er inddragne i Magasinet. Men dette Gavlrum er Lindegaardens rigeste og skønneste; det har i mange Aar været kendt i Kalundborg under Navn af »*Riddersalen*« og er prydet med en Rigdom af Stukkaturer i Rococo, som i Finhed og Skønhed ikke staar tilbage for vore bedste Rococoarbejder. Som det ses paa Fotografierne, er Væggene delt i stukkaturprydede Felter, ligesom Loftets store Gesims har dekorerede Hjørne- og Midt-Partier. En udmærket Rococodekoration findes i Loftets Midte.

ROCOCOKAMINEN.

Ved Siden af Riddersalen ligger i Nordfløjen en Korridor og et Værelse paa 5 Fag. De er indrettede i den ældre Nordfløj samtidigt med eller snarere kort efter Opførelsen af Vestfløjen med Riddersalen. De 2 Døre, som ses paa Billedet af Riddersalen, fører ind til Korridoren og Værelset.. Ogsaa dette er et dejligt Rum, nu desværre ved Træskillerum delt i flere, men kan uden Vanskelighed faa sin gamle Størrelse og Form. Her findes en stilfuld Kamin, paa hvilken man rigtignok har tilmuret Kaminaabningen og dekoreret Tilmuringen med et fornøjeligt heroisk Billede af Gud Vulcanus.

Stukkaturerne i denne Stue er smukke, men ikke saa rige og af den Finhed, som i Riddersalen, til Gengæld noget fyldigere i Formerne. Men morsomt er Loftet behandlet, et Bjælkeloft med pudsede Profil- eller Gesims-Linier langs Bjælkerne og med Stukkaturer i Loftsfelterne mellem Bjælkerne.

Endnu en smukt bevaret Stue findes her, lige op til den sidstnævnte. Men den er fra en noget senere Tid, Empiren. Den har, som sidstnævnte Stue,

Bjælkeloft med en lignende Behandling af gibspudsede Bjælker (dog med Empire-Profiler).

En Ovnniche svarende til den i Riddersalen findes paa Østvæggen, og paa hver Side af Ovnnichen et smukt Dørparti ind til de tilstødende Rum. Dog er naturligvis Nichens Profiler og Guirlandedekorationen foroven i Empirestil. Resten af Lejligheden i denne Fløj er moderniseret, Skillerummene flyttede og kun de smukke Døre og Vinduer de gamle. I den østlige Ende af Gaardens Sydfløj ligger en lille nydelig Havestue med karakteristiske Vægdekorationer i Rococo, en større Vægdekoration paa Midten af Langvæggen, paa modsatte Væg (hvor Indgangen er) et udmærket Dørparti, iøvrigt er Væggene inddelte med Rococopilastre.

Udenfor Beboelsesrummene er det navnlig det store Magasin, som interesserer ved sin Størrelse, sine morsomme Tømmerkonstruktioner, og sin maleriske Virkning. Iøvrigt er flere andre Rum i Udhusene af Interesse, saaledes et meget stilfuldt Staldrum med Empire-Søjler i Spiltovene (nu næsten helt omdannet, men let genistandsat). Karakterfulde er Portpartierne, hyggeligt det store, rummelige Gaardsrum; og de hvide Længer med røde Tage gør en herlig Virkning i den smukke, terrasseformede Have mellem gamle Linde-, Morbær- og Elmetræer.

Lykkes det at redde Lindegaarden for den i Øjeblikket truende Fare, rejser der sig naturligvis andre Spørgsmaal. Det er en Selvfølge, at Bygningerne nok kunde trænge til nogen Istandsættelse. Og efter Erhvervelsen og Istandsættelsen maatte man søge en passende Anvendelse for Lindegaarden, helst saaledes, at de smukke Rococorum blev offentlig tilgængelige (muligt som Museum). Dog disse Spørgsmaal maatte man vel nok komme over. Men man maa holde sig for Øje, at om de fornødne Pengemidler til at købe Lindegaarden ikke nu skaffes til Veje, vil den gamle Gaard med de dejlige Interiører for stedse gaa tabt. Vi mister en god gammel Bygning og nogle smukke Rococostuer. Byens udmærkede Afslutning i Vest ødelægges, og Enderesultatet bliver, at det meste af Kirken skjules af moderne Bebyggelse.

OSCAR KØHLER.

Ved Oscar Køhlers Bortgang er et af de mest »kendte Ansigter« indenfor vor Bygningsverden forsvundet, og enhver, der har været i Berøring med ham, vil føle det som et stort Savn, at han ikke mere skal se den joviale Etatsraad med de brede Tømmermands-Skuldre, det smittende Humør og det glade, hjertevindende Smil. Der var noget bredt og stort over hans Syn paa sit Haandværk, og som han fik det drevet op efter en i vort Land ellers ukendt Maalestok, saaledes bekymrede han sig lidet om Smaatingene — for lidt vilde man maaske fristes til at sige — men ogsaa i den Forstand, at han var saare lidt nøjeregnende med den Slags Smaating, som ellers under Navn af »Ekstraarbejde« kan forvolde en Architekt eller Bygherre mange Ærgrelser.

Oscar Køhler var udgaaet af en anset Haandværkerslægt. Han var en Søn af Murmester Franz Køhler i Hørsholm og fødtes der d. 6 Juli 1848. Som ganske ung var han flere Aar til Søs, men blev ked af Søen og lærte derpaa

Tømrerprofessionen. Sin tekniske Uddannelse fik han i Holzminden. I 1874 grundlagde han en Tømrer- og Snedkerforretning, der ved hans store Dygtighed og ualmindelige Arbejdsevne voksede meget betydeligt og i 1899 omdannedes til det Aktieselskab, hvis Leder han var. Af de mange og store Tømmerarbejder, der er bleven udførte af Køhler, skal nævnes: Kjøbenhavns Raadhus, en Del af St. Johannes Stiftelsen, Andreaskirken, flere af Kystbanestationerne, den danske Pavillon i Paris, det nye Nyboder, Epidemihospitalet for Hær og Flaade, Sindssygeanstalten ved Viborg m. m. m. Hans sidste Arbejde var nogle Bygninger for Aktieselskabet »Thorsteinson & Co.« paa Island, hvilke Arbejder han nu var rejst op for at tilse, og hvorunder han paadrog sig den Lungebetændelse, som efter faa Dages Forløb endte med Døden d. 7. August.

KJØBENHAVN.

Efter Berliner Tageblatt bringer vi nedenstaaende Artikel. Forfatteren, Dr. Fritz Stahl, er bekendt som en fin og forstandig Kunsthistoriker, der iøvrigt fører en meget skarp Pen, særlig overfor moderne tysk Architektur.

Hvad man i særlig Forstand kalder »gamle Byer«, det er de Byer, der til en eller anden Tid er døde, og som just af den Grund, at intet Liv mere øver sin virkende og forvandlende Kraft i dem, har bevaret hin Tids Form. Af saadanne Byer gives der ikke mange. Og hvem Æsteticisme ikke gør blind og ligegyldig overfor Livet, vil ikke engang sige »desværre« dertil, saa meget end gamle Byer har glædet ham.

Levende Byer maa hver Dag skabe nyt, og de vil ikke altid kunne gøre det paa ny Grund. Men der er en uhyre Forskel, om de gaar frem paa en overfladisk moderne og tankeløs Maade, eller om hvert Skridt bliver grundigt og vel overvejet. Indtil Midten af det 19de Aarhundrede var den ødelæggende Fremgangsmaade sjælden, siden er den bleven Regel, og de Byer, i hvilke man ikke bliver pinlig berørt af Forskellen mellem gammelt og nyt, er blevne meget, meget sjældne.

En af disse sjældne Byer, maaske blandt alle store den kønneste, er Kjøbenhavn. Vi er i vore Dage ganske særlig blevne i Stand til at føle dette, fordi vi er komne til den Erkendelse, at vor Udvikling i 50 Aar har været inde paa en Sidevej, der førte til en blind Gade, og at den, gaaende baglængs, maa forsøge igen at naa den store Traditions Hovedvej og da gaa videre ad den. Hvis man vil overføre Ordene »Eksempel« og »Modeksempel«, som Schultze-Naumburg har gjort populær ved sine fortræffelige Bøger, paa Byer, saa kan man sige: Kjøbenhavn er Eksemplet til de mange Modeksempler, som vi alle kender, og blandt hvilke Berlin staar øverst.

»Træerne vokser ikke ind i Himlen«. Og saaledes har ogsaa den danske Hovedstad overlæsset Architektur og trivielle Gadepartier. Men de bestemmer ikke Indtrykket som andetsteds. Indtrykket bestemmes tværtimod af Pladser, Gader og Huse af afmaalt Værdighed og fin Form. Dette er Karakteren.

Bygningskunsten har i Kjøbenhavn aldrig samlet sig til ét vældigt Værk, den har udformet sig i talløse mindre, som nu formaar at berige den, der har Øje derfor, ved rene Glæder. Strengt taget vil man slet ikke kunne tale om gammel dansk Bygningskunst. Hvad der staar i Kjøbenhavn og dens Omegn af fremragende Bygningsværker, Kirker, Slotte og Paladser, er bleven frembragt i Tilslutning til fremmed Kunst og ofte af fremmede Kunstnere, fra Senrenaissancen, da Landet fik Tilslutning til europæisk Kultur, og til Klassicismens Tid. Og dog er den ejendommelige Karakter, om hvilken jeg nylig talte, ikke til at miskende. Bestandig har de danske Fyrster, der greb bestemmende ind og aabenbart var i Overensstemmelse med Folkets Væsen, søgt Forbillederne der, hvor Tidens Stil blev modificeret i særdeles beskeden og hensigtsmæssig Maner, saa at nu alt dog hænger organisk sammen, og Bygningerne fra forskellige Tidsrum bliver beherskede af fælles Karaktertræk. (Fortsættes).

FORSKELLIGT.

Foreningens Udflugt til Lund havde et overmaade heldigt Forløb, ligesom den, undtagelsesvis i denne vaade Sommer, begunstigedes af det skønneste Vejr. Der var 34 Deltagere, deriblandt 7 Damer, saa Deltagelsen var ikke overvældende, og man var enige om at beklage den ringe Interesse, de fleste af Foreningens Medlemmer viser disse Ture, der dog er saa fortræffelige til Fremme af selskabeligt Samvær. — Straks ved Ankomsten til Malmø havde man den Oplivelse at se Architekt Wåhlins kendte Ansigt, og han — ledsaget af sin Frue — var saa Hærfører Resten af Dagen. Efter en animeret Frokost med Kaffe paa Hotellets smukke Terrasse, vandrede det nu godt sammenrystede Selskab til Domkirken, hvor Wåhlin — der som bekendt er Domkirkearchitekt — holdt et kort, men instruktivt Foredrag om Kirkens Historie. Derefter besaas det kulturhistoriske Museum, og efter en Hvilepavse med »Läskdryckor« og nogle (mislykkede) Forsøg paa Fotografering, begav man sig til Udstillingen. Bygningerne er som bekendt tegnede af Arch. Wåhlin og gør et overordentlig tiltalende Indtryk; fint og nydeligt virker de i Landskabet med deres rene Farver: hvidt og blaat, der er gennemført overalt, baade udvendig og indvendig, og giver det Hele et Anstrøg af Friskhed og Renhed, der er meget oplivende.

Middagen indtoges i Udstillingens Restaurant. Der herskede den muntreste Stemning og bagefter flyttede man ud i det grønne, hvor Kaffen serveredes med den uundgaaelige Caloric, et fortræffeligt Musikkorps spillede, og dets Chef viste Selskabet den Opmærksomhed at spille den danske Nationalsang, hvilket hilstes med Klapsalver som et venskabeligt »Brobygningsarbejde«, der i disse vanskelige Tider bliver dobbelt paaskønnet.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 24. AUGUST 1907
9. AARGANG № 47

KOMMUNESKOLE I HORSENS.

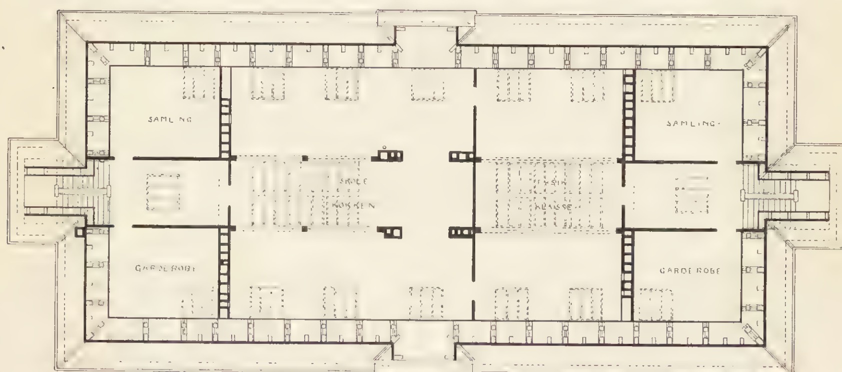
Nordre Kommuneskole blev indviet 25. Juni og har kostet ca. 150.000 Kr. Skolebygningen indeholder 14 Klasseværelser, Lærer- og Lærerindeværelser, Fysikklasse og Skolekøkken i Tagetagen samt Sløjdlokale og Baderum i Kæl-

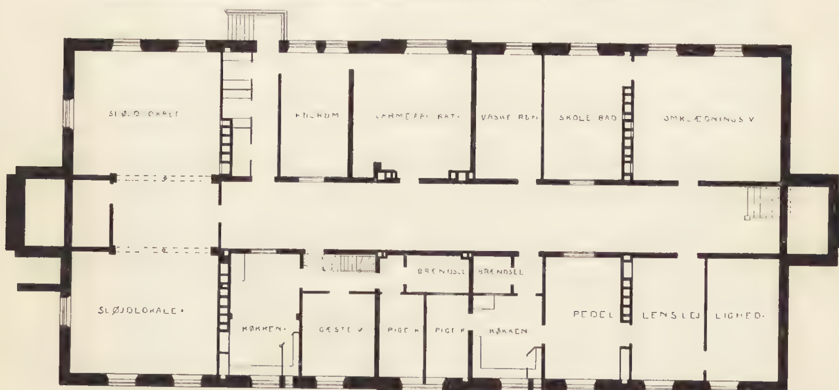

KOMMUNESKOLE I HORSENS. ARCHITEKT VIGGO NORN.

PLAN AF TAGETAGEN.

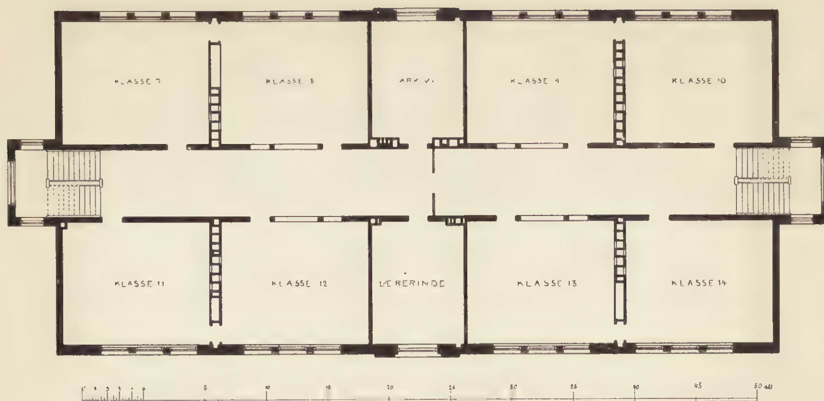

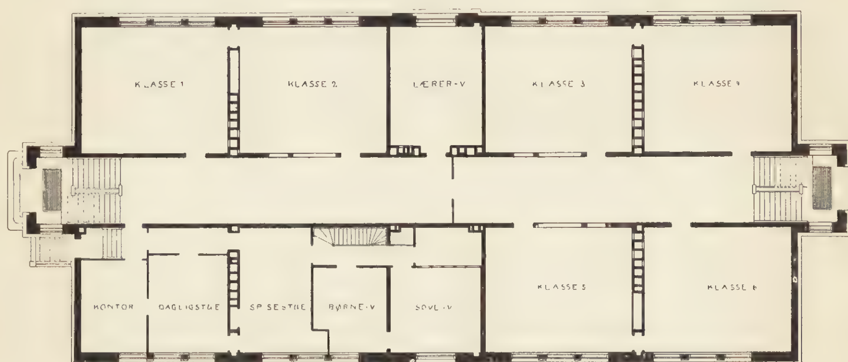

PLAN AF KÆLDEREN.
KOMMUNESKOLE I HORSENS.

ARCHITEKT VIGGO NORN.

PLAN AF PØRSTE SAL.

PLAN AF STUE.
KOMMUNESKOLE I HORSENS. ARCHITEKT VIGGO NORN.

deren; endvidere Bolig for Overlærer og Pedel. Overlærerens Bolig kan senere, naar det bliver nødvendigt, indrettes til Klasselokaler, og der kan da bygges en Overlærerbolig paa Kommunens Grund over for Skolen.

Façaderne er opførte af røde, haandstrøgne Sten, Soklen af kløvede Granitsten. Under 1ste Sals Vinduer er modeleret en Frise (Himmeltegn) i Kalkstuk, og paa Udbygningerne for Trapperne er anvendt Motiver fra Plante- og Dyreriget. I Buerne over 1ste Sals Vinduer en Uglefrise. Pladsen om Skolen er indhegnet med Fletværk mellem støbte Stolper, og langs Indhegningen er Græsplæner med Sirbuske. Legepladserne er asfalterede, og i hver Gaard er en Vandkumme med en Mast til elektrisk Belysning.

Bygningerne er opførte efter Tegninger og under Ledelse af Architekt Viggo Norn. Kalkstukdekorationerne er udførte af Dekorationsbilledhugger Eilif Møller. Følgende Haandværkere har medvirket: Murermestrene Qvist (Skolebygningen) og A. K. Nielsen (Gymnastikhuset), Tømrermester Aamann, Snedker-, Maler- og Blikkenslagermesterforeningen, Glarmester Luchow, Gørtler Zeberg (W. C. og Haandvaske), Fabrikant Chr. Nielsen (elektrisk Lysanlæg) o. s. v. Varme- og Ventilationsanlæget er projekteret af Ingeniørerne Jensen & Sardemann, Aarhus og Odense, og udført af Recks Opvarmnings-Kompagni, Kjøbenhavn.

KJØBENHAVN.

Af Fritz Stahl.

(Fortsat.)

De to Fyrster, hvis kunstneriske Virksomhed har været afgørende for Kjøbenhavns Skæbne, var Kristian IV og Kristian VI. Det syttende Aarhundrede har i Norden frembragt de »Kraftmennesker«, som Renæssancen modnede i Italien. Kristian IV er en af dem: Statsmand, Kriger, Ingeniør, Ven af Videnskaben, Kunsten og Naturen. I de skønne Slotte, som han har bygget, og som endnu findes rundt omkring, f. Eks. Rosenborg, Frederiksborg og Kronborg, lærer man hurtigt at elske ham. Han bragte Renæssancen til Danmark, men han hentede den fra Holland, hvor den intet havde at gøre med det sydtyske fantastiske, den var snarere bleven mere nøgtern, men meget fint udformet. Der er heller intet Spor af det overdrevne Krølle- og Snirkelvæsen, som senere i sydtysk Barok afkastede den sidste Tvang; i lige eller let bøjede Linier stiger Murværket op, Leddene af hugne Sten, som Dør- og Vinduesrammer, med lidt Udsmykning i antikiseret Smag, Gavle og selv Taarne i enkle Former. I Anlæget klinger der lidt af de gotiske Borges Romantik, især i Gaardene, men alt er mildnet ved Retlinietheden og Regelmæssigheden, der er flydt ud fra den klassiske Kunst og har erobret Verden. Kun Børsen er noget yppigere smykket, og dens Spir, som dannes af fire sammenslyngede Lindorme med Hovederne liggende fremme og med Halerne opadrettede, falder med denne groteske Fantastik ganske ud af Tonen.

Endnu vigtigere for Byens Udseende var Kristian VI's Virksomhed. Han tilhører den sejrrige Baroks Tid. Denne Periode, der er almindelig miskendt, har bragt os Ideen om Kunstindustriens Enhed, ikke alene for Billede, Statue og Hus, men ogsaa for Plads og By. Overalt udkastede man Byplaner, og Kristian VI lod i den Hensigt franske Kunstnere komme. Kongens Nytorv og det tilsluttende regelmæssige Residenskvarter med Amalienborg og det 18de Aarhundredes hele architektoniske Udvikling var Resultatet. Kristian VI hentede Barokken, som hans Forgænger Renæssancen, fra det Land, hvor den, om man saa maa sige, havde antaget sin mildeste Form, fra Frankrig.

Det er den klassicistiske Stilart med flade Stenpilastre over Murstensmure med glat profilerede Indfatninger omkring Dør og Vindue, med den flade, trekantede Gavl over Façadens Midte. Gaderne med de gamle Adelspaladser staar næsten urørte. Men Stilen blev ikke indskrænket til dette ene Kvarter; overalt møder vi den, paa Kristianshavn i hele Gadepartier, i hvilke rigtignok disse Paladser for en stor Del er forfaldne, og ellers Byen over i mange offentlige Bygninger, Kaserner, Sygehuse, Hospitaler. Ogsaa mange nye Bygninger har igen optaget den, saa det ret egentlig er den, der har paatrykt Byen sit Stempel. Man kan ikke forestille sig den danske Ændring ukunstlet nok. Pilastren er kun lige netop ophøjet, og et ornamenteret Kapitæl virker næsten som en Udskejelse. Derfor var Overgangen til den helleniske Klassicisme let nok. Den er ogsaa meget hurtigt fulgt efter, allerede tidligt i det 18de Aarhundrede. Bestandig mere bestemt hersker det absolut lige, og de fremtrædende fulde Søjler føjer den sidste Strenghed til.

Nu skal kun med ét Ord gøres opmærksom paa, hvor mærkværdig denne

Klassicisme var forberedt gennem Valget af de ældre Stilalters *Varieteter*, hvorledes det næsten ser ud, som om nu til Slut det klassiske Karaktertræk frit træder frem i Dagens Lys, efter at det allerede hemmeligt har hersket i Aarhundreder. Men hvem tør vove at skildre de enkelte Indtryk, hvoraf denne Helhedsstemning er sammensat. Hvilken Udsigt over Omgivelserne omkring det store Slot, som nu igen bliver fornyet efter Branden, mod Vandsiden henover Børsen, over mod Kristianshavn! Hvor vidunderligt en stille Aftenstund paa den Plads, som i Ottekant omslutter Amalienborgs fire skønne Paladser med sine Søjleforbindelser! Hvor nobel Bredgade med sine Paladser, hvis Indtryk man bedst kan forestille sig, naar man tænker sig vor Wilhelmstrasse som den kunde have været.

Ved Siden af det Kvarter, i hvilket *Residensstemningen* klinger saa stærkt frem som næppe ellers noget andet Sted, staar den gamle Bydel. Hovedmassen af dens Huse, mellem hvilke mangt et højgavlet Patricierhus rager frem, er mere end ukunstlet. De viser den Type, som man ofte finder ved den tyske Kyst, absolut glat, ligeliniet, med smalle Mansardgavle paa skraanende Tage.

Saaledes staar de, det ene ved Siden af det andet; de er netop, hvad de maa være, naar Monumenterne og de fremragende Huse skal virke: Masse. Paa lang Afstand følger de ogsaa Udviklingen, og med det 19de Aarhundrede har de ladet Gavlene falde, antaget lidt græske Ornamenter og er saa blevne klassicistiske. For det meste er de endnu uden Farve. Men det vil ikke vare længe, og da vil Byens Karakter, der nu er noget graa, stærkt ændres. Disse Huse er nemlig først ved det begyndende 19de Aarhundredes Ængstelighed for Farver blevne idømte Farveløsheden. Forhen var de bemalede med endog temmelig stærke Farver, hvilket noget afhjalp deres Tarvelighed. Og det Forsøg, man har gjort med Husene paa en af Pladserne, beviser, at Virkningen er fortræffelig. Hvilket man iøvrigt ogsaa kunde erkende af enkelte Grupper paa Kristianshavn (en af dem har Max Tilke malet, og man kan se Billedet i den store Berliner Kunstudstilling). Hist og her har da ogsaa allerede en Husejer fulgt Eksemplet, og mangen Gade er paa den Maade bleven oplivet. —

Kjøbenhavn virker historisk. Næppe har man betraadt dens ældre Dele, saa bliver man uimodstaaelig draget bestandig dybere ind i dem. Hvem der netop lader sit Øje vandre, og følger det, vil bestandig igen blive lokket fra et nyt Hus eller Taarn, fra et nyt Perspektiv, og det faar i Time- og Dagevis ingen Ende. Tillokkelsen ved at være bragt saa nær til en god Fortid, som man andet Steds mere kender af enkelte Eksempler end af store Grupper af Bygninger, lader en næsten glemme Nutiden. Man er den taknemmelig, naar den ikke forstyrrer, og spørger derfor ikke om Værdien af dens Frembringelser. Det er, som jeg nylig sagde, intet Tilfælde, naar det gamle i en By er saa vel bevaret. Jeg har i Dag forsøgt at vise, at det intet Tilfælde er, naar Kjøbenhavn, trods alle indførte fremmede Moder, har en udpræget Karakter af Tilbageholdenhed og Finhed.

Dette kan kun forklares ved et lykkeligt Temperament hos Folket, ved en Egenskab, som vi ogsaa paa Tysk kalder *bon sens*. Denne Egenskab er nu til Dags ikke pludselig forsvunden, om den ogsaa, som overalt ved de sidste Aartiers Rastløshed og Nyhedssyge, har været udsat for stærke Anfægtelser og har

lidt meget. Kjøbenhavn er næsten bleven helt forskaanet for Polyteknikernes Udskejelser, saaledes som de især er blevne begaaede i Tyskland. Det er som om Traditionens Kraft og Folkekarakteren dog her en Smule har tæmmet denne overalt forvovne Slags Mennesker. Meget positivt er der rigtignok heller ikke fremstaaet. Den vigtigste, virkelig betydende Ydelse er Raadhuset, en stor, ret ligefrem Murstensbygning, der mere erindrer om italienske Bypaladser fra den gotiske Tid end just passer til Raadhus i en By i Norden. Men i Sammenligning med de Rædsler, der ellers bliver forøvede ved en saadan Lejlighed, er det desuagtet et godt Hus. Men det Stykke af den nye By, der alene konkurrerer med den gamle, er Langelinie og dens Omgivelser. Allerede det, at man ved Anlæget af en Frihavn har tænkt paa at anlægge en Promenade eller dog forlænge den, er noget ganske enestaaende. Der maa være megen Livslyst i et Folk, hvis Øvrighed fatter en saadan Plan. Jeg kender mange, der vilde svare paa et lignende Forslag med Spot. Men nu Udførelsen: paa hele Vejen forbi Havnen ser man, uagtet det kun drejer sig om Kraner og Pakhuse, ikke en eneste Form, der forstyrrer Øjet eller endog støder det. Og netop ved saadanne moderne Anlæg, om nogetsteds, viser det sig tydeligst, hvor stærkt den kunstneriske Kultur er levende i et Samfund.

En Sommeraften paa Langelinie hører til noget af det mest tiltalende, man kan opleve. Langt gaar Vejen ud i Sundet og i det mindste paa sit første Stykke ledsaget af Syren, Rødtjørn og Guldregn. Herud vandrer, naar Solen synker, Hundreder, der ikke drages mod de mange larmende Fornøjelser, som den glade By kan opvarte med. Og her kan man bedst lære Menneskene at kende. Hvilke smukke og fredelige, gamle Mennesker man ser her! De er rent ud en Mærkværdighed ved Byen. En anden er den pragtfulde Ungdom, slank, raceægte, smidig, som skabt for Cyklen, som den ogsaa benytter med Lidenskab. Kunstneren behøver jo heller ikke kun at glæde sig ved gamle Huse. Og naar for Eksempel de unge Damers Dragt aflægger Vidnesbyrd om kunstnerisk Kultur, hvorfor skulde han saa ikke lige saa gerne betragte dem? Disse unge Damer, der forbinder Nordboernes Type med romansk Smidighed, gør vidtstrakt Brug af Modens Frihed i Former og Farver. De kan det, fordi de besidder den sikre Smag, ifølge hvilken enhver med al Dristighed i Klædernes Snit og Farver, i Frisuren og Hattens Form nøje ved, hvor langt hun tør gaa. Enhver er ejendommelig, og aldrig har jeg set en saadan Mangfoldighed. Hvad der hos os er Program, er her Kendsgerning: personlig Klædning.

Det er meget sværere end at bygge gode Huse og lader deraf slutte, at *ægte kunstnerisk Taktfuldhed* er vidt udbredt. Saaledes vokser der paa dette Omraade nyt ud af den gode Tradition. Jeg i det mindste tror, at alt staar i Forbindelse og at denne Personlighed beror paa den samme *bon sens*, der har hidført den særegne danske Bygningskunst, paa hvilken Kjøbenhavns Skønhed beror.

FORSKELLIGT.

Den internationale Udstilling af Bygningskunst i Wien, der kun har et kunstnerisk Formaal, aabnes 18. Maj 1908 og slutter 14. Juni. Den omfatter Teg-

ninger og Modeller af Bygninger, dekorativt Maleri og Skulptur, men Fotografier er udelukkede. Der betales ingen Pladsleje, men Udstillerne maa selv betale Transport frem og tilbage. Udstillingsgenstandene skal være i Wien senest 4. Maj 1908. Nærmere Oplysninger faas hos Komiteens Formand, Professor KLEIN, Vester Boulevard 10.

❦

Konkurrence. Hr. Apoteksbestyrer PERMIN har anmodet os om at henlede Opmærksomheden paa nedenstaaende Indbydelse (offentliggjort i »Archiv for Pharmaci og Chemi« 15. Aug. 1907):

Danmarks Apotekerforening udsætter herved, i Henhold til den paa Generalforsamlingen iaar tagne Beslutning, en Præmie af 500 Kr. for den bedste Besvarelse af den nedenfor nærmere betegnede Præmieopgave, der omfatter Planer og Kalkuler over Indretning (Lokaler, Inventar og Varelager) af et dansk Apotek med en Omsætning af omtrent 15.000 Kr. Planerne maa være saaledes udarbejdede, at de fuldt ud svarer til de Fordringer, som stilles til et velindrettet Apotek paa det Tidspunkt, da Præmieopgavens Besvarelse indsendes til Bedømmelse. Besvarelsen skal i det væsentlige omfatte følgende Hovedpunkter:

A. En indledende Oversigt over indsamlede Erfaringer angaaende den bedste Beliggenhed for et Apotek, f. Eks. ved Jærnbanestation, ved Torv, paa et Hjørne eller med lige Façade, den Højde, hvori Lokalerne kan være hævet over Gadens eller Vejens Niveau, Afløbsforhold etc., samt den hensigtsmæssigste Udstyrelse af Façaden med Navneskilt, Navnelygte etc.

B. Oversigt over alle Lovbestemmelser og øvrige Regler angaaende Apotekslokaler og deres Udstyrelse.

C. Lokaler: 1. Officin, eventuelt med Forstue. 2. Receptur, eventuelt med Dekoktrum. 3. Kontor. 4. Vagtværelse. 5. Materialkammer. 6. Analyseværelse. 7. Urtekammer. 8. Laboratorium. 9. Stødekammer. 10. Material-Kælderrum. 11. Alle andre Kælderrum (Syrekælder, brandfrit Rum, Flaskekælder, Skyllekælder, Mineralvandskælder, Vinkælder, Pakkælder etc.). 12. Loftsrum. 13. Rum til Opbevaring af Æsker, Signaturer og øvrige Utensilier, Rekvisitter etc. 14. Medhjælper- og Discipelværelser.

Der ønskes udarbejdet:

Plan over samtlige Lokalers Beliggenhed i hver Etage med Opgivelse af Maal (Areal og Højde) samt Plan og Maal af hvert enkelt Lokales Areal og dettes Udnyttelse ved Udstyrelsen med fast Inventar.

Ved Nr. 1, 2, 5, 6, 7, 10 og 13: Plan og Maal over Væggenes Inddeling i Corpora med Hylder, Skabe, Skuffer etc.

Ved Nr. 1: Plan og Maal af Skranken med dens eventuelle Benyttelse til Opbevaring og Udstilling af forskellige Haandkøbsartikler, Utensilier etc.

Ved Nr. 1 og 2: Plan og Maal af Arbejdsbord med Standvægt, Haandvægte, Rum til Signaturer, Stempler, Spatler, Flasker (tørre og vaade), Glas, Æsker, Pillebrædt, Mortere, Skaale, blandede eller afvejede Pulvere, Tabletter, Kapsler etc.

Ved Besvarelsen af denne Præmieopgave har enhver, uden Hensyn til Eksamen eller Stilling, Ret til at konkurrere; flere kan godt være fælles om én Besvarelse, naar denne blot er forsynet med ét Mærke eller Motto.

Besvarelserne, der skal affattes paa Dansk. skal være tydeligt betegnede som Præmieopgave-Besvarelse og skal med tilhørende Planer og Tegninger være indleverede anonymt til Danmarks Apotekerforenings Formand inden d. 15. August 1908; Besvarelserne forsynes med et Motto og ledsages af en forseglet Konvolut, der udvendigt er mærket med det samme Motto, og som indeholder Angivelse af Forfatterens eller Forfatternes Navne, Stand og Bopæl.

Bedømmelsen foretages af d'Hrr. Apoteker, Docent i Farmaci ved den farmaceutiske Læreanstalt N. Bjerre, farmaceutisk Visitator V. Causse og Apoteksbestyrer V. Permin, der velvilligst har formuleret ovenstaaende Regler, for Besvarelsernes Form.

Den prisbelønnede Besvarelse kan af Danmarks Apotekerforening uden yderligere Honorar publiceres i »Archiv for Pharmaci og Chemi«.

Foruden ovenstaaende Punkter findes der i Programmet en Del, hvis Besvarelse kun kan gives af Farmaceuter. Vi gaar derfor ud fra, at man tænker sig et Samarbejde mellem Farmaceuter og Architekter, men for at dette skulde kunne muliggøres, er det jo en Nødvendighed, at Bedømmelsesudvalget bliver suppleret med en Architekt.

Holmens Kirke. Vi har modtaget følgende:

Til »Architekten«s Redaktion! I Anledning af Deres lille Bemærkning i »Architekten« for 10. d. M. angaaende Oliemalingen af Holmens Kirke tillader jeg mig at meddele, at som bekendt er Kirkens Mure pudsede med Cement, og da disse i tidligere Tid har været overstrøgne med Fernis, hvorpaa Kalkfarve ikke kan binde, var der ikke andet og bedre at gøre end at stryge dem med Oliefarve, naar det skal være holdbart. *Fugerne* er imidlertid ikke strøgne med Oliefarve, og *Kvadrene* er ikke *lakerede.* Ærbødigst

N. Henning Hansen.

Hvorledes man har kunnet undgaa at strege Fugerne af med Olie, naar alt det andet er oliemalet, staar os ikke klart, og at de aadrede »Sandstenskvadre« ikke er bleven lakerede, synes mindre væsentligt. — Men mon det har været forsøgt at afbanke Cementpudsen og om fornødent at skalmure Kirkens Ydermure? Dette vilde — forekommer det os — være en værdigere Fremgangsmaade end bestandigt at fremture med Oliemalingen. *Red.*

Skyskrabere i Kjøbenhavn? I det amerikanske Blad *New-York Tribune* findes følgende Nyhed (under Omtalen af et dansk Rejseselskab): ». . . I denne Udflugt til Amerika deltager bl. a. en anset dansk Architekt, Hr. Mathiesen. Han er bleven vel modtaget af New-Yorks Architekter, der har vist ham en Række af Byens Skyskrabere. De højeste Bygninger i Kjøbenhavn har, efter hvad Hr. Mathiesen meddeler, kun seks Etager. Der er imidlertid for Tiden Planer under Overvejelse om at opføre *10 à 12 Etages Bygninger*, der saaledes vil blive Fortroppen for Skyskraberne i Danmarks Hovedstad.«

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING ❦❦

KJØBENHAVN
DEN 31. AUGUST 1907
9. AARGANG № 48

ELEKTRICITETSVÆRK I HORSENS.

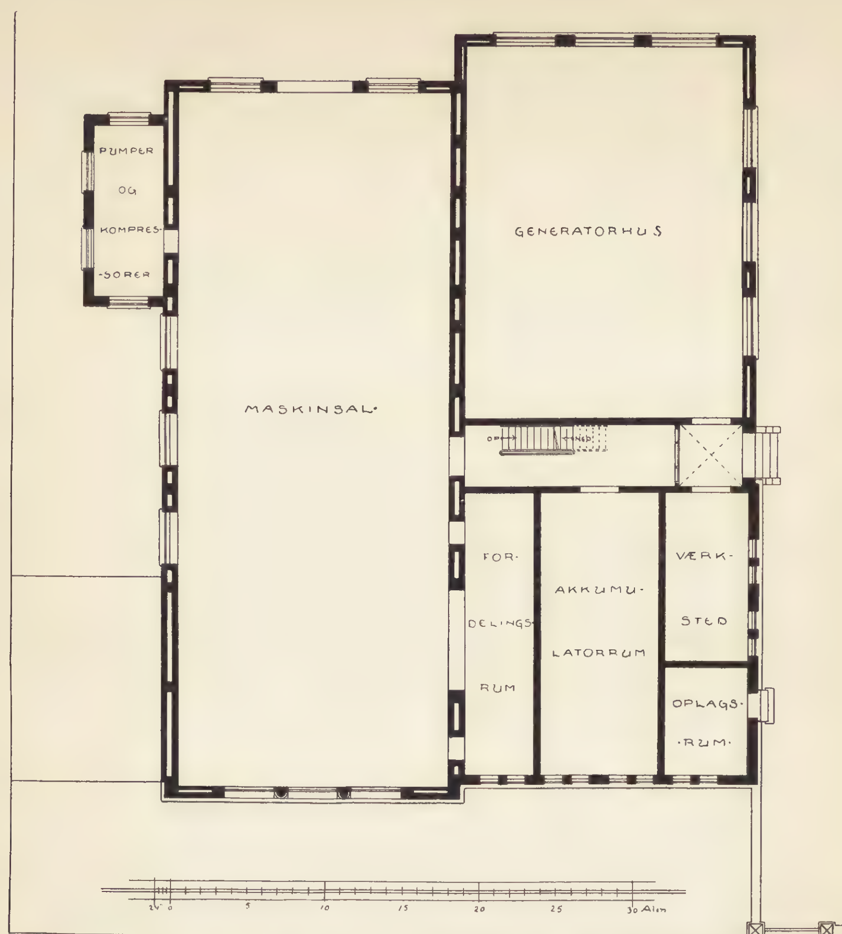
Elektricitetsværkets Bygninger er fuldførte i dette Foraar og har kostet ca. 70.000 Kroner. Façaderne er opførte af røde, haandstrøgne Sten. Indfatninger om Vinduer, Baand og Forsiringssten er af Granit, Sokkelen kløvede Granitsten. Maskinhallens Vægge er i en Højde af $3^1/_2$ Alen beklædte med glaserede, engelske Fliser. Indfatninger om Døraabninger og Tavlen er af Granit. Gulvet er beklædt med sorte og hvide Fliser.

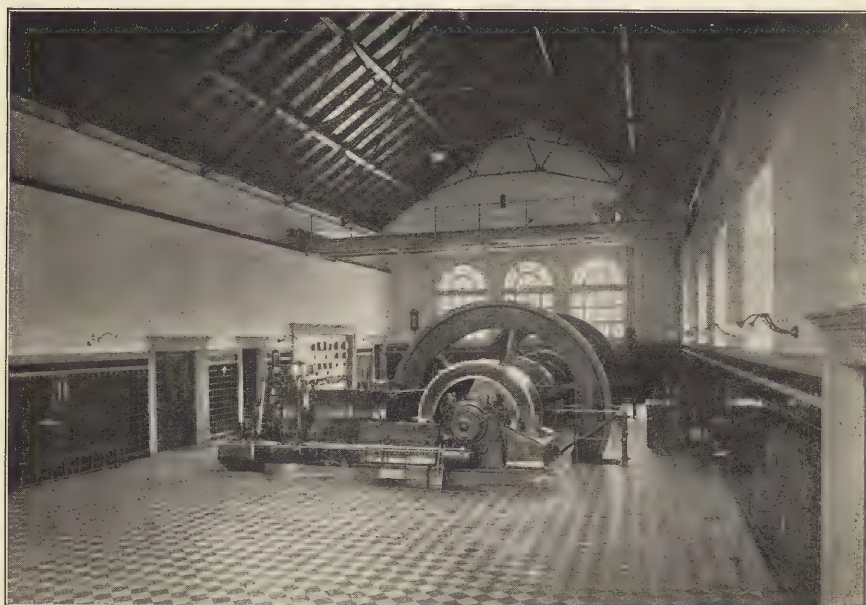
Arbejdet er udført efter Architekt VIGGO NORNS Tegninger og under dennes Ledelse.

Følgende Haandværkere har medvirket: Murermester MOHR, Tømrermester N. K. RASMUSSEN, Snedkermester SV. ANDERSEN, Malermester KJÆR, Stenhugger C. C. THOMSEN (Aalborg), Maskinfabrikant CHR. NIELSEN, Blikkenslagermesterforeningen o. s. v.

ELEKTRICITETSVÆRK I HORSENS. ARCHITEKT VIGGO NORN.

ELEKTRICITETSVÆRK I HORSENS. ARCHITEKT VIGGO NORN.

HVILKEN STILLING BØR DET OFFENTLIGE INDTAGE TIL DET PRIVATE INITIATIV UNDER BYENS FREMTIDIGE UDVIKLING?

De forholdsvis store Udvidelser og Omdannelser af Kjøbenhavn — Islandsbryggen, Grønningen, Møntergade etc. — giver Anledning til mange Tanker, den tyske Kunsthistoriker Fritz Stahls interessante Artikel ikke mindre.

Hvad denne sidste angaar, kan man vel deraf slutte, at Fremmede, der besøger Byen for andet og mere end at gaa i Tivoli, faar Indtrykket af en ret udbredt Skønhedssans. Forfatteren opstiller Kjøbenhavn som et »Eksempel«, hvis »Modeksempel« passende kunde være Berlin.

Dersom Forfatteren har Ret, saa er der saa meget mere Grund til at sørge for, at dette »Eksempel« ikke ødelægges mere end det er blevet, til at søge de Former, hvorunder en Garanti kan skabes for, ikke blot at bevare det gode, gamle, men nok saa meget — da Byen jo er i rask Udvikling — at de nye Kvarterer ikke kommer til at minde om almindelige Parvenubyer.

Det beskedne, fornemme Præg, som i det Store og Hele er ejendommeligt for vor Hovedstad, er en Skat, som hverken æsthetisk eller økonomisk kan vurderes for højt.

En saadan Garanti er nu ikke givet ved at nedsætte Udvalg til Bedømmelse af de Projekter til Bebyggelse, der fremkommer. Der maa sørges for, at Præmisserne er i Orden.

Det Grundsalg, der finder Sted, bør være paa saa rimelige Vilkaar, at der kan forlanges en smuk Bebyggelse. Og Gadeplaner for Nyanlæg bør underkastes en lige saa grundig æsthetisk som »praktisk« Vurdering. Det turde betale sig i Længden.

I vore Dage faar vi det dagligt ind med Skeer, at man ikke kommer uden om de økonomiske Krav. Det gælder da om, at man forstaar disse. Men det har alle Dage været et daarligt Princip at spare paa Skillingen og lade Daleren gaa. Den lille øjeblikkelige Fordel kan være ganske behagelig, men udelukker som Regel den større.

Det er en bekendt Sag, at de store svenske Skovstrækninger tildels er blevne ødelagte i de sidste Aartier, og Grunden siges at være den, at private Spekulanter opkøber — eller lejer paa et vist Aaremaal — et Stykke Land og — hugger væk, ihukommende den berømte Ytring forud for Revolutionen: »Après nous le deluge«.

Noget ganske lignende gælder den private Byggespekulation. Det hedder ogsaa der: »hug væk«, d. e. »hug den øjeblikkelige Fordel for dig selv, Byens almindelige Tarv kommer ikke dig ved«.

Der er jo Grænser for den Leje, en Byggespekulant kan faa, og naar han har købt sin Grund dyrt og — af Hensyn til Lejeren — maa indrette alt efter Nutidens Fordringer til Lys, Luft, Varme etc., saa kommer Bygningens Ydre i hans Budget til at spille en meget lille Rolle.

Dersom man nu stiller for store Fordringer til det Ydre paa Basis af disse Præmisser (det dyre Grundkøb i første Række), saa ruineres Spekulanten.

Det kan ikke forlanges af denne, at han skal tage et større øjeblikkeligt

Tab, han har ingen Udsigt til at indvinde det for sin egen Mund. Men det kan og bør forlanges af Stat og Kommune, at de »gør deres Forretninger paa langt Sigt«.

Dette sidste Udtryk har jeg lært af en af Hovedmændene for en af de ovennævnte store Udvidelser. Ved at jeg Gang paa Gang forgæves søgte at faa en Gade-Plan igennem (ikke forfattet af mig selv), som han selv maatte indrømme var bedre, men ikke saa rentabel i Øjeblikket, fremkom det nævnte Udtryk: »Vi (d. e. de private) kan ikke magte Forretninger paa saa langt Sigt.«

Er vi da ikke her ved et Principspørgsmaal af vidtrækkende Betydning? Er det ikke meningsløst, at det offentlige, som fuldt saa meget bør tænke paa Fremtiden som paa Nutiden, indretter sig saa upraktisk, at det lader private Spekulanter delvis ødelægge Fremtiden for Byens Borgere, for at hine kan inkassere den øjeblikkelige Fordel?

Jeg er ikke i Tvivl om, at Udviklingen vil gaa i Retning af, at det offentlige bliver den eneste Grundejer. Naar det er naaet, staar Borgerne gennem deres Repræsentanter selv til Ansvar for deres Bys Fysiognomi. Dette kommer naturligvis da til at staa i direkte Forhold til det økonomiske og kulturelle Standpunkt, hvorpaa disse Borgere og deres Repræsentanter staar.

Jeg ved godt, at man fra en vis Side straks vil sige: »Gud fri os fra Kommunen som eneste Grundejer.« For det første kunde det tænkes, at det blev Staten og ikke Kommunen, og for det andet: Er de nuværende Tingenes Tilstand ikke uholdbar?

De bekendte Indvendinger, at Socialismen indskrænker den personlige Frihed, gælder naturligvis Overgangsformerne. Men det er et meget stort Spørgsmaal — naar Talen er om Spekulationsarbejder — om *Architekten* vilde faa mindre Frihed end han har nu.

Det offentlige vil ialfald *kunne* gøre en Indsats, uden at behøve at høste en øjeblikkelig Fordel, vil have, eller bør skaffe sig, Midler til at kunne gøre sine Forretninger paa langt Sigt. For den enkelte Spekulant vil det som Regel være umuligt. Selv den Spekulant, der strækker sig videst, vil altid øve et Pres paa Architekten, der vil skade hans frie Bevægelser, gøre hans Kunst mere eller mindre til Arbejde med paaholden Blyant. Kendsgerningerne taler. Uden at komme ind paa Kritik af de enkelte Arbejder, kan man allerede nu sige, at Kjøbenhavn ikke bliver skønhedsberiget i nævneværdig Grad ved de sidste Nydannelser.

Der er gjort hæderlige Anstrengelser af Kunstnerne, af Spekulanterne — og af de til Bedømmelse nedsatte Udvalg, for at faa noget virkeligt smukt frem, men takket være den høje Grundpris i første Række, den ringe Autoritet, Udvalgene har, den Mangel paa Forstaaelse af *de æsthetiske Kravs økonomiske Betydning*, bliver Resultatet ret tarveligt over hele Linien.

Hvor vilde det være ønskeligt, om vore kommunale og Statsautoriteter paa disse Omraader vilde diskutere Sagen her i Bladet for eventuelt ar finde en Løsning, ligesom det vilde være højst interessant at høre andre Architekters Mening om Sagen. Jeg er ganske klar over, at det er et stort finansielt socialt Spørgsmaal, der ikke lader sig klare i et Øjeblik, og at det maa belyses fra flere Sider, men jeg er ligesaa klar over, at jeg har rørt ved et Spørgsmaal, hvis rette Løsning vilde kunne faa en indgribende Betydning for Byens Udvikling.

Der eksisterer jo nu 2 Foreninger, der tager sig af Kjøbenhavns Udseende: Den nydannede »Landsforening til gamle Minders Bevarelse« og den genopstandne »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«. Det er dog kun pletvis, at disse private Foreninger kan udrette noget. Den nye Forening, der tager Sigte paa det ganske Land, vil jo ifølge sit Navn og Program kun søge at bevare det gamle. Forskønnelsesforeningen, der foreløbig kun beskæftiger sig med Hovedstaden, kan fremskaffe Forslag til Nyanlæg, Gadeplaner, Bydeles Bebyggelse o. s. v., men har ingen Myndighed til at gennemføre dem. Det er at haabe, at Autoriteterne vil søge begge Foreningers sagkyndige Bistand, vil forstaa, at en saadan er i Byens og Borgernes egen Favør.

Med de bestaaende Forhold vil saavel Autoriteter som Foreninger dog staa ret magtesløse overfor driftige Spekulanters Udbytten.

Under de store alvorlige Kriser — den standende Strid mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, Bankernes Pengeforhold o. s. v. — bør man ikke overse den Betydning, en fornuftig Ordning af ovennævnte Sag kan faa — maaske ogsaa netop i Forbindelse med disse Spørgsmaal.

En smuk By *betaler sig* bedre end en grim, og det kommer vel os alle tilgode.

Man maa nu ikke misforstaa mig. Det er ikke min Mening, at man straks skulde give sig til at drøfte Maaden, hvorpaa det offentlige kan blive eneste Grundejer, der vil være saa delte Meninger om en saadan Ordnings Betimelighed, at hele Spørgsmaalet vilde opløse sig i Partikævl; jeg mener kun, at man maa have en saadan Mulighed for Øje og ialfald søge efter Midler til *at forhindre, at private Spekulanters Udbytten ødelægger Byens Udseende og derved store, reelle Værdier.*

LEUNING BORCH.

KJØBENHAVN.

(I ANLEDNING AF DR. FRITZ STAHL'S ARTIKEL).

Det har sikkert undret mange, der har læst den i de to sidste Hæfter indeholdte Artikel af Fritz Stahl, at det gamle Kjøbenhavn kan øve en saadan Tiltrækning paa en Udlænding, oven i Købet en Tysker, hvis Øjne og Sind vi er vante til at forestille os saa rent uimodtagelige netop for det stilfærdige, tarveligt-hyggelige, der danner Grundakkorden i det kjøbenhavnske Gadebillede i den gamle Bydel. Og vi har just optaget disse Betragtninger — der blev os tilsendte af en Ven af »Architekten« — i den Hensigt, at de muligt kunne tjene til at aabne Øjnene paa en Del Mennesker, der ikke før har haft Blik for dette; at der her imellem ogsaa findes mange Architekter, vil vi ikke have vanskeligt ved at vise. Det som den fremmede Betragter særligt fremhæver som noget godt og velgørende for Øjet, er den Helhed og sluttede Massevirkning, der findes i de gamle Bygninger og den ukunstlede og rene Formsans, hvormed de er gjorte. Har vi nu selv haft tilstrækkeligt Øje herfor? Har vi forstaaet, at vi i den gamle By har architektoniske Værdier, som det gælder at hæge og frede om, og at der er en Tradition, som vi bør bygge videre paa, fordi den har Bund i vor Kultur og vore nationale Ejendommeligheder? Det er vel i de senere Aartier

gaaet op for en Del Mennesker, at der findes mange Enkeltheder, som er fine og vel formede, Porte, Gadedøre og Klokketræk o. s. v., og som bliver aftegnede og senere »benyttede« ved Nybygninger. Men Helheden, Stemningen, Gadebilledet — respekteres ikke tilstrækkeligt. At man i nyere Bydele søger at udvikle Bygningskunsten videre og iklæde Bygningerne den moderne Tids Klædebon er vel naturligt, men at de, der bygger i den gamle By har en *Forpligtelse* til at respektere det gamle, det er der meget faa, der føler.

Hvis dette var Tilfældet. vilde man ikke saa ofte faa den Følelse af Ubehag ved at se et nyt Hus i Rækken af de gamle. Hvor skrigende falsk virker ikke disse, i Almindelighed af røde Maskinsten murede og med Cementbalkoner m. m. forsynede Nybygninger i det rolige Gadebillede. Og hvad skal vi med alle disse »Løvefødder med Gesvejsninger« ? Det er snart utænkeligt f. Eks. at man kan bygge et Hjørnested, uden at Hjørnet skal flankeres af et mere eller mindre — navnlig mindre — vellykket Taarn. Disse Hjørnetaarne er ved at blive en Pest for Byen og især da for den gamle By, hvor de saa godt som alle uden Undtagelse virker som paatrængende og støjende Gæster, der burde sættes paa Porten. De skaber en Uro i Gadebilledet, som er uudholdelig, foruden at de i Almindelighed er ganske forskrækkelig daarligt skabte. De gamle trængte ikke til den Slags himmelraabende Pynt paa deres Huse — man tænke sig Amaliegade flankeret af Taarne! Men derimod havde de — bevidst eller ubevidst — en Følelse af at de maatte indordne sig i det en Gang givne Milieu. Derfor staar Bygninger ved Siden af hinanden, tidt fra meget forskellige Tider — ja med 100 Aars Aldersforskel — uden at fornærme hinanden, medens en Bygning fra vore Dage ofte ved Siden af Naboen indtager en næsten fjendtlig Holdning.

At forsøge paa at faa de mange udannede »Architekter, der praktiserer i den gamle By, til at forstaa dette, er vel som at tale Fransk til en Eskimo. Men vi er sikre paa, at selv mange udmærkede og dygtige Folk af vor Stand ikke har haft tilstrækkelig Sans herfor og til dem henvender vi disse Betragtninger.

I vore Dage skydes der kraftigt Breche i de gamle Kvarterer, og det kan vi jo ikke godt fælde Taarer over; men hvor ofte kommer vi ikke, ved at se den nye Bygning, til at skære Tænder af Forbitrelse og til at mindes det gamle med Vemod.

Saaledes behøver det ikke at være. Naar man har den ovenfor omtalte *Følelse* af Respekt for de gamle Tider og *Ævnen* til at skabe i deres Aand, saa bliver det nye, man sætter i Stedet, godt og værdifuldt. Men selvfølgelig maa man paa enkelte Punkter resignere. Bort med alle »originale« Badutspring! — bort med al Jagen efter Effekt, ned med Hjørnetaarnene!

Hver fint og smukt virker ikke f. Eks. Heerings Gaard ved Christianshavns Kanal, og hvor simpelt og (tilsyneladende!) let er ikke Opgaven løst med de mindst mulige Hjælpemidler. En saadan Bygning er hundrede Gange mere værd *paa det Sted*, den ligger, end det mest »kunstnerisk« udpønskede Hus. Eller Harsdorffs Bygninger, eller de mange skikkelige Borgerhuse, der ligger rundt om i Gaderne og paa Torvene og beskedent vidner om deres ukendte Bygmestres *bon sens* — som Fritz Stahl kalder det —, dem er det, der skal være vore Læremestre, og det er i deres Aand, vi skal bygge i Kjøbenhavn K.

Det er slet ikke Meningen, at man skal kopiere det gamle eller, at vi kunde

ønske at se graa pudsede kjøbenhavnske Huse i en Uendelighed, det ene som trukket ud af Næsen af det andet. Med den højt udviklede Bygningsteknik, og med de udmærkede Materialer, der staar til vor Raadighed, kan vi faa en Nybygning til at »staa« i Farven til de gamle, selv om der anvendes røde Mursten.

Den nye Bygning paa Hjørnet af Højbroplads og Ved Stranden er saaledes et godt Eksempel paa, hvorledes et nyt Hus, baade med Hensyn til Hovedform og Farver, kan glide ind i Rammen af det smukke Gadebillede. Og, om vi skulde nævne et Modeksempel, saa kan vi ikke komme fra den Opfattelse, at Kultorvet i al sin Tarvelighed var *hyggeligere*, før de nye Ejendomme blev byggede der. I en nyere Bydel vilde de maaske have gjort sig, men paa dette Sted virker de kunstlet, koldt og haardt.

Den tyske Kritiker taler anerkendende om vor »kunstneriske Taktfuldhed«, — ja gid det var sandt! Men et er sikkert: de nye Bygninger i det gamle Kjøbenhavn opfører sig ikke altid taktfuldt. — Og de er dog i dannet Selskab!

LANDSUDSTILLINGEN I AARHUS 1909.

Forretningsudvalget for Landsudstillingen i Aarhus 1909 har sendt os følgende Henvendelse:

Efter at det til Forberedelse af en Udstilling i Aarhus 1909 nedsatte Udvalg til Regering og Rigsdag havde indgivet Andragende om, at der til en saadan Udstillings Gennemførelse maatte blive ydet Støtte fra Statens Side, har man af Indenrigsministeren modtaget Tilsagn om, at der i Begyndelsen af næste Rigsdagssamling vil blive forelagt Rigsdagen et særligt Lovforslag, gaaende ud paa, at der i det ommeldte Øjemed bevilges et Tilskud af Statskassen.

Under Forudsætning af, at denne Bevilling meddeles, vil der her i Aarhus i Sommeren 1909 blive afholdt en Landsudstilling for Haandværk, Industri og Kunst med forventet Tilslutning fra Agerbrug, Havebrug, Fiskeri, Hær, Flaade m. m.

Aarhus Kommune og Havn vil stille til Raadighed til Brug som Udstillingsplads et udmærket smukt beliggende og hensigtsmæssigt Areal, dels paa den ny Havneplads, dels paa det dertil grænsende højere Areal mellem Strandvejen, Hans Brogesgade og Dalgas Avenuen.

I det væsentlige vil Udstillingen kun komme til at omfatte Udstillingsgenstande, der er tilvirkede her i Landet.

I 1888 er den sidste større — hele Landet omfattende — Udstilling bleven afholdt. Siden da er vort Land paa alle Omraader undergaaet en stor og vidtrækkende Udvikling. Alle vil da sikkert være enige med os i, at Tiden er inde til ved en ny Udstilling at søge at godtgøre, hvor langt denne Udvikling paa de nævnte Omraader har ført os frem, og vi haaber derfor ogsaa, at man fra alle Sider vil medvirke til, at Udstillingen kan give et saa godt og fyldestgørende Billede som muligt af det Standpunkt, hvortil vi er naaede i vort Haandværk og Industri og eventuelt de forskellige andre Grene af vort Næringsliv, saa vel som paa Kunstens — Maler-, Billedhugger- og Bygningskunstens — Omraade.

Vi beder dem da i deres Kreds at virke for Udstillingen, og, for saa vidt det maatte være dem muligt, at deltage som Udstiller.

Udstillingens Plan og Betingelserne for Deltagelsen vil senere blive bekendtgjorte.

FORSKELLIGT.

Vi har modtaget følgende:

Til Medlemmer af Akademisk Architektforening. I Anledning af en fra Danmarks Apotekerforening udgaaet offentlig Indbydelse til Deltagelse i en Konkurrence vedrørende Udarbejdelsen af Planer og Kalkuler for Indretningen af et dansk Apotek, hvilken Indbydelse er offentliggjort i »Archiv for Pharmaci og Chemi« og efter Hr. Apoteksbestyrer Permins Anmodning ogsaa fremsat i vore Foreningsmeddelelser (24. 8. 07), skal jeg som p. t. Leder af Architektforeningens Konkurrenceudvalg, i Henhold til Vedtægt af 21. 6. 07, § 12, kundgøre for Foreningens Medlemmer, at Udvalget ikke har medvirket ved denne Indbydelse.

Kjøbenhavn, den 25. August 1907.

FRED. L. LEVY,
p. t. Leder af Akademisk Architektforenings Konkurrenceudvalg.

Den permanente Udstilling af Kunsthaandværk. Anmeldelserne om Udstillingsgenstande er strømmede saa rask ind, at Lokalerne allerede næsten er fuldt optagne. Vi haaber derfor, at Udstillingen, der aabnes 1. Oktober, maa blive interessant og righoldig.

Byggeriet paa Landet. Medlemmernes — og andres — Opmærksomhed henledes paa, at Foreningens Udvalg til Forbedring af Byggeriet paa Landet fremdeles ønsker sig tilsendt Fotografier eller Tegninger af baade smukke og hæslige Bygninger paa Landet, som hver paa sin Vis egner sig til at fremme Forstaaelsen af den Betydning, som en fremtidig heldigere Udvikling af en landlig Byggemaade vil kunne faa. Billederne, som helst maa være ledsagede af lidt oplysende Tekst, f. Eks. Oplysning om, hvor den paagældende Bygning findes, om Materialer o. s. v., bedes sendt til Udvalgets Formand, Prof. M. NYROP, Charlottenborg.

»*Tysk Grundighed*«. I en længere Afhandling i »Deutsche Bauhütte«, betitlet »Bachsteinbau« af Rud. Vogel, nævnes med stor Anerkendelse en Del nyere danske Bygninger, af hvilke der ligeledes gives Afbildninger. Men det virker unægtelig overraskende, naar Prof. Storcks Tilbygning til Landmandsbanken kaldes: »Klubhaus in Kopenhagen« og Th. Jørgensens Brorsonskirken omtales som »die kleine Kirche zu Aalholm«, medens et Lagerhus i Stockholm henregnes under »Ziegelbauten in Dänemark«.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 7. SEPTBR. 1907
9. AARGANG № 49

HESSELAGERGAARD.

Da Hesselagergaard i December 1904 skiftede Ejer, blev Johan Friis's to prægtige Mindesmærker Hesselagergaard og Borreby atter forenede paa samme Families Hænder, idet Kammerherre Castenskjold til Borreby købte Gaarden til sin Datter og Svigersøn Baronesse og Baron Blixen-Finecke. Som bekendt var Gaarden en Del forfalden og maatte for at afgive en brugbar Bolig gennemgaa nogle Forandringer og en ret omfattende Reparation.

Der er ved den Lejlighed fremkommet enkelte Ting af Interesse, som jeg skal meddele, idet jeg iøvrigt henviser til den udførlige Beskrivelse af Bygningen, som Dr. Beckett har meddelt i »Danske Herreborge«.

En for det ydre betydningsfuld Forandring er den, at den daarligt byggede »trompetformede« Forbindelsesbygning mellem Hovedbygningen og den vinkelret derpaa beliggende Kontorbygning er blevet fjærnet. Herved er der aabnet Mulighed for at overse hele den skønne Bygning fra Gaard og Have. Ganske vist er der ogsaa aabnet Passage for den skarpe Vestenvind, som fra de omgivende Bakker henter sig et dygtigt Tilløb og netop suser forbi Hovedindgangen, og det er sikkert til Læ for den, at der, som et ældre Billede viser, inden omtalte Forbindelsesbygning er blevet opført, har været en 4 à 5 Alen høj Mur paa dennes Plads.

Nægtes kan det ikke, at Hesselagergaard udvendig saa malerisk ud inden Istandsættelsen. Mange Ganges Overfarvning dels med Hvidtekalk, dels med gul Kalkfarve og de sidste Gange (i 1867 skal Farven have skiftet fra gult til rødt) med den pragtfulde dybe røde Kalkfarve, som anvendes meget paa Fyn, havde skabt et herligt Farvespil og en god Jordbund — om saa kan

HESSELAGERGAARD.

siges — for en frodig Vækst af lysegrønt, fint Mos, som ypperligt fremhævede den ildrøde Farve, men næppe har gavnet Murstenenes Overflade. — Gid Fynboer vilde være tro mod denne røde Farve, som bidrager saa stærkt til at give Landskabet sin særlige Karakter og ingen andre Steder har faaet saa national Anvendelse som paa Fyn.

Patinaen gik fløjten ved Istandsættelsen, men en dejlig varm Farve skinner nu fra rene Munkesten med gullige Fuger ud mellem Træernes Grønne paa »Volden« hinsides Graven, og de brede Murflader spejler sig i oprensede Grave,

HESSELAGERGAARD.

der før laa som en Plæne at grønt Andemad, som tvang de smaa, farvemodtagelige Bølger ned i sin egen dorske Ro. Murfladerne er nu som en opslaaet Historiebog for den, der kan læse, og jeg skal her antyde nogle af Tegnene.

Ser man paa Murværket i underste Etage, er der ikke større Flader, ialtfald paa Sydsiden, der frembyder regelmæssigt Murværk; navnlig henimod Gavlene er der ingen Orden. Det ser ikke usandsynligt ud, at der kunde have været fjærnet Sidefløje. I øverste Etage er der mere System. Det ser ud som Murforbandtet indtil de store Kragsten er yngre Munkeforbandt (Kop og Løber vekslende), over disse ældre (2 Løbere og Kop).

Ved den »trompetformede« Tilbygnings Fjærnelse fremkom der Spor af en

større Aabning i Muren, omtrent dobbelt saa bred som Vinduesaabningerne; at den er lige saa gammel som disse, viste den Omstændighed, at den indvendig var tilmuret med Brokker, som let lod sig nedrive, og i den buede Overlysning fandtes de samme Kalkdekorationer, som ogsaa fremkom over Vinduerne, men herom senere.

Ligeledes fremkom den oprindelige Indgangsdør. To svære udkragede Granitsten, der maaske har været Anstød for Faldgitteret eller en Del af Trappen, sidder nu synlige i Muren. Højere oppe over den underste Buefrise saas tydeligt, at et Par udkragede Vanger var afhuggede, hvoraf kan skønnes, at der maa have været en lignende Udbygning som den over Indgangsdøren paa Glimmingehus til Forsvar mod Fjender, der har naaet at trænge frem til Døren.

HESSELAGERGAARD.

Foran den nuværende Indgang var et Monstrum af en Jærntrappe, som nu er erstattet med en lidt værdigere af Mursten og Granit med Smedejærnsrækværk.

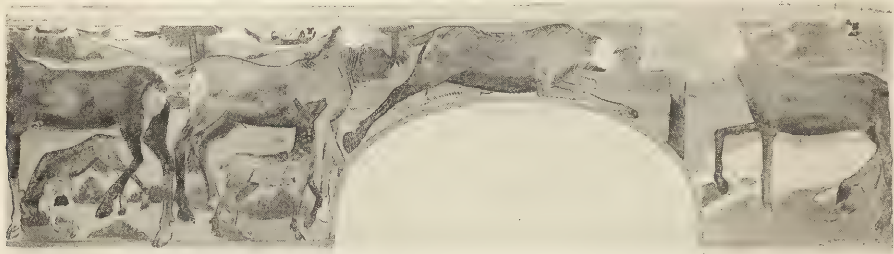
Leder Murværkets Forskellighed i de to Etager til den Opfattelse, at øverste Etage kunde være yngre end Stueetagen, vilde man bestyrkes deri af den Omstændighed, at der ved Reparation af Vinduerne et Par Steder fandtes en næsten bortsmuldret Stump af en Bjælkeende skrammet over en Egetræs Rem, som tildels endnu er temmelig frisk, denne laa paa langs i Muren en god Alen over 1ste Sals Gulv og kunde antages at skrive sig fra en Rem for et tidligere Tagværk.

Hjørnetaarnenes øverste Skifter viste sig at være murede af tynde, saakaldte Flensborgsten, som antageligt er paamurede, da de blev forsynede med de nuværende Zinkhatte. Tidligere har Taarnene været højere, som det kan ses paa de gamle Billeder; hvormeget kan for begges Vedkommende iagttages, idet der endnu sidder Rester af Blyafdækningerne i Fugerne ca. 1 Meter højere oppe.

Rummet forneden i vestre Hjørnetaarn, der har Udgang til Gaarden, er nu

indrettet til W.C. for Folkene. Iøvrigt udviser dette Taarn den Mærkværdighed, at det i det meste af nederste Stokværk ikke er muret i Forbandt med selve Bygningen, og ved det andet Taarn er der højere oppe ændret paa Vinklen mellem Taarnets og Gavlens Mur derved, at der er lagt en svær Kalksten, paa hvilken den øverste Del af Taarnet er udmuret, i den ny Vinkel. Der synes saaledes ikke at have foreligget en færdig udarbejdet Plan for Bygningen ved Arbejdets Paabegyndelse.

Paa Nordsiden er i Murværket tilkendegivet de Spor af tidligere Døre og Vinduer, som fandtes. Af Tegningen i »Danske Herreborge« fremgaar det ikke, at de to Kragsten, der mellem 7de og 8de Skydehul fra venstre har baaret Privetet foran Vægtergangens Brystningsmur, endnu er betydeligt sværere end de andre. Det ses tydeligt, at de er afhuggede og antageligt har sprunget frem fra Murfladen, ligesom det endnu ses paa Rygaard. Om Priveterne, der har været ved begge Hjørnetaarnene, i Vinklen mellem disse og Nordsiden, vil der nedenfor blive talt.

Den vestre Gavl har engang været ommuret — kun meget faa gamle Sten fandtes; men her saavel som i Østgavlen har der været indlagt nogle svære Jærnankere til Sammenhold i selve Muren, der dog kun har haft Skade af deres Tilstedeværelse, idet de har sprængt Muren flere Steder paa Grund af Rust. Østgavlen var navnlig der, hvor de smaa, halvrunde Opsatser møder den store, meget medtaget og blev saadanne Steder ommuret. De glatte Felter under Opsatsernes Buer var noget uordentligt murede, mange Lag Hvidtning dækkede dem, og den Mening hævdedes stærkt, at de burde være hvide som de andre Blændinger i Gavlen; man henholdt sig til et Maleri før 1848, som viste det saaledes. Jeg fandt dog saa stor Forskel paa disse og de andre Blændinger, at jeg ikke ansaa det for Bevis nok og lod dem mure røde, som jeg ogsaa fandt smukkest.

Det har ogsaa været hævdet, at de smaa Felter, der indrammes af Buefrisernes Buer og Kragsten, skulde være hvide, som de for Tiden er paa Borreby, men da vi ved Afhugning af Pudsen ikke fandt afsat Plads til Puds ved et $^1/_2$" Tilbagespring, som det er gjort andetsteds, holdt jeg paa, at der ingen Forskel skulde gøres fra den øvrige Murflade.

Kælderen er den Del af Huset, der er forblevet mest urørt, dens solide Hvælvinger staar vist, som da de blev murede. Mellem den vestligste Pille og Ydermuren mod Syd er der opmuret et Skillerum, og Gulvene vest for Køk-

kenet er sænkede ned i Højde med Gulvet der, hvorved Rummene har vundet i Anvendelighed.

Dr. Beckett skriver om den Brønd, der omtales hos Burmann Becker: »Nu er den i hvert Fald tilkastet, og Traditionen om den er forsvundet.« Nej — mange Folk paa Egnen kunde huske den, og den fandtes da ogsaa der, hvor Dr. Beckett formodede dens Tilstedeværelse. Den var tildækket med et Trædæksel, hvorover der var støbt Cement. Da det blev fjærnet, viste der sig en Brøndkrans af Sandsten med udhugne gotiske Ornamenter, og man gættede paa, om det kunde være en Del af en gammel Døbefont. Den passede smukt til Brøndens Diameter og maa i hvert Fald have været en lidt ualmindelig stor Døbefont. Nu er den optaget af Hensyn til Passagen over den, og Brønden atter tildækket, efter at Rummet under Trappen er indrettet til Brændselsrum. En Del af denne Krans var forøvrigt synlig fra det yderste Rum under Trappe-

taarnet. Da Brønden aabnedes, steg en Sværm af graa Myg i Vejret. De maa være bleven forstyrrede i en Tilværelse, hvor Lyset var ukendt. (En lignende Iagttagelse har jeg siden set, at Architekt Wåhlin har gjort ved Restaureringen af Vegeholm.) Brønden indeholdt klart Vand og var en halv Snes Alen dyb.

Stentrappen, hvoraf kun det øverste Stykke til Loftet endnu var bevaret med sine Trin af røde Munkestensrulskifter, har nu faaet erstattet sine hæslige og uholdbare Cementtrin med Trin af et Munkestensskifte, hvorover er lagt et Kalkstensdæktrin. Det grimme Rækværk er fjærnet, og Pudslaget med den landlige Marmorering er blevet afhugget. Herved fremkom adskillige Skydehuller, hvorfra Forpladsen kunde beherskes, og Sydmuren til begge Sider af Taarnet flankeres. I et af dem sidder endnu et halvfortæret Jærngitter. Desuden fandtes i hver Etage lige udenfor Indgangsdørene til disse en Hulhed i Muren, hvor Bunden var en hulet Kalksten, hvorfra et Hul førte ud til fri Luft. Antagelig har de tjent som Udslagningsvaske, Hullet har været Afløb, og en Jærnkrog, som var fastgjort foroven i Muren, har tjent til Ophængning af en Vandbeholder.

Ved Afhugning af Pudslaget i Vestsiden af Trapperummet fremkom en større Hulhed, der ganske svarede til Sporene af den tidligere omtalte Forsvarsindretning over den oprindelige Indgangsdør.

Indretningen af 1ste Stokværk er i det væsentligste uforandret. Som Følge af Tilbygningens Fjærnelse blev der muret en ny Side af Vinduet nærmest Vest for Taarnet, og under dette Arbejde viste der sig Spor af Dekoration. Dette gav Lyst til at undersøge Væggene, og jeg tør mene, at alle Ydermurene i dette Stokværk gemmer smukke Kalkdekorationer under vældige Lag Puds. Det lykkedes at faa blottet Væggene fra Vestgavlen og hen til Indgangsdøren fra Trappen, og morsomt var det, at ved at følge den første Anelse af en sort Kontur om en rød Farve, voksede legemsstore Kronhjorte med Kalve frem i en smuk, kraftig Tegning, men alle Hjortene med den Ejendommelighed, at der, hvor Hovedet skulde have været, kun fandtes en

hvid Plet. Ved nøje Undersøgelse heraf kunde det ses, at der næppe nogensinde havde været malet noget Hoved, og allevegne var der anbragt en Træprop i Muren midt i den hvide Plet. Formodentlig har de malede Kroppe været forsynet med udskaarne Træhoveder med virkelige Gevirer. Der siges at have været en større Gevirsamling paa Gaarden. Som Baggrund for disse store Dyr saas et bakket (fynsk) Landskab med Vandløb og Træer, hvorimellem adelige Jægere til Fods og paa prægtige Heste stormer frem. Hunde halser efter Haren, og paa Vandet sejler en Baad fyldt med brogetklædte Damer og Herrer. Op ad Træerne løber sorte Egern, som man endnu træffer dem i Skoven omkring Hesselagergaard. Helt oppe mellem Bjælkerne bliver Landskabet mere fantastisk. Her veksler Vandmøller og Kirker med adelige Borge, og Himlen viser sig øverst i en stærk blaa Farve. Hosstaaende Skitse viser det Stykke, der er blottet i Værelset nærmest Gavlen.

Som tidligere berørt fandtes der i Vinduet i Entreen og i den buede Overlysning af den fremkomne større Aabning nogle Kalkdekorationer, saaledes i Entrevinduets vestre Sidelysning den her afbildede djævleagtige Rytter med Hare-

hoved. Jeg ved ikke at have set sligt Uhyre tidligere herhjemme; det morede mig derfor i Vinter paa Pisas Campo santo at træffe den samme Type blandt de Djævle og Uhyrer, der piner de fortabte Sjæle paa det store Dommedagsbillede.

Foroven i Lysningen fandtes begge Steder en Ranke af sengotiske Blade og Blomster, malet med en sort Kontur om stærkt grønne Farver i Bladene og gulligt og rødligt i Blomsterne, men grønt og sort absolut overvejende. Afbildningen her er Halvdelen af den i den større Aabning fundne Ranke. Efter dennes Stil at dømme, og navnlig da alle Dekorationerne er malede paa inderste Hvidtelag, maa det antages, at disse er malede samtidig med Gaardens Opførelse eller i alt Fald inden Johan Friis's Død.*)

Paa det samme Stykke, hvor som nævnt Billederne paa Væggen er blottede, blev Bjælkerne befriet for det skjulende Lag Forskaling og Aaringers Støv. De var af Eg og har været malet røde med grønt Slyngværk, hvoraf der var svagt synlige Spor. En Kalkering deraf opbevares paa Gaarden. Bjælkerne, som understøttes daarligt af de skrøbelige, sammensunkne Bindingsværksskillerum, hænger stærkt mod Midten. Da Gulvet blev omlagt i Værelset i den østre Gavl paa 1ste Sal, fik jeg Lejlighed til at undersøge Bjælkerne over Stueetagen der. De var ligeledes af Eg og var malede i en smuk blaagrøn Tone Jeg huggede væk paa Pudsen mellem Bjælkerne, og der fremkom smukke Tegninger af mange forskellige Folketyper, alt med sorte Konturer paa hvid Kalk. Der var Ridderen med det store Slagsværd, Jægeren og Bonden, der letter paa sin Kabuds o. s. v. Det er sikkert kun en ringe Prøve paa de Malerier, der sandsynligvis har dækket Væggene i alt Fald ned til Panelhøjden.

I 2det Stokværk fjærnedes det østlige Længdeskillerum for at lette Vægten for Bjælkelaget, der i Stuen ingen Understøttelse havde og derfor hang stærkt. I den derved fremkomne Stue blev — som det eneste Sted i Huset — Bjælkelaget blottet, saaledes at man ser Bjælkerne i hele deres Længde og med Knægte i begge Ender.

Indvendig paa Østgavlen fandtes saa meget af den oprindelige Kamin, at det kunde skønnes, at den har lignet dem paa Rygaard med de aftrappede Kapper. Ved Siden af denne Kamin fandtes indvendigt et smalt, blændet Vindue — det samme, som ses udvendigt nær Hjørnetaarnet. Ganske lignende ses det at have været i vestre Gavl.

---

*) Jeg skylder Hr. Museumsassistent Chr. A. Jensen Tak for at have meddelt mig, at Karakteren af Ornamentet godt stemmer med Tiden omkring Johan Friis's sidste Leveaar.

I begge Taarnrummene fandtes de af Dr. Beckett omtalte karnapagtige Priveter. Resterne af de mægtige Kalkstenskragsten, der har baaret dem, sad endnu i Muren, og højere oppe kunde man følge Blyafdækningens Spor i Fugerne. I Døren, der førte fra Taarnrummene og ud til disse, forekom nogle ejendommelige Fordybninger, der maaske kan have tjent som Plads til Tællepraasen, som i det meget snævre Rum kunde have været vanskeligt nok at faa anbragt.

Hjørneskabene, som optog megen Plads paa Gangen, er nu fjærnede, og denne tjener som en Slags Hal, der tager sig hyggelig ud med sit rødmalede Bjælkeloft, hvidkalkede Vægge og en ny Kamin, som er muret op ad den kolossale Skorsten.

Ved yderligere Udhugning af Nichen tilvenstre for Indgangsdøren fra Trappen er der blevet Plads til et W. C. med Indgang fra Trappereposen.

Loftsrummet er paa Hesselagergaard særlig interessant, idet det vistnok er det eneste Loftsrum paa de gamle Borge, der har beholdt sin Vægtergang ubeskaaret. Man har modstaaet Fristelsen til at forøge den mangelfulde Plads i Huset ved at indrette Kvistværelser heroppe for Tjenerpersonalet eller til Gæsteværelser.

Gulvet i Vægtergangen, der flere Steder var opbrudt, men ellers bestod af smukt formurede Munkesten, blev repareret, ligesom enkelte manglende Egestolper i Tømmerkonstruktionen blev indsatte.

De hos Burmann Becker omtalte Kaminer, der skulde have været anbragte paa Loftet, indskrænker sig vistnok til en, hvoraf Spor findes i det nordøstre Hjørne i Trappetaarnet. Trappetaarnets Tag, som nu paa Tværsnittet ses at skære ind paa Hovedtaget, var saa medtaget af Vandet, der har løbet ned bag de halvcirkelformede, fritstaaende Mure paa Taarnet og ikke har haft ordentligt Afløb herfra, at det absolut maatte fornys. Ligeledes var Vandet fra de to Skotrender paa Hovedtaget trængt ind og havde forvoldt saa megen Skade paa alt Træværket udfor Taarnet, at Bjælkeenderne i øverste Etage var raadnede ganske bort, saa at de end ikke naaede ind i Muren mere. Herpaa har der været søgt at raade Bod ved at bolte dem alle seks til en ikke særlig svær Bjælke, der var lagt tværs over dem og med Enderne hvilende paa to friske Bjælker, og da dette har vist sig utilstrækkeligt, var der yderligere opstillet et dobbelt Sprængværk, som ved den Maade, hvorpaa det var anbragt, snarere var til Skade end til Gavn. Sandsynligvis har der ogsaa i lange Tider været lagt alt for svære Vægte af Korn paa øverste Loft.

Al denne Vandalisme havde ført til, at Bjælkerne udfor Taarnet var sunkne en god halv Alen, og det kostede megen Besvær atter at faa dem bragt paa Plads, hvilket Arbejde blev udført under Hr. Kammerherre Castenskjolds personlige Ledelse og interesserede Medvirkning. Taarnets Bagmur blev derefter opført i Lighed med de tre andre Sider, og det hele blev afdækket med Bly, saaledes at Vandet herefter føres ud over Murene.

Om denne Afdækningsmaade skulde nærme sig den oprindelige Tanke, kan vel næppe konstateres; dog var det interessant, at vi senere fandt et lignende Taarn med Kuppelafdækning blandt de malede Borge mellem Bjælkerne i Stueetagen.

Man maa glæde sig over, at Hesselagergaard er kommet i Hænder, der

freder om den, som den ved sin Ælde og Ærværdighed kan gøre Fordring paa. Gaard og Have laa tidligere hen og skøttede sig selv. Vejene var bundløse og Hegn og Laager forfaldne. Nu er Gaarden luget, og Haven anlagt, Vejene er faste, og Kampestenshegnene omsatte. Laagerne knirker ikke mere paa deres Hængsler, og Vandet i Gravene holdes klart. Der raader en Aand, som med Respekt for det gamle forbinder Forstaaelse af den ny Tids Fordringer til et moderne Landbrug, hvorved Gaard og Mark forbedres.

Foruden Stedets Haandværkere har ved Arbejdet medvirket Murermester NIELSEN fra Skelskør, der fra Borreby havde Kendskab til Arbejdet, Malermestrene SCHRØDER, NIELSEN & HANSEN, Kjøbenhavn, LUDVIGSEN & HERMANN: Vandindlæg og W.C. samt SIEMENS & SCHUCKERT: elektrisk Lys.

HELGE BOJSEN MØLLER.

»SKYDEHØJSGAARDEN«.

Skydehøjsgaarden ligger i den nordlige Del af Hørsholm og har sit Navn efter en nærliggende Høj, hvor der i gamle Dage afholdtes Skydeøvelser. Oprindelig har den været Bondegaard, men Jorden er senere bleven solgt fra, og en Tid har den været brugt til Fattiggaard. Fra den Tid stammer antagelig den nuværende Inddeling af Planen, hvorefter det ser ud, som om Huset havde haft 4 Lejligheder. Fra 1844 indtil 1905 har den været i Familien Køhlers Eje og er nu overdraget et Legat til Minde om Franz Køhler og Hustru.

Side mod Øst

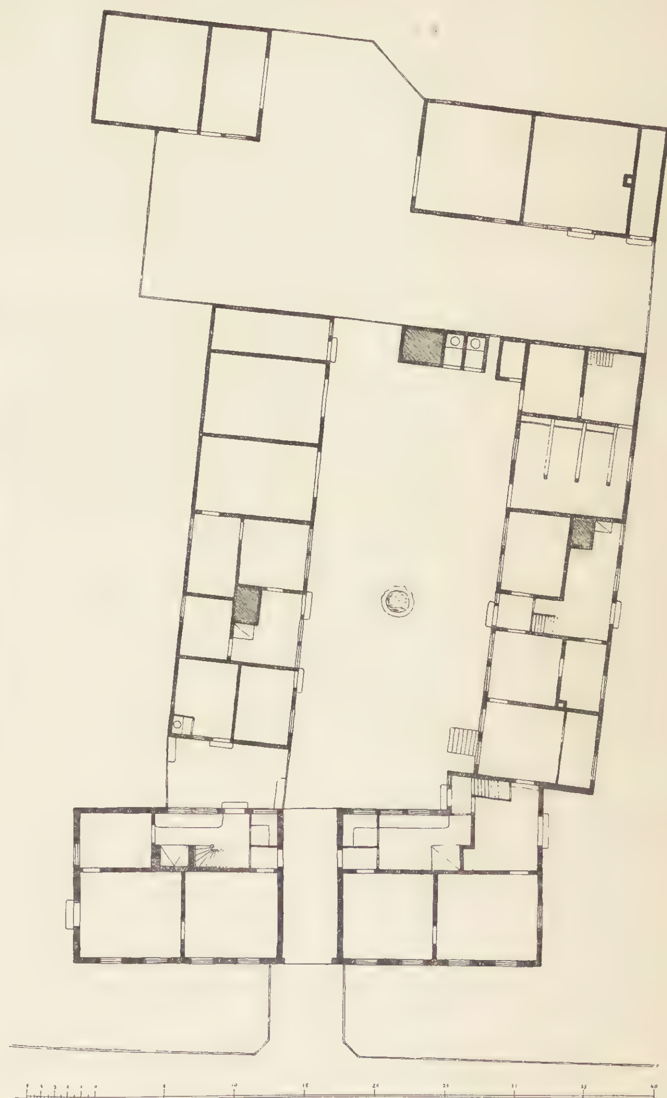
Den gamle Gaard er nu saa affældig, at den ikke længere lader sig bevare, Bestyrelsen for det ovennævnte Legat har derfor ladet den her foreliggende Opmaaling udføre.

En Sandstensbrønd, der fremdeles vil blive staaende paa sin nuværende Plads midt i Gaardsrummet, er saa vidt vides tidligere maalt af Medlemmer fra »Foreningen af 3. December«.

Arne Schmidt. H. Chr. Wulff Hansen.

KONGESKIBET.

En meget interessant, vanskelig og ikke almindelig Opgave har Architekt Carl Brummer haft: Udstyrelsen af de kongelige Saloner ombord i det forlængede »Dannebrog«.

Noget stort Skib er vor Kongeyacht ikke. Den virker, til Trods for den betydelige Volumenforøgelse, ret uanselig. Det har jo heller ikke været Hensigten at imponere, kun at skaffe fornøden Plads og et værdigt Opholdssted for Kongen og det nødvendigste Følge for en kortere Tid. Paa Dækket er alt snarere tarveligt end festligt. Intet her fortæller om et Fyrsteskib. Først naar man træder ind i Forrummet til Spisesalonen møder man en vis fornem Elegance. Dette Forrum, hvorfra Trappen fører ned til Modtagelsessalonen og de mindre Kahytter, er maaske det mest vellykkede. Udført i poleret Elmetræ med udskaarne Enkeltheder virker Rummet særdeles smagfuldt, netop som Forrum.

Herfra kommer man da ind i Spisesalonen. Det første Indtryk er overraskende; Væggene er belagt med Aluminium, der saa har faaet et Overtræk af stærkt blaa Lazurfarve. Farven er brillant, og den metalliske Undergrund giver en forøget Valør, stemmer absolut festligt. Profiler og de udskaarne Konsoller er forgyldte. Ogsaa dette bidrager til at forhøje det festlige Indtryk. Anslaget er rigtigt, men det synes at have skortet paa Tid til at gennemføre Rummet i alle Enkeltheder. Gardinstængerne er mer end tarvelige, og de mørke Mahognitræsmøbler, med mørkt Læderbetræk, virker for tungt, falder ligesom udenfor Rammen. En saa statelig Ramme, som den blaa Væg med Guldprofiler og røde Silkegardiner, synes at fordre en langt rigere Virkning i Møblernes Form og Farve.

Modtagelsessalonen forneden er holdt i hvidt med polerede Citrontræsmøbler og gult Silkebetræk, gule Silkegardiner samt gyldentfarvet Gulvtæppe. Det er et godt komponeret Rum. De hvide Vægge er foroven inddelt i Felter, hvori meget smukke Bladornamenter, og paa hver Væg et Midterfelt med figurligt Motiv — Havfruer, skaarne i Træ af Billedhugger Bærentzen. Midt over Sofaen et Billede — Danmark — af N. V. Dorph. Væggenes Behandling er yderst delikat. Alle Enkeltheder er gennemarbejdede, de figurlige Felter virker yndefuldt. Midterbilledet er smukt i Farven, men ikke fri for en vis Banalitet i Kompositionen. Man kunde tænke sig denne Opgave løst noget mere moderne. Kæmpehøje, bueskydende Drenge og den kvindelige Hovedfigur synes ikke at være rammende Udtryk for Danmark i 1907.

Citrontræsmøblerne, udførte af Otto Meyer, er smukt gennemarbejdede i en Art moderne Rococo med bløde Former og dog ranke i deres Holdning, og Farvevirkningen er meget smuk. Det er muligt, at den hvide Farve staar lidt for haard til det dejlige gule Træ i Møblerne, men Indtrykket er fornemt.

Soverummene er hyggelige og smagfulde.

En lille Rygesalon, i Mahognitræ og hvidt, har paa Grund af sin Lidenhed ikke givet Anledning til større Pragtudfoldelse.

Dørgreb, Beslag, Nøgleskilte og Gitrene foran Varmeskabene er overalt behandlede med stor Omhu, Kongekronemotivet er smukt varieret paa de forskellige Steder.

L. B.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 14. SEPTBR. 1907
9. AARGANG № 50

RAADHUSET I EBELTOFT.

Paa en lille Plads midt i Byen, omgiven af gamle, lave Bindingsværksbygninger, ligger det gamle Raadhus i Ebeltoft. Man skal lede længe — om man overhovedet finder det andre Steder — efter en saa uberørt Ynde og et saa sluttet og fint Gadebillede, som det, det her aabner sig for Øjet i denne lille, venlige, østjydske Købstad. Bygningen er meget forfalden, og man nærede for nogle Aar siden Frygt for, at den maatte forsvinde, da Byen ikke havde Raad til at lade den underkaste en saa grundig Istandsættelse, som var nødvendig. Men heldigvis har Staten nu overtaget Huset og, paa Foranledning af Nationalmuseets 2den Afdeling, bevilget det fornødne til Restaureringen. Denne foretages under Ledelse af Architekt Magdahl Nielsen, der har ladet de her foreliggende Opmaalingstegninger udføre ved Architekt Sven Risom.

Bygningen skriver sig oprindelig fra det 16de Aarhundrede, men i 1787

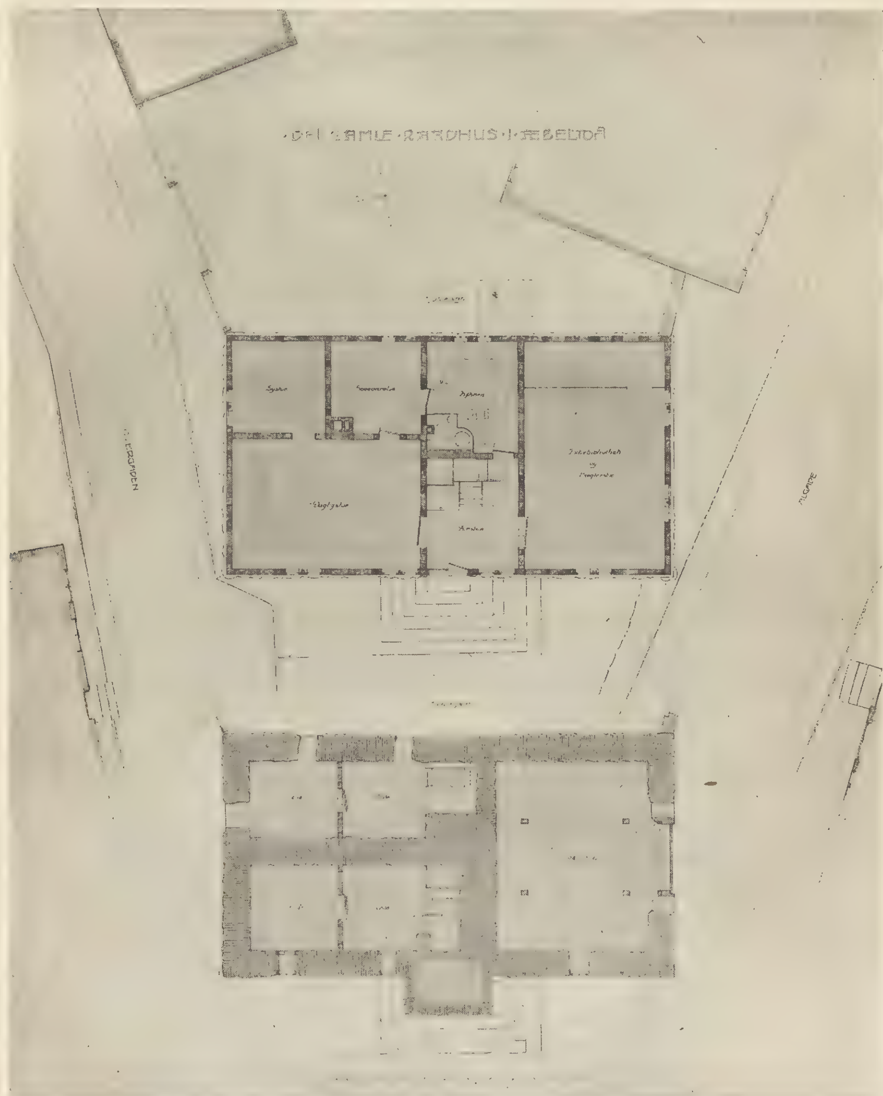

NORDSIDE.

VESTGAVL.

er den bleven grundig »restaureret« og noget forandret. Til Eksempel blev Bindingsværket i Ydermurene pudset over, hvad der har været meget uheldigt; Pudsen har indsuget Fugtighed, og dette har antagelig medvirket til, at en hel Del af Egetømmeret er raadnet. Forøvrigt er ogsaa Spirets Tømmer stærkt

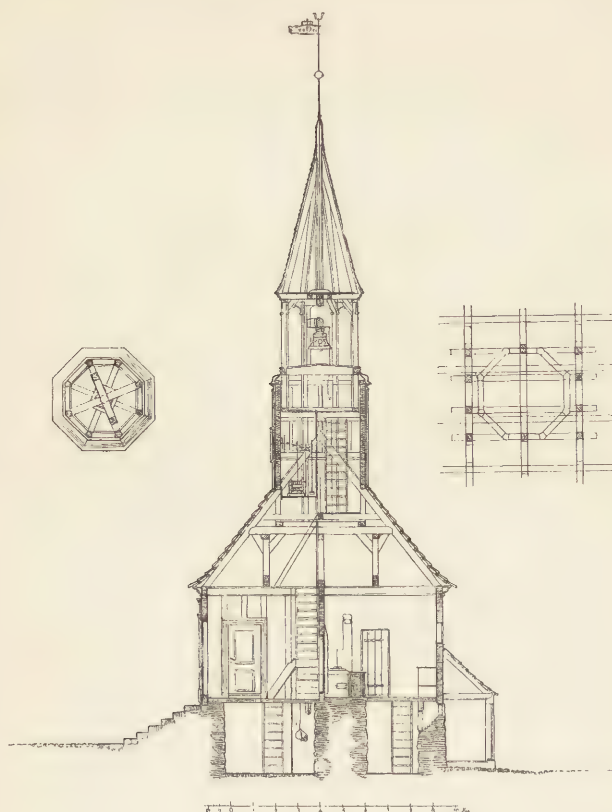

RAADHUSET I EBELTOFT.

angrebet, saa det bliver et meget vanskeligt Arbejde at faa disse Dele erstattede med frisk Tømmer. Spiret, der er opsat 1787, er dækket med Egetræs Tagspaan, som ogsaa er ødelagte.

Det er Meningen, at Bygningen efter Istandsættelsen skal indrettes til Museum og Folkebibliotek.

·DET·GAMLE·RAADHUS·I·ÆBELTOFT·

TVÆRSNIT.

BYGGERIET PAA LANDET.

Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk har for nogen Tid siden ved et Delegeretmøde i Køge bl. a. haft følgende Spørgsmaal paa Dagsordenen, fremsat efter Initiativ fra Rønne Haandværker- og Industriforening: Bør Haandværkerne staa uvirksomme overfor den Bevægelse, der er rejst (bl. a. af Akademisk Architektforening) om Byggeriet paa Landet, særlig i Stationsbyerne?

Professor, Architekt M. Bidstrup af Rønne holdt angaaende dette Æmne følgende Foredrag:

Den Sag, jeg her skal omtale, har vistnok i længere Tid staaet paa Dagsordenen i flere Kredse, men jeg har ikke tænkt at ville gaa ganske direkte ind paa Sagen lige straks, men begynde med en Indledning. Det er en Sag af almindelig Betydning for hele Landet: det er Bygherrerne — Landets Borgere —, der i denne Sag maa sige, hvorledes de vil have det. Nu er det saaledes, at hvert Land har sin egen Natur og dets Folk sit eget Sprog og sin særlige

Folkekarakter, og heraf vil dets Kultur uundgaaelig blive paavirket saa meget, at man i det Arbejde, der frembringes i Landet, — de Former, Arbejdet antager og bringer, i en eller anden blivende Skikkelse, Historie og Bygningsformer m. m. — vil kunne aflæse dets Kulturstandpunkt og Ejendommeligheder. I vor Tid er der et Kapløb for at naa den højest mulige Kultur og dermed de størst mulige Livsværdier, og disse er mangeartede; men derind under kommer vore Boliger og hele vort Bygningsvæsen. Husene, hvori vi har vort Hjem, vore Forsamlinger og vor Virksomhed, vore Monumenter og alt det, der vinder fast Form som Rammer om vor Virksomhed, og som i Reglen overlever os — alt det vil der blive taget Hensyn til, naar vor Virksomhed en Gang skal vejes og maales af den Historie, der skal afgive Lærestof for vore Efterkommere.

I Dag er det særlig vore Bygninger, jeg vil omtale. I Kulturlandene Verden over er der taget Lære, og vil der fremdeles blive taget Lære, af de store Tiders Frembringelser i Ægypten, i Orienten, i Grækenland og Rom samt fra de Lande, hvor Oldkirken har haft sit Hjem; dernæst ogsaa fra Europas Middelalder, Renæssancen samt Kejser-, Konge-, Patricier-, Borger-, Bonde- og Korporationsperioderne med deres mangeartede Former i stort som i smaat. Vi Danske har ogsaa været med i Udviklingen; herom vidner vore Museer og vore endnu bevarede Monumenter — takket være de Mænd, der arbejder for at berige os ogsaa med dette opsamlede Kulturstof. I Forhold til vort lille Land og dets Midler er det mange af vore danske Forfædre, der har været lærenemme og flittige Elever og er blevne saadanne Mestre, at vi af deres efterladte Værker kan hente god Forstaaelse af, hvorledes Kunst og Haandværk — Aandens og Haandens Arbejde — i mange Tilfælde ogsaa med ringe Midler kan formes til en virkningsfuld Helhed. Vi har vore Kirkebygninger, enkelte Klostre, dernæst Slotte og Herregaarde samt Børsen og enkelte Handelsgaarde — vore lærerige Runemindesmærker ufortalte —, der vidner om, at der er taget god Lære af Tidernes Kulturstrømninger, saa god Lære, at det udefra hentede Lærestof er bleven fuldt tilegnet og dog Bygningerne saaledes tilpassede efter vort hjemlige Landskab, vore forhaandenværende Byggeemner og vor danske Folkekarakter, at de har passet i Fortiden og endnu passer for os som særlige Typer paa fortrinlig *dansk* Bygningskunst. Om disse Bygninger tør man sige, at de sætter et særligt Præg paa vore Landskaber og Byer.

Men foruden disse særlige Bygninger af mere monumental Karakter har vi i vore gamle Bindingsværksbygninger i By og paa Land Bygværker af tiltalende, ja ligefrem malerisk og pyntelig Karakter. Hvor kan ikke disse Bygninger der, hvor de endnu findes, live op i Gaderne eller Landskabet, ja ligefrem sætte Rytmens forunderlige Magt i Bevægelse, naar man betragter dem og gør sig en Forestilling om den Tids Boliger, hvori det indre og det ydre mange Gange har været afpasset med særlig Omtanke for at skabe hyggelige Hjem. Vi kan da ikke undlade at tænke paa, at de Tømrere, Snedkere, Smede, Murere, Malere og Billedskærere, — eller hvilket Fag der nu skulde til for at skabe saadanne Helheder — de har virkelig kunnet deres Fag, og de har tillige været tænkende Mennesker; aabenbart har her Aand og Haand arbejdet sammen. Meget træffende valgte derfor ogsaa en af vore dygtigste Architekter, Professor V. Koch, netop denne Bygningsform for den danske Bygning paa den sidste Pariserud-

stilling; bedre Valg kunde næppe gøres — det var et Greb ud af en genial Forstaaelse af dansk Bygningskunst. Men ogsaa vore senere Tiders grundmurede Bygninger fra det 18de og den første Del af det 19de Aarhundrede har i mangt og meget et hyggeligt og enkelt, om end beskedent Ydre; man mærker ogsaa her som Regel den dygtige Haandværker, der ikke indlader sig paa mere, end han godt og sikkert kan gennemføre. Og vore Bøndergaarde med deres mørke Bindingsværk, lyse Murtavl og afrundede Straatage eller røde Tegltage, hvor har de ikke passet i Landskabet sammen med Oldtidshøjene, Træerne, Haverne og Markerne? Lad alt dette gode gamle vinde vor Kærlighed for at blive bevaret.

Men hvorledes er det gaaet i den sidste Halvdel af det 19de Aarhundrede, og hvorledes gaar det nu i vore Dage? Ja, der er jo Bølgegang i alt, vi har meget at varetage; der har været Frihedsbevægelse, saa Krigene, og under den senere Tids Opgang rejser de sociale Spørgsmaal sig; alt, hvad der saadan saas, skal jo nu en Gang have sin Tid. Men nu er vi dog sikkert i en Opgangsperiode, eller har været det; den skulde i hvert Fald ikke have trykket os, saa vi ikke kunde bygge godt. I Halvfjerdserne herskede der en stor Byggevirksomhed, men den satte ikke de bedste Spor — vi var for meget forgabede i udenlandske Forbilleder — Stukpalæer —; men ganske vist er det i den senere Tid blevet bedre, og vi ser baade i Provinserne og i Hovedstaden mangt et smukt Hus — det er næsten en begyndende ny Renæssance —, og den Bevægelse maa *netop vi Haandværkere* lytte til, fordi det er Begyndelsen til en Forbedring af Smagen. Men i det hele taget maa vi, naar vi kommer ud til Provinsbyerne, til Stationsbyerne og ud paa Landet, erkende, at det er sørgeligt, hvad vi ser; — her udfolder Smagløsheden sig i ubunden Frihed, og alt for meget af det gode gamle bliver ofte helt tankeløst fjærnet. (Sluttes.)

LE COMITÉ PERMANENT
(DES CONGRÈS INTERNATIONAUX DES ARCHITECTES).

Denne Komité, af hvilken Architektforeningens Formand er Medlem, har udsendt Beretning om sit Møde i Paris d. 1. Juni. Af Forhandlingerne skal vi anføre følgende: Om Bevaring og Restaurering af architektoniske Monumenter.

Repræsentanter fra de forskellige Lande gav Oplysninger om Forholdene i deres Hjemland. Saaledes meddelte Cabello y Lapiedra, at i Spanien findes der et Raad eller Kommission, der sorterer under Ministeren for offentlige Arbejder og for de skønne Kunster. Dette Raad undersøger alle de Projekter, der fremkommer til Ombygning, Restaurering eller Bevaring af de historiske og architektoniske Monumenter. Intet Arbejde af denne Art kan udføres uden Raadets Approbation, og undertiden maa Projekterne desuden indsendes til »Centralkomitéen for de historiske Monumenter«. Denne Organisme fungerer beundringsværdigt og fuldt ud tilfredsstillende for de spanske Architekter.

Hollænderen CUYPERS meddelte, at han var Medlem af et Guvernementsraad, der har bestaaet i over 30 Aar. Dette Raad, der er sammensat af 2 Architekter, 2 Ingeniører, 2 Archæologer, 2 Jurister og 2 Universitetsprofessorer, har værnet godt om de historiske Bygningsværker, over hvilke der er forfattet en officiel Fortegnelse. Resultatet af Undersøgelserne er offentliggjorte, og der foreligger en detaljeret Beskrivelse, illustreret af Tegninger og Fotografier af alle de Bygninger, der findes i Fortegnelsen. Præsidenten og en Sekretær har den almindelige Ledelse af Forretningerne. Hvad Udførelsen af de architektoniske Arbejder angaar, har hvert ministerielt Departement sine egne Funktionærer. Indenrigsministeriet har to Architekter til Opførelse og Konservering af Post- og Telegrafbygninger m. m., to til Bygninger, der har med Kunst og Videnskab at gøre, samt et Bureau for historiske Monumenter med en Over- og flere Underarchitekter, og endelig er der en Architekt, der er Ministeriets Raadgiver og Inspektør.

M. CANNIZZARO: Hvad Restaureringsspørgsmaalet i Italien angaar, da spiller dette naturligvis en meget stor Rolle der, og der har forlængst eksisteret Love herom. Disse Love er for nylig blevne supplerede ved Dannelsen af en officiel Institution for Restaurering af Monumenterne. Taleren selv vilde have foretrukket, at disse Arbejder udførtes af forskellige Architekter, som i hvert givet Tilfælde egnede sig dertil, men for Tiden er Stemningen i Italien for at have faste Funktionærer for alt, hvad der angaar Kunst, kort sagt: mange Bureauer. Skønt det forholder sig saaledes, har vi dog opnaaet noget, siden Architekterne i disse Bureauer bliver valgte ved Konkurrence.

M. GUADET meddelte for Frankrigs Vedkommende, at der i dette Land aarlig af Parlamentet bevilges $1^1/_2$ Million Frcs. til Restaureringer. Dersom en Privatmand i Frankrig er Ejer af et meget interessant historisk Bygningsværk, kan man ikke tvinge ham til at underkaste sig Kommissionens Bestemmelser, selv om hans Ejendom er optagen paa Listen over Monumenterne. Hvis han ikke *vil* rette sig efter Kommissionen, er der kun én Ting at gøre, nemlig: Ekspropriation »af Hensyn til den offentlige Nytte«. Taleren spurgte, om der fandtes noget lignende i Holland og Italien.

Cannizzaro oplyste i den Anledning: De Bygninger, der findes paa Listen over de nationale Monumenter, kan tilhøre Staten, Kirken eller Privatmænd. I alle Tilfælde skal Projekterne forelægges den tidligere omtalte Institution, og denne kan forhindre Udførelsen af Arbejderne, dersom den Architekt, man har henvendt sig til, ikke besidder de fornødne Kvalifikationer. Administrationen kan ikke tvinge en Mand til at restaurere en Bygning, der er forfalden, men den kan forhindre ham i at foretage nogetsomhelst ved den, der ikke er godkendt af Kommissionen, og raade ham til at ændre sit Forslag, og i Almindelighed opnaar man Enighed. I Rom er det strengere. Der er optagen en Liste over de Ejendomme, der har architektonisk Værdi. Kommunalraadet har derpaa spurgt Ejerne, om de havde noget imod, at deres Hus eller Palads fandtes paa denne Liste, og om de vilde gaa ind paa, at der blev læst en Servitut om, at Bygningen var under offentlig Beskyttelse. Resultatet er blevet, at de alle har indvilget heri.

CUYPERS svarede paa den til ham rettede Forespørgsel, at man i Holland forlængst havde søgt at faa en Lov til Beskyttelse af Monumenterne, men dette var endnu ikke lykkedes, og for at forhindre, at gamle Bygninger forfaldt eller

blev daarligt restaurerede, havde Indenrigsministeriet sendt Cirkulærer til Provinsguvernørerne, for at opfordre dem til at henvende til hver Kommune følgende Spørgsmaal: »Findes der i Deres Kommune Bygninger eller andre interessante Genstande, der er værdige til at blive bevarede«? Dette Cirkulære bliver udsendt 1 à 2 Gange om Aaret. Der findes saaledes en Liste over Monumenter, til hvilke der af Guvernementet er anmodet om Pengehjælp. Kommunerne, Borgmestrene og Guvernørerne giver saaledes Melding om Bygningerne. Saa findes der en Stab af unge Architekter, der bliver sendt ud for at undersøge Sagen, og de aflægger en Beretning derom. Dersom Ministeriet tror at kunne tilstaa en Understøttelse, bliver Dokumenterne overgivne til Formanden for den før omtalte Kommission, der delegerer et Medlem til at tage Bestemmelse om, hvorledes Restaureringen skal foretages. Plan og Overslag indsendes til Kommissionens Architekter og maa approberes af disse, og derpaa vælges en Architekt, saavidt muligt boende i Nærheden af Byggestedet, til at være den ansvarlige Leder af Arbejdet.

I Almindelighed havde Ejerne ikke noget imod at underkaste sig disse Bestemmelser, og han kunde tilføje, at »Generalstaterne« nu aldrig nægtede at bevilge Penge til Istandsættelse af værdifulde Bygninger. (Sluttes).

FORSKELLIGT.

Rejsestipendium. En Portion af Landskabsmaler A. Kaufmann og Hustru L. Kaufmanns Legat, som i Aar kan søges af Malere, Billedhuggere og Architekter, der har studeret ved Akademiet, er ledig og bortgives fra 1. Oktober d. A. Ansøgninger med nøjagtig Adresse indsendes senest den 28. September til Kunstakademiet.

Fredspaladset i Haag. Den 30. Juli nedlagdes under stor Højtidelighed Grundstenen til Fredspaladset i Haag; paa Grundstenen var indhugget følgende Indskrift: *Paci et justitiae firmandae hanc aedem Andreae Carnegie munificentia aedificavit.* Ved denne Lejlighed holdt den russiske Gesandt Nelidow en Tale, hvori han fremhævede, at det her ikke drejede sig om at bygge et mer eller mindre prægtigt Palads, men om at »berede et værdigt Hjemsted for en ny Verdenstanke, et nyt Princip i Folkeslagenes Historie: Fred gennem Ret og Retfærdighed«. I den Anledning bemærker Frankf. Zeitung om den paatænkte Bygning, at »den frembyder en temmelig karakterløs og vilkaarlig Blanding af nederlandske Renæssancemotiver, og den kunde lige saa godt forestille et Raadhus, hvorimod den paa intet Punkt minder om den ophøjede Idé, den skal tjene som Udtryk for. Man begriber den stærke Bevægelse, der gør sig gældende mod den i fremragende nederlandske Architektkredse«. Bladet kunde sikkert have tilføjet: »og overhovedet i alle Kulturlandes«!

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 21. SEPTBR. 1907
9. AARGANG № 51

ST. JOHANNES KIRKE I AARHUS.

ST. JOHANNES KIRKE I AARHUS.
SET FRA NORDVEST.

ARCHITEKT
VALDEMAR SCHMIDT.

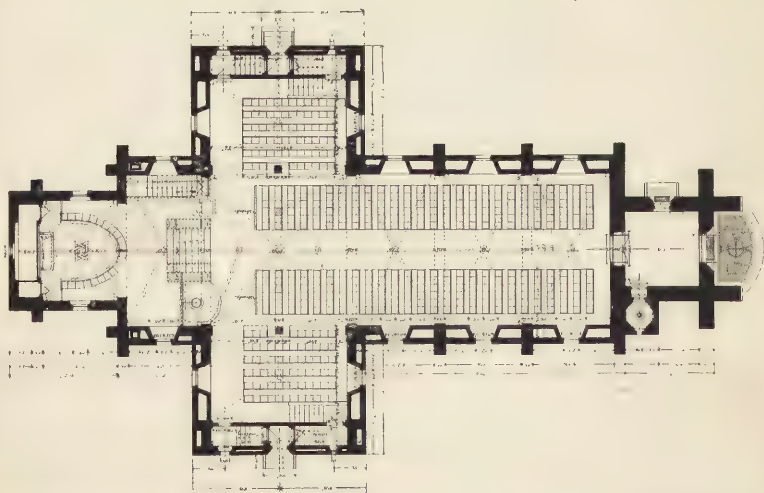

Paa en højt beliggende Plads i Byens Udkant (ca. 100 Fod over Vandfladen) og saaledes, at den ses viden om, er den her fremstillede Kirke bygget, efter Tegninger af Architekt Valdemar Schmidt og under Tilsyn af Architekt Søren Nielsen. Kirken, der indviedes den 19. Februar 1905, efter at dens Opførelse havde varet i 2 1/2 Aar, rummer 700 faste Siddepladser (18" × 31 1/2") og har kostet 125.000 Kr., der er indkommet dels ved Tilskud af Staten, dels ved frivillige Bidrag. I denne Sum er dog ikke medregnet Varmeværket, der er skænket af afd. Etatsraad Meulengracht, og forskelligt Inventar. Saaledes har nogle af de ved Byggerier beskæftigede Haandværksmestre, nemlig: Murermester Rasmussen, Tømrermester P. Hansen og Snedkermester Clemmensen, skænket Alterbord, Alterramme og Knæfald, alt af Egetræ; den i Bronze drevne Døbefont er udført og skænket af Kobbersmedemester Vilsom. Smedemester Johansen har smedet og skænket den lille »Svingkran« og Ophejsning ved Døbefontens Laag. Orgelet er bygget af Orgelbygger Fr. Nielsen og bekostet af Oliemøller Bang. Prædikestolen, der er af

ST. JOHANNES KIRKE I AARHUS. ARCHITEKT VALDEMAR SCHMIDT.

ST. JOHANNES KIRKE
I AARHUS.

ARCHITEKT
VALDEMAR SCHMIDT.

SET MOD KORET.

ST. JOHANNES KIRKE I AARHUS. VAABENHUSET. ARCHITEKT VALDEMAR SCHMIDT.

Granit, er udført og skænket af Brødrene VILLE-FRANCE, Aalborg. Klokkerne er støbte hos og skænkede af Ingeniørerne WIED & VESTESEN (Frichs Eftfg.), Uhret med Uhrskiver er en Gave fra Grosserer FILTENBORG.

Til Kirkens Mure er der anvendt røde, haandstrøgne Sten, til Taget sorte, glaserede Falstagsten. Spiret er dækket med Kobber, ligesom der til Tagrender, Nedløb o. s. v. er anvendt Kobber. Hvælvingerne er murede af almindelige

ST. JOHANNES KIRKE
I AARHUS.

ARCHITEKT
VALDEMAR SCHMIDT.

Mursten og pudsede; Væggene i Kirkens Rum er fugede og hvidkalkede. Gulvet i Kirken er belagt med bornholmske Klinker.

Kirkens Opvarmning sker ved Varmluft fra en Calorifere i Kælderen (leveret af Ing. BANG, Kjøbenhavn). Der findes Toiletter for begge Køn ved Kirkens Sideudgange.

Da Terrænet skraaner stærkt mod Øst, faldt det naturligt at indrette et Sakristi under Koret, der har 54 Siddepladser.

Alterbilledet er for Tiden under Udførelse hos Figurmaler KNUD LARSEN.

I Kirken er indlagt elektrisk Lys; de endelige Lysekroner m. m. er endnu ikke udførte; de, der ses paa Billederne, er rent foreløbig ophængte.

Med et Par Undtagelser, der ovenfor er nævnt, er alle Arbejderne udførte af Haandværkere i Aarhus. Foruden de allerede nævnte har endvidere med-

ST. JOHANNES KIRKE I AARHUS. SET FRA SYDØST. — ARCHITEKT VALDEMAR SCHMIDT.

virket: Stenhuggermester P. SØRENSEN, Malermester H. C. PETERSEN, Kobberdækker SALLING, Glarmester P. M. SØRENSEN (Glasmosaikker), Bronzestøber ERSTAD-PEDERSEN (Dørgreb).

EN NY BYGNINGSINSPEKTØR.

Til at beklæde det ny oprettede Bygningsinspektørembede har Magistraten udnævnt: — Hr. HEINRICH HANSEN. Dette Resultat vil vække almindelig Misstemning inden for hele den kjøbenhavnske Bygningsverden, idet det betegner

et ganske uventet og umotiveret Brud paa det Princip, der ellers i de senere Aartier har været betragtet som fuldgyldigt: at Statens og Kommunens Embedsarchitekter udelukkende bør rekruteres af den egentlige Architektstand ɔ: de Architekter, der af Staten har faaet Bevis for, at de har gennemgaaet de Skoler og underkastet sig de Prøver, der her i Landet er den eneste officielle Garanti for, at den fornødne Dygtighed og Kundskab er til Stede.

Der er ved denne Udnævnelse brudt med et andet godt Princip. Det har altid været Skik, at Magistraten ved Besættelsen af Embeder som dette fulgte Stadsbygmesterens og Bygningskommissionens Indstilling. Det er ikke nogen Hemmelighed, at det modsatte er sket her. Der var blandt Ansøgerne en Mand, der fuldt ud var kvalificeret til at beklæde dette Embede: han er en dygtig ung Architekt (har bl. a. Akademiets lille Guldmedalje) og har i en Aarrække været Bygningsassistent. Denne Mand blev af Stadsbygmester og Bygningskommission indstillet til Embedet, men Borgmester Marstrand og den samlede Magistrat brød sig fejl om Indstillingen og valgte: Hr. Heinrich Hansen!

Denne Hensynsløshed bliver endnu mere ufattelig, naar man hører, at ogsaa vor Forenings Bestyrelse har gjort Henstilling til Magistraten om at vælge en Architekt til det ledige Embede. Vi er bleven sat i Stand til at offentliggøre denne Henstilling, der lyder saaledes:

Til Magistrat og Bygningskommission!

I Anledning af Oprettelsen af et nyt Bygningsinspektørembede i Kjøbenhavn tillader Bestyrelsen for Akademisk Architektforening sig at henstille til den ærede Magistrat og Bygningskommission, at dette Embede — som det hidtil er sket — betroes en akademisk uddannet Architekt.

Bygningsinspektøren kommer i saa nær Berøring med Architekterne, at en forstaaende Behandling af Sagerne vil fremme det gode Forhold, som maa ønskes mellem de byggende og den kontrollerende, og det vil i mange Tilfælde være af Betydning ved Indstilling af Sagerne, at Bygningsinspektøren kan bedømme det architektoniske Værd, hvor der af Skønhedshensyn kræves Dispensationer.

Kjøbenhavn d. 21. August 1907.

P. B. V.

(sign.) A. Clemmensen.

Trods det, at Magistraten saaledes tydelig havde lært de Ønsker at kende, der var raadende hos de i Sagen mest interesserede Parter, har den i sin Magtfuldkommenhed ganske ignoreret disse Ønsker og truffet en Afgørelse, der er saa uforklarlig, at man næsten nødes til at tro paa de Rygter om rent personlige Hensyn og om en højst utiltalende Køkkentrappepolitik, der højlydt fortælles i denne Anledning.

Som før sagt har man i adskillige Aar betragtet det som ganske afgjort, at Bygningsinspektørembederne — som de fremskudte og højst vigtige Stillinger, de i Virkeligheden er — skulde være forbeholdte fuldt uddannede Architekter og ikke være tilgængelige for tilfældigt opdukkende Byggerøvere, men — efter dette er alt muligt! Ikke en Gang den Støtte kan vi saaledes vente hos Autoriteterne, at de forstaar og respekterer Architekternes evige Kamp mod det daarlige Byggeri. I denne Kamp er de faa Architektembeder at betragte som

befæstede Stillinger, hvorfra Forsvar og Angreb ledes; bliver ogsaa disse naturlige Støttepunkter os berøvede, ja da maa vi snart opgive Ævret.

Undertiden er Magistraten saamænd villig nok til at huske paa Architektforeningen, nemlig naar den har Brug for dens Hjælp, enten det nu er ved Konkurrencer, ved Bedømmelse af Projekter (som f. Eks. i Grønningen), ved Uddelingen af de kommunale Byggepræmier o. l. Ved alle disse ulønnede Hverv har Architekter beredvilligt ofret deres Tid for at tjene Magistraten. Og til Tak for denne Hjælp, og for hvad Architekterne i øvrigt har gjort for Byen, har nu denne vise Magistrat tilføjet vor Stand en saa udsøgt Fornærmelse og vist den en saadan Haan som den, der er kommen til Orde igennem denne Udnævnelse. Den er et uhyggeligt Tidens Tegn, der varsler Uro og onde Tider for vor Kunst.

H. N. ROSENKJÆR.

FØDT DEN 24. AUGUST 1851, DØD DEN 16 SEPTEMBER 1907.

Det var ikke sunget for Rosenkjærs Vugge, at han mer end nogen anden skulde blive en Kender og Elsker af »det underjordiske København«. Født i et Smaamandshjem i Kirke-Søby i Assensegnen, først Hyrdedreng, saa Tjenestekarl, Murarbejdsmand og Væver som Faderen, syntes hans Bane at skulle blive som de tusinde andres, hvis Navne kun kendes i den nærmeste Kreds. Men Helbredshensyn tvang ham bort fra Væven, og Læselysten førte den nogle og trediveaarige gifte Mand ind paa Blaagaards Seminarium. Med Forkundskaberne var det efter hans eget Sigende kun smaat bevendt, noget »lyst Hoved« var han vel egentlig heller ikke. Men hans Jernenergi hjalp ham over det, og Eksamen fik han, trods det at hans ydre Kaar var saa slette som vel mulig.

Betegnende for ham var det, at han lærte sin meste Zoologi paa Zoologisk Museum og sin Botanik i Landbohøjskolens Have. Han havde nu altid mest Lyst til ikke at nøjes med, hvad andre fortalte, men vilde se Tingene selv. Efter nogle drøje Venteaar, i hvilke Sygdom kom til, blev han 1889 Kommunelærer i København. Det var Frihavnsarbejderne i Begyndelsen af 90'erne, som førte ham ind paa de Studier, der gav ham Erstatning for det daglige Slid og efterhaanden ganske fyldte hans Liv. Allerede som Dreng, fortalte han, havde det moret ham at gaa og kigge paa Jordlagene i Grusbanker og Mergelgrave, og under større Forhold genoptog han nu sin Barndomslyst. Hans geologiske Ballast tyngede foreløbig ikke stærkt, men han havde et Par gode Øjne, en god, sund Forstand og fremfor alt denne utrættelige Villie, der aldrig gav tabt. De Afhandlinger, som han offentliggjorde i Tidsskriftet »Naturen og Mennesket« om de mærkelige Fortidsforhold i Frihavnsterrænet med dets sunkne Egeskov og Stenaldersbopladsen, henledte Opmærksomheden paa ham, og hans Arbejdsfelt udviddedes efterhaanden, idet han dels for »Danmarks geologiske Undersøgelser«, dels privat foretog talrige Rejser rundt om i Landet. Men København stod dog hans Hjerte nærmest. At den ydre Anerkendelse lod vente længe — meget længe — paa sig, fik ham lige saa lidt som Sygdom og trange Kaar til at opgive Ævret. Det prellede altsammen af paa hans gode Humør og hans faste Tro paa sig selv. Utrættelig fortsatte han sine Indsamlinger for at komme til Klarhed over de geologiske og ældre topografiske Forhold i vor By, og den lille, firskaarne Mand med det runde, tætklippede Hoved og den uadskillelige Spadestok i Haanden blev snart en kendt Mand paa alle Byggepladser. Rundt om i Dagblade og Tidsskrifter — ogsaa gentagne Gange her i »Architekten« — offentliggjorde han sine Undersøgelser, hvis Resultater det 1906 lykkedes ham at faa udgivet samlet i »Det underjordiske København«. Den overordentlige Fylde af udmærkede Enkeltiagttagelser og det overvældende Stof til Kundskab om Fortidens Dyre- og Planteliv, der er samlet i denne Bog, vil til alle Tider give den Værd, selv om de Slutninger, han drager af dette Materiale, næppe alle lader sig opretholde.

Hans bedste Tid oprandt, da Nationalmuseet i Vinter begyndte sine Udgravninger i Christiansborg Slotsgaard. Med hele sin Sjæl var han med i dette Arbejde. Han havde faaet en Vikar i Skolen, og fra Morgen til Aften levede han nu i Udgravningen, opmærksom paa selv den mindste Enkelthed, gladere og gladere for hvert gammelt Murstykke, der voksede frem af Jorden, utrættelig til at give de besøgende Vejledning, snart enkeltvis, snart naar de i store Skarer flokkedes om ham. Thi det var ikke den mindst betydningsfulde Side af hans Færd, at han var Fyr og Flamme for at aabne Folks Øjne for, hvad det egentlig var, Jorden gemte. Og det skal siges, at naar det lykkedes at gennemføre en Bevilling til Overdækning og Bevaring af Absalons Borg, skyldes dette i første Række Rosenkjær, saavist som han mere end nogen anden gjorde Ruinen populær i Ordets bedste Betydning, vakte Bevidstheden om, at her var et Fortidsminde af saa stor national og historisk Betydning, at man ikke havde Lov til atter at skjule det i Jorden.

Desværre kom han ikke til at opleve Udgravningens Slutning. Ved Paasketid maatte han gaa tilsengs, og efterhaanden antog Sygdommen en mere og

mere alvorlig Karakter, indtil han endelig efter et halvt Aars Sygeleje døde i Mandags Aftes.

Han havde som Videnskabsmand Autodidaktens Fortrin og Fejl, men over hele hans prunkløse Færd hvilede der en Idealitetens Glans. Han arbejdede ikke for ydre Fordel, ikke for Ros eller Ære, men for Sagen selv. Og derfor kunde man ikke lade være med at holde af ham, naar man først havde lært ham ret at kende.

M. Mackeprang.

BYGGERIET PAA LANDET.

Foredrag af Architekt, Professor M. Bidstrup.

(Sluttet).

Kritikken har hævet sig imod denne Smagløshed, i Blade og i Architektforsamlinger, og enhver maa indrømme, at Kritikken er berettiget. Aarsagerne kan være mange — ikke Mangel paa Penge; snarere er det vel manglende Forstaaelse af, hvad det drejer sig om, og her har hver Haandværker et Ansvar, og de tekniske Skoler ikke mindst. Hovedsagelig ligger dog Skylden hos Bygherrerne, endnu mere end hos Haandværkerne. Paa Delegeretmødet i Horsens sagde jeg om vore tekniske Skoler: »Skolerne bør være varsomme med Behandlingen af alt, hvad der falder under Begrebet Kunst, saaledes at vi ikke opfostrer jammerlige Kunst-Dilettanter eller Kunst-Vigtigmagere; men overalt, hvor vi kommer ind under Begreberne Kunstindustri eller paa anden Maade i Berøring med Kunst, bør vi lære vore Elever den størst mulige Fagdygtighed samt tilraade dem at søge virkelig god kunstnerisk Assistance; vi bør arbejde hen til at faa Kunstskolerne og Kunstnerne til vore Venner og Hjælpere, saaledes at Kunst og Haandværk kan blive hinandens Følgesvende«. Dette bør de tekniske Skoler og Haandværkerne lægge sig paa Sinde, og det gælder ikke mindst Byggevirksomheden. Der er anført, at man kunde bestræbe sig for at faa Architekters gode Façader anbragte paa Huse, som selvfølgelig Haandværkerne selv maatte indrette, men for saadan Forstaaelse og saadan Anvendelse af Bygningskunstneres Arbejde vil Architekterne sikkerlig bede sig fritagne, da det ikke saadan lader sig gøre at lave Ansigter til andres Legemer; det gælder at have virkelig Forstaaelse af Omgivelsernes, Byggematerialiernes og andre Momenters Betydning. Før der blev brudt Bane for vor Møbelindustri, hentede den i Massevis sine Forbilleder fra Tyskland — ofte ganske rædsomt, smagløst Stads: Vi har dog en Nationalkarakter, og den maa vi bevare! Ganske det samme er i stort Maal sket med Hensyn til vore Bygninger; man kan vanskelig komme til en Bygningshaandværker noget Sted, uden at disse Godtkøbs Forbilleder præsenteres en: »Vil De have det saadan? Eller saadan«? Der savnes altfor meget Forstaaelse af Dørfladers og Murfladers Fordeling etc., og hvad Materialet angaar, møder vi allevegne, i Tide og i Utide, den evindelige Cementmørtel, der særlig til Tage tager sig saa sørgelig mismodig ud — ja til Afveksling har man saa fundet paa at anvende spraglet farvede Tage, men disse er endnu mere afskrækkende at se paa — Cement og Beton er fortrinlige Byggeemner, naar de anvendes med Forstaaelse.

Den Sag, jeg har slaaet til Lyd for, har været fremme i Tidsskrifter som »Dansk Folkestyre« og »Højskolebladet«, vist ogsaa i nogle Dagblade, og særlig

i Akademisk Architektforening. Architektforeningen har herom henvendt sig til Højskolen for at faa Befolkningen med; men skønt jeg staar Højskolen meget nær, beklager jeg meget, at Architektforeningen ikke har henvendt sig til Haandværkerforeningerne og de tekniske Skoler derom; vi er dog mere Part i Sagen end nogen anden. Men desværre mangler der endnu altfor meget Lydhørhed for denne Sag fra vor Side. Vi opnaaede i Rønne Haandværker- og Industriforening, at Kultusministeriet overlod os et stort Værk om vore Altertavler (til Bedste for Stenhuggere, Snedkere osv.) for 50 Kr. (den oprindelige Pris er 125 Kr.), og Ministeriet udvirkede, at andre Værker over vor gode, gamle Bygningskunst blev stillet til Haandværkerforeningernes Raadighed til halv Pris; Tilbudet blev bekendtgjort gennem Fællesrepræsentationens Tidsskrift og Tegneinspektoratet — men hvad blev Resultatet? At *kun to* Haandværkerforeninger meldte sig for at benytte Tilbudet! Jeg var personlig ilde berørt af dette Udfald, fordi jeg havde været overbevist om, at Haandværkerforeningerne og de tekniske Skoler med allerstørste Glæde vilde have benyttet en saadan Lejlighed.

Der maa gøres et Arbejde for at vække en bedre Forstaaelse af vor nationale Virksomhed, men hvorledes skal dette Arbejde tages op? Der maa holdes oplysende Foredrag i vore Foreninger og paa de tekniske Skoler (i Højskolerne er de begyndt). Saa maa vi søge at faa Akademisk Architektforening til at hjælpe os, og vi maa ikke være bange for at søge Hjælp hos virkelig dygtige Architekter, hvor det er muligt. Men Haandværkerne selv maa med i Bevægelsen i første Række, dels fordi Sagen ogsaa er deres og, dels fordi de som den gode Ballast i Byernes Tilværelse maa være med til at fremme vor Kultur, der jo dog til syvende og sidst skal hæve vort Land gennem Tiderne.. Det er jo Borgere og Bønder, der i vore Dage er de raadende i Landet, derfor er det ogsaa os, hvem Historiens Dom vil paalægge Ansvaret for vor Lands Udvikling (Bifald).

— Da ingen forlangte Ordet, sluttede hermed Sagens første Behandling. Til *2den Behandling*, der foretoges den følgende Dag, forelaa følgende Forslag til *Resolution*, stillet af M. Bidstrup, R. P. F. Rasmussen, F. Dithmer, T. Nielsen, M. Skovgaard, J. Madsen, A. C. Grahf, P. Hansen, N. H. Hansen og H. K. Jørgensen:

»Delegeretmødet anmoder Bestyrelsen om, ved Foredrag eller andre til dens Raadighed staaende Midler, at henlede Haandværkernes Opmærksomhed paa, at Byggeriet i Købstæderne og Stationsbyerne samt paa Landet bliver saa smagfuldt og saa vel afpasset til Omgivelserne, som det maatte være muligt.

»Dernæst ogsaa at virke for, at Interessen vækkes for Bevarelsen af det mest mulige af vore gode gamle Bygninger«.

Resolutionen blev enstemmigt vedtaget.

* * *

Ovenstaaende Foredrag er — gennem Architektforeningens Formand — blevet os tilsendt af Forfatteren. Vi har med Glæde optaget det her i Bladet, fordi det har stor Interesse at se, hvorledes Haandværkerforeningerne stiller sig til det rejste Spørgsmaal om Byggeriet paa Landet. Dette har nu faaet Tilslutning fra snart sagt alle Sider, og man maa saa med Interesse imødese, hvilke Resultater det herom nedsatte Udvalg er kommet til. *Red.*

LE COMITÉ PERMANENT
(DES CONGRÈS INTERNATIONAUX DES ARCHITECTES).

(Sluttet.)

Galassi meddelte, at der i Italien egentlig findes to Fortegnelser over de Bygninger, der bør bevares. Den ene, der er udarbejdet af Guvernementet, omfatter de Monumenter, der er under Statens Tilsyn. De behøver ikke at tilhøre Staten, men kan være baade kommunal og privat Ejendom. Ejerne behøver ikke at lade Bygningerne indgaa under Fortegnelsen, men siden Guvernementet uddeler Understøttelser til Bevaring af Bygningerne, er der ikke én Privatmand, der modsætter sig, at hans Bygning bliver optaget, thi dette betyder for ham mere en Fordel end en Byrde. Naar disse Ejere vil lade Arbejde udføre i deres Bygninger, maa Planerne approberes af Kommissionen, og derpaa kan der forlanges Understøttelse. Denne er aldrig stor, da Guvernementet ikke har nogen meget betydelig Sum til sin Raadighed, men det er dog altid en god Hjælp for Ejeren. Saa findes der desuden i de større Byer en Fortegnelse over Bygninger, som uden at være nationale Monumenter, dog er af den Art, at de bør beskyttes. Mange af de paa denne Fortegnelse opførte Bygninger tilhører Privatmænd, og det er forbudt at foretage Forandringer ved dem.

Taleren vilde meddele et Par Eksempler paa, hvorledes Tingene blev grebet an i Rom. I Palazzo Justiniani findes som bekendt en monumental Trappe og en stor Gaard, prydet med en Mængde gamle Statuer af stor Værdi. Da Fyrst Justiniani solgte Paladset, blev det købt af nogle Folk, der kun tænkte paa at drage Profit deraf. Altsaa vilde man begynde med at sælge Statuerne. Guvernementet havde givet sin Tilladelse, men Kommunalraadet nægtede bestemt at give en saadan. Ejerne indstævnede nu Kommunalraadet, men Retten gav dette Medhold. Dette var forøvrigt det eneste Tilfælde, hvor det havde været nødvendigt at ty til Domstolene.

Fyrst Borghese fik engang Lyst til at foretage nogle Ændringer ved sin Villa, der vilde spolere Dele af den skønne Have, nogle af de smukkeste Fontæner o. s. v. Ejeren spurgte Byen om Tilladelse til at maatte lade dette udføre, men paa Foranledning af Taleren blev Sagen nægtet. Skønt Fyrsten endog opnaaede Tilladelse fra Ministeriet for offentlige Arbejder, kunde han dog ikke bevæge Kommunalraadet til at give efter, og nu synes han at have opgivet Sagen.

FORSKELLIGT.

Theaterflytning. Det store Montauktheater i Fultonstreet i Brooklyn skal flyttes, saaledes at Façaden kommer til at vende ud imod Forlængelsen af Flatbusch Ave. Bygningen er 167 Fod lang, 85 Fod bred og 95 Fod høj og den vejer 8500 Tons. Det er det største Husflytningsforetagende, der nogensinde er udført. Der bruges 1600 Skruer til at løfte Bygningen, 1600 Staaldunkrafte til at flytte den paa og 700 Staalbjælker som midlertidigt Fundament.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion: Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

ARCHITEKTEN
MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKTFORENING

KJØBENHAVN
DEN 28. SEPTBR. 1907
9. AARGANG № 52

»BERNINA«, ARILDSLEJE.

Den her afbildede Villa er bygget for Notarien, Advokat og Godsejer John Olsson, der efter at have købt sig et større Jordareal, nu har opgivet sin Sagførervirksomhed i Stockholm for at drive Land- og Havebrug.

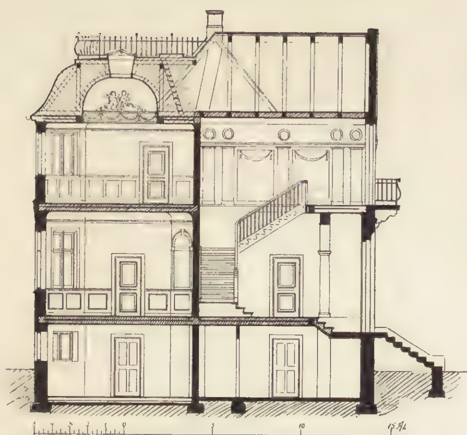
Ejendommen er beliggende et Kvarters Vej fra Arildsleje paa Kullen, et kort Stykke fra det egentlige Kullaberg. Den ligger saaledes ret højt, og der er navnlig mod Syd en herlig Udsigt ud over Øresund og imod den danske Kyst. Det i danske Øren underligt klingende Navn er et Diminutiv af Ejerens Frues Fornavn: Berna.

Bygherren ønskede Huset opført »efter Motiver fra danske Herregaardshovedbygninger«. Det er lykkedes at faa en meget smuk rød Mursten (fra Hveens Teglværk), hvilket ellers ikke er saa let i Sverig; ligeledes en god Tagsten (rød Falstagsten), der baade har en smuk Form og Farve. Tagstenene er

»BERNINA«, ARILDSLEJE.
MOD NORD.

ARCHITEKT
K. VARMING.

leverede fra et skaansk Teglværk. Til udvendige Trapper, Indfatninger, Dæksten o. s. v. er anvendt en gullandsk Kalksten, der er næsten helt hvid i Farven og meget haard. Det er mærkeligt nok, at denne ualmindelig smukke Sten ikke har fundet Vej til det danske Marked; Prisen er maaske noget højere end for Granit, men lavere end for Bremersandsten; da den er meget haard, bliver den naturligvis ret dyr, hvis den anvendes til ornamenterede eller stærkt profilerede Led.

»BERNINA«, ARILDSLEJE.

SALONEN.

»BERNINA«, ARILDSLEJE.
SPISESTUEN.

»BERNINA«, ARILDSLEJE.
TRAPPERUMMET.

I Kælderen findes der Køkken og øvrige Økonomirum, Pigekamre, et Snedkerværksted m. m. I Tagetagen er der Gæsteværelser og i Midterpartiet mod Syd en Musiksalon med en lille »Kuppel« med Ovenlys. Paa Hanebjælkerne er anbragt en Vandbeholder, hvortil Vandet pumpes op fra Brønden, og hvorfra det ledes til de forskellige Haner i Bygningen.

Alle Ovnene er Fajanceovne fra Fabrikken »Rørstrand«. Det var i høj Grad ønskeligt, om vore Lervarefabrikker her hjemme vilde lægge sig efter at fremstille saa smukke Ovne, som den svenske Fabrik nu er inde paa at tilvirke. Vore Fajanceovne er desuden langt dyrere end de svenske.

Arbejdet har været overtaget i Entreprise af Bygmester Olsson i Höganäs, og det har været en Fornøjelse at arbejde sammen med de svenske Haandværkere. Beskrivelserne er blevne oversatte til Svensk, og naturligvis er alle Maal opgivne i Metermaal (skønt de svenske Haandværkere forøvrigt endnu den Dag

»BERNINA«, ARILDSLEJE.
MOD SYD.

ARCHITEKT
K. VARMING.

idag regner med »alna« og Tommer). En Del Stukdekorationer er besørgede af H. Chr. Berg & Co. her i Byen, ved Billedhugger Møller, Terrazzogulve af Axel Prior. Tilsynet er delvis udført af en ung svensk Architekt Lundberg, der er Elev paa det herværende Kunstakademi.

Bygningsudgifterne har beløbet sig til ca. 40.000 Kr.

K. V.

DEN NYE BYGNINGSINSPEKTØR.

Vi har modtaget følgende:

Der er et besynderligt Misforhold, som jeg gærne vil gøre opmærksom paa. Til en Ven af mig, som var Ansøger til det nys besatte Bygningsinspektørembede, og som i den Anledning fremstillede sig for Borgmester Marstrand, rettede denne følgende Spørgsmaal: »har De Afgangsbevis fra Kunstakademiet«?, og da Svaret lød bejaende, sagde Borgmesteren: »det fordres jo nu« (!) — »ja det gør det jo«, svarede Ansøgeren, der efter denne Samtale følte sine Chancer mægtigt styrkede ved Bevidstheden om, at han havde sine Papirer netop i den Orden, Borgmesteren ønskede det. — I de senere Aar har det altid været fordret, at der som Bygnings*assistenter* kun ansættes akademiske Architekter; men naar disse saa ikke kan rykke op og blive Bygnings*inspektører*, og naar det lader til,

at det ved Besættelsen af *disse* Embeder giver bedre Chancer *ikke* at have Afgangsbevis, ja saa er det jeg mener, der findes et Misforhold, som kan give Anledning til mærkelige Begivenheder. Jeg henstiller til mere begavede Kolleger at søge en Forklaring og beder iøvrigt undskylde, at jeg — for visse Aarsagers Skyld — gerne vil være anonym.

A. R.

* * *

Vi har optaget ovenstaaende, fordi det forekommer os at have en vis Interesse at se, hvorledes en Borgmester mener at kunne forvirre Begreberne ved en Udtalelse, der absolut maa blive forstaaet netop modsat hans egentlige Mening.

Medens vi er ved dette Æmne, kan vi give den interessante Meddelelse, at den nye Bygningsinspektør debuterer med en Retssag angaaende Overtrædelse af Bygningslovens § 15. Man faar straks Respekt for en saa nidkær Embedsmand, der er saa hurtig i Vendingen, at han allerede har anmeldt en Retssag! Men man bliver flov, naar man hører, at Retssagen gælder ham selv, og at han er bleven anmeldt for Bygningskommissionen for ulovlig Indretning af Beboelser i sin Ejendom paa Kristianshavn. Dette tager sig unægtelig mindre godt ud, og vi har kun omtalt det, for at faa Lejlighed til at lægge for Dagen en inderlig Medlidenhed med den saaledes hjemsøgte Embedsmand.

ET PRAKTISK FORSLAG.

Redaktionen var saa elskværdig i Hæftet af 11. Jan. 1905 under Titel »Landskab og Architektur« at optage nogle Betragtninger over dette Æmne af mig, skønt jeg ikke er Architekt, og det har glædet mig senere at se den samme Sag behandlet af Architekter i »Architekten« under Titel »Byggeriet paa Landet«.

I min ovennævnte Artikel fremkom jeg med Forslag, sigtende til en hurtigere Forandring paa dette Omraade, og jeg tillader mig paany at slaa til Lyd for de samme Tanker, der den Gang ingen Genlyd fandt.

Det er ikke min Mening at ville indlade mig i en Diskussion om Architektur med Architekter, men jeg tænkte mig, at en praktisk Forretningsmand kunde give et Vink om paa bedste Maade at virke for Sagen.

Jeg har med megen Interesse og Sympati læst de forskellige Artikler om denne Sag, men det forekommer mig, at de fleste Artikler har taget Sigte paa en for fjærn Fremtid til Ondets Afhjælpning. Der bygges hver Dag, og inden man naar ad de foreslaaede Veje at faa vakt Bønders, Husmænds og Landhaandværkeres Forstaaelse for Sagen, frygter jeg, at der vil være sket større Skade, end der kan raades Bod paa i Menneskealdre.

Befolkningen paa Landet har jo ikke nogen Lyst til at bygge grimt, tværtimod, men den har ikke andre Forbilleder for Øje til Efterligning end de »Pragtbygninger«, den nærmeste Købstad har at opvise. Det gælder at vise den noget bedre til Efterligning, og derfor tror jeg, at Architektforeningen skulde formaa Landbrugsministeriet til paa Finansloven at søge Bevilling til en Præmie-Konkurrence om Planer til Bøndergaarde, Huse for Husmænd, Landarbejdere etc.

efter gennem Landbo- etc. Foreninger at have indhentet Materiale til Bedømmelse af de Fornødenheder, der gør sig gældende for de forskellige Hustyper, og de Summer, der nu almindelig anvendes paa disse.

Allerede gennem Behandlingen af Sagen paa Rigsdagen og i Landbo- etc. Foreningerne vilde der vækkes Opmærksomhed for Sagen i de betræffende Befolkningslag, og Konkurrencens Udfald vilde blive imødeset med Interesse af de paagældende Foreninger, der burde sende Repræsentanter til Bedømmelsesudvalget. Naar saa et Eksemplar af hver af de højest præmierede Planer blev opslaaet i alle Landstationers Ventesale med Bemærkning om, hvor videre Eksemplarer med Arbejdstegninger var at faa tilkøbs for en ringe Betaling, tror jeg, at Befolkningens Efterlignelsestrang hurtig vilde fæste sig til disse.

C. V. Kjær.

FORSKELLIGT.

Til Athen. Det franske Akademi i Athen har for nogen Tid siden rettet en Anmodning til vort Kunstakademi om at foranledige, at en yngre dansk Architekt kunde blive sendt til Athen for, som pensionaire de l'académi, at deltage i de franske archæologiske og architektoniske Opmaalinger og Undersøgelser i Grækenland. Denne ærefulde Anmodning er fremkommen som Følge af, at Franskmændene har haft Lejlighed til at se de Arbejder, der er udførte paa Carlsbergfondets Foranstaltning paa Rhodos. Til at overtage denne Stilling er udset en ung Architekt Gerhard Poulsen, der om nogen Tid afrejser til Athen.

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Aar har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler T. E. Lundbye (Industribygningen, B), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichéer.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Bird, Ingeniør, Bülowsvej 7 A
Dansk Asfaltfabrik, Palægade 3
Evers & Co., Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Akts., Kongens Enghave
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Fælledvej 27

Badeanlæg og Badeapparater, W. C., Armatur hertil m. m.
Albrectsen & Madsen, Vestergade 13
Dansk Gasbadeovnsfabrik, A. Rygaard, Aaboulevard 40
Feldthusen, Georg, Vesterbrogade 96
Harboe, Kr. Noe, Nørrebrogade 13
Hassel & Teudt, Bredgade 43
Hein & Møller-Holst's Sanitets-Afdl., Gl. Torv 10-12
Hoppe, V. & Lutz Petersen, Rolighedsvej 21
Høst, P. W., Ravnsborggade 12
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rasmussen, Niels & H. Schiøtz, Gl. Kongevej 96
Riedels, C. F., Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd., Mikkelbryggersgade 5
Thomsen, Carl, Nørre Allé 21
»Vølund«, Aktieselskab., Blegdamsvej 32

Bageovne.
Weidemann, J. H., Østersøgade 34.

Beton-, Cement- og Monierarbejder m. m.
Holbøll, Olaf & Poul Poulsen, Rosenvængets Sideallé 5
Jensen, Em. & H. Schumacher, Akts., Godthaabsvej 90
Rasmussen, Chr. Erik, Nørrebrogade 118
Schøller & Rothe, Fælledvej 27
Schiøtz, Carl, Bülovsvej 28
Schrøder, Aage, Holsteinsgade 21

Bogbind, Bøger m. m.
Kyster, Anker, Sværtegade 3
Schüth, Ludvig, Skindergade 27

Broncestøbning, Metalarbejde m. m.
Ballin, Mogens, N. Frihavnsvej 19
Rasmussen, Lauritz, Raadmandsgade 16

Brændsel.
Akts Christiansholms Fabriker, Nyhavn 4

Bygningsartikler, forsk. Cement, Gibs, Kalksandsten, Skifer, Zink, Vægfliser m. m.
Evers & Co., Frederiksholms Kanal 6
Gottlieb, F., Nørrevoldgade 2
Hansen, Vilh. & Co., Nørrebrogade 30
Mariboe. Svend, Cort Adelersgade 10
Meyer, V., Ny Toldbodgade 5
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33.
Rump, Harald, Østervoldgade 8
Skånske Cement Aktiebolags Filial. Holbergsgade 11
Vinter, H. C., Nørregade 45

Bygningsbeslag og Værktøj m. m.
Erichsen, L. V., Nørrebrogade 55
Rom, C. Th., & Co., Axelhus 2 B
Vermehren, Edv., Eftf., Nørrebrogade 18 A

Clichéer, Reproduktion, Lyskopiering, Stempler samt Tegninger hertil.
Andersen, N. H., Skindergade 31
Atelier Friis, Møntergade 12
»Elektra«, Vestergade 29
Hansen, Charles, Pilestræde 19
Lundbye, T. E., Ahornsgade 1
Maale, Mimi & Harriet Harpøth, Nørrevoldgade 10

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Rosenvængets Sideallé 5
Jensen, Emanuel, & H. Schumacher, Akts., Godthaabsvej 90
Køhler, Vilh., Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schrøder, Aage, Holsteinsgade 21

Dørlukkere.
Kjøbenhavns Dørgreb- & Metalvarefbr. Skindergade 39

Elektriske Anlæg, Elevatorer. Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8.
Dansk Akts. Siemens-Schuckert, Palægade 6
Hassel & Teudt, Bredgade 43
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Aldersrogade, Str.
Riedel, C. F., Eftf., Ny Vestergade 9
Thrige, Thomas B., Jernbanegade 4
»Titan«, Akties., Tagensvej 32
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Fajance- og Porcellænsovne, Kaminer m. m.
Kjær, C. V., Købmagergade 42
Kähler, Carl F., Jernbanegade 5
Nielsen, E., Nørrebrogade 44

Forsikringsvæsen.
Forsikrings-Aktieselskabet »Skjold«, Raadhusstræde 1
Spejlglasforsikringsselsk, »Guardian«, Ved Stranden 2

Gade-, Vej- og Kloakanlæg, Havne- og Kystarbejder m. m.
Bird, Ingeniør, Bülowsvej 7 A
Dahlstrøm, Y. H., St. Kongensgade 43
Hoppe, V., & Lutz-Petersen, Rolighedsvej 21
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Rasmussen, Niels, & H. Schiøtz, Gl. Kongevej 96
Schøller & Rothe, Fælledvej 27

Glarmesterarbejde, Glas, Glasmaleri m. m.
Dansk Glasindustri, Nyhavn 31
Mandix, H., Nørregade 35
Wriedt, Ludvig, Klosterstræde 21

Ingeniørarbejder, Jernstøberier m. m.
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Dahlstrøm, Y. H., St. Kongensgade 43
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Thrige, Thomas B., Jernbanegade 4
»Titan«, Akts., Tagensvej 32
»Vølund«, Akts., Blegdamsvej 32

Isolationsfarve, Isolationsstof, Kork-Isolering m. m.
Akts. Diatomee silicium, Rosenborggade 1
Bird, Bülowsvej 7 A
Dansk Isoleringsfabrik, Valdemarsgade 6
Rump, Harald, Østervoldgade 8

Linoleum, Linol, Linotol m. m.
Bonne, C. Riis, Kronprinsensgade 6
Dansk Linotol-Kompagni, Gl. Torv 8
Magasin du Nord, Kongens Nytorv
Meyer, Em , Jorcks Passage
Olesen, O., Højbroplads 4

Malerarbejde.
Hansen, H. C., Arkonagade 11
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Mandix, H., Nørregade 35
Scheuer & Olsen, Nørrebrogade 50
Schübeler's Sønner, H., Nordre Frihavnsvej 19

Maskinsnedkeri, Møbler m. m.
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21

Opvarmning og Ventilation, Armatur hertil m. m.
Albrectsen & Madsen, Vestergade 20
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 17 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Recks Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Ramsing, Chr., Tordenskjoldsgade 11
»Titan«, Akts., Tagensvej 32
»Vølund«. Akts., Blegdamsvej 32

Patentkontorer.
Lehmann & Ree, Vimmelskaftet 48

Prisme-Glas osv.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Skandinavisk Glastagkomp., Vestervoldgade 125

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh., & Co., Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Akts., Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Feldthusen, Georg, Vesterbrogade 96
Rygaard, A., Aaboulevard 40

Smedearbejde, Sikkerhedsgittere, Havehegn m. m.
Doberck, F. W. & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V., H. C. Ørstedsvej 30
Høst, P. W., Ravnsborggade 12.
Schlippe, Eckardt & Co , Østre Fasanvej 243
Schæbel, Ferd., Mikkelbryggersgade 6

Staal- og Jernbjælker, Plader, Taljer m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Gl. Torv 24
fh. Jensens, Jørgen, Eftf., P. G. Munck, Vestergade 16
Lemvigh-Møller, J. F., Kultorvet 11-13
Rahr, Chr. C., & Comp , Vestervoldgade 31
Rønberg, Oluf, Nørrefarimagsgade 41
Vold, L, Nansensgade 25 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Akts. Ankerske Marmorforretning, Frihavnen
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St. Annæplads 26
Hagen & Co.'s Eftf., Gothersgade 8
Larsen, H. & J., Griffenfeldtsgade 37
Nielsen, E., mekanisk Stenhuggeri, Nørrebrogade 44
Sode, A., H. C. Ørstedsvej 32
C. Wienbergs Stenhuggeri, Jagtvej 183

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr., Aaboulevard 44
Dansk Gibsindustri-Kompagni, Akts., Mariendalsvej
Klingsey & Levin, Fælledvej 7

Tagpap m. m.
Evers & Co., Frederiksholms Kanal 6
Gottlieb, F., Nørrevoldgade 2
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Villadsen, Jens, Forchhammersvej 28
Vinter, H. C., Nørregade 45

Tapeter.
Jacobsen, Chr. S., Bredgade 36
Krüger, C., Nygade 6

Teglværksprodukter m. m.
De forenede Teglværker, Kontor Nørregade 2
Frederiksholms Tegl- & Kalkværker, Ved Stranden 6
Hansen, J. A.. Kolding
Kagstrup Kalkværk, Akts., Nørregade 2
Knabstrup Teglværk, Knabstrup St.

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Købmagergade 15
Petersen, J. Chr., St. Kirkestræde 1

Textil-Artikler m. m.
Olesen, O., Højbroplads 4

Træ.
Trækompagniet, Frihavnen og Viborggade

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktion; Architekterne K. VARMING (ansvarhavende) og ALFR. THOMSEN.
Kontor: Helgolandsgade 5. **Telf. 4525.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

AKADEMISK ARCHITEKTFORENING

MEDLEMSLISTE. FEBRUAR 1907.

Bestyrelse:

Clemmensen, A., Formand.
Jørgensen, Thorvald, Næstformand.
Fischer, Vilhelm, Kasserer.
Lauritzen, A. S., Sekretair.
Glahn, H.
Koch, H.
Kühnel, S.
Magdahl Nielsen.
Thomsen, Alfr.

Udenlandske (kontingentfri) Medlemmer:

Bruyn, de, kgl. Bygningsraad............. Fredensvej 7, Charlottenlund.
Dorph-Petersen .... Perpignan.
Laub, L. .... Brooklyn.
Rasmussen, L. B. .... Chikago.
Sørensen, Salomon .... Malmø.
Tersling .... Mentona.
Wåhlin, Th. .... Malmø.
Socièté des Architectes Diplomes par le Gouvernement — le President. Paris.

Indenbys Medlemmer.

Vester. 542 y.	*Ahlmann, V.*	Vesterbrogade 116. V.
26666 u.	*Ambt, Einar*	Istedgade Kirkeplads 2. B.
Gdth. 506.	*Andersen, Ludvig*	Nylandsvej 80. F.
	Andersen, Martin	Rahbeks Allé 20. V.
	Arntzen, Chr.	Frederiksborggade 24. K.

Amag. 176 y.	*Bacher, P. Jacobsen*	Villa Grændsen, Amagerbrogade S.
Amag. 242.	*Banke, N.*	Thingvalla Allé 6. S. — Kontor Nytorv 5.
25080 y.	*Bech, M. C.*	Nørrevold 6. K.
32383 x	*Beenfeldt, Thor*	Gl. Kongevej 169. V.
7760.	*Berg, Axel,* R*..............	Børsgade 8. K.
	Bergmann, R. L.	Istedgade 4. B.
	Bertram, V.	Colbjørnsensgade 20. B.
4437.	*Blichfeldt, F. T. E.* R*.......	Kongens Nytorv 28. K.
	Blytmann, Einar	Aaboulevard 16. N.
7038,	*Borch, Leuning-*	Nørrevoldgade 16. K.
5266.	*Borch, M.*, R*, kgl. Bygningsinspektør	Aaboulevard 38. N.
	Brandstrup, C.	Raadhuset. B. (Annas Vej, Charlottenlund).
	Brandt, Alfred	Gruts Allé 3. Hellerup.
Øbro. 234.	*Brummer, C.*	Østerbrogade 46. Ø.
	Bønecke, P. C., Prof., R*. Stadsbygmester.	Raadhuset. B. (Brodersens Allé 4. Hellerup.)
	Bøttger, F., R*.............	Sortedams Dossering 65 A. Ø.
27232.	*Christensen, Fred. A.*	St. Marcus Allé 4. V.
22156 x.	*Clausen, Vilh.*	Nørre Søgade 43.
Hlrp. 365.	*Clemmensen, A.*, kgl. Bygningsinspektør	Svanemøllevej 80 (Postdistrikt: Hellerup).
	Dahl, A. M.	H. C. Ørstedsvej 56. V.
29956.	*Dahl, Viggo*	Købmagergade 32. K,
16049 x.	*Dich, J.*	Sortedamsgade 7.
27623 x.	*Fischer, V.*	Thorvaldsensvej 16. V.
Vester 299 y.	*Frehse, F. H. V.*	Forhaabningsholms Allé 49. V.
6930.	*Friederichsen, V.*	Sortedamsgade 3. N-
27155.	*Fussing, A.*	Aaboulevard 18. N.
	Garde, H.	Hollændervej 6. V.
	Gnudtzmann, J. E., R*., Docent v. polyt. Læreanst.........	Colbjørnsensgade 3. B.
2562.	*Gudme, L.*	Strandboulevard 112. Ø.
Amag. 363.	*Gundestrup, Th.*	Islands Brygge 3. C.
27182.	*Hagen, G. B.*	Bülowsvej 48, A[4]. V.
6212.	*Hammer, Valdemar*	J. E. Ohlsensgade 17. Ø.

4246.	*Hansen, Chr.*	Kjøbmagergade 22. K.
H. 1183.	*Hansen, Henning*	Cort Adelersgade 7. K.
5753.	*Hansen, Nic.*, Bygningsinspektør for 5. Distrikt	Ribegade 6. Ø.
8211.	*Harild, C.*	H. C. Ørstedsvej 51. A². V.
	Haunstrup, A.	Rysensteensgade 1. B.
6638.	*Hirth*, Th.	Classensvej 2. Ø.
	Holm, Hans J., Prof., K*, Dbm.	Charlottenborg, Kongens Nytorv 1. K.
9974.	*Holsøe, Poul*	Rahbeks Allé 18. V.
6667.	*Ingemann, B.*	Nørrefarimagsgade 1. K.
H. 1790.	*Ingemann, V.*	Nørrebrogade 9. N.
Øbr. 1002.	*Ingwersen, Jens*	Villemoesgade 47. Ø.
27187 x.	*Jacobsen, Holger*	Aaboulevard 12. N.
6976.	*Jensen, Alb.*, Prof., R*, Dbm. pp., kgl. Bygningsinspektør	Frederiksgade 12. K.
	Jensen, Chr.	Ravnsborg Tværgade 2. N.
Vester 875 x	*Jensen, Harald Lønborg*	Emiliegade 9. V.
17637 y.	*Jensen, Johannes*	Nybrogade 16. K.
25039 y.	*Jensen, Lars*	Zinnsgade 2. Ø.
5377.	*Jensen, Rasmus*	Gyldenløvesgade 10. K. (Kristiansholm. Klampenb.).
3401.	*Jeppesen, Louis*	Aaboulevard 16. N.
9581.	*Jørgensen, Emil*, R*	Læssøesgade 4. N.
4313.	*Jørgensen, Eugen*, Borgerrepræsentant	Linnésgade 8. K.
Hlrp. 770.	*Jørgensen, Thorvald*	Viggo Rothesvej 41, Charlottenlund. (Christiansborg Tegnestue, Staldmestergaarden) Tel. 9747.
7638.	*Klein, Viggo*	Valdemarsgade 3. V.
	Klein, Vilh., Prof. R*, Dbm...	Vester Boulevard 10. B.
2060.	*Klingsey, C.*, Bygningsinspektør for 6. Distrikt	Sortedamsgade 9. N.
Vester 881 y.	*Klint, P. V. J.*	Pileallé 17 A. F.
32510 y.	*Knudsen, L.* Prof., R*	Nørrefarimagsgade 63. K.
Øbro 1095 y.	*Knutzen, Sylvius*	Slagelsegade 18. Ø.
Gdth. 789 x.	*Koch, Hans*	Mariendalsvej 33. F.
5862.	*Koefoed, J. C.*	Frederiksborggade 18. K.
	Kondrup, Valdemar	Carit Etlarsvej 6. V.
	Krarup, H. Chr.	Store Kongensgade 45. K.
	Kristensen, Kaare	Akasiavej 5. V.
Gdth. 242 y.	*Krog, Arnold*, Prof., R. pp.....	Sten Blichersvej 25. F.

21020 y.	*Laage, G.*	Blegdamsvej 70. Ø.
Øbro 948 x.	*Langballe, O. Rosendal-*	Rosenvængets Allé 20. Ø.
Vester 405 x.	*Lange, Holger*	Gl. Kongevej 27. B.
7227.	*Larsen, Chr.*	Sortedamsgade 13. N.
5142.	*Larsen, Lauritz,* Bygningsinspektør for 8. Distrikt	Vester Boulevard 46. B.
2046.	*Larsen, Martin*	Vestervoldgade 6. B.
Gdth. 227 y.	*Lauritzen, A. S. K.*	Poul Møllersvej 7. F.
2012.	*Lemche, Søren*	Sortedams Dossering 69. Ø.
	Lendorf, C., R*	Sortedamsgade 1. N.
5312.	*Levy, Fred. L.*	Stockholmsgade 33. Ø.
Ø. 765 x.	*Ludvigsen, Knud A.*	J. E. Ohlsensgade 14[1]. Ø.
	Lønholdt, Valdemar	Gothersgade 41. K.
7618.	*Magdahl-Nielsen,* R*	Aaboulevard 18. N.
5437.	*Mandrup-Poulsen*	Nygade 4. K.
	Marcher, Hansen	Nansensgade 24. K.
32048 x.	*Marston, E. A. W.*	Lykkesholmsallé 1 A, V.
6229.	*Marstrand, S. W.*	Evaldsgade 9. N.
	Mathiasen, Chr.	J. E. Ohlsensgade 13 Ø.
H. 406 & 5283	*Mathiesen, Aage H.*	Gl. Kongevej 1 C. B.
7218.	*Meldahl, F.,* Kammerherre, Prof., SK., Dbm. pp.	Bredgade 71. K.
Amag. 243.	*Meyling, H. Chr.*	Amager Brogade 188. S.
	Monberg, C. E.	Livjægergade 26. Ø.
H. 1508.	*Mynster, N. O.*	Ørstedsvej 59 A. V.
	Møller, Axel	Rosenvængets Sideallé 3. Ø.
	Møller, Helge B.	St. Markus Allé 13. V.
	Mørk-Hansen, V. J.	Sordedams Dossering 59 A. Ø.
27534.	*Nielsen, Johan*	Aaboulevard 18. N.
	Novi, Cajus	Vodroffsvej 42. V.
32525.	*Nyebølle, V.*	Gothersgade 161. K.
6948.	*Nyrop, M.* Prof., K*, Dbm. pp.	Gyldenløvesgade 4. K.
Amag. 363.	*Olesen, L.*	Islands Brygge 3. C.
32105.	*Petersen, Axel Erhardt*	Ørstedsvej 10. V. Efter April: Duntzfeldts Allé 16. Hellerup.
32043.	*Petersen, Carl V.*	Gl. Kongevej 157. V.
17524.	*Petersen, K. Arne-,* R*	Vestre Boulevard 49. B.
	Petersen, Vilh., Etatsraad, Prof., R*, Dbm.	Vodroffsvej 42. V.

Vester 819 x.	*Petri, Olaf*	Platanvej 20. V.
	Plesner, U.	Forchhammersvej 14. V.
2183.	*Preisler, A.*	Bülowsvej 40. V.
19512.	*Prior, Alexis*	Torvegade 19. C.
	Rasmussen, N. H.	Hauserplads 9. K.
6341.	*Rosen, Anton*	Fælledvej 12. N.
7012.	*Rue, R.*	H. C. Ørstedsvej 22 A. V.
Vester. 405 x.	*Sander, Valdemar*	Gl. Kongevej 27. B.
32542.	*Schiødte, Erik*, Prof.	Gothersgade 143. K.
5599.	*Schmidt, Valdemar*	Forchhammersvej 2. V.
1414.	*Schmidth, Olaf*, R*, Bygningsinspektør i Nyboder. Bygmester ved Søværnet	St. Paulsgade 33. K.
4439.	*Schroeder, Rolf*	Forchhammersvej 13 A. V.
Øbro 55.	*Schrøder, Aage*	Holsteinsgade 21. Ø.
8970.	*Schrøder, J.*, Bygningsinspektør for 3. Distrikt	Tordenskjoldsgade 23. K.
H. 1915.	*Smidth, Ph.*	Stormgade 20. B.
Vester 320 x.	*Smith, Julius*	Kochsvej 26. V.
6979.	*Steen, H. Chr. M.*	Gl. Kongevej 19. B.
	Steenberg, G.	Aaboulevard 18. N.
17242 x.	*Storck, H. B.*, Prof., R*, Dbm.	Hauserplads 10. K.
22072 x.	*Sylow, Chr.*	Nørresøgade 9 A. K.
27164 x.	*Tejsen, J. Strøm*	Fjords Allé 9. V.
4631.	*Thejll, A.*, Prof., Bygningsinspektør for Københavns 7. Distrikt	Ny Vestergade 15. K.
	Therchildsen, J. M.	Frederiksberg Allé 48. V.
32295.	*Thisted, Valdemar*	Gl. Kongevej 128. V.
5612.	*Thomsen, Alf.*, Bygningsinspektør for 1. Distrikt	Gl. Kongevej 15 B. B.
Vester 524 x.	*Thomsen, C. F.*	Kochs Vej 22. V.
H. 829.	*Thonning, Carl*, Bygningsinspektør for 4. Distrikt	Nørrebrogade 10. N.
5306.	*Thuren, Chr. L.*, Prof., R*, Bygningsinspektør f. Frdbg.	Rathsacks Vej 18. V.
4818.	*Thuren, Ejnar*	Mynstersvej 7 A. V.
5147.	*Tvede, Gotfred*	Nybrogade 18. K.

Ø. 1133. *Varming, K.* .... Trianglen 4[4]. Ø.

2489. *Wenck, H.*, Prof., R*, Dbm. pp. Bernstorffsgade 3. B.
23219 y. *Wittrock, G.* .... Store Kongensgade 31. K.
27544 y. *Wolmar, C.* .... Adolph Steens Allé 5. V.
Taga. 181. y. *Wright, H. B.* .... Nørrebrogade 168. L.

Zeltner, O. .... Tøjhusgade 17. K.

Udenbyes Medlemmer:

880. *Paludan, Hother* .... Aalborg.

841. *Clausen, Frimodt-* .... Aarhus.
598. *Kampmann, Hack-*, R*, F. M., kgl. Bygningsinspektør .... Aarhus.
1892. *Kühnel S.*, R*, F. M. .... Aarhus.
1246. *Møller, Thorkel* .... Aarhus.
915. *Petersen, L. A.* .... Aarhus.

Rasmussen, E. .... Strandboulevard 7, Charlottenlund.

34. *Gullev, V.* .... Herning.

Holck, V. .... Hillerød.

132. *Norn, Viggo J.* .... Horsens.

Christensen, N. C. .... Jægersborg pr.
(Kontor: Frederiksberggade 25. K. Tel. 10097). Gentofte.

392. *Hagerup* .... Kolding.

27. *Glahn, H.* .... Nykøbing F.

376. *Jacobsen, N.* .... Odense.
528. *Petersen Alfr.* .... Odense.
528. *Petersen, J. V.*, R*, kgl. Bygningsinspekt. Odense.

755. *Egefelt, Lars* .... Randers.

Fleischer, Em. .... Roskilde.

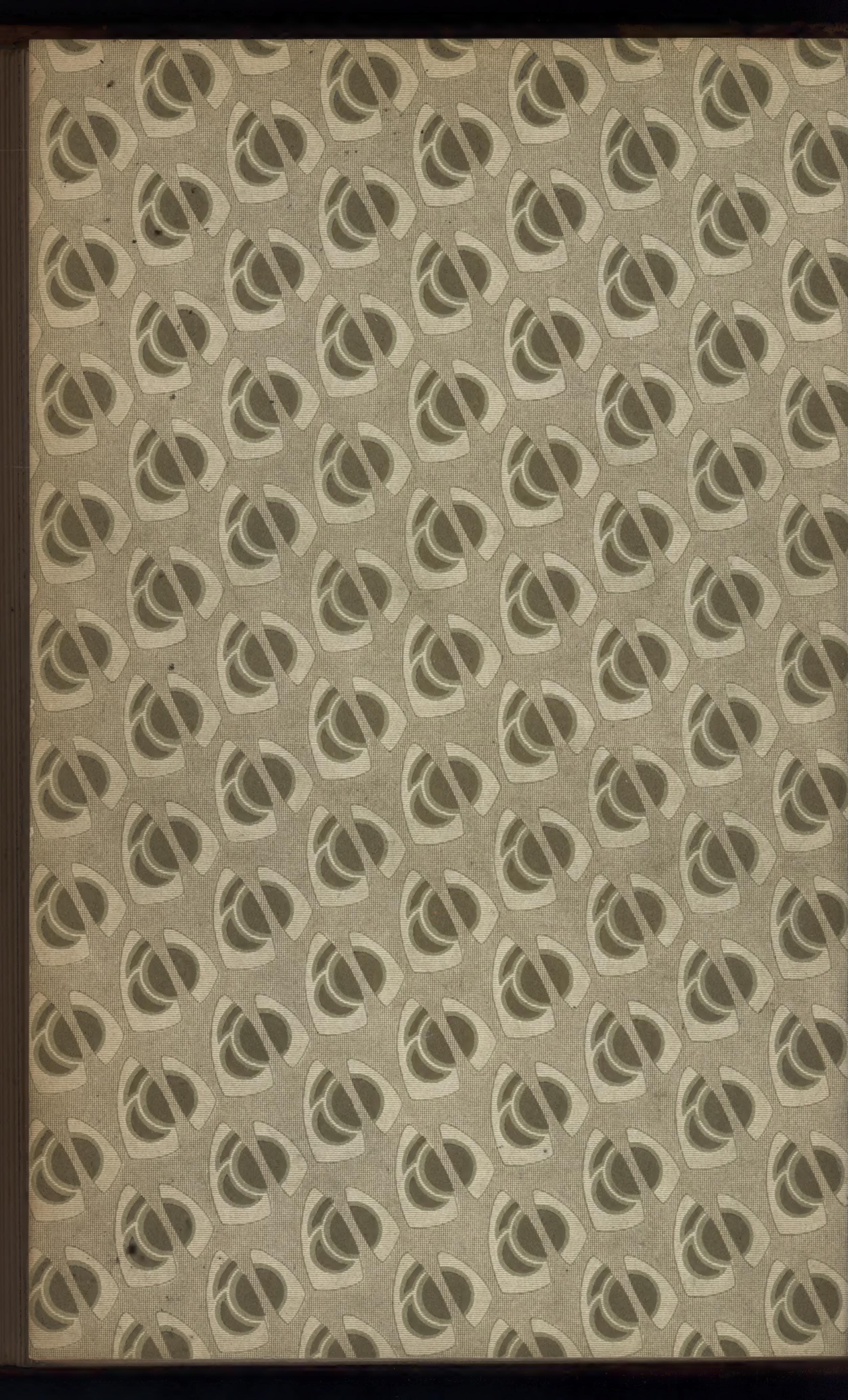
209. *Larsen, Knud* .... Slagelse.

129. *Hansen, F. C. C.* .... Sorø.

166. *Hansen, N. Christof* .... Vejle.

København
NIELSEN & LYDICHE
(Axel Simmelkiær)

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00673 0176

